

פִּירוּשׁ רַש"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Katcz Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes negyedik könyve

Széfer Bámidbár – סֵפֶר בְּמִדְבָּר

Kiadja az

EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKOZSÉG

és a CHÁBÁD LUBAVICS

ZSIDÓ NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI ALAPÍTVÁNY

BUDAPEST, 2022

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

KLASSZIKUS ZSIDÓ MŰVEK MAGYARUL

Szerkeszti Oberlander Báruch rabbi

11

Eddig megjelent kötetek:

1. *Sámuel imája – Zsidó imakönyv*
(Új magyar fordítás – 1996, új bővített kiadás 2016)
2. *Zsidó Biblia – Mózes öt könyve*
Joseph Hertz rabbi magyarázataival (reprint – 1996, 2013)
3. *Izrael fohásza – A zsidó újév imarendje*
(Új magyar fordítás – 1997)
4. *Sámson fohásza – Engesztelőnap imarendje*
(Új magyar fordítás – 1998)
5. *Az őrködés éjszakája – Peszáchi Hágádá*
(Új magyar fordítás – 1999, 2009)
6. *Peszáchi Hágádá fonetikus átírással*
(Új magyar fordítás fonetikus átírással, útmutatóval
– 2000, 2001, 2006, 2009, 2021, 2022)
7. *Mózes Imája – Sábessi imakönyv*
(Magyar fordítás és fonetikus átírás – 2006, 2009, 2017)
8. *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából*
(Új magyar fordítás – 2006–2007)
9. *Ákdámút Sávuot ünnepére – Isten és a zsidó nép szerelmi verse*
(Új magyar fordítás – 2007)
10. *Talmud – Válogatott fejezetek*
(Új magyar fordítás – 2017)
11. *A Rási kommentár a Tórához*
(Új magyar fordítás – 2009–2022)
12. *Ganzfried Slomo rabbi: A Sulchán áruch kivonata*
(Magyar fordítás – 2022)

פִּירוּשׁ רַש"י לַתּוֹרָה

**A RÁSI KOMMENTÁR
A TÓRÁHOZ**

Új magyar fordítás

dr. Katcz Sándor és neje szül. Schwarcz Irén emlékére

Mózes negyedik könyve

Széfer Bámidbár – סֵפֶר בְּמִדְבָּר

Kiadja az

EGYSÉGES MAGYARORSZÁGI IZRAELITA HITKOZSÉG

és a CHÁBÁD LUBAVICS

ZSIDÓ NEVELÉSI ÉS OKTATÁSI ALAPÍTVÁNY

BUDAPEST, 2022

© CHÁBÁD LUBAVICS ALAPÍTVÁNY, 2022

ISBN: 978-963-9743-19-9

Főszerkesztő

Oberlander Báruch rabbi

Szerkesztő

Köves Slomó rabbi

Georg (Gyuri) Katcz

Fordító

Feig András és Németh Yaakov

Szakmai lektor

Borbély Pál és Davidovics Jiszráél rabbi

Nyelvi lektor

Dr. Gergely István és Nagy Zsuzsanna

1075 Budapest, Wesselényi utca 4.

E-mail: info@zsido.com

Tartalom

Bevezetés	7	
Bámidbár (4Mózes 1:1–4:20.).....	9	פְּרֻשֵׁת בַּמִּדְבָּר
Nászo (4Mózes 4:21–7:89.)	47	פְּרֻשֵׁת נֹשָׂא
Böháálothá (4Mózes 8–12.)	105	פְּרֻשֵׁת בְּהַעֲלֹתָהּ
Sláh-löhá (4Mózes 13–15.).....	163	פְּרֻשֵׁת שְׁלַח לָהּ
Koráh (4Mózes 16–18.).....	205	פְּרֻשֵׁת קָרַח
Hukát (4Mózes 19:1–22:1.).....	241	פְּרֻשֵׁת חֻקֹּת
Bálák (4Mózes 22:2–25:9.).....	283	פְּרֻשֵׁת בָּלַק
Pinhász (4Mózes 25:10–30:1.)	331	פְּרֻשֵׁת פִּינְחָס
Mátot (4Mózes 30:2–32:42.)	381	פְּרֻשֵׁת מַטֹּת
Mászé (4Mózes 33–36.).....	417	פְּרֻשֵׁת מִסְעֵי

נר לנשמות

אבי מורי

מורנו ר' שלמה זאב בן ר' שמואל הכהן ז"ל
נפטר א' תמוז תשל"א

ואשתו החשובה

אמי מרת חיה שרה בת ר' ישראל ע"ה
נפטרה כ"ד טבת תש"מ

תנצב"ה

מנציח את זכרם באהבה

בנם שמואל (גיורי) הכהן כ"ץ

Bevezetés

A neve kezdőbetűiről Rási-ként ismert Rabbi Slomo ben Jichák (vagy: Slomo Jiháki), 1040–1105 között élt Franciaországban, Troyes városában. Bortermeléssel foglalkozott, és emellett kora egyik legnagyobb tóratudósa volt.

Magyar nyelven először most jelenik meg egy teljes gyűjtemény Rásinak a Tórához írt magyarázataiból. Mindez *Georg (Gyuri) Katcz* ügyvéd úr jóvoltából, aki küldetésének tekinti Rási tanításának terjesztését, és szíven viseli kommentárjának magyar nyelvű kiadását. Teszi ezt szüleinek, *dr. Katcz Sándornak (Alexander)* és *Schwartz Irénnek* illetve a Soában elhunyt nagyszüleinek és nagynénjeinek emlékére. Az ő nagylelkű támogatásának köszönhető, hogy a zsidó klasszikusok magyar nyelvű kiadásáról ismert kiadónk most ennek a jelentős műnek a kiadására is vállalkozhatott.

Rási, akit az egész zsidó világ autentikus szövegmagyarázónak ismeri el, a Bibliához és a Babiloni Talmudhoz írt kommentárokat. Az ő Tóra-kommentárja volt az első, nyomtatásban megjelent héber nyelvű könyv (Reggio Calabria, 1475). Kommentárja szinte minden hagyományos héber Tóra-kiadásban benne van. Rási olyan népszerűvé vált, hogy más rabbinikus kommentárok kinyomtatásához is a „Rási-írás”-ként ismert betűkészetet használják. (Ez nem azt jelenti, hogy maga Rási ilyen betűkkel írt volna, hanem csak azt, hogy a nyomdászok ilyen betűkkel szedték kommentárját.)

Rási a zsidó történelem egyik legnehezebb korszakában élt. Végigszenvedte a Nyugat-Európán végigdúló első kereszties hadjáratot, s élményeit szívettépő liturgikus versekben örökítette meg. Fia nem volt, volt viszont három rendkívül tanult leánya. Kései kéziratái közül jó néhány lányai leírásában maradt ránk. *Báálé-Hátoszáfot* (Talmud-kommentátorok) néven emlegetett vejei és unokái a következő nemzedékek legkiválóbb nyugat-európai akadémiáinak vezetői voltak.

Rási Tóra-kommentárjai hagyományos és kritikai módszerek bonyolult kombinációjára épülnek. Rási sok esetben híven idézi egy-egy vers talmudi értelmezéseit, míg más esetekben inkább a betű szerinti magyarázatot választja. Ez a látszólagos következetlenség számos későbbi tanulmányozóját készítette arra, hogy valamilyen mélyebb rendszert keressen ebben. A lubavicsi rebbe például egy olyan értelmezési rendszert állított fel, mely szerint Rási elsősorban a Biblia egyszerű jelentését magyarázza, és csak azokban az esetekben folyamodott a homiletikai értelmezés eszközeihez, ha azok a szöveg egy nehezen érthető részének egyedüli magyarázatát adják.

A hagyományos értelmezések idézésekor a klasszikus rabbinikus irodalom széles spektrumát veszi igénybe, köztük a Talmud mellett a tárgumokat (amelyek fontos támpontként szolgálnak számára a homályos értelmű héber szavak lefordításában), a homiletikai és halaikus Midrást. Annak ellenére, hogy minden magyarázata valamilyen forrásra alapul, az itt közölt fordításban csak egyes helyeken jeleztük e forrásokat, mivel mindegyik jelölése túlságosan növelte volna a terjedelmet.

Rási sok esetben a héber szavakat általa „lááz”-nak nevezett korabeli francia megfelelőikkel fordította, miáltal a középkori francia nyelv egyik legkorábbi írásos feljegyzése is neki köszönhető. Gyakran idézi két spanyol zsidó tudós, Menáhem ben Szruk és Dunas ben Labrat lexikográfiai és nyelvtani munkáit.

Kijelenthető, hogy Rási a legkiválóbb tanítók képességeivel rendelkezett. Megérezte, hol találják majd nehezen érthetőnek a tanulók az anyagot, és olyan magyarázatokat adott, amelyeknek mind a kezdők, mint a tapasztalt tudósok hasznukat vehetik. Itt jegyezzük meg, hogy értelmezéseiben Rási egyes helyeken az idézett mondatrészletet beépíti magába a magyarázatba, másutt viszont az idézett szó vagy szavak után új mondattal kezdi kommentárját.

Az itt közreadott fordításhoz több héber kommentárt és angol fordítást is felhasználunk, ilyen például a *Sáj lámorá* (Jeruzsálem, 2003), Chájim Dov Chavel rabbi tudományos Rási kiadása és kommentárja (Jeruzsálem, 1982), a *The Metsudah Chumash/Rashi* (New Jersey, 2001), a *Mesorah Publications Ltd.* (New York, 1995) kiadása és a *The Pentateuch and Rashi Commentary, The Jewish Publication Society* kiadása (Philadelphia, 1949).

Kiadásunkban a magyar fordításba ágyazva szerepel Rási eredeti héber szövege, hogy ezáltal még könnyebben lehessen azonosítani a héber szövegrészek magyar megfelelőit. E fordítási-szerkesztési elvet még olyan esetekben is betartottuk, amikor az eredeti héber mondat szórendjének hű követése kicsit nehezebben megérhető szórendet eredményezett a magyar fordításban. Legyen az olvasó jutalma e nehézségekért a Szentírás nyelvének jobb megértése, gyakorlása.

A most megjelent kommentárnak előfutára volt az 1998–99-ban megjelent rövid Rási válogatás, amely annak idején a *Gut Sábesz* hetilap harmadik évfolyamában jelent meg, és a 2006–07-ban megjelent *Szemelvények Rásinak a Tórához írt kommentárjából* című sorozat. A közreadott mű már tartalmazza a teljes hetiszakas héber és magyar szövegét is.

A kommentár kiadásával nagy feladatra vállalkoztunk, és ehhez kérjük az Önök segítségét is. Megjegyzéseiket, észrevételeiket kérjük, juttassák el hozzánk a rasi@zsido.com email címre.

Budapest, 5770. sziván 1.

Oberlander Báruch

פְּרֻשַׁת בְּמִדְבָּר (4Mózes 1:1–4:20.) **בָּמִידבָּר**

A hetizakasz tartalmából

- Szináj sivatagában az Örökkévaló elrendeli Izrael tizenkét törzsének megszámlálását. Mózes 603.550 hadra fogható korú (20-60 éves) férfit számol össze; Lévi törzsének tagjait (22.300 egy hónaposnál idősebb férfi) külön számolja össze. A leviták feladata a szentélybeli szolgálat lesz, amelyet az elsőszülöttek helyett kell végezniük, akik erre alkalmatlanná váltak az aranyborjú imádasával elkövetett bűnük miatt. Annak a 273 elsőszülöttnak, akire nem jutott öt felváltó lévita, öt ezüstsékelyni „váltásdíjjal” kell megváltania magát.
(4Mózes 1:1–47., 3:14–51.)
- A tizenkét törzs négy, egyenként három törzset tömörítő csoportban táborozott egy *mil* (960 m) távolságra a Miskán (a Sátor) körül. Kelet felé táborozott Jehuda (74.600 fő), Jiszáhár (54.400) és Zevulun (57.400); dél felé Reuvén (46.500), Simon (59.300) és Gád (45.650); nyugat felé Efrájim (40.500), Menase (32.200) és Benjámin (35.400); észak felé pedig Dán (62.700), Ásér (41.500) és Náftáli (53.400). Ezt a felállást utazás közben is megőrizték. Minden törzsnek megvolt a maga *nászi*-ja (fejedelme, vezetője) és a maga törzsi színnel és jelképpel ellátott zászlaja.
(4Mózes 2., 22:17–25.)
- Amikor a nép tábort bontott, a lévita törzs három családi csoportja lebontotta a *Miskánt*, elszállította a legközelebbi táborhelyig, majd a tábor középpontjában újra felállította. Ezt követően felverték sátraikat a Miskán körül: a Kehát családbéliek, akik a Miskánban használt, speciális huzattal ellátott tárgyakat (a frigyládát, a menórát, stb.) cipelték a vállukon, a Miskántól délre táboroztak; a Gerson családbéliek, a Miskán szótteseinek és tetőtakaróinak felelősei a Miskántól nyugatra; a Mörári családbéliek, a Miskán falelemeinek és oszlopainak hordozói pedig a Miskántól északra. A Miskán kelet felé eső bejárata előtt állt Mózesnek, Áronnak és Áron fiainak sátra.
(4Mózes 1:48–54., 2:17., 3:1–38.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבָּר סִינַי בְּאַהֲל מוֹעֵד, בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנַיִת לְצֵאתְכֶם מֵאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר. (במדבר א, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez Szináj sivatagában, a Találkozás Sátorában, a második hónap első napján, a második évben, miután kimentek Egyiptom országából, mondván: (4Mózes 1:1.)

És szólt... Szináj sivatagában... első napján... – וַיְדַבֵּר... בְּמִדְבָּר סִינַי... בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
– מִזְנֵה אוֹתָם כֹּל – Mivel [Izrael népe] kedves Őelőtte, –
מְשֻׁעָר – folyton megszámlolta őket. – כְּשִׁעְרָאוּ מִמִּצְרַיִם מְנַאֲן – Megszámlolta őket mikor

kijöttek Egyiptomból,¹ – וּכְשֶׁנִּפְלוּ בְּעַגְל מִנָּאָן – majd megszámolta őket, amikor sokan meghaltak az aranyborjú miatt,² – לִידַע הַנוֹתָרִים – azért hogy megtudja, hányan maradtak meg.³ – כְּשֶׁבָא לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינָתוֹ עֲלֵיהֶם – És most ismét, amikor a Söhinát a nép körébe kívánta költöztetni – מִנָּאָם – megszámolta őket. – בְּאָחָד בְּנִיטָן הַיּוֹקִם הַמִּשְׁכָּן – Niszán elsején állították fel a Sátrat⁴ – וּבְאָחָד בְּאִיר מִנָּאָם – és [egy hónappal később] ijár elsején megszámolta őket.

שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת כָּל זָכָר לְגִלְגָּלְתָּם.
(במדבר א, ב)

Állítsátok össze Izráel fiai egész községének számát családjaik, atyáik háza szerint, a nevek számával, minden férfit fejenként. (4Mózes 1:2.)

מִנְיָן כָּל שִׁבְט – לִידַע – ...családjaik... szerint.... – לְמִשְׁפַּחְתָּם – minden egyes törzs [lélek]számát.⁵

לְבֵית אֲבֹתָם – ...atyáik háza szerint... – מִי שְׂאָבִיו מִשִּׁבְט אָחָד – Valaki, akinek az apja az egyik törzsből való, – וְאִמּוֹ מִשִּׁבְט אַחֵר – az anyja pedig egy másik törzsből, – יָקוּם עַל שִׁבְט אָבִיו – apja törzsében lesz számon tartva.

לְגִלְגָּלְתָּם – ...fejenként. – עַל יְדֵי שְׁקָלִים – A *sekel*-ek révén,⁶ – [ami] fejenként fél *sekel*-t [jelent].

מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל, תִּפְקְדוּ אֹתָם לְצַבְאָתָם אֲתָה וְאַהֲרֹן. (במדבר א, ג)

Húsz évestől fölfelé mindenkit, aki hadba vonulhat Izráelben, számláljátok meg őket seregeik szerint, te és Áron. (4Mózes 1:3.)

כָּל יֵצֵא צָבָא – ...aki hadba vonulhat... – מִגִּיד – Ez azt tanítja nekünk, – שְׂאִין – húsz éves kor alatt – פְּחוּת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים – hogy senki sem vonulhat hadba – וְיֵצֵא בְּצָבָא

וְאַתְּכֶם יִהְיוּ אִישׁ אִישׁ לְמִטָּה, אִישׁ רֹאשׁ לְבֵית אֲבֹתָיו הוּא. (במדבר א, ד)

¹ 2Mózes 12:37.

² Uo. 32:35.

³ Lásd uo., a 30:16-hoz írt Rási-kommentárt.

⁴ Lásd uo., a 40:2-hez írt Rási-kommentárt.

⁵ Noha az utasítás úgy szól, hogy családjaik szerint kell megszámolni Izrael fiait, a Tóra később csupán a törzsek szerinti népszámlálási eredményeket rögzíti (1:21., 23., 25., stb.). A szándék tehát végeredményben a törzsek lélekszámának megállapítása volt (*Mizráhi*). Mivel az embereket általában családjaik szerint azonosították, a népszámlálás egy családszámlálással kezdődött. A törzsi családok végső összesítése aztán kiadta a törzs tagjainak lélekszámát (*Gur Árje*).

⁶ És nem az emberek közvetlen megszámolása révén, amit tilt a Tóra, és csapást idézhet a nép fejére, lásd Rásinak a 2Mózes 30:12-höz fűzött kommentárját.

**És veletek legyen egy-egy férfiú törzsenként, mindegyik az ő atyái házá-
nak feje.** (4Mózes 1:4.)

וְאַתֶּם יְהִיוּ – És veletek legyen... – כִּשְׁתַּפְּקְדוּ אוֹתָם – Amikor megszámláljátok
őket, – יְהִיוּ עִמָּכֶם – legyen ott veletek – וְנָשִׂיא כָּל שִׁבְט וְשִׁבְט – mindegyik törzsnek a
feje.

וְאָלֶּה שְׁמוֹת הָאָנָשִׁים אֲשֶׁר יַעֲמְדוּ אִתְּכֶם, לְרֵאוּבֵן אֶלְיָצוֹר בֶּן שִׁדְיָאוּר. (במדבר א, ה)

**És szólt az Örökkévaló Mózeshez Szinaj sivatagában, a találkozás sátrá-
ban, a második hónap első napján, a második évben, miután kimentek
Egyiptom országából, mondván:** (4Mózes 1:5.)

לְשִׁמְעוֹן שִׁלְמִיָּאל בֶּן צוּרִישֵׁדִי. (במדבר א, ו)

Simeónból Selúmiél, Cúrisaddaj fia; (4Mózes 1:6.)

לִיהוּדָה נַחֲשׁוֹן בֶּן עַמִּינַדָּב. (במדבר א, ז)

Jehúdából Nahsón, Ammínádáb fia; (4Mózes 1:7.)

לִישָׁשָׁר נַתַּנְאֵל בֶּן צוּעָר. (במדבר א, ח)

Jisszákárból Netánél, Cúár fia; (4Mózes 1:8.)

לְזְבוּלֹן אֶלְיָאָב בֶּן חֶלֶן. (במדבר א, ט)

Zebúlonból Eliáb, Hélón fia; (4Mózes 1:9.)

לְבִנְיָמִן יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם אֶלְיִשְׁמָעֵל בֶּן עַמִּיהוּד לְמִנַּשֶּׁה גַּמְלִיָּאל בֶּן פְּדָהצוּר. (במדבר א, י)

**József fiaiból: Efraimból Elisámá, Ammíhúd fia; Menasséból Gamliél, Pe-
dácúr fia;** (4Mózes 1:10.)

לְבִנְיָמִן אַבְדִּין בֶּן גְּדֵעִנִי. (במדבר א, יא)

Benjáminból Abídán, Gideóni fia; (4Mózes 1:11.)

לְדָן אַחִיעֶזֶר בֶּן עַמִּישֵׁדִי. (במדבר א, יב)

Dánból Ahíezer, Ammísaddaj fia; (4Mózes 1:12.)

לְאָשֶׁר פְּגַעִיאל בֶּן עֶכְרָן. (במדבר א, יג)

Ásérból Pageiél, Okrán fia; (4Mózes 1:13.)

לְגַד אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. (במדבר א, יד)

Gádból Eljászáf, Deúél fia; (4Mózes 1:14.)

לְנַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן. (במדבר א, טו)

Naftálíból Ahirá, Énán fia. (4Mózes 1:15.)

אַלֶּה [קריאי] קְרוּאֵי הָעֵדָה נְשִׂאֵי מִטּוֹת אֲבוֹתָם, רְאֵשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל הֵם. (במדבר א, טז)

Ezek a község összehívottjai, atyáik törzseinek fejedelmei, Izráel ezreinek fejei ők. (4Mózes 1:16.)

אַלֶּה קְרוּאֵי הָעֵדָה – Ezek a község összehívottjai... – הַנִּקְרָאִים – Azok, akiket meghívtak – לְכָל דְּבַר חֻשִׁיבוֹת שֶׁבְּעֵדָה – a közösség minden fontos eseményéhez.⁷

וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן, אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר נִקְבּוּ בְּשֵׁמוֹת. (במדבר א, יז)

És Mózes és Áron vette ezeket a férfiakat, akiket megneveztek név szerint. (4Mózes 1:17.)

אַתְּ שְׁנַיִם עָשָׂר נְשִׂאִים הֵלְלוּ – ...ezeket a férfiakat... – אֵת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה – Azt a tizenkét [törzs]főt.⁸

נֵם שֵׁמוֹת – neki⁹ itt – לוֹ כָּאֵן – אֲשֶׁר נִקְבּוּ – **név szerint.**

וְאֵת כָּל הָעֵדָה הִקְהִילוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי וַיִּתְּנֵלְדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם לְבַיִת אֲבוֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְגִלְגָּלְתָּם. (במדבר א, יח)

És az egész községet egybegyűjtötték a második hónap első napján, és jelentették származásukat családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé, fejenként. (4Mózes 1:18.)

⁷ Meghívták őket, hogy vegyenek részt az Izrael egész közösségét érintő fontos mérlegelésekben és döntéshozatalokban.

⁸ Akiket a 5-15. vers említ.

⁹ Ti. Mózes számára.

...és jelentették származásukat családjaik szerint... – וַיְתִילְדוּ עַל מִשְׁפַּחְתָּם – הביאו ספרי יחוסיהם – Elhozták származási dokumentumaikat¹⁰ – וַיְעִדוּ חֻקֹּת – és tanúkat is, akik igazolták születésük¹¹ valóságát. – כָּל אָהָד וְאָהָד – Ez minden egyes személy[re vonatkozott], – לְהִתְיַחֵס עַל הַשִּׁבְט – ahhoz, hogy annak törzsbeli hovatartozás megállapítható legyen.

כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה, וַיִּפְקְדֵם בְּמִדְבַר סִינַי. (במדבר א, יט)

Amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek, úgy számlálta meg őket Színaj sivatagában. (4Mózes 1:19.)

וַיְהִיו בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכֹר יִשְׂרָאֵל תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלְתָּם כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יָצָא צָבָא. (במדבר א, כ)

És voltak Reúbén, Izráel elsőszülöttjének fiai, leszármazottjaik, családjaik szerint atyáik háza szerint, a nevek számával, fejenként, minden férfi, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:20.)

פְּקַדְיָהֶם לְמִטָּה רְאוּבֵן, שֵׁשָׁה וָאַרְבָּעִים אָלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. (במדבר א, כא)

...azok, akik megszámláltattak Reúbén törzséből voltak: negyvenhatezer és ötszáz. (4Mózes 1:21.)

לְבְנֵי שִׁמְעוֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, פְּקַדְיֹו בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת לְגִלְגָּלְתָּם כֹּל זָכָר מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יָצָא צָבָא. (במדבר א, כב)

Simeón fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, azok akik megszámláltattak, a nevek számával, fejenként, minden férfi húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:22.)

פְּקַדְיָהֶם לְמִטָּה שִׁמְעוֹן, תְּשַׁעָה וַחֲמֵשִׁים אָלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת. (במדבר א, כג)

...azok, akik megszámláltattak, Simeón törzséből voltak: ötvenkilencezer és háromszáz. (4Mózes 1:23.)

¹⁰ Mivel a pusztai állítás nem volt elegendő az egyes törzsekhez való tartozás tisztázására.

¹¹ Azaz származásuk.

לְבָנֵי גָד תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יֵצֵא
צָבָא. (במדבר א, כד)

Gád fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat...
(4Mózes 1:24.)

פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה גָד, חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אָלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. (במדבר א, כה)

...azok, akik megszámláltattak, Gád törzséből voltak: negyvenötezer és hatszázötven. (4Mózes 1:25.)

לְבָנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יֵצֵא
צָבָא. (במדבר א, כו)

Jehúda fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat...
(4Mózes 1:26.)

פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יְהוּדָה, אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אָלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת. (במדבר א, כז)

...azok, akik megszámláltattak, Jehúda törzséből voltak: hetvennégyezer és hatszáz. (4Mózes 1:27.)

לְבָנֵי יִשָּׁשְׁכָר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יֵצֵא
צָבָא. (במדבר א, כח)

Jisszákár fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat...
(4Mózes 1:28.)

פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה יִשָּׁשְׁכָר, אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים אָלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר א, כט)

...azok, akik megszámláltattak, Jisszákár törzséből voltak: ötvennégyezer és négyszáz. (4Mózes 1:29.)

לְבָנֵי זְבוּלֹן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יֵצֵא
צָבָא. (במדבר א, ל)

Zebulon fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:30.)

פְּקַדְיָהֶם לַמִּטָּה זְבוּלֹן, שְׂבָעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר א, לא)

...azok, akik megszámláltattak, Zebulon törzséből voltak: ötvenhétezer és négyszáz. (4Mózes 1:31.)

לְבִנֵי יוֹסֵף לְבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפָּר שְׁמַת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְנִמְעָלָה פֶּלֶא יֵצֵא צָבָא. (במדבר א, לב)

József fiaiból: Efráim fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:32.)

פְּקַדְיָהֶם לַמִּטָּה אֶפְרַיִם, אַרְבַּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. (במדבר א, לג)

...azok, akik megszámláltattak, Efráim törzséből voltak: negyvenezer és ötszáz. (4Mózes 1:33.)

לְבִנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְנִמְעָלָה פֶּלֶא יֵצֵא צָבָא. (במדבר א, לד)

Menasse fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:34.)

פְּקַדְיָהֶם לַמִּטָּה מְנַשֶּׁה, שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמֵאוֹתָיִם. (במדבר א, לה)

...azok, akik megszámláltattak, Menasse törzséből voltak: harminckétezer és kétszáz. (4Mózes 1:35.)

לְבִנֵי בִנְיָמִן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפָּר שְׁמַת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְנִמְעָלָה פֶּלֶא יֵצֵא צָבָא. (במדבר א, לו)

Benjámin fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:36.)

פְּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה בְּנֵימִן, חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר א, לז)

...azok, akik megszámláltattak, Benjámín törzséből voltak: harmincöt-ezer és négyszáz. (4Mózes 1:37.)

לְבְנֵי דָן דָּן תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמַת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יֵצֵא צָבָא.
(במדבר א, לח)

Dán fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:38.)

פְּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה דָּן, שְׁנַיִם וּשְׁשִׁים אֶלֶף וְשֶׁבַע מֵאוֹת. (במדבר א, לו)

...azok, akik megszámláltattak, Dán törzséből voltak: hatvankétezer és hétszáz. (4Mózes 1:39.)

לְבְנֵי אֲשֶׁר תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמַת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יֵצֵא צָבָא.
(במדבר א, מ)

Ásér fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:40.)

פְּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה אֲשֶׁר, אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחִמִּשׁ מֵאוֹת. (במדבר א, מא)

...azok, akik megszámláltattak, Ásér törzséből voltak: negyvenegyezer és ötszáz. (4Mózes 1:41.)

בְּנֵי נַפְתָּלִי תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, בְּמִסְפַּר שְׁמַת מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כֹּל יֵצֵא צָבָא.
(במדבר א, מב)

Naftáli fiaiból, leszármazottjaik, családjaik szerint, atyáik háza szerint, a nevek számával, húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat... (4Mózes 1:42.)

פְּקַדֵיהֶם לַמִּטָּה נַפְתָּלִי, שְׁלֹשָׁה וְחִמִּשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר א, מג)

...azok, akik megszámláltattak, Naftáli törzséből voltak: ötvenháromezer és négyszáz. (4Mózes 1:43.)

אֵלֶּה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנֹשְׂאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עָשָׂר אִישׁ, אִישׁ אֶחָד לְבֵית אָבִתָּו הֵיוּ. (במדבר א, מד)

Ezek a megszámláltak, akiket megszámlált Mózes és Áron és Izráel fejedelmei, tizenkét férfiú, egy-egy férfiú atyáik házából. (4Mózes 1:44.)

וַיְהִיו כָּל פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אָבִתָּם, מִכֹּהֵן עֹשִׂים שָׁנָה וּמַעֲלָה כָּל יֵצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל. (במדבר א, מה)

És voltak Izráel fiai, mind, akiket megszámláltak atyáik háza szerint húsz évestől fölfelé mindenki, aki hadba vonulhat Izráelben... (4Mózes 1:45.)

וַיְהִיו כָּל הַפְּקָדִים שֵׁשׁ מֵאוֹת אָלֶף וּשְׁלֹשָׁת אֲלָפִים, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחַמְשִׁים. (במדבר א, מו)

...voltak valamennyien, akiket megszámláltak: hatszázháromezer és ötszázötven. (4Mózes 1:46.)

וְהַלְוִיִּם לְמִטָּה אָבִתָּם, לֹא הִתְּפַקְדוּ בְּתוֹכָם. (במדבר א, מז)

De a leviták atyáik törzse szerint nem számláltattak meg közöttük. (4Mózes 1:47.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר א, מח)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 1:48.)

אֵךְ אֵת מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקַד וְאֵת רֵאשִׁים לֹא תִשָּׂא, בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר א, מט)

Csak a Lévi törzsét ne számláld meg, és számukat ne vedd föl Izráel fiai között... (4Mózes 1:49.)

כִּדְאִי – Csak a Lévi törzsét ne számláld meg... – אֵךְ אֵת מִטָּה לְוִי לֹא תִפְקַד – A Király Serege¹² méltó arra, – הוּא לְגִיּוֹן שֶׁל מֶלֶךְ – להיות נמנה לְבָדוּ – (במדבר א, מח)

¹² Vagyis Lévi törzse. A leviták kizárólagos feladata az volt, hogy gondját viseljék a Miskán-nak, és részt vegyenek a szolgálatban. Ők voltak a Mindenható Király serege.

gyék számba.¹³ – דָּבָר אֶחָד – Egy másik magyarázat: – צִפָּה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – a Szent, áldott Ó, előre látta, – שְׁעֵתִידָה לְעֵמֶד גְּזֵרָה – hogy rendelet születik majd¹⁴ – עַל כֵּן – mindazokra vonatkozóan, akik megszámláltattak – מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה – húszévestől fölfelé, – שְׂיָמוּתוֹ בַּמִּדְבָּר – hogy a sivatagban kell meghalniuk.¹⁵ – אָמַר – [Isten ezért] azt mondta: – אַל יִהְיוּ אֵלֶּוּ בְּכֶלֶל – „Ezeket [a levitákat] ne vegyük bele, – לְפִי שֶׁהֵם שְׂלִי – hiszen ők az enyéim, – וְשֵׁלָא טַעוּ בְּעַגְלָה – mivel ők nem vétkeztek az [arany]borjúval.”

וְאַתָּה הַפְּקֵד אֶת הַלְוִיִּם עַל מִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְעַל כָּל כְּלָיו וְעַל כָּל אֲשֶׁר לוֹ הַמָּה יִשְׂאוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן
וְאֵת כָּל כְּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתֶהוּ, וְסָבִיב לַמִּשְׁכָּן יִחַנוּ. (במדבר א, נ)

...hanem rendeld a levitákat a bizonyság hajléka fölé és összes edényei fölé és mind a fölé, ami hozzávaló; ők vigyék a hajlékot és mind az edényeit, és ők végezzék szolgálatát, és a hajlék körül táborozzanak. (4Mózes 1:50.)

וְאַתָּה הַפְּקֵד אֶת הַלְוִיִּם – ...hanem rendeld a levitákat... – כְּתִרְגוּמוֹ מְנִי – [Ez úgy értendő,] ahogyan Onkelosz fordítja: *máni* („nevezd ki”). – לְשׁוֹן מְנוִי שְׂרָרָה – Ez a szó egy [valamely] hatáskörbe való kinevezést jelent – עַל דָּבָר שֶׁהוּא מְמַנֶּה עָלָיו – az illető hatáskörének tárgya fölé, – כְּמוֹ וְיַפְקֵד הַמֶּלֶךְ פְּקִידִים – mint a „Nevezzen ki (üőjáfked) a király megbízottakat”¹⁶ [szövegrészben].

וּבְנִסְעַת הַמִּשְׁכָּן יוֹרִידוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבְחִנּוּת הַמִּשְׁכָּן יִקְיִמוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם, וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת. (במדבר א, נא)

És amikor útnak indul a hajlék, bontsák le a leviták, és amikor táborozik a hajlék, állítsák föl a leviták; és az idegen, aki közeledik, haljon meg. (4Mózes 1:51.)

...bontsák le... – כְּתִרְגוּמוֹ יְפָרְקוּן – [Ez úgy értendő,] ahogyan Onkelosz fordítja: *jöfárkun*¹⁷. – פְּשָׁבְאִין לִסַּע בַּמִּדְבָּר – Valahányszor készültek útnak indulni a sivatagban – מִמַּסַּע לְמַסַּע – az egyik tartózkodási helytől a másik tartózkodási helyig, – הָיָו מִפְּרָקִין אוֹתוֹ – lebontották [a *Miskán*-t] – אֵלֶּוּ מְהֻקְמָתוֹ – álló helyzetéből

¹³ A levitákat külön számlálták meg, és nem húsz éves kortól, hanem az egyhónaposnál idősebbeket (3Mózes 3:15.).

¹⁴ A kémek bűne után.

¹⁵ 4Mózes 14:29.

¹⁶ Eszter 2:3.

¹⁷ Szó szerint: „Eresszék le” a *Miskán*-t – no nem valamilyen magasan fekvő helyről, hanem függőleges helyzetéből, azáltal, hogy szétszedik alkotórészeire (*Szifté Háhamim*).

– וְנוֹשְׂאִין אוֹתוֹ – és elvitték – עַד מְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכַּן שָׁם הָעֶנָן – arra a helyre, ahol a felhő megállapodott.¹⁸ – וַיִּחַנּוּ שָׁם – Ott táborot vertek, – וַיִּמְקִימִין אוֹתוֹ – és felállították.

וְהָיָה הַקָּרֵב – ...és az idegen, aki közeledik... – לְעִבּוֹדָתָם זֶה – hogy [elvégezze] az ő szolgálatukat¹⁹.

יִמָּת – ...haljon meg. – בְּיַדֵי שָׁמַיִם – Az ég keze által.²⁰

וַיִּחַנּוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ לְצַבְאָתָם. (במדבר א, נב)

És táborozzanak Izráel fiai, ki-ki a táborhelyén és ki-ki a zászlajánál, se-regeik szerint. (4Mózes 1:52.)

כְּמוֹ שֶׁהִדְגִּילִים – **...és ki-ki a zászlajánál...** – Aszerint, ahogyan a zászlók – וְהָיוּ בְּסֻפְרָא זֶה – el vannak rendezve ebben a könyvben²¹, – שְׁלֹשָׁה שְׁבָטִים – שלשה שבטים – לְכָל דִּגְלוֹ – minden zászlónál három törzs.

וְהָלוֹיִם יִחַנּוּ סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדוּת וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף עַל עֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְשָׁמְרוּ הָלוֹיִם אֶת מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן הָעֵדוּת. (במדבר א, נג)

A leviták pedig táborozzanak a bizonyosság hajléka körül, hogy ne legyen harag Izráel fiainak községén; és a leviták teljesítsék a bizonyosság hajlékának őrizetét. (4Mózes 1:53.)

אִם תַּעֲשׂוּ כְּמַצְוֹתַי – **...hogy ne legyen harag...** – וְלֹא יִהְיֶה קֶצֶף – Ha teljesítitek parancsolataimat, – לֹא יִהְיֶה קֶצֶף – nem lesz harag, – וְאִם לֹא – de ha nem, – שִׁיכְנֹסוּ – ha idegenek²² fognak belépni – בְּעִבּוֹדָתָם זֶה – az ő szolgálatukba²³, – יִהְיֶה קֶצֶף – akkor harag lesz, – כְּמוֹ שֶׁמִּצְוֵינוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקֶּרֶחַ – amint azt a Koráhról szóló epizódban is találjuk²⁴: – כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף וְגוֹמֵר – „... mert kitört [az Örökkévaló] haragja stb.”.

¹⁸ A Miskán-on egy az Isteni Jelenlélet képviselő felhő nyugodott. Valahányszor ez a felhő felemelkedett, az izraeliták tudták, hogy tovább kell indulniuk. Követték a felhőt, és ahol az megállt, táborot vertek (lentebb 9:17.).

¹⁹ Ti. a Miskán lebontását és felállítását. A szövegkörnyezetből kiderül, hogy ez erre a tilalomra utal, és nem arra, amelyik megtiltja az idegeneknek, hogy belépjenek a Szentélybe (*Gur Árje*), és nem is arra, amely megtiltja számukra a Szentély-szolgálatot (*Szifté Háhámim*).

²⁰ De ne a földi bíróság keze által. Ez nyilvánvalóan kiderül az 53. versből, amely óva int „hogy ne legyen harag Izráel fiainak községén,” és amelyet ott Rási az égi büntetésre tett utalásként értelmez (*Mizráhi; Gur Árje*).

²¹ 4Mózes 2:3-31.

²² Azaz nem-leviták.

²³ Vagyis nem-leviták fogják végezni a leviták szolgálatát a Szentélyben.

²⁴ Lentebb 17:11. Kóráh és követői azt állították, hogy az izraeliták ugyanúgy végezhetnek Szentély-szolgálatot, mint a kohaniták és a leviták. Amiért bitorolni akarták ezt a szent szolgálatot, elnyelte őket a föld. Amikor erre a nép panaszt tett haláluk miatt, büntetésből felszítódott ellenük az Örökkévaló haragja (17:11.).

ויעשו בני ישראל, ככל אשר צוה יהוה את משה בן עשו. (במדבר א, נד)

És Izráel fiai mind aszerint cselekedtek, amint megparancsolta az Örökévaló Mózesnek, úgy cselekedtek. (4Mózes 1:54.)

וידבר יהוה אל משה ואֵל אַהֲרֹן לֵאמֹר. (במדבר ב, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, mondván: (4Mózes 2:1.)

איש על דגלו באחת לבית אבתם יחנו בני ישראל, מנגד סביב לאהל מועד יחנו. (במדבר ב, ב)

Ki-ki a zászlajánál, atyáik házának jeleivel táborozzanak Izráel fiai; a Tálkozás Sátrával szemben köröskörül táborozzanak. (4Mózes 2:2.)

...jeleivel... – באחת – כל דגל יהיה לו אות – Mindegyik zászlóról, annak jeleként, – צבעו של זה לא כצבעו של זה – lógjon egy színes szövet[darab]. – מפנה צבועה תלויה בו – Mindegyik [törzs] színe más volt, mint a többié, – וצבע כל אהד – és mindegyik szín megfelelt – כגון אבנו הקבועה בחשן – a hosenbe (a melldíszbe) [foglalt és az adott törzs jelképező] drágakő színének.²⁵ – ומתוך כך יכיר כל אהד את דגלו – Imigyen mindenki könnyedén felismerte saját [törzsének] zászlaját. – דבר אחר – Egy másik magyarázat – באחת לבית אבתם – az „atyáik házának jeleivel”-re: – באות שמסר להם יעקב – Azokkal a jelekkel, amelyeket ősatyjuk, Jákob adott nekik, – כשנשאווהו – ועשו בניו לו – mint írva van: – ממצרים – „És fiai úgy cselekedtek vele, – כְּאֲשֶׁר צָוָה – amint ő megparancsolta nekik.”²⁷ – כן – „Jehuda, Jiszáhár és Zevulun – ויששכר וזבולון – viszik majd [a koporsót] kelet felől, – וראובן ושמעון וגד מן הדרום וכו’ – Reuvén, Simon és Gád délről, stb.,” – כְּדֵאֵתָא בְּתַחֲמוּמָא בְּפִרְשָׁהּ זו – ahogyan az Tánhumá rabbi midrásában²⁸ olvasható.

...szemben... – מרחוק מיל – Egy mil távolságban, – כמו שנאמר ביהושע – amint az Jósuá könyvében²⁹ is olvasható:³⁰ – אף רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה – „De legyen mintegy kétezer könyök távolság köztetek és közte”³¹, – שיוכלו לבא

²⁵ A melldísz a főpap által viselt díszes öltözék egyik darabja volt. Tizenkét, a törzseket jelképező drágakő volt belefoglalva (3Mózes 28:15-21).

²⁶ Hogy Kánaán földjén temessék el.

²⁷ 1Mózes 50:12.

²⁸ Nászó 12.

²⁹ 3:4.

³⁰ Amikor az izraeliták Jósuá vezetésével készültek átkelni a Jordánon az ígért földjére.

³¹ Azaz köztetek és a szent frigidó között.

מִשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵי הַלְוִיִּם – Mózes, Áron, [Aron] fiai és a leviták – הַשִּׁבְתָּ – hogy szombaton is mehessenek.³² – חֹנִים בְּקִמּוֹף לוֹ – pedig a [Miskán] közelében táboroztak.

וְהַחֲנִים קָדְמָה מִזְרָחָה דָּגֵל מִחֲנֵה יְהוּדָה לְצַבָּאָתְכֶם, וְנָשִׂיא לְבְנֵי יְהוּדָה נִחְשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב.
(במדבר ב, ג)

Azok, akik elöl, kelet felől táboroznak: Jehudá táborának zászlajához tartozók, seregeik szerint; Jehudá fiainak fejedelme: Náhszon, Áminádáv fia. (4Mózes 2:3.)

קָדְמָה – ...elöl... – לְפָנִים הַקְּרוּיָה קָדָם – Elöl, a *kedem*-nek nevezett oldalon. – וְאִיזוֹ – És ez melyik? – זוֹ רוּחַ מִזְרָחִית – A keleti oldal,³³ – וְהַמְּצָרְב קְרוּי אַחֹר – míg ugyanakkor a nyugati [oldalt] *áhor*-nak, végnek nevezik.³⁴

וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת. (במדבר ב, ד)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: hetvennégyezer és hatszáz. (4Mózes 2:4.)

וְהַחֲנִים עֲלֵיו מִטְּהָ יִשָּׁשְׁכָר, וְנָשִׂיא לְבְנֵי יִשָּׁשְׁכָר נַתְנָאֵל בֶּן צוּעָר. (במדבר ב, ה)

És mellette táboroznak Jisszákár törzse és Jisszákár fiainak fejedelme: Netánél, Cúár fia. (4Mózes 2:5.)

וּצְבָאוֹ וּפְקֻדָיו, אַרְבָּעָה וְחַמְשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר ב, ו)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: ötvennégyezer és négyszáz. (4Mózes 2:6.)

מִטְּהָ זְבוּלֹן, וְנָשִׂיא לְבְנֵי זְבוּלֹן אֶלְיָאָב בֶּן חֵלֶן. (במדבר ב, ז)

És Zebúlon törzse; zebúlon fiainak fejedelme: Eliáb, Hélon fia. (4Mózes 2:7.)

³² Szombaton tilos az embernek lakhelyének városfalától vagy táborhelyétől 2000 ámá-nál nagyobb távolságra eltávolodnia. (2Mózes 16:29.)

³³ Miért nem lehetett kihagyni azt, hogy „elöl,” és csupán csak azt írni, hogy „kelet felől”? Tanítandó, hogy Jehudát mint a királyi ház ősatyját (lásd 1Mózes 49:10. és Rási hozzáfűzött kommentárját), tisztelték meg a legelőkelőbb, elöl lévő táborhellyel. Ennek megfelelően Jehudá törzse haladt legelő, minden táborbontáskor elsőként indulva el (9. vers). (Gur Árje. Lásd Bírák 1:2: „Jehudá vonuljon fel [elsőként], ...hogy harcoljon a kánaániták ellen”)

³⁴ A Tóra a felkelő nappal szemben álló emberhez viszonyítva utal az irányokra. Ennek megfelelően kelet az elöl, nyugat a hátul, dél a jobb és észak a bal (Náhmanidész, 2Mózes 26:18.).

וּצְבָאוֹ וּפָקְדָיו, שְׁבַעַת וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר ב, ח)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: ötvenhétézer és négyszáz.
(4Mózes 2:8.)

כָּל הַפָּקְדִים לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מֵאֵת אֶלֶף וּשְׁמֹנִים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים וָאַרְבַּע מֵאוֹת לְצַבְאֲתָם,
רֵאשֹׁנָה יִסְעוּ. (במדבר ב, ט)

Mind, akik megszámláltattak Jehudá táborában, voltak: száznolcvanhatezer és négyszáz; seregeik szerint ők elsőnek induljanak. (4Mózes 2:9.)

Mikor látták, – כְּשֵׁרוֹאֵין הֶעָנַן מִסִּתְּלָק – Mikor látták, hogy a felhő³⁵ eltávozott, – תּוֹקְעִין הַפְּהֹנִים בְּהִצּוֹצְרוֹת – a kohénok megfújták a kürtöket,³⁶ – וַיִּנּוֹסַע מַחֲנֵה יְהוּדָה תַּחֲלָה – és Jehudá táborára indult el elsőként. – וַיִּכְשְׁהוּלְכִין – És amikor haladtak, – כִּדְרֹךְ חֲנִינָתָן – ugyanolyan sorrendben mentek, – וְגַלְגָּל – ahogyan táboroztak: – הַלּוּיִם וְהַעֲגָלוֹת בְּאֶמְצַע – a leviták és a szekerek középen, – וְהוּדָה בְּמִזְרָח – Jehudá zászlaja a keleti oldalon, – וְרֵעֻבֵן בְּדָרוֹם – Reubéné dél felől, – וְשֵׁל דָן בְּצָפוֹן – és Dáné észak felől, – וְשֵׁל אֶפְרַיִם בְּמַעְרָב – Efrájimé nyugaton

דָּגַל מַחֲנֵה רֵאֻבֵן תִּימְנָה לְצַבְאֲתָם, וְנִשְׂיָא לְבְנֵי רֵאֻבֵן אֶלִיצוֹר בֶּן שִׁדְיָאוֹר. (במדבר ב, י)

A déli oldalon legyen Reubén táborának zászlaja, seregeik szerint, Reubén fiainak fejedelme: Elícúr, Sedéúr fia. (4Mózes 2:10.)

וּצְבָאוֹ וּפָקְדָיו, שֵׁשֶׁת וָאַרְבַּעַים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת. (במדבר ב, יא)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: negyvenhatezer és ötszáz.
(4Mózes 2:11.)

וְהַחֹנָם עָלָיו מִשֶּׁה שְׁמֵעוֹן, וְנִשְׂיָא לְבְנֵי שְׁמֵעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִי שְׁדִי. (במדבר ב, יב)

A mellette táborozók legyenek Simeón törzse; Simeón fiainak fejedelme: Selúmiél, Cúrisaddaj fia. (4Mózes 2:12.)

וּצְבָאוֹ וּפָקְדֵיהֶם, תְּשַׁעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשֶׁל מֵאוֹת. (במדבר ב, יג)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: ötvenkilencezer és háromszáz.
(4Mózes 2:13.)

³⁵ Ami kísérte őket.

³⁶ 4Mózes 10:2.

וּמִטָּה גָד, וְנָשִׂיא לְבָנֵי גָד אֶלְיָסָף בֶּן רַעוּאֵל. (במדבר ב, יד)

És Gád törzse; Gád fiainak fejedelme: Eljászáf, Reúél fia. (4Mózes 2:14.)

וּצְבָאוֹ וּפְקָדֵיהֶם, חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים. (במדבר ב, טו)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: negyvenötezer és hatszázötven. (4Mózes 2:15.)

כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מֵאֵת אֶלֶף וְאַחַד וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים לְצְבֹאתָם, וְשָׁנִים יָסְעוּ. (במדבר ב, טז)

Mind, akik megszámláltattak Reúbén táborában, voltak: százötvenegyezer és négyszázötven; seregeik szerint; ők másodiknak induljanak. (4Mózes 2:16.)

וְנָסַע אֵהָל מוֹעֵד מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֵה, כְּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יָסְעוּ אִישׁ עַל יָדוֹ לְדִגְלֵיהֶם. (במדבר ב, יז)

Azután induljon a találkozás sátra, a leviták tábora a táborok közepén; amint táboroznak, úgy induljanak, ki-ki a kezén, zászlaik szerint. (4Mózes 2:17.)

לְאַחַר שְׁנֵי דְגָלִים – Azután induljon a találkozás sátra... – וְנָסַע אֵהָל מוֹעֵד – הללו – Ama két zászló után.³⁷

כְּמוֹ שֶׁפְּרָשְׁתִּי – ...amint táboroznak, úgy induljanak... – כְּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן יָסְעוּ – Amint azt már elmagyaráztam³⁸, – הֵלִיכְתָּן כְּחִנְיָתָן – úgy³⁹ vonultak, ahogyan táboroztak, – כָּל דְּגָל מֵהַלֵּף לְרוּחַ הַקְּבוּעָה לוֹ – minden zászló a maga kijelölt oldalán.

וְאֵין לְשׁוֹן יָד זֶה מִמִּשְׁמָעוֹ – A helyén. – עַל מְקוֹמוֹ – ...ki-ki a kezén... – עַל יָדוֹ – Ám a szó szerinti jelentés, „kezén”, sem lóg ki a kontextusból: – רוּחַ שָׁל צִדּוֹ – Az emberhez közel eső területet – קְרוּי עַל יָדוֹ – „kéznél lévő”-nek nevezik, – הַסְּמוּכָה לוֹ –

³⁷ Jehudá (3. vers) és Reuvén (10. vers) zászlaja után, és nem csupán Jehudá zászlaja után. Az „... a táborok közepén...” nem Jehudá és Reuvén fentebb említett két táborára utal, hanem mind a négy táborra. Vagyis a Sátor Jehudá és Reuvén zászlaja után és Efrájim és Dán zászlaja előtt indult el. Ez nyilvánvalóan kiderül az „...amint táboroznak, úgy induljanak...” szövegrészből, magyaráran a Sátor ugyanúgy a négy tábor között helyezkedett el az induláskor is, mint a táborozás idején (Mizráhi).

³⁸ A 9. verssel kapcsolatban.

³⁹ Vagyis olyan elrendezésben.

אִי"ן שׁו"ן – [azaz] aki közel esik, kéznyújtásának teljes köréhez; – איש"א בְּלֵעָזָא – ófranciául *en son aise*.

דָּגַל מִחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבָּאָתָם יָמָה, וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֶפְרַיִם אֶלִישָׁמָע בֶּן עֲמִיהוּד. (במדבר ב, יח)

Efráim táborának zászlaja seregeik szerint nyugat felől legyen; Efráim fiainak fejedelme Elisámá, Ammíhúd fia. (4Mózes 2:18.)

וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. (במדבר ב, יט)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: negyvenezer és ötszáz. (4Mózes 2:19.)

וְעֶלְיוֹ מִטָּה מְנַשָּׁה, וְנָשִׂיא לְבְנֵי מְנַשָּׁה גַמְלִיאֵל בֶּן פְּדָהצוּר. (במדבר ב, כ)

És fölötte legyen Menáse törzse; Menáse fiainak fejedelme Gámliél, Pedáhcúr fia. (4Mózes 2:20.)

וְדֹסְמִיכִין – **És fölötte (álávu)...** – פְּתַרְגוּמוֹ – Ahogyan Onkelosz fordítja: – וְעֶלְיוֹהִי – „a mellette lévő.”⁴⁰

וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמֵאוֹתָיִם. (במדבר ב, כא)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: harminckétezer és kétszáz. (4Mózes 2:21.)

וּמִטָּה בְנֵימִן, וְנָשִׂיא לְבְנֵי בְנֵימִן אַבִּידָן בֶּן גִּדְעֹנִי. (במדבר ב, כב)

És Benjámin törzse; Benjámin fiainak fejedelme: Abídán, Gideóni fia. (4Mózes 2:22.)

וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם, חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר ב, כג)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: harmincötezer és négyszáz. (4Mózes 2:23.)

כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה אֶפְרַיִם מֵאֵת אֶלֶף וּשְׁמֹנֶת אֲלָפִים וּמֵאָה לְצַבָּאָתָם, וּשְׁלֹשִׁים יָסֻעוּ. (במדבר ב, כד)

⁴⁰ Rási eddig nem definiálta a „fölötte” kifejezést, mivel korábban (2:5. és 2:12.) a szöveg önmagát magyarázta: „...azok, akik fölötte táboroztak...”. Itt azonban, ahol a szöveg maga nem tisztázza a szóhasználatot, Rási megjegyzi, hogy ez úgy értendő, hogy „mellette”.

Mind, akik megszámláltattak Efraím táborában, voltak: száznolcezer és száz; seregeik szerint; ők harmadiknak induljanak. (4Mózes 2:24.)

דָּגַל מַחֲנֵה דָן צִפְנָה לְצַבָּאָתָם, וְנָשִׂיא לְבְנֵי דָן אַחֲיָעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדַּי. (במדבר ב, כה)

Dán táborának zászlaja észak felől legyen, seregeik szerint; Dán fiainak fejedelme: Ahíezer, Ammísaddaj fia. (4Mózes 2:25.)

וְצָבָאוּ וּפְקֻדֵיהֶם, שְׁנַיִם וְשָׁשִׁים אֶלֶף וְשִׁבְעֵי מֵאוֹת. (במדבר ב, כו)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: hatvankétezer és hétszáz. (4Mózes 2:26.)

וְהַחֲנִיּוֹם עָלָיו מִטָּה אֲשֶׁר, וְנָשִׂיא לְבְנֵי אֲשֶׁר פִּגְעִיאֵל בֶּן עֲכָרָן. (במדבר ב, כז)

És akik mellette táboroztak: Ásér törzse; Ásér fiainak fejedelme: Pageiéel, Okrán fia. (4Mózes 2:27.)

וְצָבָאוּ וּפְקֻדֵיהֶם, אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת. (במדבר ב, כח)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: negyvenegyezer és ötszáz. (4Mózes 2:28.)

וּמִטָּה נִפְתָּלִי, וְנָשִׂיא לְבְנֵי נִפְתָּלִי אַחֲרֵיעֶ בֶּן עֵינָן. (במדבר ב, כט)

Naftáli törzse; Naftáli fiainak fejedelme Ahirá, Énán fia. (4Mózes 2:29.)

וְצָבָאוּ וּפְקֻדֵיהֶם, שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר ב, ל)

Serege és akik megszámláltattak, voltak: ötvenháromezer és négyszáz. (4Mózes 2:30.)

כָּל הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה דָן מֵאֵת אֶלֶף וְשִׁבְעָה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת, לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדַגְלֵיהֶם.
(במדבר ב, לא)

Mind, akik megszámláltattak Dán táborában, voltak: százötvenhétezer és hatszáz; ők utolsónak induljanak zászlaik szerint. (4Mózes 2:31.)

אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם, כָּל פְּקוּדֵי הַמִּקְנֵה לְצַבָּאתָם שֵׁשׁ מֵאוֹת אָלֶף וּשְׁלֹשָׁת
אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים. (במדבר ב, לב)

Ezek Izráel fiai, akik megszámláltattak atyáik háza szerint; a táboroknak mind a megszámláltjai, seregeik szerint voltak: hatszázháromezer és öt-százötven. (4Mózes 2:32.)

וְהַלְוִיִּם לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כִּי אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה. (במדבר ב, לג)

De a leviták nem számláltattak meg Izráel fiai között, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 2:33.)

וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה כִּן חָנוּ לְדַגְלֵיהֶם וְכִן נִסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל
בֵּית אֲבֹתָיו. (במדבר ב, לד)

És úgy cselekedtek Izráel fiai, mind aszerint, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek, úgy táboroztak zászlaik szerint és úgy indultak, kiki családjai szerint, atyáik házai szerint. (4Mózes 2:34.)

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה, בְּיוֹם דִּבְרַת יְהוָה אֶת מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי. (במדבר ג, א)

És ezek Áron és Mózes leszármazottai azon a napon, amikor az Örökkévaló Mózeszel beszélt a Szináj hegyen. (4Mózes 3:1.)

וְאֵינוּ – **És ezek Áron és Mózes leszármazottai...** – וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה –
וְנִקְרְאוּ – de az Írás ezek után csak Áron gyermekeit említi, – מִזְכִּיר אֵלֶּה בְּנֵי אֶהֱרֹן –
לְפִי שְׁלֵמֹן תּוֹרָה – mégis „Mózes leszármazottai”-nak nevezi őket, – תּוֹלְדֹת מֹשֶׁה –
mert ő [Mózes] tanította őket Tórára. – מִלְמֹד – Ebből azt tanuljuk, – שְׁפָל הַמְּלַמֵּד אֶת –
מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב – hogy aki embertársa gyermekét Tórára tanítja, – בֶּן חֲבֵרוֹ תּוֹרָה –
olyannak tekinti az Írás, – כְּאֵלוֹ יְלָדוֹ – mintha az a saját gyermeke lenne.

– **...azon a napon, amikor az Örökkévaló Mózeszel beszélt...** – וַיַּעֲשׂוּ אֵלֶּה הַתּוֹלְדֹת שְׁלוֹ – ekkor lettek olyanná, mintha saját gyermekei
lettek volna, – שְׁלֵמֹן – hiszen arra tanította őket, – מִה שְׁלֵמֹן מִפִּי הַגְּבוּרָה – amit az
Örökkévaló szájából hallott.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן גֹּדֵד, וְאַבְיָהוּא אֶלְעָזָר וְאַיְתָמָר. (במדבר ג, ב)

És ezek Áron fiainak a nevei: az elsőszülött Nádáb és Abihú, Eleázár és Ítámár. (4Mózes 3:2.)

אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵנִים הַמְּשֻׁחִים, אֲשֶׁר מִלֵּא יָדָם לְכַהֵן. (במדבר ג, ג)

Ezek Áron fiainak, a fölkent papoknak nevei, akiket fölavattak, hogy papokká legyenek. (4Mózes 3:3.)

וַיִּמָּת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהִקְרָבם אֲשֶׁר זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינַי וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם, וַיִּכְהַן אֶלְעָזָר וְאַיִתָמָר עַל פְּנֵי אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם. (במדבר ג, ד)

És meghalt Nádáv és Ávihú az Örökkévaló színe előtt, midőn odavittek idegen tüzet az Örökkévaló színe elé, Szináj sivatagában, és fiaik nem voltak; és Elázár és Itámár szolgált mint pap, atyjuk, Áron színe előtt. (4Mózes 3:4.)

...Áron színe előtt. – בְּחַיֵּיו – [Áron] életében.⁴¹ – עַל פְּנֵי אֶהֱרֹן

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ג, ה)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 3:5.)

הִקְרַב אֶת מֹשֶׁה לְוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן, וְשָׂרְתוּ אֹתוֹ. (במדבר ג, ו)

Hozd közelebb Lévi törzsét és állítsd őket Áron, a pap elé, és szolgálják őt. (4Mózes 3:6.)

...és szolgálják őt. – וּמַהוּ הַשְּׂרוּת – És mi a szolgálat? [A következő vers elmagyarázza:] – וְשָׂרְתוּ אֶת מִשְׁמֶרְתוֹ – „Teljesítsék az ő őrizetét;” – לִפְנֵי – שְׂלֹא יִקְרַב זָר – „mivel [Áronnak] kötelessége őrizni a Szentélyt, – שֶׁשְׂמִירַת הַמִּקְדָּשׁ עֲלֵיו – hogy senki idegen ne közelíthessen hozzá,⁴² – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van: – אֲתָהּ – תִּשָּׂאוּ אֶת עֹון הַמִּקְדָּשׁ – „...Te [Áron] és fiaid és atyád háza veled, – וּבְנֵיךָ וּבֵית אָבִיךָ אֲתָךְ – ti viseljete [felelősséget] a Szentély [megszentségtelenítésének] bűnéért...”⁴³, – וְהַלְוִיִּם הִלְלוּ מִסֵּעֵין אוֹתָם – és ezek a lévíták segítettek nekik; – זוּ הִיא הַשְּׂרוּת – ez a szolgálat.

וְשָׂמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרְתוֹ וְאֶת מִשְׁמֶרְתָּהּ כָּל הַעֲדָה לִפְנֵי אֶהֱל מוֹעֵד, לְעֵבֶר אֶת עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן. (במדבר ג, ז)

Teljesítsék az ő őrizetét és az egész község őrizetét a találkozás sátra előtt, végezvén a hajlék szolgálatát. (4Mózes 3:7.)

⁴¹ Méltók voltak a főpapi tisztre még Áron életében is, ellátva helyette a szolgálatot, valahányszor ő ideiglenesen alkalmatlan volt erre (Szifté Háhámim).

⁴² Lentebb 18:4.

⁴³ Uo. 18:1.

וְשָׂמוּ אֶת מִשְׁמֵרָתוֹ – Teljesítsék az ő őrizetét... – כָּל מְנוֹי שֶׁהָאָדָם מְמַנֶּה עָלָיו – és Bármely olyan hivatal, amelyre egy személyt kijelölnek – וּמִטָּל עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ – és amely tevékenységgel jár, – קְרוּי מִשְׁמֵרֶת בְּכָל הַמִּקְרָא – „felügyelet”-nek/„őrizet”-nek neveznek az egész Tórában [végig] – וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנָה – és a Misna nyelvében, – כְּמוֹ וְהָלֹא – amint az Bigtánra és Teresre vonatkozóan is elhangzik⁴⁴: – שֶׁאָמְרוּ בְּבִגְתָן וְתָרַשׁ וְכֵן – „De az én felügyeletem nem olyan, mint a tiéd”⁴⁵ – אֵין מִשְׁמֵרֵתִי וּמִשְׁמֵרֶתְךָ שְׁוָה – Ugyanígy [kell érteni] a kohániták és a lévíták őrszolgálatait is.

וְשָׂמוּ אֶת כָּל כְּלֵי אֱהֵל מוֹעֵד וְאֶת מִשְׁמֵרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לַעֲבֹד אֶת עֲבֹרֶת הַמִּשְׁכָּן. (במדבר ג, ח)
Őrizzék a Találkozás Sátorának minden edényét és Izrael fiainak őrizetét, végezvén a hajlék szolgálatát. (4Mózes 3:8.)

שְׂכַלְן הֵיוּ יְקוּקִיין לְצִרְכֵי – ...és Izrael fiainak őrizetét... – וְאֶת מִשְׁמֵרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – Mert mindenkinek kötelessége volna a Szentély szükségleteivel foglalkozni, – הַמִּקְדָּשׁ – אֲלֵא שֶׁהַלְוִיִּים בָּאִים תְּחִתֵּיהֶם – de a levíták a helyükbe léptek, – בְּשִׁלְיָחוֹתָם – mint az ő küldötteik. – לְפִיכֶךָ לִקְחִים מֵהֶם הַמַּעֲשֵׂרוֹת – Ezért kapják a tizedet (máászér) – בְּשִׁכְרֶן – fizetségül, – שֶׁנֶּאֱמַר – ahogy írva van:⁴⁶ – כִּי שָׁכַר הוּא לָכֶם חֶלֶף עֲבֹרֶתְכֶם – „...mert fizetség az nektek, szolgálatotok fejében...”.

וְנִתְּמָה אֶת הַלְוִיִּים לְאֶהֱרֹן וּלְבָנָיו, נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לֹא מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ג, ט)
És add a levítákat Áronnak és fiainak, ők teljesen átadatnak neki Izráel fiaitól. (4Mózes 3:9.)

לְעֻזְרָה – Segítségül.⁴⁷ – וְנִתְּנִים הֵמָּה לֹא – **...ők teljesen átadatnak neki...** – כְּמוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – Ezt [a méét-et] úgy [kell érteni, hogy] *mitoh*, Izrael fiai „közül”⁴⁸, – כְּלוּמַר מִשְׁאֵר כָּל הָעֵדָה – vagyis a teljes közösségből – נִבְדְּלוּ לָכֶךָ – őket⁴⁹ választották ki – בְּגִזְרַת הַמִּקּוֹם – isteni rendelkezés

⁴⁴ Talmud, *Mögilá* 13b. A purim csodájáról szóló történetben Bigtán és Teres Áhásvéros király személyes kíséretnek tagjai voltak. A király ellen tervezett merényletüket Mordeháj leplezte le (*Eszter* 2:21-23.).

⁴⁵ Az összeesküvőknek koordinálniuk kellett őrszolgálatukat, nehogy leleplezzék, miben mesterkednek.

⁴⁶ *Uo.* 18:31.

⁴⁷ A Szentély-szolgalatban, de nem a személyük körüli szolgálatban (*Mizráhi; Gur Árje*). Lásd Rásinak a 18:6-hoz fűzött kommentárját.

⁴⁸ Ők ki lettek választva Izrael fiai közül, és nem Izrael fiai adták őket ajándékba Áronnak, ahogyan azt a szó szerinti fordítás alapján gondolhatnánk. A lévíták nem az izraeliták tulajdona voltak, hogy odaajándékozhatták volna őket Áronnak (*Mizráhi; Gur Árje*). Ráadásul a Tórában is ez áll: „Én (az Örökkévaló) odaadtam a lévítákat...” (*Szifté Háhámim*).

⁴⁹ Ti. a lévítákat.

révén, – והוא נתנם לו – és Ő odaadta őket neki [Áronnak], – שְׁנָאֲמַר – amint írva van: – וְאַתָּנָה אֶת הַלְוִיִּם נִתְּנִים וְגוֹמַר – „És adtam a levitákat átadva stb.”⁵⁰

וְאֵת אֲהֲרֹן וְאֵת בְּנָיו תִּפְקֹד וְשָׂמְרוּ אֶת כְּהֻנָּתָם, וְהִנָּרְבַּה הַקָּרֵב יוֹמָתָ. (במדבר ג, י)

És Áront és fiait rendeld arra, hogy teljesítsék papi tisztjüket; és az idegen, aki oda közeledik, ölessék meg. (4Mózes 3:10.)

לְשׁוֹן פְּקִידוֹת – És Áront és fiait rendeld arra.... – וְאֵת אֲהֲרֹן וְאֵת בְּנָיו תִּפְקֹד – [A *tifkod* szó kijelölést – וְאִינוּ לְשׁוֹן מְנִיָּן – és nem számolást jelent.⁵¹

– [Ez az áldozati állatok] vérenek [tálakba] csurgatására [utal] – וְיִרְיָקָה – [valamint eme vérnek az oltárra való] hintésére, – וְהִקְטֵרָה – [az áldozati állatok] elfüstölögtetésére, – וְעֵבֹדוֹת הַמְּסֻרוֹת לְכֹהֲנִים – [és egyéb] a papokra bízott szolgálatokra.⁵²

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר ג, יא)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 3:11.)

וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם. (במדבר ג, יב)

És én íme vettem a levitákat Izráel fiai közül az anyaméhet megnyitó minden elsőszülött helyett Izráel fiai között, az enyémekek legyenek a leviták. (4Mózes 3:12.)

– Milyen jogom – וְאֲנִי מֵהֵיכָן זְכִיתִי בָהֶן – És én íme vettem... – וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי – fűződik hozzájuk?⁵³ – מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – ...Izráel fiai között... – שִׁיְהִיוּ יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְרִין – Az izraelitáknak kell felfogadniuk őket az Én szolgálatomra? – אֹתָן לְשֵׁרוֹת שְׁלִי – Az [izraeliták] elsőszülöttjei révén – זְכִיתִי בָהֶם – nyertem jogot rájuk, – וְלִפִּי שִׁיְהִיָּה הָעֵבֹדָה – helyettük véve el őket⁵⁴ [a Magam számára]. – וְלִקְחָתִים תְּמוֹרָתָם

⁵⁰ Lentebb 8:19. „...Izráel fiai közül Áronnak és fiainak, hogy végezzék Izráel fiainak szolgálatát a találkozás sátrában és hogy engesztelést szerezzenek Izráel fiai számára; és ne legyen csapás Izráel fiain, midőn odalépnek Izráel fiai a szentélyhez.”

⁵¹ A *tifkod* ugyanis néha „számolás”-t jelent (fentebb 1:49.), itt azonban nem, mert itt az utalás bizonyos egyénekre történik (*Gur Árje*).

⁵² Kizárólag a kohániták végezhetnék ezeket a szolgálatokat (lásd Rásinak a 3Mózes 1:5-höz fűzött kommentárját). A papi tisztség teljesítése együtt járt azzal is, hogy meg kellett akadályozni az „idegeneket” abban, hogy részt vegyenek a papi szolgálat végzésében.

⁵³ A 9. versben már elhangzott, hogy a leviták ki lettek választva izraeliták közül. Versünkéből megtudjuk ennek az okát is: „...az anyaméhet megnyitó minden elsőszülött helyett...”.

⁵⁴ Azaz a levitákat.

Ugyanis a szent szolgálatot – בְּכֹרֹת – [eredetileg] az elsőszülöttek [végezték],⁵⁵ – וּבְשֹׁחַטָּאוֹ בְּעֵגְלָה – de amikor elkövezték a bűnt az aranyborjúval, – נִפְסְלוּ – alkalmatlanná váltak [erre a feladatra]. – וְהָלוּם שְׁלֹא עָבְדוּ עֲבוּדָה זָרָה – A lévíták, akik nem vettek részt a bálványimádásban,⁵⁶ – נִבְחָרוּ תַּחְתֵּיהֶם – lettek kiválasztva helyettük.

כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיוֹם הַפֶּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּיִשְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה, לִי יִהְיוּ אֲנִי יְהוָה. (במדבר ג, יג)

Mert enyém minden elsőszülött; amely napon megöltem minden elsőszülöttet Egyiptom országában, megszenteltem magamnak minden elsőszülöttet, Izráelben, az embereket és barmokat; az enyéim legyenek. Én vagyok az Örökkévaló. (4Mózes 3:13.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי לֵאמֹר. (במדבר ג, יד)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez Szinaj sivatagában, mondván: (4Mózes 3:14.)

פָּקֹד אֶת בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם, כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעְלָה תִּפְקְדֵם. (במדבר ג, ט)

Számláld meg Lévi fiait atyáik háza szerint, családjaik szerint, minden férfiszemélyt egy hónapostól fölfelé számláld meg őket. (4Mózes 3:15.)

Xxx – ...egy hónapostól fölfelé... – xxx – Amikor (az újszülött) – xxx – már nem tekinthető (xxx – nőfálim)-nak⁵⁷, – xxx – számba veszik „a szentély őrizetének őrzői” között.⁵⁸ – xxx – Jehuda rabbi, Sálom rabbi fia azt mondta: – xxx – „Ennek a törzsnek⁵⁹ [a tagjait] általában már magzati kortól számba veszik, – xxx – amint írva van: »... [Joheved, Lévi leánya], – xxx – ... akit ő⁶⁰ szült Lévinek Egyiptomban...»”⁶¹ – xxx – Midőn beléptek Egyiptom kapuján, – xxx – [akkor] szülte meg

⁵⁵ Kötelességük volt szolgálni Engem, mivel én megváltottam őket, miközben büntettem az egyiptomi elsőszülötteket (13. vers). (Mizráhi)

⁵⁶ 2Mózes 32:26.

⁵⁷ A nőfálim kifejezéssel Rási azokra az újszülöttekre utal, akikről nem feltételezik, hogy életképesek, amíg nem bizonyítják életképességüket azáltal, hogy megérik harmincnapos életkorukat.

⁵⁸ A 28. vers arról tudósít, hogy az egyhónaposnál idősebb lévítákat számba vették mint „a szentély őrizetének őrzői”-t.

⁵⁹ Vagyis a lévítáknak.

⁶⁰ Lévi felesége.

⁶¹ Lentebb 26:59.

öt,⁶² – xxx – mégis számba van véve a hetven lélek között [akik lementek Egyiptomba].⁶³ – xxx – Ugyanis amikor az ember kiszámolja, hogy összesen [hányan voltak, akik lementek Egyiptomba], – xxx – akkor nem talál, mindössze egy híján hetven személyt,⁶⁴ – xxx – és ő⁶⁵ egészítette ki a végösszeget [hetvenre].

וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל פִּי יְהוָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה. (במדבר ג, טז)

És Mózes megszámlálta őket az Örökkévaló szavára, amint megparancsoltatott neki. (4Mózes 3:16.)

אָמַר מֹשֶׁה לְפָנָיו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Azt mondta Mózes az Örökkévalónak: – הֵי אֲנִי נִכְנֵס לְתוֹךְ אֹהֲלֵיהֶם – Hogyan menjek be mindenki házába, és sátrába, – לְדַעַת מִנֵּין יוֹנְקִיהֶם – hogy megtudjam, hány csecsemőjük van? – אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Azt mondta neki az Örökkévaló: – עֲשֵׂה אֹתָהּ – Te végezd a magad dolgát, – וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה שְׁלִי – és majd én is teszem a magamét. – הֲלֵךְ מִשָּׁה – Így hát elment Mózes, – וַעֲמַד עַל פֶּתַח הָאֹהֶל – és odaállt egy sátor bejáratához, – וְהִשְׁכִּינָה מְקַדְּמָתָ לְפָנָיו – a Söhiná pedig előtte járt, – קוֹל יוֹצֵאת מִן – és így egy égi hang jött ki a sátorból – וְאוֹמְרָת – ami szólt ekképpen: – כֶּף וְכֶף – „Ennyi és ennyi csecsemő van ebben a sátorban”. – לְכֶף נֶאֱמַר – Ezért van írva: – עַל פִּי ה' – „az Örökkévaló szavára”.

וַיְהִיו אֵלֶּה בְּנֵי לֵוִי בְּשֵׁמֹתָם גִּרְשׁוֹן וְקָהָת וּמֵרָרִי. (במדבר ג, יז)

Ezek voltak Lévi fiai, név szerint: Gérsón, Kehát és Merári. (4Mózes 3:17.)

וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי גִרְשׁוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבְנֵי וְשִׁמְעִי. (במדבר ג, יח)

És ezek Gérsón fiainak nevei, családjaik szerint: Libní és Simeí. (4Mózes 3:18.)

וּבְנֵי קָהָת לְמִשְׁפַּחְתָּם עֶמְרָם וַיִּצְהָר חֲבֵרוֹן וְעֻזִּיאֵל. (במדבר ג, יט)

Kehát fiai családjaik szerint: Amrám és Jichár, Hebrón és Uzziél. (4Mózes 3:19.)

⁶² Azaz Johevedet. A Tóra részletezi, hogy Joheved már Egyiptomban született meg, ezzel azt is implikálva, hogy nem ott fogant (Rásinak a 26:59-hez fűzött kommentárja a *Bámidbár rábá* 13:20-ból).

⁶³ 1Mózes 46:27.

⁶⁴ Uo. 26-27. Lásd ott a hozzáfűzött Rási-kommentárt.

⁶⁵ Vagyis Joheved.

וּבְנֵי מְרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מִחֲלֵי וּמוֹשֵׁי אֶלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַלְוִי לְבֵית אֲבֹתָם. (במדבר ג, כ)

És Merári fiai családjaiak szerint: Mahlí és Músi. Ezek Lévi családjai, atyáik háza szerint. (4Mózes 3:20.)

לְגֵרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַלְבְּנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵעִי אֶלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי. (במדבר ג, כא)

Gérsonból: a Livni család és a Sim'i család; ezek a gérsoniták családjai. (4Mózes 3:21.)

Xxx – Gérsonból: a Livni család. – xxx – Azaz „Gérsonból” azok, akiket összeszámoltak, – xxx – [voltak] a Livni család és a Sim'i család; – xxx – és az ő „megszámláltjaik” ennyien meg ennyien voltak.⁶⁶

פְּקֻדֵיהֶם בְּמִסְפָּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמֶעֱלָה פְּקֻדֵיהֶם שְׁבַעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. (במדבר ג, כב)

Akik megszámláltattak minden férfiszemély száma szerint egy hónapos-tól fölfelé, a megszámláltak voltak: hétezer és ötszáz. (4Mózes 3:22.)

מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יִחַנוּ יָמָה. (במדבר ג, כג)

A gérsóniak családjai a hajlék mögött táborozzanak nyugat felől. (4Mózes 3:23.)

וְנִשְׂאָ בֵּית אָב לְגֵרְשׁוֹנֵי אֶלְיָסָף בֶּן לְאֵל. (במדבר ג, כד)

A gérsóniak atyjuk házának fedelme legyen Eljászáf, Láél fia. (4Mózes 3:24.)

וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן בְּאֵהָל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֵהָל מְכֻסֵּהוּ וּמָסוּךְ פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ג, כה)

És Gérsón fiainak feladata legyen a találkozás sátrában a hajlék és a sátor és a borítója és a találkozás sátra bejáratának takarója... (4Mózes 3:25.)

Xxx – a hajlék. – xxx – Az alsó [mennyezeti] szőnyegek.⁶⁷

⁶⁶ A vers nem azt akarja tudatni velünk, hogy Gérson leszármazottjai a livniták családjából és a sim'iták családjából álltak. Ez ugyanis már a 18. versből is egyértelműen kiderül (*Mizráhi*; *Szifté Háhámim*). A Tóra azért veszi számba a lévíták három csoportját alkotó konkrét családokat, mivel a népszámlálás családok szerint hajtották végre; lásd fentebb 1:2.

⁶⁷ Nem a teljes *Miskán*, hiszen akkor a vers többi része, amely a „hajlék” többi részét veszi sorra, felesleges lenne (*Mizráhi*). A Tóra időnként a „hajlék” kifejezéssel utal az alsó szőnyegekre, mivel ezek képezték a mennyezet látható belső felületét (lásd Rásinak a 2Mózes 35:11-hez és 26:1-hez írt kommentárját).

Xxx – és a sátor. – xxx – A kecskeszőr szőnyegek⁶⁸, amelyeket azért készítették, [hogy] tetőzetül [szolgáljanak].

Xxx – a borítója. – xxx – Kos⁶⁹ és táhás⁷⁰-bőrök.

Xxx – és a [találkozás sátra] bejáratának takarója. – xxx – Ez a szőnyeg.⁷¹

וְקַלְעֵי הַחֲצַר וְאֵת מָסוֹךְ פֶּתַח הַחֲצַר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל עֲבֹדָתוֹ.
(במדבר ג, כו)

...és az udvar vásznai és az udvar bejáratának takarója, amely a hajlék és az oltár körül van, és ennek a kötelei minden szolgálata számára. (4Mózes 3:26.)

Xxx – és ennek a kötelei. – xxx – A *miskán* és a sátor⁷² [kötelei], de nem az udvar [kötelei].⁷³

⁶⁸ A 2Mózes 26:7 leírja a kecskeszőr szőnyeget, amelyek sátorul szolgáltak a hajlék felett. Rási ott (12. vers) kifejti, hogy a „sátor” szó tulajdonképpen egy védő funkciót ellátó, túlnyúló tetőzetet jelöl.

⁶⁹ Van egy olyan rabbinikus vélemény (Sábát 28a.), hogy egyetlen egymáshoz erősített kos- és táhás-bőrből álló réteg fedte a *miskán*-t. [Ugyanazon a helyen] szerepel ugyanakkor egy olyan vélemény is, hogy két külön bőrrétegből állt a „borító”, egy táhás-és egy kosbőrből. Ennek ellenére indokolt a „borítója” szó egyes száma, mivel a Tóra (2Mózes 26:14) mindegyiket borítóként aposztrofálja (*Mizráhi*), és mindkettő ugyanazt a funkciót töltötte be. (*Gur Árje*)

⁷⁰ A táhás egy színpompás egyszarvú volt, amely megjelent a pusztaságban, hogy felhasználják a *miskán* építéséhez, majd rögvést ezt követően kihalt (lásd Rásinak a 2Mózes 25:5-höz fűzött kommentárját).

⁷¹ Lásd Rásinak a 2Mózes 26:36-hoz fűzött kommentárját. Lásd még Rásinak a 4Mózes 3:31-hez fűzött kommentárját.

⁷² A vers azokra a kötelekre utal, amelyek az előző versben említett két réteg borítószőnyeget rögzítették. Ezek a szőnyegek beborították a *miskán* tetejét, és oldalt majdnem a talajig lelőgtak. A kötelek feladata az volt, hogy a földbe szúrt cövekekhez rögzítsék a szőnyeget, hogy ne kaphasson alájuk a szél. A kos- és táhás-bőröknek nem voltak rögzítő köteleik, mivel azok nem nyúltak túl a tető szélén.

⁷³ Két garnitúra olyan kötél van, amelyeket az „udvar kötelei” néven aposztrofál a Tóra. Az egyik az a garnitúra, amely a kerítés vásznainak felső szélét erősítette az oszlopokhoz (lásd Rásinak a 4:32-höz valamint a 2Mózes 27:10-hez fűzött kommentárját – (xxx – *vöádnéhem*)), a másik pedig az, amely a vásznak alsó széleit erősítette a földbe szúrt cövekekhez, ily módon gátolva meg azt, hogy a kerítésvásznak csapkodjanak a szélben (lásd Rásinak a 4:32-höz valamint a 2Mózes 27:19-hez fűzött kommentárját – (xxx – *jitódót*)). Amikor Rási itt azt mondja, hogy nem Gérson fiainak feladata volt az udvar köteleinek a szállítása, akkor azokra a kötelekre gondol, amelyek a vásznak felső szélét rögzítették az oszlopokhoz. Ezek ugyanis azok a kötelek, amelyeket a Tóra a 37. versben Merári fiainak terhei között említ. Mindazonáltal azok a kötelek, amelyek a vásznak alsó széleit rögzítették, ugyanazt a funkciót töltötték be, mint a *miskán* takarószőnyegeinek kötelei, és ezek Gérson fiai terhének részét képezték, amint azt Rási egyértelműen ki is jelenti lentebb a 4:32-höz fűzött kommentárjában (lásd még *Gur Árjének* a 4:32-höz fűzött kommentárját). Ennek ellenére Rási kizárja ezeket a köteleket a versünkben szereplő (xxx – *métáráv*) – „kötelei” – kifejezés vonatkozási tartományából, ugyanis az egyes számú birtokost jelző rag értelemszerűen csak

וְלִקְהַת מִשְׁפַּחַת הַעַמְרָמִי וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֻבְרֹנִי וּמִשְׁפַּחַת הָעֻזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם
מִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי. (במדבר ג, כז)

És Kehátból lett az Amrámi család, a Jichári család, a Hebróni család és az Uzziéli család; ezek a kehátiai családjai. (4Mózes 3:27.)

בְּמִסְפָּר כָּל זָכָר מִבְּנֵי חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שְׁמָרִי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. (במדבר ג,
ח)

**Minden férfiszemély száma szerint egy hónapostól fölfelé voltak: nyolc-
ezer és hatszáz, a szentély őrizetének őrzői.** (4Mózes 3:28.)

מִשְׁפַּחַת בְּנֵי קְהַת יָחֲנוּ עַל יַרְדֵּן הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה. (במדבר ג, כט)

Kehát fiainak családjai táborozzanak a Hajlék oldalán dél felől. (4Mózes
3:29.)

**Kehát fiainak családjai táborozzanak...
dél felől.** – Közelükben [volt] Reuvén zászlaja, – החוֹנִים
– akik a déli oldalon táboroztak.⁷⁴ – איִי לְרִשָׁע אִיִּי לְשֹׁכֵנוֹ – [Igazolja ez a mon-
dást:⁷⁵] Jaj a gonosznak, jaj az ő szomszédjának! – אֲזַיִתָּה לְקוֹ מֵהֶם – Azért sújtotta bü-
ntetés [Reuvén törzsének] bizonyos tagjait, – דָּתָן וָאֲבִירָם וּמֵאֲתִים וּחֲמִשִּׁים אִישׁ – Dátánt,
Ávirámot és kétszázötven férfit,⁷⁶ – עַם קָרַח וְעֵדְתוֹ – együtt Koráhhall és gyüle-
kezetével,⁷⁷ – שָׁנַמְשָׁכוּ – mert [a Reuvén családbeliek] bele let-tek vonva – עִמָּהֶם –
velük együtt – בְּמַחֲלָקָתָם – a torzsalkodásba.

וַיָּשִׂיא בַּיִת אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקְּהָתִי אֶלְיָצֶפֶן בֶּן עֻזִּיאֵל. (במדבר ג, ל)

**A kehátiai családjai atyjuk házának fededelve legyen Elicáfán, Uzziél
fia.** (4Mózes 3:30.)

וּמִשְׁמֶרֶתָם הָאָרֶץ וְהַשְּׁלֶחַן וְהַמִּנְחָה וְהַמִּזְבֵּחַ וְכָלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ בָהֶם וְהַמִּסֶּדֶק וְכָל עֲבֹדָתוֹ.
(במדבר ג, לא)

egyetlen tárgyra utalhat, mint amilyen a hajlék vagy a sátor. A vásznak köteleire később, mint például lentebb a 4:32-ben, a (xxx – *métréhem*) – „köteleik” – utal a Tóra.

⁷⁴ Uo. 2:10.

⁷⁵ Misna *Nögáim* 12:6.

⁷⁶ A Szentírás (uo. 16:1) Dátánt és Ávirámot Reuvén törzsének tagjaiként azonosítja. Rási (uo.) megjegyzi, hogy a kétszázötven férfi zöme szintén ebből a törzsből való volt.

⁷⁷ Koráh és követői fellázdattak Mózes és Áron ellen, s emiatt elnyelte őket a föld (uo. 16. fejezet).

És feladatuk legyen a láda, az asztal, a lámpás, az oltárok és a szent edények, amelyekkel szolgálatot végeznek, a takaró és minden szolgálata. (4Mózes 3:31.)

Xxx – a takaró. – xxx – Ez a *párohet*, ahogyan szintén nevezték: – xxx – „... a takaró *párohet*-et...”⁷⁸

וְנָשִׂיא וְנָשִׂיאֵי הַלְוִי אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן פְּקֻדַת שְׁמֵרֵי מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. (במדבר ג, לב)

És a leviták fejedelmeinek fejedelme legyen Eleázár, Áronnak, a papnak fia; az ő felügyelete alatt legyenek a szentély őrzői. (4Mózes 3:32.)

Xxx – És a leviták fejedelmeinek fejedelme. – xxx – [Ő lett] kinevezve mindnyájuk fölé. – xxx – Vezetői hatáskörét mi fölétt gyakorolta?

Xxx – az ő felügyelete alatt legyenek [a szentély] őrzői. – xxx – Mindüket ő nevezte ki.

לְמֶרְרֵי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלֵי וּמִשְׁפַּחַת הַמּוֹשֵׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת מֶרְרִי. (במדבר ג, לג)

És Meráriból lett a Mahli család és a Músi család; ezek a meráriak családjai. (4Mózes 3:33.)

וּפְקֻדֵיהֶם בְּמִסְפָּר כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאָתָּיִם. (במדבר ג, לד)

Akik megszámláltattak minden férfiszemély számával egy hónapostól fölfelé: hatezer és kétszáz. (4Mózes 3:34.)

וְנָשִׂיא בֵּית אָב לְמִשְׁפַּחַת מֶרְרִי צוּרִיאֵל בֶּן אַבִּיחֵיֶל עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁפָּן יַחְנוּ צִפְנָה. (במדבר ג, לה)

A meráriak családjai atyjuk házának fejedelme legyen Cúriél, Abíhajil fia; ők a hajlék oldalán táborozzanak észak felől. (4Mózes 3:35.)

וּפְקֻדַת מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי מֶרְרִי קֹרְשֵׁי הַמִּשְׁפָּן וּבְרִיחִיו וְעַמְדָּיו וְאַדְנָיו וְכָל כְּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ. (במדבר ג, לו)

És a Merári fiaira bízott feladat: a hajlék deszkái, reteszei, oszlopai, talpai és minden edénye és egész szolgálata; (4Mózes 3:36.)

וְעַמְדֵי הַחֵצֵר סָבִיב וְאַדְנֵיהֶם וַיְתַדְתֶּם וּמִיתְרֵיהֶם. (במדבר ג, לז)

⁷⁸ 2Mózes 40:21.

...az udvar oszlopai köröskörül és talpaik, szögeik és köteleik. (4Mózes 3:37.)

וְהַחֲנִים לְפָנַי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה לְפָנַי אֵהֵל מוֹעֵד מִזְרָחָה מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו שְׂמֵרִים מִשְׁמֶרֶת הַמִּקְדָּשׁ
לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָזָר הַקָּרֵב יוֹמֵת. (במדבר ג, לח)

És akik a Hajlék előtt kelet felől táboroznak, a Találkozás Sátra előtt napkelet felől, azok legyenek Mózes és Áron és fiai, akik teljesítik a Szentély őrizetét Izrael fiainak őrizete gyanánt; és az idegen, aki oda közeledik, ölessék meg. (4Mózes 3:38.)

וְסֻמוּכֵינ לָהֶם – és a közelben táborozott, – דָּגֵל מַחֲנֵה יְהוּדָה – Jehuda tábora, – וְהַחֲנִים עִלָּיו – és velük együtt táborozott: – יִשְׂשָׁכָר וְזִבְלוֹן – Jiszáhár és Zebulon [törzse]. – טוֹב לְצַדִּיק טוֹב לְשָׂכְנוֹ – Jó a cádiknak, és jó az ő szomszédjának is! – לְפָנַי שְׁהָיוּ שְׂכָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה – mivel ők Mózes szomszédjai voltak, – שֶׁהָיָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה – aki a Tórával [annak tanulásával] foglalkozott, – נַעֲשׂוּ גְדוּלִים בַּתּוֹרָה – így nagyvá lettek ők is a Tórában, – שֶׁנֶּאֱמָר – ahogy írva van:⁷⁹ – יְהוּדָה מְחַקְקֵי – „...Jehudá a törvénytálcám...”, – וּמִבְנֵי יִשְׂשָׁכָר יוֹדְעֵי בִּינָה וְגוֹ’ – „És Jiszáhár fiai közül, akik ismerik és értik...”⁸⁰ – מֵאַתִּים רֵאשֵׁי סִנְהֶדְרָאוֹת – kétszáz Szánhedrin vezető [lett közülük], – וּמִזִּבְלוֹן מְשָׁכִים בְּשֵׁבֶט סוּפָר – és⁸¹ „Zebulon közül a törvényírók vessejével vonulók”.

כָּל פְּקוּדֵי הַלְוִיִּם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי יְהוָה לְמִשְׁפַּחְתָּם כָּל זָכָר מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שָׁנִים
וְעֹשָׂרִים אָלָף. (במדבר ג, לט)

Mind a levíták, akik megszámláltattak, akiket Mózes és Áron megszámlált az Örökkévaló parancsára, családjaik szerint, minden férfiszemély egy hónapostól fölfelé voltak: huszonkétezer. (4Mózes 3:39.)

Xxx – akiket Mózes és Áron megszámlált. – xxx – Pontok vannak a (xxx – *vóáháron*) [szó] fölött⁸², – xxx – tanítandó, hogy ő nem lett beleszámolva – xxx – a levíták közösségébe.⁸³

⁷⁹ Zsoltárok 60:9.

⁸⁰ 1Kronikák 12:33.

⁸¹ Bírák 5:14.

⁸² Noha magánhangzókat jelölő pontokat sosem írnak a közösségi Tóra-olvasásokhoz használt Tóratekercsekbe, a maszoretikus hagyomány azt tanítja, hogy bizonyos betűk és szavak fölé pontokat kell írni. Rási a továbbiakban elmagyarázza ezeknek a pontoknak a jelentését. Ezt a jelenséget Rási még a következő tórai helyekkel kapcsolatban tárgyalja: 1Mózes 18:9, 19:33, 33:4, 37:12; 4Mózes 9:10; 5Mózes 29:28.

⁸³ Böhöröt 4a; Bámidbár rábá 3:13. Azokban az esetekben, ahol a pontozott betűk többségben vannak a pontozatlan betűkhöz képest, a pontozott betűket magyarázzuk (lásd Rásinak az 1Mózes 18:9-hez fűzött kommentárját). Esetünkben a szó összes betűje pontozott, és ez azt jelzi, hogy bi-

Xxx – huszonkétezer. – xxx – Ám ha egyenként megszámloljuk őket, – xxx – azt találjuk, hogy háromszázzal többen vannak: – xxx – Gérson fiai hétezer-ötszázan, – xxx – Kehát fiai nyolcezer-hatszázán, – xxx – Merári fiai hatezer-kétszázán [ez összesen huszonkétezer-háromszáz]. – xxx – Miért nem számolta hozzá [a Tóra] a többihez [ezt a háromszázat], – xxx – hogy megváltásuk az elsőszülötteket⁸⁴, – xxx – ily módon mentesítve – xxx – a [léviták számát] meghaladó kétszázhetvenhárom elsőszülöttet – xxx – a [pénzen való] megváltás alól? – xxx – Bölcsseink a Böhöröt traktátusban úgy válaszolták meg [ezt a problémát], – xxx – hogy [az] a háromszáz [nem számba vett] lévita – xxx – maga is elsőszülött volt, – xxx – így elegendő volt számukra – xxx – mentesíteni önmagukat a kiváltás alól.⁸⁵

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה פֶּקֶד כָּל בֶּכֶר זָכָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן חֹדֶשׁ וָמַעֲלָה וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׂמֵתָם.
(במדבר ג, מ)

És mondta az Örökkévaló Mózesnek: Számlálj meg minden férfi elsőszülöttet Izráel fiaiból, egy hónapostól fölfelé és vedd föl neveik számát. (4Mózes 3:40.)

Xxx – Számlálj meg minden férfi elsőszülöttet... egy hónapostól fölfelé. – xxx – Amikor már (az elsőszülött) nem tekinthető többé (xxx – nőfálim)-nak.⁸⁶

וְלָקַחְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת כָּל בֶּכֶר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּקֻמַּת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר
בְּבִקְהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ג, מא)

És vedd föl a levitákat számomra – én vagyok az Örökkévaló – minden elsőszülöttért Izráel fiai között és a leviták barmait minden elsőszülöttért Izráel fiainak barmai közül. (4Mózes 3:41.)

וַיִּפְקֹד מֹשֶׁה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת כָּל בֶּכֶר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ג, מב)

zonyos értelemben az összes betű el van távolítva a szóból, hogy a szó nem teljes mértékig van ott. Ez pedig azt jelenti, hogy maga áron nem volt közte azoknak, „akik megszámloltattak” (Széfer Zikáron; Böér Jichák).

⁸⁴ Az elsőszülötteket elbocsátották a Szentély-szolgálatból, és helyettük a lévíták lettek kijelölve erre a feladatra. Minden egyes lévita „kiváltotta” szolgálatával azt az elsőszülöttet, akinek a helyére került (45. vers). Ám az elsőszülöttek kétszázhetvenhárom fővel többen voltak, mint a huszonkétezer lévita. A „többletként” jelentkező kétszázhetvenhárom elsőszülött úgy váltotta ki magát a Szentély-szolgálat alól, hogy fejenként öt sekelt fizettek a papoknak (46-48. vers).

⁸⁵ A versünk által említett huszonkétezer lévita volt az, aki kiváltott a Szentély-szolgálat alól a többi törzs elsőszülöttjei közül huszonkétezret. A többi háromszáz lévita maga is elsőszülött volt; lévita státuszukkal saját elsőszülöttségüket váltották ki, és így nem válthattak ki más elsőszülötteket.

⁸⁶ Bámidbár rábá 4:3. Lásd a 15. vers kommentárjához tartozó első jegyzetet.

És Mózes megszámlált, amint megparancsolta neki az Örökkévaló, minden elsőszülöttet Izráel fiai között. (4Mózes 3:42.)

וַיְהִי כֹל בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפָּר שְׁמוֹת מִבְּן חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה לְפָקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אָלֶף שְׁלֹשָׁה וּשְׁבַעִים וּמֵאָתַיִם. (במדבר ג, מג)

És volt minden férfi elsőszülött a nevek szerint egy hónapostól fölfelé, akik megszámláltattak: huszonkétezer és kétszázhetvenhárom. (4Mózes 3:43.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר ג, מד)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 3:44.)

קַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנְיֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת בְּהֵמַת הַלְוִיִּם תַּחַת בְּהֵמָתָם וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּם אֲנִי יְהוָה. (במדבר ג, מה)

Vedd a levitákat minden elsőszülött helyett Izráel fiai közül és a leviták barmát az ő barmuk helyett, hogy az enyéim legyenek a leviták. Én vagyok az Örökkévaló. (4Mózes 3:45.)

Xxx – és a leviták barmát... stb. – xxx – A lévíták barmai nem váltották ki – xxx – az izraeliták⁸⁷ tiszta (azaz kóser) barmainak elsőszülöttjeit⁸⁸, – xxx – de [kiváltották] a szamaraik elsőszülöttjeit.⁸⁹ – xxx – És egy lévita birtokában lévő egyetlen juh – xxx – számosat kiválthatott az izraeliták elsőszülött szamarai közül. – xxx – Ez pedig onnét tudható, hogy a Tóra megszámlolta azokat [a nem-lévítákat], akik „feleslegben” voltak [a lévítákhoz képest] az emberek között, – xxx – de nem számolta meg a feleslegben lévő állatokat.

וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֵשָׁה וְהַשְּׁבַעִים וְהַמֵּאָתַיִם הָעֶדְפִים עַל הַלְוִיִּם מִבְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ג, מו)

És megváltásul azért a kétszázhetvenháromért, ahányan többen vannak Izráel fiainak elsőszülöttei, mint a leviták... (4Mózes 3:46.)

⁸⁷ Vagyis a nem-lévíták.

⁸⁸ Minden nemzedék számára törvény, hogy egy kóser állat elsőszülöttjét a kohanitának kell adni, hogy az áldozatul bemutassa azt a Szentélyben. Egy samár elsőszülöttjét vagy meg kell váltani egy juhval vagy a nyakát kell szegni (2Mózes 13:12, Rambam, Böhöröt 1:1,2).

⁸⁹ A lévíták állatainak kicserélése az izraeliták elsőszülött állataira, ami csupán egyszer fordult elő a zsidó történelemben, az örök törói törvény szerint történt; a kóser elsőszülött megválthatatlan, a samár elsőszülöttje helyett pedig egy juhot kell adni. Ennek megfelelően az „és a leviták barmát...” a juhaira utal, az „...az ő (az izraeliták vagyis a nem-lévíták) barmuk helyett” pedig az (izraeliták) elsőszülött szamaraira utal (Mizráhi).

וְאֵת הַבְּכוֹרוֹת – **És megváltásul azért a... háromért.** – וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֵשָׁה וְגו' – Az elsőszülöttek, akiket meg kell váltani közülük (az izraeliták közül), – אֵלּוּ הַשְּׁלֵשָׁה וְשְׁבַעִים וּמֵאָתַיִם – az a kétszázhetvenhárom – הָעוֹדְפִים בָּהֶם – [akik] a többletet [képezik] közülük, – וְיִתְּרִים עַל הַלְוִיִּם – a leviták [számához képest]. – תְּקַח מֵהֶם תְּקֵחַ חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים לְגִלְגָּלֶת – Ezekről végy **fejenként öt sékelt.**⁹⁰ – כֶּף הַיִּתָּה – כֶּף הַיִּתָּה בְּכוֹרָה – Ez volt József eladási ára,⁹¹ – עֶשְׂרִים כֶּסֶף – húsz ezüst, – שֶׁל רָחֵל – aki Ráhel elsőszülöttje volt.⁹²

וְלִקְחָהּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שֶׁקֶלִים לְגִלְגָּלֶת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תְּקַח עֶשְׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל. (במדבר ג, מז)
...végy öt-öt sékelt, fejenként a szent sékel szerint vegyed, húsz géra egy sékel. (4Mózes 3:47.)

וְנָתַתָּה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי הָעֹדְפִים בָּהֶם. (במדבר ג, מח)
És add a pénzt Áronnak és fiainak megváltásul azért, akik többen vannak közöttük. (4Mózes 3:48.)

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֹדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם. (במדבר ג, מט)
És vette Mózes a megváltás pénzét azoktól, akik többen voltak, mint a leviták megváltottjai. (4Mózes 3:49.)

Xxx – [azoktól, akik] többen [voltak], mint a leviták megváltottjai. – xxx – [Vagyis többen, mint] azok, akiket a lévíták a testük révén⁹³ váltottak meg.

מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת הַכֶּסֶף חֲמִשָּׁה וְשָׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. (במדבר ג, נ)
És Izráel fiainak elsőszülöttjeitől vette a pénzt; háromszázhatvanötöt meg ezret a szent sekel szerint. (4Mózes 3:50.)

Xxx – **háromszázhatvanötöt meg ezret.** – xxx – Ez a végösszeg, fejenként öt sekellel számolva. – xxx – Kétszáz elsőszülöttért: ezer sekel, – xxx – hetven elsőszülöttért: háromszázötven sekel, – xxx – három elsőszülöttért: tizenöt sekel. – xxx – [Mózes] azt mondta: „Hogyan fogom ezt végrehajtani? – xxx – Minden elsőszülött, akinek azt mondom, hogy fizessen öt sékelt, – xxx – azt fogja válaszolni: »Én azok közül vagyok, akiket megváltottak a lévíták!«” – xxx – Mit tett hát? – xxx –

⁹⁰ 47. vers.

⁹¹ Józsefet testvérei húsz ezüstért eladták rabszolgának (1Mózes 37:28.). Egy sékel négy ezüstöt ért.

⁹² 1Mózes 30:22-24.

⁹³ Vagyis testi valójukkal, jelenlétükkel.

Vett huszonkétezer cédulát, – xxx – és mindegyikre ráírta, hogy „lévita”, – xxx – majd [vett] kétszázhetvenhárom [újabb] cédulát, – xxx – és mindegyikre ráírta, hogy „öt sekel”. – xxx – Összekeverte [a cédulákat], – xxx – majd behelyezte őket egy edénybe. – xxx – [Ezt követően] azt mondta nekik^{94,95} – xxx – „Gyertek, válasszatok cédulát sorshúzással!”

וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת כֶּסֶף הַפְּדִיִּים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל פִּי יְהוָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה. (במדבר ג, נא)

És Mózes odaadta a megváltás pénzét Áronnak és fiainak az Örökkévaló parancsa szerint, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 3:51.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. (במדבר ד, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, mondván: (4Mózes 4:1.)

נִשְׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי קֵהֶת מִתּוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם. (במדבר ד, ב)

Vedd föl Lévi fiai közül Kehát fiainak számát, családjaik szerint, atyáik háza szerint... (4Mózes 4:2.)

Xxx – Vedd föl [Lévi fiai közül Kehát fiainak] számát... – xxx – Szá-mold meg azokat közülük,⁹⁶ – xxx – akik alkalmasak a hordozás⁹⁷ szolgálatára, – xxx – azokat, akik harminc és ötven év közöttiek. – xxx – Egy harminc évnél fiatalabb személy [ugyanis] – xxx – még nincs ereje teljében. – xxx – [A bölcsek] innét vezették le: – xxx – „Harmincévesen ereje teljében van,”⁹⁸ – xxx – ötvenéves kora után pedig már fogyóban van az ereje.

מִבְּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה כֹּל בָּא לְצַבָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ד, ג)

...harmincévestől fölfelé egészen ötvenévesig mindenkit, aki szolgálatba lép, hogy munkát végezzen a találkozás sátrában. (4Mózes 4:3.)

⁹⁴ Az elsőszülötteknek.

⁹⁵ Szánhedrin 17a.

⁹⁶ Más számlálások számba vették azokat, akik egyhónaposak, tizenhárom évesek vagy húszévesek. Most miért számolták össze a harminc és ötven közöttieket? (*Mizráhi*) És mivel a lévítákat korábban már összeszámolták, most kell még egyszer összeszámolni őket? (*Gur Árje*)

⁹⁷ A *miskán* különböző alkatrészeinek hordozásáról, szállításáról van szó; lásd a 47. verset.

⁹⁸ „... negyvenévesen az értelem embere. Ötvenéves korában már képes okos tanácsot adni, stb.” (Az atyák bölcs tanításai 5:21) Lásd még Bámidbár rábá 6:7.

זאת עבדת בני קהת באהל מועד קדש הקדשים. (במדבר ד, ד)

Ez Kehát fiainak szolgálata a Találkozás Sátorában a Szentek Szentje körül: (4Mózes 4:4.)

קדש הקדשים – ...a Szentek Szentje... [Mivel a következő versek a frigyládán kívül más kelléket is számba vesznek, ebből következtethetünk, hogy itt nem a *Miskán* legbelső, „A Szentek Szentje”-nek nevezett⁹⁹ termére történik utalás, hanem] – המקדש שבכלן – minden [kellék] közül a legszentebbekre: – הארון והשלחן והמנורה – a frigyláda; az asztal, a menóra, – והמזבחות והפרכת וכלי שרת – az oltárok, a *párohet* és a szolgálati edények.¹⁰⁰

וְכֵן אֶהְיֶה וּבְנֵי בְנִסֵּעַ הַמִּתְנַהֵּה וְהוֹרְדוּ אֶת פְּרֻכַת הַמִּסְקָד וְכִסּוּ בָּהּ אֶת אֲרֹן הָעֵדוּת. (במדבר ד, ה)

Amikor elindul a tábor, Áron és fiai menjenek be és vegyék le a takaró függönyt és földjék be vele a bizonyág ládáját... (4Mózes 4:5.)

Xxx – Áron és fiai menjenek be... – xxx – Tegyenek bele minden egyes eszközt – xxx – abba a borítóhuzatba, amelyet ez a fejezet¹⁰¹ határoz meg számukra, – xxx – így Kehát lévita fiainak nem kell semmi egyebet tenniük, – xxx – mint vinni [azokat].

Xxx – Amikor elindul a tábor. – xxx – Amikor felemelkedik a felhő, – xxx – tudják, hogy hamarosan el fognak indulni.¹⁰²

וְנָתַנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחֲשׁ וּפְרָשׁוֹ בְּגָד כְּלִיל תְּכֵלֶת מְלֻמְעָלָה וְשֵׁמוֹ בְּדִיו. (במדבר ד, ו)

...és tegyenek rá táhásbőr borítót és terítsenek rá egy teljesen kék-bíbor ruhát felülről és helyezték bele rúdjaikat. (4Mózes 4:6.)

וְעַל שְׁלַחַן הַפָּנִים יִפְרָשׁוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְנָתַנוּ עָלָיו אֶת הַקְּעֻרֹת וְאֶת הַכַּפֹּת וְאֶת הַמִּנְקִית וְאֶת קִשׁוֹת הַנְּסֻךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה. (במדבר ד, ז)

⁹⁹ 2Mózes 26:33.

¹⁰⁰ A füstölőégetéshez használt edények (Rási, 12. vers).

¹⁰¹ 5-14. vers.

¹⁰² Noha a versünk azt implikálja, hogy az izraeliták táborának tényleges elindulása volt a jeladás a Szentély lebontására, Rási mégis a felhő felemelkedését preferálja. Nem lett volna helyénvaló, hogy a *miskán* lebontására halandók cselekedete és ne isteni útmutatás adjon jelt (*Mizráhi*). Ráadásul a lévítáknak az izraeliták indulását követően azonnal követniük kellett őket a *miskán* elemeivel. Az időigényes lebontásnak tehát már jóval korábban el kellett kezdődnie – amikor felemelkedett a felhő (*Gur Árje*).

És a szinkenyer asztalára terítsenek egy kék-bíbor ruhát és tegyék rá a tálakat, a kanalakat, a félcsöveket és támasztékokat, melyekkel [a kenyerek] betakartatnak, és az örök kenyér rajta legyen. (4Mózes 4:7.)

Xxx – a tálakat, a kanalakat, a félcsöveket és támasztékokat, melyekkel [a kenyerek] betakartatnak. – xxx – Ezt már elmagyaráztam [abban a fejezetben, amelyik] – xxx – a *miskán*-nal kapcsolatos munkálatokkal [foglalkozik].¹⁰³

Xxx – betakartatnak. – xxx – [Ez] a takaró, amely közös tőről fakad a (xxx – *mászáh*) szóval¹⁰⁴, – xxx – amint írva van: – xxx – „melyekkel [a kenyerek] betakartatnak.”

וּפָרְשׁוּ עָלֵיהֶם בְּגָד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ אֹת בְּדָיו. (במדבר ד, ח)

És terítsenek rá karmazsin ruhát, földjék be táhásbőr borítóval és helyezék bele rúdjaikat. (4Mózes 4:8.)

וְלָקְחוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכִסּוּ אֹת מְנִרַת הַמָּאוֹר וְאֹת גִּרְתֵּיהָ וְאֹת מְלַקְחֶיהָ וְאֹת מַחְתְּתֶיהָ וְאֹת כָּל כְּלֵי שְׂמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׂרְתוּ לָהּ בָּהֶם. (במדבר ד, ט)

És vegyenek egy kékbíbor ruhát és földjék be a világító lámpást és mécseseit, csíptetőit és lapátjait és mind az olajos edényeit, amelyekkel szolgálatát végzik. (4Mózes 4:9.)

Xxx – csíptetőit. – xxx – Egy csipeszszerűség, amellyel a kanócot lehet elhúzni – xxx – bármilyen kívánt irányba.

Xxx – lapátjait. – xxx – Ez egyfajta kis kanál, amelynek lapos, nem ívelt alja van, – xxx – elől nincsen fala, csak oldalt, – xxx – és ezzel kaparja ki a hamut a mécsesekből, amikor tisztogatja azokat.

Xxx – és mécseseit. – xxx – Ófranciául *loces*; – xxx – ezekbe helyezik az olajat és a kanócokat.

וַנִּתְּנוּ אֹתָהּ כָּל כְּלֵיהָ אֶל מַכְסֵה עוֹר תַּחַשׁ וְנִתְּנוּ עַל הַמּוֹט. (במדבר ד, י)

És tegyék be azt és mind az edényeket egy táhásbőr borítóba és tegyék egy póznára. (4Mózes 4:10.)

Xxx – egy táhásbőr borítóba. – xxx – Ez egyfajta zsák.¹⁰⁵

¹⁰³ 2Mózes 25:29.

¹⁰⁴ De nincs köze a (xxx – *neszeħ*) – „italáldozat” (4Mózes 15:5) – szóhoz. 2Mózes uo.

¹⁰⁵ Amelyet kifejezetten szállításra használtak, ám amely nem azonos azzal a táhásbőrrel, amely a *miskán* tetejének egyik alkotóeleme volt (ezt a gersoniták szállították). A Szentélyt borító táhásbőrt aligha alakították volna át hordozóeszközzé (*Mizráħi*).

וְעַל מִזְבַּח הַזֶּהב יִפְרֹשׂוּ בְּגָד תְּכֵלֶת וְכֹסוּ אֹתוֹ בְּמִכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת בְּדִיוֹ. (במדבר ד, יא)

És az arany oltárra terítsenek kék-bíbor ruhát és födjék be táhásbőr borítóval és helyezték bele a rúdjaikat. (4Mózes 4:11.)

וְלָקַחוּ אֶת כָּל כְּלֵי הַשָּׂרֵת אֲשֶׁר יִשְׂרְתוּ בָם בְּקֹדֶשׁ וְנָתַנוּ אֵל בְּגָד תְּכֵלֶת וְכֹסוּ אוֹתָם בְּמִכְסֵה עוֹר תַּחֲשׁ וְנָתַנוּ עַל הַמוֹט. (במדבר ד, יב)

És vegyék mind a szolgálati edényeket, amelyekkel szolgálatot végeznek a szentélyben és tegyék be egy kék-bíbor ruhába és födjék be táhásbőr borítóval és tegyék a póznára. (4Mózes 4:12.)

Xxx – mind a szolgálati edényeket, amelyekkel szolgálatot végeznek a szentélyben. – xxx – A *miskán*-on belül¹⁰⁶, amely szent¹⁰⁷. – xxx – Ezek az il-lat[áldozat] eszközei¹⁰⁸, – xxx – amelyekkel a belső oltáron végeznek szolgálatot.¹⁰⁹

וּדְשָׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ וּפְרֹשׂוּ עָלָיו בְּגָד אַרְגָּמָן. (במדבר ד, יג)

Tisztítsák meg az oltárt a hamutól és terítsenek rá egy piros-bíbor ruhát... (4Mózes 4:13.)

A מִזְבַּח הַזֶּהָבֶת – **Tisztítsák meg az oltárt a hamutól...** – וּדְשָׁנוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ רֵז¹¹⁰ oltárt.¹¹¹

וּדְשָׁנוּ – Tisztítsák meg... a hamutól (vödísnu)... – יִטְלוּ אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעָלָיו – Szedjék le róla a hamut. [A „desen” gyöknek két ellentétes jelentése van: „megtisztítani a hamutól” és „befedni hamuval”.¹¹² Ennél a versnél a szövegkörnyezetből kiderül, hogy a „megtisztítani a hamutól” jelentésről van szó.]

...és terítsenek rá egy piros-bíbor ruhát. – וַאֲשֶׁר יִפְרֹשׂוּ עָלָיו בְּגָד אַרְגָּמָן – Az égből alászállott tűz¹¹³ – רַבּוּצָה תַּחַת הַבְּגָד כְּאֵרִי – úgy feküdt a ruha alatt, akár egy oroszlán, – בְּשַׁעַת הַמַּסְעוֹת – amikor utaztak. [Vagyis az utazás

¹⁰⁶ Ne az udvaron, hanem a Szentélyen belül.

¹⁰⁷ A legfelső fülke előtti helyiséget a „Szent” elnevezéssel illették (2Mózes 26:33). A (xxx – bákódes) szó ב prefixuma alatti (xxx – pátaḥ) azt jelzi, hogy a fordítás nem az, hogy „...amelyekkel szolgálatot végeznek szentségben,” hanem „amelyekkel szolgálatot végeznek a szent [helyen]” (Gur Árje).

¹⁰⁸ Rambam, *Tömidin Umuszáfin* 3:4-7.

¹⁰⁹ Vagyis az aranyoltáron, amelyet füstölőszerek égetésére használtak (2Mózes 30) a Szentélyen belül. A külső oltár az udvarban álló rézoltár volt.

¹¹⁰ 2Mózes 27:1-8.

¹¹¹ Az aranyoltárról és edényeiről fentebb volt szó (11-12. vers).

¹¹² Ahogyan Rási a 2Mózes 27:3-hoz írt kommentárjában kifejti. Azon a helyen Rási egyéb példákat is felhoz ilyen szavakra.

¹¹³ 3Mózes 9:24.

alatt a tűz nem lobogott, mint ahogy általában a tűz szokott, mert bizony, ha lobo-
gott volna, mit sem segített volna, hogy ráborítottak egy rézedényt.] – וַאֲיֵה שׁוֹרְפָתוֹ
– Nem égette meg [a ruhát], – שֶׁהָיָה כּוֹפֵיץ עָלֶיהָ פֶּסֶכֶתָר שֶׁל נְחֹשֶׁת – mert egy rézedényt
borítottak rá.

וַנִּתְּנוּ עָלָיו אֶת כָּל כְּלָיו אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת הַמַּחֲתָת אֶת הַמְּזֻלָּת וְאֶת הַיְעִים וְאֶת
הַמְּזֻרְקֹת פֶּל כְּלֵי הַמְּזֻבָּח וּפְרָשׁוֹ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחַשׁ וְשָׂמוּ בְדָיו. (במדבר ד, יד)

**...tegyék rá mind az edényeket, amelyekkel szolgálatot végeznek rajta; a
serpenyőket, a villákat, a lapátokat és medencéket, az oltárnak minden
edényét és terítsenek rá táhásbőr borítót és helyezték bele rúdjaikat.**
(4Mózes 4:14.)

Xxx – a serpenyőket. – xxx – Ezekkel kaparták odébb a széndarabokat, –
xxx – hogy eltávolíthassák a hamut.¹¹⁴ – xxx – Ezt [az eszközt] serpenyőformára
készítették el, – xxx – és csupán három oldala volt, – xxx – és az eleje fogadja be a
szenet.

Xxx – a villákat. – xxx – [Ezek] rézkampók, amelyeket beledöftek [az állatok]
testrészeibe – xxx – az oltáron, – xxx – forgatva azokat, hogy teljesen és gyorsan
eleméssze őket [a tűz].

Xxx – a lapátokat. – xxx – Ezek kaparóeszközök voltak, ófranciául *vadil*. –
xxx – Rézből készültek, – xxx – és ezekkel separték le a hamut az oltárról.

וְכִלָּה אֶהְרֹן וּבָנָיו לְכַסֹּת אֶת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת כָּל כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בַּנֹּסֵעַ הַמִּתְּנֶה וְאֶחָדֵי כֵן יָבֹאוּ בְנֵי קֹהֵת
לִשְׂאֵת וְלֹא יִגְעוּ אֶל הַקֹּדֶשׁ וּמִתּוֹ אֵלֶּה מִשָּׂא בְנֵי קֹהֵת בְּאֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ד, טו)

**És midőn Áron és fiai elvégezték, hogy befödják a szentélyt és a szentély
minden edényét a tábor indulásakor, azután jöjjenek Kehát fiai, hogy
vigyék, de ne nyúljanak a szent dolgokhoz, hogy meg ne haljanak. Ezek
Kehát fiainak vinnivalói a találkozás sátrában.** (4Mózes 4:15.)

Xxx – hogy befödják a szentélyt. – xxx – A frigládát és az oltárt.

Xxx – és a szentély minden edényét. – xxx – A menórát és a [szent] szol-
gálat eszközeit.

Xxx – hogy meg ne haljanak. – xxx – Mivel, ha hozzányúlnak, az Ég keze
által kirótt halálbüntetés fogja sújtani őket.

וּפְקֻדַת אֲלֵעֶזֶר בֶּן אֶהְרֹן הַכֹּהֵן שָׂמֵן הַמָּאֹר וּקְטֹרֶת הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתְּמִיד וְשָׂמֵן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַת
כָּל הַמִּשְׁפָּחָן וְכָל אֲשֶׁר בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבְכָלָיו. (במדבר ד, טז)

¹¹⁴ A papnak minden reggel el kellett távolítania a hamut az oltárról és az oltár mellé kellett tennie
(3Mózes 6.3).

És Eleázárnak, Áron fiának tisztsége legyen a világító olaj, a fűszeres füstölőszer, az örök lisztáldozat és a kenőolaj; az egész hajlék felügyelete és mindené, ami benne van, a szentély minden edénye. (4Mózes 4:16.)

Xxx – És Eleázárnak, [Áron fiának] tisztsége legyen. – xxx – Ő lett kijelölve hordozásukra; – xxx – [az] olaj, a füstölőszer és a kenőolaj [szállítására].

Xxx – az örök lisztáldozat.¹¹⁵ – xxx – Az ő feladata volt utasításokat adni, – xxx – ösztökélni [a többieket], – xxx – és bemutatni azt¹¹⁶ [az oltáron], amikor éppen táboroztak.

Xxx – az egész hajlék felügyelete. – xxx – Azonkívül¹¹⁷ az ő feladata volt – xxx – Kehát fiainak málháját [ellenőrizni], – xxx – utasításokat adni¹¹⁸ az embereknek a munkával és málházással kapcsolatban. – xxx – Ezt [jelenti az, hogy:]

Xxx – „... az egész hajlék felügyelete és mindené, ami benne van...” – xxx – Minden, ami ebben a részben fentebb fel van sorolva.¹¹⁹ – xxx – Ám Gérson és Merári fiainak terhéről,¹²⁰ – xxx – amely nem tartalmazott semmit a leg-szentebb¹²¹ dolgokból, – xxx – Itámár utasításai rendelkeztek, – xxx – amint az le is van írva (xxx – nászo) hetiszakaszában.¹²²

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר. (במדבר ד, יז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, mondván: (4Mózes 4:17.)

אַל תִּכְרִיתוּ אֶת שִׁבְט מִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲנִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּים. (במדבר ד, יח)

Ne engedjétek kipusztulni Kehát családjainak törzsét a leviták közül... (4Mózes 4:18.)

¹¹⁵ Ennek lisztmennyisége túl súlyos volt ahhoz, hogy egy ember vigye. (*Mizráhi, Gur Árje*, lásd Náhmanidész, Jerusálmi *Sábát* 10:3.; Rásinak a *Sábát* 92a-hoz fűzött kommentárja)

¹¹⁶ Vagyis a lisztáldozatot.

¹¹⁷ A fentebb már említett olajakon, füstölőszereken és lisztáldozaton kívül. Ezek csupán egy részét jelentették a hajléknak, önmagukban nem volt akkora jelentőségük, hogy „... az egész hajlék...”-ként lehessen aposztrofálni őket (*Gur Árje*).

¹¹⁸ Ő maga azonban nem vett részt a teherhordásban. A 4-14. versben olvashatjuk, hogy Kehát fiainak feladata volt az eszközök szállítása (*Mizráhi*).

¹¹⁹ A fentebb említett frigyláda, asztal, menóra és oltár képezte a *miskán* lényegi részét. Lásd a Ramban előszavát a 2Mózes 25-höz.

¹²⁰ Az „egész hajlék [felügyelete] és mindené, ami benne van” szövegrészt nem szabad úgy értelmezni, mint ami Gérson és Merári fiainak terhét (24-33. vers) is magában foglalja, ők ugyanis Itámár és nem Elázár felügyelete alatt álltak (*Mizráhi*).

¹²¹ A „szentekszentjé”-nek szállítása Kehát fiainak feladata volt.

¹²² 4:28,33.

Xxx – Ne engedjétek kipusztulni. – xxx – [Azaz] ne tegyetek olyasmit, ami halálukat okozná.¹²³

וְזאת עָשׂוּ לָהֶם וְחִיוּ וְלֹא יָמְתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת קֹדֶשׁ הַקִּדְשִׁים אֲהַרֵן וּבְנָיו יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְאֵל מִשְׁאֵוֹ. (במדבר ד, יט)

...hanem azt tegyétek velük, hogy életben maradjanak és meg ne haljanak, midőn odalépnek a szentekszentjéhez; Áron és fiai jöjjenek be és helyezték el őket mindegyiket a maga szolgálatához és vinnivalójához, (4Mózes 4:19.)

וְלֹא יָבֹאוּ לְרֵאוֹת כְּבָלַע אֶת הַקֹּדֶשׁ וְיָמְתוּ. (במדבר ד, כ)

...de ne menjenek be, hogy lássák, midőn eltakarják a szent dolgokat, mert meghalnának. (4Mózes 4:20.)

Xxx – de ne menjenek be, hogy lássák, midőn eltakarják a szent dolgokat. – xxx – [Amikor behelyezik azokat] borítóhuzataikba, – xxx – amint arról fentebb ebben a fejezetben már szó volt: – xxx – „Terítsék azt le egy ilyen és ilyen ruhával, – xxx – és fedjék azt be egy ilyen és ilyen takaróval.”¹²⁴ – xxx – A (xxx – *biluá*) a letakarására utal.

¹²³ A (xxx – *táħritu*) ige műveltető alakban van.

¹²⁴ 5-15.

נָשָׂא (4Mózes 4:21–7:89.) פְּרָשָׁת נִשְׂא**A hetizakasz tartalmából**

- Miután befejeződött Szináj pusztájában Izrael gyermekeinek megszámlálása, külön összeszámolnak 8.580 30-50 éves lévitát, akik a Miskán, vagy Sátorosztály szállításának tényleges munkáját fogják végezni. (4Mózes 4:21–49.)
- Isten közli Mózesrel a táboron kívülre száműzött tisztátalan személy törvényét, illetve annak a személynek a törvényét, aki haszonlesésből hamisan tesz esküt, és ilyenkor kötelessége az áldozathozatalon kívül a tökét és plusz egy ötödöt fizetni. Ismerteti Mózesrel a „szotá”, azaz a férje iránti hűtlenséggel meggyanúsított asszonyra vonatkozó törvényt. Továbbá tudatja vele a *názirra* vonatkozó törvényt – a názir olyan férfi, aki esküvel lemond a bor fogyasztásáról, a hajvágásról, és a halott érintéséről. (4Mózes 5:1–6:21.)
- Áron és utódai, a *kohánim*, megtudják, hogyan kell megáldaniuk Izrael népét. (4Mózes 6:22–27.)
- Izrael törzsi vezetőinek mindegyike elhozza a maga felajánlandó áldozatát az oltár felavatásához, és bár azonos az áldozat, mégis mindegyiket más napon hozzák, és a Tóra mindet egyenként tárgyalja. (4Mózes 7.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ד, כא)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 4:21.)

נָשָׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם, לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחְתָּם. (במדבר ד, כב)

Vedd föl Gérsón fiainak számát is atyáik háza szerint, családjaik szerint. (4Mózes 4:22.)

נָשָׂא אֶת רֵאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם – Vedd föl Gérsón fiainak számát is... – כְּמוֹ שֶׁצִּוִּיתִיךָ – Amiképpen parancsoltam neked¹ – עַל בְּנֵי קֵהָת – Kehát fiaival kapcsolatban, – לְרֵאוֹת כַּמָּה יֵשׁ שְׁהִגִּיעוּ לְכָלֵּל עֲבוּדָה – meghatározandó, hogy hányan érték el [a szentélybeli] szolgálathoz [szükséges] életkort.²

¹ 4Mózes 4:2.

² Azaz a 30-50 éves korosztályt.

מִבֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה עַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה תִּפְקֹד אוֹתָם, כֹּל הַבָּא לְצָבָא צָבָא לְעַבְדַּי עֲבָדָה בְּאֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ד, כג)

Harminc évestől fölfelé egészen ötven évesig számláld meg őket; mindenkit, aki szolgálatba lép, hogy a találkozás sátrában tiszttségét ellássa. (4Mózes 4:23.)

זאת עֲבַדְתָּ מִשְׁפַּחַת הַגֵּרְשֹׁנִי, לְעַבְדֵי וּלְמִשְׁאָא. (במדבר ד, כד)

Ez a gérsóniak családjainak szolgálata munkára és teherviselésre. (4Mózes 4:24.)

וְנָשְׂאוּ אֶת יְרִיעַת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת אֵהָל מוֹעֵד מְכֻסָּהּ וּמְכֻסָּה הַתַּחֲנוּת, אֶת מִשְׁכָּן פֶּתַח אֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ד, כה)

Ők vigyék a hajlék szőnyegeit és a találkozás sátrát, borítóját és a táhásborítót, amely fölül rajta van és a találkozás sátra bejáratának takaróját; (4Mózes 4:25)

אֶת יְרִיעַת הַמִּשְׁכָּן – ...a hajlék szőnyegeit... – אֶת עֵשֶׂר הַתַּחֲנוּת – A tíz³ alsó [szőnyeget].⁴

וְאֶת אֵהָל מוֹעֵד – ...és a találkozás sátrát... – יְרִיעוֹת עֲזִים – A kecskeszőr szőnyeget, – הַעֲשׂוּיֹת לְאֵהָל עֲלָיו – amelyeket sátorként⁵ alakítottak ki fölötte⁶.

מְכֻסָּהּ – ...borítóját... – עוֹרוֹת אֵילִים מְאֻדָּמִים – [Ezek] a pirosra festett kosborók.⁷

מִשְׁכָּן פֶּתַח – ...bejáratának takaróját. – וַיִּלֶּן הַמִּזְרָחִי – A keleti függönyt.⁸

³ Tíz egymáshoz varrott szőnyeg alkotta a Szentély mennyezetét (2Mózes 26:1-6. Lásd 3:25.)

⁴ A felső szőnyeget később említi a fejezet. (Mizráhi, Gur Árje)

⁵ A 2Mózes 26:7-ben ez áll: „És készíts kecskeszőr szőnyeget sátorul a hajlék fölé.” (Mizráhi)

⁶ A *miskán* fölött.

⁷ Szövegrészünk a következőképpen értendő: „... a találkozás sátrát és borítóját...”, utalva ezzel a 2Mózes 26:14-re, „készíts takarót a sátor számára pirosra festett kosborókból.” (Mizráhi) A Tóra fentebb (3:25.) a kosborókat és a táhásbőröket egyetlen szóba vonja össze: *mihszéhu*, „a borítója.” Itt azonban a két borítót külön említi: „borítóját és a táhásborítót, amely fölül rajta van.” A különbség az, hogy a 3. fejezet felsorolja a *miskán* alkotórészeit funkcióik szerint. Mivel mindkét fajta bőr borítóként szolgált, együtt említi őket a Tóra. Verstünk felsorolja a *miskán*-nak azokat a részeit, amelyeket a gérsóniták szállítottak. A bőröket külön szállították, ezért külön is vannak felsorolva. (Gur Árje)

⁸ Fentebb a 3:25-höz fűzött kommentárjában Rási a bejárat takaróját nem említi „a keleti függöny”-ként, ott ugyanis a felállított Szentélyről beszél, és a felállított állapotban egyértelmű, hogy a bejáratot takaró függöny melyik égtáj felé néz. Itt azonban általában véve a Szentély alkotóelemeiről beszél, és ezért teszi hozzá, hogy hol helyezkedik el a függöny, amikor a Szentély fel van állítva.

וְאֵת קַלְעֵי הַחֲצֵר וְאֵת מְסֹךְ פֶּתַח שַׁעַר הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרֵיהֶם
וְאֵת כָּל כְּלֵי עֲבֹדָתָם, וְאֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם וְעֲבָדוּ. (במדבר ד, כו)

...és az udvar vásznait, az udvar kapubejáratának takaróját, amely az oltáron és a hajlék körül van és köteleiket és minden szolgálati edényeiket és minden munkát, amit velük tenni kell, végezzenek el. (4Mózes 4:26.)

כְּלוּמַר – ...amely [az oltáron és] a hajlék körül van... – אֲשֶׁר עַל הַמִּשְׁכָּן – Mint ha ez állna a szövegben: – „Az udvar vásznait és kapubejáratának takaróját, – הַקְּלָעִים וְהַמְּסֹךְ שֶׁל חֲצֵר – amely védelmet nyújt – עַל הַמִּשְׁכָּן וְעַל מִזְבֵּחַ – a hajléknak és a rézoltárnak minden oldalról⁹.”

– וְאֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לָהֶם – ...és minden munkát, amit velük tenni kell... – כְּתַרְגוּמוֹ – Amint azt a Targum [Onkelosz] fordítja: – „mindazt, ami át lesz adva nekik,” – לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן – [azaz] Gérson fiainak.¹⁰

עַל פִּי אֶהְרֹן וּבְנָיו תְּהִיָּה כָּל עֲבֹדַת בְּנֵי הַגֵּרְשׁוֹנִי לְכָל מִשְׁאֵם וּלְכָל עֲבֹדָתָם, וּפְקֻדָּתָם עֲלֵהֶם
בְּמִשְׁמַרְתָּ אֵת כָּל מִשְׁאֵם. (במדבר ד, כז)

Áron és fiainak parancsa szerint legyen a Gérson fiainak egész szolgálata, minden vinnivalójuk és minden szolgálatuk; és bízátok rájuk őrizetre minden vinnivalójukat. (4Mózes 4:27.)

וְאִיזָה מֵהַבְּנִים מִמֶּנָּה – אֵל פִּי אֶהְרֹן וּבְנָיו – על פי אֶהְרֹן וּבְנָיו – [Áron] melyik fia van kijelölve föléljük? – עֲלֵיהֶם – בְּיַד אֵיִתְמָר בֶּן אֶהְרֹן הַכֹּהֵן – „...[munkájuk] legyen Itámárnak, Áron, a pap fiának keze alatt”.¹¹

⁹ De nem az aranyoltárnak, amely magában a Szentélyben állt, és ezért azt a Szentély falai védték nem pedig az udvart elkerítő vásznak (*Mizráhi*).

¹⁰ A *vöet kol áser jáásze láhem* szövegrészt lehetett volna úgy is értelmezni, hogy „mindent, amit majd készítenek számukra,” azaz a Szentély és az oltár számára. A vers akkor azt implikálná, hogy Gérson fiai olyan „szolgálati edényeket” fognak szállítani, amelyek majd még csak a jövőben fognak elkészülni. Am ha a fentebbi szövegrésznek ez lenne a jelentése, akkor szükségtelen lenne, ugyanis a versben szereplő „és minden szolgálati edényeiket” szövegrész már eleve implikálja nem csupán azokat az edényeket, amelyek már léteznek, hanem azokat is, amelyek majd csak a jövőben fognak elkészülni. Így tehát a *vöet kol áser jáásze láhem* szövegrészt úgy értelmezzük – összhangban a *Targum Onkelosz*-szal –, mint utalást a gersonitákra. A *Targum Onkelosz* szerint ugyanis az „és minden munkát, amit velük tenni kell” a következőt jelenti: „és mindent, amire Gérson fiai ki lesznek jelölve” (*Nahmanidész*). Ha a *jáásze* szót „készítve lesz” jelentéssel kellene értelmeznünk, akkor azt Onkelosz a *döjítávéd* kifejezéssel fordította volna, akárcsak lentebb a 6:4-ben.

¹¹ 28. vers. Versünk nem azt jelenti, hogy Áron és az összes fia aktívan felügyelt Gérson fiaira, ugyanis a 28. versből kiderül, hogy közvetlenül Itámár felügyelete alatt álltak. Versünk azt tanítja, hogy Itámár Áron és fiainak képviselőjeként nyilvánult meg irányukban (*Mászkil LeDávid*).

זאת עבדת משפחת בני הגרשני באהל מועד, ומשמרתם ביד איתמר בן אהרן הכהן. (במדבר ד, כח)

Ez a Gérsón fiai családjainak szolgálata a találkozás sátrában; munkájuk legyen Itámárnak, Áron, a pap fiának keze alatt. (4Mózes 4:28.)

בני מררי, למשפחתם לבית אבתם תפקד אתם. (במדבר ד, כט)

Merári fiait is családjaik, atyáik házai szerint számláld meg. (4Mózes 4:29.)

מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן תמשים שנה תפקדם, כל הכא לצבא לעבד את עבדת אהל מועד. (במדבר ד, ל)

Harminc évestől föfelé egészen ötven évesig számláld meg őket, mindenkit, aki szolgálatba lép, hogy végezze a találkozás sátrában tisztességét. (4Mózes 4:30.)

וזאת משמרת משאם לכל עבדתם באהל מועד, קרשי המשכן ובריחיו ועמודיו ואדניו. (במדבר ד, לא)

És ez az ő vinnivalójuknak feladta egész szolgálatuk szerint a találkozás sátrában: a hajlék deszkái, reteszei, oszlopai és talpai; (4Mózes 4:31.)

ועמודי הקצר סביב ואדניהם ויתדותם ומיתריהם לכל כליהם ולכל עבדתם, ובשמת תפקדו את כלי משמרת משאם. (במדבר ד, לב)

Az udvar oszlopai köröskörül, talpaik, szögeik és köteleik, minden edényükkel és minden szolgálatuk szerint; név szerint bízzátok reájuk a vinnivalójuk feladatának edényeit. (4Mózes 4:32.)

...szögeik és köteleik... – שֶׁל עֲמוּדִים – Az oszlopok [szögei és kötelei], – שֶׁהָיָו יְתֻדוֹת וּמִיתְרֵי הַקִּלְעִים בְּמִשְׁאֵ אֲבִי גֵרְשׁוֹן הָיוּ – mivel a függönyök szögei és kötelei Gérsón fiainak málhájában voltak.¹² – יְתֻדוֹת וּמִיתְרֵים הָיוּ – Szögek és kötelek [rögzítették] – לִירִיעוֹת וְלִקְלָעִים מִלְמָטָה – a falikárpitok és függönyök alját, – וְשֵׁלָא – És וְיְתֻדוֹת וּמִיתְרֵים הָיוּ לְעֲמוּדִים –¹³ – hogy a szél föl ne libbentse azokat. – תְּגִבֵיהֶם הָרוּחַ – voltak szögek és kötelek az oszlopok számára [is] – סָבִיב – minden oldalon. – לְתֻלוֹת

¹² Uo. 3:26., 4:26.

¹³ Ezeket a szögeket és köteleket a falikárpitokkal és a függönyökkel együtt a Gerson családbéliek szállították.

בְּשִׁפְתָם הַעֲלִינָה – Ezekre [az oszlopokra] akasztották a függönyöket – בְּהֵם הַקְּלָעִים – felső szegélyüknél fogva, – בְּכָלוֹנוֹסוֹת וְקַנְדָּסִין – keresztfák és rudak segítségével, – כְּמוֹ – ahogyan az le van írva – בְּמִלְאֶת הַמִּשְׁכָּן – a *Mölehet HáMiskán* [brájtájában].¹⁴

ואת עבדת משפחת בני מררי לכל עבדתם באהל מועד, ביד איתמר בן אהרן הפהן. (במדבר ד, לג)

Ez Merári fiai családjainak szolgálata minden szolgálatuk szerint a találkozás sátrában; Itámárnak, Áron, a pap fiának keze alatt. (4Mózes 4:33.)

ויפקד משה ואהרן ונשיאי העדה את בני הקהתי, למשפחתם ולבית אבתם. (במדבר ד, לד)
És megszámlálták Mózes és Áron és a község fejedelmei Kehát fiait családjaik szerint és atyáik házai szerint... (4Mózes 4:34.)

מבן שלשים שנה ומעלה ועד בן חמשים שנה, כל הבא לצבא לעבדה באהל מועד. (במדבר ד, לה)

...harminc évestől fölfelé egészen ötven évesig, aki szolgálatba lépett munkára a találkozás sátrában. (4Mózes 4:35.)

ויהיו פקדיהם למשפחתם, אלפים שבע מאות וחמשים. (במדבר ד, לו)
És voltak azok, akiket megszámláltak családjaik szerint: kétezerhétyszázötven. (4Mózes 4:36.)

אלה פקודי משפחת הקהתי כל העובד באהל מועד, אשר פקד משה ואהרן על פי יהוה ביד משה. (במדבר ד, לז)

Ezek azok, akiket megszámláltak a kehátiak családjában, mindazok, akik szolgáltak a találkozás sátrában, akiket megszámlált Mózes és Áron az Örökkévaló parancsa szerint Mózes által. (4Mózes 4:37.)

ויפקודי בני גרשון, למשפחותם ולבית אבתם. (במדבר ד, לח)
És akiket megszámláltak Gérsón fiai közül családjaik szerint és atyáik házai szerint... (4Mózes 4:38.)

¹⁴ 5. fejezet. Ezeket az oszlopokkal együtt Merori fiai szállították.

מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְנִמְעָלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לְצַבָּא לְעִבְדָּהּ בְּאֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ד, ט)

...harminc évestől fölfelé egészen ötven évesig mindenki, aki szolgálatba lép munkára a találkozás sátrában (4Mózes 4:39.)

וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם, אֲלֵפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. (במדבר ד, מ)

...azok, akiket megszámláltak családjaik szerint, atyáik házai szerint, voltak: kétezer és hatszázharminc. (4Mózes 4:40.)

אֵלֶּה פְּקֻדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי גֵרְשׁוֹן כָּל הַעֲבִיד בְּאֵהָל מוֹעֵד, אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי יְהוָה. (במדבר ד, מא)

Ezek, akik megszámláltattak Gérsón fiainak családjából, mindazok, akik szolgáltak a találkozás sátrában, akiket megszámlált Mózes és Áron az Örökkévaló parancsára. (4Mózes 4:41.)

וּפְקֻדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מֵרָרִי, לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם. (במדבר ד, מב)

És akiket megszámláltak Merári fiai családjai közül, családjaik szerint, atyáik házai szerint... (4Mózes 4:42.)

מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְנִמְעָלָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לְצַבָּא לְעִבְדָּהּ בְּאֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ד, מג)

...harminc évestől fölfelé egészen ötven évesig mindenki, aki szolgálatba lép munkára a találkozás sátrában... (4Mózes 4:43.)

וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם לְמִשְׁפַּחְתָּם, שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאוֹתָיִם. (במדבר ד, מד)

...azok, akiket megszámláltak családjaik szerint, voltak: háromezer és kétszáz. (4Mózes 4:44.)

אֵלֶּה פְּקֻדֵי מִשְׁפַּחַת בְּנֵי מֵרָרִי, אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פִּי יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה. (במדבר ד, מה)

Ezek, akik megszámláltattak Merári fiainak családjából, akiket megszámlált Mózes és Áron az Örökkévaló parancsára Mózes által. (4Mózes 4:45.)

כָּל הַפְּקָדִים אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂיָאֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַלְוִיִּם, לְמִשְׁפַּחְתָּם וּלְבֵית אֲבֹתָם.
(במדבר ד, מו)

Mindazok, akiket Mózes és Áron és Izráel fejedelmei megszámoltak a leviták családjai szerint és atyáik házai szerint... (4Mózes 4:46.)

מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה, כָּל הַבָּא לְעַבְד עֲבַדְתָּ עֲבָדָה וְעַבְדְתָּ מִשָּׂא בְּאֵהָל מוֹעֵד.
(במדבר ד, מז)

...harminc évestől fölfelé egészen ötven évesig mindenki, aki jött, hogy végezze a szolgálat szolgálatát és a teherviselés munkáját a Találkozás Sátorában... (4Mózes 4:47.)

Ez a השיר במצולתים וכנורות – הוא השיר במצולתים וכנורות – Ez a cintányérok és hárfák dalára utal, – שהיא עבודה לעבודה אחרת – amely egy másik szolgálat¹⁵ szolgálata volt.¹⁶

– ahogy írva van.¹⁷ – **...és a teherviselés munkáját...** – ועבדת משא

ויהיו פקדיהם, שמנת אלפים וחמש מאות ושמנים. (במדבר ד, מח)

...azok, akik megszámoltattak közülök, voltak: nyolcezer és ötszáz-nyolcvan. (4Mózes 4:48.)

עַל פִּי יְהוָה פָּקַד אֹתָם בֶּן־מֹשֶׁה אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מִשָּׂאוֹ, וּפְקָדָיו אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה.
(במדבר ד, מט)

Az Örökkévaló parancsára megszámoltattak Mózes által, mindegyiket a maga szolgálata és teherviselése szerint, úgy számláltattak meg, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 4:49.)

– Azok, akik megszámoltattak, – ואותן הפקדים – Azok, akik megszámoltattak, – מִבְּנֵי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְעַד בֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה – amint az meg lett parancsolva, – **...úgy számláltattak meg, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek.** – harminc és ötven év közöttiek voltak.¹⁸

¹⁵ Azaz az áldozati szertartás.

¹⁶ Miközben a kohániták végezték az áldozati szolgálatot, a lévíták hangszereiken játszottak.

¹⁷ Vagyis itt ez önálló szolgálatra, a szállításra utal.

¹⁸ Kivétel nélkül mindenki, akit megszámoltak, harminc és ötven év közötti volt. Ennek azért van jelentősége, mert az a szolgálat, amelyet egy nem megfelelő korú lévita végez, érvénytelen (*Gur Árje*).

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ה, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 5:1.)

צו את בני ישראל וישלחו מן המחנה כל צרוע וכל זב, וכל טמא לנפש. (במדבר ה, ב)

Parancsold meg Izrael fiainak, hogy küldjenek ki a táborból minden poklost és mindenkit, akinek folyása van, és aki halott által tisztátalan. (4Mózes 5:2.)

צו את בני ישראל וגומר – Parancsold meg Izrael fiainak stb. – פרשה זו – Ez a fejezet – פרשת המושכן נאמרה – a Sátor felállításának napján¹⁹ hangzott el. – כדאי תא – Nyolc fejezet hangzott el ezen a napon, – ובמסכת גטין – ahogyan ez le is van írva a [Talmud] *Gitin* traktátusának *Nizákin* fejezetében.²⁰

...הגיה – וישלחו מן המחנה... – שלש מחנות היו שם – Három tábor volt, – בשעת הנחתן – amikor éppen táboroztak: – תוך הקלעים – Az [udvar] függönyein belül – היא מחנה שכניה – volt a *Söhiná* (az Isteni Jelenlét) tábora; – כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני – az ezt környező lévita táborhelyen, – היא מחנה לויה – volt a *Bámidbár* hetiszakaszban²¹, – ומשם ועד סוף מחנה הדגלים – innét a zászlók táborának végéig – לך ארבע הרוחות – mind a négy irányban – היא מחנה ישראל – volt az izraeliták tábora.²² – הצרוע נשתלח חוץ לכלן – A poklost²³ mindegyikből kiküldték.²⁴ – ומשלח מן השמים – *A záv*²⁵ megmaradhatott az izraeliták táborában, – de kiküldték a [másik] kettőből. – וטמא לנפש – Az a személy, aki halottól szennyeződött be²⁶, – משלח אף בשל לויה – még a lévita [táborában] is megmaradhatott, – ומשל שכניה – és csupán a *Söhiná* táborából lett kiküldve. – וכל זה דרשו

¹⁹ Niszán elsején.

²⁰ 60a.

²¹ „...és [a lévita] a hajlék körül táborozzanak.” (1:50.)

²² A sivatagi tábor később mintáját szolgáltatta a jeruzsálemi „tábornak”. Maga Jeruzsálem városa egészen a Templom-hegyig az izraeliták tábora volt. A Templom-hegy a Szentély udvaráig a lévita táborhelyét alkotta, az udvar határától befelé pedig az Isteni Jelenlét lakozott (*Zváhim* 116b., Maimonidész, *A Szentély szabályai* 3:2–3.).

²³ A poklosság tüneteivel és a rá vonatkozó összes releváns törvénnyel kapcsolatban lásd *3Mózes* 13–14. fejezetét.

²⁴ Lásd Rásinak a *3Mózes* 13:46-hoz és 14:3-hoz fűzött kommentárját.

²⁵ Lásd *uo.* 15:1–15.

²⁶ A halottal való kontaktusba kerülés révén való tisztátalanná válásra vonatkozó törvényekről a *3Mózes* 9:6–14 és 19-ben lehet olvasni.

רבוּתֵינוּ מִן הַמְקַרְאוֹת – Mindezekre a bölcsek tórai passzusokból következtetnek – בְּמִסְכַּת פְּסָחִים – a [Talmud] *Pszáhim* traktátusában.²⁷

טָמֵא לְנֶפֶשׁ – ...halott által tisztátalan. – דְּמִסְאָב לְטָמֵי נִפְשָׁא דְאַנְשָׁא – [Onkelosz ezt így fordítja:] *dimszááv litmé náfsá deenásá* („aki tisztátalanná vált egy emberi lélek csontjaitól”). – אוֹמֵר אֲנִי – Véleményem szerint – בְּלִשׁוֹן – וְהִרְבֵּה יֵשׁ בְּבְרָאשִׁית רַבָּה – Számos példa van [erre az arámi szóra, például] a [Midrás] *Brésit rábában*²⁹: – אֲדַרְיָאוֹס – שְׁחִיק טְמֵיא – *Hadrianus sōhik támjá* – טְמֵיא – töressenek össze a „csont[ja]i”³⁰.

מִזְכָּר עַד נִקְבָּה תְּשַׁלְּחוּ אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם, וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שָׂכֵן בְּתוֹכָם. (במדבר ה, ג)

Mind a férfiakat, mind a nőket küldjétek ki, a táboron kívülre küldjétek ki őket, hogy meg ne tisztátalanítsák táborukat, ahol én lakozom közöttük. (4Mózes 5:3.)

וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְּחוּ אוֹתָם אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה, כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּנֶגְעוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ה, ד)

²⁷ 67a. Röviden: Hetiszakasunk (3. vers) következő szövegrésze: „hogy meg ne tisztátalanítsák táborukat,” mely többes számot használ („táborukat”), azt implikálja, hogy a versünkben megemlített tisztátalanok mindegyik fajtájának megvan a maga „tábora”. Na már most, mivel a 2Mózes 13:19-ben az áll: „És Mózes (akinek a lévita táborban volt a lakóhelye) magával vitte József csontjait”, ebből azt látjuk, hogy még egy holttest is ott lehetett a lévíták táborában, nemhogy egy olyan személy, aki egy halott érintésétől tisztátalanná vált. Amikor tehát versünkben az áll, hogy ki kell küldeni a táborból azt, aki halott által tisztátalanná vált, ez csakis az Isteni Jelenlét táborára utalhat. A poklos megítélése a legszigorúbb, mivel a Tóra azt mondja vele kapcsolatban: „egyedül lakjék” (3Mózes 13:46.). Ez pedig azt implikálja, hogy őt mindegyik táborból kiküldték, még az izraeliták táborából is. Kizárásos alapon azt, akinek folyása volt, a három tábor közül kettőből küldik el, az Isteni Jelenlét táborából és a lévíták táborából, de az izraeliták táborából nem.

²⁸ „tömé”, amit Onkelosz a *lönefes* fordításaként használ. Mindazonáltal a *támé* szó a tórai szövegben azt jelenti: „beszennyezett/tisztátalanná vált”, amint arra Onkelosz fordítása – *dimszááv*, „akik be lettek szennyezve” – is utal. A Targum itt és a 9. fejezetben (6–7. vers) a *lönefes* szót így adja vissza: „*litmé náfsá döinsá*”, „egy emberi lélek csontjaitól”, mivel mindkét szöveg Józsefre utal, akinek földi maradványai – tekintve, hogy már több mint egy évszázaddal korábban halt meg – már csak a csontjaiból álltak. Azonban 3Mózes-ban (21:1.), ahol a Tóra egy friss halott érintésétől való beszennyeződésre utal, a Targum a *lönefes* szót egyszerűen így fordítja: „*ál mit*”, „egy tetemhez” (*Diré Dávid*). A ל prefixum („-hoz/-hez/-höz”), amely a *lönefes* szóban szerepel, azt jelzi, hogy az érintkezés nem közvetlenül a testtel történt, hanem valamikkel, amik ahhoz tartoztak, vagyis a csontjaival (*Mizráhi*).

²⁹ 78. fejezet.

³⁰ Töröltessék el az emléke.

És így cselekedtek Izráel fiai; kiküldték őket a táboron kívülre; amint az Örökkévaló szolt Mózeshez, úgy cselekedtek Izráel fiai. (4Mózes 5:4.)

וַיִּדְבֹר אֶל יְהוָה אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ה, ה)

És szolt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 5:5.)

דִּבֶּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ מִכָּל חַטָּאת הָאֵדָם לְמַעַל מֵעַל בְּיַהוָה, וְאָשָׁמָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא. (במדבר ה, ו)

Szólj Izráel fiaihoz: Ha egy férfi vagy nő elkövet valamely vétket, amit az emberek elkövetnek, hűtlenséget követve el az Örökkévaló ellen és így bűnbe esik az a személy... (4Mózes 5:6.)

הָרִי חֲזֹר – ...hűtlenséget követve el az Örökkévaló ellen... – לְמַעַל מֵעַל בְּה' – A Tóra itt visszatér ahhoz a fejezethez, – פְּרִשְׁתָּ גִזְלֵךְ וְנִשְׁבַּע עַל שְׁקֶר – amely a tolvajról szól, aki hamisan esküszik, – הִיא הָאֲמוּנָה בְּפִרְשַׁת וַיִּקְרָא – [mely esetről] korábban, *Vájikrá* hetiszakaszában³¹ esett szó: – „[Ha valamely személy vétkezik], és hűtlenséget követ el az Örökkévaló ellen – וְכַחֵשׁ בְּעַמִּיתוֹ וְגוֹמֵר – úgy, hogy letagad felebarátjának stb.” – וְנִשְׁנִיתָ כֵּן – Itt ez megismétlésre kerül – בְּשֵׁנֵי דְבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשׁוּ בָּהֶן – két újabb [erre vonatkozó] információ kedvéért: – הָאֶחָד שֶׁכִּתְּבָה – Először azt írja a Tóra: – וְהִתְוַדֵּי – „akkor vallják be [vétküket],”³² – לֹמֵר – ezzel azt tanítva, – שְׂאִינוּ חַיִּב חֵמֶשׁ – hogy (a tolvajnak) nem kell megfizetnie a [plusz] ötödöt³³ – וְאָשָׁם – és [nem kell] ásám-ot (bűnáldozatot)³⁴ [sem] hoznia, – עַל – amikor elítélik a tanúk vallomása alapján, – עַד שְׂוִיָּה בְּדִבְרֶךָ – hacsak nem [önkéntesen] vallja be, amit tett. – וְהִשְׁנִי – Másodszor pedig, – עַל גִּזְלֵ הֵגֵר – hogy a betérttől ellopott holmit – שֶׁהוּא נִתּוֹן לְפָנֵינוּ – a papoknak kell [vissza]adni.³⁵

וְהִתְוַדֵּי אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ וְהִשִּׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וְחִמִּישְׁתּוֹ יֶסֶף עָלָיו, וְנָתַן לְאֲשֶׁר אָשָׁם לוֹ. (במדבר ה, ז)

...akkor vallják be vétküket, amelyet elkövettek és térítse meg büntettének tárgyát teljes összegben és toldja hozzá ötödét és adja annak, aki ellen a büntettet elkövette. (4Mózes 5:7.)

³¹ 5:21.

³² 7. vers.

³³ 8. vers, 3Mózes 5:25.

³⁴ 8. vers.

³⁵ Vagyis tulajdonképpen a lopott holmiért járó kártérítés összegét, de a plusz ötödöt nem, mivel azt nem lehet az „eredeti” adósságnak tekinteni (*Gur Árje*). Ráadásul az ötödöt külön versben említi a Tóra (*Mizráhi*).

– הוא הקָרָן – ...büntették tárgyat teljes összegben... – אֶת אֲשֶׁמוּ בְּרֹאשׁוֹ –
Ez a [kölcson]tőke, – שְׁנִשְׁבַּע עָלָיו – amelyre vonatkozóan esküt tett.

– למי שְׁנִתְחַיֵּב לוֹ – Akinek tartozik.
– לְאִשָּׁר אָשֵׁם לוֹ – ...aki ellen a büntettet elkövette.

וְאִם אֵין לְאִישׁ גָּאֵל לְהַשִּׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו הָאֲשָׁם הַמּוֹשֵׁב לִיהֲוֶה לַפְּהֵן, מִלְּבַד אֵיל הַכִּפְּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ עָלָיו. (במדבר ה, ח)

De ha nincs rokona a férfiúnak, akinek megtérítheti büntette tárgyát, a büntett tárgya, amely megtérítettik, az Örökkévalóé, a kohéné legyen az engesztelés kosán kívül, amellyel engesztelést szereznek számára. (4Mózes 5:8.)

שְׁמַת הַתּוֹבֵעַ שֶׁהִשְׁבִּיעוּ – וְאִם אֵין לְאִישׁ גָּאֵל – **De ha nincs rokona a férfiúnak...** –
– mivel meghalt a felperes, aki megeskette – וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים – és nincsenek örökösei,
– כִּשְׁנִמְלֵךְ זֶה – ...akinek megtérítheti büntette tárgyát... – לְהַשִּׁיב הָאֲשָׁם אֵלָיו –
– amikor meggondolja magát, – לְהִתְנֹדוֹת עַל עוֹנוֹ – és bevallja bűnét.

– וְאִם אֵין לְאִישׁ גָּאֵל – Azt mondják bölcseink: – וְכִי יֵשׁ לָךְ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל – „Van-e vajon olyan zsidó ember, – אוֹ אָח – se fia, – אוֹ בֶן אָח – se unokaöccse, – אוֹ שְׂאֵר בְּשֵׁר הַקָּרוֹב מִמִּשְׁפַּחַת אָבִיו – vagy más rokona apai ágon – אֶלָּא זֶה הֵיךְ – Valójában ez nem lehet más, csak egy betért, – שְׁמַת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים – aki meghalt és nincsen örököse”.

זֶה הַקָּרָן וְהַחֲמֵשׁ – ...akinek megtérítheti büntette tárgyát... – הָאֲשָׁם הַמּוֹשֵׁב –
– Ez a kölcsöntőke és annak ötöde.³⁶

– קָנָא הַשֵּׁם – Az Örökkévaló bir-
– לְהַ' לַפְּהֵן – ...az Örökkévalóé, a kohéné... – tokba veszi azt, – וְנָתַנוּ לַפְּהֵן – majd odaadja annak a papnak³⁷, – שֶׁבְּאִתּוֹ מִשְׁמֵר – aki abban a váltásban [végez szolgálatot].

– הָאֲמֹר בְּיִקְרָא – Meg
– מִלְּבַד אֵיל הַכִּפְּרִים – ...az engesztelés kosán kívül... – van említve³⁸ a *Vájikrá* [hetiszakasz]ban³⁹, – שֶׁהוּא צָרִיף לְהַבִּיאַ – hogy be kell⁴⁰ mu-
– tatinia [az engesztelés kosát].

³⁶ „A büntett tárgya” kifejezés a kölcsöntőkére utal, az „amely megtérítettik” kitétel pedig annak az összegnek az ötödére (*Bává kámá* 110a.). Versünk első része: „De ha nincs rokona a férfiúnak, akinek megtérítheti büntette tárgyát,” említést tesz a büntett tárgyról (vagyis a tartozásról), de nem szól az extra ötödről. Ezzel kapcsolatban a 7. verset vesszük alapul, amely egyértelműen tesz említést az extra ötödről (*Mizráhi*).

³⁷ „az Örökkévalóé, a papé” – ez így fogalmi ellentmondásnak tűnik. Semmiképp sem azt jelenti, hogy a kártérítés együttesen illeti az Örökkévalót és a papot oly módon, hogy a kártérítés összegéből vesznek egy áldozati állatot, amelynek azután egy részét elfüstölögtetik az oltáron, a többi részét pedig a papok fogyaszthatják el; akkor ugyanis ez így lenne kifejezve a szövegben: *lásém vólákohén*, vagyis „az Örökkévaló és a papé.” A vers tehát azt kívánja tudatni, hogy a kártérítés az Örökkévalót illeti, aki azután azt odaadja a papnak (*Mizráhi*, *Szifté Háhámim*).

וְכָל תְּרוּמָה לְכֹל קֹדֶשׁוֹ בְּגֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לִפְנֵי לֹ הֵיָהּ. (במדבר ה, ט)

És minden adomány Izrael fiainak minden szentségéből, amit odavisznek a kohénnak, az övé legyen. (4Mózes 5:9.)

אָמַר רַבִּי יִשְׁמַעֵאל – Azt mondja Jismáél rabbi: – וְכָל תְּרוּמָה מִקְרִיבֵינָ לִפְנֵי – Az adományt hozzák a kohénnak? – וְהָלֵא – וּמָה תִלְמוּד לֹמַר – Hiszen ő megy érte a kaptárokba! – אַכּוֹר מִיֵּרְמִיָּה לְבֵית הַגְּרָנוֹת – Akkor miért azt olvassuk: – אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לִפְנֵי – „...amit odavisznek a kohénnak”? – אֶלֹ הַבְּכוּרִים – A zsengekről (*bikurim*) beszél, – שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם – amiről írva van:⁴¹ – וְאֵינִי – תְּבִיא בֵּית ה' אֶלְהֵיךָ – „...vidd az Örökkévalónak a te Istenednek a házába!”, – יִדְעָ מָה יֵעָשֶׂה בָּהֶם – de nem tudjuk mit kell vele tennünk, – תִלְמוּד לֹמַר – ezért van írva: – לִפְנֵי לֹ הֵיָהּ – „...a kohénnak, az övé legyen”,⁴² – בָּא הַכְּתוּב וְלֹמַד – ez a mondat megtanítja neked: – עַל הַבְּכוּרִים שֶׁיְהִיוּ נִתְּנִין לִפְנֵי – a zsengeket a papnak kell adni.

וְאִישׁ אֶת קֹדֶשׁוֹ לֹ הֵיָהּ, אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לִפְנֵי לֹ הֵיָהּ. (במדבר ה, י)

És mindenkinek a szentségei az övéi legyenek; amit valaki a kohénnak ad, azé legyen. (4Mózes 5:10.)

וְאִישׁ אֶת קֹדֶשׁוֹ לֹ הֵיָהּ – És mindenkinek a szentségei az övéi legyenek... – לְפִי שֶׁנֶּאֱמַרוּ מִתְּנוּת כְּהֵנָה וְלֹוְיָהּ – Miután el lett mondva a kohénoknak és a levitáknak járó adomány, – יָכוּל – lehetséges az, – יָבוֹאוּ וְיִטְלוּם בְּזֹרֵעַ – hogy jöjjön valaki, és erőszakkal elvegye? – תִלְמוּד לֹמַר – Ezért van írva: – וְאִישׁ אֶת קֹדֶשׁוֹ לֹ הֵיָהּ – „És mindenkinek a szentségei az övéi legyenek”. – מְגִיד – Ez azt tanítja, – שְׁטוּבַת הַנְּאֻתָן – hogy az ajándékozást viszonzó hála a tulajdonost illeti.⁴³ – לְבַעֲלֵים – Még sok magyarázat van erre a részre, – בְּסִפְרֵי – a *Szifré* [midrás]ban.⁴⁴

³⁸ Ahelyett, hogy megparancsolná, hogy az elkövető engesztelésül mutasson be egy kosáldozatot, a Tóra csupán megjegyzi: „az engesztelés kosán kívül...”, imígyen jelezve, hogy az engesztelő kosáldozat kötelezettségéről korábban már esett szó (*Gur Árje*).

³⁹ 5:25.

⁴⁰ Vagyis kárpótolnia kell a rablás áldozatát, és ezen felül be kell mutatnia az engesztelés kosáldozatát. A mi szakaszunkban, ahol a az áldozat örökösök nélkül halt meg, a kárpótlás helyett a papnak kell fizetni. Lehetséges, hogy ennek az összegnek a kifizetése egyben engesztelést is szerez az elkövetőnek? Azáltal, hogy hozzáteszi: „...az engesztelés kosán kívül...”, versünk azt tanítja, hogy nem ez a helyzet, hanem ebben az esetben is be kell mutatni a kost engesztelésül (*Szifté Háhámim*).

⁴¹ 2Mózes 23:19.

⁴² Vagyis összekötjük az „a kohénnak” szót az utána következő „övé legyen”-nel.

⁴³ Vagyis ő dönti el, hogy kinek ajándékozza a szentségeket.

⁴⁴ *Nászo* 6.

– ואיש את קדשיו – A Midrás aggádikus magyarázata a következő: – „És mindenkinek a szentségei az övéi legyenek”: – „Az aki visszatartja a tizedet, – ואינו נוֹתֵן – és nem adja azt oda, – לוֹ יִהְיֶה הַמַּעֲשֵׂרוֹת – „az övé lesz” egy tized. – סוּף – Vagyis úgy fogja végezni, – שְׂאִין שְׂדֵהוּ עוֹשֶׂה – hogy a földje nem fogja megteremni – לְעֹשׂוֹת – csak az egy tizedét annak, amit általában szokott.

– מתננות הראויות לו – ...amit valaki a kohénak ad... – איש אשר יתן לפניה – neki járó felajánlásokat, – לוֹ יִהְיֶה – azé legyen – מִמּוֹן הַרְבֵּה – majd nagy vagyon.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר ה, יא)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 5:11.)

וַדַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֹה אֶשְׁתּוֹ וַיִּמְעַלָּהּ בּוֹ מַעַל. (במדבר ה, יב)

Szólj Izráel fiaihoz és mondd meg nekik: Ha valamely férfiúnak a felesége rossz útra tér és elkövet ellene hűtlenséget... (4Mózes 5:12.)

Xxx – Ha valamely férfiúnak a felesége rossz útra tér. – xxx – Mi szerepel [a Tórában közvetlenül] e téma felett? – xxx – „És mindenkinek a szentségei az övéi legyenek.”⁴⁵ – xxx – [A két vers közötti kapcsolat a következő:] Ha visszatartod a papnak szánt adományokat, – xxx – [akkor] életedre [esküszöm], – xxx – hogy el kell majd menned hozzá, – xxx – hogy elvidd hozzá a szótát.⁴⁶

Xxx – Ha valamely férfiúnak [szó szerint: Férfi, férfi]. – xxx – Ez azt tanítja, hogy [az ilyen asszony] kétszeresen is hűtlen; – xxx – „a háború ura” iránt a magasságban,⁴⁷ – xxx – és a férje [szó szerint: „férfi”] iránt alant.⁴⁸

Xxx – [Ha valamely férfiúnak] a felesége rossz útra tér. – xxx – Rabbijaink azt tanítják: A házasságtörők nem követnek el házasságtörést, – xxx – hacsak nem szállja meg őket a balgaság szelleme, – xxx – amint írva van: „(xxx – ki tiszte)” [szó szerint: balgán cselekszik]. – xxx – És [még az is] írva van:⁴⁹ „Esztelen az, aki házasságot tör”. – xxx – A vers egyszerű jelentése pedig a következő: – xxx – [Ha

⁴⁵ 10. vers. Versünk tárgya egy házasságtöréssel meggyanúsított asszony, tehát arra számítottunk volna, hogy a vers szórendjében is az asszonyra fókuszál, vagyis valahogy így kellett volna hangozni: „ki tiszte éset is,” „Ha egy férfi felesége rossz útra téved.” Versünk szóhasználata jelenlegi formájában a férfira fókuszál annak érdekében, hogy rámutathasson a versünkben szereplő is és a 10. versben szereplő is közötti kapcsolatra (*Gur Árje, Szifté Háhámim*).

⁴⁶ *Bráhot* 63a. A *szótá* kifejezés szó szerinti jelentése: „(a nő), aki eltévelyedik”; ezzel a terminussal illetik a házasságtöréssel gyanyúsított nőt, aki versünk tárgya.

⁴⁷ A mennyekben. „Az Örökkévaló a háború ura.” (*2Mózes* 15:3.)

⁴⁸ *Tánhumá* 5.

⁴⁹ *Példabeszédek* 6:32.

valamely férfiúnak a felesége] elfordul⁵⁰ – xxx – az erkölcsösség útjairól^{51 52} – xxx – és felkelti férje gyanakvását⁵³; – xxx – [olyan ez,] mint a [(xxx – szté) a] „kerüld el azt, és menj másfelé”⁵⁴ – xxx – [és a (xxx – jészt) az] „Az ilyen nő útjára ne vezessen szíved”⁵⁵ [szövegrészekben].

Xxx – és elkövet ellene hűtlenséget. – xxx – Mi az a hűtlenség [amelyet elkövetett]?⁵⁶ Egy férfi lefeküdt vele.⁵⁷

וְשָׁכַב אִישׁ אֶתְּהַ שְׁכֵבַת נָרַע וְנָעַלְמָּ מֵעֵינַי אִשְׁהָ וְנִסְתָּרָה וְהִיא נִטְמָאָה וְעַד אֵין בָּהּ וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה. (במדבר ה, יג)

...valaki hál vele közösüléssel, de ez rejtve maradt férje szeme előtt, és titkon maradt, és ő tisztátalanná lett, de tanú nincs ellene és nem is ragadták meg erőszakkal; (4Mózes 5:13.)

Xxx – valaki hál vele. – xxx – Ez alól kivétel egy kiskorú⁵⁸ és egy nem emberi lény⁵⁹.

Xxx – vele. – xxx – Az, hogy lefeküdt [egy másik férfival] alkalmatlanná teszi őt [a férjével folytatott további intim együttlétre.]⁶⁰ – xxx – Ha azonban a [feleség]

⁵⁰ Az erkölcsösség az irányadó, így aztán az erkölcstelenség, a szabadosság, a kicsapongás „elfordulást” jelent (*Gur Árje*).

⁵¹ De nem a tórai parancsolattól. Ez ugyanis azt jelentené, hogy ténylegesen intim viszonyt folytatott az idegennel, holott a 14. vers [lásd a hozzáfűzött Rási-kommentárt] arról szól, hogy a házasságtörésnek csak a gyanúja merült fel, de nem lett megállapítva (*Mizráhi*).

⁵² Az asszony és az idegen megölelték egymást vagy valamilyen hasonló erkölcstelen cselekménybe bonyolódtak (*Szifté Háhámim*).

⁵³ Nem maga az „elfordulás” az, ami a versünk szempontjából releváns, hanem a gyanú, amelyet az asszony ezzel az elfordulással felkelt a férjében, és amely a *szótá* figyelmeztetéséhez, majd végül próbatételéhez vezet (*Mizráhi*).

⁵⁴ *Példabeszédek* 4:15.

⁵⁵ *Uo.* 7:25.

⁵⁶ A 12. vers nem azonosítja a hűtlenséget, de persze az nyilvánvalóan a 13. versben említett házasságtörő aktusra utal (*Gur Árje*).

⁵⁷ A férje erre gyanakszik, de a gyanúja még nem lett beigazolva. A *szótá*-nak ebben a fejezetben ismertetett próbatételére, amely a „keserűség átkozó vizének” megítálásában csúcspontja, csak abban az esetben kerül sor, ha a férje tényleges házasságtörésre gyanakszik, de az nem lett beigazolva (*Mizráhi*). Tehát versünket a 13. verssel együtt kell olvasni: „Ha valamely férfiúnak a felesége rossz útra tér és [a férfi arra gyanakszik, hogy az asszony] elkövet[ett] ellene hűtlenséget, valaki hál[t] vele közösüléssel...” (*Gur Árje*)

⁵⁸ Kilenc év alatti személy. A kilencévesnél fiatalabb fiúgyermekkel létesített intim viszonyt a bölcsek nem tekintik nemi érintkezésnek (*Szótá* 24a.; Maimonidész, *Szótá* 1:6.).

⁵⁹ Vagyis egy állat (*Szótá* 26b.). Noha az állattal való közösülés irtózat tárgya és főben járó bűn (*3Mózes* 18:32.; Maimonidész, *Iszuré biá* 1:16.), mégsem számít a házassági szerződés megsértésének, és nem jelent házasságtörést.

⁶⁰ Lásd Rásinak a 31. vershez fűzött kommentárját.

nővére fekszik le [a férjjel], az nem teszi alkalmatlanná [a felséget a férjével folytatott további intim együttlétre,]⁶¹ – xxx – mint a két nővér esetében, – xxx – akik hasonlítottak egymásra.⁶²

xxx – de ez rejtve maradt férje szeme előtt. – xxx – Ez⁶³ kizár egy vak embert.⁶⁴ – xxx – Ezért tehát, ha (a férj) látta [a házasságtörés aktusát] – xxx – de elhallgatta [hogyan tud róla annak reményében, hogy a felesége belehal a keserű vizes próbatételbe], – xxx – [akkor ilyen esetben] a keserű víz nem [képes] próbára tenni [az asszonyt].⁶⁵

⁶¹ *Szifré* 7.; *Jövámot* 95a. Egy feleség csupán abban az esetben válik tiltottá a férje számára, ha ő, vagyis az asszony követ el házasságtörést. Ám ha a férj közösi a feleségének számára tiltott rokonaival, mint például az asszony nővérel, attól még ő és a felesége továbbra is élhet házaseletet.

Amikor a Tóra a שכב igét használja a házasságtörő kapcsolatok kontextusában, akkor a „-val/-vel”-t általában az *im* szócskával fejezi ki. Itt azonban ennek kifejezésére a közvetlen tárgyat („(xxx – otá)”) használja, hogy ezzel közvetlenül a tárgyra fókuszáljon és egyben kizárást is implikáljon – „vele” és senki mással (lásd *Málbim*).

⁶² A *Tánhumá* 6. elbeszéli: Volt egyszer két nővér, akik nagyon hasonlítottak egymásra. Mindketten házasok voltak, de más-más városban laktak. Egyiküket a férje figyelmeztetni akarta [hogy ne zárkózzon be egy másik férfival], és alá akarta vetni a keserű víz próbájának Jeruzsálemben. Az asszony erre elment abba a városba, ahol férjzett nővére élt. Nővére megkérdezte tőle: – Miért jöttél ide? – Ő erre azt válaszolta: – A férjem alá akar vetni a keserű víz próbájának. – [A nővére erre] azt mondta: – Én majd elmegyek és megiszom helyetted. – Mire ő: – Menj! – A nővére ekkor felvette az ő ruháit, és elment helyette Jeruzsálembe. Ott megitta a keserű vizet, ártatlannak találtatott, majd visszament a nővére házába. [A nővére] örömmel ment ki elé, hogy üdvözlje. Megölelte és szájon csókolta őt. Amikor megcsókolták egymást, [a férje által meggyanúsított nővér] megérezte nővére lehetetlen a keserű víz szagát és ott helyben holtan esett össze, beteljesítve a Szentírás szavait: „Az ember nem tudja hatalmában tartani a szelet, bezárni sem tudja a szelet, és senkinek sincs hatalma a halál napja fölött. Háború idején nem engednek szabadságra senkit, és a bűn nem menti meg azt, aki elkövette” (*Prédikátor* 8:8.).

Számos kommentátor azon a véleményen van, hogy az erre a midrásra való utalást Rási valamikor később és tévedésből illesztette bele a szövegbe, ugyanis az nincs összefüggésben a kommentár elejével. *Joszéf Hálél* felhívja rá figyelmet, hogy ez a midrás a korai nyomtatott Rási-kiadások többségében nem is szerepel.

⁶³ A „férje szeme” kitétel. Birtokában kellett hogy legyen a látás képessége, ha a felesége tevékenységére fény derült (*Gur Árje*).

⁶⁴ A *szótá* próbatételéből (*Szótá* 27a.). Noha egy vak férfi nem vehet részt a próbatételben, a feleségére ettől függetlenül ugyanúgy vonatkoznak a házasságtörés és erkölcstelen viselkedés ellenes korlátozások.

⁶⁵ *Szifré* 7.; *Szótá* 27a. Ez a „de ez rejtve maradt” kitételből lett levezetve. Jelen esetben az asszony bűne nem lett elrejtve a férj elől. Rási, úgy tűnik, rossz sorrendben ismerteti az általa kommentált szavakból levezetett két törvényt. Ugyanis az a törvény, amely az ismereteit eltitkoló férj esetére vonatkozik, a „de ez rejtve maradt” kitételből lett levezetve, míg a vak férj esetére vonatkozó törvény a „férje szeme előtt” kitételből, amely a versben az előzőt követi. *Joszéf Hálél* megjegyzi, hogy számos korai kiadás kihagyja a vak férjre tett utalást.

Xxx – és titkon maradt. – xxx – Elegendő ideig⁶⁶ ahhoz, hogy tisztátalanná válhasson a közösüléstől.⁶⁷

Xxx – de tanú nincs ellene. – xxx – De ha csak egy tanú is vallotta, – xxx – hogy [az asszony] tisztátalanná vált [egy másik férfival való közösülés révén], – xxx – akkor nem itta meg [a keserű vizet].⁶⁸

Xxx – de tanú nincs ellene. – xxx – A tisztátalanná válással kapcsolatban, – xxx – de vannak tanúk a bezárkózásra.⁶⁹

Xxx – ragadták meg erőszakkal. – xxx – Megerőszakolták⁷⁰, mint [az (xxx – *utfászá*)] az – xxx – „és megragadja és vele hál”⁷¹ [szövegrészben].

וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְיָהּ וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהוּא נִטְמָאָה אוּ עָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְיָהּ וְקָנָא אֶת אִשְׁתּוֹ
וְהִיא לֹא נִטְמָאָה. (במדבר ה, יד)

...és reászáll a féltékenység szelleme és féltékenykedik feleségére és az tisztátalanná lett; vagy ha reászáll a féltékenység szelleme és féltékenykedik feleségére és az nem lett tisztátalanná: (4Mózes 5:14.)

Xxx – és reászáll. – xxx – Még a bezárkózás előtt.⁷²

Xxx – a féltékenység szelleme és féltékenykedik. – xxx – A rabbik⁷³ ezt „figyelmeztetés”-ként interpretálták. – xxx – [A férj] figyelmezteti [a feleségét]: „Ne zárkózz be ezzel és ezzel a férfival!”

Xxx – és az tisztátalanná lett; vagy ha reászáll... stb. – xxx – Mintha ez állna a szövegben: – xxx – „[a férj] figyelmeztette [a feleségét] – xxx – és [az asz-

⁶⁶ Azt követően, hogy „de ez rejtve maradt férje szeme előtt,” miért kell megismételni azt, hogy „és titkon maradt”? Tanítandó, hogy az asszony tevékenysége elegendő ideig rejtve maradt ahhoz, hogy tisztátalanná válhassék (*Gur Árje*). Vagy a következőből: „(xxx – *vöhi nitmáá*)” – „és ő tisztátalanná lett,” ami fölöslegesnek tűnik, mivel maga a vers ezzel kezdődik: „valaki hál vele közösüléssel.” Az extra kitétel tehát nyilvánvalóan azt tanítja, hogy elegendő ideig maradt titokban a tevékenysége ahhoz, hogy tisztátalanná váljék, és a szövegnek valójában így kellene hangoznia: „[és titkon maradt] elegendő ideig ahhoz, hogy tisztátalanná váljék” (*Mizráhi*).

⁶⁷ Szotá 4a.

⁶⁸ Lásd Szotá 31a-b.

⁶⁹ *Szifré* 7. Ha a vers azt akarta volna mondani, hogy egyáltalán semmire sem volt tanú, akkor csupán ez állt volna benne: „de nem volt tanú”. A látszólag fölösleges „ellene” azt implikálja, hogy arra ugyan nem volt tanú, hogy az asszony házasságtörést követett el, arra azonban igen, hogy kettesben bezárkózott valakivel (*Mizráhi; Gur Árje*).

⁷⁰ Ha ugyanis megerőszakolták volna, attól nem vált volna tisztátalanná, és akkor továbbra is élhetne házaseletet a férjével (*Jövámot* 56b.).

⁷¹ 5Mózes 22:28.

⁷² Mert ha a férjet a bezárkózást követően fogja el a féltékenység, akkor ennek a passzusnak a törvényei nem vonatkoznak rá.

⁷³ Szotá 3a.

szony] nem vette figyelembe a figyelmeztetést, – xxx – de nem lehet tudni, – xxx – hogy tisztátalanná vált vagy sem.”⁷⁴

וְהֵבִיִּא הָאִישׁ אֶת אֲשֵׁתוֹ אֶל הַפֶּהַן וְהֵבִיִּא אֶת קַרְבָּנָהּ עָלֶיהָ עֲשִׂירַת הָאֵיפָה קֶמַח שְׁעָרִים לֹא יֵצֵק עָלָיו שָׁמֶן וְלֹא יִתֵּן עָלָיו לְבֹנָה כִּי מִנְחַת קְנֵאת הוּא מִנְחַת זָכָרוֹן מִזְכָּרַת עֹזֶן. (במדבר ה, טו)

...akkor vezesse a férfi feleségét a paphoz és hozza áldozatát óérette, egy tized éfá árpalisztet; ne öntsön rá olajat és ne tegyen rá tömjént, mert a féltékenység lisztáldozata az, az emlékeztetés lisztáldozata, bűnre emlékeztető. (4Mózes 5:15.)

Xxx – lisztet. – xxx – De nem lánglisztet.⁷⁵

Xxx – árpa. – xxx – De nem búza⁷⁶. – xxx – [Mivel az asszony] állat módjára viselkedett, – xxx – az áldozata is állati takarmányból áll.

Xxx – ne öntsön rá olajat. – xxx – Hogy az áldozata ne legyen tündöklő⁷⁷, – xxx – az [olíva]olajat ugyanis „fény”-nek nevezik⁷⁸, – xxx – ő viszont sötétségben cselekedett.⁷⁹

Xxx – és ne tegyen rá tömjént. – xxx – Az ósanyákat „tömjén”-nek nevezik, – xxx – amint írva van:⁸⁰ – xxx – „...és a tömjénhalomra,” – xxx – ő azonban letért az ő útjaikról.⁸¹

Xxx – mert a féltékenység lisztáldozata az. – xxx – Ez a liszt. A „liszt” szó hímnemű.⁸²

Xxx – a féltékenység⁸³ (harag) lisztáldozata. – xxx – Az asszony kettős haragot gerjeszt önmaga ellen; – xxx – a Mindenütt Jelenvaló haragját – xxx – és a férje haragját.⁸⁴

⁷⁴ Ha viszont tudni lehet, hogy tisztátalanná vált, ahogyan azt a versünk implikálni látszik, akkor a keserű vizes próbatétel nem működne, mivel a fentebb ismertetett feltétel (13. vers), „...ez rejtve maradt férje szeme előtt...” nem teljesülne (Mizráhi; Gur Árje).

⁷⁵ Szifré 8.

⁷⁶ Amiből a lisztáldozatot rendszerint bemutatják.

⁷⁷ Szotá 15a.

⁷⁸ Ezt pedig az a tény támasztja alá, hogy a (xxx – jichár) szó, amely a צהר („fény, agyogás”) gyökből ered, a (xxx – semen) szó szinonimája (Midrás Tánhumá 3.; Brésit rábá 9:13.).

⁷⁹ Bámidbár rábá 9:13.

⁸⁰ Énekek éneke 4:6. Az ósanyák nagy jámborsága olyan kellemes volt, akár a tömjén illata.

⁸¹ Bámidbár rábá uo.

⁸² A (xxx – minhá... hu) rosszul egyeztetettnek tűnik, mivel a (xxx – minhá) szó nőnemű, a (xxx – hu) viszont hímnemű. Rási elmagyarázza, hogy a (xxx – hu) névmás nem a (xxx – minhá) szó alanya, hanem a (xxx – kemáh)-é („liszt”), amelyik viszont hímnemű.

⁸³ Rási a 25:11-hez fűzött kommentárjában „bosszú”-nak fordítja a (xxx – kin’á) szót.

וְהִקְרִיב אֹתָהּ הַפֶּהַן הַפְּהֵן וְהַעֲמִדָהּ לִפְנֵי יְהוָה. (במדבר ה, טז)

És a pap engedje őt közelebb és állítsa az Örökkévaló színe elé. (4Mózes 5:16.)

וְלָקַח הַפֶּהַן מִיָּם קְדוֹשִׁים בְּכָלִי חֶרֶשׁ וּמִן הָעֶפֶר אֲשֶׁר יִהְיֶה בְּקִרְקַע הַמִּשְׁכָּן יִקַּח הַפֶּהַן וְנָתַן אֶל הַמַּיִם. (במדבר ה, יז)

És vegyen a pap szent vizet cserépedényben, és a porból, amely a hajlék talaján van, vegyen a pap és tegye be a vízbe. (4Mózes 5:17.)

מִיָּם קְדוֹשִׁים – ...szent vizet... – שִׁקְדָּשׁוֹ בְּכִיּוֹר – A [kohaniták rituális mosakodásához használt] medencében megszentelt [vizet].⁸⁵ – לְפִי שֶׁנֶּעֱשֶׂה הַכִּיּוֹר מִנְחָשֶׁת – [A meggyanúsított asszony iszik a medence vizéből,] mivel a medence abból a rézből készült, – וְזוֹ פִּרְשָׁה מְדַרְכֵיהֶן – amely a „seregek tükreiből” volt,⁸⁶ – וְזוֹ פִּרְשָׁה מְדַרְכֵיהֶן – ez [a meggyanúsított asszony] pedig letért az ő útjaikról, – שֶׁהָיוּ נִבְעָלוֹת לְבַעֲלֵיהֶן – az al-mafa alatt,⁸⁷ – תַּחַת הַתְּפוּחַ – az al-mafa alatt,⁸⁷ – וְזוֹ קִלְקְלָה לְאַחַר – ám ez [a szotá] megrontotta magát egy idegennel; – בּוֹ תִבְדֹּק בּוֹ – tétesség hát próbára általa [azaz a medence (vize) által].

...cserépedényben... – בְּכָלִי חֶרֶשׁ – [A szotá] kitűnő borral kínálta a csábítót, – בְּכוֹסוֹת מִשְׁבְּחִים – pompás kelyhekből; – לְפִיכָּךְ – ezért hát – תִּשְׁתֶּה מִיָּם הַמְרִים – igyék [most] keserű vizet – בְּמִקְיָדָה בְּזוּיָה שֶׁל חֶרֶס – nyomorúságos cserépbögréből.

וְהַעֲמִיד הַפֶּהַן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי יְהוָה וּפְרַע אֶת רֹאשׁ הָאִשָּׁה וְנָתַן עַל כִּפְיָהּ אֶת מִנְחַת הַזִּזְכָּרוֹן מִנְחַת קָנָאת הוּא וּבְיַד הַפֶּהַן יִהְיוּ מִי הַמְרִים הַמְאַרְרִים. (במדבר ה, יח)

És állítsa a pap az asszonyt az Örökkévaló színe elé, fedje fel az asszony fejét, tegye tenyereire az emlékeztetés lisztáldozatát, a féltékenység lisztáldozata az; a pap kezében pedig legyen a keserűség átokhozó vize. (4Mózes 5:18.)

Xxx – És állítsa a pap... stb. – xxx – De hát nem mondta már egyszer [a Tóra]: – xxx – „... és állítsa az Örökkévaló színe elé”⁸⁸? – xxx – [Ezt] azonban [azért

⁸⁴ Szifré 8; Toszeftá Szotá 2:4. Ez magyarázatot ad arra, miért használ többes számot a Tóra („xxx – knáot”) – „féltékenységek”) (Böer Jichák). Lásd még fentebb a 12. vershez fűzött Rási-kommentárt ((xxx – is is)).

⁸⁵ 2Mózes 30:18. Mivel maga a medence szent volt, bármiféle víz, ami belekerült, megszentelődött.

⁸⁶ Uo. 38:8. Lásd még Rási-kommentárt uo.

⁸⁷ „Az almafa alatt ébresztettem fel [szenvedélyedet]” (Énekek éneke 8:5.).

⁸⁸ 16. vers.

ismétli meg a Tóra, hogy tudassa velünk, hogy] ide-oda hajtották az asszonyt, egyik helyről a másikra,⁸⁹ – xxx – hogy kifárasszák, – xxx – és így esetleg elveszítse a lélekjelenlétét és megvallja [tettét].⁹⁰

Xxx – fedje fel. – xxx – [Ez azt jelenti, hogy] kibontja a hajfonatait,⁹¹ – xxx – hogy megalázza. – xxx – Ebből vezetjük le azt, hogy Izrael leányai számára – xxx – a kitakart fej lealacsonyító dolog.⁹²

Xxx – az Örökkévaló színe elé. – xxx – A Nikánor⁹³-kapuhoz.⁹⁴ – xxx – Ez volt a [Szentély]udvar keleti bejárata, – xxx – az az útvonal, amelyen keresztül mindenki belépett.⁹⁵

Xxx – tegye tenyereire. – xxx – Hogy kifárassza őt [abban a reményben], hogy esetleg – xxx – elveszíti az önuralmát és vallomást tesz,⁹⁶ – xxx – s így a Szent Nevet nem kell kitörölni⁹⁷ – xxx – a víz fölött.⁹⁸

⁸⁹ Ide-oda a Szentély területén (Szóta 8a.).

⁹⁰ Vagyis azt, hogy házasságtörést követett el. S ezzel elkerülhessék a Szent Név kitörölését, (23. vers). Azt a szótá-t, aki megvallja tettét, nem vetik alá a keserű vizes próbatételnek. (Szóta 7a., 8a. Lásd Rásinak a „tegye tenyereire” szövegrészhez fűzött kommentárját.)

⁹¹ Szóta 8a. Versünk (xxx – háisá) szavából a Gemará levezeti, hogy a pap a nő teljes felsőtestét felfedi. A Gemará továbbá kifejti, hogy ebben viszont magától értetődően az is benne van, hogy a pap felfedi a nő fejét. Akkor hát mi szükség van arra, hogy a vers ilyen minden félreértést kizáró formában kijelentse: „az asszony fejét”? Tanítandó, hogy teljesen felfedi azt, olyannyira, hogy még a hajfonatait is kibontja.

⁹² Szifré 11; Kötubot 72a.

⁹³ A kapubejárat ajtóit Nikánor, egy igen erényes férfiú adományozta a Szentélynek. Önfeláldozó adományának az lett a jutalma, hogy az ajtók egy vad tengeri viharból csoda folytán sértetlenül kerültek ki (Jomá 38a.).

⁹⁴ Szóta 7a.

⁹⁵ Így valószínűleg ez a kapu a legnyilvánosabb hely a Szentély területén, s ezért ez a helyszín megsokszorozza a szótá szégyenét. Ez pedig magyarázatot ad arra, miért döntött úgy Rási, hogy először a „fedje fel” szövegrészt magyarázza el, és csak ezt követően az „Örökkévaló színe elé” szövegrészt, noha e két szövegrész a versben fordított sorrendben szerepel. Ugyanis csupán miután már tudjuk, hogy a haj felfedése azzal a céllal történik, hogy az asszony a nyilvánosság előtt megségyenüljön, feltételezzük, hogy az „Örökkévaló színe elé” bizonyára arra a helyre utal, amely a legnyilvánosabb a Szentély egész területén, vagyis a Nikánor-kapura.

⁹⁶ Szifré 11.; Szóta 14a.

⁹⁷ Lásd lentebb a 23. verset.

⁹⁸ Szóta 7a. Rási fentebb említést tett arról, hogy a pap ide-oda vezeti a Szentély területén az asszonyt annak érdekében, hogy kifárassza és vallomást csikarjon ki belőle. Ott azonban nem tett említést arról a megfontolásról, hogy hacsak lehet, el kell kerülni a Szent Név kitörölését. Azon a helyen ugyanis a legfőbb megfontolás az volt, hogy a szótá-nak lehetőleg ne kelljen meginnia a keserű vizet, s így meg lehessen kímélni az életét. Am ha az asszony annyira makacs, hogy még miután alávetették annak a fásztó procedúrájának és a nyilvános megségyenítésnek, sem hajlandó vallomást tenni, akkor zaklatással való továbbfásztásának legfőbb célja az lesz, hogy elejét vegyék a Név kitörölésének (Böér BáSzáde).

Xxx – a keserűség. – xxx – Az utóhatása miatt [nevezik keserűnek], – xxx – amikor [később] az asszony keserűnek érzi azt.⁹⁹

Xxx – átokhozó. – xxx – Amely kitörli őt a világból. – xxx – [A (xxx – *hámöörim*) szó] rokon a „fájdalmat okozó tüske”¹⁰⁰ [szövegrész (xxx – *mám'ir*) szavával] . – xxx – Helytelen azonban „átkozott víz”-nek fordítani, – xxx – mivel ez [a víz] szent¹⁰¹, – xxx – és a Tóra nem is az (xxx – *árurim*) szót használja¹⁰², – xxx – hanem a (xxx – *möörim*) [jelzőt, vagyis ez olyan víz, amely] másokra hoz [átkot]. – xxx – Még Onkelosz sem (xxx – *litájá*)-nak¹⁰³ fordította [a szót], – xxx – hanem (xxx – *mölátötájá*)-nak, „átkokozónak”, – xxx – [mivel] átkot mutat ki ennek [a szótának] a testében.

וְהִשְׁבִּיעַ אֹתָהּ הַכֹּהֵן וְאָמַר אֶל הָאִשָּׁה אִם לֹא שָׁכַב אִישׁ אִתְּךָ וְאִם לֹא שָׁטִית טְמֵאָה תַחַת אִישׁךָ
הִנְקִי מִמֵּי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה. (במדבר ה, ט)

És eskesse meg őt a pap és mondja az asszonynak: Ha nem hált veled senki és ha nem lettél hűtlenné tisztátalansággal férjed mellett, akkor légy ment a keserűség ezen átokhozó vizétől; (4Mózes 5:19.)

Xxx – És eskesse meg őt... stb. – xxx – És mi az eskü [szövege]? – xxx – „Ha nem feküdt le [veled más férfi], légy felmentve, – xxx – ám ha lefeküdt [veled], fulladj meg!” – xxx – Egy negatív kijelentés közvetve kifejezi önmaga pozitív ellentétét,¹⁰⁴ – xxx – de meg lett parancsolva nekünk¹⁰⁵, hogy főben járó vétségek vizsgálatkor – xxx – az ártatlanság vélelmével indítsunk.¹⁰⁶

וְאִתָּהּ כִּי שָׁטִית תַּחַת אִישׁךָ וְכִי נִטְמַאת וְיִתֵּן אִישׁ בְּךָ אֶת שְׁכָבְתוֹ מִבְּלַעְרֵי אִישׁךָ. (במדבר ה, כ)

⁹⁹ Szifré 11. Ellentétben egy másik véleménnyel, amely szerint azért volt keserű a víz, mert a pap keserű fűszernövényeket rakott bele (lásd *Mizráhi, Szifté Háhámim*, stb.).

¹⁰⁰ *Jehezkel* 28:24.

¹⁰¹ Lásd a 17. verset.

¹⁰² Amely jelző arra utalna, hogy a víz önmagában is átkozott.

¹⁰³ „átkozott”.

¹⁰⁴ A negatív kijelentést tartalmazó állítás itt így hangzik: „Ha nem hált veled senki, légy felmentve.” Ennek pozitív ellentéte így hangzik: „De ha lefeküdt veled, akkor nem vagy felmentve.” Ez bűnösséget implikál, ha házasságtörést követett el az asszony, de nem feltétlenül büntetést. A büntetést úgy vezeti le az aggádikus magyarázat, hogy a (xxx – *hináki*), „légy ment” kifejezést úgy értelmezi, mintha (xxx – *hinkí*), „fulladj meg” állna helyette, és együtt olvassa a 20. verssel: „Fulladj meg” a keserűség ezen átokhozó vizétől, ha te hűtlenné lettél férjed mellett és tisztátalanná lettél (*Kidusin* 62a., a hozzá tartozó Rási-magyarázat).

¹⁰⁵ Miért nem ezzel kezdi a szöveg: „Ha lefeküdt veled egy férfi, fulladj meg!”? Mert meg lett parancsolva nekünk, hogy az ártatlanság vélelmével kell indítani a vizsgálatot (*Gur Árje*).

¹⁰⁶ *Szánhedrin* 33a.

...de ha te hűtlenné lettél férjed mellett és tisztátalanná lettél és ha közsült valaki veled férjeden kívül... (4Mózes 5:20.)

Xxx – de ha te hűtlenné lettél. – xxx – A (xxx – ki) [szócska] itt „ha” értelemben szerepel.¹⁰⁷

וְהִשְׁבִּיעַ הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאֲלֹהִים וְאָמַר הַכֹּהֵן לְאִשָּׁה יְתֵן יְהוָה אוֹתָךְ לְאֵלֶיךָ וְלִשְׁבַעְךָ
בְּתוֹךְ עֲמֻךְ בְּתַת יְהוָה אֶת יְרִכְךָ נִפְלֵת וְאֶת בְּטָנְךָ צָבָה. (במדבר ה, כא)

...és eskesse meg a pap az asszonyt az átok esküjével és mondja a pap az asszonynak: Tegyen az Örökkévaló téged átokká és esküvé néped között, az által, hogy az Örökkévaló ágyékodat beesetté és hasadat földagadttá teszi; (4Mózes 5:21.)

Xxx – az átok esküjével. – xxx – Azzal az esküvel, amely az átkot tartalmazza.

Xxx – Tegyen az Örökkévaló téged átokká. – xxx – [Hogy] mindenki általad átkoz majd, [mondván]: – xxx – „Hulljon reád [átok], amint erre és erre hullott.”¹⁰⁸

Xxx – és esküvé. – xxx – Mindenki általad esküszik majd: – xxx – „Ha nem [igazat esküdtem], – xxx – történjék velem az, – xxx – ami történt ezzel és ezzel!” – xxx – és ugyanígy ez áll [a Szentírásban]: „Neveteket csak átok formájában hagyjátok választottaimra,”¹⁰⁹ – xxx – mert az erényesek a gonoszok büntetésével esküznek. – xxx – Ugyanígy az áldásokkal kapcsolatban: – xxx – „... és benned legyen áldott... stb.,”¹¹⁰ – xxx – „Veled áldjon Izráel [népe], mondván...”¹¹¹

Xxx – ágyékodat. – xxx – Az átokban az ágyék megelőzi a hasat,¹¹² – xxx – mert a bűn elkövetése ott kezdődött el.¹¹³

Xxx – földagadttá. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan Onkelosz fordítja: (xxx – nőfuhá).

¹⁰⁷ Hiszen hol lenne az ártatlanság vétele, ha eleve ezt állítanánk: „... mivel hűtlenné lettél...” és „... mivel tisztátalanná lettél...”?

¹⁰⁸ Ahelyett, hogy „Átkozzon meg téged az Örökkévaló,” versünk azt mondja: „Tegyen az Örökkévaló téged átokká.” Az átok eszközeként fognak használni téged (*Mizráhi*).

¹⁰⁹ Jesája 65:15. A gonoszok neveit csupán abból a célból fogják felidézni az igazak, hogy példát hozzanak arra, milyen büntetés jár a bűnökért.

¹¹⁰ 1Mózes 12:3. Egy férfi ezt mondja majd a fiának: „Legyél olyaná, mint Ábrahám.” (Lásd Rásinak az idézett vershez fűzött kommentárját.)

¹¹¹ 1Mózes 48:20. (Lásd Rásinak az idézett vershez fűzött kommentárját.)

¹¹² Noha a víz romboló ereje legelőször a hasat támadja meg. (Lásd Rásinak a 26. vershez fűzött kommentárját.)

¹¹³ Szótá 8b. A tiltott közösülés élvezete abban a testrészen kezdődött el. (Lásd Rásinak a Szótá 8b-hez fűzött kommentárját.)

וּכְאוּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים הָאֵלֶּה בְּמַעֲיָד לְצַבּוֹת בְּטֶן וְלִנְפֵל יָרֵךְ וְאָמְרָהּ הָאִשָּׁה אָמֵן אָמֵן. (במדבר ה, כב)

...az átokhozó víz menjen beleidbe, hasadat dagassza meg és ágyékodat tegye beesetté. És mondja az asszony: Ámen, Ámen! (4Mózes 5:22.)

Xxx - hasadat dagassza meg. – xxx – [A (xxx – *lácbot beten*) ugyanaz,] mintha [az szerepelne a szövegben, hogy] (xxx – *löhácbot beten*). – xxx – Ez a (xxx – *pátáh*) funkciója, – xxx – amikor a ל־ot vokalizálja.¹¹⁴ – xxx – Hasonlóan: „(xxx – *lánhotám hádereh*),”¹¹⁵ – xxx – „(xxx – *lárothem bádereh áser télhu vá*)”¹¹⁶. – xxx – Hasonlóan: „(xxx – *lánpil járéh, löhánpil járéh*)”¹¹⁷. – xxx – A víz feldagasztja a hasat és beesetté teszi az ágyékot.

Xxx - hasadat dagassza meg és ágyékodat tegye beesetté. – xxx – A házasságtörő férfi hasát és ágyékát, – xxx – vagy ez csupán a házasságtörő nőre vonatkozik? – xxx – Amikor [a Tóra] azt mondja: – xxx – „ágyékodat beesetté és hasadat földagadtta teszi,”¹¹⁸ – xxx – a házasságtörő nő [büntetéséről] beszél.¹¹⁹

Xxx - Ámen, Ámen! – xxx – [Ez] az eskü elfogadása. – xxx – Ámen az átokra, ámen az esküre, – xxx – ámen, ha [elpártoltam] ettől a férjtől,¹²⁰ – xxx – ámen, ha [elpártoltam] egy másik férjtől. – xxx – Ámen, hogy nem lettem hűtlen¹²¹ – xxx –

¹¹⁴ A ם a műveltetés jele. Amikor kiesik a szóból, a (xxx – *pátáh*)-ja átkerül a ה alá.

¹¹⁵ 2Mózes 13:21. „... hogy vezérelje őket az úton...”.

¹¹⁶ 5Mózes 1:33. „...hogy mutassa nektek az utat, amelyen menjete...”.

¹¹⁷ 21. vers. „...ágyékodat beesetté... teszi...”.

¹¹⁸ 21. vers.

¹¹⁹ Szótá 28a.

¹²⁰ Ez az „Ámen” megismétléséből lett levezetve. Az első „Ámen” magában foglal mindent, ami ebben a részben meg lett említve – az átkot és az esküt (19. és 21. vers), az asszony jelenlegi és előző férjét (20. vers; a „férjed” szó egyúttal az asszony bármelyik korábbi férjére is utal).

¹²¹ A második „Ámen” kiegészíti az előzőeket a további lehetőségekkel: eljegyzés, sógorházasság.

[mint] áruszá,¹²² nöszuá, – xxx – mint olyasvalaki, aki *jibum* előtt áll¹²³, vagy akit befogadtak.^{124 125}

וְכָתַב אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַפֶּהֶן בְּסֵפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים. (במדבר ה, כג)

És írja fel a pap az átkokat egy lapra és törülje bele a keserűség vizébe. (4Mózes 5:23.)

וְהִשְׁקָה אֶת הָאֵשָׁה אֶת מֵי הַמָּרִים הַמְאָרְרִים וּבָאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים. (במדבר ה, כד)

És itassa meg az asszonnyal a keserűség átkhozó vizét, és a víz, amely az átkot okozza, beléje megy, és keserűvé válik. (4Mózes 5:24.)

– אין זה סדר המעשה – **És itassa meg az asszonnyal...** – **וְהִשְׁקָה אֶת הָאֵשָׁה** – Nem ilyen sorrendben történt a dolog, – **שֶׁהָרִי בְּתַחֲלָה מְקַרֵּיב מִנְחָתָהּ** – mivel [a pap] először [az asszony] áldozatát mutatta be [annak ellenére, hogy az csak a következő versben szerepel]. – **אֲלָא הַכְּתוּב מְבַשְּׂרָךְ** – Ám a Szentírás tudatja veled, – **שֶׁבְּשִׁשְׁשֶׁת יָמִים יָבוֹאוּ בָּהּ לְמָרִים** – az beléhatol, és keserűséggel tölti el. – **לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּטֵן וַיִּרְךְ** – Mivel [az Írás csupán] annyit mond,¹²⁶ hogy „has” és „comb”, – **מִנֵּיִן לְשֶׁאֵר כָּל הַגּוּף** – honnan tudjuk, hogy a test többi része is [érintve van]? – **אֲתָּה תֹמַר לֵאמֹר – תִּלְמוּד לֹמַר** – A Tóra ezért azt mondja: – **וּבָאוּ בָּהּ בְּכֻלָּהּ** – „és a víz... beléje megy” teljesen. – **אִם כֵּן מָה תִּלְמוּד לֹמַר בְּטֵן וַיִּרְךְ** – Ha ez így van, miért mondja azt a Tóra, hogy „has” és „comb”? – **לְפִי שֶׁהֵן הַתְּחִילוֹ בְּעַבְרָה תַּחֲלָה** – Mivel ezek kezdték el a vétkezést, – **לְפִיכֵךְ הַתְּחִיל מֵהֶם הַפְּרָעוֹת** – a büntetés is ezeket éri először.

¹²² Áruszá-nak nevezik azt a nőt, aki már túlvan a *kidusin*-on (más néven *éruzin*-on), azaz a házasságkötés első szakaszán, amelyet rendszerint úgy abszolválnak, hogy a vőlegény átnyújt egy gyűrűt vagy valamilyen értékes tárgyat a menyasszonynak. Ebben a stádiumban a nő házasnak számít, amennyiben más férfiak számára már nem hozzáférhető, de még az apja házában marad, és nem él együtt a férjével. Nöszuá-nak nevezik azt a nőt, aki már átesett a házasságkötés második stádiumán, vagyis a *niszuin*-on, amikor is beköltözik a férje házába, és ettől kezdve minden szempontból házasnak tekintendő. A mai gyakorlatban a *kidusin*-t közvetlenül követi a *niszuin*.

¹²³ Ha egy férfi gyermektelenül hal el, akkor a tórai törvény szerint egyik fivérének feleségül kell vennie az özvegyét. Ezt az eljárást nevezik *jibum*-nak, azaz sógorházasságnak. Ha az elhunyt fivére nem hajlandó elvenni az özvegyet, akkor kerül sor a *hálicá*-ra, mely eljárás bizonyos szempontokból a váláshoz hasonlít; lásd 5Mózes 25:5-10. „Aki *jibum* előtt áll,” az egy olyan asszony, akinek gyermektelenül halt el a férje, és akinek a sógora még sem a *jibum*-ot, sem a *hálicá*-t nem hajtotta végre.

¹²⁴ „Akit befogadtak,” az egy olyan asszony, akit a sógora befogadott a házába, hogy a *jibum* kötelezettségének eleget téve, feleségül vegye.

¹²⁵ Szotá 18a.

¹²⁶ 22. vers.

לְמַרִים - ...keserűvé válik. - להִיזוֹת לָהּ רָעִים וּמַרִים - Ártalmas és keserű lesz számára.

וְלָקַח הַפֶּהֶן מִיַד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקֶּנָּאֹת וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה לְפָנָי יְהוָה וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֵלַי הַמִּזְבֵּחַ. (במדבר ה, כה)

És vegye el a pap az asszony kezéből a féltékenység lisztáldozatát és lengesse a lisztáldozatot az Örökkévaló színe előtt és vigye oda az oltárhoz; (4Mózes 5:25.)

Xxx - és lengesse. - xxx - Előre mozgatja, majd hátra, fel és le.¹²⁷ - xxx - Ő¹²⁸ is¹²⁹ vele¹³⁰ együtt lenget, - xxx - kezével a pap keze fölött.

Xxx - és vigye oda. - xxx - Ez arra utal, amikor odahelyezi azt¹³¹ - xxx - az oltár délnyugati sarkához, - xxx - mielőtt levenné [belőle] a háromujjnyit, - xxx - mint a többi lisztáldozat [esetében].¹³²

וְקִמַּץ הַפֶּהֶן מִן הַמִּנְחָה אֶת אֲזֵבֹתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַ וְאַחַר יִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמַּיִם. (במדבר ה, כו)

...és vegyen a pap háromujjnyit a lisztáldozatból, annak emlékeztető részét, és füstölögtesse el az oltáron, és azután itassa meg az asszonnyal a vizet. (4Mózes 5:26.)

Xxx - annak emlékeztető részét. - xxx - Ez a háromujjnyi. - xxx - Ennek elfüstölögtesése révén a lisztáldozatról - xxx - megemlékezik a magasságban [az Örökkévaló].¹³³

וְהִשְׁקָה אֶת הַמַּיִם וְהִיְתָה אִם נִטְמָאָה וְתִמְעַל מֵעַל בְּאִשָּׁה וּכְאוּ כֵּן הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמַרִים וְצִבְתָּהּ בְּטִנָּה וְנִפְלָה יִרְכָּה וְהִיְתָה הָאִשָּׁה לְאֵלָה בְּקֶרֶב עַמָּה. (במדבר ה, כז)

És midőn megitta vele a vizet, akkor lesz, hogyha tisztátalanná lett és hűtlenséget követett el férje ellen, belémegy az átokhozó víz és keserűvé

¹²⁷ Szifré 17.

¹²⁸ A szotá.

¹²⁹ Szövegrészünk nem tesz említést a szotá lengetésben betöltött szerepéről. A Szotá 19a. ezt a 3Mózes 7:30-ból vezeti le (Mizráhi; Gur Árje).

¹³⁰ A pappal.

¹³¹ És nem pedig arra, amikor felhelyezi az oltárra, hogy elfüstölögtesse. Ez ugyanis később történt, miután már levették belőle a háromujjnyit (lásd 26. vers). (Gur Árje) Mi több, csupán a háromujjnyit füstölögtesették el az oltáron, miközben versünk az egész áldozatról beszél (Mizráhi).

¹³² Zváhim 63b. a 3Mózes 2:8-ból.

¹³³ Szifri 5:72.

válik, hasa földagad és ágyéka beesik, és az asszony átokká lesz népe között. (4Mózes 5:27.)

Xxx – És midőn megitta vele a vizet. – xxx – [Ez azért hangzik el itt újra, hogy a Tóra] kiterjessze ezt – xxx – [arra az esetre is,] amikor [a szótá] azt mondja: „Nem iszom meg,” – xxx – miután a tekercset kitörölték. [Ilyenkor] kényszerítik őt arra, – xxx – hogy akarata ellenére igya meg [a vizet], – xxx – hacsak azt nem mondja: „Tisztátalan vagyok.”¹³⁴

Xxx – hasa földagad. – xxx – Noha az átokban¹³⁵ – xxx – a Tóra először az ágyékot említi, – xxx – a víz úgy tette próbára [a szótá-t], ahogyan beléhatolt.¹³⁶

Xxx – és az asszony átokká lesz. – xxx – Amint azt már [korábban]¹³⁷ elmagyaráztam, mindenki vele fog átkozni.

Xxx – népe között. – xxx – Különbség van – xxx – aközött a személy között, aki az őt ismerők között szegyenül meg, – xxx – és aközött a személy között, aki az őt nem ismerők között szegyenül meg.¹³⁸

וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וְיִטְהַרְהָ הוּא וְנִקְתָּהּ וְנִזְרָעָה וְנָרַע. (במדבר ה, כח)

És ha az asszony nem lett tisztátalanná, hanem tiszta, akkor ártatlan marad, és nyer magzatot. (4Mózes 5:28.)

וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה – És ha az asszony nem lett tisztátalanná. [A „ha az asszony nem lett tisztátalanná, hanem tiszta” nem fölösleges ismétlés, mert a mondat eleje arra utal, hogy] – בְּסִתְיָהּ זֶה – akkor [„nem lett tisztátalanná”], amikor ezúttal kettesben volt [az idegen férfival]. – וְיִטְהַרְהָ הוּא – [A] ...**hanem tiszta...** [pedig arra utal, hogy] – מִמְקוֹם אַחֵר – [nem csak a férje által óva intett férfitől tiszta, hanem] máshonnét [is. Azaz minden egyéb házasságtöréstől is, amelyet esetleg elkövethetett azóta, hogy megházasodott].

וְנִקְתָּהּ – ...akkor ártatlan marad... – מִמַּיִם הַמְאָרְרִים – [Vagyis megtisztul] a halált hozó víztől. [A víz nem eredendően ártalmas. Az ártatlan asszony sértetlenül kerül ki a vízpróbából.] – וְלֹא עוֹד אֵלָא וְנִזְרָעָה וְנָרַע – Rádásul ...**nyer magzatot;** – אִם יִלְדָהּ יוֹלְדָת בְּצַעַר – ha nagy kínnal szült [korábban], – תֵּלֵד בְּרוּחַ – vajúdása most fájdalommentes lesz. – אִם הִיְתָה יוֹלְדָת שְׁחוּרִים – Ha [korábban] sötét [azaz csúnya babákat] szült, – יוֹלְדָת לְבָנִים – akkor most világosakat fog.

¹³⁴ Szotá 19b-20a.

¹³⁵ 21. vers. Lásd a hozzáfűzött Rási-kommentárt.

¹³⁶ Vagyis olyan sorrendben, és mivel először a hasába (vagyis tulajdonképpen a gyomrába) került, hát ott fejtette ki a hatását először.

¹³⁷ Lásd 21. vers.

¹³⁸ Szifri 5:64.

זאת תורת הקנאות אשר תשטה אשה תחת אישה ונטמאה. (במדבר ה, כט)

Ez a törvény a féltékenységről, midőn hűtlenné lesz egy asszony férje mellett és tisztátalanná lesz; (4Mózes 5:29.)

או איש אשר תעבר עליו רוח קנאה וקנא את אשתו והעמיד את האשה לפני יהוה ועשה לה הפהן את כל התורה הזאת. (במדבר ה, ל)

...vagy ha egy férfiúra rájön a féltékenység gondolata és féltékenykedik feleségére, akkor állítsa oda az asszonyt az Örökkévaló színe elé és teljesítse rajta a pap egészen ezt a törvényt. (4Mózes 5:30.)

Xxx - vagy ha egy férfiúra. – xxx – [Az (xxx – o) – „vagy” – szócskát itt olyan értelemben használja a Tóra,] mint a „Vagy ha köztudomású”¹³⁹ [szövegrészben]. Mintha ez állna a szövegben: – xxx – „Ha ő egy féltékeny természetű férfi” – xxx – **akkor állítsa oda az asszonyt.**

ונקה האיש מעון והאשה ההוא תשא את עונה. (במדבר ה, לא)

Akkor ment lesz a férfiú a büntől, az asszony pedig viseli bűnét. (4Mózes 5:31.)

Xxx - Akkor ment lesz a férfiú a büntől. – xxx – Ha a víz ártó hatással volt [az asszonyra], ne rágódjék a férj, – xxx – mondván: „Én vagyok felelős a haláláért.” – xxx – Ő¹⁴⁰ ugyanis nem érdemel büntetést. – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Miután (a pap) megitta vele [a vizet], – xxx – már együtt lehet (a férjével), – xxx – és [a férj] mentes a büntől. – xxx – A [próbát még nem kiállt] szótá-nak ugyanis tilos – xxx – [nemi élete élnie] a férj[vel].¹⁴¹

וידבר יהוה אל משה לאמר. (במדבר ו, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 6:1.)

דיבר אל בני ישראל ואמרם אליהם איש או אשה כי יפלא לנדר נדר נזיר להזיר ליהוה. (במדבר ו, ב)

¹³⁹ 2Mózes 21:36. Mind ott, mind pedig versünkben az általában „vagy” jelentésű (xxx – o) szócska „ha” értelemben szerepel.

¹⁴⁰ Vagyis a férj.

¹⁴¹ Szotá 28a.

Szólj Izrael fiához, és mondd nekik: Ha egy férfi, vagy nő felszólal fogadalmat téve, názir-fogadalmat, megtartóztatást fogadva az Örökkévalónak... (4Mózes 6:2.)

כִּי יִפְּלֵא – felszólal – יִפְּרֵשׁ – konkrétan kifejtve [fogadalmát].

– לָמָּה נִסְמָכָה פְּרֻשַׁת נָזִיר לְפְרֻשַׁת סוּטָה – Miért van egymás után a *názir* és a házasságtörő asszonyról szóló fejezet? – לּוֹמַר לָךְ – Hogy tanítsa neked, – שְׂכַל הַרוּאָה סוּטָה – bárki, miután megszégyenítésében lát egy házasságtörő nőt, – יָדִיר עֲצָמוֹ – tartóztassa magát a bortól, – שֶׁהוּא מְבִיא לְיָדֵי נִיאוּף – mert az visz a paráználkodásra.

Xxx – názir-fogadalmat. – xxx – A (xxx – *nözirá*) [fogalma] minden tórai helyen önmegtartóztatásra utal. – xxx – Itt is [az illető] megtartóztatja magát a bortól.¹⁴²

Xxx – megtartóztatást fogadva az Örökkévalónak, – xxx – Hogy megtartóztatja magát a bortól a ég kedvéért.

מִיַּיִן וְשֶׁכֶר יָדִיר חֲמֵץ יַיִן וְחֲמֵץ שֶׁכֶר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וְעֲנָבִים לְחַיִּים וַיִּבְשִׂים לֹא יֵאָכֵל. (במדבר ו, ג)

...tartózkodjék bortól és részegítő italtól, ne igyék borból való ecetet és részegítő italból való ecetet, semmi szőlőlevet ne igyék és friss vagy szárított szőlőt ne egyék. (4Mózes 6:3.)

Xxx – bortól és részegítő italtól. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – „új vagy régi bortól”; – xxx – a bor ugyanis [fokozottan] részegítő [hatású], ha régi.

Xxx – semmi szőlőlevet ne igyék. – xxx – A [(xxx – *misrát*)] szó vízbe vagy bármilyen más folyadékba való beáztatást jelent. – xxx – A Misna nyelvezetében számos [példa] van erre: – xxx – „Nem áztatjuk a tinta vagy a festék [színezőanyagát]...”¹⁴³, – xxx – „Az a *názir*, aki borba áztatta a kenyerét...”¹⁴⁴.

כָּל יְמֵי נְזִירוֹ מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּן הַיַּיִן מִחֲרָצִים וְעַד אֲגוּלָּה לֹא יֵאָכֵל. (במדבר ו, ד)

Názirsága egész ideje alatt ne egyék semmit, amit a szőlőtő terem, se magját, se héját. (4Mózes 6:4.)

Xxx – magját. – xxx – Ezek a [szőlőszemek] magjai.

¹⁴² Szifri 6:87. Lásd Rásinak a 3Mózes 25:5-höz fűzött kommentárját.

¹⁴³ Sábát 17a.

¹⁴⁴ Názir 34b.

Xxx – héját. – xxx – Ez a [szőlőszem] külső burka, – xxx – amelyben a magok vannak, – xxx – [és ezek egymáshoz viszonyítva olyanok,] mint egy harangnyelv a harangtesten belül.¹⁴⁵

כָּל יְמֵי נָזִיר נִזְרוּ תַעֲרָה לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ עַד מְלֵאת הַיָּמִם אֲשֶׁר יִזְיֹר לִיהֲוֶה קֹדֶשׁ יְהִיָּה גִדּוּל פְּרָע
שְׁעָר רֹאשׁוֹ. (במדבר ו, ה)

Názir-fogadalma egész ideje alatt borotva ne kerüljön fejére, amíg le nem telnek a napok, amelyekre megtartózkodást fogad az Örökkévalónak, szent legyen; hosszúra növesse fejének haját. (4Mózes 6:5.)

Xxx – szent legyen. – xxx – A haja,¹⁴⁶ – xxx – azáltal, hogy megnöveszti fejének haját.¹⁴⁷

Xxx – hosszúra. – xxx – [A szó] *pátáh kátán*-nal¹⁴⁸ van vokalizálva, – xxx – mert birtokos szerkezetben áll a „fejének haját”-val; – xxx – [vagyis mintha ez állna a szüvegben]: (xxx – *perá sel széár*)¹⁴⁹. – xxx – A (xxx – *perá*) [szó] jelentése: – xxx – „a haj megnövesztése.” – xxx – Ugyanígy: „(A *kohén gádol*) ne hagyja – xxx – hosszúra a haját.”¹⁵⁰ – xxx – Nem számít (xxx – *perá*)-nak az, – xxx – ha harminc napnál kevesebb ideig [nyíratlan a haj].¹⁵¹

כָּל יְמֵי הַזִּירוּ לִיהֲוֶה עַל נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֵא. (במדבר ו, ו)

Mindazon napok alatt, amelyekre az Örökkévalónak szentelte magát, holt személyhez ne menjen be. (4Mózes 6:6.)

לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ וּלְאָחִיו וּלְאָחֹתוֹ לֹא יִשְׁמָא לָהֶם בְּמִתְם כִּי נָזִיר אֱלֹהֵיו עַל רֹאשׁוֹ. (במדבר ו, ז)

Ne tisztátalanítsa meg magát atyjáért, anyjáért, fivéréért, nővéréért, ha meghalnak, mert Istenének názirsága van a fején. (4Mózes 6:7.)

¹⁴⁵ Szifré 24.; Názir 34b. Ez megmagyarázza, miért utal a Tóra a szőlőszem héjára a (xxx – *zág*) kifejezéssel, amely hasonlít a (xxx – *zog*) – „a harangtest külső felülete” – szóhoz (lásd Rásinak a 2Mózes 28:33-hoz fűzött kommentárját).

¹⁴⁶ Az utalás itt nem a názir személyére, hanem a hajára történik; ez következik a vers többi részéből is, amely megtiltja számára a borotva használatát és elrendeli hajának korlátatlan növesztését. A názir személyes szentségéről később tesz említést a Tóra (8. vers), „...szent ő az Örökkévalónak.” (Mizráhi, *Gur Árje*)

¹⁴⁷ Szifri 6:101.

¹⁴⁸ Rási ezt a terminust használja a *szegol*-ra.

¹⁴⁹ „a haj növekedése/növekménye”

¹⁵⁰ 3Mózes 21:10.

¹⁵¹ Szifré 25.

פֶּל יָמֵי נְזִיר קָדֵשׁ הוּא לִיהוָה. (במדבר ו, ח)

Názirsága egész ideje alatt szent ő az Örökkévalónak. (4Mózes 6:8.)

Xxx – Názirsága egész ideje alatt szent ő. – xxx – Ez személyes szentségére utal, – xxx – [ami abban is megnyilvánul, hogy távol tartja magát] a halottak [érintése révén] való tisztátalanná válástól.¹⁵²

וְכִי יָמוּת מִת עָלָיו בְּפִתְעָה פְתָאֵם וְטָמֵא רֹאשׁ נְזִירוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם טָהַרְתּוּ בַּיּוֹם הַשְּׂבִיעִי יִגְלֶהֲנּוּ.
(במדבר ו, ט)

És ha valaki meghal mellette váratlan hirtelenséggel, úgyhogy megtisztátalanította názirfejét, akkor borotválja le haját, megtisztulása napján, a hetedik napon borotválja le azt. (4Mózes 6:9.)

Xxx – váratlan. – xxx – Ez az elkerülhetetlenre utal.

Xxx – hirtelenséggel. – xxx – Ez a szándékolatlanra utal.¹⁵³ – xxx – Egyesek [azonban] azt mondják, hogy a (xxx – *fetá pitom*) kifejezés egy egységet alkot, – xxx – [és azt jelenti, hogy] „hirtelen baleset.”¹⁵⁴

Xxx – És ha valaki meghal mellette. – xxx – Abban a sátorban ahol tartózkodott.

Xxx – megtisztulása napján. – xxx – Azon a napon, amikor meghintik [a vörös tehén hamvaival elkevert vízzel], – xxx – vagy netán csak a nyolcadik [napon], – xxx – amikor már teljesen megtisztult?¹⁵⁵ – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: „a hetedik napon.” – xxx – Ha [a Tóra csupán annyit mond nekünk, hogy] a hetedik [napon], akkor ez netán jelentheti azt, hogy [a názirnak] még abban az esetben is [le kell borotválni a fejét a hetedik napon], ha még nem hintet-

¹⁵² Szifri 6:108.

¹⁵³ Ami azonban elkerülhető lett volna, ha elővigyázatosabbak.

¹⁵⁴ Rási első értelmezése szerint a (xxx – *böfetá pitom*) azt jelenti, hogy „véletlenül és szándékolatlanul.” A kifejezés e szerint az értelmezés szerint nem a megelőző „ha valaki meghal mellette” szövegrészhez kapcsolódik, nem arra utal, hiszen annak a személynek a halála nem a názir véletlenszerű avagy szándékolatlan tette miatt következett be. A „véletlenül és szándékolatlanul” kitétel sokkal inkább a názir tisztátalanná válásának módjára utal. Rási második értelmezése szerint a (xxx – *böfetá pitom*) azt jelenti, hogy „váratlanul és hirtelen,” és a megelőző szövegrészre utal: „És ha valaki meghal mellette váratlanul...” (*Mászkil löDávid*).

¹⁵⁵ A tisztátalanná vált názir nem ehet szent edelt, mint amilyen például a *trumá* (ha kohanitáról van szó) vagy az áldozati húsnak az a része, amely az áldozat tulajdonosát illeti meg (3Mózes 19:6.), amíg be nem mutatja azokat az áldozatokat, amelyek a nyolcadik napra vannak előírva számára (10. vers). Megtisztulása ezzel az aktussal válik teljessé (*Emek Háneciu*).

ték meg?¹⁵⁶ – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: – xxx – „megtisztulása napján.”¹⁵⁷

וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֵא שְׂתֵי תָרִים או שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה אֶל הַפֶּהן אֶל פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. (במדבר ו, י)

És a nyolcadik napon vigyen két gerlicét, vagy két galambfiat a paphoz, a Találkozás Sátorának bejáratához. (4Mózes 6:10.)

És a nyolcadik napon vigyen két gerlicét... – וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֵא שְׂתֵי תָרִים – או אינו אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי – Ez kizárja a hetedik [napot]. – וְאִי אִינוּ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי – Ez kizárja a kilencedik [napot] szándékszik kizárni? – וְאִי אִינוּ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי – Ez kizárja a kilencedik [napot] szándékszik kizárni. A Szentírás ugyanis kijelölt egy időpontot az áldozati [állatok] számára, [hogy semmilyen állat nem fogadható el áldozati felajánlásként nyolcnapos kora előtt,]¹⁵⁸ – וְאִי אִינוּ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי – és kijelölt [jelen versünkben például] egy időt azok számára [is], akik hozzák őket, [hogy a tisztátalanná lett a nyolcadik nap előtt nem hozhatja meg áldozatát]. – מִה קָרְבִּין הַכְּשִׁיר שְׁמִינִי – Amiképpen az áldozatok is a nyolcadik napon [válnak] alkalmassá [a föláldozásra] – וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבֵא שְׂתֵי תָרִים – és [alkalmasak] a nyolcadik naptól kezdve tovább, – אֶף מִקָּרְבִּינָם – ugyanígy azok is, akik hozzák [az áldozatot – a mi esetünkben a *názir*], – וְאִי אִינוּ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי – és [hozhatják] a nyolcadik [napon hozhatják meg legelőbb], – וְאִי אִינוּ אֶלָּא לְהוֹצִיא אֶת הַתְּשִׁיעִי – és [hozhatják] a nyolcadik [naptól] kezdődően tovább.

וְעָשָׂה הַפֶּהן אֶחָד לְחֻטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפָּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ וְקִדַּשׁ אֶת רֵאשׁוֹ בַּיּוֹם הַזֶּה. (במדבר ו, יא)

És áldozza a pap az egyiket vétékáldozatnak és a másikat égőáldozatnak és szerezzen engesztelést számára, amiért vétkezett a halott által, és szentelje meg fejét azon a napon. (4Mózes 6:11.)

...amiért vétkezett a halott [érintése] által... – וְעָשָׂה הַפֶּהן אֶחָד לְחֻטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפָּר עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל הַנֶּפֶשׁ – [A bűne az volt], hogy nem óvakodott tisztátalanná válni a halott [érintése] által. – רַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר אָמַר – Elázár Hákápár rabbi azt mondja, – שְׂצָעָר – [az volt a bűne,] hogy szenvedést mért magára – מִן הַיַּיִן – a bortól való tartózkodás által.¹⁵⁹

¹⁵⁶ Egy halott által tisztátalanná vált személy akkor tisztul meg, amikor a *kohén* meghinti őt a *pára ádumá*, azaz a vörös tehén hamvaival elkevert vízzel, mégpedig a tisztátalanná válását követő harmadik és hetedik napon (19:12., 19.).

¹⁵⁷ A meghintést követően. *Szifri* 6:113.

¹⁵⁸ 3Mózes 22:27.

¹⁵⁹ A názir-fogadalom a promiszkuitás meggátlása érdekében ajánlott, Elázár rabbi azonban mégis elítélendő dolognak tartja. Egyszerre erényes dolog, mint az elretentés eszköze és elítélendő az önmagunkra mért szenvedés miatt. Mivel az erény többet nyom a latba, mint a véték, a fogada-

לְחִזּוֹר וּלְהִתְחִיל מִנֵּן נְזִירוֹתָיו – Azaz, hogy újrakezdi názir-napjainak számlálását.

וְהִזִּיר לִיהֲוֶה אֶת יָמֵי נְזָרוֹ וְהִבִּיא כֶּכֶּשׁ בֵּין שְׁנֵתוֹ לְאַשָׁם וְהֵימִים הָרִאשֹׁנִים יִפְלוּ כִּי טָמֵא נְזָרוֹ.
(במדבר ו, יב)

És megtartózkodást fogadjon az Örökkévalónak názirsága napjaira és vegyen egy egyéves juhot bűnáldozatul; de az előző napok elesnek, mert tisztátalanná lett a názirsága. (4Mózes 6:12.)

Xxx – És megtartózkodást fogadjon az Örökkévalónak názirsága napjaira. – xxx – Kezdje újra názirsága napjainak számlálását, – xxx – mint az elején.

Xxx – de az előző napok elesnek. – xxx – [Azaz] nem lesznek figyelembe véve.

וְזֹאת תֹרַת הַנְּזִיר בְּיוֹם מְלֵאת יָמֵי נְזָרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. (במדבר ו, יג)

És ez a törvény a názirról: Amely napon betelnek názirsága napjai, hozzák őt a találkozás sátrának bejáratához; (4Mózes 6:13.)

Xxx – hozzák őt. – xxx – [Ez valójában azt jelenti, hogy] hozza önmagát. – xxx – Ez egyike az (xxx – *et*) szócska azon három alkalmazásának, – xxx – amelyeket Rabbi Jismáél így értelmezett. – xxx – Ugyanígy: – xxx – „megterhelve magukat¹⁶⁰ súlyos bűnnel”¹⁶¹; – xxx – [tehát] *önmagukat*. – xxx – Ugyanígy: – xxx – „És [Mózes] eltemette őt a völgyben.”¹⁶² – xxx – [Mózes] önmagát temette el.¹⁶³

וְהִקְרִיב אֶת קָרְבָּנוֹ לִיהֲוֶה כֶּכֶּשׁ בֵּין שְׁנֵתוֹ תָּמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכִבְשֵׁה אֶחָת בֵּת שְׁנֵתָהּ תְּמִימָה
לְחֻטָּאת וְאֵיל אֶחָד תְּמִים לְשִׁלְמִים. (במדבר ו, יד)

...mutassa be áldozatát az Örökkévalónak, egy egyéves juhot, hibanélkülit, égőáldozatul és egy nőstény juhot, egyéveset, hibanélkülit, vétékáldozatul és egy kost, hibanélkülit, békeáldozatul; (4Mózes 6:14.)

---

lom ajánlott, a véték azonban mindenképpen engesztelést tesz szükségessé (*Toszáfot* a Talmud *Bává kámá* 91b-hez).

¹⁶⁰ A szövegben ez szó szerint úgy szerepel, hogy „őket,” de az értelme az, hogy magukat.

¹⁶¹ Azok a nem-kohániták, akik esznek a *trumá*-ból, súlyos bűnnel terhelik meg magukat. (3Mózes 22:16)

¹⁶² 5Mózes 34:6.

¹⁶³ Szifri 6:124.

וְסֵל מִצֹּאת סֶלֶת חֶלֶת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן וְרִקִּיקֵי מִצֹּאת מְשֻׁחִים בַּשֶּׁמֶן וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם. (במדבר ו, 16)

...és egy kosár kovásztalan kenyeret lánglisztből, kalácsokat megkeverve olajjal és kovásztalan lepényeket, megkenve olajjal, és lisztáldozataikat és öntőáldozataikat. (4Mózes 6:15.)

Xxx – és lisztáldozataikat és öntőáldozataikat. – xxx – [Vagyis a názir] égőáldozatának és békeáldozatának [lisztáldozatait és öntőáldozatait].¹⁶⁴ – xxx – Mivel ezek [az áldozatok az égőáldozatok és békeáldozatok] általános kategóriájába tartoztak, – xxx – de aztán elhagyták [ezt az általános kategóriát] azért, hogy új módon lettek elrendelve, amennyiben kenyér szükséges [bemutatásukhoz], – xxx – [a Tóra] visszahelyezte őket általános kategóriájukba, – xxx – [külön kihangsúlyozva,] hogy öntőáldozatot szükséges bemutatni [velük együtt]¹⁶⁵, – xxx – minden más égőáldozat és békeáldozat szabályainak megfelelően.¹⁶⁶

Xxx – kalácsokat megkeverve olajjal és kovásztalan lepényeket. – xxx – Mindegyik fajtából tizet-tizet.

וְהַקָּרִיב הַפֶּהֶן לִפְנֵי יְהוָה וְעָשָׂה אֶת חֻטְאָתוֹ וְאֵת עֲלָתוֹ. (במדבר ו, 17)

És vigye oda a pap az Örökkévaló színe elé és készítse el vétekáldozatát és égőáldozatát. (4Mózes 6:16.)

וְאֵת הָאֵיל יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל סֵל הַמִּצֹּאת וְעָשָׂה הַפֶּהֶן אֶת מִנְחָתוֹ וְאֵת נִסְכּוֹ. (במדבר 17, 17)

És a kost készítse el békeáldozatul az Örökkévalónak a kovásztalan kenyerek kosarával, és készítse el a pap az ő lisztáldozatát és öntőáldozatát. (4Mózes 6:17.)

¹⁶⁴ De nem a vétekáldozatét, amint azt a „lisztáldozatát és öntőáldozatát” megismétlésével a 17. versben jelzi is a Tóra, amikor a békeáldozatról szól. Ez pedig azt tanítja, hogy csupán az önként hozható áldozatokat (mint amilyen a békeáldozat és az égőáldozat) kísérik öntőáldozatok, a vétekáldozatot nem (*Mizráhi; Gur Árje*).

¹⁶⁵ A kenyerekre vonatkozó különleges parancs miatt már nem feltételezhetjük azt, hogy a názir áldozatai beletartoznak a többi béke- és égőáldozat kategóriájába. Vagyis azt az általános szabályt, miszerint minden béke- és égőáldozatot liszt- és öntőáldozatnak kell kíséremie (15. fejezet), nem lehet automatikusan alkalmazni a názirra is. Ez pedig a Rabbi Jismáél által felállított axiómát követi: Semmi olyan dolgot, amit a Tóra belevett egy csoportba, de ami aztán valami újítás révén kikerült a csoportból, nem lehet visszahelyezni az eredeti csoportba, hacsak maga a Tóra explicit módon vissza nem helyezi azt (*Brájtá d'rábi Jismáél, előszó a Torát Kohánim-hoz, 11. axióma*).

¹⁶⁶ Szifri 6:127.

Xxx – békeáldozatul az Örökkévalónak a kovásztalan kenyerek kosarával. – xxx – Vágja le¹⁶⁷ a békeáldozatot – xxx – azzal a szándékkal, hogy megszentelje a kenyeret.^{168 169}

Xxx – az ő lisztáldozatát és öntőáldozatát. – xxx – A kos [lisztáldozatát és öntőáldozatát].¹⁷⁰

וְגִלַּח הַנְּזִיר פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד אֶת רֹאשׁ נְזָרוֹ וְלָקַח אֶת שְׂעֵר רֹאשׁ נְזָרוֹ וְנָתַן עַל הָאֵשׁ אֲשֶׁר תַּחַת זְבַח הַשְּׁלָמִים. (במדבר ו, יח)

És borotválja le a názir a Találkozás Sátorának bejáratánál názir-fejét, vegye názir-fejének haját, és tegye a tűzre, amely a békeáldozat alatt van. (4Mózes 6:18.)

– És borotválja le a názir a Találkozás Sátorának bejáratánál... – וְגִלַּח הַנְּזִיר פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד – Netán a Sátor udvarában borotválja le? – הֲרִי זֶה – אֶלָּא וְגִלַּח הַנְּזִיר – [Nem valószínű,] mert az súlyos tiszteletlenség lenne. – אֶלָּא וְגִלַּח הַנְּזִיר – Hanem [így értendő a vers:] borotválja le a názir [a haját] – לְאַחַר שְׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים – a békeáldozat levágását követően, – שְׁכַתוֹב בְּהֵן – amellyel kapcsolatban ez áll:¹⁷¹ – וְשָׁחַטוּ פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד – „...és vágja le a Találkozás Sátorának bejáratánál.” [Versünk értelme tehát: „És borotválja le a názir [miután a békeáldozatot levágták] a Találkozás Sátorának bejáratánál.”]

– ...amely a békeáldozat alatt van. – אֲשֶׁר תַּחַת זְבַח הַשְּׁלָמִים – תַּחַת הַדָּוָד שֶׁהוּא – [Nem szó szerint a békeáldozat húsa alatt, hiszen az áldozatot lehetet főzni is nem csak közvetlenül a tűzön sütni, hanem] az üst alatt, amelyben főzi. – מִבְּשָׁלֵן בּו – Mert a názirok békeáldozatát – הָיוּ מִתְבַּשְׁלִין בְּעֻזָּה – az Udvarban főzték, – שְׁצָרִיף לְטוֹל הַכֹּהֵן הַזֶּרוּעַ – mivel a kohén-nek el kellett távolítania az [áldozati állat] mellső lábát, – אַחַר שֶׁנִּתְבַּשְׁלָה – miután az megfőtt,¹⁷² – וְלִהְיֶיךָ לְפָנֶי ה' – és meg kellett, hogy lengesse Isten előtt.

¹⁶⁷ A (xxx – jáásze) szót, ami szó szerint azt jelenti, hogy „készítse el,” Rási így értelmezi: „vágja le.” Az áldozat csak abban az esetben elfogadható, ha azt a megfelelő szándékkal vágták le, azaz a vágás „készíti el” az áldozatot (Mizráhi).

¹⁶⁸ Versünk azt tanítja nekünk, hogy a názir által bemutatott három állatáldozat közül a békeáldozat az, amelytől a kenyér szentsége függ. A kenyér nem szentelődik meg, amíg a békeáldozatot le nem vágják.

¹⁶⁹ Mönáhot 46b. A kenyér megszentelése időzítésének gyakorlati bonyodalmaival illetően lásd Rásinak a 3Mózes 7:13-hoz fűzött kommentárját.

¹⁷⁰ Nem a názirét. A názirnak nem közvetlenül lett megparancsolva a liszt- és öntőáldozat bemutatása; a hozzá intézett parancs csupán úgy szólt, hogy mutasson be egy kost békeáldozatnak. A liszt- és öntőáldozat a békeáldozat részét képezték. (Gur Árje)

¹⁷¹ 3Mózes 3:2.

¹⁷² 19-20. vers.

וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת הַזֶּרֶעַ בְּשֵׁלָה מִן הָאֵיל וְחִלַּת מִצָּה אַחַת מִן הַסֶּל וְדָקִיק מִצָּה אֶחָד וְנָתַן עַל כַּפֵּי הַנְּזִיר אַחַר הַתְּגַלְחָה אֶת נְזִרוֹ. (במדבר ו, יט)

És a pap vegye a kos mellső lábát megfőzve és egy kovásztalan kalácsot a kosárból és egy kovásztalan lepényt és tegye ezeket a názir tenyereire, miután leborotválta názir-haját. (4Mózes 6:19.)

Xxx – a [kos] mellső lábát megfőzve. – xxx – Miután az megfőtt.¹⁷³

וְהִנִּיף אוֹתָם הַכֹּהֵן תְּנוּפָה לְפָנָיו יְהוָה קֹדֶשׁ הוּא לִפְנֵי עַל תְּנוּפָה וְעַל שׁוֹק הַתְּרוּמָה וְאַחַר יִשְׁפָּתָה הַנְּזִיר יֵינן. (במדבר ו, כ)

És lengesse azokat a pap lengetéssel az Örökkévaló színe előtt; szentség az a pap számára, a lengetés szegyen és az adomány combján felül; és azután ihat a názir bort. (4Mózes 6:20.)

Xxx – szentség az a pap számára. – xxx – A kalács, a lepény és a mellső láb¹⁷⁴ – xxx – *trumá*-adományok a *kohén* számára.

Xxx – a lengetés szegyen [felül]. – xxx – A szegyen és combon felül, – xxx – amely jár neki – xxx – minden békeáldozatból¹⁷⁵, – xxx – a názir békeáldozatából még külön [megkapja] – xxx – ezt a mellső lábát. – xxx – Mivel a názir békeáldozatai – xxx – beletartoztak egy [általános] kategóriába¹⁷⁶, – xxx – de aztán elhagyták [ezt az általános kategóriát] azáltal, hogy új módon lettek elrendelve – xxx – a mellső láb odaszentelése céljából, – xxx – a Tóranak vissza kell helyeznie azokat az [általános] kategóriába¹⁷⁷, – xxx – és foglalkoznia kell a szeggyel és a combbal is.¹⁷⁸

אֵת תּוֹרַת הַנְּזִיר אֲשֶׁר יֵדֵר קָרְבָּנוֹ לַיהוָה עַל נְזִרוֹ מִלֵּבָד אֲשֶׁר תִּשְׂגֶּי יָדוֹ כְּפִי נְדָרוֹ אֲשֶׁר יֵדֵר כֵּן יַעֲשֶׂה עַל תּוֹרַת נְזִרוֹ. (במדבר ו, כא)

¹⁷³ Még hozzá teljesen. Noha a (xxx – *bösélá*) jelző a (xxx – *mövuselet*)-tel ellentétben csupán részleges főzöttséget látszik indikálni, a mellső lábát tökéletesen puhára kellett főzni. A (xxx – *bösélá*) jelző azt tanítja, hogy a húsnak egészben kellett maradnia, nem volt szabad szétfőzni (*Gur Árje, Hulin* 98b.).

¹⁷⁴ Jóllehet a (xxx – *hu*) – „az” – egyes számú névmás, mégis mind a hármat magában foglalja. Az „az” a (xxx – *tnufá*)-ra, azaz a „lengetés áldozatára” utal, ami szintén egyes számú kifejezés, de magában foglalja mind a három adományt, amelyet együtt kellett lengetni (*Gur Árje, Mizráhi*).

¹⁷⁵ „Mert a lengetett szegyet és az adomány combot kivettem Izráel fiaitól békeáldozataikból és odaadtam Áronnak, a papnak és fiainak örök törvényül Izráel fiaitól.” (3Mózes 7:34.)

¹⁷⁶ Mégpedig a békeáldozatok csoportjába, melyeknek szegyét és combját a papok kapják meg.

¹⁷⁷ Rabbi Jismáél axiómájának megfelelően, miszerint „Semmi olyan dolgot, amit a Tóra belevett egy csoportba, de ami aztán valami újítás révén kikerült a csoportból, nem lehet visszahelyezni az eredeti csoportba, hacsak maga a Tóra explicit módon vissza nem helyezi azt”.

¹⁷⁸ Azaz tudtunkra kell adnia, hogy mint a többi békeáldozat esetében, a szegy és comb a názir békeáldozata esetében is a papot illeti. (*Szifri* 6:134.)

Ez a törvény a názírról, aki fogadalmat tesz; és az ő áldozatáról az Örökkévalónak názirságáért, azonkívül, ami vagyonából kerül. Fogadalmának megfelelően, amelyet fogadott, így cselekedjék názirsága törvénye szerint. (4Mózes 6:21.)

Xxx – azonkívül, ami vagyonából kerül. – xxx – Ha azt mondta: „Íme, názir vagyok”¹⁷⁹ – xxx – azzal a kikötéssel, hogy leborotválom [a hajam], – xxx – ha [bemutattam] száz égőáldozatot – xxx – és száz békeáldozatot,” – xxx – [a fogadalmam érvényes].¹⁸⁰

Xxx – Fogadalmának megfelelően, amelyet fogadott, így cselekedjék – xxx – azon felül [amit amúgy cselekednie kell]...

Xxx – názirsága törvénye szerint. – xxx – [Vagyis] a názirság [alapvető] törvényein felül. – xxx – Növelheti [az adományok mennyiségét], de nem csökkentheti. – xxx – Ha azt mondta: – xxx – „Íme názir vagyok öt [egymást követő] terminusra – xxx – azzal a kikötéssel, hogy leborotválom [a hajam], – xxx – ha [bemutattam] ezt a három állatot,” – xxx – akkor nem olvasom vele kapcsolatban¹⁸¹, hogy – xxx – „Fogadalmának megfelelően, amelyet fogadott, így cselekedjék.”^{182 183}

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ו, כב)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 6:22.)

דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶל בְּנָיו לֵאמֹר כֹּה תַבְרִכּוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם. (במדבר ו, כג)

Szólj Áronhoz és fiaihoz, mondván: Így áldjátok meg Izráel fiait, mondván nekik: (4Mózes 6:23.)

Xxx – mondván. – xxx – [Az (xxx – *ámor*) szó ugyanabban az alakban szerepel a szövegben,] mint a (xxx – *záhor*)¹⁸⁴, „emlékezvén” [vagy a] (xxx – *sámor*)¹⁸⁵, „örízvén.” – xxx – Ófranciául – xxx – „*disant*”¹⁸⁶.

¹⁷⁹ Azaz názir-fogadalmat teszek.

¹⁸⁰ De nem mutathat be száz vétékáldozatot. Az „ami vagyonából kerül” kitétel azt jelenti, hogy a názir tehetőségéhez mérten tehet extra önkéntes felajánlásokat, viszont a vétékáldozat adományként nem elfogadható (*Gur Árje*).

¹⁸¹ Azaz nem vonatkoztatom rá a verset.

¹⁸² Ha valaki azt mondja: „Vállalom a názirságot ötször egymás után azzal a feltétellel, hogy kevesebb mint öt rend áldozatot hozok,” akkor az illetőnek názirnak kell lennie ötször egymás után, és öt rend áldozatot kell hoznia.

¹⁸³ *Szifri* 6:137.

¹⁸⁴ 2Mózes 20:8.

¹⁸⁵ 5Mózes 5:12.

¹⁸⁶ Az *-ant* szuffixum az ófranciában az úgynevezett gerundiumnak, vagyis folyamatos cselekvést/történést kifejező igei alaknak a végződése.

Xxx – mondván nekik. – xxx – Hogy mindnyájan hallják.^{187 188}

Xxx – mondván. – xxx – [A szövegben szereplő (xxx – *áamor*) szó] teljesen [kiírt alak].¹⁸⁹ Ne sietősen és kapkodva áldd meg őket, – xxx – hanem összpontosítva és teljes szívvel.¹⁹⁰

יְבָרְכֶךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ. (במדבר ו, כד)

Áldjon meg téged az Örökkévaló, és vigyázzon rád. (4Mózes 6:24.)

יְבָרְכֶךָ – **Áldjon meg téged...** – שִׁיתְּבָרְכוּ וְנִסְיֶיךָ – vagyonnal.

יְבָרְכֶךָ – **és vigyázzon rád.** – שְׁלֹא יָבוֹאוּ עָלֶיךָ שׂוֹדְדִים – Hogy ne jöjjenek rablók, – לְטוֹל מְמוֹנֶיךָ – akik kifosztanak. – שֶׁהַנּוֹתֵן מִתְּנָה לְעַבְדּוֹ – Hiszen, ha valaki ajándékot ad szolgájának, – אֵינוֹ יָכוֹל לְשַׁמְרוֹ מִכָּל אָדָם – utána nem tudja megvédeni őt mindenkitől, – וְנוֹטְלִין – és mivel rátámadhatnak rablók, – אוֹתָהּ מִמָּנוּ – és elvehetik tőle azt, – מָה הַנְּאֻה יֵשׁ לוֹ בְּמִתְּנָה זוֹ – milyen élvezete lesz abban az ajándékban? – אֲבָל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – De az Örökkévaló esetében, – הוּא הַנּוֹתֵן – Ó az, aki ad, és Ó az, aki őriz. – מֵג שְׂמֵרָה מְדַרְשִׁים דְּרָשׁוּ בוֹ בְּסִפְרֵי – Még számos más további magyarázat van erre a *Szifré* [midrás]ban.¹⁹¹

יָאֵר יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנְּךָ. (במדבר ו, כה)

Ragyogtassa az Örökkévaló az Ő arcát reád, és legyen hozzád kegyelmes. (4Mózes 6:25.)

Xxx – Ragyogtassa az Örökkévaló az Ő arcát reád. – xxx – Jókedvű és [örömtől] sugárzó arcát mutassa feléd.

Xxx – és legyen hozzád kegyelmes. – xxx – Viseltessen irányodban jóindulattal.¹⁹²

יִשָּׂא יְהוָה פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׂם לְךָ שְׁלוֹם. (במדבר ו, כו)

Fordítsa az Örökkévaló az Ő arcát feléd, és szerezzen neked békét. (4Mózes 6:26.)

Xxx – Fordítsa az Örökkévaló az Ő arcát feléd. – xxx – Fékezze meg haragját.¹⁹³

¹⁸⁷ Miért nem (xxx – *töváreh láhem*), „Áldd meg őket”? Mert azt nem muszáj hallaniuk. Az (xxx – *áamor láhem*), „mondván nekik”, azt indikálja, hogy hallaniuk kell. (*Gur Árje*)

¹⁸⁸ Szifri 6:143.

¹⁸⁹ Nem אמר, hanem אמור.

¹⁹⁰ Midrás Bámidbár rábá 11:4.

¹⁹¹ Nászo 40.

¹⁹² Bámidbár rábá 11:6.

וְשָׂמוּ אֶת שְׁמִי עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָנִי אֲבָרְכֶם. (במדבר ו, כז)

És helyezték nevemet Izráel fiaira, és én megáldom őket. (4Mózes 6:27.)

Xxx – És helyezték nevemet. – xxx – Áldják meg őket – xxx – az explicit Névvel.¹⁹⁴

Xxx – és én megáldom őket. – xxx – Az izraelitákat. – xxx – Egyet fogok érteni a kohanitákkal.¹⁹⁵ – xxx – Egy másik magyarázata [az] – xxx – „és én megáldom őket” [szövegrésznek]: A kohanitákat.¹⁹⁶

וַיְהִי בַיּוֹם כָּלוּת מִשֶּׁה לְהִקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן וַיִּמְשַׁח אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֹתוֹ וַיִּקְדָּשׁ אֶת כָּל כְּלָיו וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ
וְאֶת כָּל כְּלָיו וַיִּמְשַׁחֵם וַיִּקְדָּשׁ אֹתָם. (במדבר ז, א)

És történt azon a napon, amelyen Mózes elvégezte a hajlék fölállítását, fölkente és megszentelte azt és minden edényét és az oltárt és minden edényét, és fölkente és megszentelte azokat; (4Mózes 7:1.)

Xxx – És történt azon a napon, amelyen Mózes elvégezte. – xxx – A szövegben ez áll: (xxx – *kálot*)¹⁹⁷, – xxx – [ami azt implikálja, hogy] a Miskán felállításának napján az izraeliták olyanok voltak, mint egy (xxx – *kálá*), – xxx – [azaz egy menyasszony,] aki belép az esküvői baldahin alá.¹⁹⁸

Xxx – Mózes elvégezte. – xxx – Becálél, Oholiáv és a többi bölcs szívű férfi – xxx – építette meg a Miskánt, – xxx – a Tóra ezt mégis Mózesnek tulajdonítja,¹⁹⁹ – xxx – mert ő teljes valójával ennek [a feladatnak] szentelte magát, – xxx – figyelemmel kísérve minden egyes tárgynak a megtervezését, – xxx – [hogy az pontosan olyan legyen,] mint amit [az Örökkévaló] mutatott neki a [Szináj] hegyen²⁰⁰, – xxx – hogy instruálhassa a mesterembereket, – xxx – hogy [azok] semmilyen hibát se kö-

¹⁹³ Uo. 11:7.

¹⁹⁴ Szifri 6:144.

¹⁹⁵ Vagyis be fogom teljesíteni az áldásukat.

¹⁹⁶ Hulin 49a.

¹⁹⁷ Ami nagyon hasonlít a (xxx – *kálát*) – „valakinek a menyasszonya” – szóhoz.

¹⁹⁸ *Tánhumá* 20. A Miskán az a hely volt, ahol az Örökkévaló és az izraeliták szent közösségben forrtak össze egymással, mint amikor a menyasszony és a vőlegény találkozik az esküvői baldahin alatt. (*Gur Árje*)

¹⁹⁹ A Tóra csupán Mózes nevéhez köti a miskán felállítását, és ha úgy vesszük, a felállítás aktusát valóban Mózes egyedül végezte el (lásd Rásinak a 2Mózes 39:33-hoz fűzött kommentárját). Ennek ellenére a tórának nem lett volna szabad kihagynia a Miskán alkotórészei és edényei tényleges létrehozóinak a nevét, hogy azután csupán egyetlen nevet említsen meg, azét, aki a létrehozott alkotórészeket összeépítette. A Tórának itt láthatóan az a szándéka, hogy a Miskán megépítésének érdemét Mózesnek tulajdonítsa. (*Gur Árje*)

²⁰⁰ 2Mózes 25:40., 26:30., 27:8.

vessenek el a kivitelezésben. – xxx – Hasonló ez Dávid [király] esetéhez, – xxx – mert ő [is] teljesen átadta magát – xxx – a Bét HáMikdás megépítésének, – xxx – amint írva van: „Emlékezz, Örökkévaló, Dávidra, – xxx – minden viszontagságára! Mert esküt tett az Örökkévalónak, stb.”²⁰¹ – xxx – Ezért illették azt az ő nevével, amint írva van:²⁰² – xxx – „törődj, Dávid, a magad házával!”²⁰³

Xxx – [azon a napon, amelyen] Mózes elvégezte [a hajlék] fölállítást. – xxx – Nem azt mondja [a Tóra]: „azon a napon, amelyen [Mózes] felállította...” – xxx – Ez pedig azt tanítja, – xxx – hogy végig a felavatás hét napján – xxx – Mózes felállította, majd lebontotta [a Miskánt], – xxx – és [végül,] azon a napon felállította és nem bontotta le. – xxx – Ezért mondja [a Tóra]: – xxx – „azon a napon, amelyen Mózes elvégezte a [hajlék] fölállítását,” – xxx – [hogy ezzel azt implikálja,] hogy azon a napon [a Miskán ismétlődő] felállítása véget ért. – xxx – Ez niszán hónap elsején volt.²⁰⁴ – xxx – Másodikán elégették a [vörös] tehenet²⁰⁵, – xxx – harmadikán – xxx – hintették az első hintést²⁰⁶, – xxx – a hetedikén pedig, – xxx – [miután újra meghintették őket,] leborotválták őket.²⁰⁷

וַיִּקְרְבוּ נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי בֵּית אֲבֹתָם הֵם נְשִׂאֵי הַמַּטֹּת הֵם הַעֲמֻדִים עַל הַפְּקָדִים. (במדבר ז, ב)

...és áldozatot vittek Izráel fejedelmei, atyáik házának fejei, ők a törzsek fejedelmei, ők, akik azok fölött állottak, akik megszámláltattak; (4Mózes 7:2.)

²⁰¹ Zsoltárok 132:1-2. Ennek a zsoltárnak a 3-5. verse tartalmazza Dávid fogadalmát: „Nem megyek be addig házamba, nem fekszem le fekvőhelyemre, szememet nem hagyom aludni, szempilláimat nyugodni, míg nem találok helyet az Örökkévalónak, lakóhelyet Jákob erős Istenének!”

²⁰² 1Királyok 12:16.

²⁰³ Tánhumá 13.

²⁰⁴ Ez megmagyarázza, hogy miért nem kente fel Mózes a Miskánt a felavatás napjaiban – ekkor ugyanis még csupán ideiglenesen állt. A felkenés micvája ugyanis időrendben követi azt a niszán első napján elhangzott parancsot, amely a hajlék tartós felállítására vonatkozik (2Mózes 40:1-11. Az „állítsd föl [a találkozás sátorának hajlékát]” ott azt jelenti, hogy „tartósan”). Ros hodeskor, amikor a hajlék már tartósan állt, Mózes felkente. (Gur Árje)

²⁰⁵ A vörös tehen hamvaival meghintették azokat, akik halott érintésétől tisztátalanná váltak, hogy így megtisztuljanak (19. fejezet). Mivel a rítus magában foglalta a vörös tehen vérének a Miskán irányába való hintését is (19:4.), ezért az eljárást nem lehetett megkezdeni addig, amíg a hajlék még nem állt. Niszán második napján aztán, amikor a hajlék már a helyén állt, elégették a vörös tehenet, hogy azokat, akik tisztátalanná váltak, még idejében megtisztíthassák a hónap tizennegyedik napján esedékes korbán peszáh-hoz. (Lásd Rásinak a Gitin 60b-hez fűzött kommentárját)

²⁰⁶ A lévítákat felszentelték, miután meghintették őket a (xxx – párá), azaz a (vörös) tehen hamvaival, és miután leborotválták a testüket (8:7.).

²⁰⁷ Szifri 7:145.

Xxx – ők a törzsek fejedelmei. – xxx – Ők föléjük [helyezett] felügyelők voltak Egyiptomban, – xxx – és megbüntették őket miattuk, – xxx – amint írva van: – xxx – „És megbüntették Izráel fiainak felügyelőit...”²⁰⁸

Xxx – ők, akik azok fölött állottak, akik megszámláltattak; – xxx – Ott álltak Mózes és áron mellett, – xxx – amikor megszámlálták Izrael [fiait], – xxx – amint írva van: – xxx – „És veletek [, Mózes és Áron,] legyen...”²⁰⁹

וַיָּבִיאוּ אֶת קַרְבָּנֵם לִפְנֵי יְהוָה שֵׁשׁ עֶגְלֹת צֶבַע וּשְׁנַי עָשָׂר בָּקָר עֶגְלָה עַל שְׁנֵי הַנְּשִׂאִים וְשׁוֹר לְאֶחָד וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן. (במדבר ז, ג)

És elhozták áldozatukat az Örökkévaló színe elé, hat fődött szekeret és tizenkét marhát; egy-egy szekeret két fejedelemért és mindegyikért egy-egy ökröt. És elvitték azokat a Hajlék elé. (4Mózes 7:3.)

שֵׁשׁ עֶגְלֹת צֶבַע – ...hat fődött (cáv) szekeret... – אין צב אלא מחפים – A „cáv” csakis azt jelentheti: „fedett.” – וְכֵן בְּצִבִּים וּבַפְּרָדִים – Hasonlóan:²¹⁰ „[És elhozzák...] fedett szekereken (cábim) és öszvéreken...” – עֶגְלֹת מַכְסוֹת קְרוּיֹת צִבִּים – A fedett szekerek neve: „cábim”. – וַיֵּשׁ שְׁדוּרָשִׁין צֶבַע לְשׁוֹן הַצִּבִּי יִשְׂרָאֵל – Egyesek a „cáv”-ot abban az értelemben veszik, hogy „hácvi Jiszráél”²¹¹ [vagyis „Izráel ékessége”. – שֵׁהֶם יְפוֹת – Szépek voltak [ezek a szekerek].

...És elvitték azokat a Hajlék elé. – וַיִּקְרִיבוּ אוֹתָם לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן – Mert Mózes nem fogadta el – מִיָּדָם – [az adományt] a kezükből, – עַד שֶׁנִּשְׁאַמַּר לוֹ מִפִּי – [az adományt] a kezükből, – עד שֶׁנִּשְׁאַמַּר לוֹ מִפִּי – Nátán rabbi azt mondta: – מָה רָאוּ הַנְּשִׂאִים – Miért látták helyénvalónak a fejedelmek, – וּבְמִלְאָכֶת הַמִּשְׁכָּן לֹא הִתְנַדְּבוּ – hogy adakozzanak itt, az elején, – אָלָא כִּד אָמְרוּ – holott a Miskán építőanyagaihoz nem adakoztak az elején.²¹² – אָלָא כִּד אָמְרוּ – Azért, mert a fejedelmek a [a Miskán építésének idjén] a következőt mondták: – וַיִּתְנַדְּבוּ צִבּוּר מֵה שֶׁיִּתְנַדְּבוּ – „Hadd adakozzék a közösség kedve szerint, – אִם אֵינֶנּוּ שְׂרָאוּ – Ám amikor látták, – וְהַמְּלָאכָה הֵיטָה דִּים – hogy a közösség minden [szükségeset] előteremtett, – שֶׁנִּשְׁאַמַּר – ahogyan írva van: – „...elég volt az egész munkára,”²¹³ – אָמְרוּ מֵעַתָּה מֵה לָּנוּ לַעֲשׂוֹת – azt kérdezték: „És mi most mit csinálhatnánk?” – וַיָּבִיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשֹּׁהַם – „...elhozták a Sohám-köveket – וַיָּבִיאוּ אֶת אֲבְנֵי הַמְּלוּאִים – „...elhozták a Sohám-köveket –

²⁰⁸ Mivel az izraeliták nem vetettek elég téglát. (2Mózes 5:14.) Szifri 7:147.

²⁰⁹ „...egy-egy férfiú törzsenként, mindegyik az ő atyái házának feje.” Fentebb 1:4. A népszámlálás Ijár elsején történt (1:1). Versünk, amelyben az egy hónappal korábban hozott felajánlásokról esik szó, a később megejtendő népszámlálásra utal. (Mizráhi)

²¹⁰ Jesájá 66:20.

²¹¹ Sál király (2Sámuel 1:19.).

²¹² Lásd 2Mózes 35:27. Lásd még Rási-kommentárt uo.

²¹³ Uo. 36:7.

és a foglalatokba való köveket – לְאָפֶד וְלַחֲשֹׁן – az éfod és a melldísz számára”.²¹⁴ – לְכֹף הַתְּנַדְּבוּ כַּאֲן תְּחַלֵּל – [És] ezért itt [már] a kezdet kezdetén adakoztak.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ז, ד)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 7:4.)

קַח מֵאֹתָם וְהָיוּ לְעֵבֶד אֶת עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד וְנִתְּתָה אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּים אִישׁ כְּפִי עֲבֹדָתוֹ. (במדבר ז, ה)

Vedd át tőlük és ezek arra valók legyenek, hogy velük végezzék a találkozás sátrának szolgálatát; és add át azokat a levitáknak, kinek-kinek szolgálatához mérten. (4Mózes 7:5.)

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הָעֵגְלֹת וְאֶת הַבָּקָר וַיִּתֵּן אוֹתָם אֶל הַלְוִיִּים. (במדבר ז, ו)

És elvette Mózes a szekereket és a marhát és odaadta azokat a levitáknak. (4Mózes 7:6.)

אֶת שְׁתֵּי הָעֵגְלֹת וְאֶת אַרְבַּעַת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּפִי עֲבֹדָתָם. (במדבר ז, ז)

Két szekeret és négy marhát adott Gérsón fiainak szolgálatukhoz mérten; (4Mózes 7:7.)

Xxx – szolgálatukhoz mérten; – xxx – Gérsón fiainak málhája – xxx – könnyebb volt, mint Mörári fiaié, – xxx – akik a deszkákat, az oszlopokat és a talpakat szállították.²¹⁵

וְאֶת אַרְבַּע הָעֵגְלֹת וְאֶת שְׁמֹנֶת הַבָּקָר נָתַן לְבְנֵי מֵרָרִי כְּפִי עֲבֹדָתָם כִּי אֵיחָד בְּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן. (במדבר ז, ח)

...négy szekeret és nyolc marhát adott Merári fiainak szolgálatukhoz mérten, Itámárnak, Áron, a pap fiának kezébe, (4Mózes 7:8.)

וְלְבְנֵי קֵהֵת לֹא נָתַן כִּי עֲבֹדַת הַקֹּדֶשׁ עֲלֵהֶם בְּכַתְּףֵי יִשָּׂאוּ. (במדבר ז, ט)

De Kehát fiainak nem adott, mert a szentély szolgálata rajtuk volt, valón kellett vinniük. (4Mózes 7:9.)

²¹⁴ Uo. 35:27.

²¹⁵ 3:36.

Xxx – mert a szentély szolgálata rajtuk volt. – xxx – A szent tárgyak, a frigyláda, az asztal, stb. szállítása.²¹⁶ – xxx – Ezért „vállon kellett vinniük [azokat]”.

וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשֵׂאִים אֶת הַחֲנֻפֹת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמִּשָּׁח אֹתוֹ וַיִּקְרִיבוּ הַנְּשֵׂאִים אֶת קַרְבָּנֵם לִפְנֵי הַמִּזְבֵּחַ.
(במדבר ז, י)

És a fedelmek odavitték az oltár felavatására valót azon a napon, amelyen fölkenték, és odavitték a fedelmek áldozatukat az oltár elé. (4Mózes 7:10.)

Xxx – És a fedelmek odavitték az oltár felavatására valót. – xxx – Miután odaadományozták a szekereket és a marhákat, – xxx – hogy [azokkal] szállítsák a Miskánt, – xxx – a szívük arra indította őket, hogy adományozzanak – xxx – áldozati állatokat is az oltár számára, – xxx – hogy felszenteljék azt.

Xxx – és odavitték a fedelmek áldozatukat az oltár elé. – xxx – Mivel Mózes nem fogadta el – xxx – [az adományokat] a kezükből, – xxx – amíg [ilyen értelmű] parancsot nem kapott a Mindenhatótól.²¹⁷

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם נְשִׂיא אֶחָד לַיּוֹם יִקְרִיבוּ אֶת קַרְבָּנֵם לַחֲנֻפֹת הַמִּזְבֵּחַ.
(במדבר ז, יא)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Mutassák be áldozatukat, mindegyik fejedelem a maga napján az oltár fölavatására. (4Mózes 7:11.)

Xxx – Mutassák be áldozatukat [...] az oltár fölavatására. – xxx – Mózes azonban még ekkor sem tudta, – xxx – hogyan kell bemutatniuk az áldozatokat – – xxx – hogy vajon születésük szerinti sorrendben – xxx – vagy vonulásuk sorrendjében²¹⁸ – – xxx – míg a Szent, Áldott Ő, tudomására nem hozta, – xxx – hogy áldozataikat vonulásuk sorrendjében kell bemutatniuk, – xxx – mindegyikük a maga napján.

וַיְהִי הַמִּקְרִיב בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֶת קַרְבָּנֵוּ נְחֻשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב לְמֹשֶׁה יְהוּדָה. (במדבר ז, יב)

És aki bemutatta az első napon az áldozatát, volt Náhson, Áminádáv fia, Jehúda törzséből. (4Mózes 7:12.)

²¹⁶ 3:31.

²¹⁷ Szifri 7:152. Mert az áll a szövegben, hogy „az oltár elé” és nem az, hogy „Mózes elé,” és mert a 11. versből kiderül, hogy az Örökkévaló elfogadta a felajánlásokat. (Mizráhi)

²¹⁸ De honnét tudhatta Mózes a törzsek vonulási sorrendjét, amikor azt csupán egy hónappal később árulta el az Örökkévaló (1:1., 2:9.)? Abból a sorrendből, ahogyan Jákob gyermekei szállították atyjuk földi maradványait Kánaán földjére. Ugyanis ezt a sorrendet követték a törzsek sivatagi utazásaik során. (Gur Árje)

Xxx – az első napon. – xxx – Ez a nap tíz koronát kapott; – xxx – [erre esett] a teremtés művének első [napja]; – xxx – [erre esett] a fejedelmek [áldozatbemutatásának] első [napja], stb., amint az a *Széder Olám*-ban áll.²¹⁹

Xxx – Jehúda törzséből. – xxx – A Tóra [itt Náhson] törzsi hovatartozását tisztázza, – xxx – és nem [azt akarja mondani], hogy [adományokat] kért törzsétől, – xxx – majd felajánlotta [azokat törzse nevében].²²⁰ – xxx – Vagy [lehetséges], hogy azért mondja azt, hogy (xxx – *lömáté jöhudá*), – xxx – [mert ezzel azt akarja implikálni], hogy [adományokat] kért törzsétől, – xxx – majd [abból] tett [felajánlást]? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: – xxx – „Ez Náhson, [Áminádáv fiának] áldozata;”²²¹ – xxx – abból hozott [áldozatot], ami az övé volt.²²²

וְקָרְבָנוּ קִצְרֵת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזָּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מִלְּאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, יג)

És áldozata volt: egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya; egy ezüst mendence, hetven sekel a szent sekel szerint, mindegyik tele olajjal kevert lánglisztel, lisztáldozatnak. (4Mózes 7:13.)

Xxx – mindegyik tele [olajjal kevert] lánglisztel. – xxx – Önként hozott lisztáldozat gyanánt.²²³

פָּף אַחַת עֶשְׂרֵה זָהָב מִלְּאָה קִטְרֵת. (במדבר ז, יד)

²¹⁹ *Széder Olám* 7. Az „első napon” kitétel szükségtelen, mivel a felavató áldozatok közül az elsőt ugyanazon a napon mutatták be, mint amelyiken az eddig (az első verstől kezdődően) ismertetet események történtek. Ez („az első napon”) csupán azért szerepel itt, hogy érzékeltesse velünk, milyen nagy jelentőségű volt ez a nap (*Mászkil LeDávid*).

Niszán hónap első napja azért kap tíz koronát, mert ez 1. a Teremtés első napja, niszán elseje ugyanis vasárnapra esett, amint a Teremtés első napja is; 2. a törzsek fejedelmei által az oltár felavatásának tiszteletére hozott áldozatok bemutatásának első napja; 3. az Áron és fiai által elfoglalt papi tisztség (*kehuná*) betöltésének első napja; 4. a rendszeres oltárszolgálat első napja; 5. az első nap, amikor tűz ereszkedett alá a Mennyekből az Oltárra (lásd *3Mózes* 9:24.); 6. az első napja azon korlátozás érvénybe lépésének, miszerint az áldozatokat kizárólag a Szentély területén belül lehet fogyasztani; 7. az első napja annak a rendelkezésnek, miszerint a Szentély területén kívül található oltárokon tilos áldozatot bemutatni; 8. az év első hónapjának első napja; 9. az első nap, amelyen az Isteni Jelenlét (*Söhiná*) Izrael körében nyugodott a Szentélyben; 10. az első nap, amikor a kohaniták elmondták a papi áldást.

²²⁰ A (xxx – *lömáté jöhudá*) ל prefixuma itt „ból/-ből”-t jelent, és nem pedig azt, hogy „számára/nevében” (*Mizráhi*; *Szifté Háhámim*).

²²¹ Lentebb 17. vers.

²²² *Szifri* 7:153.

²²³ *Szifré* 49. A vers nem az állatáldozatokat kísérő lisztáldozatokra utal (lásd lentebb 15:4-12), mivel nem tesz említést a szintén az állatáldozatokat kísérő öntőáldozatokról. Mi több, a fejedelmek által bemutatott állatáldozatokról még nem is esett eddig szó. Magától értetődő, hogy az ezeket kísérő áldozatokról a Tóra nem fog korábban említést tenni. (*Gur Árje*)

Egy arany kanál, tíz sekel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:14.)

Xxx – tíz sekel. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] értelmezi,²²⁴ – xxx – [azaz] a [kanál] súlya tíz szent sekel volt.²²⁵

Xxx – tele füstölőszerrel. – xxx – [A Tórában] nem találunk [utalást] egyén által [hozott] füstölőszer[áldozatra]²²⁶, – xxx – sem [olyan füstölőszer-áldozatra, amelyet] a külső oltáron [mutatnak be]²²⁷, – xxx – kivéve ezt az egyet. – xxx – Ez egy egyszeri rendelkezés volt.²²⁸

פֶּר אֶחָד בֶּן בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֹלָה. (במדבר ז, טו)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:15.)

Xxx – Egy fiatal tulok. – xxx – A csorda legkiválóbbja.²²⁹

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת. (במדבר ז, טז)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:16.)

Xxx – Egy kecskebak vétekáldozatnak. – xxx – Engesztelésül – xxx – „a mélység sírja”²³⁰ [fölött való áthaladásért], – xxx – [azaz valamely] határozatlan²³¹ tisztátalanná válás[ért]²³².

²²⁴ „Egy tíz szelá súlyú kanál; aranyból van és tele van füstölőszerekkel.” Onkelosz szelá-ja azonos a vers sekel-ével.

²²⁵ Szifré 49. Az (xxx – ászará) nem az öt követő (xxx – záháv), hanem a megelőző (xxx – káf) szó módosító szava. A vers a következőt jelenti: „egy aranykanál, amely ugyanannyit nyomott, mint tíz szelá ezüst;” és nem azt, hogy: „egy kanál, amely ugyanannyit nyomott, mint tíz szelá arany” (Bóér Jichák).

A „szent sekel” ezüstből volt; lásd 2Mózes 30:13 és a hozzá tartozó Rási-kommentárt.

²²⁶ Csupán ennek közösségi fajtájára.

²²⁷ A Szentély udvarában, hanem csak olyat, amelyet a belső oltáron mutatnak be. (2Mózes 30:6-8.)

²²⁸ Mönáhot 50a. Ez egy kivételes törvény volt, amely csupán erre az egyetlen alkalomra vonatkozott.

²²⁹ Szifré 50. A versben állhatott volna csupán annyi, hogy (xxx – pár ben bákár), „egy fiatal tulok”; ez alapján is egyértelmű lett volna, hogy egy állatról van szó. A látszólag fölösleges (xxx – ehád) azt tanítja nekünk, hogy ez a fiatal tulok egyedülálló volt a maga nemében. (Malbim)

Egy eltérő magyarázat: A Tóra azt, hogy „egy fiatal tulok”, a (xxx – pár ben bákár ehád) szó-renddel fejezi ki lentebb, a 15:24., a 29:2. és a 29:7. valamint a 3Mózes 23:18. versekben. Versünkben a normál szórendtől való eltérés azt jelzi, hogy az (xxx – ehád) szó különleges értelmezést igényel. (Gur Árje, Mászkil leDávid)

²³⁰ A földben rejtőző ismeretlen és nem is gyanított, mivel nem jelölt sírt képletesen a mélység sírjának nevezik, mintha a sírt bele vett volna a mélységbe. (Mizráhi)

²³¹ Előfordulhatott, hogy valaki, aki mit sem sejtve áthaladt egy földben rejtőző sír fölött és ezáltal tisztátalanná vált, belépett a Szentély területére, megsértve ezzel azt a parancsolatot, hogy egy (xxx – t mé méti)-nek, azaz egy halott által tisztátalanná vált személynek tilos belépnie a Miskánba.

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קֶרְבֶּן
נְחֹשׁוֹן בֶּן עֲמִינָדָב. (במדבר ז, יז)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Nahsón, Amminádáb fiának áldozata. (4Mózes 7:17.)

בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב נְחֹנְאֵל בֶּן צוּעֵר נְשִׂיא יִשָּׁשְׁכָר. (במדבר ז, יח)

A második nap áldozott Netánél, Cúár fia, Jiszáhár fejedelme... (4Mózes 7:18.)

הַקְּרִיב נְחֹנְאֵל בֶּן צוּעֵר... הַקְּרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹ
...**áldozott Netánél, Cúár fia... be-**
mutatta áldozatát... – מה תלמוד לומר – Miért mondja a Tóra: – הַקְּרִיב – „áldozott”, – מה שלא נאמר בכל – בִּשְׂבָטוֹ שֶׁל יִשָּׁשְׁכָר – Jiszáhár törzsével kapcsolatban, – לפי שָׂבָא – anélkül, hogy ezt mondta volna a [többi] törzssel kapcsolatban? – אָמַר וְעָרַעַר וְאָמַר – Azért, mert Reuvén (aki Jákob ósatya elsőszülöttje volt) jött és panaszkodott, mondván: – דֵּי שֶׁקִּדְמֵנִי יְהוּדָה אָחִי – „Elegem van abból, hogy Jehuda öcsém megelőzött engem!” – אָמַר לוֹ מֹשֶׁה – Hadd áldozzak [most] én, [közvetlenül] őután.” – מִפִּי הַגְּבוּרָה נֹאמַר לִי – „A Mindenható azt mondta nekem, – שִׁיקְרִיבוּ כִסְדֵר מִסְעָן – hogy [a fejedelmek] áldozatbemutatása [sivatagi] vonulásuk rendjében, – לְדוֹגְלֵיהֶם – zászlaik szerint [kell történnjen].” – לְכֶךָ אָמַר הַקְּרִיב אֶת קֶרְבָּנוֹ – Ezért áll [a szövegben]: „הַקְּרִיב [hikriv, bemutatatta] áldozatát”, – יוֹדָה חֶסֶד יוֹדָה – (jud) betű nélkül, – שֶׁהוּא מְשַׁמֵּשׁ – amely [a kontextusból kiemelve úgy lenne] olvasandó, hogy – הַקְּרִיב לְשׁוֹן צְוִי – „hákrév” [vagyis] „Áldozz!”, felszólító módban, – שֶׁמִּפִּי הַגְּבוּרָה נִצְטָנָה הַקְּרִיב – ez azért van így, mivel [Mózesnek is] azt parancsolta a Mindenható: „hákrév” (Áldozz!).

– És miért [szerepel az] „áldozott” [szó], kétszer? – וּמַהוּ הַקְּרִיב הַקְּרִיב שְׁנַיִם פְּעָמִים – Mert két ok volt, ami alapján kiérdemelte, – שֶׁבְּשִׁבְלֵי שְׁנַיִם דְּבָרִים זָכָה – hogy a törzsek közül másodikként hozhatta meg áldozatát: – אַחַת שֶׁהָיָה – mint írva van:²³² – יוֹדָה חֶסֶד יוֹדָה – egyfelől [törzsének] Tóra-tudása okán, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van:²³³ – וּמִבְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר – „Jiszáhár fiai közül ott voltak, – יוֹדָעֵי בֵּינָה לְעֵתִים – akiknek birtokukban volt az idők ismerete [azaz akiknek megvolt a kellő ismeretük, hogy meghatározzák

²³² De vajon mit ért el ez az engesztelés? Bárki, aki belépett a Szentély területére, egész bizonyosan tisztátalan volt valamely korábbi esetből kifolyólag, amikor is halottat érintett vagy közeli kontaktusba került vele, ugyanis a *pára áduvá*-val, azaz a vörös tehénnel való megtisztítási eljárás ekkor még nem volt érvényben (lásd Rásinak az 1. vershez fűzött kommentárját)!? (*Mizráhi*) A korábban szerzett (*xxx – tumá*), azaz tisztátalanság nem tett kárt a Szentély szentségében, hiszen a tisztátalanná válás idején még nem létezett a Szentélybe ilyen állapotban való belépés tilalma. Csupán a tilalom hatályba lépését követően történt esetleges tisztátalanná válásért volt szükséges engesztelő vétékáldozatot hozni. (*Gur Árje*)

²³³ 1Kronikák 12:32.

a hónapokat és az éveket].” – וְאַחַת שֶׁהֵם נִתְּנוּ עֲצָה לְנִשְׂאִים – Másfelől, mert ők tanácsolták a fejedelmeknek, – לְהִתְנַדֵּב קַרְבָּנוֹת הַלָּלוּ – hogy ezeket az áldozati ajándékokat adományozzák. – וּבִיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדְרָשָׁן מְצָאֵתִי – Móse Hádársán rabbi kommentárjában [a következőt] találtam: – אָמַר רַבִּי פִּנְחָס בֶּן יֵאִיר – „Azt mondta Pinhász ben Jáír rabbi: – נִתְּנָאֵל בֶּן צוּעֵר – Netánél, Cuár fia [Jiszzáhár törzs fejedelme] – הִשְׂיֵאֵן עֲצָה זוֹ – adta ezt a tanácsot.”

הִקְרַב אֶת קַרְבָּנוֹ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזָּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שְׁקָל בְּשִׁקְלֵי הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלְּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, יט)

...bemutatta áldozatát: egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya; egy ezüst medence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lánglisztrel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:19.)

Xxx - ezüst tál. – xxx – [A két szó] betűinek [együttes] számértéke 930, – xxx – ami megfelel²³⁴ Ádám [élet]évei számának.²³⁵

Xxx - százharminc [sekel] a súlya. – xxx – Utalva arra, hogy amikor (Ádám) utódokat nemzett, – xxx – hogy fenntartsa a világot, – xxx – [éppen] százharminc esztendő volt, amint írva van: – xxx – „És élt Ádám százharminc évet; – xxx – akkor nemzett... stb.”²³⁶

Xxx - egy ezüst medence. – xxx – [E szavak együttes] számértéke 520, utalva ezzel Noéra, – xxx – aki 500 éves korában nemzett utódot²³⁷, – xxx – és utalva arra a 20 évre, – xxx – amennyivel az özönvíz elrendelése – xxx – megelőzte utódainak [megszületését], amint azt elmagyaráztam [a következő verssel kapcsolatban]: – xxx – „legyenek tehát napjai százhusz év.”²³⁸ – xxx – Ezért mondja hát [a Tóra azt, hogy] (xxx – *mizrák ehad keszef*), de nem mondja [azt, hogy] – xxx –

²³⁴ Jóllehet Rási általában a szöveg egyszerű jelentését követi, magyarázza, itt (19-23. vers) mégis beleveszi magyarázatába Rabbi Móse Hádársán szimbolikus értelmezését. Mivel mind a tizenkét fejedelem pontosan ugyanannyi és ugyanolyan állatáldozatot mutatott be valamint ugyanolyan és egyező súlyú edényt adományozott, ez még az értelmezés egyszerű szintjén is arra enged következtetni, hogy az áldozati felajánlások jelentős szimbolikus értékkel bírtak (*Mizráhi*). Vagy: Rabbi Móse Hádársán értelmezése bizonyítja, miért volt olyan komoly jelentősége Netánél tanácsának (18. vers). (*Gur Árje*)

²³⁵ *Bámidbár rábá* 14:12. A Miskán jelképezte a világegyetemet, a szőnyegek pedig a mennyeket; a kapcsok a csillagokat; a deszkák az erdőségeket, stb. (*Bámidbár rábá* 12:13.). Ebből pedig az következett, hogy a szentélyavató felajánlások jelképezték azokat a történelmi fénypontokat, akik illetve amelyek fenntartották illetve fenntartják a világot – Ádámot és leszármazottait, Noét, a hetven nemzetet, a Tórát, a Tízparancsolatot, stb. (*Gur Árje*)

²³⁶ 1Mózes 5:3.

²³⁷ 1Mózes 5:32.

²³⁸ *Uo.* 6:3. Rási ott elmagyarázza, hogy az özönvizet az Örökkévaló annak tényleges bekövetkezte előtt 120 évvel rendelte el. Noé 500 éves volt, amikor első fia megszületett, és 600 az özönvíz kezdetekor (7:6.).

(xxx – *mizrák keszef eḥád*), mint mondja a tálra vonatkozóan²³⁹, – xxx – tanítandó, hogy az (xxx – *eḥád*) betűit – xxx – szintén bele kell venni a számolásba.

Xxx – hetven sekel. – xxx – Amely megfelel a 70 népnek²⁴⁰, – xxx – amely (Noé) fiaitól származott le.²⁴¹

פך אחת עשרה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת. (במדבר ז, כ)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:20.)

Xxx – Egy [arany] kanál (szó szerint: tenyér). – xxx – Amely megfelel a Tóranak, – xxx – mely a Szent, Áldott Ő, tenyeréből lett átadva [a zsidó népnek].²⁴²

Xxx – tíz sékel. – xxx – Amely megfelel a Tízparancsolatnak.²⁴³

Xxx – tele füstölőszerrel. – xxx – A (xxx – *ktoret*) [szó] számértéke – xxx – 613, amely megfelel a 613 parancsolatnak, – xxx – feltéve, hogy a ק-ot ד-é konvertáld át – xxx – az א"ת ב"ש ג"ר ד"ק [módszert] használva.²⁴⁴

פך אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה. (במדבר ז, כא)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves bárány égőáldozatnak. (4Mózes 7:21.)

פך אֶחָד – Egy fiatal tulok... – כֶּבֶשׂ אֶחָד – Ábrahám emlékére, – שְׁנָאֹמֶר בּוֹ – akiről írva van:²⁴⁵ – וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר – „...vett egy fiatal tulkot”.

אֵיל אֶחָד – ...egy kos... – כֶּבֶשׂ אֶחָד – Izsák emlékére, – וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וְגוֹ' – [akiről írva van]: „...vette a kost...”²⁴⁶

כֶּבֶשׂ אֶחָד – ...egy bárány... – כֶּבֶשׂ אֶחָד – Jákob emlékére – וַהֲפֹשְׁבִים הִפְרִיד – [aki]: „Elkülönítette a bárányokat”²⁴⁷

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת. (במדבר ז, כב)

²³⁹ (xxx – *káárát keszef áhát*).

²⁴⁰ 5Mózes 32:8, lásd a hozzáfűzött Rási-kommentárt.

²⁴¹ Bámídbár rábá 14:12.

²⁴² Uo. 13:16.

²⁴³ Uo.

²⁴⁴ Lásd Uo. 13:16. Az א"ת ב"ש rendszerben az ábécé első betűjét, az א-et kicserélik az utolsóval, a ת-val; a második betűt, a ב-et, az utolsó előttivel, a ש-nel; és így tovább. Ily módon a ק-ot, a végétől számított negyedik betűt ki lehet cserélni a ד-tel, amely az ábécé elejétől számított negyedik betű. Ennek a ק-ד helyettesítésnek a révén a ק számértéke 4-re változik, és a (xxx – *ktoret*) szó számértékéként ily módon (4 + 9 + 200 + 400) kapunk 613-at.

²⁴⁵ 1Mózes 18:7.

²⁴⁶ Uo. 22:13.

²⁴⁷ Uo. 30:40.

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:22.)

Xxx – kecskebak. – xxx – Engesztelésül József eladásáért, – xxx – akivel kapcsolatban azt mondja [a Tóra]: – xxx – „levágtak egy kecskebakot.”²⁴⁸

וּלְזָבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתוּדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה זָה קָרְבַּן נִתְּנָאֵל בֶּן צוּעָר. (במדבר ז, כג)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Netánél, Cúár fiának áldozata. (4Mózes 7:23.)

כַּנְגֵד מִשָּׁה וְאַהֲרֹן – És békeáldozatnak két barom... – **אֵילִם עֲתוּדִים בֶּקָר שְׁנַיִם** – Mózes és Áront jelképezve – **שְׁנַתְּנוּ שְׁלוֹם בֵּין יִשְׂרָאֵל לְאַבְיָהֶם שְׁבַשְׁמִים** – akik békét teremtettek az izraeliták és mennyei Atyjuk között.

שְׁלֹשָׁה מִיָּנִים – Három [állat]faj, – **אֵילִם עֲתוּדִים כִּבְשִׁים** – jelképezve a kohanitákat, – **וּלְזָבַח הַשְּׁלָמִים בֶּקָר שְׁנַיִם** – a levitákat és az izraelitákat – **וּכְנָגֵד תּוֹרָה** – valamint jelképezve a Tórát, – **וּבִיאִים וּכְתוּבִים** – a Proféták könyveit és a Szent iratokat. – **שְׁלֹשׁ חֲמִשִּׁיּוֹת** – Háromszor öt, [hiszen minden fajtából ötöt-ötöt hoztak], – **כַּנְגֵד חֲמִשָּׁה חֲמִשִּׁין** – [ami a Tóra] öt könyvének, – **וּחֲמִשָּׁה הַדְּבָרוֹת הַכְּתוּבִין עַל** – és a másik kőtábla öt parancsolatának [felel meg]. – **עַד כַּאֲן** – Egészen idáig [megjegyzéseimet] – **מִיִּסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מִשָּׁה הַדְרָשָׁן** – Móse Hádársán rabbi kommentárjából [vettem].

בְּיוֹם הַשְּׁלִישִׁי נִשְׂא לְבָנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חֶלֶן. (במדבר ז, כד)

A harmadik napon Zevulun fiainak fejedelme, Eliáv, Hélon fia. (4Mózes 7:24.)

Xxx – A harmadik napon [Zevulun fiainak] fejedelme, stb. – xxx – Az a fejedelem, aki a harmadik napon hozta áldozatát, – xxx – Zevulun fiai közül való volt, – xxx – és [a többi fejedelemtől szóló] összes [hasonló verset is] így [kell érteni]. – xxx – Netánél esetében azonban, akivel kapcsolatban azt mondja [a Tóra]: – xxx – „áldozott Netánél,”²⁴⁹ – xxx – a megfelelő követő szavak a következők: „Jiszáhár fejedelme,”²⁵⁰ – xxx – hiszen [a Tóra] már említette a nevét – xxx – és azt, hogy

²⁴⁸ 1Mózes 37:31. Józsefet testvérei eladták rabszolgának, majd levágtak egy kecskebakot, belemártották József köntösét a kecskebak vérebe, és megmutatták azt atyjuknak, hogy így elhittessék vele, Józsefet vadállat falta fel.

²⁴⁹ Fentebb 18. vers.

²⁵⁰ Jiszáhárt kivéve, a Tóra minden esetben azzal kezd, hogy megemlíti annak a napnak a törzsét, majd helyénvalónak tartja, hogy azonosítsa a törzs fejedelmét is. Jiszáhár esetében azonban Netánél neve kerül először megemlítésre, s így aztán úgy helyes, ha ezt követően a törzsét azonosítja a Tóra. (Gur Árje)

áldozott.²⁵¹ – xxx – A többiek esetében, – xxx – akikkel kapcsolatban nem mondja [a Tóra]: „áldozott,” – xxx – a megfelelő szavak a következők: – xxx – „Ez és ez fiainak fejedelme,” – xxx – azon napon a fejedelem, aki [áldozatot] hozott, – xxx – ebből és ebből a törzsből való volt.

קָרְבָנוּ קַעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מִלְּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, כה)

Áldozata volt: Egy ezüst tál százharminc sékel a súlya, egy ezüst medence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lánglisztel, lisztáldozatnak.

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלְּאָה קִטְרֶת. (במדבר ז, כו)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:26.)

פָּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה. (במדבר ז, כז)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:27.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטְאֵת. (במדבר ז, כח)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:28.)

וּלְזִבְחַת הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבָן
אֱלִיָּאֵב בֶּן חֵלֵן. (במדבר ז, כט)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Eliáb, Hélón fiának áldozata. (4Mózes 7:29.)

בַּיּוֹם הַרְבִּיעִי נָשִׂיא לְבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוּר בֶּן שִׁדְיָאוּר. (במדבר ז, לו)

A negyedik napon Reúbén fiainak fejedelme, Elicúr, Sedéúr fia. (4Mózes 7:30.)

²⁵¹ A többi fejedelem törzse érdemében hozta áldozatát, ezért az ő esetükben a törzs neve említettik először. Jiszáhár azonban másodikként áldozhatott Netánél tanácsa miatt (lásd Rásinak a 18. vershez fűzött kommentárját), s mivel az ő érdeme juttatta törzsét ebbe a kivételezett helyzetbe, ezért az ő nevét említi először a Tóra.

קָרְבָנוֹ קְעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, לא)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya, egy ezüst medence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lánglisztrel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:31.)

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת. (במדבר ז, לב)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:32.)

פָּר אֶחָד בֶּן בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה. (במדבר ז, לג)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:33.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטְאָתָא. (במדבר ז, לד)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:34.)

וּלְזָבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם תְּמִשָּׂה עֶתְדִים תְּמִשָּׂה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִשָּׂה זֶה קָרְבָּן אֱלִיצוֹר בֶּן שְׂדִיאוֹר. (במדבר ז, לה)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Elicúr, Sedéur fiának áldozata. (4Mózes 7:35.)

בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא לְבְנֵי שְׁמֵעוֹן שְׁלֵמִיאֵל בֶּן צוּרִישְׂדִי. (במדבר ז, לו)

Az ötödik napon Simeón fiainak fejedelme, Selúmiél, Cúrisaddaj fia. (4Mózes 7:36.)

קָרְבָנוֹ קְעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, לז)

Áldozata volt: egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya, egy ezüst medence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lánglisztrel, lisztáldozatnak. (4Mózes 7:37.)

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת. (במדבר ז, לח)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:38.)

פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֶחָד כֹּבֵשׁ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה. (במדבר ז, לט)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:39.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת. (במדבר ז, מ)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:40.)

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם תְּמִשָּׂה עֶתְדִים תְּמִשָּׂה כֹּבֵשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִשָּׂה זֶה קָרְבַּן שְׁלָמִיאל בֶּן צוּרִישֶׁדִי. (במדבר ז, מא)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Selúmiél, Cúrisaddaj fiának áldozata. (4Mózes 7:41.)

בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי נָשִׂיא גֹד אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. (במדבר ז, מב)

A hatodik napon Gád fiainak fejedelme, Eljászáf, Deúél fia. (4Mózes 7:42.)

קָרְבָּנוֹ קֶעֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזֶּרֶק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלְּאִים סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, מג)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya, egy ezüst mendence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindkettő tele olajjal kevert lánglisztrel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:43.)

כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטָרֶת. (במדבר ז, מד)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:44.)

פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֶחָד כֹּבֵשׁ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה. (במדבר ז, מה)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:45.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת. (במדבר ז, מו)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:46.)

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם תְּמִשָּׂה עֶתְדִים תְּמִשָּׂה כֹּבֵשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִשָּׂה זֶה קָרְבַּן אֶלְיָסָף בֶּן דְּעוּאֵל. (במדבר ז, מז)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Eljászáf, Deúél fiának áldozata. (4Mózes 7:47.)

בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי נָשִׂיא לְבָנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמַע בֶּן עַמִּיהוּד. (במדבר ז, מח)

A hetedik napon Efraím fiainak fejedelme, Elisámá, Ammihúd fia. (4Mózes 7:48.)

קָרְבָנוֹ קִצְרֵת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, מט)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya, egy ezüst mendence, hetven sékel a szent sékel szerint, mindegyik tele olajjal kevert lánglisztrel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:49.)

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלֵּאָה קִטְרֵת. (במדבר ז, נ)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:50.)

פָּר אֶחָד בֶּן בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה. (במדבר ז, נא)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:51.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטְאָת. (במדבר ז, נב)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:52.)

וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם תִּמְשָׁה עֶתְדִים תִּמְשָׁה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי שְׁנָה תִּמְשָׁה זֶה קָרְבָנוֹ אֱלִישָׁמַע בֶּן עַמִּיהוּד. (במדבר ז, נג)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Elisámá, Ammihúd fiának áldozata. (4Mózes 7:53.)

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי נָשִׂיא לְבָנֵי מְנַשֶּׁה גַמְלִיאֵל בֶּן פְּדָה צוּר. (במדבר ז, נד)

A nyolcadik napon Menasse fiainak fejedelme, Gamliél, Pedácúr fia. (4Mózes 7:54.)

קָרְבָנוֹ קִצְרֵת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שְׁבַעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלֵּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, נה)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya, egy ezüst mendence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lángliszttel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:55.)

כף אחת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטָרֶת. (במדבר ז, נו)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:56.)

פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה. (במדבר ז, נז)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:57.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת. (במדבר ז, נח)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:58.)

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם תִּמְשָׁה עֲתִידִים תִּמְשָׁה כֶּבֶשִׂים בְּנֵי שָׁנָה תִּמְשָׁה זֶה קָרְבַּן גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָה צוּר. (במדבר ז, נט)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Gamliél, Pedácúr fiának áldozata. (4Mózes 7:59.)

בַּיּוֹם הַחֲשִׁיעִי נָשִׂיא לְבָנֵי בְנִימִן אַבִּידָן בֶּן גִּדְעֹנִי. (במדבר ז, ס)

A kilencedik napon Benjamin fiainak fejedelme, Abídán, Gideóni fia. (4Mózes 7:60.)

קָרְבָּנוֹ קֶצֶרֶת כֶּסֶף אחת שלשים ומאה משקלה מזרק אחד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, סא)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya; egy ezüst mendence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lángliszttel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:61.)

כף אחת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטָרֶת. (במדבר ז, סב)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:62.)

פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה. (במדבר ז, סג)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:63.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת. (במדבר ז, טד)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:64.)

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲבִירָן
בֶּן גִּדְעֹנִי. (במדבר ז, סה)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Ábidán, Gideóni fiának áldozata. (4Mózes 7:65.)

בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי נִשְׂא לְבְנֵי דָן אֶחָדֵעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדָּי. (במדבר ז, סו)

A tizedik napon Dán fiainak fejedelme, Ahíezer, Ammisaddaj fia. (4Mózes 7:66.)

קָרְבָּנוֹ קֶצֶרֶת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרֵק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מִלְּאִים סֶלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, טז)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya; egy ezüst mendence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lánglisztrel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:67.)

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלְּאָה קִטְרֶת. (במדבר ז, סח)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:68.)

פֶּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁי אֶחָד בֶּן שְׁנָתוֹ לְעֵלָה. (במדבר ז, טט)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:69.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטָּאת. (במדבר ז, ע)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:70.)

וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עֲתֻדִים חֲמִשָּׁה כִּבְשִׂים בְּנֵי שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן
אֶחָדֵעֶזֶר בֶּן עַמִּישַׁדָּי. (במדבר ז, עא)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Ahíezer, Ammisaddaj fiának áldozata. (4Mózes 7:71.)

בְּיוֹם עֲשֵׂתֵי עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בֶּן עֶכְרָן. (במדבר ז, עב)

A tizenegyedik napon Ásér fiainak fejedelme, Pageiéél, Okrán fia. (4Mózes 7:72.)

קָרְבָּנוֹ קִעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלְּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, עג)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya, egy ezüst medence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lánglisztrel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:73.)

כֶּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מִלְּאָה קִטְרֶת. (במדבר ז, עד)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:74.)

פֶּר אֶחָד בֶּן בְּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֵלָה. (במדבר ז, עה)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:75.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֻטְאָת. (במדבר ז, עו)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:76.)

וּלְזָבַח הַשְּׁלָמִים בְּקָר שְׁנַיִם אֵילִם תְּמִשָּׂה עֲתֻדִים תְּמִשָּׂה כֶּבֶשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִשָּׂה זֶה קָרְבָּן פָּגְעִיאל בֶּן עֶכְרָן. (במדבר ז, עז)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Pageiéél, Okrán fiának áldozata. (4Mózes 7:77.)

בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשֶׂר יוֹם נָשִׂיא לְבְנֵי נַפְתָּלִי אַחִירֵע בֶּן עֵינָן. (במדבר ז, עח)

A tizenkettedik napon Naftáli fiainak fejedelme, Ahirá, Énán fia. (4Mózes 7:78.)

קָרְבָּנוֹ קִעֲרַת כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ שְׁנֵיהֶם מִלְּאִים סֵלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן לְמִנְחָה. (במדבר ז, עט)

Áldozata volt: Egy ezüst tál, százharminc sékel a súlya; egy ezüst medence, hetven sékel a szent sékel szerint; mindegyik tele olajjal kevert lánglisztrel lisztáldozatnak. (4Mózes 7:79.)

כַּף אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת. (במדבר ז, פ)

Egy arany kanál, tíz sékel, tele füstölőszerrel. (4Mózes 7:80.)

פַּר אֶחָד בֶּן בָּקָר אֵיל אֶחָד כֶּבֶשׂ אֶחָד בֶּן שָׁנָתוֹ לְעֹלָה. (במדבר ז, פא)

Egy fiatal tulok, egy kos, egy egyéves juh égőáldozatnak. (4Mózes 7:81.)

שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטְאָתָא. (במדבר ז, פב)

Egy kecskebak vétekáldozatnak. (4Mózes 7:82.)

וּלְזִבַּח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם תְּמַשֶּׁה עֶתְדִים תְּמַשֶּׁה כֶּבֶשִׁים בְּגִי שָׁנָה תְּמַשֶּׁה זֶה קָרְבַּן אַחִירֵעַ בֶּן עֵינָן. (במדבר ז, פג)

És békeáldozatnak két barom, öt kos, öt bak, öt egyéves juh. Ez Ahirá, Énán fiának áldozata. (4Mózes 7:83.)

זֹאת תְּנַפֵּת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַמָּשָׁח אֹתוֹ מֵאֵת נְשִׂאֵי יִשְׂרָאֵל קְצֵרַת כֶּסֶף שְׁתֵּים עָשָׂר מִזְרְקֵי כֶסֶף שְׁנַיִם עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עָשָׂרָה. (במדבר ז, פד)

Ez volt az oltáravatás ajándéka Izráel fejedelmei részéről azon a napon, amelyen fölkenték: ezüst tál tizenkettő, ezüst medence tizenkettő, arany kanál tizenkettő. (4Mózes 7:84.)

בו בַּיּוֹם שֶׁנִּמְשַׁח – ...azon a napon, amelyen fölkenték... – Pontosan azon a napon, amelyen felkenték, – [minden egyes vezető] meghozta áldozatát. – וְיָמָּה אֲנִי מְקַיֵּם אֶת־הַמָּשַׁח – Akkor mit jelent a „miután fölkenték azt”, [ami egy bizonyos időtartalom elmúlására is utalhat]?²⁵² – [Ez azt tanítja,] hogy először felkenték [az oltárt], – וְאַחֵר כֶּן הִקְרִיב – és [a fejedelmek] ezt követően hozták áldozatukat. – De a „miután fölkenték azt” talán – או אֶת־הַמָּשַׁח – és az „azon a napon, amelyen fölkenték” csupán azt tudatja, – וְלֹא בָּא לְלַמֵּד בַּיּוֹם הַמָּשַׁח – [azt jelenti, hogy] valamivel később, – לְאַחֵר זְמַן – Amikor az – כִּשְׁהוּא אוֹמֵר בַּיּוֹם מְשַׁחוּ אֹהֶם – hogy nappal lett felkenve [és nem éjjel]? –

áll [az Írásban a kohaniták felkenéséről, hogy] „...amely napon felkenete őket,”²⁵³ – **יָמֵינוּ שֶׁנִּמְשַׁח בְּיָדָם** – [ebből] már megtudjuk, hogy nappal lett felkenve [az oltár]. – **וַיִּמְדָּה תִּלְמוּד לְדַבֵּר** – Akkor viszont [újra felmerül a kérdés, hogy] miért írja a Tóra, hogy – **בְּיוֹם הַמְּשַׁח אֹתוֹ** – „azon a napon, amelyen fölkenték”? – **בְּיוֹם שֶׁנִּמְשַׁח הַקָּרִיב** – Azon a napon, amelyen fölkenték, [minden fejedelem] meghozta áldozatát.

קִצְרַת כֶּסֶף שְׁתֵּים עָשָׂר – **...ezüst tál tizenkettő...** [Mi értelme külön feljegyezni, hány tál volt összesen, amikor az Írás már említette, hogy mind a tizenkét fejedelem egy-egy tálat adományozott?] – **הֵם הֵם שֶׁהִתְנַדְּבוּ** – [Mert így kívánja tudatni az Írás, hogy] ezek voltak azok, amelyeket [a fejedelmek] adományoztak; – **וְלֹא אָרַע בָּהֶם** – Egyikben sem találtak hibát.

שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאֶחָת כֶּסֶף וְשִׁבְעִים הַמְּזֻרָק הָאֶחָד כָּל כֶּסֶף הַכֵּלִים אֲלֵפִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ. (במדבר ז, פה)

Mindegyik ezüst tál súlya százharminc sekel és mindegyik medence hetven; az összes edényeknek ezüstje kétezer és négyszáz a szent sekel szerint. (4Mózes 7:85.)

Xxx – Mindegyik [ezüst] tál [súlya] százharminc [sekel]. – xxx – Miért mondja ezt a Tóra? Mivel elhangzott: – xxx – „százharminc sekel a súlya,”²⁵⁴ – xxx – de azt nem mondja [a Tóra], hogy melyik sekel-szabvány szerint.²⁵⁵ – xxx – Ezért a Tóra itt megismétli [a kiemelt szövegrészt], – xxx – és mindenre kiterjeszti: – xxx – „az összes edényeknek ezüstje,” – xxx – „a szent sekel szerint.”

Xxx – az összes edényeknek ezüstje, stb. – xxx – Ez azt tanítja neked, – xxx – hogy a Szentély edényeinek [súlyát] nagy pontossággal mérték ki. – xxx – Akár egyénileg mérték ki, akár közösen, – xxx – nem volt ott se többlet, se hiány.²⁵⁶

כַּפּוֹת זָהָב שְׁתֵּים עָשָׂר מְלֵאֹת קְטֹרֶת עֲשָׂרָה עֲשָׂרָה הֵפֶף בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ כָּל זָהָב הַכַּפּוֹת עֲשָׂרִים וּמֵאָה. (במדבר ז, פו)

²⁵³ 3Mózes 7:36.

²⁵⁴ 13. vers.

²⁵⁵ A medencékkel kapcsolatban ugyan elhangzik, hogy „a szent sekel szerint” (13. vers), de a többi edénnyel kapcsolatban nem.

²⁵⁶ Még az előírt súlytól való legkisebb eltérés is – ami egyetlen edény esetében gyakorlatilag észrevehetetlen lett volna – jelentős eltérést eredményezett volna tizenkétszeresére felnagyítottan. Ennek ellenére minden egyes edény – vagy a páratlan szalmái tudásnak vagy valamiféle csodálatos beavatkozásnak köszönhetően – hajszálnyira annyit nyomott, mint amennyi elő volt írva, s így az előírt összsúlyhoz képest sem volt semmi eltérés. Ennek azért volt jelentősége, mert az edények összsúlya is kiemelkedően szimbolikus értékkel bírt. (*Gur Árje*) Vagy: Ez a csoda azt jelezte, hogy az Örökkévaló pontosan ugyanannyira volt elégedett minden törzs áldozatával. (Divré Dávid)

A tizenkét aranykanál tele füstölőszerrel, mindegyik tíz sekel, a szent sekel szerint; a kanalaknak összes aranya százhusz sekel. (4Mózes 7:86.)

Xxx – A tizenkét aranykanál. – xxx – Miért hangzik ez el? – xxx – Mert [a Tóra] azt mondja: „Egy arany kanál, tíz [sekel],”²⁵⁷ – xxx – [ami azt jelenti, hogy a kanál] aranyból volt – xxx – és a súlya tíz ezüst sekelt nyomott. – xxx – Vagy netán egy ezüstkanálról [van szó a szövegben], – xxx – amelynek súlya tíz arany sekelt nyom, – xxx – és arany sekel – xxx – nem ugyanannyit nyom, mint az ezüst [sekel]?²⁵⁸ – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: „aranykanál,” – xxx – [vagyis hogy a kanalak] aranyból voltak.²⁵⁹

כָּל הַבָּקָר לְעֹלָה שְׁנַיִם עֶשְׂרִים אֵילִם שְׁנַיִם עֶשְׂרִים כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁנַיִם עֶשְׂרִים וּמִנְחָתָם וּשְׁעִירֵי עִזִּים שְׁנַיִם עֶשְׂרִים לְחֻטָּאת. (במדבר ז, פז)

Mind az égőáldozatra szánt barom volt összesen: tizenkét tulok, kos tizenkettő, egyéves juh tizenkettő és lisztáldozatuk; és kecskebak tizenkettő vétekáldozatnak. (4Mózes 7:87.)

וְכָל בָּקָר זֶבַח הַשְּׁלָמִים עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה פָּרִים אֵילִם שְׁשִׁים עֶתְדִים שְׁשִׁים כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה שְׁשִׁים זֹאת חֲנֻכַּת הַמִּזְבֵּחַ אַחֲרֵי הַמִּשְׁחָ אֹתוֹ. (במדבר ז, פח)

És a békeáldozatnak való barom volt: huszonnégyszáz tulok; kos hatvan, bak hatvan, egyéves juh hatvan. Ez az oltárvatás ajándéka, miután föl-kenték azt. (4Mózes 7:88.)

וּבָא מֹשֶׁה אֶל אֱהֹל מוֹעֵד לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיִּשְׁמַע אֶת הַקּוֹל מִדַּבֵּר אֵלָיו מֵעַל הַכַּפֹּרֶת אֲשֶׁר עַל אֹרֶן הַעֲדֻת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרֻבִּים וַיְדַבֵּר אֵלָיו. (במדבר ז, פט)

És amikor bement Mózes a Találkozás Sátorába, hogy beszéljen Vele, akkor hallotta a hangot, amint beszélt hozzá a fődél felől, amely a bizony-ság ládáján volt, a két kerub közül, és beszélt vele. (4Mózes 7:89.)

²⁵⁷ 14. vers.

²⁵⁸ Mert ebben az esetben nyilván nem mindegy, hogy a kanál súlyát arany vagy ezüst sekellel méri (Mizráhi).

²⁵⁹ Szfiri 7:161. De miért nem tette ezt mindjárt a 14. versben egyértelművé a Tóra azáltal, hogy azt írja: (xxx – káf záháv áhát ászará) – „egy aranykanál, tíz [sekel]” –, és nem pedig azt, hogy (xxx – káf áhát ászará záháv) – „egy kanál tíz arany,” ami így meglehetősen kétértelmű? Ennek oka a vers metaforikus értelmezése (lásd Rásinak a 20. vershez fűzött kommentárját), amely szerint a (xxx – káf) – szó szerint: „tenyér” – az Örökkévaló tenyerére utal, az (xxx – ászará), „tíz,” pedig a Tízparancsolatot szimbolizálja. Ilyen értelemben az „arany” nem az Örökkévaló tenyerét jellemzi, hanem a parancsolatokat, amely „az aranynál is kívánatosabbak” (Zsoltárok 19:11). (Gur Árje)

– És amikor bement Mózes... – שְׁנֵי כְּתוּבִים הַמְּכֻחָשִׁים זֶה אֶת זֶה – Amikor két passzus ellentmondásba kerül egymással, – בָּא שְׁלִישִׁי וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם – egy harmadik dönt kettejük között. – כְּתוּב אֶחָד אוֹמֵר – Az egyikben ez áll:²⁶⁰ – וַיְדַבֵּר ה' – „...és [Isten] szólt hozzá a Találkozás Sátorából”, – וְהוּא חוּץ לַפְּרֻכָּת – ez az elválasztó függönyön kívül volt. [Ez választotta el egymástól a Szentek Szentjét – ahol a frigyláda állt – a Szenttől, a Sátortól.] – וְכְתוּב אֶחָד אוֹמֵר – Egy másik passzusban pedig ez áll:²⁶¹ – וַדְּבַרְתִּי אֶתְּךָ מֵעַל הַכַּפְּרֶת – „Onnan fogom elmondani néked, a fődél tetejéről [a függöny mögül].” – בָּא זֶה וְהִכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם – [És erre] jön ez [a harmadik passzus] és dönt kettejük között. – מֹשֶׁה בָּא אֶל אֱהֹל מוֹעֵד – [Miszerint] Mózes elment a Találkozás Sátorához. – וְשָׁם שׁוֹמֵעַ אֶת הַקּוֹל הַבָּא מֵעַל הַכַּפְּרֶת – Ott meghallotta „a hangot... a fődél felől... – מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים – a két kerub közül”. – הַקּוֹל יוֹצֵא – a hang a mennyekekből áradt alá – לְבֵין שְׁנֵי הַכְּרוּבִים – a két kerub közötti térbe, – וּמִשָּׁם יֵצֵא לְאֱהֹל מוֹעֵד – onnét pedig a Találkozás Sátorába.

– ...akkor hallotta a Hangot... – יָכוֹל קוֹל נְמוּדָּה – Azt hihetnénk, hogy halk hang volt. – תִּלְמוּד לומר – Ezért írja a Tóra: – אֶת הַקּוֹל – „a Hangot”, – וְכַשְׂמֹנִיעַ – [vagyis ez ugyanaz] a Hang, mint amelyik a Szinájnál szólt hozzá [márpedig a Tízparancsolatot mindenki hallotta]. – וְכַשְׂמֹנִיעַ – Ám amikor elért a bejáratig, elhalt, – וְלֹא הָיָה יוֹצֵא חוּץ לְאֱהֹל – és nem áradt ki a Sátorból.

– ...amint beszéltetett hozzá... – כְּמוֹ מִתְדַבֵּר – Mintha Önmagához beszélt volna. – כְּבוֹדוֹ שֶׁל מַעְלָה לומר כֵּן – Tiszteletteljes dolog a Mennyeivel kapcsolatban így beszélni. – מִדְּבַר בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ – Beszélt Önmagához, – וּמֹשֶׁה שׁוֹמֵעַ מֵאֱלֹהֵי – Mózes pedig hallgatta [amit beszélt].

– ...és beszélt vele. – לְמַעַט אֶת אֱהֹרֶן מִן הַדְּבָרוֹת – [Azaz csakis vele] kizárva Áront az Égi Beszédből [annak meghallásából].

²⁶⁰ Uo. 1:1.

²⁶¹ 2Mózes 25:22.

בְּרֵשֶׁת בְּהַעֲלֹתָךְ (4Mózes 8–12.)**A hetiszakasz tartalmából**

- Áronnak megparancsoltatik, hogy gyűjtsa meg a menóra lámpásait, a levíták meg beavatást nyernek a szentély-szolgalatba. (4Mózes 8.)
- Az Örökkévaló parancsára beiktatnak egy „második Peszáhot” is annak a csoport zsidónak a kérésére („Miért csorbíttatnánk meg?”), akik rituális tisztátalanságuk miatt nem tudták meghozni a peszáhi áldozatot annak kijelölt idejében. (4Mózes 9:1-14.)
- Isten utasítja Mózeset, miképpen vonuljon és táborozzon Izrael a sivatagban, és a nép a megadott alakzatban vonul tovább a Szináj hegyétől, miután ott majd egy éven keresztül táboroztak. (4Mózes 9:15–10:36.)
- A nép elégedetlenkedik a „mennyből hullott kenyér” (a manna) miatt, és azt követeli Mózesőtől, hogy adjon nekik húst. Az Örökkévaló azt válaszolja, hogy a népet megbünteti, és annyi húst ad nekik, hogy halálra fogják enni magukat. Egy fűrsereg repül a táborba, és a panaszkodók belehalnak mohóságukba. Mózes kijelöl hetvenet Izrael vénei közül, szétsugározza beléjük szellemének egy részét, s így azok vele együtt hordozhatják majd a nép kormányzásának terhét. (4Mózes 11.)
- Mirjám negatívan szól Mózesről, és ezért az Örökkévaló poklossággal sújtja; Mózes imádkozik a gyógyulásáért, és az egész közösség hét napon át várakozik, amíg Mirjám teljesen fel nem épül. (4Mózes 12.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ח, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 8:1.)

דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאֶמְרָתָ אֵלָיו, בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֹת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת. (במדבר ח, ב)

Szólj Áronhoz, és mondd neki: Midőn felemelkedteted a mécseseket, a menóra előrésze felé világitson a hét mécses. (4Mózes 8:2.)

לְמָה נִסְמְכָה פְּרֹשֶׁת הַמְּנוֹרָה לְפָרֹשֶׁת – ...Midőn felemelkedteted... – בְּהַעֲלֹתְךָ
הַנְּשִׂאִים – Miért van egymás után a menóra és a törzsfők [oltárvatásának] fejezete?
– לְפִי שֶׁכִּשְׂרָאָה אֶהֱרֹן – Mert amikor Áron látta, – הִנֵּבַת הַנְּשִׂאִים – hogyan avatják fel

[az oltárt] a törzsfők, – תְּלֹשָׁה אֶז דָּעֵתוּ – rosszul esett neki, – שְׁלֹא הָיָה עִמָּהֶם בְּחִנְכָּה לֹא – hogy sem ő, sem törzse nem volt a felavatók között, – אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ – ezért azt mondta neki az Örökkévaló: – תִּיַיֶּךְ – Esküszöm az életedre, – שְׂאֵתָה מְדַלִּיק – hogy a te feladatod fontosabb, mint az övéké, – וּמִיֵּטִיב אֶת הַנִּירוֹת – mert te fogod meggyújtani és tisztítani a mécseseket.

בְּהֶעֱלֵתָּךְ – ...Midón felemelkedteted... – מִיַּעַל שֶׁהֵלֵךְ עוֹלָה – Mivel a láng felemelkedik, – כָּתוּב בְּהֶדְלָקְתָּן לְשׁוֹן עֲלֵיָהּ – a gyújtást „emelkedés”-ben kifejezve írja le [a Tóra]. – שְׂצָרֶיךָ לְהֶדְלִיק – Meg kell gyújtania [a mécses], – עַד שֶׁתֵּהָאָה שְׁלֵהֶבֶת עוֹלָה – Ráadásul a rabbik innét vezetik le azt, – וְעוֹד דְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ מִכָּאן – שְׂמַעְלָה הֵיְתָה – hogy volt egy emelvény – לְפָנָי – a menóra előtt, – שְׂעָלֶיָהּ הִכְהֵן עוֹמֵד – amelyen a kohén állt, – וּמִיֵּטִיב – amikor meggyújtotta [a mécseseket].²

אֶל מוֹל גֵּר הָאֶמְצָעִי – ...a menóra előrésze felé... – אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה – A középső mécses felé, – שְׂאֵינוּ בְּקָנִים – amely nem az ágak egyikén volt, – אֶלָּא בְּגוֹף שָׁל – hanem magán a menórán.³

וְיֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנִּירוֹת – ...világítson a hét mécses. – שֶׁשָּׁה שְׂעַל שֵׁשֶׁת הַקָּנִים – [Az] a hat [mécses], amely a hat ágon volt – שְׁלֹשָׁה הַמְּזֻרְחִים – a három keleti – פּוּנִים לְמוֹל – [a menóra] közepe felé fordult – הַפְּתִילוֹת שְׁבָהֶן – kanócaival. – וְכֵן שְׁלֹשָׁה – Ugyanez [volt a helyzet] a három nyugatival; – הַמְּעַרְבִים – kanócaik vége a [menóra] közepe felé [hajlott].⁴ – וְלָמָּה – Miért? – יֵאֵמְרוּ – Hogy ne lehessen azt mondani, – לְאוֹרָה הוּא צָרֶיךָ – hogy Neki⁵ van szüksége⁶ fényre.

¹ Amikor gyújt, oda kell tartania a lángját a kanóchoz, amíg az teljesen fel nem izzik, és a lángja fel nem emelkedik (*Mizráhi*). Lásd Rásinak a 2Mózes 27:20-hoz fűzött kommentárját.

² A menóra olyan magas volt, mint egy átlagos magasságú személy (lásd Rásinak a 2Mózes 25:35-hoz fűzött kommentárját), de a papnak szüksége volt az emelvény magasságára ahhoz, hogy rendesen meg tudja tisztogatni illetve gyújtani a mécseseket (*Divré Dávid*).

³ De hát a Tóra azt állítja, hogy mind a hét mécses a menóra előrésze felé vetette a fényt! Hogyan vethette a középső mécses a fényt önnönmagára?! Nyilvánvaló, hogy a középső mécsesnek csupán a nyugati peremét nevezik a „menóra előrésze”-nek. Azzal, hogy megvilágította a nyugati peremét, a középső kanóc is a menóra előrésze felé vetett fényt (*Gur Árje*). Vagy: míg a *sivá* szó hét önálló tárgyra utal, a *sivát* már egyetlen hét részből álló, ám mégis oszthatatlan egész jelöl, akár egy test, amely több tagból áll, mégis mindegyik tagra utalhatunk úgy, mint a teljes egészre. Például azt mondjuk: „Az az illető megérintette a...”, holott csupán a tenyere ért hozzá az adott tárgyhoz; vagy „a kés elvágta a...”, jóllehet csupán a kés éle volt az, amely a vágást végezte. Ugyanígy értelemben a „*sivát hánérot*” csupán arra a hat mécsesre utal, amely megvilágította a menóra előrészt. (*Gur Árje*)

⁴ De nem a csészéik. Csupán a kanócok, amelyek a tényleges világítást végezték, hajlottak a menóra közepe felé. (*Szifté Háhámim*; Maimonidész szerint – *A Szentély szabályai* 3:8. – maguk a csészék hajlottak a menóra közepe felé.)

⁵ Azaz az Örökkévalónak.

וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן אֶל מוֹל פְּנֵי הַמִּנְוָה הַעֲלָה גִרְתִּיהָ, כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה. (במדבר ח, ג)

És így cselekedett Áron; a lámpás előrésze felé tette föl mécseseit, amint az Örökkévaló Mózesnek megparancsolta. (4Mózes 8:3.)

וַיַּעַשׂ כֵּן אֶהְרֹן – És így cselekedett Áron... – להגיד שבחו של אהרן – Ez⁷ Áron erényes mivoltára mutat rá – שלא שנה – nem tért el [a parancstól].⁸

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְוָה מִקְשָׁה זָהָב עַד יָרֵכָה עַד פְּרָחָה מִקְשָׁה הוּא, כַּמְרָאָה אֲשֶׁר הִרְאָה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת הַמִּנְוָה. (במדבר ח, ד)

És ez a lámpás: vert aranyból a talpzatáig, a virágáig vert munka volt, a minta szerint, melyet mutatott az Örökkévaló Mózesnek, akképpen készítette a lámpást. (4Mózes 8:4.)

וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמִּנְוָה – És ez a lámpás... – שֶׁהִרְאָהוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Az Örökkévaló megmutatta,⁹ – בְּאֶזְבֵּעַ – az ujjával, – לְפִי שְׁנִתְקַשָּׂה בָּהּ – mivel [Mózesnek] nehezére esett megértenie [a menóra formáját]. – לְכֹךְ נֹאמַר וְזֶה – Ezért mondja a szöveg: „És ez”.¹⁰

מִקְשָׁה – ...vert... – בטידי"ץ בלעז – Ófranciául *batediz*; – לְשׁוֹן דָּא לְדָא נִקְשָׁן – ugyanaz a jelentése, mint „egymáshoz verődtek (*náksán*)”¹¹ [szövegrészben]. – עֲשֵׂת – [amelyet] וּמְקִישׁ בְּקִרְנָס – [amelyet] kalapáccsal vert – וְחֹתְךָ בְּכַשִּׁיל – és vésővel faragott, – לְפִשְׁט אֵיבְרִיהָ כְּתֻקִּינָן – hogy [a menóra] ágait megfelelő [alakúra] nyújtsa, – וְלֹא נַעֲשִׂית אֵיבְרִים אֵיבְרִים – és nem részenként készítette el – עַל יְדֵי חֲבוּר – és [később] illessze őket össze.

...a talpzata, valamint a virága... – יָרֵכָה הִיא הַשָּׂדֶה שְׁעַל – יָרֵכָה הִיא הַשָּׂדֶה – A talpzata az a doboz[forma rész] volt a lábak fölött, – חָלוּל – amely olyan üreges volt, – כְּדֶרֶךְ מְנוֹרוֹת כֶּסֶף שֶׁלְּפָנֵי הַשָּׂרִים – akár a fedelmek előtt [álló] ezüst [karos] gyertyatartók.

⁶ A mécseseket általában minél távolabb helyezik el egymástól, hogy minél nagyobb területet világítson be a fényük, a menóra fényét ezzel szemben minimalizálták azzal, hogy a kanócotak befelé, a szár felé fordították. Ez mutatta, hogy nem azért égnek, hogy fényt adjanak. (*Gur Árje*)

⁷ Vagyis az a nyilvánvaló információ, hogy végrehajtotta a micvát. Ennek valami mélyebb jelentősége kell legyen. (*Mizráhi*)

⁸ Lelkiismeretesen beállította a hat kanócot, hogy azok pontosan a középső mécses felé nézzenek. (*Gur Árje*)

⁹ Egy prófétai látomásban Mózesnek.

¹⁰ Azaz Isten konkrétan rámutat a dologra.

¹¹ *Dániel* 5:6.

עד ירכה עד פרחיה – ...a talapzatáig, a virágáig... – כלומר – Vagyis mintha azt mondanánk: – גופה של מנורה כלה – „A menóra testét annak teljességében – וכל התלוי בה – és minden függő részét.”¹²

עד ירכה – ...a talapzata... – שהוא אבר גדול – Amely egy méretes rész volt.

עד פרחיה – ...valamint a virága... – שהוא מעשה דק שבה – Amely a [rajta elvégzett] legfinomabb kézműves munka – הכל מקשה – az egész [egyetlen tömbből] lett kiverve. – ודרך עד לשמש בלשון זה – Szokás az *ád* szócskát ebben az értelemben használni, – כמו מגדיש ועד קמה ועד כרם זית – mint [például] az „a kéréket és a lábon álló gabonát, sőt a szőlőket és az olajfás kerteket is”¹³ [szövegrészben].

כמראה אשר הראה וגומר – ...a látvány szerint, melyet mutatott stb. – כתבנית – A minta¹⁴ szerint, – אשר הראהו בהר – amelyet Ő mutatott neki¹⁵ a [Szináj] hegyen, – כמו שנאמר – amint írva van: – וראה ועשה כתבניתם וגומר – „És lásd és készítsd el mintájuk szerint stb.”¹⁶

כך עשה את המנורה – ...akképpen készítette a lámpást. – מי שעשאה – Az, aki elkészítette.¹⁷ – ומדרש אגדה – Azonban a midrási ágadá szerint – על ידי הקדוש ברוך הוא – az Örökkévaló által – נעשית מאליה – spontán módon készült el.¹⁸

(במדבר ח, ה) **וידבר יהוה אל משה לאמר.**

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 8:5.)

קח את הלויים מתוך בני ישראל, וטהרת אתם. (במדבר ח, ו)

Vedd a levitákat Izráel fiai közül, és tisztítsd meg őket. (4Mózes 8:6.)

¹² Az *ád jöréhá ád pirhá-t* érthetnénk úgy is, hogy „a talapzatáig, a virágáig,” vagyis hogy a menórát egy tömör aranytömbből kell kikalapálni egészen a talapzatáig és a virágaiig, de azokat, tehát a talapzatot és a virágokat külön is el lehet készíteni és később a többihez rögzíteni. A *2Mózes* 25:31-ből azonban egyértelműen kiderül, hogy a teljes menórát egyetlen tömbből kell vert munkával elkészíteni. Az *ád* szócska tehát itt nem „-ig” értelemben szerepel, hanem egy eltérő értelemben, amint azt Rási a következőkben kifejti (*Gur Árje*).

¹³ *Bírák* 15:5. Sámson elpusztította a filiszteusok egész termését, *beleértve* a learatott termést, a lábon álló gabonát, stb. Tehát az *ád* szócska itt is, mint versünkben, nem „-ig” értelemben, hanem „beleértve / azzal együtt” értelemben szerepel.

¹⁴ A *máre* szó jelenthet prófétai látomást, versünk kontextusából azonban az derül ki, hogy a szó itt inkább „kép” értelemben szerepel, hiszen a vers a menóra alakjáról, formájáról beszél (*Gur Árje*).

¹⁵ A mintára, alakra a „látvány” szó utal, mivel Mózes onnét tudta, hogy milyen formában kell elkészíteni a menórát, hogy látta azt (*Mizráhi*).

¹⁶ „...amelyet bemutatnak neked a hegyen.” *2Mózes* 25:40.

¹⁷ Becálél.

¹⁸ Mivel Mózes még a látomást követően sem egészen értette, hogyan is kell elkészíteni a menórát, ezért végül Isten maga készítette el azt.

קח את הלויים – Vedd a levitákat... – קחם בְּדָבָרִים – Vedd őket rábeszélő szavakkal:¹⁹ – אֲשֵׁרִיכֶם – „Szerencsések vagytok, – שְׁתִּזְכּוּ לְהִיּוֹת שְׂמֹשִׁים לְמִקּוֹם – hogy kiérdemeltétek, hogy a Mindenütt Jelenvaló szolgálói lehessetek.”

וְכֹה תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרֵם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאתָ, וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בַגְדֵיהֶם וְהִטְהֵרוּ. (במדבר ח, ז)

Így cselekedjél velük, hogy megtisztítsd őket: hintsd reájuk a tisztítás vizét, húzzanak végig borotvát egész testükön, és mossák meg ruháikat, hogy megtisztuljanak. (4Mózes 8:7.)

שֶׁל אֶפֶר הַפָּרָה – ...híntsd reájuk a tisztítás vizét... – A vörös tehén hamvait [tartalmazó vizet],²⁰ – מִפְּנֵי טְמְאֵי מֵתִים שֶׁבָּהֶם – mert néhányan közülük halottak érintése miatt tisztátalanok voltak.

מִצְאָתִי בְּדָבָרִי רַבִּי מֹשֶׁה הַדֹּרְשָׁן – ...húzzanak végig borotvát... – A [következőt] találtam Móse Hádársán rabbi megjegyzései között: – לְפִי שִׁנְתָּנוּ כַּפָּרָה – „Mivel [a levitákat szentélyszolgálatra] rendelték engesztelésül az elsőszülöttekért,²¹ – שְׁעֵבְרוּ עֲבוּדָה זָרָה – akik bálványt imádtak,²² – וְהִיא קְרוּיָה זִבְחֵי מֵתִים – és [a bálványimádást] »a halottak áldozatának« [is] nevezik,²³ – וְהִמְצַרְעַת קְרוּיָה מֵת – és mivel a poklost halottnak tartják,²⁴ – הַזִּקְיָקָם תְּגַלְחַת כְּמִצּוֹרְעִים – [a levitáknak] le kellett borotválniuk [a testüket], akár a leprásoknak.”

וְלָקְחוּ פֶּר בֶּן בָּקָר וּמִנְחָתוֹ סֶלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן, וּפֶר שְׁנֵי בָּן בָּקָר תִּקַּח לְחֲטָאתָ. (במדבר ח, ח)

És vegyenek egy fiatal tulkot és lisztáldozatát, lánglisztet olajjal keverve és egy másik fiatal tulkot végy vétekáldozatnak. (4Mózes 8:8.)

וְהוּא עוֹלָה – És vegyenek egy fiatal tulkot... – Ez egy égőáldozat volt, – כְּמוֹ שְׂכָתוֹב – amint írva van:²⁵ – וַעֲשֵׂה וְגוֹמֵר וְאֵת הָאֶחָד עֹלָה – „és készítsd el stb. a másikat égőáldozatnak.” – וְהוּא קָרְבַּן צְבוּר עֲבוּדָה זָרָה – Ez a bálványimádásért [engesztelésül] hozott közösségi áldozat.²⁶

¹⁹ A vagyontárgyakkal ellentétben az emberi lényeket nem lehet testileg, azaz fizikailag „elvenni,” az ember lényege, az elméje ugyanis erőszakkal, tehát testileg nem irányítható, csakis a szelíd meggyőzés erejével (*Gur Árje*). Lásd 1Mózes 17:3.

²⁰ A vörös tehén hamvaival való meghintés megtisztítja azokat, akik tisztátalanná váltak egy halott megérintésétől. 4Mózes 19. fejezet tárgyalja az eljárást.

²¹ Mert az Örökkévaló eredetileg az elsőszülötteket jelölte ki a majdani Szentélyben teljesítendő szolgálatra.

²² Az aranyborjúval – 2Mózes 32.

²³ *Zsoltárok* 106:28.

²⁴ Lásd 4Mózes 12:12.

²⁵ 12. vers.

²⁶ 15:24. Ez az egyetlen olyan áldozat, amely kizárólag egy fiatal tulokból áll.

יפר שני – ...és egy másik fiatal tulkot... – **מה תלמוד לומר שני** – Mit tanít a Tóra [azzal, hogy] „egy másik”? – **לומר לך** – Azt tanítja neked, hogy – **מה עולה לא** – ugyancsak a vétekáldozatot nem ették meg, – **אף חטאת לא נאכלת** – amiképpen az égőáldozatot nem ették meg, – **אף חטאת לא נאכלת** – ugyanúgy a vétekáldozatot sem ették meg. – **וּבְזוּ יֵשׁ סִמְךָ לְדַבְרֵי בְּתוּרַת כֹּהֲנִים** – És erre²⁷ bizonyíték van [Mose Hádársán rabbi]²⁸ szavaira a *Torát Kohanim* [midrás]ban²⁹. – **וְאֹמַר אָנִי** – És én azt mondom, – **שֶׁהוֹרָאת שְׁעָה הֵיחָה** – hogy ez egy egyszeri rendelkezés volt, – **שֶׁשְׁעֵיר הִזָּה לָהֶם לְהַבִּיא** – mivel [amúgy] kecskebakot kellett volna bemutatniuk³⁰ – **לְחַטֹּאת עֲבוּדָה זָרָה** – vétekáldozatként a bálványimádásért – **עַם פֶּר הָעוֹלָה** – egy égőáldozati tulokkal együtt.³¹

וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לְפָנַי אֵהֶל מוֹעֵד, וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ח, ט)

Azután vezesd közelebb a levitákat a találkozás sátra elé, és gyűjtsd egybe Izráel fiainak egész közösségét. (4Mózes 8:9.)

וְהִקְהַלְתָּ אֶת כָּל עַדְת – **...és gyűjtsd egybe [Izráel fiainak] egész közösségét...** – **לְפָנַי שְׁהַלְוִיִּם** – Mivel a levitákat – **תְּחַתִּיָּהֶם** – helyettük adják engesztelési áldozatként³², – **יָבוֹאוּ וַיַּעֲמֵדוּ עַל קַרְבָּנָם** – hadd jöjjenek és álljanak ott az áldozatuknál, – **וַיִּסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עָלֵיהֶם** – és támasszák rájuk kezüket.³³

וְהִקְרַבְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לְפָנַי יְהוָה, וְסִמְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְדֵיהֶם עַל הַלְוִיִּם. (במדבר ח, י)

²⁷ Vagyis erre az értelmezésre, amely elvezet bennünket ahhoz a következtetéshez, hogy a vétekáldozatot nem ették meg.

²⁸ Móse Hádársán rabbi, amint azt előző kommentárjában Rási is megjegyezte, azt az álláspontot képviseli, hogy a leviták felavatási eljárásának volt egy engesztelési aspektusa is, mégpedig az aranyborjúval elkövetett bűn miatt. A tény, hogy az itt bemutatott vétekáldozatot nem eszik meg, ezt támasztja alá. Mert noha a legtöbb vétekáldozatot elfogyasztják a papok, a közösség által elkövetett bálványimádásért engesztelésül hozott vétekáldozatokkal nem ez a helyzet. Ez pedig azt bizonyítja, hogy a vétekáldozatot itt is bálványimádásért való engesztelésül mutatják be (*Gur Árje*).

²⁹ A *Torát Kohanim* azt állítja, hogy a második tulkot nem ették meg. (*Gur Árje*)

³⁰ Amikor az egész közösség vétkes a bálványimádás bűnében, akkor az előírt engesztelőáldozat egy égőáldozatnak bemutatott tulok és egy vétekáldozatnak bemutatott kecskebak (15:24.). Azt itt foganatosított egyszeri rendelkezés az volt, hogy a kecskebak helyett egy második tulkot kellett bemutatni.

³¹ Volt itt egy másik egyszeri rendelkezés is, ugyanis a vétekáldozatot elégették, holott a vétekáldozat húsát amúgy el szokták fogyasztani. Rási itt erről nem szól, csupán a kecskebaknak egy második tulokkal való helyettesítését említi, ugyanis elsősorban a második tuloknak a bakkecske helyett bemutatott bálványimádati vétekáldozatként való besorolásának megindoklásával van elfoglalva. (*Mizráhi*)

³² A leviták valójában csupán az izraeliták elsőszülöttjeit váltották fel (3:41.). Az „egész közösség” ezért csupán az elsőszülöttek közösségére utal. (*Mizráhi*)

³³ Annak a személynek, aki állatáldozatot mutat be, két kezét az áldozati állatra kell helyeznie (3Mózes 1:4.).

És vezesd közelebb a levitákat az Örökkévaló színe elé és Izráel fiai tegyék rá kezeiket a levitákra. (4Mózes 8:10.)

וְהִנִּיף אֶהָרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיוּ לְעֹבֵד אֶת עֲבֹדַת יְהוָה. (במדבר ח, יא)

És lengesse Áron a levitákat lengetéssel az Örökkévaló színe előtt Izráel fiai részéről, hogy ők végezzék az Örökkévaló szolgálatát. (4Mózes 8:11.)

– És lengesse Áron a levitákat lengetéssel... – וְהִנִּיף אֶהָרֹן אֶת הַלְוִיִּם תְּנוּפָה – Amiképpen a poklos bűnaldozatát is akkor kell lengetni, – חִי – amikor [az áldozati állat] még életben van.³⁴

– שְׁלֹשׁ תְּנוּפוֹת נֶאֱמָרוּ בַּפָּרָשָׁה זוֹ – Három lengetést említ ez a [tórai] szakasz: – הָרֵאשֹׁנָה לְבְנֵי קֵהָת – A Kehát fiaié; – לְכֹהֵן נֶאֱמָר בָּם – ezért hangzik el velük kapcsolatban:³⁵ – „hogy ők végezzék az Örökkévaló szolgálatát,” – לְפִי – „mert a legszentebb szolgálat az övék: – הָאֲרוֹן וְהַשֻּׁלְחָן – A második Gerson fiaié; – „a frigyláda, az asztal, stb.”³⁶ – הַשֵּׁנִיָּה לְבְנֵי גֵרְשׁוֹן – A harmadik pedig Merári fiaié.³⁸

וְהַלְוִיִּם יִסְמְכוּ אֶת יְדֵיהֶם עַל רֵאשׁ הַפָּרִים, וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חֲטָאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַיהוָה לְכַפֵּר עַל הַלְוִיִּם. (במדבר ח, יב)

És a leviták tegyék rá kezüket a tulkok fejére; és készítsd el az egyiket vétékáldozatnak és a másikat égőáldozatnak az Örökkévaló tiszteletére, hogy engesztelést szerezzen a leviták részére. (4Mózes 8:12.)

וְהַעֲמַדְתָּ אֶת הַלְוִיִּם לִפְנֵי אֶהָרֹן וְלִפְנֵי בְנָיו, וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפָה לַיהוָה. (במדבר ח, יג)

³⁴ Mielőtt levágják (3Mózes 14:12.). Ez az elevenen lengetés jelképezte a poklosság halálhoz hasonló állapotától való megtisztítást. Ugyanígy az élő leviták meglengetése jelképezte a halálhoz hasonló bálványimádás bűnétől való megtisztítást (vö. ezt Rásinak a 7. vershez fűzött kommentárjával).

³⁵ Versünkben.

³⁶ Fentebb 3:31.

³⁷ 13. vers.

³⁸ 15. vers.

És állítsd a levitákat Áron elé és fiai elé és lengesd őket lengetéssel az Örökkévalónak. (4Mózes 8:13.)

וְהִבְדַּלְתָּ אֶת הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְהָיָה לִי הַלְוִיִּם. (במדבר ח, יד)

Így különítsd el a levitákat Izráel fiai közül és legyenek a leviták enyéim. (4Mózes 8:14.)

וְאַחֲרַי כֵּן יָבֹאוּ הַלְוִיִּם לְעַבְדֹת אֶת אֱהֹל מוֹעֵד, וְטַהַרְתָּ אֹתָם וְהִנַּפְתָּ אֹתָם תְּנוּפֶה. (במדבר ח, טו)

És azután menjenek be a leviták, hogy szolgálják a találkozás sátrát; tisztítsd meg őket és lengesd őket lengetéssel. (4Mózes 8:15.)

כִּי נִתְּנִים נִתְּנִים הָמָּה לִי מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, תַּחַת פִּטְרָת כָּל רֶחֶם בְּכוֹר פֶּל מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקַחְתִּי אֹתָם לִי. (במדבר ח, טז)

Mert átadva, átadva vannak ők nekem Izráel fiai közül; minden anyaméh megnyitója, Izráel fiainak minden elsőszülöttje helyett vettem őket magamnak. (4Mózes 8:16.)

נְתֻנִים לְמִשָּׁא – Átadva – נְתֻנִים לְמִשָּׁא – **Mert átadva, átadva vannak ők...** – נְתֻנִים לְמִשָּׁא – Átadva szállításra, – נְתֻנִים לְשִׁיר – átadva éneklésre.

פִּטְרָת – ...*pitrát*... – פְּתִיחַת – [Valaminek] a megnyitása.

כִּי לִי כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה בְּיוֹם הַפְּתִי כָּל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם הַקְּדוֹשֵׁתִי אֹתָם לִי. (במדבר ח, יז)

Mert enyém minden elsőszülött Izráel fiai között, ember és barom; azon a napon, amelyen megöltem minden elsőszülöttet Egyiptom országában, megszenteltem őket magamnak. (4Mózes 8:17.)

Xxx – Mert enyém minden elsőszülött. – xxx – Az elsőszülöttek Enyéim voltak³⁹ az igazságszolgáltatás normái szerint, – xxx – mivel én megvédtem őket az egyiptomi elsőszülöttek között.⁴⁰ – xxx – Ezért elvettem őket a Magam számára – mag el nem tévelyedtek – xxx – az [arany]borjúval. – xxx – Most pedig elvettem [Magamnak] a lévítákat.

וְאַקַח אֶת הַלְוִיִּם תַּחַת כָּל בְּכוֹר בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ח, יח)

³⁹ De jelenleg nem az Enyéim, mint azt versünk látszik sugallni, ugyanis ki lettek cserélve a lévítákkal (Mizráhi, Gur Árje).

⁴⁰ A tizedik csapás idején, amikor az egyiptomi elsőszülöttek elpusztultak (2Mózes 19:29.).

És vettem a levitákat Izráel fiainak minden elsőszülöttje helyett. (4Mózes 8:18.)

וְאֶתְּנָה אֶת הַלְוִיִּם נְתָנִים לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעֹבֵד אֶת עֲבֹדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֵהָל מוֹעֵד וּלְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף בְּנִשְׁתַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל הַקֹּדֶשׁ. (במדבר ח, יט)

És a levitákat Áron és fiai rendelkezésére bocsátottam Izráel fiai közül, hogy Izráel fiai helyett végezzék a szolgálatot a kijelentés sátránál. Szezenek engesztelést Izráel fiaiért, hogy ne sújtsa csapás Izráel fiait, ha a Szentélyhez közelednek. (4Mózes 8:19.)

חַמֶּשֶׁה פְּעָמִים נֶאֱמַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – ...**rendelkezésére bocsátottam...** – וְאֶתְּנָה וְגו' – Izrael fiai ötször említettnek – בְּמִקְרָא זֶה – ebben a versben, – לְהוֹדִיעַ חֲבָתָן – tudatva [a levitákkal], kedvelt mivoltukat [Isten szemében; azt, hogy micsoda érdem, hogy engesztelést szerezhetnek a zsidóknak], – שֶׁנִּכְפְּלוּ אֶזְרוֹתֵיהֶן בְּמִקְרָא אֶחָד – hiszen egyetlen versen belül többször is említettnek; – כְּמִנְיַן חַמֶּשֶׁה חַמֶּשֶׁי תוֹרָה – [az említések száma] megfelel a Tóra öt könyve számának [azaz Izrael olyan értékes, mint a Tóra]. – זו ראייתי בבִּרְאשִׁית רַבָּה – Ezt a *Brésit rábá* [midrás]ban⁴¹ láttam.

וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף – ...**hogy ne sújtsa csapás Izráel fiait...** – וְלֹא יִהְיֶה בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל נֶגֶף – [A *Miskán*-ban a leviták az izraeliták helyett teljesítettek szolgálatot,] azért hogy [az izraelitáknak] ne kelljen megközelíteniük a Szentet [semmiféle szolgálattal], – שָׂאם יִגְשׁוּ יִהְיֶה נֶגֶף – mert ha megközelítenék, csapás sújtaná őket.

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְכָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְלוִיִּם כְּכָל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה לְלוִיִּם כִּן עָשׂוּ לָהֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ח, כ)

Így cselekedett Mózes és Áron, meg Izráel fiainak egész községe a levitákkal; aszerint, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek a leviták felől, akképpen cselekedtek velük Izráel fiai. (4Mózes 8:20.)

Xxx – Így cselekedett Mózes és Áron, meg Izráel fiainak egész községe stb. – xxx – Mózes odahelyezte őket, Áron meglengette őket, – xxx – az izraeliták pedig rájuk helyezték a kezüket.

וַיִּתְחַטְּאוּ הַלְוִיִּם וַיִּכְבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וַיִּנְהָ אֶהֱרֹן אֹתָם וְתַנּוּפָה לְפָנָיו יְהוָה וַיִּכְפֹּר עֲלֵיהֶם אֶהֱרֹן לְטַהֲרָם. (במדבר ח, כא)

⁴¹ 3:5.

És tisztálkodtak a leviták, megmosták ruháikat és lengette őket Áron lengetéssel az Örökkévaló színe előtt; és engesztelést szerzett számukra Áron, hogy megtisztítsa őket. (4Mózes 8:21.)

וַאֲחֵרֵי כֵן בָּאוּ הַלְוִיִּם לְעֶבֶד אֶת עֲבֹדָתָם בְּאֵהָל מוֹעֵד לִפְנֵי אֶהֱרֹן וּלְפָנָיו בְּנֵי כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה עַל הַלְוִיִּם כִּן עָשׂוּ לָהֶם. (במדבר ח, כב)

Azután bementek a leviták, hogy végezzék szolgálatukat a találkozás sátrában Áron előtt és fiai előtt, amint az Örökkévaló megparancsolta Mózesnek a leviták felől, akképpen cselekedtek velük. (4Mózes 8:22.)

Xxx – amint az Örökkévaló megparancsolta [...], akképpen cselekedtek. – xxx – Ez jelzi a cselekvők dicséretreméltó⁴² voltát – xxx – és azoknak [dicséretreméltó voltát is], akikkel cselekedtek – senki sem ellenkezett.⁴³

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ח, כג)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 8:23.)

זֹאת אֲשֶׁר לְלוֹיִם מִכֵּן חֲמֵשׁ וָעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבוֹא לְצִבָּא צָבָא בְּעֹבְדַת אֵהָל מוֹעֵד. (במדבר ח, כד)

Ez az, ami szól a levitáknak: Huszonöt évestől felfelé menjen be szolgálatot teljesíteni a Találkozás Sátorának munkájában. (4Mózes 8:24.)

זאת אשר ללוים – Ez az ami szól a levitáknak... [Az „ez” kifejezés kizáró meghatározás, amely arra utal, hogy] – שְׁנַיִם וָעֶשְׂרִים שָׁנָה – csak az évek száma teheti alkalmatlanná őket, – וְאִין הַמוֹמִיִּין פּוֹסְלִין בָּהֶם – de a testi hibák nem [szemben a kohénokkal⁴⁴].

...Huszonöt évestől felfelé... – Egy – וּבְמָקוֹם אֲחֵר אוֹמֵר – Egy másik helyen pedig ez szerepel:⁴⁵ – מִכֵּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה – „...harminc évestől felfelé”. – הָא כִּי־צִד – Hogy lehet ez? – הַלְמוֹד הַלְכוֹת עֲבוּדָה – [Minden levita] 25 éves korában kezdi tanulni a szolgálat törvényeit [a Szentélyben], – וְלוֹמַד חֲמֵשׁ וָעֶשְׂרִים – öt

⁴² A 20. versben egyszer már elhangzott, hogy teljesítették a micvát. Az, hogy versünk még egyszer kihangsúlyozza: „akképpen cselekedtek,” jelzi dicséretreméltó voltukat. (*Mizráhi, Gur Árje*)

⁴³ Ez egy különlegesen nehéz micva volt. Az izraelitáktól az Örökkévaló elvette a Szentélyben végzendő szolgálat előjogát, azok mégis hozzájárultak a leviták helyükbe való kinevezéséhez. A leviták magukra vállalták a szolgálatlaltal járó veszélyeket, a rendszabályok hí követése terén tanúsított bármiféle lazaság ugyanis súlyos büntetéseket vont maga után. Mózes és Áron pedig örömmel üdvözölte a szentélyszolgálat huszonkétezer új résztvevőjét, eladdig ugyanis a teljes szolgálatot csupán ők ketten végezték. (*Gur Árje*)

⁴⁴ Lásd 3Mózes 21:16–24.

⁴⁵ 4Mózes 4:3.

évig tanulja azt – וּבֶן שְׁלֹשִׁים עוֹבֵד – és harminc évesen kezd dolgozni. – מִפֶּאֶן – Innen vezetjük le, – לְתַלְמִיד שֶׁלֹּא רָאָה סִימָן יָפֵה בְּמִשְׁנֵתוֹ בְּחַמֵּשׁ שָׁנִים – hogy ha egy tanuló öt év alatt nem ér el jó eredményeket, – שְׁשׁוּב אֵינוֹ רוֹאֶה – akkor a későbbiekben sem lesz eredményes.

וּמִבֶּן חֲמִשִּׁים שָׁנָה יָשׁוּב מִצָּבָא הָעֵבֶדָה וְלֹא יַעֲבֹד עוֹד. (במדבר ח, כה)

Ötvenévestől kezdve kilép a szolgálatból, és ne szolgáljon többé. (4Mózes 8:25.)

Xxx – és ne szolgáljon többé. – xxx – [Ne végezze többé] a vállon cipelés munkáját, – xxx – de térjen vissza becsukni [a Szentély] kapuit, – xxx – [valamint] énekelni és felmálházni a szekereket. – xxx – Ezt [jelent a következő versben elhangzó] – xxx – „**Szolgálja testvéreit,**” – xxx – [vagyis voltaképpen] „[szolgáljon] testvéreivel,” amint azt a Targum [Onkelosz] is fordítja.⁴⁶

וְשָׂרְתָה אֶת אֶחָיו בְּאֵהָל מוֹעֵד לְשֹׁמֵר מִשְׁמֶרֶת וְעֵבֶדָה לֹא יַעֲבֹד כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְלוּיִם בְּמִשְׁמֹרֵתָם.
(במדבר ח, כו)

Szolgálja testvéreit a találkozás sátrában, őrködve, de szolgálatot ne végezzen. Így cselekedjél a levitákkal őrhelyeiken. (4Mózes 8:26.)

Xxx – őrködve. – xxx – A Sátor körül táborozva, – xxx – és felállítva valamint lebontva [azt] utazások idején.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בְּשָׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאָמֹר.
(במדבר ט, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez Szináj sivatagában, a második évben, miután kivonultak Egyiptom országából, az első hónapban, mondván: (4Mózes 9:1.)

פְּרִשְׁתָּה שְׁבִרְאֵשׁ הַסֶּפֶר לֹא נֶאֱמַרְהָ עַד אֵיךְ – ...**az első hónapban...** – בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן – A könyv eleje⁴⁷ azonban ijár havában történt [a második hónapban]. – לְמַדְתָּ – Ebből vezetjük le, – וּמִאוּרָה וּמִקְדָּם וּמִאוּרָה בְּתוֹרָה – hogy a Tórában leírt események nem mindig kronológiai sorrendben követik egymást. – וְלָמָּה לֹא פָתַח בְּזוֹ – De miért nem

⁴⁶ Az (xxx – et) szócska rendszerint közvetlen tárgyak előtt áll. Ha itt ilyen értelemben értelmeznénk, akkor a vers ezt mondaná: „Szolgálja testvéreit.” Nem lenne azonban helyénvaló, hogy az idősebb leviták a fiatalabbakat szolgálják, ezért az (xxx – et)-et „-val/-val” értelemben értelmezzük. A vers tehát azt mondja, hogy amikor egy lévita már túl öreg ahhoz, hogy a miskán és annak eszközei vállon való cipelésének fázasztó munkáját végezze, még mindig végezhet egyéb feladatokat (*Leket Báhír*). Rási szintén (xxx – im)-ként („-val/-val”) értelmezi az (xxx – et)-et az *1Mózes* 4:1-hez és 6:13-hoz fűzött kommentárjában.

⁴⁷ Lásd *uo.* 1:1.

kezdte a könyv ezzel a résszel? – מִפְּנֵי שֶׁהוּא גְנוּתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל – Mert ez a rész szégyen Izraelnek, – שְׁכָל אַרְבָּעִים שָׁנָה שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בְּמַדְבָּר – ugyanis a negyvenévi sivatagi tartózkodás alatt, – לֹא הִקְרִיבוּ אֶלָּא פֶסַח זֶה בְּלִבָּר – csupán ezt az egy peszáhi áldozatot hozták.

וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ. (במדבר ט, ב)

Tartsák meg Izrael fiai a peszahot a maga idejében; (4Mózes 9:2.)

Xxx – a maga idejében; – xxx – Még⁴⁸ szombaton⁴⁹ is; – xxx – még⁵⁰ rituális tisztátalanság[luk] idején is.⁵¹

בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם בַּחֹדֶשׁ הַזֶּה בֵּין הָעֲרֵבִים תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ בְּמוֹעֲדוֹ כָּל חֻקְתּוֹ וְכָל מִשְׁפָּטוֹ תַּעֲשׂוּ אֹתוֹ. (במדבר ט, ג)

...a tizennegyedik napon abban a hónapban estefelé tartsátok meg azt a maga idejében, minden rendelete és minden törvénye szerint tartsátok meg. (4Mózes 9:3.)

Xxx – minden rendelete [...] szerint. – xxx – Ezek azok a parancsolatok, – xxx – amelyek [magának az áldozati állatnak] a testére vonatkoznak, – xxx – [miszerint annak a következő kritériumoknak kell eleget tennie:] bárány; hibátlan, hím; egyéves.⁵²

Xxx – és minden törvénye szerint. – xxx – Ezek olyan az állatra vonatkozó parancsolatok, – xxx – amelyek egy másik helyről erednek⁵³; – xxx – [ilyen] például a mácá-evés hét napja – xxx – valamint a háméc eltávolítása [a házból]. – xxx –

⁴⁸ Noha szombaton tilos állatot levágni, a peszáh-áldozat levágása kivétel e tilalom alól.

⁴⁹ Erre a versünkben szereplő „a maga idejében” kitételből következtethetünk (*Mizráhi*).

⁵⁰ Amikor az emberek zöme tisztátalan. Ha azonban az embereknek csupán egy kis része *támé*, akkor azok nem vehetnek részt az áldozathozatalban (*Peszáhim* 78a).

⁵¹ *Szifri* 9:15. A 3. versben szereplő „a maga idejében” kitételből (*Mizráhi*).

⁵² *2Mózes* 12:5. A (xxx – *hok*) – „rendelet” – terminus egy olyan parancsolatra utal, amelynek az értelme, ésszerű magyarázata nem ismert. A peszáh-áldozatot érintő parancsolatoknak az a része, amely konkrétan az áldozati állatra vonatkozik, mint például az, hogy az állatnak egy hím báránynak vagy kecskegidának kell lennie, a parancsolatoknak ebbe ((xxx – *hok*)) a kategóriájába tartozik. A (xxx – *mispát*) – „törvény” – terminus ezzel szemben egy olyan fajta parancsolatra utal, amelynek az értelme, ésszerű magyarázata ismert. Rási a következőkben a peszáh-áldozatra vonatkozó többi parancsolatot ebbe a második kategóriába sorolja be. Ugyanis azok a parancsolatok, amelyek a mácá-ra és a kovászra vonatkoznak, annak a sietségnek állítanak emléket, amelylyel az izraelitáknak el kellett hagyniuk Egyiptomot, a keserű füvek fogyasztásának parancsolata pedig az egyiptomi szolgaság keserűségéről emlékezik meg (*Mászkil löDávid*).

⁵³ Vagyis amelyek az állattal magával csupán közvetett kapcsolatban vannak.

([Egy eltérő szövegvariáns⁵⁴.] Az áldozatok, – xxx – amelyek a testére vonatkoznak, – xxx – [miszerint annak a következő kritériumoknak kell eleget tennie:] bárány; hibátlan, hím; egyéves. – xxx – Az állatra vonatkozó; tűzön megsütve, – xxx – a feje a térdeivel és a belső szerveivel együtt. – xxx – A testen kívül – *mácá* és a *háméc* eltávolítása.)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח. (במדבר ט, ד)

És szólt Mózes Izráel fiaihoz, hogy tartsák meg a peszaht. (4Mózes 9:4.)

Xxx – És szólt Mózes, stb. – xxx – Mit tanít itt a Tóra? Nem hangzott-e már el az, hogy – xxx – „És kihirdette Mózes az Örökkévaló ünnepnapjait”⁵⁵ – xxx – Nyilvánvaló, hogy amikor hallotta – xxx – az ünnepekről szóló *pársá*-t a Szinájnál, elmondta nekik azokat, – xxx – majd pedig [később] átismételte azokat és buzdította őket⁵⁶ – xxx – amikor eljött az ideje [a micvák] végrehajtásának.⁵⁷

וַיַּעֲשׂוּ אֶת הַפֶּסַח בְּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בֵּין הָעַרְבִים בְּמִדְבַּר סִינַי כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ט, ה)

És megtartották a peszaht az első hónapban a hónap tizennegyedik napján estefelé Szinaj sivatagában; mindent aszerint, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek, aképpen cselekedtek Izráel fiai. (4Mózes 9:5.)

וַיְהִי אֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָיוּ טְמֵאִים לִנְפֹשׁ אָדָם וְלֹא יָכְלוּ לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי אֶהֱרֹן בַּיּוֹם הַהוּא. (במדבר ט, ו)

És voltak férfiak, akik tisztátlanok voltak halott ember miatt és nem bírták megtartani a peszaht azon a napon, és odaléptek Mózes és Áron elé azon a napon. (4Mózes 9:6.)

Xxx – Mózes és Áron elé. – xxx – Amikor mindketten ott ültek a tanházban, – xxx – odamentek hozzájuk és feltették kérdésüket. – xxx – De azt nem

⁵⁴ Ez a Náhmanidész javított Rási-szövege. Kifogásolja az eredeti változatot, azt állítva, hogy a hétnapos *mácá*- és *háméc*-parancsolatokat egyáltalán nem lehet áldozathozatali előírásoknak tartani (Mizráhi, Gur Árje). Ennek megfelelően Rási utolsó megjegyzései a *mácá*-ra és a *háméc*-re vonatkozóan nem a tórai szöveget magyarázzák. Ezekkel, csupán azért egészítette ki a kommentárját, hogy felsoroljon néhány a peszáhi áldozathozatallal kapcsolatos törvényt, amelyek azonban nem magára a *korbán*-ra vonatkoznak.

⁵⁵ 3Mózes 23:44. Mivel Mózes egyszer már megtanította nekik a törvényeket, miért ismételte most el azokat?

⁵⁶ Izrael fiait.

⁵⁷ Szifri 9:17.

mondhatjuk, – xxx – [hogy] egyiket a másik után [kérdézték volna meg]⁵⁸, – xxx – mert ha Mózes nem tudta, – xxx – honnét [tudhatta] volna Áron?⁵⁹

וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים הַהֵמָּה אֵלָיו אֲנַחְנוּ טְמֵאִים לְנֶפֶשׁ אָדָם לָמָּה נִגְרַע לְבַלְתִּי הַקָּרֵב אֶת קַרְבְּךָ יְהוָה
בְּמַעַדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ט, ז)

És mondták neki azok a férfiak: Mi tisztátalanok vagyunk halott ember miatt; miért csorbítottassunk meg abban, hogy nem mutatjuk be az Örökkévaló áldozatát a maga idejében Izráel fiai között? (4Mózes 9:7.)

וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֹשֶׁה עֲמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה מֶה יִצְוֶה יְהוָה לְכֶם. (במדבר ט, ח)

És mondta nekik Mózes: Várjatok, halljam, mit parancsol az Örökkévaló felőletek. (4Mózes 9:8.)

לָמָּה נִגְרַע – ...**miért csorbítottassunk meg...** – אָמַר לָהֶם – [Mózes] azt mondta nekik: – אֵין קָרְבִּים הֲרֵבִים – „Szent áldozat nem hozható – a rituális tisztátalanság állapotában.” – אָמְרוּ לוֹ – Ők [erre] azt mondták neki: – יִנָּק הָדָם עָלֵינוּ בְּכַהֲנִים – „[Nem azt kértük, hogy ténylegesen részt vehessünk a szolgálatban. Már azzal is megelégednénk, ha legalább] hintenék a vért a nevünkben rituálisan tiszta papok – טְהוּרִים – וַיֹּאכַל הַבָּשָׂר לְטְהוּרִים – és megennék az [áldozati] húst azok, akik tiszták.” – אָמַר לָהֶם – [Mózes] azt mondta nekik: – **עֲמְדוּ וְאֶשְׁמְעָה – ...Várjatok, halljam, [mit parancsol az Örökkévaló felőletek].**

הַמְּבֹטָח לְשִׁמוּעַ מִפִּי רַבּוֹ – aki biztos abban, hogy [választ fog] hallani mestere szájából. – אֲשֶׁרֵי יְלוּד אֶשְׁחָ – Szerencsés az a halandó, – שֶׁכֵּן מְבֹטָח – aki ennyire biztos lehet abban, – הָיָה זְמַן שֶׁהָיָה רוּצָה – hogy amikor csak szeretné, – הָיָה מְדַבֵּר עִם הַשְּׂכִינָה – beszélhet a Söhinával (az Isteni Jelenléttel).

לְהֹאמֵר עַל יָדֵי – Helyénvaló lett volna ezt a fejezetet [is] – מֹשֶׁה – Mózes révén közvetíteni, – כִּשְׂאֹר כָּל הַתּוֹרָה כְּלָה – akárcsak a Tóra többi részét. – אֲלֵא שְׂזָכוּ אֵלָיו – Ám ezek [az emberek] kiérdemelték, – שֶׁתֵּאמַר עַל יְדֵיהֶן – hogy rajtuk keresztül adassék át [a fejezetben foglalt tanítás], – שֶׁמְגַלְגֵּלִין זְכוּת – ugyanis [a Gondviselés] az érdemet – עַל יְדֵי זְכָאִי – az érdemesek révén szüli meg.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר ט, ט)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 9:9.)

⁵⁸ Először Mózeset és utána Áront.

⁵⁹ Szifri 9:20.

דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִישׁ אִישׁ כִּי יִהְיֶה טָמֵא לְנַפְשׁוֹ אוֹ בְּדַרְךְוּ חֲקָה לָכֶם אוֹ לְדוֹתֵיכֶם וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה. (במדבר ט, י)

Szólj Izráel fiaihoz, mondván: Ha valaki közületek vagy utódaitok közül tisztátalan lesz halott miatt vagy messze úton van, azért csak tartsa meg a peszáhót az Örökkévalónak. (4Mózes 9:10.)

Xxx – vagy messze úton van. – xxx – Egy pont van e fölött⁶⁰, ami azt mondja: – xxx – Nem [arról van szó], hogy valóban olyan messze volt, – xxx – hanem csak arról, hogy kívül volt – xxx – a [Szentély] udvarának küszöbén⁶¹ – xxx – [a peszáh-áldozat] levágásának egész idején⁶². – xxx – A második Peszáh [kor] *mácá* és *háméc* – xxx – [egyaránt] lehet vele otthonában⁶³; – xxx – [a második Peszáh napja] nem tekintendő ünnepnapnak⁶⁴; – xxx – és a *háméc* [fogyasztása] sem tilos, kivéve – xxx – amikor éppen [a *korbán*-t] eszi.

בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם בֵּין הָעַרְבִים יַעֲשׂוּ אֹתוֹ עַל מִצְוֹת וּמִוְרָיִם יֹאכְלֶהוּ. (במדבר ט, יא)

A második hónapban a tizennegyedik napon estefelé tartsák meg; kovásztalan kenyérral és keserű füvekkel egyék. (4Mózes 9:11.)

לֹא יִשְׂאִירוּ מִמֶּנּוּ עַד בֹּקֶר וְעֵצֶם לֹא יִשְׂבְּרוּ בוֹ כְּכֹל חֻקַּת הַפֶּסַח יַעֲשׂוּ אֹתוֹ. (במדבר ט, יב)

Ne hagyjanak belőle reggelig és csontot ne törjenek el benne, a peszáh minden törvénye szerint tartsák meg. (4Mózes 9:12.)

וְהָאִישׁ אֲשֶׁר הוּא טָהוֹר וּבְדַרְךְוּ לֹא הָיָה וְחָדַל לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמּוּיָהּ כִּי קָרְבַן יִהְיֶה לֹא הִקְרִיב בְּמַעֲדוֹ חֶטְאוֹ יִשָּׂא הָאִישׁ הַהוּא. (במדבר ט, יג)

De az a férfiú, aki tiszta és nem volt úton és elmulasztja megtartani a peszáhót, irtassék ki az a személy népe közül; mert az Örökkévaló áldo-

⁶⁰ A (xxx – *röhoká*) – „messze” – szó *ה*-je fölött, ami azt jelzi, hogy szűkíteni kell a szó teljes konnotációjának értelmezési tartományát. Lásd 1Mózes 33:4.

⁶¹ Mivel a peszáh-áldozatot a Szentély-udvarban kell levágni, bármely olyan helyet, amely kívül esett az udvar küszöbén, „messzi”-nek tekintettek. (*Gur Árje*)

⁶² Niszán 14-ik napján déltől napnyugtáig. (2Mózes 12:6.)

⁶³ Vagyis az embernek lehet *háméc* az otthonában még akkori is, amikor éppen levágja és elfogyasztja a második peszáh-áldozatot. Nem úgy az első peszáh-áldozat esetében, amikor is a *háméc* birtoklása niszán 14-e késő reggeltől a peszáh ünnep befejeztéig tilos.

⁶⁴ Azaz ijár 15-e, a második peszáh-áldozat elfogyasztásának a napja nem ünnepnap; következésképp *Hálél*-t – amelyet mondanak niszán 15-ének éjjelén, amikor elfogyasztják az első peszáh-áldozat húsát – nem mondanak ijár 15-ének éjjelén.

zatát nem mutatta be a maga idejében; viselje vétkét az a férfiú. (4Mózes 9:13.)

וְכִי יגִיד אֶתְכֶם גַּר וְעֹשֶׂה פֶסַח לִיהוָה כְּחֻקַּת הַפֶּסַח וּכְמִשְׁפָּטוֹ כִּן יַעֲשֶׂה חֻקָּה אַחַת יְהִיָּה לְכֹם
וּלְגֵר וּלְאִזְרָח הָאָרֶץ. (במדבר ט, יד)

És ha nálatok tartózkodik egy jövevény és meg akarja tartani a peszáhot az Örökkévalónak, a peszáh törvénye és rendszabása szerint tartsa meg; egy törvény legyen számotokra, a jövevény és bennszülött számára. (4Mózes 9:14.)

Xxx – És ha nálatok tartózkodik egy jövevény és meg akarja tartani a peszáhot. – xxx – Lehetséges, hogy mindenkinek, aki betér [a zsidóságba], – xxx – azon nyomban be kell mutatnia a peszáh-áldozatot?⁶⁵ – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: „egy törvény legyen...” – xxx – [A szövegrész] jelentése inkább ez: – xxx – „És ha nálatok tartózkodik egy jövevény, – xxx – és el-érkezik az ideje, hogy bemutassa a peszáh-áldozatot társaival⁶⁶ együtt, – xxx – a peszáh rendszabása szerint – xxx – és törvényei szerint – xxx – tegye meg.”

וְכִיֹּם הַקִּים אֶת הַמִּשְׁכָּן כֶּסֶף הָעֵנָן אֶת הַמִּשְׁכָּן לְאַהֲלֵי הָעֵרַת וּבְעֶרְבֵי יְהִיָּה עַל הַמִּשְׁכָּן כְּמִרְאֵה
אֵשׁ עַד בֹּקֶר. (במדבר ט, טז)

Azon a napon pedig, amelyen felállították a hajlékot, befödte a felhő a biztonság sátrának hajlékát, és este a hajlék fölött olyan lett, mint a tűz tüneménye egészen reggelig. (4Mózes 9:15.)

Xxx – befödte a felhő a biztonság sátrának hajlékát. – xxx – A miskánt, amelyet úgy készítettek el, hogy sátor legyen – xxx – a biztonság [kő]táblái⁶⁷ számára.

Xxx – a hajlék fölött olyan lett. – xxx – [Ez úgy értendő,] mintha [ez állna a szövegben:] „a hajlék fölött *folyamatosan* olyan lett.”⁶⁸ – xxx – És [ebben] az egész tórai szakaszban ilyen értelmű az [ige]használat.

כִּן יְהִיָּה תְּמִיד הָעֵנָן כְּסֻנוֹ וּמִרְאֵה אֵשׁ לְיֵלָה. (במדבר ט, טז)

⁶⁵ Ha így lenne, a szövegnek így kellene hangoznia: „És ha nálatok tartózkodik egy jövevény, [azonnal] mutassa be a peszáh-áldozatot...”

⁶⁶ Vagyis a többi zsidóval.

⁶⁷ Nem a sátor szolgált biztonsággul, hanem a benne elhelyezett kőtáblák (*Mizráhi, Gur Árje*). A kőtáblákra vésett Tízparancsolat tanúsította, hogy az Örökkévaló a zsidó népnek adta a Tórát (*Mizráhi*, lásd 2Mózes 25:16.).

⁶⁸ Vagyis a szövegben szereplő egyszerű igeidő ((xxx – *jihje*)) valójában folyamatos történést fejez ki.

Így volt mindig; a felhő befödte és a tűz tüneménye éjjel. (4Mózes 9:16.)

וּלְפִי הָעֵלֶת הָעֲנָן מֵעַל הָאֵהָל וְאַחֲרָי כֵּן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְמִקּוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכְּן שָׁם הָעֲנָן שָׁם יִחַנו
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר ט, יז)

És amikor elszállt a felhő a sátorról, akkor útnak indultak Izráel fiai; és azon a helyen, ahol a felhő megállott, ott táboroztak Izráel fiai. (4Mózes 9:17.)

Xxx - elszállt a felhő. - xxx - [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: (xxx - *isztálákut*)⁶⁹. - xxx - És ugyanilyen [értelemben a következő versben is]: „midőn elszállt a felhő.”⁷⁰ - xxx - Helytelen lenne azt írni: - xxx - „És amikor felszállt a felhő” [és] „a felhő felszállt,”⁷¹ - xxx - mivel [azok a szavak] nem eltávozást jelentenek, - xxx - hanem növekedést és felemelkedést, - xxx - mint [az (xxx - *olá*) szó] a „Most egy tenyérmnyi kis felhő emelkedik föl a tengerből”⁷² [szövegrészben].

עַל פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי יְהוָה יִחַנו כָּל יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכְּן הָעֲנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יִחַנו.
(במדבר ט, יח)

Az Örökkévaló parancsára vonultak tovább Izráel fiai, és az Örökkévaló parancsára szálltak táborba; amíg a felhő a Hajlék fölött maradt, táborozva maradtak. (4Mózes 9:18.)

שְׁנִינוּ - Az Örökkévaló parancsára vonultak tovább... - על פי ה' יקנו - Tanultuk [abban a *midrás*-ban, amely] - בְּמִלְאֲכָת הַמִּשְׁכָּן - a *Miskán*-nal kapcsolatos tennivalókat [írja le, hogy]: - כִּי־נָן שְׁהִיוּ יִשְׂרָאֵל נוֹסְעִים - valahányszor az izraeliták indulni készültek, - הִיָּה עֲמוּד הָעֲנָן מִתְקַפֵּל - a felhőoszlop is göngyölgött - וְנִמְשָׁךְ עַל גִּבֵּי - és végignyúlt a Jehuda törzs fölött, akár egy gerenda. - וְתִקְעוּ וְהָיָה - Megfújtak egy *tökiát*, egy *töruát*, majd [ismét] egy *tökiát*. - וְהָיָה - De [a felhő] nem indult el, amíg Mózes nem mondta ki, hogy: - וְנִסַּע דָּגֵל מִתְּנֵה יְהוּדָה - Erre aztán Jehuda táborának zászlaja elindult. - וְזוֹ בְּסִפְרֵי - Ez van a *Szifré* [midrás]ban⁷⁴.

כִּי־נָן ...az Örökkévaló parancsára szálltak táborba... - על פי ה' יקנו - Valahányszor az izraeliták táborot ütni készültek, - עֲמוּד הָעֲנָן מִתְמַר -

⁶⁹ „eltávozott”

⁷⁰ 21. vers.

⁷¹ 21. vers.

⁷² 1Királyok 18:44.

⁷³ 4Mózes 10:35.

⁷⁴ 84.

וְעוֹלָה – a Felhóoszlop felemelkedett – וְנִמְשָׁךְ עַל גְּבֵי בְּנֵי יִהוּדָה – és szétterült Jehuda törzse felett, – כְּמִין סֹכָה – akár egy sátor. – וְלֹא הָיָה נִפְרָשׁ – De addig nem terült szét, – שׁוֹבֵבָה ה' רַבּוּת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל – 75 – „Térj vissza Örökkévaló, Izráel ezreinek tízezrei közé!” – וְהָיָה אֹמֵר עַל פִּי ה' וְכִיד מִלְּשָׁה – „És ezért mondja az Írás: 76 „...az Örökkévaló parancsára Mózes által.”

וַיְהִי אֲשֶׁר יָהִיהָ הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים וְשָׁמְרוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסְעוּ. (במדבר ט, ט)

És néha a felhő néhány napig volt a hajlék fölött; az Örökkévaló parancsára szálltak táborba és az Örökkévaló parancsára indultak útnak. (4Mózes 9:20.)

וַיֵּשׂ אֲשֶׁר יְהִיהָ הָעֵנָן יָמִים מְסֻפָּר עַל הַמִּשְׁכָּן עַל פִּי יְהוָה יָחֲנוּ וְעַל פִּי יְהוָה יִסְעוּ. (במדבר ט, כ)

És néha a felhő pár napig volt a hajlék fölött; az Örökkévaló parancsára szálltak táborba és az Örökkévaló parancsára indultak útnak. (4Mózes 9:20.)

Xxx – És néha (szó szerint: „és van”). – xxx – Mintha azt mondanánk: „néha.”

Xxx – pár napig. – xxx – „néhány napig.”

וַיֵּשׂ אֲשֶׁר יְהִיהָ הָעֵנָן מֵעַרְבַּ עַד בֹּקֶר וְנִעְלָה הָעֵנָן בַּבֹּקֶר וְנִסְעוּ אוּ יוֹמָם וְלֵילָה וְנִעְלָה הָעֵנָן וְנִסְעוּ. (במדבר ט, כא)

És néha a felhő ott volt estétől reggelig; midőn reggel elszállt a felhő, akkor elvonultak; vagy ott volt egy nap és egy éjjel; midőn felszállt a felhő, akkor elvonultak. (4Mózes 9:21.)

אוּ יָמִים אוּ חֹדֶשׁ אוּ יָמִים בְּהֶאֱרִיף הָעֵנָן עַל הַמִּשְׁכָּן לְשָׁפֵן עָלָיו יָחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסְעוּ וְכִהְעֵלְתוּ יִסְעוּ. (במדבר ט, כב)

És ha két napig, vagy egy hónapig vagy egy évig időzött a felhő a hajlék fölött honolva, Izráel fiai táboroztak és nem vonultak tovább, de midőn fölszállt, elvonultak. (4Mózes 9:22.)

⁷⁵ Uo. 36.

⁷⁶ Uo. 9:23.

Xxx – vagy egy évig (szó szerint: „napokig”). – xxx – Egy évig⁷⁷, akár [a (xxx – jomim)] az „egy teljes évig legyen meg – xxx – a visszaváltás joga.”⁷⁸

עַל פִּי יְהוָה יִחַנוּ וְעַל פִּי יְהוָה יִסְעוּ אֶת מִשְׁמַרְתְּ יְהוָה שְׁמָרוּ עַל פִּי יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה. (במדבר ט, כג)

Az Örökkévaló parancsára szálltak táborba és az Örökkévaló parancsára vonultak tovább; az Örökkévaló rendelkezését megtartották az Örökkévaló parancsára Mózes által. (4Mózes 9:23.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לְאָמֹר. (במדבר י, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 10:1.)

עֲשֵׂה לָךְ שְׁתֵּי חֲצוּצֹת כָּסֶף מְקֻשָּׁה תַעֲשֶׂה אֹתָם וְהָיוּ לָךְ לְמִקְרָא הָעֵדָה וּלְמַסַּע אֶת הַמַּחֲנֹת. (במדבר י, ב)

Készíts magadnak két ezüst harsonát; vert munkával készítsd el azokat, hogy szolgáljanak a község egybehívására, és hogy elindítsák a táborokat. (4Mózes 10:2.)

עֲשֵׂה לָךְ – Készíts magadnak... – שִׁיְהִיו תּוֹקְעִין לְפָנֶיךָ – Hogy fújhassák a harsonát előtted, – כְּמֶלֶךְ – akár egy király [előtt], – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van [Mózes kapcsán]:⁷⁹ – וַיְהִי בִישׁרוּן מֶלֶךְ – „És király lett Jesurúnban.”

עֲשֵׂה לָךְ – Készíts magadnak... – מִשְׁלָךְ – Saját vagyonodból [és nem a közvagyonból].

עֲשֵׂה לָךְ – Készíts magadnak... – אֶתָּה עוֹשֶׂה וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם – Készítsd el, és használd azokat, – וְלֹא אֲחֵר – de senki más.

לְמִקְרָא הָעֵדָה – ...a község egybehívására... – כְּשֶׁתְּרַצֶּה לְדַבֵּר עִם הַסִּנְהֶדְרִין – Amikor majd beszélni kívánsz a Szánhedrinnel – וּשְׂאֵר הָעָם – valamint a nép többi tagjával – וְתִקְרָאם לְאַסּוֹף אֵלֶיךָ – és összehívod őket, hogy egybegyűljenek előtted, – וְיָדִי חֲצוּצֹת – a harsonák segítségével hívd őket egybe.

...és hogy elindítsák a táborokat. – בְּשַׁעַת סְלוּק מַסְעוֹת – A táborok elindulásakor [közvetlenül elindulásuk előtt] – תִּתְקַעוּ בָהֶם לְסִימָן – fújd meg azokat jeladásul. – וְנִמְצְאָת אֶתָּה אוֹמֵר – Következésképp azt mondjuk, hogy – עַל פִּי – A – עַל פִּי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – három felszólítás indította útnak őket: – וּשְׁלִשָּׁה הָיוּ נוֹסְעִים

⁷⁷ Versünk a táborozási időtartamokat növekvő sorrendben közli: „két napig vagy egy hónapig vagy egy évig”. (Minhát Jehudá vö. 1Mózes 24:55.)

⁷⁸ 3Mózes 25:29.

⁷⁹ 5Mózes 33:5.

Szent, áldassék Ő, szava, – וְעַל פִּי מֹשֶׁה – Mózes szava – וְעַל פִּי הַצְּרֹרֹת – és a harsonák szava.

מְקַשָּׁה – ...vert munkával... – מִהַעֲשֵׂת תַּעֲשֶׂה – [Egyetlen] öntvénytömbből készítsd el, – בְּהַקְשַׁת הַקְּרָנֹס – kalapálással.

וְתִקְעוּ בָּהֶן וְנוֹעְדוּ אֵלָיִךְ כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד. (במדבר י, ג)

És ha megfújják őket, akkor gyülekezzék össze az egész község a találkozás sátrának bejáratánál. (4Mózes 10:3.)

Xxx – És ha megfújják őket. – xxx – Mindkettőt.⁸⁰ Ez a jeladás – xxx – a község összehívására, amint írva van: – xxx – „akkor gyülekezzék össze az egész község – xxx – a találkozás sátrának bejáratánál.”

וְאִם בְּאַחַת יִתְקַעוּ וְנוֹעְדוּ אֵלָיִךְ הַנְּשִׂאִים רֵאשֵׁי אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר י, ד)

És ha csak az egyiket fújják meg, akkor gyülekezzenek nálad a fejedelmek, Izráel ezreinek fejei. (4Mózes 10:4.)

Xxx – És ha csak az egyiket fújják meg. – xxx – Ez a jeladás a fejedelmek összehívására, – xxx – amint írva van: „akkor gyülekezzenek nálad a fejedelmek.” – xxx – Ők is a Találkozás Sátrának bejáratánál találkoznak. – xxx – Ez tórai szövegrészek összehasonlításából van levezet a Szifriben.⁸¹

וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה וְנִסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחַיִּים קִדְמָה. (במדבר י, ה)

És ha riadót fújtok, akkor induljanak el a táborok, amelyek keleten táboroznak. (4Mózes 10:5.)

Xxx – És ha riadót⁸² fújtok. – xxx – [Ezzel adnak] jelt a táborok számára az indulásra; – xxx – tökiá, törúá⁸³ és [újra] tökiá.⁸⁴ – xxx – Így következtette ki ezt a Szifri⁸⁵ – xxx – a fölös versekből.

⁸⁰ Ezzel tettek különbséget a község és a fejedelmek között, mely utóbbiakat egyetlen kúrtharsanással hívták egybe (*Mizráhi*). A fejedelmek, akik az embereket képviselték, egyet jelentettek az egész néppel. Így tehát a jeladás, amely az egész községet – a népet fejedelmeivel együtt – hívta egybe, egy kettős kúrtharsanás volt; egy a népnek szólt, egy pedig a fejedelmeknek. Kizárólag a fejedelmek összehívásához elegendő volt egyetlen kúrtharsanás is. (*Gur Árje*)

⁸¹ 10:33. A versünkben szereplő (xxx – *vönoádu*), „akkor gyülekezzenek,” kifejezést veti össze a 3. versben szereplő (xxx – *vönoádu*), „akkor gyülekezzenek,” kifejezéssel, mely utóbbi helyen egyértelműen kimondásra kerül, hogy a gyülekezőhely a Találkozás Sátrának bejáratánál van.

⁸² (xxx – *truá*).

⁸³ Ez más volt, mint a népet összehívó kúrtszó, amely egyetlen *tökiá* hangból állt. (*Mizráhi*)

⁸⁴ A *tökiá* egyetlen elnyújtott kúrtszó volt, a *törúá* pedig egy sor rövid kúrtharsanás, amely jajveszéklésre hasonlított. (*Ros hásaná* 33b.)

וְתִקְעֶתֶם תְּרוּעָה שְׁנִית וְנָסְעוּ הַמַּחֲנֹת הַחֲנִים תִּמְנֶנָּה תְּרוּעָה יִתְקַעוּ לְמִסְעֵיהֶם. (במדבר י, 1)

És ha másodszor fújtok riadót, akkor induljanak el a táborok, amelyek délen táboroznak; riadót fújjanak elindulásukra. (4Mózes 10:6.)

וּבְהַקְהִיל אֶת הַקָּהָל תִּתְקַעוּ וְלֹא תִרְעוּ. (במדבר י, 2)

És ha egybegyűjtitek a gyülekezetet, akkor kürtjelet adjatok, de ne fújjatok riadót. (4Mózes 10:7.)

Xxx – És ha egybegyűjtitek a gyülekezetet, stb. – xxx – Mivel azt mondja [a Tóra]: „hogy szolgáljanak – xxx – a község egybehívására – xxx – és hogy elindítsák a táborokat,”⁸⁶ [e két dolog egymás mellé helyezéséből azt vezetjük le, hogy] – xxx – amiképpen a község összehívásakor – xxx – a kürtölést két kohén [végzi] – xxx – mindkét [kürttel], amint írva van: – xxx – „És ha megfújják őket, stb.,”⁸⁷ – xxx – ugyanúgy a táborok elindításakor is mindkettővel [kürtölnek]. – xxx – Lehetséges, hogy amiképpen a táborok indításakor – xxx – *tökiá*-t, *töruá*-t és *tökiát*-t fújnak, – xxx – azonképpen a község összehívásakor is – xxx – *tökiá*-t, *töruá*-t és *tökiát*-t fújnak, – xxx – nem téve ily módon különbséget – xxx – a község összehívása – xxx – és a táborok indítása között?⁸⁸ – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: – xxx – „És ha egybegyűjtitek a gyülekezetet, stb.,”⁸⁹ – xxx – tanítandó, hogy nem [fújnak] *töruá*-t – xxx – a gyülekezet egybehívásához. – xxx – Ugyanez a szabály vonatkozik a fejedelmekre is. – xxx – Íme egy áttekintés mindhárom [eset]re: – xxx – a község egybehívása kettővel, – xxx – a fejedelmeké eggyel, – xxx – és ezek egyikében sincs *töruá*. – xxx – A táborok indítása kettővel – xxx – *töruá* és *tökiá* révén.⁹⁰

וּבְנֵי אַהֲרֹן הַפְּהָנִים יִתְקַעוּ בְּחִצְצָרוֹת וְהָיוּ לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם. (במדבר י, 8)

És Áron fiai, a papok fújják a harsonákat, és legyenek ezek nektek örök törvényül nemzedékeiteken át. (4Mózes 10:8.)

⁸⁵ 10:35. Az (xxx – *utk’átem töruá*) (5. vers) azt tanítja, hogy a *tökiá*-t a *töruá* követi. A (xxx – *töruá jtk’u*) (6. vers) azt tanítja, hogy a *töruá*-t ezután egy *tökiá* követi. A teljes hangsorozat tehát: *tökiá, töruá, tökiá*.

⁸⁶ Fentebb 2. vers.

⁸⁷ Fentebb 3. vers.

⁸⁸ E hipotézis szerint a táborok indítására felhívó különleges jeladás a Felhő felemelkedés volt. Az ezt követő kürtjelek nem kifejezetten azért harsantak fel, hogy az indulást jelezzék. (*Gur Árje*)

⁸⁹ Ez a vers ugyanis másképp fölösleges, hiszen a 3. versben egyszer már elhangzott, hogy a népet egy *tökiá*-val kell összehívni (*Mizráhi*).

⁹⁰ *Szifri* 10:35.

Xxx – És Áron fiai, [a papok] fújják. – xxx – Ezeknél az összehívásoknál és indításoknál.⁹¹

וְכִי תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּר אֲתֶכֶם וְהִרְעַתְּם בְּחִצְצָרוֹת וְנִזְפְּרֶתֶם לִפְנֵי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶּם מֵאִיְבֵיכֶם. (במדבר י', ט)

És ha háborúba mentek országokban az ellenség ellen, aki szorongat benneteket, akkor fújjatok riadót a harsonákkal; és emlékezetbe juttok az Örökkévaló, a ti Istenetek színe előtt és megszabadultok ellenségeitől. (4Mózes 10:9.)

וּבְיָוֵם שְׂמֵחָתְכֶם וּבְמוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חַדְשֵׁיכֶם וּתְקַעְתֶּם בְּחִצְצָרוֹת עַל עֲלֹתֵיכֶם וְעַל זְבָחֵי
שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לִפְנֵי אֱלֹהֵיכֶם אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם. (במדבר י', י)

És örömtök napján, ünnepeiteken és újholdjaitokon fújjatok meg a harsonákat égőáldozataitok és békeáldozataitok mellett, hogy legyenek emlékeztetőül számotokra Istenek előtt. Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek. (4Mózes 10:10.)

Xxx – égőáldozataitok... mellett. – xxx – A Tóra [itt] a közösségi áldozatbemutatókról beszél.⁹²

Xxx – Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek. – xxx – Ebből tanuljuk meg [összekapcsolni] – xxx – [az Örökkévaló] Fenségét, az emlékezést és a sófárokat, – xxx – mivel írva van: „fújjatok meg” – ez a *sofárot*⁹³, – xxx – „emlékeztetőül” – ez a *zihronot*⁹⁴, – xxx – [és] „Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek” – ez a *málhujot*⁹⁵, stb.⁹⁶

וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִיית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ נִעְלָה הָעֶנָן מֵעַל מִשְׁכַּן הָעֵדֻת. (במדבר י', יא)

És volt a második évben, a második hónapban, a hónap huszadikán, föl szállt a felhő a Bizonyosság Hajlékáról. (4Mózes 10:11.)

⁹¹ És csakis ezen alkalmakkor. Nem voltak más olyan alkalmak, amikor a papok kürtöltek (*Gur Árje*) [Később, amikor felépült az állandó kőszentély, a papok kürtöltek a Szentély-szolgalat egyes rituáléi során. (2Kronikák 7:6.)]

⁹² *Szifri* 10:41.

⁹³ „sófárok”.

⁹⁴ „megemlékezés”.

⁹⁵ „királyi fenség”.

⁹⁶ *Szifri* 10:42. A három fogalom együtt szerepel a ros hásánai muszáf imádságban. (*Ros hásáná* 32a. Lásd *Toszáfot Jom Tov, Táanit* 2:3)

– **...a második hónapban...** – נִמְצְאָת אִתָּהּ אֹמֵר – **Vagyis azt mon-**
 dod, – עֲשׂוּ – שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ חֶסֶר עֲשָׂרָה יָמִים – **–** hogy tizenkét hónap mínusz tíz napot –
 בְּחֹרֶב – **–** töltöttek a Horevnél, [vagyis a Szináj hegyénél,]⁹⁷ – שְׁהָרֵי בְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ סִיּוֹן –
 mivel sziván hónap, [a harmadik hónap] elsején⁹⁸ – תָּבֹרוּזְתָּם לָהּ – **–** táboroztak le ott –
 וְלֹא – **–** és nem is távoztak – עַד עֲשָׂרִים בְּאֵיר לְשָׁנָה הַבְּאֵה – **–** a következő év ijár [a máso-
 dik hónap] huszadikáig.

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִסְעֵיהֶם מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּשְׁלַח הָעָנָן בְּמִדְבַּר פָּאָרָן. (במדבר י, יב)

És elindultak Izráel fiai vonulásaik szerint Szináj sivatagából; és megállt a felhő Párán sivatagában. (4Mózes 10:12.)

Xxx – vonulásaik szerint. – xxx – Azok szerint a szabályok szerint, amelyek zászlaik vonulása számára – xxx – meg lettek állapítva – ki az első, ki az utolsó.

Xxx – Párán sivatagában. – xxx – Kivrot Hátáává Párán sivatagában volt. – xxx – Ott vertek táborot ez után az út után.⁹⁹

וַיִּסְעוּ בְּרֹאשׁוֹנָה עַל פִּי יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה. (במדבר י, יג)

És elindultak elsőizben az Örökkévaló parancsára Mózes által. (4Mózes 10:13.)

וַיִּסַּע דָּגְלֵי מַחֲנֵה בְּנֵי יִהוּדָה בְּרֹאשׁוֹנָה לְצַבְאָתָם וְעַל צַבְאוֹ נְחֹשׁוֹן בֶּן עַמִּינָדָב. (במדבר י, יד)

És elindult Jehúda fiai táborának zászlaja elsőnek seregeik szerint; és serege élén volt Nahsón, Amminádáb fia. (4Mózes 10:14.)

וְעַל צַבְאָ מִטֵּה בְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר נְתַנְאֵל בֶּן צִוְעָר. (במדבר י, טו)

Jisszákár fiai törzsének serege élén volt Netánél, Cúár fia. (4Mózes 10:15.)

וְעַל צַבְאָ מִטֵּה בְּנֵי זְבוּלֹן אֱלִיאָב בֶּן חִלּוֹן. (במדבר י, טז)

⁹⁷ Lásd 2Mózes 3:1.

⁹⁸ Uo. 19:1.

⁹⁹ A Tóra később beszámol arról, hogy táborhelyüket Kivrot Hátáávanak (11:34.) nevezték el, majd továbbvonultak Hácérotba (11:35.), majd onnét Párán sivatagába (12:16.). Versünk mégis Párán sivatagaként azonosítja jelenlegi tartózkodási helyüket. Nyilvánvalóan volt egy kiterjedt pusztaság, amelyet Párán sivatagának neveztek. Megérkeztek oda, mint azt versünk is leírja, és később elnevezték táborhelyüket Kivrot Hátáávanak. Ezt követően elmentek Hácérotba, amely hely szintén Párán sivatagában volt, majd innét végül eljutottak egész a páráni terület végéig, amelyet változtatlanul a Párán sivataga elnevezéssel illeltek. (Sziifté Háhámim)

Zebulon fiai törzsének serege élén volt Eliáb, Hélón fia. (4Mózes 10:16.)

וְהוֹרֵד הַמִּשְׁכָּן וְנִסְעוּ בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּבְנֵי מֵרָרִי נֹשְׂאֵי הַמִּשְׁכָּן. (במדבר י', יז)

Ekkor lebontották a hajlékot és elindultak Gércsón fiai és Merári fiai, a hajlék vivői. (4Mózes 10:17.)

Xxx – Ekkor lebontották a hajlékot. – xxx – Amikor Jehuda zászlaja elindult, – xxx – Áron és fiai beléptek [a hajlékba], leszedték a *páróhet*-et, – xxx – és befedték vele a frigyládát, amint írva van: – xxx – „Amikor elindul a tábor, Áron és fiai menjenek be...”¹⁰⁰ – xxx – Gércsón fiai – xxx – és Merári fiai lebontották a miskánt – xxx – és felpakolták a szekerekre [és vonultak]. – xxx – A frigyláda és a szent edények, – xxx – [amelyeket] Kehát fiai vittek, – xxx – lefedve maradtak, póznákra [illetve rúdjaikra] helyezetten, – xxx – míg csak Rőuvén táborának zászlaja el nem indult. – xxx – Ezt követően „elindultak a kehátiak.”^{101 102}

וְנִסְעוּ דָגֵל מַחֲנֵה רְאוּבֵן לְצִבְאָתָם וְעַל צִבְאוֹ אֱלִיָּצוּר בֶּן שִׁדְיָאוּר. (במדבר י', יח)

És elindult Reúbén táborának zászlaja seregeik szerint; serege élén volt Elicúr, Sedéúr fia. (4Mózes 10:18.)

וְעַל צִבְאָ מִטֵּה בְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֹמִיאֵל בֶּן צוּרִישִׁדִי. (במדבר י', יט)

Simeón fia törzsének serege élén volt Selúmiél, Cúrisáddaj fia. (4Mózes 10:19.)

וְעַל צִבְאָ מִטֵּה בְנֵי גָד אֱלִיָּסֶף בֶּן דְּעוּאֵל. (במדבר י', כ)

Gád fiai törzsének serege élén volt Eljászáf, Deúél fia. (4Mózes 10:20.)

וְנִסְעוּ הַקֵּהָתִים נֹשְׂאֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהַקִּימוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן עַד בָּאֵם. (במדבר י', כא)

És elindultak a kehátiak, a szentély vivői, és felállították a hajlékot am azok jöttéig. (4Mózes 10:21.)

Xxx – a szentély vivői. – xxx – A szent tárgyak vivői.

¹⁰⁰ 4:5.

¹⁰¹ Lentebb 21. vers.

¹⁰² Brájtá d'mölehet Hámiskán 13.

Xxx – és felállították a hajlékot. – xxx – Gérson fiai és Merári fiai, – xxx – akik két zászlóval vonultak [Kehát fiai] előtt¹⁰³, – xxx – felállították a miskánt, amikor a Felhő megállapodott. – xxx – A táborverésre történő jeladást – xxx – Jehuda táborának zászlaja észlelte.¹⁰⁴ – xxx – Táborot vertek, miközben Kehát fiai még úton voltak – xxx – mögöttük a két utolsó zászlóval. – xxx – Gérson fiai és Merári fiai – xxx – felállították a Szentélyt, – xxx – s így amikor aztán Kehát fiai megérkeztek, – xxx – azt már helyére állítottan találták, – xxx – és bevitték a frigyládát, az asztalt, a menórát és az oltárokat. – xxx – Ez a vers értelme: – xxx – „Ők – a miskán felállítói – felállították azt – xxx – Kehát fiainak megérkezte előtt.”

וְנֹסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְּנֵי אֶפְרַיִם לְצַבְאָתָם וְעַל צָבָאוֹ אֲלִישָׁמַע בֶּן עֲמִיהוּד. (במדבר י, כב)

És elindult Efraím fiai táborának zászlaja seregeik szerint; serege élén volt Elisámá, Ammihúd fia. (4Mózes 10:22.)

וְעַל צָבָא מִטְּהַ בְּנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בֶּן פְּדָח צוּר. (במדבר י, כג)

Menásse fiai törzsének élén volt Gamliél, Pedácur fia. (4Mózes 10:23.)

וְעַל צָבָא מִטְּהַ בְּנֵי בִנְיָמִן אַבִּידָן בֶּן גִּדְעוֹנִי. (במדבר י, כד)

Benjámín fiai törzsének serege élén volt Abidán, Gideóni fia. (4Mózes 10:24.)

וְנֹסַע דָּגַל מַחֲנֵה בְּנֵי דָן מְאִסָּף לְכָל הַמַּחֲנֵה וְעַל צָבָאוֹ אַחִיעֶזֶר בֶּן עֲמִישַׁדִּי. (במדבר י, כה)

És elindult Dán fiai táborának zászlaja, gyűjtője mind a táboroknak, seregeik szerint; serege élén volt Áhiezer, Amisádáj fia. (4Mózes 10:25.)

...gyűjtője mind a táboroknak... – תְּלַמוּד יְרוּשָׁלַיִם – A Jeruzsálemi Talmud [azt tanítja]: – לְפִי שֶׁהָיָה שְׁבֻטוֹ שֶׁל דָּן מְרַבָּה בְּאוֹכְלוֹסִיָּן – Mivel Dán törzse roppant népes volt,¹⁰⁵ – הָיָה נוֹסַע בְּאַחֲרוֹנָה – ők vonultak leghátul.¹⁰⁶ – וְכָל מִי

¹⁰³ Gérson és Merári Jehuda után indult el és Rövén előtt (*Gur Árje*, 17. vers), Kehát pedig Reuvén után. Gérson és Merári tehát két indulással előzte meg Kehátot – a sajátjukkal és Reuvénéval.

¹⁰⁴ De nem ám önkényes választás eredményeképpen! A táborot „Isten szava” választotta ki. (*Mizráhi, Gur Árje*)

¹⁰⁵ 62 700 férfi (4Mózes 1:39.).

¹⁰⁶ Jehuda törzse valójában népesebb volt (74 600 férfi – *uo.* 27.), ők mégis legelől utaztak, királyokhoz méltón.

הָיָה – Ha valaki [útközben] elvesztette valamely vagyontárgyát, – הָיָה
מִתְזִירוֹ לוֹ – [Dán törzse később] visszaszolgáltatta neki.

– אֵית מָאן דְאָמַר – Létezik olyan vélemény, amely szerint – לַא-
דַּא-אַלְכַּזְתַּבּוּן וּמִפִּיק לָהּ מִן פְּאַשֶׁר יִחַנּוּ בֵּן יִסְעוּ – [Jehuda kelet felől, Reuvén dél felől, Efráim nyugat felől,
Dán pedig észak felől, ahogyan táboroztak,¹⁰⁷] – וּמִפִּיק לָהּ מִן פְּאַשֶׁר יִחַנּוּ בֵּן יִסְעוּ – [amire az] „...amint táboroznak, úgy induljanak” [vers]ből¹⁰⁸ következtet.¹⁰⁹ – וְאֵית
דְאָמַר – Egy másik vélemény szerint – בְּקוֹרָה הָיָה מִתְזִירוֹ – gerenda alakzatban vonul-
tak, – וּמִפִּיק לָהּ מִן מְאַסְפָּה לְכָל הַמַּחֲנֹת – [amire a] „...gyűjtője mind a táboroknak”
[vers]ből következtet.¹¹⁰

וְעַל צְבָא מִטְּהַ בְּנֵי אֲשֶׁר פָּגְעִיאל בֶּן עֶכְרָן. (במדבר י, כו)

Ásér fiai törzsének serege élén volt Pageiél, Okrán fia. (4Mózes 10:26.)

וְעַל צְבָא מִטְּהַ בְּנֵי נַפְתָּלִי אַחִירַע בֶּן עֵינָן. (במדבר י, כז)

Naftáli fiai törzsének serege élén volt Ahirá, Énán fia. (4Mózes 10:27.)

אַלְהָ מִסְעֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְצַבְאָתָם וְיִסְעוּ. (במדבר י, כח)

Így volt Izráel fiainak vonulása seregeik szerint, és így vonultak tovább.
(4Mózes 10:28.)

Xxx – Így volt [Izráel fiainak] vonulása. – xxx – Ez vonulásuk rendje.

Xxx – és így vonultak tovább. – xxx – Azon a napon¹¹¹ tovább vonultak.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְחֻבֵּב בֶּן רְעוּאֵל הַמִּדְיָנִי חֵתֵן מִשָּׁה נְסֻעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֵתוֹ
לָכֶם לָכֶה אֶתְנוּ וְהִטְכְּנוּ לָךְ פִּי יְהוָה דָּבָר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל. (במדבר י, כט)

**És szólt Mózes Hobábhoz, a midjanita Reuél, Mózes apósa fiához: Mi
elindulunk a hely felé, amelyről az Örökkévaló ezt mondta: azt adom**

¹⁰⁷ Lásd a 4Mózes 2:9-hez írt Rási-kommentárt.

¹⁰⁸ Uo. 2:17.

¹⁰⁹ Dán népes mivolta lehetővé tette, hogy a törzs tagjai dél felé, egészen Efrájim mögé elnyúlva vonuljanak, és összeszedegessék az elhullajtott holmikat.

¹¹⁰ Ezen vélemény szerint az „amint táboroznak, úgy induljanak” vers nem a vonulási alakzatra utal, hanem azt tanítja, hogy az útrakelés, akárcsak a táborozás, Isten szavára történt. És Dán begyűjtő szerepe nem népes mivoltára, hanem a vonuló törzsek oszlopában hátul elfoglalt helyére alapozódott.

¹¹¹ A második hónap huszadik napján. A 11. versben csupán az áll, hogy a Felhő felemelkedett azon a napon. A 12. versben olvasható „És elindultak Izráel fiai vonulásaik szerint” igazából általános vonulási rendjükre utal, és nem konkrétan az elindulásukra. Versünk említi először határozottan azt, hogy továbbindultak azon a napon, amikor a Felhő felemelkedett. (*Mizráhi*)

majd nektek; gyere velünk, és mi jót teszünk veled, mert az Örökkévaló jót ígért Izraelnek. (4Mózes 10:29.)

עַד – rögtön, – מִיָּד – **...Mi elindulunk a hely felé...** – נִסְעִים אֲנַחְנוּ אֶל הַמָּקוֹם – és három napon belül – אָנוּ נִכְנְסִין לְאֶרֶץ – be is megyünk arra a földre. – עַל מְנָת – azért indultak, – שְׂבַמְסַע זֶה הָרֵאשׁוֹן – Mert ennél az első utazásnál – אֶלָּא שְׂחָטָאוּ בְּמִתְאוּנָנִים – csak ezután vétkeztek a [mannára] „panaszkodók”.¹¹² – וּמִפְּנֵי מָה שִׁתַּף מֹשֶׁה עֲצֻמוֹ עִמָּהֶם – És miért vette magát Mózes a többiekhez, [hiszen nem ő vezette be a zsidókat a Szentföldre]? – שְׁעֵדִין לֹא נִגְזְרָה גְזֵרָה עָלָיו – Mert még nem lett meghozva [véglegesen]¹¹³ felőle az ítélet, [hogyan nem mehet be]¹¹⁴ – וּכְסָבוֹר שֶׁהוּא נִכְנָס – és úgy gondolta, hogy ő is be fog menni.

Xxx – Hovávhoz. – xxx – Ez Jitró volt,¹¹⁵ amint írva van: – xxx – „Mózes apósának, Hovávnak fiától.”¹¹⁶ – xxx – Akkor hát miért mondja a Tóra: – xxx – „És midőn hazaértek a leányok atyjukhoz, Reuélhez”¹¹⁷? – xxx – Ez azt tanítja, hogy a gyermekek „apá”-nak szólítják nagyapjukat. – xxx – [Mózes apósának] sok neve volt: – xxx – „Jitró” [szó szerint: „hozzáadott”], – xxx – mert hozzáadott egy részt a Tórához;¹¹⁸ – xxx – „Hováv” [szó szerint: „valaki, aki szeret”], – xxx – mert szerette a Tórá, stb.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא אֵלֶיךָ כִּי אִם אֶל אֶרְצִי וְאֶל מוֹלְדָתִי אֵלֶיךָ. (במדבר י, ל)

És ő mondta neki: Nem megyek, hanem országomba és szülőföldemre megyek. (4Mózes 10:30.)

Xxx – országomba és szülőföldemre. – xxx – Akár vagyonom miatt, – xxx – akár családom miatt.¹¹⁹

וַיֹּאמֶר אֵל נָא תַעֲזֹב אֶתְנוּ כִּי עַל כֵּן יֵרְעֶתָ חַנּוּחַנוּ בְּמִדְבָּר וְהָיִיתָ לָנוּ לְעֵינַיִם. (במדבר י, לא)

¹¹² Uo. 11:1.

¹¹³ Annak ellenére, hogy erre már volt utalás. Lásd a 2Mózes 6:1-hez és 17:14-hez írt Rási-kommentárt.

¹¹⁴ 5Mózes 3:23-29.

¹¹⁵ Mózes apósa. (2Mózes 3:1)

¹¹⁶ Bírák 4:11. Ez azt bizonyítja, hogy a versünkben olvasható „Mózes apósa” nem Reuélre utal, hanem Hovávra (Mizráhi, Gur Árje).

¹¹⁷ 2Mózes 2:18. Egyike a lányoknak, akik hazaértek „atyjukhoz, Reuélhez,” Cipóra volt, Mózes felesége.

¹¹⁸ A 2Mózes 18:13-26 megörökíti Jitró igazságszolgáltatási rendszerét.

¹¹⁹ Nem azért, hogy ott maradjak, hanem azért, hogy eladjam ingatlan vagyonomat és áttérítsem családomat a zsidó vallásra (Rabbi Avraham miPrág). És valóban, a Bírák 1:16. feljegyzi, hogy Jitró és családja Izrael földjén telepedett le. (Gur Árje)

És ő mondta: Ne hagyj el, kérlek, bennünket, mivel te tudod, hogyan kell táboroznunk a pusztában, légy tehát számunkra a szemünk. (4Mózes 10:31.)

Xxx – Ne hagyj el, kérlek. – xxx – A (xxx – ná) szócska itt semmi egyebet nem jelent, mint kérést, – xxx – hogy ne mondják majd: – xxx – Jitró nem [az Örökkévaló iránti] odaadásból tért be,¹²⁰ – xxx – [hanem azért, mert] azt hitte, hogy a betértek [is] kapnak örökrészt az országból, – xxx – most [azonban], hogy látta, – xxx – hogy nincs számukra örökrész, – xxx – ott hagyta őket, és útjára ment.

Xxx – mivel te tudod, hogyan kell táboroznunk a pusztában. – xxx – Mert helyénvaló számodra ezt tenni,¹²¹ – xxx – mivel te tudod, hogyan kell táboroznunk a pusztában, – xxx – és te láttad a csodákat és hatalmas cselekedeteket, amelyek velünk tétettek.¹²²

Xxx – mivel te tudod. – xxx – [Ez ugyanazt jelenti,] mint [az, hogy] (xxx – ál áser jádátá), „mert te tudod,” – xxx – [és ugyanolyan értelemben használatos,] mint [a (xxx – ki ál kén) kifejezés] a „mivelhogy nem adtam őt – xxx – Sélá fiamnak,”¹²³ – xxx – a „ha már erre jöttetek,”¹²⁴ – xxx – a „mert [hajlékom árnyékába] jöttek,”¹²⁵ – xxx – [és] a „mert arcodat [úgy] láttam”¹²⁶ [szövegrészekben].

Xxx – légy tehát számunkra a szemünk. – xxx – [A (xxx – vöhájitá)] a Targum [Onkelosz értelmezése] szerint múlt idő.¹²⁷ – xxx – Egy másik értelmezés: jövő idő. – xxx – [Ha] valami elkerülné a szemünket, – xxx – te majd felnyitod rá a szemünket. – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Olyan drága leszel számunkra, mint a [saját] szemünk, – xxx – amint írva van: „Szeressétek a jövevényt.”¹²⁸

וְהָיָה כִּי תִלְךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטּוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יִיטִיב יְהוָה עִמָּנוּ וְהַטָּבוֹנוּ לָךְ. (במדבר י, לב)

És léssen, hogyha velünk jössz, akkor abból a jóból, amit az Örökkévaló tesz velünk, jót teszünk veled. (4Mózes 10:32.)

¹²⁰ A 32. versben Mózes biztosítja Jitrót, hogy neki is java származik majd abból, ha marad. Miért kellett hát kérlelnie, hogy maradjon? Hogy nehogy azt mondják, hogy nem az Örökkévaló iránti szeretetből és odaadásból tért be. (*Gur Árje*)

¹²¹ Jitró, aki széles körben ismert volt, nagymértékben megszentelte az Örökkévaló Nevét azzal, hogy lemondott világi érdekeiről annak érdekében, hogy a Tórát tanulmányozhassa a pusztaságban. (*Mizráhi*)

¹²² Szifri 10:31.

¹²³ 1Mózes 38:26.

¹²⁴ Uo. 18:5.

¹²⁵ Uo. 19:8.

¹²⁶ Uo. 33:10.

¹²⁷ Onkelosz a következőképpen értelmezi ezt: „Azokat a hatalmas cselekedeteket, amelyeket az Örökkévaló tett velünk, te saját szemeiddel láttad.”

¹²⁸ 5Mózes 10:19.

‘מִי־הָיָה הַטּוֹב הַהוּא וְגוֹ’ – **...akkor abból a jóból...** – מה טובה היטיבו לו – Miféle jót juttattak neki? – אָמְרוּ – Azt mondták [a bölcsek]: – אֶת הָאָרֶץ – „Amikor az izraeliták felosztották az [ország] földjét, – הָיָה דוֹשְׁנָה שָׁל יְרִיחוֹ – ott volt Jerikó termékeny földje, – תִּק אָמָה עַל תִּק אָמָה – ötszáz ámászor ötszáz ámányi [föld], – וְהִנִּיחוּהוּ מִלְּחֹק – amelyet nem ítélték oda senkinek.” – אָמְרוּ – Azt mondták: – מִי שִׁיבְנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּחֶלְקוֹ הוּא יִטְלֶנּוּ – „Ez azé lesz, akinek részén a Szentély fog állni.”¹²⁹ – וַיְבִין כָּךְ וַיְבִין כָּךְ נִתְנוּהוּ לְבְנֵי יִתְרוֹ – Addig is azonban Jitró fiainak adták, – וַבְּנֵי קִינִי חָתָן – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van:¹³⁰ – לְיוֹנָדָב בֶּן רְכָב – Jonádávnak, Réháv fiának, – מִשָּׁה – „Kéninek, Mózes apósának a fiai – עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים וְגוֹ’ – is elmentek a pálmák városából...”¹³¹

וַיִּסְעוּ מֵהַר יְהוָה דְּרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַרְזֵן בְּרִית יְהוָה נִסַּע לְפָנֵיהֶם דְּרֹךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לְהָם מְנוּחָה. (במדבר י, לג)

És elindultak az Örökkévaló hegyétől három napi útra; és az Örökkévaló szövetségének ládája vonult előttük három napi úton, hogy keressen számukra pihenőhelyet. (4Mózes 10:33.)

Xxx – három napi útra. – xxx – Három napi utat – xxx – tettek meg egyetlen nap alatt, – xxx – mert a Szent, Áldott Ő, – xxx – azonnal be akarta őket vinni az országba.¹³²

Xxx – és az Örökkévaló szövetségének ládája vonult előttük három napi úton. – xxx – Ez az a láda volt, ami [majd később] együtt ment velük a csatába, – xxx – amelyben az összetört kőtáblákat helyezték el.¹³³ – xxx – Ez három napi járásra haladt előttük, – xxx – hogy táborhelyet készítsen elő számukra.

וַעֲנֵן יְהוָה עָלֵיהֶם יוֹמָם בְּנִסְעָם מִן הַמַּחֲנֶה. (במדבר י, לד)

¹²⁹ A Szentély, amely köztulajdonban volt, termőföldön állt. Ez anyagi veszteséget jelentett a föld tulajdonosának. Egy esetleges panaszt megelőzve, a tulajdonost később ezzel a rendkívül termékeny jerikói földdarabbal kárpótolták.

¹³⁰ *Bírák* 1:16.

¹³¹ Az *5Mózes* 34:3. Jerikót a datolyapálmák városaként azonosítja.

¹³² *Szifri* 10:33.

¹³³ Ezt a ládát még Mózes készítette azt megelőzően, hogy utójára felment a Szináj hegyére (*5Mózes* 10:1.). Ebbe helyezte el azoknak a kőtáblának a darabjait, amelyeket akkor tört el, amikor megpillantotta az aranyborjút imádó izraelitákat (*2Mózes* 32:19.), és azokat az új kőtáblákat is, amelyeket jom kipurkor adott át neki az Örökkévaló (*5Mózes* 10:2.). Később, amikor Becálél elkészítette a miskán számára a frigyládát (*2Mózes* 25:10.), az új táblákat átrakták ebbe, a törött táblák azonban Mózes ládjában maradtak. Becálél ládját Kehát fiai vitték, akik táborbontáskor mindig Reuvén után indultak útnak (21. vers), míg Mózes ládája a nép előtt vonult, amint az versünkben olvasható. (*Mizráhi, Gur Árje*)

És az Örökkévaló felhője fölöttük volt nappal, midőn elindultak a táborból. (4Mózes 10:34.)

Xxx – És az Örökkévaló felhője fölöttük volt. – xxx – Hét felhőt örökít meg [a Tóra] útjuk során;¹³⁴ – xxx – Négy a négy oldalon, egy felül, egy alul, – xxx – és egy, amely előttük [haladt], – xxx – hogy mélyítse a magaslatokat és megemlje a mélységeket, – xxx – és hogy megölje a kígyókat és a skorpiókat.¹³⁵

Xxx – a táborból. – xxx – Táborhelyükről.

וַיְהִי בַּנֹּסֵעַ הָאֵרֶן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה יְהוָה וַיַּפְּצוּ אֵיבָרָי וַיִּגְסוּ מִשְׁנֵאֵיךְ מִפְּנֵיךְ. (במדבר י, לה)

És volt, amikor elindult a láda, így szólt Mózes: Kelj föl, Örökkévaló, hogy szétszórassanak ellenségeid, és megfutamodjanak előled, akik gyűlölnék. (4Mózes 10:35.)

וַיְהִי בַּנֹּסֵעַ הָאֵרֶן – És volt, amikor elindult a láda... – אַ עֲשֶׂה לוֹ סִמְנֵיֹת – A Szentírás jeleket¹³⁶ helyezett – מִלְּפָנָיו וּמֵאַחֲרָיו – e [rész] elé és után, – לִזְמַן שְׂאִין זֶה – utalva arra, hogy az nincs a helyén.¹³⁷ – וְלָמָּה נִכְתָּב כָּאֵן – Akkor miért került ide? – כִּדִּי לְהַפְסִיק – Hogy elválassza egymástól – בֵּין פְּרַעְנוֹת לְפְרַעְנוֹת וְכוּ' – az egyik rosszat¹³⁸ a másiktól,¹³⁹ stb., – כִּדְאִיתָא בְּכָל כַּתְּבֵי הַקֶּדֶשׁ – ahogyan az a *Kol kituv hákodes* kezdetű [talmudi] fejezetben¹⁴⁰ olvasható.

Xxx – Kelj föl, Örökkévaló. – xxx – Mivel Ő (az Örökkévaló) előttük járt – xxx – háromnapi járófölddel, – xxx – Mózes mindig így szólt: „Kelj föl és várj ránk, – xxx – ne menj tovább!” Midrás Tánhumá, Vájákhél.

Xxx – hogy szétszórassanak ellenségeid. – xxx – Azok, akik összegyűltek.¹⁴¹

¹³⁴ 1. „az Örökkévaló felhője,” versünkben. 2. „felhőd áll” (14:14.). 3. „felhőoszlopban” (uo.). 4. „És midőn a felhő sok napon át tartósan a hajlék fölött maradt” (9:19.). 5. „Valahányszor fölszállt a felhő” (2Mózes 40:36.). 6. „Ha nem szállt föl a felhő” (uo. 37). 7. „Mert az Örökkévaló felhője” (uo. 38.). (Szipte *Háhámim*) A felhőről számos más versben is szó van. Akkor miért csupán ezeket veszi számba a Tóra? Mert ezeknek a verseknek konkrétan a felhő az alanya, és a versek azt írják le, miképpen kísérte a népet, míg a többi vers az izraelitákra fókuszál, azt írva le, hogyan táboroztak vagy vonultak a felhőhöz képest. Csupán a magával a felhővel foglalkozó versek kerültek számbavételre. (*Gur Árje*)

¹³⁵ Szifri 10:34.

¹³⁶ Ez a jel egy fordított ך (nun) betű, amely e vers előtt és a 36. vers után látható a Tóra szövegében.

¹³⁷ Ennek a két versnek valódi helye ott lenne, ahol a Szentírás a *Miskán* útnak indulását írja le: „Azután induljon a Találkozás Sátra...” (4Mózes 2:17.).

¹³⁸ A 33. versben az „És elindultak az Örökkévaló hegyétől...” a Talmud szerint ez arra utal, hogy elfordultak Istentől.

¹³⁹ Amikor a következő fejezetben húsért panaszkodnak.

¹⁴⁰ *Sábát* 115b–116a.

¹⁴¹ *Szifri* 10:35.

Xxx – és megfutamodjanak előled, akik gyűlölnek. – xxx – Ezek az üldözők.¹⁴²

Xxx – akik gyűlölnek. – xxx – Ezek Izrael gyűlölői, – xxx – hiszen mindazok, akik gyűlölnek Izraelt, – xxx – gyűlölnek Azt, Aki szólt – xxx – és a világ létrejött, – xxx – amint írva van: – xxx – „gyűlölőid fenn hordják fejüket.”¹⁴³ – xxx – És kik ezek? – xxx – „Néped ellen titkon ármányt szőnek”¹⁴⁴ .¹⁴⁵

וּבְנַחַח יֹאמֵר שׁוֹבָה יְהוָה רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר י, לו)

És amikor megpihent, így szólt: Pihenj meg, Örökkévaló, Izrael ezreinek tízezrei között! (4Mózes 10:36.)

Xxx – Pihenj meg, Örökkévaló. – xxx – Menáhem¹⁴⁶ ezt egy pihenést/megpihenést jelentő kifejezésként értelmezi. – xxx – Hasonló [értelemben szerepel a szó a következő szentírási szövegrészben]: „A pihenés és a nyugalom segítene rajtatok.”¹⁴⁷

Xxx – Izrael ezreinek tízezrei között. – xxx – Ez azt hozza tudtunkra, hogy a Söhiná¹⁴⁸ – xxx – nem lakozik ott az izraeliták között, – xxx – amikor kevesebben vannak mint¹⁴⁹ huszonkétezen.¹⁵⁰

וַיְהִי הַעַם כְּמִתְאַנְנִים רַע בְּאֲזְנֵי יְהוָה וַיִּשְׁמַע יְהוָה וַיִּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יְהוָה וַתֹּאכַל בְּקָצָה הַמִּחְנֶה. (במדבר יא, א)

¹⁴² Szifri uo. Rási elmagyarázza, hogy az utalás itt az ellenség két különböző csoportjára történik. 1. Azok, akik összegyűltek, szórassanak szét. 2. Az üldözők futamodjanak meg. (Sziťtė Háhámim)

¹⁴³ Zsoltárok 83:3.

¹⁴⁴ Uo. 4.

¹⁴⁵ Az (xxx – ovehá) – „ellenségeid” – szó azt jelenti: „azok, akik iránt ellenségességgel viseltetsz” (lásd például 2Sámuel 18:29.). Ha a versben itt a (xxx – szonehá) – „gyűlölőid” – szó állna, akkor az is azt jelentette, volna, hogy „azok, akiket Te gyűlölsz”. Ám a piél alakban szereplő (xxx – möszánehá) szó szerint azt jelenti, hogy „azok, akik a Te irántad táplált gyűlöletet terjesztik”. Mivel azonban tiszteletlenség lenne Mózes részéről, ha az Örökkévalóról mint a gyűlölet tárgyáról beszélne, ezért ezt a szót úgy értelmezzük, mint ami az Izraelt gyűlölőkre utal. (Mászkil LöDávid)

¹⁴⁶ Menáhem ben Száruk (Spanyolország, kb. 920-980) Máhberet címmel héber szótárt szerkesztett. Rási kommentárjaiban gyakorta utal erre a munkára.

¹⁴⁷ Jesájá 30:15.

¹⁴⁸ Az Isteni Jelenlét.

¹⁴⁹ Jövámot 63b. A „tízezrei” önmagában is elegendő lenne, ha csupán annyit akarnánk kifejezni, hogy „nagy sokaságok.” Az, hogy itt a Tóra hozzáteszi: „ezreinek,” azt a szándékot jelzi, hogy a (minimális) számot 22.000-ben akarja meghatározni – a „tízezrek” ugyanis (minimum) kétszer tízezret jelent, az ezrek pedig (minimum) kétszer ezret. (Mizráhi)

¹⁵⁰ Ez megfelel a Söhiná-t kísérő 22.000 mennyei lénynek, akikről a Zsoltárok 68:18 tudósít: „Az Örökkévaló szekere kétszer tízezer és ezer meg ezer angyal...,” valamint a 22.000 lévitának, akikből a Söhiná tábora állt. (Gur Árje)

És történt, hogy a nép panaszkodott, és ez visszatetsző volt az Örökkévaló előtt; és midőn hallotta ezt az Örökkévaló, föllobbant haragja; és az Örökkévaló tüze kigyulladt közöttük, és elemésztette a tábor szélét. (4Mózes 11:1.)

Xxx – És történt, hogy a nép panaszkodott. – xxx – Az „a nép” [kitétel] csupán a hitványakra utal.¹⁵¹ – xxx – Ugyanígy mondja [a Tóra]: „Mit tegyek ezzel a néppel,”¹⁵² – xxx – és [még] azt is mondja: „Ez a gonosz nép.”¹⁵³ – xxx – Ám amikor igazak, – xxx – így nevezi őket [a Tóra]: „az Én népem”¹⁵⁴, – xxx – amint azt [is] mondja: „bocsásd szabadon népemet,”¹⁵⁵ – xxx – „Népem! Mit cselekedtem Én ellened?”^{156 157}

Xxx – panaszkodott. – xxx – A (xxx – *mit'onönim*) kifejezés semmi egyebet nem fejez ki, mint ürügyet. – xxx – Ürügyet kerestek, hogy elfordulhassanak – xxx – a Mindenütt Jelenváló követésétől. – xxx – Ugyanezt mondja [a Szentírás] Sámsonról: – xxx – „csak ürügyet keres.”¹⁵⁸

Xxx – és ez visszatetsző volt az Örökkévaló előtt [szó szerint: „az Örökkévaló fülében”]. – xxx – Ez az ürügy [a panaszkodásra] visszatetsző volt az Örökkévaló fülében, – xxx – mivel [kifejezetten] az volt a szándékuk, hogy [panaszkodásuk] elhatoljon az Örökkévaló füléig és feldühítse Őt. – xxx – Azt mondták: „Jaj nekünk, – xxx – mennyit küszködtünk ezen az úton, – xxx – három napja [már], hogy nem pihentük ki – xxx – az utazás fáradalmait.”¹⁵⁹

Xxx – föllobbant haragja. – xxx – Én [csak] a ti érdeketeket [néztem], – xxx – hogy azonnal beléphessetek az országba.

Xxx – a tábor szélét. – xxx – [Vagyis] azokat, akik kitesztáltak voltak közöttük alacsonyrendű mivoltuk [miatt]; – xxx – ők voltak a „nagy gyülevész tömeg.”¹⁶⁰

¹⁵¹ Ám „az egész nép” már az igazakra utal, mint a 2Mózes 19:8-ban is: „És felelt az egész nép együttesen és szóltak: Mindazt, amit az Örökkévaló mondott, meg fogjuk cselekedni!”

¹⁵² 2Mózes 17:4

¹⁵³ Jeremiás 13:10.

¹⁵⁴ „...az Én népem nem gondol Reám” (*Jesájá* 1:3.). Ez azt jelenti, hogy azok, akik valaha az Én népem voltak, vagyis igazak voltak, mostanra hitvánnnyá váltak és nem gondolnak Rám. (*Szifté Háhámim*)

¹⁵⁵ 2Mózes 8:16.

¹⁵⁶ Mihá 6:3.

¹⁵⁷ Szifri 11:1.

¹⁵⁸ Bírák 14:4.

¹⁵⁹ Midrás Ágádá

¹⁶⁰ Ez egy különféle nemzetiségekből álló tömeg volt, akik még Egyiptomban betértek, és az Egyiptomból való kivonuláskor csatlakoztak az izraelitákhoz (2Mózes 12:38).

– xxx – Rabbi Simon ben Menászjá azt mondja: – xxx – [Ők voltak] közöttük a kiválóak és a nagyok.¹⁶¹

וַיִּצְעַק הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה אֶל יְהוָה וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ. (במדבר יא, ב)

És kiáltott a nép Mózeshez; és imádkozott Mózes az Örökkévalóhoz, és a tűz elsüllyedt. (4Mózes 11:2.)

מִשָּׁל לְמֶלֶךְ בְּשׂוֹר וְדָם – Ez [az eset] összevethető egy hús-vér király [esetével], – וַיִּצְעַק עַל בְּנוֹ – aki megharagudott a fiára. – וְהֵלֵךְ הַבֵּן אֶצְל אָבִיו שָׁל אָבִיו – A fiú elment atyja bizalmas barátjához – וַיֹּאמֶר לוֹ – és azt mondta neki: – צֵא וּבְקֵשׁ עָלַי מֵאֲבָא – „Menj és kérj [engesztelést] számomra atyámtól.”

וַתִּשְׁקַע הָאֵשׁ – ...és a tűz elsüllyedt. – שִׁקְעָה בְּמִקוֹמָהּ בְּאֶרֶץ – Elsüllyedt a maga helyén [ott, ahol égett]. [Nem úgy, mint általában, amikor a tűz elalszik, amikor már nem tud tovább terjeszkedni.] – וְשָׂאוּ הַזָּרָה לְאַחַת הָרְיוּחוֹת – Ugyanis ha bármelyik másik irányba fordult volna, – הִיָּתָה מְקַפְּלֵת וְהוֹלֵכֶת – akkor végigpusztította volna – כָּל אֹתוֹ הָרְיוּחַ – abban az irányban az egész [területet]. [Isten azért ilyen csodálatos módon oltotta ki a tüzet, hogy látható legyen, hogy az nem magától, hanem csakis csoda útján, Mózes imája következtében aludt ki.]

וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא תַבְעֵרָה כִּי בְעֵרָה בָּם אֵשׁ יְהוָה. (במדבר יא, ג)

És így nevezték el azt a helyet: Tabeéra; mert égett közöttük az Örökkévaló tüze. (4Mózes 11:3.)

וְהָאִסְפָּסָף אֲשֶׁר בְּקִרְבּוֹ הִתְאוּוּ תַאֲנָה וַיִּשְׁבוּ וַיִּבְכוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאֲכִלֵנוּ בְּשׂוֹר. (במדבר יא, ד)

És a gyülevész nép, amely közöttük volt, mohó vágyakozásba esett; és újra sírtak Izráel fiai is és mondták: Ki ad nekünk húst enni? (4Mózes 11:4.)

Xxx – És a gyülevész nép. – xxx – Ők annak a „nagy gyülevész tömeg”-nek¹⁶² [tagjai] voltak, – xxx – akik odagyültek hozzájuk, amikor elhagyták Egyiptomot.

¹⁶¹ Szifri 11:1. Rabbi Simon láthatóan nem ért egyet azzal a véleménnyel, amelyet Rási fentebb idéz a Szifriből, miszerint a panaszkodók „hitványak” volnának. Vagy: a kiválóak közöttük a Szináj hegyénél vétkeztek azzal, hogy mélyen elmerültek az Örökkévaló látványában (lásd Rásinak a 2Mózes 24:10-hez fűzött kommentárját), és most megkapták büntetésüket a hitvány panaszkodókkal együtt. (Mizráhi)

¹⁶² 2Mózes 12:38.

Xxx – és újra [sírtak Izráel fiai]. – xxx – És Izrael fiai is együtt **sírtak** velük.

Xxx – Ki ad nekünk húst enni? – xxx – De hát nem volt húsup? Nem mondta- korábban [a Tóra]: – xxx – „És nagy gyülevész tömeg is vonult velük – xxx – és juhnyáj meg szarvasmarha, stb.”¹⁶³? – xxx – És ha netán azt mondanád, hogy [időközben már] megették őket, – xxx – [akkor én erre azt válaszolom, hogy] de vajon nem mondja-e [a Tóra azon a helyen,] amikor megérkeztek az országba: – xxx – „Sok jószága volt Reuvén fiainak, stb.”¹⁶⁴? – xxx – Nyilvánvaló hát, hogy csupán ürügyet kerestek.

זָכְרָנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם אֶת הַקְּשָׁאִים וְאֶת הָאֶבְטָחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבָּצְלִים
(במדבר יא, ה)

Emlékszünk a halra, amelyet ingyen ettünk Egyiptomban, az uborkára, a dinnyére, a póréhagymára, a vöröshagymára és a fokhagymára. (4Mózes 11:5.)

אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם – ...amelyet ingyen ettünk Egyiptomban... – אִם – Ha azt mondd, – תֹּאמַר – שֶׁמִּצְרַיִם נֹתְנִים לָהֶם דְּגִים חֲנָם – hogy az egyiptomiak adtak nekik ingyen halat, – וְהֵלֵא קָבַר נְאֻמֶּר – nemde az van írva:¹⁶⁵ – לֹא יִתֵּן לָכֶם – „...szalmát nem adnak nektek”. – אִם תִּבְּרַן לֹא הָיוּ נֹתְנִים לָהֶם חֲנָם – Ha szalmát nem adtak nekik ingyen, – וּמָהוּ אוֹמֵר – דְּגִים הָיוּ נֹתְנִין לָהֶם חֲנָם – halat talán ingyen adtak? – חֲנָם – Akkor miért van írva: „ingyen”, – חֲנָם מִן הַמְּצוּוֹת – mert „ingyen” [azaz szabadok] voltak a micváltól. [Mivel még nem volt rajtuk Isten parancsolatainak járma, a megélhetésük nem volt összefüggésben viselkedésükkel.]

Xxx – az uborkára. – xxx – Rabbi Simon azt mondta: Miért alakult át a manna – xxx – mindenné, kivéve ezeké?¹⁶⁶ – xxx – Mert ezek ártalmasak a szoptató anyák számára. – xxx – Azt mondjuk egy nőnek: – xxx – „Ne egyél fokhagymát vagy hagymát a baba miatt.” – xxx – Ez hasonlatos annak a [földi] királynak [az esetéhez], stb., amint az a Szifriben áll.¹⁶⁷

Xxx – az uborkára. – xxx – Ófranciául *cocombres*.

¹⁶³ Uo.

¹⁶⁴ 32:1.

¹⁶⁵ Uo. 5:18.

¹⁶⁶ A manna mindig olyan ízű volt, amilyen ételre fogyasztója éppen áhítozott, kivéve az itt felsorolt zöldségeket.

¹⁶⁷ Szifri 11:5. A király egy nevelő gyámsága alá helyezte fiát, aki óva intette őt, nehogy ártalmas ételeket és italokat fogyasszon. A fiú megharagudott apjára, mondván, hogy ezt nem azért tette, mert szereti engem, hanem azért, mert nem akarja, hogy egyem.

Xxx – a póréahagymára. – xxx – Póréahagyma, [ófranciául] *porels.* – xxx – (A Targum [Onkelosz] így fordítja: „(xxx – *ját bocinájá*)¹⁶⁸,” stb.)

וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשָׁה אֵין פֶּל בְּלִתִּי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ. (במדבר יא, ו)

...most azonban lelkünk kiszáradt, nincs semmi, csak a mannára néz a szemünk. (4Mózes 11:6.)

Xxx – csak a mannára néz a szemünk. – xxx – Manna reggel, manna este.¹⁶⁹

וְהַמֶּן כְּזֵרַע גֵּד הוּא וְעֵינוּ כְּעֵין הַבְּדֹלָח. (במדבר יא, ז)

És a manna olyan, mint a koriander magva és színe, mint a bedoláh színe. (4Mózes 11:7.)

Xxx – És a manna olyan, mint a koriander magva. – xxx – Az, aki ezt [a verset] mondta, – xxx – nem [az, aki] a másikat¹⁷⁰ mondta. – xxx – Az izraeliták azt mondták: „[nincs] semmi, csak a mannára – xxx – néz a szemünk,” – xxx – míg a Szent, Áldott Ő, – xxx – azt írta a Tórában: – xxx – „És a manna olyan, mint a koriander magva, stb.,” – xxx – mintha azt mondaná: „Nézzétek csak, ti, akik jártok e földön, – xxx – mire panaszkodnak az Én gyermekeim, – xxx – pedig milyen becses a manna!”¹⁷¹

Xxx – mint a koriander magva. – xxx – Gömbölyű, akár a koriander. Ófranciául „*aliendre*” mag.

Xxx – a bedoláh. – xxx – [Ez] egy drágakő neve, [ófranciául] „*cristal*”.

שָׁטוּ הָעַם וְלָקְטוּ וְטָחְנוּ בְּרַחֲמִים אוּ דָכוּ בְּמִדְכָה וּבְשָׁלוּ בְּפָרוּר וְעָשׂוּ אֶתֹו עֲגוֹת וְהָיָה טַעְמוֹ כְּטַעַם לֶשֶׁד הַשָּׁמֶן. (במדבר יא, ח)

Szerteszéledt a nép és megőrölték a kézi malmon vagy megtörték a mozsárban, megfőzték a fazékban és készítettek belőle pogácsákat és íze olyan volt, mint az olajlepény íze. (4Mózes 11:8.)

Xxx – Szerteszéledt. – xxx – A (xxx – *sijut*) [szó] sehogy másképp, mint „séta”-ként értelmezendő, – xxx – [ófranciául] „*esbanier*”, megerőltetés nélkül [sétálni].

Xxx – és megőrölték a kézi malmon, stb. – xxx – [A manna] sosem ment le a malom [garatján] – xxx – vagy [került bele] a fazékba vagy a mozsárba, – xxx –

¹⁶⁸ „a póréahagymára”.

¹⁶⁹ Szifri 11:5.

¹⁷⁰ Vagyis az 5-6. verset.

¹⁷¹ Vagyis versünk nem folytatása annak, amit az 5-6. versben az izraeliták mondtak, ők ugyanis panaszkodtak a mannára, míg a mi versünk dicsérően szól róla. (Böer *Jichák*)

hanem az íze változott meg – xxx – [és vált hasonlónvá] az örölt, zúzott vagy főtt [ételeké]hez.¹⁷²

Xxx – a fazékban. – xxx – Fazék.

Xxx – mint az olajlepény íze. – xxx – [Szó szerint:] az olaj nedvessége. – xxx – Így magyarázta Donás¹⁷³. – xxx – Hasonló ehhez [a (xxx – lősádi) szó] az – xxx – „erőm ellankadt a nyári hőségben”¹⁷⁴ [szövegrészben], – xxx – és a ה itt része a [szó] gyökének¹⁷⁵ [akárcsak a versünkben található (xxx – lősád) szó esetében]. – xxx – [A Zsoltárok könyvében található vers jelentése:] „Nedvességem ellankadt – xxx – a nyári hőségben.” – xxx – Mestereink mindazonáltal a [(xxx – lősád)] kifejezést úgy magyarázzák, – xxx – [mint ami] azt jelenti: „(xxx – sádájim).¹⁷⁶” – xxx – Ám a (xxx – sádájim)-nak semmi köze az olajhoz.¹⁷⁷ – xxx – És nem mondhatjuk azt, hogy a (xxx – lősád hásámen) [szókapcsolat (xxx – hásámen) szava] rokon az – xxx – „És meghízott Jesurun”¹⁷⁸ [szövegrész (xxx – vájismán) szavával]¹⁷⁹, – xxx – ha ugyanis így lenne, akkor a כ kámác [kátán]-nal¹⁸⁰ lenne vokalizálva, – xxx – és a hangsúly is a כ alatt lenne¹⁸¹. – xxx – Mármost mivel a כ pátáh kátán-nal¹⁸² van vokalizálva, – xxx – és a hangsúly a ש alatt van¹⁸³, – xxx – [ezért] „olaj”-at jelent¹⁸⁴.

¹⁷² Miután a versből kiderült, milyen csekély erőfeszítésre volt csupán szükség („Szerteszéledt”) a manna begyűjtéséhez, különös, hogy a vers elkezd aprólékosan sorba venni, mennyi fáradtságos munkára volt még szükség a fogyasztható étel elkészítéséhez. Az „és megörölték a kézi malmon” szövegrészt éppen ezért a következőképpen értelmezzük: „ugyanolyan íze volt, mintha malomban örölték volna meg” (lásd *Devek Tou*).

¹⁷³ Donás ben Lábrát (vagy másik ismert nevén Ádonim HáLévi) a 10. században élt a marokkói Fezben. Számos *pijut* szerzője volt, ezek közül az egyik legismertebb a *Dror Jikrá*. Írt egy értekezést, amelyben felsorolt kétszáz olyan példát, ahol az ő szógyök értelmezései és definíciói eltérnek a kollégája, Menáhém ben Száruk által szerkesztett *Máhberet* című munkában találhatóktól. A ket-tejük között fennálló vita tanítványaikra valamint a későbbi évszázadokban élt követőikre is át-öröklődött, és igazán a mai napig sem dőlt el. Rási gyakorta idézi mind Menáhemet, mint pedig Donást, amikor egy-egy nehezebb szó vagy szövegrész jelentését igyekszik megfejteni.

¹⁷⁴ *Zsoltárok* 32:4.

¹⁷⁵ Vagyis nem valamilyen -hoz, -nak, stb. jelentést hordozó prefixum.

¹⁷⁶ „Emlő” (többes számban)

¹⁷⁷ A szövegrész egyszerű jelentése az, hogy a manna íze olyan volt, mint az olaj (xxx – lősád)-jának az íze.

¹⁷⁸ *5Mózes* 32:15. A Midrás rabbijai versünk (xxx – hásámen) szavát a (xxx – hásámén) – „kövér” – jelzővel tartják egyenértékűnek. Az ő véleményük szerint a (xxx – lősád hásámen) szókapcsolat azt jelenti: „a kövér emlőnek.” Rási bebizonyítja, hogy ezt nem tekinthetjük a vers egyszerű, va-gyis szó szerinti jelentésének (*Böer Jichák*).

¹⁷⁹ Azt állítva illetéknéppen, hogy a (xxx – hásámen) szó egy jelző, melynek jelentése „kövér”, és nem főnév, amely „olaj”-at jelent.

¹⁸⁰ Vagyis *céré*-vel.

¹⁸¹ Vagyis a hangsúly a szó utolsó, (a mi konkrét szavunk esetében a) második tagjára esne.

¹⁸² Vagyis *szegol*-lal.

¹⁸³ Vagyis az utolsó előtti, (a mi konkrét szavunk esetében az) első szótagon.

– xxx – A *w kámác gádol*-lal¹⁸⁵ van vokalizálva – xxx – és nem *pátáh kátán*-nal¹⁸⁶,
 – xxx – mert [a szó] egy vers végén áll. – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – A
 (xxx – *lösád*) [szó] egy mozaikszó, – xxx – [mely a következő három szó kezdőbetű-
 jéből született]: (xxx – *lis*), (xxx – *semen*), (xxx – *duás*)¹⁸⁷. – xxx – [A vers azt akarja
 mondani, hogy a manna olyan volt,] mint egy olajjal gyúrt vekni – xxx – mézzel be-
 vonva. – xxx – Onkelosz fordítása: – xxx – „(xxx – *dliš bömáshá*)”¹⁸⁸, – xxx –
 Donás értelmezéséhez közelít, – xxx – mivel az olajjal gyúrt vekni – xxx – tartalmaz-
 za az olaj nedvességét.

וּבְרִדַת הַטֵּל עַל הַמַּחֲנֶה לְיָלֵה יָרֵד הַמָּן עָלָיו. (במדבר יא, ט)

És amikor hullott a harmat a táborra éjjel, lehullott rája a manna. (4Mó-
 zes 11:9.)

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכֶה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפִתַּח אֹהֶלוֹ וַיִּחַר אָף יְהוָה מְאֹד וּבְעֵינָיו מִשָּׂה רָע.
 (במדבר יא, י)

**És hallotta Mózes, amint a nép sír családjai szerint, ki-ki sátra bejáratá-
 nál; és föllobbant az Örökkévaló haragja nagyon, és Mózes szemében
 visszatetszett.** (4Mózes 11:10.)

מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת – ...**sír családjai szerint** (*lömispöhotáv*)... – מִשְׁפָּחוֹת מִשְׁפָּחוֹת
 וּבֹכִים – נֶאֱסָפִים – Család család mellett gyűlt össze és sírt, – לְפָרְסָם תְּרַעַמְתָּן בְּגִלְוֵי – nyilván-
 hirdelve panaszukat. – וַיִּבְוֹתֵינוּ אָמְרוּ – Bölcseink megjegygyezték, – לְמִשְׁפַּחְתּוֹ –
 hogy a „*lömispöhotáv*” [szó azt jelenti]: – עַל עֲסָקֵי מִשְׁפָּחוֹת – „családi dolgokkal kap-
 csolatban,” – עַל עֲרִיּוֹת – azaz olyan nemi viszonyokkal kapcsolatban, – הַנֶּאֱסָרוֹת לָהֶם –
 amelyek tiltottak voltak számukra [mint zsidók számára].¹⁸⁹

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לָמָּה תִרְעַעַתָּ לְעַבְדְּךָ וּלְמָה לֹא מִצַּחֲתֵי חַן בְּעֵינַיִךְ לְשׁוּם אֶת מִשָּׂא כָּל הָעָם
 הַזֶּה עָלָי. (במדבר יא, יא)

¹⁸⁴ És nem azt, hogy „kövér”.

¹⁸⁵ Vagyis *kámác*-cal.

¹⁸⁶ Vagyis *szegol*-lal. Úgy, ahogyan a (xxx – *semen*) – „olaj” – szót rendszerint írják.

¹⁸⁷ „gyúrt, olaj, méz”.

¹⁸⁸ „olajjal gyúrva”.

¹⁸⁹ A zsidók számára több mint húsz fajta nemi viszony van megtiltva, a nem-zsidók számára csupán hatféle. (Maimonidész *A tiltott testi kapcsolatok szabályai* eleje; *A király és háborúi szabályai* 9:5.)

És szólt Mózes az Örökkévalóhoz: Miért bántál rosszul szolgáloddal és miért nem találtam kegyet szemedben, hogy ennek az egész népnek terhét reám tessed? (4Mózes 11:11.)

הָאֲנֹכִי הֲרִיתִי אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה אִם אֲנֹכִי יִלְדֹתִיהוּ כִּי תֹאמַר אֵלַי שְׂאֵהוּ בְּחִיקָךְ כְּאֲשֶׁר יִשָּׂא הָאָמֵן
אֶת הַיָּנֹק עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ לְאַבְרָהָם. (במדבר יא, יב)

Vajon én fogantam-e ezt az egész népet, avagy én szültem-e, hogy azt mondod nekem: vidd őt öledben, amint viszi a nevelő a csecsemőt, arra a földre, amelyet esküvel ígértél ősatyáinak. (4Mózes 11:12.)

Xxx – hogy azt mondod. – xxx – Hogy azt mondod¹⁹⁰ nekem: „vidd őt öledben.” – xxx – Hol mondta ezt nekik? – xxx – [Amikor azt mondta:] „menj, vezesd a népet”¹⁹¹ És azt mondja [a Tóra]: – xxx – „és parancsot adott nekik¹⁹² [...] – xxx – hogy [kivezessék] Izráel fiait,¹⁹³ – xxx – [még] azzal a feltétellel [is], hogy megköveznek és sértegetnek téged.¹⁹⁴

Xxx – arra a földre, amelyet esküvel ígértél ősatyáinak. – xxx – Azt mondod nekem: vidd őt öledben.¹⁹⁵

מֵאַיִן לִי בָשָׂר לְחַת לְכָל הָעָם הַזֶּה כִּי יִבְכוּ עָלַי לֵאמֹר תִּנְהַלְנוּ בָשָׂר וְנֹאכְלָהּ. (במדבר יא, יג)

Honnan vegyek húst, hogy adjak az egész népnek? Mert siránkoznak nekem, mondván: adj nekünk húst, hogy ehessünk. (4Mózes 11:13.)

לֹא אוֹכֵל אֲנֹכִי לְבָדִי לְשֹׂאת אֶת כָּל הָעָם הַזֶּה כִּי כִבֵּד מְמֹנִי. (במדבר יא, יד)

Nem bírom én egyedül vinni ez egész népet, mert nehéz ez nekem. (4Mózes 11:14.)

וְאִם כִּכָּה אֶתְּ עֲשֵׂה לִי הֲרִגְנִי נָא הֲרֹג אִם מִצְּאֵתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְאֵל אֲרָאָה בְּרַעְתִּי. (במדבר יא, טו)

És ha így bánysz velem, ölj meg inkább, ha kegyet találtam szemedben, hogy ne lássam balsorsomat. (4Mózes 11:15.)

¹⁹⁰ A jövő idő itt a jelenre utal. (Szifte Háhámim)

¹⁹¹ 2Mózes 32:34.

¹⁹² Mózesnek és Áronnak.

¹⁹³ Uo. 6:13.

¹⁹⁴ Szifri 11:11-12.

¹⁹⁵ Az „arra a földre...” nem az „amint viszi a nevelő a csecsemőt”-höz kapcsolódik, hanem a „vidd őt öledben”-hez. (Mizráhi, Szifte Háhámim)

Xxx – És ha így bánsz velem. – xxx – Mózes ereje megfogyatkozott, akár egy nőé¹⁹⁶, – xxx – amikor a Szent, Áldott Ő, megmutatta neki – xxx – azt a büntetést, amellyel majd sújtja őket ezért.¹⁹⁷ – xxx – [Mózes] így szólt Őelőtte: „Ölj meg inkább!”¹⁹⁸

Xxx – hogy ne lássam balsorsomat. – xxx – Az kellett volna hogy álljon [a szövegben]: „balsorsukat,” – xxx – a Tóra azonban eufemizál. – xxx – Ez egyike [azoknak] a Tórán alkalmazott „írnoki korrekcióknak,” – xxx – [amelyeket] az eufemisztikus nyelvhasználati kiigazítás kedvéért [hajtottak végre].¹⁹⁹

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה אֲסֹפָה לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזְקֵנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעֶתָ כִּי הֵם זִקְנֵי הָעָם וְשֹׁטְרָיו
וְלָקַחְתָּ אִתָּם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ. (במדבר יא, טז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Gyűjts össze nekem hetven férfiút Izráel vénei közül, akikről tudod, hogy ők a nép vénei és őrei, és vidd őket a Találkozás Sátorához, hogy álljanak ott veled. (4Mózes 11:16.)

אוֹתָן שְׂאֵתָה מִכִּיר – Akiket ismersz, – שְׁנֵתֵמְנוּ עֲלֵיהֶם שׁוֹטְרִים בְּמִצְרַיִם – hogy kijelölt felügyelői voltak [Izrael fiainak] Egyiptomban – בְּעִבּוֹדַת פְּרֹךְ – a gyötrelmes robot idején, – וְהָיוּ מְרַחֲמִים עֲלֵיהֶם – és megszánták [a robotolókat], – וַיִּמְכִּים עַל יָדָם – emiatt pedig megverettek miattuk, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van: – וַיִּכּוּ שׁוֹטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – „És megbüntették Izráel fiainak felügyelőit.”²⁰⁰ – עֲתָה יִתְמַנּוּ בְּגִדְלָתָן – Nevezd ki hát őket most [újfent] nagyságukba, – כִּדְרֹךְ שֶׁנֶּצְטַעְרוּ בְּצַרְתָּן – [kapjanak olyan rangot,] mint [amilyet akkor viseltek,] amikor szenvedtek, amikor elnyomatásban [éltek].

Xxx – Gyűjts össze nekem. – xxx – Íme a válasz a panaszodra²⁰¹, – xxx – amikor azt mondtad: „Nem bírom én egyedül...” – xxx – De hát hol voltak az ere-

¹⁹⁶ Mózes itt a „te” személyes névmás nőnemű alakját ((xxx – át)) használja, jóllehet az Örökkévalóhoz intézi szavait. Ennek az az oka, hogy az Örökkévalót az őt érzékelő saját természetét tükrözve érzékeli. Mózes nőnemben szólította meg az Örökkévalót, mivel, úgymond, nőneműnek érzékeltte Őt, gyengébb manifesztációként, mint rendszeren. Ez az előbbiek értelemben azt mutatja, hogy Mózes elgyengült, „Mózes ereje megfogyatkozott, akár egy nőé” (lásd *Divré Dávid és Nefes háHájim* 1:17.).

¹⁹⁷ Mózes nem mondta volna „ölj meg inkább” pusztán azért, mert megterhelő volt számára ezzel az engedetlen néppel küszködnie (*Mizráhi, Szifté Háhámim*).

¹⁹⁸ *Szifri* 11:14.

¹⁹⁹ *Tánhumá, Bösáláh* 16. Ez nem a Szinájnál megkapott szövegben történt utólagos változtatás, hanem egy maga az Örökkévaló által végrehajtott kiigazítás. Ő ugyanis tekintetbe vette a Tóra nyelvének megfogalmazásakor, hogy az írnokok miképpen szoktak szövegkorrekciókat végrehajtani, és csak ezt követően nyújtotta át a Tórát Mózesnek a Szináj hegyén. (*Mizráhi*)

²⁰⁰ *2Mózes* 5:14.

²⁰¹ Ez magyarázatot ad arra, hogy a vének kiválasztása miképpen kapcsolódik Mózesnek a 14. versben olvasható panaszkodásához. (*Mizráhi*)

deti vének? – xxx – Nem ültek-e ott velük²⁰² még Egyiptomban is, amint írva van: – xxx – „Menj és gyűjtsd össze Izráel véneit”²⁰³? – xxx – Ők nyilvánvalóan elpusztultak „Táv’érá” tüzeiben.²⁰⁴ – xxx – Ők ezt [már] a Szinájnál kiérdemelték, amint írva van: – xxx – „Ők nézték az Istent.”²⁰⁵ Ami azt implikálja, hogy léhán viselkedtek, – xxx – mint az a személy, aki kenyeret majszolgat, – xxx – miközben a királyhoz beszél. – xxx – És erre [utal az is, hogy] „Ették és ittak.”²⁰⁶ – xxx – Ám a Szent, Áldott Ő, nem akart – xxx – bánatot okozni a Tóra-adás idején, – xxx – Ezért hát itt büntette meg őket.²⁰⁷

Xxx – és vidd őket. – xxx – Vidd őket szavakkal:²⁰⁸ „Mily szerencsések vagyok ti, – xxx – hogy vezetőkké lettetek kinevezve – xxx – a Mindenütt Jelenvaló gyermekei fölél!”²⁰⁹

Xxx – hogy álljanak ott veled. – xxx – Hogy az izraeliták lássák [őket ebben a helyzetben] – xxx – és kiváló férfiakként, tiszteletteljesen bánjanak velük, – xxx – mondván: – xxx – „Mily becsesek azok, akik Mózeszel együtt léptek be, – xxx – hogy hallják a beszédet – xxx – a Szent, Áldott Ő, szájából!”²¹⁰

וְיָרְדְּתִי וְדַבַּרְתִּי עִמָּךְ שָׁם וְאַצְלֵתִי מִן הַרֹחַ אֲשֶׁר עָלֶיךָ וְשָׁמַתִּי עֲלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ אֹתָךְ בְּמִשְׁאֵה הָעָם
וְלֹא תִשָּׂא אֹתָהּ לְבָדְךָ. (במדבר י'א, יז)

És én leszálok és beszélek veled, megnövelem a szellemet, amely rajtad van és ő reájuk teszem, hogy viseljék veled együtt a nép terhét, és ne vigyed te egyedül. (4Mózes 11:17.)

Xxx – És én leszálok. – xxx – Ez a Tórába feljegyzett tíz leszállás egyike.²¹¹

Xxx – és beszélek veled. – xxx – De nem velük.

Xxx – megnövelem. – xxx – [A (xxx – vőácálti) szó úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – (xxx – váárábé)²¹², – xxx – mint [az (xxx – ácilé) kifejezés] a „De Izráel fiainak nagyjaira”²¹³ [szövegrészben].

²⁰² Mózeszel és Áronnal.

²⁰³ 2Mózes 3:26.

²⁰⁴ 1-3. vers.

²⁰⁵ 2Mózes 24:11.

²⁰⁶ Uo.

²⁰⁷ Tánhumá 16.

²⁰⁸ Lásd Rásinak a 8:6-hoz fűzött kommentárját.

²⁰⁹ Szifri 11:16.

²¹⁰ Uo.

²¹¹ Szifri 11:17. Nagy megtiszteltetés az, amikor az Örökkévaló alászáll. Itt alászállásával a véneket tisztelte meg. (Gur Árje)

²¹² „magnövelem / nagyobbá teszem”.

²¹³ 2Mózes 24:11.

Xxx – és ő reájuk teszem. – xxx – Mihez volt hasonló ekkor Mózes? – xxx – Egy gyertyatartóba helyezett mécseshez. – xxx – Mindenki erről gyűjtja meg [a saját mécsesét], a saját fényéből mégsem vesz semmit.

Xxx – viseljék veled együtt. – xxx – Állapodj meg velük, – xxx – [hogycsupán] azzal a feltétellel [foglalhatják el ezt a fontos és méltóságteljes pozíciót], ha magukra veszik – xxx – a gyermekeimmal való fáradozás [terhét], – xxx – mivel engedetlenek és csökönyösek.²¹⁴

Xxx – és ne vigyed te egyedül. – xxx – Itt a válasz arra, amit mondtál: – xxx – „Nem bírom én egyedül...”²¹⁵

וְאֵל הָעָם תֹּאמַר הִתְקַדְּשׁוּ לְמִתְחַר וְאֶכְלֶתֶם בָּשָׂר כִּי בְכִיתֶם בְּאֲזְנֵי יְהוָה לֵאמֹר מִי יֵאֲכֹלֵנוּ בָּשָׂר כִּי טוֹב לָנוּ בְּמִצְרַיִם וְנָתַן יְהוָה לָכֶם בָּשָׂר וְאֶכְלֶתֶם. (במדבר יא, יח)

És mondjad a népnek: Készítsétek fel meg magatokat holnapra és enni fogtok húst, mivelhogy sírtatok az Örökkévaló fülébe, mondván: Ki ad nekünk húst ennünk? mert jobb dolgunk volt Egyiptomban. Tehát ad nektek az Örökkévaló húst, hogy egyetek. (4Mózes 11:18.)

Xxx – Készítsétek fel meg magatokat. – xxx – Készítsétek fel magatokat a büntetésre.²¹⁶ – xxx – Hasonlóképpen azt mondja [a Tóra]:²¹⁷ – xxx – „és készítsd el őket az öldöklés napjára!”²¹⁸

לֹא יוֹם אֶחָד תֵּאֲכָלוּן וְלֹא יוֹמִים וְלֹא חֲמִשָּׁה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרֵה יָמִים וְלֹא עֶשְׂרִים יוֹם. (במדבר יא, ט)

Nem egy napig fogtok enni, se két napig, se öt napig, se tíz napig, se húsz napig, (4Mózes 11:19.)

עַד חֹדֶשׁ יָמִים עַד אֲשֶׁר יֵצֵא מֵאֶפְכֶם וְהָיָה לָכֶם לְזָרָא יַעַן כִּי מֵאִסְתֶּם אֶת יְהוָה אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וּתְבַכּוּ לְפָנָיו לֵאמֹר לָמָּה זֶה יֵצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם. (במדבר יא, כ)

...hanem egy teljes hónapig, míg kijön az orrotokon és undorra válik nektek, mivel megvetettétek az Örökkévalót, aki közöttetek van és sírtatok előtte, mondván: minek is jöttünk ki Egyiptomból? (4Mózes 11:20.)

²¹⁴ Szifri 11:16.

²¹⁵ Uo. 11:17.

²¹⁶ A szöveg azt látszik indikálni, hogy egyszerűen csak a húsevésre kell felkészülniük. Ám de mi szükség erre felkészülni? Sokkal inkább arra a büntetésre kellett felkészülniük, amely e húsevés következményeként sújtotta őket (lásd a 33. verset). (Mizráhi)

²¹⁷ Jeremiás 12:3.

²¹⁸ Szifri 11:18.

Xxx – egy teljes hónapig. – xxx – Ez a [viszonylag] erényesekkel volt [így], – xxx – akik ágynak estek, majd később kimúltak. – xxx – A romlottakról azonban azt mondja [a Tóra]: – xxx – „Még a hús fogaik között volt.”²¹⁹ – xxx – Így tanítja a Szifri.²²⁰ – xxx – A Mőhiltá azonban ennek éppen az ellenkezőjét tanítja. – xxx – A romlottak ettek és harminc napon át szenvedtek, – xxx – ami azonban a [viszonylag] erényeseket illeti, – xxx – [ők akkor haltak meg, amikor] még a hús a fogaik között volt.

Xxx – míg kijön az orrotokon. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – „(xxx – *di tókocun bé*).”²²¹ – xxx – Úgy tűnik majd nektek, – xxx – mintha annyit ettetek volna belőle, – xxx – hogy végül az orrotokon jön ki belőletek.²²²

Xxx – és undorrá válik nektek. – xxx – Készségesebben fogjátok elhajítani, – xxx – mint ahogyan fogadtátok.²²³ – xxx – Rabbi Móse Hádársán kommentárjában azt láttam, hogy – xxx – egy bizonyos nyelvben a kardot „zará”-nak nevezik.

Xxx – az Örökkévalót, aki közöttetek van. – xxx – Ha nem helyeztem volna Jelenlétemet közétek²²⁴, – xxx – nem váltatok volna olyan önteltté, – xxx – hogy belemenjetez ezekbe a dolgokba.²²⁵

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף רִגְלֵי הָעָם אֲשֶׁר אָנֹכִי בִקְרַבֹּ וְאַתָּה אֲמַרְתָּ בְּשׂוֹר אֶתְּן לָהֶם וְאֶכְלוּ
חֶדֶשׁ יָמִים. (במדבר יא, כא)

És mondta Mózes: Hatszázezer gyalogos a nép, amely között vagyok és te azt mondod: húst adok nekik, hogy egyenek egy teljes hónapig. (4Mózes 11:21.)

Xxx – Hatszázezer gyalogos. – xxx – Nem törődött azzal, hogy beleszámolja [az összesbe] – xxx – a maradék háromezret.²²⁶ – xxx – Rabbi Móse Hádársán ezt úgy magyarázza, – xxx – hogy csak azok sírtak, akik kimentek Egyiptomból.²²⁷

²¹⁹ 33. vers.

²²⁰ Szifri uo.

²²¹ „megundorodtok tőle”

²²² Vagyis nem szó szerint arról van szó, hogy az orrukon jön ki belőlük, hanem olyan undort fognak érezni a hústól, mintha az orrukából jött volna ki. (*Mizráhi*)

²²³ Szifri uo. A (xxx – zárá) szó a (xxx – zore) – „kiválaszt / elhajt” – igéből ered, jelezve, hogy itt többről van szó, mint pusztá undorról. Az undor tárgya ugyanis olyannyira visszataszító, hogy azt muszáj elhajítani. (*Mizráhi*)

²²⁴ Az „aki közöttetek van” kiegészítés azt indikálja, hogy ez volt az ok. (*Mizráhi*)

²²⁵ Vagyis, hogy húst és más efféle fényűző dolgokat követeljenek.

²²⁶ Azok ugyanis, akiket a sivatagban megszámláltak, összesen 603.550-en voltak (1:46.).

²²⁷ Azok, akik kimentek Egyiptomból, összesen 600.000-en voltak (2Mózes 12:37.). Csupán ezek mondhatták (5. vers): „Emlékezünk a halra, melyet ettünk Egyiptomban.” (*Náhalát Jáákov*)

הֲצֵאן וּבָקֵר יִשְׁחַט לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם אֵם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֶף לָהֶם וּמִצָּא לָהֶם. (במדבר יא, כב)

Vajon juhot és marhát vágjanak-e le számukra, hogy elég legyen nekik, vagy a tenger halait mind gyűjtsék össze számukra, hogy elég legyen nekik? (4Mózes 11:22.)

Xxx – Vajon juhot és marhát vágjanak-e le. – xxx – Ez egyike annak a Rabbi Ákivá által magyarázott négy szöveghelynek, – xxx – amelyet Rabbi Simon tőle eltérően magyarázott. – xxx – Rabbi Ákivá azt mondta: „**Hatszáz ezer gyalogos, stb. – xxx – és Te azt mondod: – xxx – »húst adok nekik, hogy egynek egy teljes hónapig«?** – xxx – **Vajon juhot és marhát...**” – xxx – Mindent – xxx – szó szerint [kell] értelmezni, – xxx – [vagyis] ki fogja kielégíteni őket?²²⁸ – xxx – Ez hasonló ahhoz, ami [egy másik helyen elhangzik]: – xxx – „hogyan szerez annyit, amennyi elég a visszaváltására.”²²⁹ – xxx – Mármost melyik a súlyosabb [vétek], ez vagy [az, hogy]: „Halljátok csak, ti engedetlenek!”²³⁰ – xxx – Mivel azonban nem nyilvánosan adott hangot [kételkedésének], a Tóra megkímélte, – xxx – és nem büntette meg; ámde az [a bűne, amelyet a Mörivá vizénél történt] perlekedés során [követett el],²³¹ – xxx – nyilvános volt – a Tóra éppen ezért nem bánt kíméletesen vele. – xxx – Rabbi Simon azt mondta: Isten ments! – xxx – Ilyesmi sosem jutott eszébe ennek az igaz embernek. – xxx – [Elképzelhető-e valakiről,] akiről az van megírva: – xxx – „ő meghitt egész házamban,”²³² – xxx – hogy ilyet mondana: „A Mindenütt Jelenvaló nem képes kielégíteni minket”? – xxx – Ő sokkal inkább ezt mondta: – xxx – Hatszáz gyalogos, stb., – xxx – és Te azt mondtad: „húst adok nekik egy teljes hónapig,” – xxx – aztán meg meg akarsz ölni egy ekkora népet? – xxx – „Vajon juhot és marhát vágjanak-e le számukra,” – xxx – hogy aztán

²²⁸ „Vajon juhot és marhát vágjanak-e le számukra, hogy elég legyen [szó szerint: „találják-e”] nekik?” Rási az (xxx – *umácá láhem*) parafrazálja, hogy mutassa, az azt jelenti, hogy „elegendő lesz-e”.

²²⁹ 3Mózes 25:26.

²³⁰ 20:11. Ott Mózeset megbünteti az Örökkévaló, amiért rácsap a sziklára ahelyett, hogy beszélne hozzá (12. vers, ott). Itt mindazonáltal nem részesült büntetésben, jöllehet kétkedni látszik az Örökkévaló mindenhatóságában. De hát Mózes számos csodának volt szemtanúja a kivonulás idején, a Szinájnál és a sivatagban. Akkor hogyan is kétkedhetett most? (*Mizráhi*) Mózes azt hitte, hogy az Örökkévaló csupán az igazakkal tesz csodákat, de sohasem az olyan bűnösökkel, akik csupán azért követelnek húst, hogy kielégítsék saját feneketlen vágyaikat. (Az Egyiptomból való kivonulást követően (2Mózes 16:12-13.) csodatálatomód azonnal fürjek jelentek meg a sivatagban, mivel a nép akkor igazolhatóan szükségét szenvedett, most azonban bőségesen el voltak látva mannával.) Ez súlyos hiba volt Mózes részéről. Átláthatta volna, hogy az Örökkévaló minden egyes csodatételével megszenteli az Ő Nevét, függetlenül a csodatételben részesülő természetétől. Rabbi Simon úgy véli, hogy Mózes nem követhetett el ilyen kirívó hibát. (*Gur Árje*)

²³¹ Lásd 20:13.

²³² 12:7.

megölessenek – xxx – és ez az étkezés [így] majd elegendő legyen nekik örökre? – xxx – Dicséretreméltó lesz-e ez Rád nézve? Mondják-e a szárnak: – xxx – „Egyél meg egy tonna árpát, – xxx – aztán majd lecsapjuk a fejedet.”? – xxx – A Szent, Áldott Ő, ezt válaszolta neki: – xxx – De ha nem adom meg nekik [amit kérnek Tólem], – xxx – azt fogják mondani, hogy rövid a kezem.²³³ – xxx – Helyénvaló-e a te szemedben, – xxx – hogy az Örökkévaló keze rövidnek [látsszék] az ő szemükben? – xxx – Hadd pusztuljanak csak el, és még vagy száz hozzájuk hasonló, – xxx – de az Én kezem sose tűnjék rövidnek előttük, – xxx – még egyetlen pillanatig se!

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה הֲיֵד יְהוָה תִּקְצֹר עֵתָהּ תִּרְאֶה הַיְקָרָה דְּבָרֵי אִם לֹא. (במדבר יא, כג)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Vajon rövid-e az Örökkévaló keze? Majd látni fogod, vajon megvalósul-e rajtad ígém vagy nem. (4Mózes 11:23.)

...Majd látni fogod, vajon megvalósul-e rajtad ígém... – רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנֵי שָׁל רַבֵּי יְהוּדָה הַנְּשִׂיא אוֹמֵר – Rábán Gámliél, Jehuda rabbi, a fejedelem fia, azt mondta: – אי אֶפְשֶׁר לְעַמֵּד עַל הַתְּפִלָּ – [Mózes azt mondta:] „Lehetetlenség az embernek fenntartani az álláspontját [ilyen] értelmetlen vitában. – מֵאַחַר – לא – שְׂאִינֵן מְבַקְשִׁים אֶלָּא עֲלִילָה – Mivel csupán ürügyet keresnek [a panaszkodásra], – תִּסְפִּיק לָהֶם – nem tudod kielégíteni őket, – סוֹפֵן לְדוֹן אַחֲרֶיךָ – a végén úgyszólván kritikusan fognak megítélni [Téged]. – אִם אַתָּה נוֹתֵן לָהֶם בְּשֶׁר בְּהֶמָּה גֹּסָה – Ha marhahúst adsz nekik, – וְאִם אַתָּה נוֹתֵן – azt mondják majd: »mi ürühúst akartunk«, – יֵאמְרוּ דְקָה בְּקִשְׁנוּ – azt mondják majd: »mi marhahúst akartunk, – יֵאמְרוּ גֹּסָה בְּקִשְׁנוּ – azt mondják majd: »mi marhahúst akartunk, – חֲזֵה וְעוֹף בְּקִשְׁנוּ – vadat, vagy szárnyast akartunk, – וְחַגְבִּים בְּקִשְׁנוּ – halat, vagy sáskát akartunk.« – אָמַר לוֹ – [Isten] erre azt mondta neki: – «Ha így [nem teljesítem, amit kérnek], akkor, azt mondják majd, – שְׂקֶצְרָה יְדִי – hogy korlátozott a hatalmam.» – אָמַר לְפָנָיו – [Mózes] azt felelte Neki: – «Itt vagyok én, megyek, és megbékítem őket.» – אָמַר לוֹ – [Isten] erre azt mondta: – «Majd látni fogod, vajon megvalósul-e rajtad ígém, – שְׁלֹא יִשְׁמְעוּ לָךְ – mert [mevlásd,] úgysem fognak hallgatni rád.» – מֹשֶׁה לְפָנָיו – Mózes [erre] elment, hogy megbékítse őket. – אָמַר לָהֶם – Így szólt hozzájuk: – הֲיֵד הַיְקָרָה הַיְקָרָה – «Vajon korlátozott-e Isten hatalma? – הֲיֵד הַיְקָרָה הַיְקָרָה – Hisz nézzétek csak, ráütött a sziklára, és folyt a víz..., – הֲיֵד הַיְקָרָה הַיְקָרָה – akkor [bizony] kenyeret [és húst] is tud adni.»²³⁴ – אָמְרוּ – Ők [Izrael fiai] erre azt mondták: – «Ez kompromisszum; – אֵין בּוֹ כֹחַ לְמַלְאֵת שְׂאֵלָתֵנוּ – [Istennek] nincs hatalma teljesíteni a kérésünket.» – וְזֶהוּ שְׂנֵאָמַר – Ezt kell érteni, amikor az áll [a szövegben,²³⁵ hogy]: – «És kiment Mózes és elmondta a

²³³ Azaz nincs elegendő hatalmam, hogy azt tegyem, amit akarok.

²³⁴ Zsoltárok 78:20.

²³⁵ 24. vers.

népnek...” – בִּינֵן שְׁלֹא שָׁמְעוּ לוֹ – Amikor [végül valóban] nem hallgattak rá, – וַיֵּאָסֶף
וַיִּבְרָא מִשָּׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֵּאָסֶף שְׁבַעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת
הָאֵהָל. (במדבר יא, כד)

וַיִּבְרָא מִשָּׁה וַיְדַבֵּר אֶל הָעָם אֶת דְּבָרֵי יְהוָה וַיֵּאָסֶף שְׁבַעִים אִישׁ מִזִּקְנֵי הָעָם וַיַּעֲמֵד אֹתָם סְבִיבֹת
הָאֵהָל. (במדבר יא, כד)

És kiment Mózes és elmondta a népnek az Örökkévaló szavait. Összegyűjtött hetven férfiút a nép vénei közül és odaállította őket a sátor köré. (4Mózes 11:24.)

וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֵּאָצֵּל מִן הָרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּתֵּן עַל שְׁבַעִים אִישׁ הַזִּקְנִים וַיְהִי כְּנֹחַ
עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וַיִּתְנַבְּאוּ וְלֹא יָסְפוּ. (במדבר יא, כה)

És leszállt az Örökkévaló a felhőben és szólt hozzá és megnövelte szellemét, amely rajta volt és ráadta a hetven férfiúra, a vénekre. És volt, hogy amidőn rajtuk nyugodott a szellem, akkor prófétáltak, de többé nem. (4Mózes 11:25.)

Xxx - de többé nem. – xxx – Nem prófétáltak, kivéve azt az egy napot; – xxx – ezt agy magyarázza a Szifri.²³⁶ – xxx – Onkelosz azonban úgy fordítja a „de többé nem”-et, – xxx – [hogya] a prófétálás [képessége] többé nem múlt el tőlük.²³⁷

וַיִּשְׁאָרוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בְּמַחֲנֵה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מֵיָדָד וַתִּנַּח עֲלֵיהֶם הָרוּחַ וְהָמָה
בְּכַתְּבִים וְלֹא יָצְאוּ הָאֵהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחֲנֵה. (במדבר יא, כו)

De visszamaradt két férfiú a táborban, az egyiknek neve volt Eldád, a másiknak neve volt Médád, rajtuk nyugodott a szellem, a feljegyzettek között voltak, de nem mentek ki a sátorhoz, és prófétáltak a táborban. (4Mózes 11:26.)

Xxx - De visszamaradt két férfiú. – xxx – A kiválasztottak közül. Azt mondták: – xxx – „Nem vagyunk méltók ilyen nagyságra.”²³⁸

Xxx - a feljegyzettek között voltak. – xxx – A Szánhedrinbe kiválasztottak között. – xxx – Külön név szerint lettek feljegyezve, – xxx – és sorshúzás által. – xxx – Mivel a kellő létszám tizenkét törzsre [számolva] – xxx – törzsenként hat [fő] volt, két törzset kivéve, – xxx – amelyek mindegyike csupán öt [jelöltet] kapott, – xxx – Mózes azt mondta: semelyik törzs nem fog hallgatni rám, – xxx – amelyiktől elvesszem egyik vénjét. – xxx – Mit tett hát? Vett hetvenkét cédulát, – xxx – hetvenre

²³⁶ Szifri 11:21.

²³⁷ Lásd az 5Mózes 5:19-et. (Mizráhi)

²³⁸ Szifri uo.

rírta azt, hogy „vén”, kettőt pedig üresen hagyott. – xxx – Ezt követően kiválasztott hatot mindegyik törzsből, – xxx – [akik így] összesen hetvenketten [voltak]. – xxx – Azt mondta nekik: „Húzzatok cédulát a tartályból.” – xxx – Aki „vén” [feliratú] választott, szentesített; – xxx – azoknak pedig, akik üreset húztak, azt mondta: – xxx – „A Mindenütt Jelenvaló nem akar téged [a Szánhedrin tagjává választani].”

וַיֵּרָץ הַנַּעַר וַיִּגְדַּל מִשֶּׁשׁה וַיֹּאמֶר אֶל־דָּד וַיִּמְדָּד מִתְּנַבְּאִים בְּמַחְנֵהוּ. (במדבר יא, כז)

Ekkor odafutott egy fiú, és tudtára adta Mózesnek, mondván: Eldád és Médád prófétálnak a táborban. (4Mózes 11:27.)

וַיֵּרָץ הַנַּעַר – ...odafutott egy fiú... – יֵשׁ אִוְמְרִים גְּרָשׁוּם בֶּן מִשֶּׁה הָיָה – Egyesek szerint ez Gérsóm volt, Mózes fia.

וַיַּעַן יְהוֹשֻׁעַ בֶּן נוּן מִשֵּׁרֵת מִשֶּׁה מִבְּחַרְיוֹ וַיֹּאמֶר אֶדְנִי מִשֶּׁה כָּלְאֵם. (במדבר יא, כח)

És szólt Józsuá, Nún fia, Mózesnek ifjú kora óta szolgája, és mondta: Uram, Mózes, vess nekik véget (kláém)! (4Mózes 11:28.)

כָּלְאֵם – ...vess nekik véget... – תֵּרְהֵל מֵגֹוֹת עֲלֵיהֶם צָרְכֵי צְבוּר – Terheld meg őket közösségi kötelezettségekkel, – וְהֵם כָּלִים מְאֲלֵיהֶם – és ők majd maguktól megsemmisülnek.²³⁹ – דְּבַר אַחֵר – Egy másik magyarázat: – הַיָּנִים אֶל בֵּית הַכְּלָא – Zárd őket börtönbe. [E szerint a magyarázat szerint a „kláém” a „bét kele” „börtön” szóból ered.] – לְפִי – שִׁהִי מִתְּנַבְּאִים – [Józsuá azért szorgalmazta ezt] mert azt prófétálták, – מִשֶּׁה מָת – hogy Mózes meg fog halni – וַיְהוֹשֻׁעַ מְכַנֵּס אֶת יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ – és Jósua fogja bevinni az izraelitákat az országba.

וַיֹּאמֶר לוֹ מִשֶּׁה הַמְּקַנָּא אַתָּה לִי וּמִי יִתֵּן כָּל עַם יְהוֹנָה נְבִיאִים כִּי יִתֵּן יְהוֹנָה אֶת רוּחוֹ עֲלֵיהֶם. (במדבר יא, כט)

És mondta neki Mózes: Féltékeny vagy te miattam? Bárha az Örökkévaló egész népe mind próféta volna, hogy az Örökkévaló rájuk adná szellemét! (4Mózes 11:29.)

Xxx – Féltékeny vagy te miattam? – xxx – Te vagy az én bosszúállóm? – xxx – Bosszút állsz helyettem? – xxx – A (xxx – li) itt ugyanazt jelenti, mint a (xxx – bisuili)²⁴⁰. – xxx – A (xxx – kiná) [szó] mindig egy személyt jelöl, – xxx – aki szívét-lelkét beleadja valamibe, – xxx – legyen az [valaminek] a megbosszulása vagy a

²³⁹ Azaz megsemmisül látnoki képességük, ugyanis az Isteni Jelenlét csakis a jókedvűek között lakozik, a közszolgálat görnyesztő terhétől megszomorodottak között nem.

²⁴⁰ „értem/miattam”.

[benne való] segédkezés; – xxx – ófranciául „*enprenment*”, – xxx – valaki, aki magára veszi a teher legjavát.

וַיֵּאָסֶף מֹשֶׁה אֶל הַמַּחֲנֶה הוּא וְזַקְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יא, ל)

És Mózes visszatért a táborba, ő és Izráel vénei. (4Mózes 11:30.)

Xxx – És Mózes visszatért. – xxx – A bejáratától a találkozás sátráig.

Xxx – a táborba. – xxx – Mindenki belépett a [maga] sátrába.²⁴¹

Xxx – visszatért. – xxx – A [(xxx – *vájéászéf*) szó] konnotációja az, hogy belépni egy házba, mint [a (xxx – *váászáf*) szó esetében] az „akkor vidd be házadba”²⁴² [szövegrészben]. – xxx – Ennek az általános konnotációnak a forrása pedig a – xxx – „Gyűjtöget, de nem tudja, ki fogja behordani”²⁴³ [szövegrész (xxx – *oszfám*) szava]. – xxx – Ez pedig azt tanítja, hogy [az Örökkévaló] nem sújtotta őket büntetéssel, – xxx – míg az igazak mindegyike be nem lépett a sátrába.²⁴⁴

וְרִיחַ נֹסַע מֵאֵת יְהוָה וַיִּגְזַז שְׁלֹמִים מִן הַיָּם וַיִּטֹּשׁ עַל הַמַּחֲנֶה כְּפָרָךְ יוֹם פֶּה וּכְפָרָךְ יוֹם פֶּה סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה וּכְאֲמַתִּים עַל פְּנֵי הָאָרֶץ. (במדבר יא, לא)

És szél indult meg az Örökkévaló elől, és fűrjeket hajtott oda a tenger felől, és odavetette őket a táborra, egy napi úton az egyik oldalra és egy napi úton a másik oldalra a tábor körül és kétkönyöknyire a föld színe felett. (4Mózes 11:31.)

יְכַאֲמַתִּים – ...kétkönyöknyire... – פּוֹרְחִוֹת בְּגִבָּה – Olyan magasan repültek, – כְּדֵי שְׁלֹא יִהְיֶה – hogy az ember szívmagasságában voltak, – עַד שֶׁהֵן כְּנֹגֵד לְבוֹ שֶׁל אָדָם – azért hogy ne legyen fárasztó összegyűjteni őket, – לֹא לְהִגְבִּיהָ וְלֹא – [hogy ne kelljen értük] se felnyújtózni, se lehajolni.

Xxx – és [fűrjeket] hajtott. – xxx – Hajtott.²⁴⁵ Hasonlóan: „olyan gyorsan eltűnik,”²⁴⁶ – xxx – valamint „tovaröpülnek és elmúlnak.”²⁴⁷

Xxx – és odavetette őket. – xxx – [Ez azt jelenti, hogy] szétterítette [a fűrjeket a tábor egész területén], mint [a (xxx – *nötusim*)] az „az egész vidéken elszéled-

²⁴¹ A „tábor” különböző táborokra utal; Mózes a léviták táborába lépett be, a vének pedig az izraeliták táborába. (*Mizráhi*)

²⁴² 5Mózes 22:2.

²⁴³ Zsoltárok 39:7.

²⁴⁴ Szifri 11:30.

²⁴⁵ Tulajdonképpen „repülésre készítetett”.

²⁴⁶ Zsoltárok 90:10.

²⁴⁷ Náhúm 1:12.

ve,²⁴⁸ – xxx – [és az (xxx – *unötástihá*)] az „Azután otthagylak a pusztaságban”²⁴⁹ [szövegrészekben].

וַיִּקַּם הָעָם כָּל הַיּוֹם הַהוּא וְכָל הַלַּיְלָה וְכָל יוֹם הַמַּחֲרָת וַיֹּאסְפוּ אֶת הַשָּׁלוּ הַמִּמְעִיט אֲסַף עֲשָׂרָה
תְּמָרִים וַיִּשְׁטְחוּ לָהֶם שְׂטוּחַ סְבִיבוֹת הַמַּחֲנֶה. (במדבר יא, לב)

És fölkerekedett a nép azon az egész napon és egész éjjel és az egész következő napon és összegyűjtötték a fűrjeket; aki keveset gyűjtött, gyűjtött tíz hőmert, és kiterítették maguk számára a tábor körül. (4Mózes 11:32.)

Xxx – aki keveset gyűjtött. – xxx – Aki a legkevesebbet gyűjtötte, – xxx – a lusták és a bénák – [az] **gyűjtött tíz hőmert.**²⁵⁰

Xxx – és kiterítették. – xxx – Számos halomba terítették ki [a fűrjeket].²⁵¹

הַבָּשָׂר עוֹרְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טָרָם יִפְרָת וְאֵף יְהוֹה תָּרָה בְּעַם וַיִּזְוֶה יְהוֹה בְּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד. (במדבר
יא, לג)

Még a hús fogaik között volt, meg sem volt még rágva, és föllobbant az Örökkévaló haragja a nép ellen, és sújtotta az Örökkévaló a népet igen nagy csapással. (4Mózes 11:33.)

Xxx – meg sem volt még rágva. – xxx – [A (xxx – *jikárét*) szó úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: (xxx – *ád lá fszák*)²⁵². – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Még lehetősége sem volt – xxx – a fogát belemélyeszteni [a húsba], – xxx – már ki is múlt.²⁵³

וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא קְבֵרוֹת הַתְּאֵנָה כִּי שָׁם קָבְרוּ אֶת הָעָם הַמִּתְאַוִּיִּם. (במדבר יא, לד)

És így neveztek el azt a helyet: Kibrót-Hattáava, mert ott temették el a népet, a vágyakozókat. (4Mózes 11:34.)

מִקְבָּרוֹת הַתְּאֵנָה נִסְעוּ הָעָם תַּצְרוֹת וַיִּהְיוּ בְּתַצְרוֹת. (במדבר יא, לה)

²⁴⁸ 1Sámuel 30:16.

²⁴⁹ Jehezkél 29:5.

²⁵⁰ Szifri 11:32.

²⁵¹ Uo., a (xxx – *sátuáh*) megisméltéséből.

²⁵² „mielőtt végeztek volna [a hús elfogyasztásával]”

²⁵³ E szerint az értelmezés szerint még hozzá sem foghattak a fűrjhús elfogyasztásához, már ki is adták a lelküket. (Gur Árje)

Kibrót-Hattáavától a nép tovább vonult Hacérótba és maradt Hacérótban. (4Mózes 11:35.)

וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּשְׂתֵי לָקַח. (במדבר יב, א)

És Mirjám és Áron beszélt Mózes ellen a fekete (kusita) asszony miatt, akit elvett; mert egy fekete asszonyt vett el. (4Mózes 12:1.)

– היא פְּתָחָה בְּדַבּוּר תַּחֲלָה – **És Mirjám és Áron beszélt...** – [Mirjám] szólalt meg először, – לְפִיכֶךָ הִקְדִּימָה הַכְּתוּב – ezért említi őt a Szentírás [Áron] előtt. – Honnét tudta Mirjám, – שֶׁפָּרַשׁ מֹשֶׁה מִן הָאִשָּׁה – hogy Mózes különvált a feleségétől? – רַבִּי נָתָן אוֹמֵר – Nátán rabbi azt mondja: – מִרְיָם – amikor Mózesnek jelentették, – בְּשַׁעַר שֶׁנֶּאֱמַר לְמֹשֶׁה – Mirjám ott volt Ciporá mellett, – הִיטָה בְּצַד צְפוּרָה – hogy Eldád és Médád prófétál a táborban.²⁵⁴ – כִּיִּן שֶׁשָּׁמְעָה צְפוּרָה אָמְרָה – Amikor Ciporá ezt meghallotta, így szólt: – אוֹי לְנִשְׁוֹתֵיהֶן שֶׁל אֱלוֹ – „Jaj asszonyaiknak, – אִם הֵם נִזְקָקִים לְנִבּוּאָה – ha ezek (Eldád és Médád) rászoknak a prófétálásra, – שִׁיְהִיוּ פּוֹרְשֵׁי מְנֻשׁוֹתֵיהֶן – mert akkor különválnak majd asszonyaiktól, – כְּדֶרֶךְ שֶׁפָּרַשׁ בְּעֲלֵי מִמֶּנִּי – amiképpen az én férjem is különvált tőlem.” – וּמִשָּׁם יָדְעָה מִרְיָם – Mirjám innét tudott a dologról, – וְהִגִּידָה לְאַהֲרֹן – és elmondta Áronnak.

– Mármost, ha Mirjám, akinek nem volt szándékában megrágalmazni [Mózeset], – כֶּךָ נִעְנְשָׁה – ily módon bűnhődött, – קָל וְחֹמֶר – an-nál inkább [büntetést érdemel] – לְמַסְפָּר בְּגִנוּתוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ – az, aki [szándékosan] rágalmat terjeszt az ő felebarátjáról.

– **...a fekete asszony...** – מַגִּיד – [Mózes felesége eredetileg midjánita volt, nem volt fekete.²⁵⁵] Ez [a fekete elnevezés] arra utal, – שֶׁהִלְכָּל מוֹדִים – hogy mindenki egyetértett szépségét illetően, – כֶּשֶׁם שֶׁהִלְכָּל מוֹדִים – amiképpen mindenki egyetért – בְּשִׁחְרוּתוֹ שֶׁל כּוֹשֵׁי – a négerek feketeségét illetően.

– **...fekete (kusita)...** – בְּגִימְטְרִיא יִפְתַּ מְרָאָה – A „kusit” számértéke [736] megegyezik a „jófát máre” („szép külsejű”) számértékével.

– **...a[z]... asszony miatt...** – עַל אֲדוֹת גְּרוּשִׁיָּה – Elküldésével kapcsolatban.

– **...mert egy fekete (kusita) asszonyt vett el.** – מֵה תִּלְמוּד – [Miért ismétli meg a vers: „mert egy fekete asszonyt vett el”?] Mit tanít a Tóra [ezzel az ismétléssel]? – אֵלֶּא יֵשׁ לָךְ אִשָּׁה נְאֻהָ בְּיָפִיָּה – Találhatsz olyan nőt, akinek szép a külseje, – וְאִינָה נְאֻהָ בְּמַעֲשֵׂיָה – de nem szépek a cselekedetei; – בְּמַעֲשֵׂיָה וְלֹא

²⁵⁴ 4Mózes 11:27.

²⁵⁵ 2Mózes 2:21

בְּיָפִיָּהּ – [olyat is, akinek szépek] a cselekedetei, de nem [szép] a külseje. – אָבֵל זֹאת – Ez (Ciporá) azonban [kívül-belül] minden szempontból szép volt.

הָאִשָּׁה הַכֹּשִׁית – ...a fekete (kusita) asszony... – עַל שֵׁם נֹיָה נִקְרְאת כּוֹשִׁית – [Egy másik egyszerűbb magyarázat „feketeség”-re:] Szépsége miatt hívták feketének, – כִּאֲדָם הַקּוֹרָא אֶת בְּנוֹ נֹאָה כּוֹשִׁי – mint amikor egy férfi feketének nevezi szép [külsejű] fiát, – כִּדִּי שְׁלֹא תִשְׁלוּט בּוֹ עֵינַי רָעָה – hogy elhárítsa felőle a szemmel verés erejét.

כִּי אִשָּׁה כֹּשִׁית לָקָח – ...mert egy fekete asszonyt vett el. – וַעֲתָה גִרְשָׁה – És most különvált tőle. [Ez egy további, a fentieknél egyszerűbb magyarázat.]

Xxx – [Mirjám] beszélt. – xxx – A (xxx – *dibur*) [szó alakjai, a Tóra] bármely helyén forduljanak is elő, mindig keménységre, nyerseségre utalnak,²⁵⁶ – xxx – amiképpen [a Tóra] is mondja: „Keményen beszélt velünk a férfiú, az ország ura.”²⁵⁷ – xxx – Az (xxx – *ámirá*) [szó alakjai] azonban, [a Tóra] bármely helyén forduljanak is elő, mindig könyörgésre utalnak, – xxx – amiképpen [a Tóra] is mondja: – xxx – „És szólt: »Kérlek, testvéreim, ne tegyetek rosszat!«”²⁵⁸ – xxx – [vagy] „Halljátok szavamat!”²⁵⁹ – xxx – A (xxx – *ná*) [szócška] mindig kérésre utal.²⁶⁰

וַיֹּאמְרוּ תְּרַק אֵךְ בְּמֹשֶׁה דְּבַר יְהוָה הֲלֹא גַם בְּנוֹ דְּבַר וַיִּשְׁמַע יְהוָה. (במדבר יב, ב)

És mondták: csupán csak Mózesel beszélt-e az Örökkévaló, nem beszélt-e velünk is? És az Örökkévaló hallotta ezt. (4Mózes 12:2.)

Xxx – csupán csak. – xxx – Egyedül vele²⁶¹ beszélt az Örökkévaló.

Xxx – nem beszélt-e velünk is? – xxx – Mi mégsem tartóztattuk meg magunkat a házaselettől.²⁶²

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה [עֲנוֹ] עָנִיו מְאֹד מִכָּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. (במדבר יב, ג)

És a férfiú Mózes nagyon szerény volt, [szerényebb] minden embernél, aki a föld színén élt. (4Mózes 12:3.)

Xxx – szerény. – xxx – Alázatos és béketűrő.

²⁵⁶ A (xxx – *dibur*) kifejezés maguknak a beszédhangoknak a kiejtésére utal, ezt pedig az érthető beszéd produkálásához erőteljesen kell végrehajtani. A szó éppen ezért keménységet, élességet, átvittebb értelemben pedig nyersséget szimbolizál. (Gur Árje)

²⁵⁷ 1Mózes 42:30.

²⁵⁸ Uo. 19:7.

²⁵⁹ Lentebb 6. vers.

²⁶⁰ Tánhumá, Cáv 13.

²⁶¹ A (xxx – *bömosé*) nem azt jelenti, hogy „Mózesről,” hanem azt, hogy „Mózesel.” (Gur Árje)

²⁶² Tánhumá uo.

וַיֹּאמֶר יְהוָה פְּתָאם אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל מִרְיָם צְאוּ שְׁלֹשְׁתְּכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ שְׁלֹשְׁתָּם.
(במדבר יב, ד)

És mondta az Örökkévaló hirtelen Mózesnek, Áronnak és Mirjámnak: Menjetek ki hárman a találkozás sátrába. És kimentek ők hárman. (4Mózes 12:4.)

Xxx – hirtelen. – xxx – Váratlanul mutatkozott meg számukra, – xxx – amikor rituálisan [épp] tisztátalanok voltak – xxx – házasetleből kifolyólag, – xxx – és ők²⁶³ azt kiáltották: „Vizet! Vizet!”²⁶⁴, – xxx – hogy ily módon hozza értésükre, hogy Mózes helyesen cselekedett, – xxx – amikor különvált a feleségétől, – xxx – az Isteni Jelenlét ugyanis – xxx – folyamatosan megnyilatkozott számára, – xxx – sosem jelölve ki [előre] időpontot a Beszédre.

Xxx – Menjetek ki hárman. – xxx – Ez azt tanítja, hogy mindhármukat egyetlen szóval rendelte oda [az Örökkévaló], – xxx – ami lehetetlen mondanía a szájnak²⁶⁵ – xxx – és hallani a fülnek.²⁶⁶

וַיֵּרֶד יְהוָה בְּעַמֻּד עָנָן וַיַּעֲמַד פְּתַח הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אֶהֱרֹן וּמִרְיָם וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם. (במדבר יב, ה)

És leszállt az Örökkévaló felhőoszlopban, és megállt a sátor ajtajánál és hívta Áront és Mirijámot, és kimentek ők ketten. (4Mózes 12:5.)

יָצָא יְחִידִי – ...felhőoszlopban... – Egyedül jött. – שלא כמדת בשר – מֵלֶךְ בְּשָׂר וְדָם כְּשִׂיּוּצָא לְמַלְחָמָה – Mert Ő nem olyan, mint egy hús-vér ember. – Hiszen egy hús-vér király, amikor háborúzni megy, – יוֹצֵא בְּאוֹכְלוֹסִין – akkor nagy sereggel indul útnak, – וּכְשִׂיּוּצָא לְשָׁלוֹם – és amikor békét kötni indul, – יוֹצֵא בְּמוֹעֵטִים – akkor kevés kísérelővel megy, – וּמִדַּת הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא – az Örökkévaló szokása, – וַיֵּצְא יְחִידִי – hogy egyedül megy háborúzni, – שְׁנֵי אִישׁ לְמַלְחָמָה – ahogy írva van:²⁶⁷ – „Az Örökkévaló a háború ura”, – וַיִּוֹצֵא לְשָׁלוֹם – és ha békét köt, – רַבֵּב אֱלֹהִים – ahogy írva van:²⁶⁸ – „Isten szekere sok tízezernyi”.

...és kimentek ők ketten. – וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם – Miért hívta ki – וּמִפְּנֵי מָה מְשַׁכֵּן – és választotta el őket Mózesről? – לְפִי שְׂאוּמְרִים מְקַצֵּת שְׂבָחוֹ שֶׁל אָדָם – és választotta el őket Mózesről? – וְהַפְּרִידֵן מִמֹּשֶׁה – Mert egy ember jelenlétében érdemeinek töredékét említjük – וְכֹלֹ – de mindet felsoroljuk, – וְכֵן מְצִינוּ בְּנֹחַ – így találjuk Noénál

²⁶³ Áron és Mirjám.

²⁶⁴ Hogy megtisztíthatassák magukat.

²⁶⁵ Lásd Rásinak a 2Mózes 20:1-hez fűzött kommentárját.

²⁶⁶ Szifri 12:4. (Mizráhi)

²⁶⁷ Uo. 15:3.

²⁶⁸ Zsoltárok 68:18.

is, – שלא כפניו נאמר – amikor nem volt jelen, akkor az van írva:²⁶⁹ – איש צדיק תמים – „Noé igaz, feddhetetlen férfiú volt”, – ובפניו נאמר – előtte pedig az van írva:²⁷⁰ – כי אתה ראיתי צדיק לפני – „...téged láttalak igaznak színem előtt”. – דבר אחר – Egy másik magyarázat: – שלא ישמע – hogy [Mózes] ne hallja – בניזפתו של אהרן – Áron megrovását.

Xxx – és hívta Áront és Mirjámot. – xxx – [Név szerint szólította őket,] hogy elvezesse őket – xxx – és [ők] elhagyják a [Szentély]udvart a Beszéd [forrásának] irányában.

ויאמר שמעו נא דברי אם יהיה נביאכם יהוה במראה אליו אתודע בלום אדבר בו. (כמדבר יב, ו)

És Ő mondta: Kérlek, halljátok szavamat! Ha lesz köztetek próféta, [én] az Örökkévaló, látomásban megjelenek előtte, álomban beszélek vele. (4Mózes 12:6.)

Xxx – Kérlek, halljátok szavamat! – xxx – A (xxx – ná) [szócska] kizárólag kérést jelent [a Tórában].

Xxx – Ha lesz köztetek próféta. – xxx – Ha lesznek prófétáitok.²⁷¹

Xxx – [én] az Örökkévaló, látomásban megjelenek előtte. – xxx – Névem Isteni Jelenléte nem egy fénylő látomásban²⁷² fog előtte megnyilatkozni, – xxx – hanem álomban és jelenésben.

לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא. (כמדבר יב, ז)

Nem ilyen az én szolgám Mózes; ő meghitt egész házamban. (4Mózes 12:7.)

פה אל פה אדבר בו ומראה ולא בחידת ותמנת יהוה יביט ומדוע לא יראתם לדבר בעבדי במשה. (כמדבר יב, ח)

Vele szájról-szájra beszélek, világosan és nem homályos szavakban; az Örökkévaló hasonlóságát látja ő; miért nem féltetek beszélni szolgám, Mózes ellen? (4Mózes 12:8.)

²⁶⁹ 1Mózes 6:9.

²⁷⁰ Uo. 7:1.

²⁷¹ A szöveg nem is olvasandó: (xxx – im jihje növiáhem hásém)! Az (xxx – im jihje növiáhem) külön olvasandó a (xxx – hásém)-től. (Mizráhi, Gur Árje)

²⁷² A „fénylő látomás” az Örökkévalónak ama jól kivehető szózatára utal, amely ilyen formában kizárólag Mózes számára nyilvánult meg. Az „álom és jelenés” pedig azokra a titokzatos és allegorikus üzenetekre utal, amelyeket a többi próféta kapott. (Mizráhi; lásd még Maimonidész, Jöszodé Há-Torá 7:6.)

פָּה אֶל פֶּה – ...szájról-szájra... – אַמְרָתִי לוֹ לְפִרְשׁ מִן הָאִשָּׁה – [A „szájról-szájra” kifejezés még Mózesrel kapcsolatban sem szó szerint értendő. Ez inkább direkt cáfolata Áron és Mirjám Mózesrel szemben megfogalmazott kritikájának:] Én mondtam neki, hogy váljék külön a feleségétől. – וְהִיכַן אַמְרָתִי לוֹ – Hol mondtam ezt neki? – בְּסִינֵי – A Szinájon:²⁷³ – לֵךְ אָמַר לָהֶם שׁוּבוּ לְכֶם לְאֶהְלֵיכֶם – „Menj, mondd nekik: »TérjeteK vissza sátraitokba,« – וְאַתָּה פֹּה עֹמֵד עִמָּדִי – te pedig maradj itt Velem.”

Xxx – látomásban és nem homályos szavakban. – xxx – „Látomásban” – ez a szó látomása²⁷⁴, – xxx – Én ugyanis a legtisztább formában fejtem ki neki szavaimat, – xxx – nem bujtatom azokat rejtvényekbe, – xxx – ahogyan [például] Jehezkél számára hangzott el: – xxx – „Adj elő egy jelképes történetet, stb.”²⁷⁵ – xxx – Lehetséges, hogy [ez] az Isteni Jelenlét látványára/látására [utal]? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja:²⁷⁶ „de arcom színe nem látható.”²⁷⁷

Xxx – az Örökkévaló hasonlóságát látja ő. – xxx – Ez a hátulról való látvány – xxx – aszerint, ami írva van: – xxx – „és láthatsz Engem hátulról.”²⁷⁸

Xxx – szolgám ellen, Mózes ellen. – xxx – Nem az áll a szövegben: „szolgám, Mózes ellen,” – xxx – hanem ez: „szolgám ellen, Mózes ellen;” – xxx – Mózes ellen – még ha ő nem is lenne az Én szolgám²⁷⁹, – xxx – akkor is helyes volna részletekről áhítatosan tisztelni őt. – xxx – Mivel azonban ő ténylegesen az én szolgám, [annál inkább félnetek kéne őt], – xxx – hiszen a király szolgája [olyan, mint maga] a király. – xxx – Azt kellett volna mondanotok: – xxx – „Nem hiába szereti őt a Király.” – xxx – És ha azt mondjátok, hogy nem ismerem az ő cselekedeteit,²⁸⁰ – xxx – akkor ez [a kijelentés] súlyosabb [bűn], mint az első!²⁸¹

וַיִּחַר אַף יְהוָה בָּם וַיִּלְךְ. (במדבר יב, ט)

És föllobbant az Örökkévaló haragja ellenük és távozott. (4Mózes 12:9.)

Xxx – És föllobbant az Örökkévaló haragja ellenük és távozott. – xxx – Miután tudatta velük, milyen elítélendő módon viselkedtek, – xxx – kiközösítéssel sújtotta őket. – xxx – [Ebből pedig] akkor [az következik,] hogy egy halandó annál

²⁷³ 5Mózes 5:27-28.

²⁷⁴ Avagy látása.

²⁷⁵ Jehezkél 17:2.

²⁷⁶ Szifri 12:8.

²⁷⁷ 2Mózes 33:23.

²⁷⁸ Uo.

²⁷⁹ Lásd Rásinak az 1Mózes 21:10-hez fűzött kommentárját.

²⁸⁰ „Azt sugallva ezzel, hogy ő valójában nem is méltó az Én szeretetemre.”

²⁸¹ Tánhumá, Cáv 13. Vagyis rosszat mondani az Örökkévalóról súlyosabb bűn, mint Mózeszt kritizálni.

kevésbé – xxx – táplálhat haragot felebarátja iránt, – xxx – míg nem tudatosítja vele elítélendő viselkedését.²⁸²

וְהָעֵנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וְהָיָה מִרְיָם מִצְרַעַת כְּשָׂלֵג וַיִּפֹּן אֶהָרֶן אֶל מִרְיָם וְהָיָה מִצְרַעַת. (במדבר יב, י')

És a felhő eltűnt a sátor felől és íme, Mirjám poklos volt, olyan, mint a hó; és odafordult Áron Mirjám felé, és íme, poklos volt. (4Mózes 12:10.)

Xxx – És a felhő eltűnt. – xxx – Majd ezt követően: „íme, Mirjám poklos volt, olyan, mint a hó.” – xxx – Ez hasonlatos annak a királynak [az esetéhez], aki azt mondta egy nevelőnek: – xxx – „Büntesd meg a fiamat, de addig ne büntesd, míg nem távozom, – xxx – mivel szánom őt.”²⁸³

וַיֹּאמֶר אֶהָרֶן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי אֵל נָא תִשֶׁת עָלֵינוּ חֲטָאת אֲשֶׁר נִוְאלְנוּ וְאֲשֶׁר חָטָאנוּ. (במדבר יב, יא)

És szólt Áron Mózeshez: Kérlek, Uram, ne ródd fel nekünk vétékül, amiben oktanul cselekedtünk és amiben vétkeztünk. (4Mózes 12:11.)

Xxx – oktanul cselekedtünk. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja; – xxx – jelentése rokon az (xxx – evil)²⁸⁴ szóéval.

אֵל נָא תְהִי כְּמֵת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מִרְחֹם אִמּוֹ וַיֵּאכַל חֲצִי בֶּשֶׂרוֹ. (במדבר יב, יב)

Ne legyen ő, kérlek, olyan, mint a halott gyermek, akinek midőn kijön anyja méhéből, már elenyészett fele húsa. (4Mózes 12:12.)

Xxx – Ne legyen ő, kérlek, – xxx – ez a mi nővérünk.²⁸⁵

Xxx – mint a halott. – xxx – Mivel a poklost olyannak tekintik, mintha meghalt volna. – xxx – Amiképpen a halott rituálisan tisztátalanná tesz, – xxx – amikor valaki belép [abba a helyiségbe, ahol a halott fekszik]²⁸⁶, – xxx – azonképpen a poklos is – xxx – rituálisan tisztátalanná tesz, amikor valaki belép [abba a helyiségbe, ahol a poklos tartózkodik].²⁸⁷

²⁸² Szifri 12:9.

²⁸³ Szifri 12:10.

²⁸⁴ „oktalan, bolond”.

²⁸⁵ Rási arra gondol, hogy a (xxx – töhi) szócskát itt nem hímnem, egyes szám második személyként („legyél”) kell értelmezni, hanem nőnem, egyes szám harmadik személyként („legyen”) – a mi nővérünk (Mizráhi). Vagy: Rási megjegyzi, hogy Áron nem azonosította, kire utal. Mivel Mirjám jelen volt, nyilvánvaló volt, hogy így értette: „a mi nővérünk.” (Gur Árje)

²⁸⁶ Lentebb 19:14.

²⁸⁷ 3Mózes 14:46., Szifri 12:12.

Xxx – akinek midőn kijön anyja méhéből. – xxx – A [versben] az kellene álljon: „anyánk [méhéből]²⁸⁸”, – xxx – a Tóra azonban eufemizál. – xxx – Ugyanígy [ahelyett, hogy] „fele húsa”, – xxx – „fele húsunk” kellene hogy álljon a versben, – xxx – a Tóra azonban eufemizál. – xxx – Mivel ő anyánk méhéből jött ki, – xxx – az ő [szenvedése] a miénk, – xxx – mintha fele húsunk enyészett volna el. – xxx – Ez hasonló ahhoz, ami [egy másik helyen] hangzik el [a Tórában]: – xxx – „mert testvérünk, saját húsunk ő.”²⁸⁹ – xxx – Az egyszerű²⁹⁰ értelmezés is [ezzel] megegyezni látszik²⁹¹; – xxx – elfogadhatatlan egy fivér részéről, hogy engedje – xxx – a nővérét [olyan állapotban] maradni, mintha halott lenne.

Xxx – akinek midőn kijön. – xxx – Mivel ő²⁹² [is] ennek²⁹³ az anyjának a méhéből jött ki, – xxx – [ennek az anyjából,] akinek hatalmában van segíteni, de nem teszi, – xxx – ezért az ő saját húsának a fele is elenyész, – xxx – mivel fivére az ő húsa. – xxx – Egy másik értelmezés arra, hogy

Xxx – Ne legyen ő, kérlek, olyan, mint a halott.²⁹⁴ – xxx – Ha te nem gyógyítod őt meg imával, – xxx – ki fogja őt elzárni és ki fogja megtisztítani?²⁹⁵ – xxx – Én nem vizsgálhatom meg őt, mivel rokona vagyok, – xxx – és egy rokon nem vizsgálhatja meg a poklosság tüneteit. – xxx – És [még] nincs [rajtam kívül] más *kohén* a világban. – xxx – Ez [a jelentése a] – xxx – „akinek midőn kijön anyja méhéből” [szövegrésznek].²⁹⁶

וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל יְהוָה לֵאמֹר אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ. (במדבר יב, ג)

És Mózes kiáltott az Örökkévalóhoz, mondván: Isten, kérlek, gyógyítsd meg őt! (4Mózes 12:13.)

אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ – ...Isten, kérlek, gyógyítsd meg őt! – בַּא הַכְּתוּב לְלִמְדָךְ דְּרַךְ – אֵל נָא רַפָּא נָא לָהּ – A Szentírás itt jó modorra tanít, – שְׁהִשְׂוֹאֵל דְּבַר מְחַבְרוֹ – [nevezetesen,] hogy annak, aki kér valamit felebarátjától, – צְרִיךְ לוֹמַר שְׁנִימִים אוֹ שְׁלִשָׁה דְּבָרֵי תַחְנוּנִימִים – mon-

²⁸⁸ Hiszen Mirjám édestestvére Mózesnek és Áronnak.

²⁸⁹ 1Mózes 37:27.

²⁹⁰ Vagy szó szerinti

²⁹¹ Vagyis, ha elvetnénk azt az értelmezést, miszerint a Tóra eufemizál és az „anya”, „húsa” szavakat úgy értelmeznénk, mint amelyek bármely poklos testvéreire utalhatnak, a vers értelme, üzenete akkor is ugyanez lenne. (*Mizráhi*)

²⁹² Vagyis az egyik testvér.

²⁹³ Vagyis a másik testvér.

²⁹⁴ A halottakat nem lehet meggyógyítani. Versünkben is arról van szó, hogy nincs lehetőség megtisztítani őt. (*Mizráhi*)

²⁹⁵ A poklost egy *kohén*-nek kell elzárnia, majd kiengedni megtisztítás céljából (3Mózes 13:14).

²⁹⁶ Szifri 12:13.

dania kell két-három esdeklő szót, – וְאַחַר כֵּן יִבְקַשׁ שְׂאוֹלוֹתָיו – s csak ezt követően adhatja elő kérését.

לָאָמַר – ...mondván... – מִה תִּלְמוּד לֹאמַר – Mit tanít [itt] a Tóra? [A „mondván” kitétel ugyanis feleslegesnek tetszik.] – אָמַר לוֹ – [Mózes] azt mondta Neki: – הֲשִׁיבֵנִי – „Felelj nekem, – אִם אֲתָה מִרְפָּא אוֹתָהּ אִם לֹא – hajlandó vagy-e meggyógyítani őt vagy sem,” – עַד שֶׁהִשִּׁיבוּ – Ő pedig végül így felelt: – וְאַבְיָה יִרְק יִרְק וְגו' – **Ha atyja... köpött volna...**

– רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמַר – Elázár rabbi, Ázárjá fia azt mondta: – בְּאַרְבָּעָה – [A Tórában] négy helyen [találkozunk azzal, hogy] – בִּקְשׁ מֹשֶׁה – Mózes megkérte – מִלְּפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – az Örökkévalót, – לְהִשִּׁיבוּ – hogy válaszoljon neki [hozzátéve mondandójához a „mondván” szót, utalva arra, hogy], – אִם יַעֲשֶׂה שְׂאוֹלוֹתָיו – **am** – vajon hajlandó lesz-e teljesíteni a kérését.

– וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה לְפָנָיו ה' לֵאמֹר וְגו' – „És szólt Mózes az Örökkévaló előtt, mondván...” – מִה תִּלְמוּד לֹאמַר – Mit tanít a Tóra azzal, hogy azt írja: „mondván”? – הֲשִׁיבֵנִי – „Válaszolj nekem [azt illetően], hogy – אִם עַד שֶׁהִשִּׁיבוּ – vajon megszabadítod-e őket (a népet) vagy sem,” – מִיָּג אַתָּה אִם לֹא – míg aztán [Isten] azt felelte:²⁹⁷ – עֲתָה תִרְאֶה וְגו' – „Most fogod látni...”.

– כִּי־יֵצֵא בּוֹ – Ilyen [hely még]:²⁹⁹ – וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר – „És szólt Mózes az Örökkévalóhoz, mondván: – יִפְקֹד ה' – Rendeljen az Örökkévaló, – אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכָל בָּשָׂר – minden test szellemének Istene...” – הֲשִׁיבוּ – [Isten pedig] így felelt:³⁰⁰ – קַח לְךָ – „Vedd magadhoz...”.

– כִּי־יֵצֵא בּוֹ – Ilyen [hely még]:³⁰¹ – וְאַתְחַנֵּן אֶל ה' בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר – „És esdekeltem az Örökkévalóhoz abban az időben, mondván.” – הֲשִׁיבוּ – [Isten pedig] azt felelte neki:³⁰² – רַב לְךָ – „Elég legyen!”

מִפְּנֵי מָה לֹא הֲאָרִיךְ מֹשֶׁה בַּתְּפִלָּה – ...kérlek, gyógyítsd meg őt! – מִפְּנֵי מָה לֹא הֲאָרִיךְ מֹשֶׁה בַּתְּפִלָּה – Miért nem fohászokott Mózes hosszabban [az Örökkévalóhoz]? – שְׂלֵא יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל – „A nővére szenved, ő meg ott áll – וּמְרֻבָּה בַּתְּפִלָּה – és hosszasan imádkozik.” – דָּבַר אַחֵר – Egy másik magyarázat: – שְׂלֵא יִאמְרוּ יִשְׂרָאֵל – „Hogy az izraeliták ne mondhasák: – אֲבָל בְּשִׁבְלֵנוּ – „A nővéréért hosszasan fohászokdik, – אִינוּ מְאָרִיךְ בַּתְּפִלָּה – értünk viszont nem fohászokdik hosszasan.”

²⁹⁷ 2Mózes 6:12.

²⁹⁸ Uo. 6:1. Ez a vers Mózes kérését megelőzően olvasható.

²⁹⁹ 4Mózes 27:15-16.

³⁰⁰ Uo. 18.

³⁰¹ 5Mózes 3:23.

³⁰² Uo. 26.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאַבְיָה יָרֵק יָרֵק בְּפִנְיָהּ הֲלֹא תִפְלֵם שְׁבַעַת יָמִים תִּסְגֵּר שְׁבַעַת יָמִים מִחוּץ
לַמִּחֲנֶה וְאַחַר תֵּאָסֵף. (במדבר יב, יד)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Ha atyja az ő arcába köpött volna, nem szégyellné-e magát hét napig? Zárassék ki hét napra a táborból és azután legyen ismét befogadva. (4Mózes 12:14.)

Xxx – Ha (szó szerint: „és”) atyja az ő arcába köpött volna. – xxx – Ha³⁰³ az atyja haragos arkifejezést vetett volna rá, – xxx – nem lenne-e megszégyenülve hét napig? – xxx – Az Isteni Jelenlét esetében akkor hát nyilvánvaló, – xxx – hogy tizennégy napig [kell megszégyenítve legyen].³⁰⁴ – xxx – Mindazonáltal az is elegendő, ha a származék³⁰⁵ – xxx – egyenlő [mértékű] származtatásának forrásával³⁰⁶. – xxx – Ezért aztán még az Én megrovásommal is, – xxx – „zárassék ki [Mirjám] hét napra”.³⁰⁷

Xxx – és azután legyen ismét befogadva. – xxx – Én azt mondom, hogy az (xxx – *ászifá*) kifejezés minden [formájának, amely a Tórában] a poklosokkal kapcsolatban szerepel, – xxx – [a poklosnak] a táborból való kizárásához van köze.³⁰⁸ – xxx – Amikor [ugyanis a poklos] meggyógyul, behozzák a táborba. – xxx – Ezért szerepel hát vele kapcsolatban az (xxx – *ászifa*) [valamely formája], – xxx – [amely ez esetben] behozatalt jelent.³⁰⁹

וַתִּסְגֵּר מִרְיָם מִחוּץ לַמִּחֲנֶה שְׁבַעַת יָמִים וְהָעַם לֹא נָסַע עַד הָאָסֵף מִרְיָם. (במדבר יב, טו)

És kizáratott Mirjám a táborból hét napra, és a nép nem indult el, amíg ismét be nem bocsátották Mirjámot. (4Mózes 12:15.)

³⁰³ Rási hozzátesz egy „ha”-t a szöveghez, jelezve ezzel, hogy az arcul köpés ténylegesen sosem történt meg, az pusztán a példa kedvéért lett megemlítve. (*Mizráhi*)

³⁰⁴ Ez tehát megmagyarázza, hogy miért kell az Örökkévaló haragjának több mint hét napra megszégyenítenie. És miért éppen tizennégy napra? A rabbik (*Nidá* 31a.) azt mondják, hogy a két szülő közül mindegyik öt-öt lényegi részzel járul hozzá gyermekük testéhez (az apa a csontokkal, az inakkal, stb., az anya a bőrrel, a hússal, stb.), míg az Örökkévaló tizet ad neki (szellemet, lelket, stb.). Mivel az Örökkévaló megduplázza az apa részét, az apa megrovása miatti megszégyenülés is kétszer annyi ideig kell tartson, azaz nem hét, hanem tizennégy napig. Vagy: A poklos számára előírt elzárás hét napig kell tartson (*3Mózes* 13:4.). Minden további elzárás egy hétnapos időegységként adandó hozzá az alap hét naphoz. (*Gur Árje*, a *Bává Kámá* 25a. *Toszáfojtá*ból)

³⁰⁵ Az Örökkévaló megrovása.

³⁰⁶ Az apa megrovásával.

³⁰⁷ *Szifri* 12:14.

³⁰⁸ 5:2.

³⁰⁹ Az *קא* gyök más kontextusokban a szétszórt összegyűjtését jelenti. A szónak ez a jelentése azonban nem illik versünkhöz. Lásd még Rásinak a 11:30-hoz fűzött kommentárját.

Xxx – és a nép nem indult el. – xxx – Ebben a megtiszteltetésben a Mindenütt Jelenvaló részesítette őt – xxx – azért az egy óráért³¹⁰, ameddig Mózesel maradt, – xxx – amikor belevetették a folyóba, amint írva van:³¹¹ – xxx – „És ott állt a nénye távolabb, stb.”

וְאַחַר נָסְעוּ הָעַם מִחֲצֹרֹת וַיִּחַנּוּ בְּמִדְבַּר פָּאָרָן. (במדבר יב, טז)

Azután elindult a nép Hacérótból és táboroztak Párán sivatagában.
(4Mózes 12:16.)

³¹⁰ Itt nem szó szerint hatvan percről van szó, hanem egy rövidebb időről, mintegy húsz percről. Mivel az erényes cselekedeteket ötszázszorosan jutalmazza meg az Örökkévaló (lásd 2Mózes 20:6.), Mirjámot ötszázszor olyan hosszú várakozással tisztelte meg az Örökkévaló, mint amennyit neki magának kellett várakoznia a táboron kívül. (A számításban mutatkozó mintegy egy és egy negyed órás eltérés jelentéktelen.) Vagy: Mirjám azért részült ebben a jutalomban, mert annak idején elintézte, hogy a kisded Mózeset anyja szoptathassa (2Mózes 2:7-8.).

³¹¹ 2Mózes 2:4.

פְּרֻשַׁת שְׁלַח לךְ (4Mózes 13–15.) *Sláh-löhá*

A hetiszakasz tartalmából

- Mózes tizenkét kémeket küld Kánaán földjére. Negyven nap múltán a kémek visszatérnek egy hatalmas fürt szőlővel, egy gránátalmával és egy fügével, és jelentik, hogy buján és bőségesen termő a vidék. Ám tízen a kémek közül arra figyelmeztetnek, hogy az ország lakosai óriások és félelmetes harcosok, „erősebbek, mint mi”; csupán Kálév és Józua erősködnek, hogy az ország igenis meghódítható, ahogyan azt az Örökkévaló parancsolta. (4Mózes 13.)
- A nép sír, hogy ők bizony inkább visszatérnének Egyiptomba. Isten úgy határoz, hogy büntetésül Izrael belépését az Ígéret Földjére negyven évvel elhalasztja, mert ennyi idő alatt ki fog halni ez az egész nemzedék. Isten büntetésének kihirdetése után, a zsidóknak megparancsoltatik, hogy forduljanak vissza, és ne induljanak harcba Amalék ellen. Egy csapat büntudatos zsidó ennek ellenére az ország határában álló hegy felé indul, de az amalékiták és a kánaániták lemészárolják őket. (4Mózes 14.)
- Isten közli a *mónáhot* (liszt-, bor- és olajáldozat) törvényeit, valamint ismerteti a *hálá* micváját, vagyis, hogy kenyérsütésnél a nyers tészta egy részét Istennek kell szentelni. A Tóra továbbá rendelkezik azokról az áldozatokról, amelyet a bálványimádás bűnének kapcsán kell hozni. (4Mózes 15:1–31.)
- Egy férfi megszegi a szombatot, mert a pihenés napján fát gyűjtöget, és ezért kivégzik. (4Mózes 15:32–36.)
- Az Örökkévaló utasít, hogy kössünk rojtokat (*cicit*) ruháink szegélyeire, hogy azok emlékeztessenek bennünket a micvák (az isteni parancsolatok) teljesítésére. (4Mózes 15:37–41.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לְאמֹר. (במדבר יג, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 13:1.)

שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיְתַרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִשְׁחֵה אֲבֹתָיו תִּשְׁלְחוּ פֶלֶא נְשִׂיא כְּהֵם. (במדבר יג, ב)

Küldj magadnak férfiakat, hogy kikémléjék Kánaán földjét, amelyet én Izrael fiainak adok; egy-egy férfiút küldjetek atyáik törzséből, mindazt, aki fejedelem közöttük. (4Mózes 13:2.)

לָמָּה נִסְמְכָה פְּרִשְׁת מִרְגְּלִים – Küldj magadnak férfiakat... – Miért szerepel a kémekről szóló fejezet – לָפִי שְׁלַח לָךְ אַנְשִׁים – a Mirjámról szóló fejezet mellett?¹ – לְפִי שְׁלַחְתָּהּ – Mert [Mirjám] büntetésben részesült – עַל עֲסָקִי דְבַּה שְׁדַבְּרָה – és azok a hitványak² látták [ami vele történt], – וְלֹא לָקָחוּ מוֹסָר – mégsem tanultak [esetéből].

אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לָךְ – Küldj magadnak... – לְדַעְתָּךְ – Tetszésed szerint. – אֲנִי אֵינִי מְצַוֶּה לָךְ – Én nem parancsolom ezt meg neked, – אִם תִּרְצֶה שְׁלַח – ha te akarsz, küldj. – לְפִי וְתִקְרְבוּן – נִשְׁלַחְה אַנְשִׁים לְפָנֵינוּ – Mivel jöttek Izrael fiai és mondták:³ – „...hadd küldjünk férfiakat magunk előtt”, – כִּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר – ahogy írva van:⁴ – „...odaleptetek hozzám mindnyájatok”. – וּמֹשֶׁה נִמְלֵךְ בְּשִׂכְיָהּ – Mózes tanácskozott a Söhinával, – אָמַר – és így szólt [Isten]: – אֲנִי אֶמְרָתִי לָהֶם – Én azt mondtam nekik, – שֶׁהִיא טוֹבָה – hogy jó [föld] az, – שֶׁנֶּאֱמַר – ahogy írva van: – אֶעֱלֶה – „fölviszlek benneteket Egyiptom nyomorából stb.”,⁵ – חַיִּיהֶם – ezért⁶ „életükre esküszöm”, – שֶׁאֲנִי נוֹתֵן לָהֶם מְקוֹם לְטֵעוֹת – hogy lehetővé teszem a tévedést – בְּדַבְּרֵי הַמִּרְגְּלִים – a kémek szavai által, – לִמְעַן לֹא יִירְשׁוּהָ – hogy ne örököljék azt.

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּאָרָן עַל פִּי יְהוָה, כָּלֵם אַנְשִׁים רְאִשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל הַמָּה. (במדבר יג, ג)

És elküldte őket Mózes Párán sivatagából az Örökkévaló szavára; mindnyájan olyan férfiak, akik Izrael fiainak fejei. (4Mózes 13:3.)

שְׁלַח – ...az Örökkévaló szavára... – בְּרִשׁוֹתוֹ – Az Ő engedélyével – עַל פִּי ה' – [az Örökkévaló] nem gátolta meg [Mózeset ebben].⁷

כָּלֵם אַנְשִׁים – ...mindnyájan olyan férfiak... – אֵלֵם אַנְשִׁים שְׁבַמְקָרָא – A Tórában az *ánásim* [kifejezés] – לְשׁוֹן חֲשִׁיבוֹת – mindig [valamiféle] kiválóságra utal.⁸ – וְאוֹתָהּ – Abban az időben⁹ – כְּשִׁרִים הָיוּ – tiszteletreméltók voltak.

¹ Talán mert a kémek esete közvetlenül a Mirjám esetét követően történt, és a Tóra csupán az időrendet követi? Rási ugyanakkor az 5Mózes 1:1-hez fűzött kommentárjában azt állítja, hogy a Kóráh-féle lázadás, jóllehet a Tóra a kémek epizódját követően örökíti meg (15. fejezet), valójában azt megelőzően történt, még Hácérotban, ahol Mirjám vétkezett és megbüntetett (11:35., 12:16.). Miért helyezi hát a Tóra a kémek szakaszát Kóráh szakasza elé, közvetlenül Mirjám mellé? (Mizráhi)

² A kémek.

³ „...egy tejjel-mézzel folyó országba” – 5Mózes 1:22.

⁴ Uo.

⁵ 2Mózes 3:17.

⁶ Mivel nem hisznek nekem.

⁷ Ez nem az Örökkévaló parancsára történt, amint azt Rási fentebb ki is fejtette (Mizráhi).

⁸ Lásd még 1Mózes 19:11-12.

וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם, לְמֹטֵה רְאוּבֵן שְׁמוּעַ בֶּן יַנּוּר. (במדבר יג, ד)

És ezek voltak a neveik: Reúbén törzséből Sammúa, Zakkúr fia; (4Mózes 13:4.)

לְמֹטֵה שְׁמֵעוֹן שְׁפֹט בֶּן חוּרִי. (במדבר יג, ה)

Simeón törzséből Sáfát, Hóri fia; (4Mózes 13:5.)

לְמֹטֵה יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן יִפְנֵה. (במדבר יג, ו)

Jehúda törzséből Káléb, Jefunne fia; (4Mózes 13:6.)

לְמֹטֵה יִשָּׁשׁוּר יֶגְאֵל בֶּן יוֹסֵף. (במדבר יג, ז)

Jisszákár törzséből Jigeál, József fia; (4Mózes 13:7.)

לְמֹטֵה אֶפְרַיִם הוֹשֵׁעַ בֶּן נוּן. (במדבר יג, ח)

Efraím törzséből Hóséa, Nún fia; (4Mózes 13:8.)

לְמֹטֵה בִּנְיָמִן פִּלְטִי בֶּן רְפוּא. (במדבר יג, ט)

Benjámin törzséből Palti, Ráfú fia; (4Mózes 13:9.)

לְמֹטֵה זְבוּלֹן גַּדִּיֵּאל בֶּן סוּדִי. (במדבר יג, י)

Zebúlon törzséből Gaddiél, Szódi fia; (4Mózes 13:10.)

לְמֹטֵה יוֹסֵף לְמֹטֵה מְנַשֶּׁה, גַּדִּי בֶּן סוּסִי. (במדבר יג, יא)

József törzséből: Menasse törzséből Gaddi, Szúszí fia; (4Mózes 13:11.)

לְמֹטֵה דָן עַמִּיאֵל בֶּן גַּמְלִי. (במדבר יג, יב)

Dán törzséből Ammiél, Gemalli fia; (4Mózes 13:12.)

⁹ Amikor kijelölték őket. Közvetlen ezt követően azonban magukévá tették az őket kiküldők alattomos szándékot, hogy ürügyet keressenek az országba való behatolás ellen. Lásd Rásinak a 26-ik vershez fűzött kommentárját. (*Gur Árje*)

לְמִטָּה אֲשֶׁר סְתוּר בֶּן מִיכָאֵל. (במדבר יג, יג)

Ásér törzséből Szetúr, Mikáél fia; (4Mózes 13:13.)

לְמִטָּה נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן וּפְסִי. (במדבר יג, יד)

Naftáli törzséből Nahbi, Vofsi fia; (4Mózes 13:14.)

לְמִטָּה גַּד גְּאוּאֵל בֶּן מְכִי. (במדבר יג, טו)

Gád törzséből Geúél, Máki fia. (4Mózes 13:15.)

אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שְׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ, וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשִׁיעַ בֶּן נוּן יְהוֹשֻׁעַ.
(במדבר יג, טז)

Ezek a férfiak nevei, akiket Mózes elküldött kikémelelni az országot. És elnevezte Mózes Hóséát, Nún fiát Jehósuának. (4Mózes 13:16.)

– És elnevezte Mózes Hóséát, stb. – הַתְּפִלָּל עָלָיו – Imádkozott¹⁰ érte¹¹: – יְהִי יוֹשִׁיעַךְ – „Óvjon meg az Örökkévaló – מַעֲצַת מְרֹגְלִים – attól, [hogy csatlakozz] a kémek tanácsához!”¹²

וַיִּשְׁלַח אֹתָם מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עָלוּ זֶה בְּנֹגֵב וְעֲלִיתֶם אֶת הַהָר. (במדבר יג, יז)

És elküldte őket Mózes, hogy kémeleljék ki Kánaán országát; és mondta nekik: „Menjetek föl erre, a déli vidéken, és menjetek föl a hegyek közé. (4Mózes 13:17.)

הוא הִיָּה הַפְּסוּלֵת שָׁל – ...Menjetek föl erre, a déli vidéken... – אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – Ez Erec Jiszráel legalsója¹³ volt. – שָׁכַן הַרְרָה הַתְּגָרִים – Ilyen a kalmárok módszere; – מְרֹאִים אֶת הַפְּסוּלֵת תְּחִלָּה – először a legócskább [portékájukat] mutatják meg – וְאַחַר כֵּן מְרֹאִים אֶת הַשְּׂבָח – és csak ezt követően mutatják meg a legjobbat.

¹⁰ A *vájikrá* szó, amely szó szerint azt jelenti, hogy „nevezte/hívta”, itt azt jelenti, hogy „imádkozott”.

¹¹ Mózes inkább Jöhósuáért imádkozott, mint Kálévért, mivel Jöhósuá a tanítványa volt, és ezért az ő nyilvános helytelen viselkedése gyalázatot hozott volna Mózes tanításaira. (*Gur Árje*)

¹² Ez magyarázatot ad arra, miért pont ekkor változtatta meg Mózes Jöhósuá nevét. (*Mizráhi*)

¹³ Azaz leghitványabb része.

וּרְאִיתֶם אֶת הָאָרֶץ מֵהָהוּא, וְאֵת הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ הֲחֹזֵק הוּא הַרְפָּה הַמְעַט הוּא אִם רַב.
(במדבר יג, יח)

...és nézzétek meg az országot, milyen az és milyen a rajta lakó nép, vajon erős-e vagy gyenge, kevés-e vagy sok; (4Mózes 13:18.)

יש ארץ מגדלת גבורים – Van [olyan] ország, amely erős férfiakat nevel, – ויש ארץ מגדלת חלשים – és van [olyan] ország, amely gyengéket nevel,¹⁴ – יש מגדלת אוכלוסין – van [olyan], ahol nagyszámú népesség terem, – ויש ממעטת אוכלוסין – és van, ahol fogy a népesség.

[Mózes] סימן מסר להם – ...**vajon erős-e vagy gyenge...** – הֲחֹזֵק הוּא הַרְפָּה – adott nekik¹⁵ egy jelet.¹⁶ – אִם בְּפָרוֹזִים יוֹשְׁבֵי – Ha nyitott városokban laknak, – חֲזָקִים – akkor erősek, – וְאִם בְּעָרִים – שְׂסוּמְכִין עַל גְּבוּרָתָם – mivel bíznak az erejükben. – חֲזָקִים – akkor – בְּצוּרוֹת הֵם יוֹשְׁבֵי – Ha azonban erődített városokban laknak, – חֲזָקִים הֵם – akkor gyengék.¹⁷

וּמָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הַטּוֹבָה הוּא אִם רָעָה, וּמָה הָעָרִים אֲשֶׁר הוּא יֹשֵׁב בָּהֶנָּה
(במדבר יג, יט)

¹⁴ Annak függvényében, hogy milyen az adott ország éghajlata, terméshossza és vízzel való ellátottsága. Ez arra utal, hogy a kémeknek meg kellett ítélniük az ország minőségét, hiszen Erec Jisráel volt az ő reménybeli hazájuk. A következő szövegrész („milyen a rajta lakó nép, vajon erős-e vagy gyenge”) arra utal, hogy a kémeknek az is feladata volt, hogy megítéljék, milyenek maguk a kánaánita népek – amellet, hogy milyen adottságokkal rendelkezik az ország –, hogy az izraeliták kellőképpen fel tudjanak készülni az ellenük megvívandó honfoglaló háborúra. (*Gur Árje*)

¹⁵ A kémeknek.

¹⁶ Hogyan dönthetik el ezt a kérdést.

¹⁷ Rási itt elmagyarázza, mi mutatja meg azt, hogy egy nép katonailag erős vagy gyenge (*Mizráhi, Szifté Háhámim*).

A *Mizráhi* felteszi a kérdést: Amennyiben az erődített városok a lakosok alkati gyengeségére utalnak, miért sírt, miért zúgolódott el a nép, hallván a kémek jelentését: „a városok erősítve vannak, igen nagyok (28. vers)”? Hiszen ezt a hírt örömmel kellett volna fogadniuk.

Gur Árje elmagyarázza, hogy Mózes a következőt értette azon, amit mondott: „Ha nyitott városokban élnek, akkor erősek; ennek ellenére le fogjuk tudni győzni őket, hiszen városaik erődítetlenek. Ha pedig erődített városokban élnek, akkor gyengék, és az erődített városfalaik ellenére is le fogjuk tudni győzni őket. Ám ha erődített és erődítetlen városaik egyaránt vannak, akkor bizonyára erősek (hisz máskülönben senki sem élne közülük erődítetlen városokban), és még az erődített városokban élők is erősek kell hogy legyenek, mert joggal feltételezhetjük, hogy az ország lakóit ugyanabból a fából faragták.” Mármint, ha a kémek a következő jelentéssel tértek volna haza: „az összes város erősítve van és igen nagy,” akkor ez okot adhatott volna az öröme és ünneplésre. Ők azonban kihagyták jelentésükből az „összes” szót, és így azt implikálták, hogy „azok a városok, amelyek erődítettek, nagyon erődítettek, de nem az összes város erődített.” Ez volt az, ami elcsüggesztette az embereket, ők ugyanis így okoskodtak: „Noha az erődítetlen városok nem jelentenek majd problémát nekünk, az erősen erődítettek viszont igen, hiszen azoknak a lakói is erősek, és mi nem leszünk képesek legyőzni őket.”

...és milyen az ország, amelyben laknak, vajon jó-e vagy rossz; és milyenek a városok, amelyekben laknak, vajon táborokban vagy várakban; (4Mózes 13:19.)

הַבְּמַחֲנֵי – ...vajon táborokban... – תַּרְגּוּמוֹ – Onkelosz [ezt a szót] így fordítja: – הַבְּפָחִין – *háböfáchin* („vajon nyitott városokban”), – כְּרִכִּין פְּצוּחִין – [vagyis olyan] városokban, amelyek nyitottak – וּפְתוּחִין – és ki vannak téve [a külső hatásoknak], – מֵאֵין חוּמָה – ugyanis nincsen faluk, [ami védené őket].

הַטּוֹבָה הוּא – ...vajon jó-e... – בְּמַעֲיָנוֹת וְהַהוּמוֹת – Forrásokkal és mély kutakkal, – טוֹבִים וּבְרִיאִים – [melyeknek vize] jó és egészséges.

וְיָמָה הָאָרֶץ הַשְּׂמֵנָה הוּא אִם רָדָה הִישׁ בָּהּ עֵץ אִם אֵין וְהַתְּחִיבֶתָּם וְלִקְחֶתָּם מִפְּרֵי הָאָרֶץ, וְהַיָּמִים יָמֵי בְּפוּרֵי עֲנָבִים. (במדבר יג, כ)

...és milyen a föld, vajon kövér-e vagy sovány; van-e benne fa vagy nincs? Legyetek bátrak és hozzatok az ország gyümölcséből.” Az idő akkor a szőlő zsengejének ideje volt. (4Mózes 13:20.)

הִישׁ בָּהּ עֵץ – ...van-e benne fa... – אִם יֵשׁ בָּהֶם – [A kérdés itt arra vonatkozik,] hogy vajon van-e közöttük – אָדָם פֶּשֶׁר – olyan igaz ember, – שְׂיִגֵן עֲלֵיהֶם בְּזִכּוּתוֹ – aki védelmezi őket¹⁸ érdemeivel.¹⁹

...a szőlő zsengejének [ideje]. – בְּפוּרֵי עֲנָבִים – Azok a napok, amikor először kezdett beérni a szőlő.²⁰

וַיַּעֲלוּ וַיַּתְּרוּ אֶת הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר צֶן עַד רְחֹב לְבָא חֲמַת. (במדבר יג, כא)

És fölmentek, és kikémlték az országot Cin sivatagától Rehóvig, Hámát felé. (4Mózes 13:21.)

Xxx – Cin sivatagától Rehóvig, Hámát felé. – xxx – Végigjárták széltében-hosszában az [ország] határait – xxx – a [görög] *gamma* [Γ] alakjában. – xxx – Végighaladtak [az országnak] azon az oldalán, – xxx – amely a déli határt [alkotja], – xxx – a keleti saroktól a nyugati sarokig, – xxx – ahogyan Mózes parancsolta: – xxx – „Menjetek föl erre a déli vidéken,”²¹ – xxx – a déli határ mentén a tengerig, – xxx

¹⁸ Ti. a fákat.

¹⁹ A vers elején megfogalmazott kérdés, hogy a föld vajon „kövér-e vagy sovány”, a fákra vonatkozó kérdést fölöslegessé teszi – ha termékeny a föld, akkor nyilvánvalóan vannak fák is. A fára vonatkozó kérdés igazából tehát az igaz ember jelenlétét firtatja. A *Bává Bátorá* (15a.) szerint ez az „igaz ember” Jób volt. (Mizráhi)

²⁰ Vagyis nem az „első érett szőlőfürtök ideje,” tehát az évnek nem az az időszaka, amikor először lehet teljesen érett szőlőfürtöket találni, hanem az az időszak, amikor a szőlő elkezdi beérni. (*Gur Árje*)

²¹ 17. vers.

– mivel a tenger [Izrael földjének] nyugati határa. – xxx – Onnét [északi irányba] fordulva – xxx – végighaladtak a teljes nyugati határ mentén, – xxx – a tengerparton, Hámát bejáratáig, – xxx – amely közel esik Hór hegyéhez, az északnyugati sarkokban, – xxx – amint az kifejtésre kerül [abban a részben, amely] az ország határai-val [foglalkozik], – xxx – az „Ezek [Izrael fiainak] vándorlásai” [kezdetű] hetiszakaszban.

וַיַּעֲלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד חֶבְרוֹן וְשָׁם אַחִימָן שִׁשִׁי וְתַלְמִי יְלִידֵי הָעֵנָק וְחָבֵרוֹן שִׁבְעַ שְׁנַיִם נִבְנְתָה לְפָנָי
צֵעַן מִצְרָיִם. (במדבר יג, כב)

Fölmentek a déli vidéken, és eljutott Hebronig, és ott voltak Áhimán, Sésáj és Tálmáj, Ánák gyermekei. Hebron hét évvel előbb épült, mint az egyiptomi Coán. (4Mózes 13:22.)

כָּלֵב לְבָדוּ הֵלֵךְ שָׁם – ...és eljutott Hebronig... [Egyes szám!] – Csak Kálév ment oda egyedül, – וַיִּשְׁתַּחֲוֶה עַל קְבְרֵי אֲבוֹת – és imádkozott az atyák sírjánál, – וְשָׁלָא יְהֵא נִסָּת לְחֶבְרֹון – hogy ne győzzék meg társai, – לְהֵיוֹת בְּעֵצָתָם – hogy az ő véleményükön legyen. – וְכֵן הוּא אוֹמֵר – És ezért van írva:²² – לֹא אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר – „...neki fogom adni azt a földet, amelyre lépett”, – דִּרְךְ בָּהּ וְכִתִּיב וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת – és később:²³ „És adták Kálévnek Hebront”.

Xxx – hét évvel [előbb] épült. – xxx – Lehetséges, hogy Hám felépítette Hevront – xxx – legfiatalabb fiának, Kánaánnak, – xxx – mielőtt felépítette [volna] Coánt legidősebb fiának, Micrájimnak? – xxx – [Ez valószínűtlen; itt] inkább [arról van szó, hogy Hebron] termékeny volt minden [földi] jóval,²⁴ – xxx – hétszer többel, mint Coán. – xxx – Ebből képet kaphatsz – xxx – Erec Jiszráel dicséretre méltó mivoltáról, – xxx – mert Erec Jiszráelben nincs sivárabb hely – xxx – Hevronnál, – xxx – ezért is különítették el temetőnek. – xxx – [Ezzel szemben] nincs még egy olyan nagyszerű [ország] a [világ] összes országa között, – xxx – mint Micrájim²⁵, amint írva van: – xxx – „mint az Örökkévaló kertje, mint Egyiptom országa.”²⁶ – xxx – És Coán volt a legnagyobb – xxx – Micrájim országában, – xxx – mert a királyi

²² 5Mózes 1:36.

²³ Bírák 1:20.

²⁴ A (xxx – vöHevront... nivnötá) – szó szerint „Hevront épült” – itt úgy értendő, hogy „Hevront gyümölcsöt termelt,” akár a „talán tőle kapok gyermeket” (1Mózes 16:2.) szövegrészben (Rási a Szoatá 34b-hez) A „Coán előtt” nem azt jelenti, hogy korábban mint Coán, hanem hogy Hevront Coán előtt van megbecsülés szempontjából. S valóban, Hevront gyümölcsének kiváló minősége a város belső spirituális minőségének külső manifesztációja. (Gur Árje)

²⁵ Egyiptom.

²⁶ 1Mózes 13:10.

székhely [is] ott volt, amint írva van: – xxx – „Vezetői voltak már Coánban”²⁷ – xxx – Hevron mégis hétszer jobb volt [Coánnál].²⁸

וַיָּבֹאוּ עַד נַחַל אֲשָׁפֵל וַיַּכְרֹתוּ מִשָּׁם זְמוּרָה וְאֲשָׁכּוֹל עַנְבִּים אָחַד וַיִּשְׁאַהּוּ בְמוֹט בְּשָׁנִים וּמִן הָרְמָנִים וּמִן הַתְּאֵנִים. (במדבר יג, כג)

És eljutottak az Eskól-völgyig, és levágtak onnan egy szőlővesszőt egy szőlőfürttel, és vitték azt ketten egy póznán, és [hoztak még] gránátalmát és fügét. (4Mózes 13:23.)

Xxx – egy szőlővesszőt. – xxx – A szőlőtőke egy ágát egy róla lelógó szőlőfürttel [együtt].

Xxx – és vitték azt ketten egy póznán. – xxx – Ennek a kijelentésnek, „vitték azt [...] egy póznán”, az egyszerű jelentéséből – xxx – nem tudhatom-e [eleve], hogy ketten [vitték]? – xxx – Mit tanít a Tóra azzal, hogy azt mondja: „ketten”? – xxx – [Azt, hogy] két póznával. És hogyan történt ez? – xxx – Nyolc [ember]²⁹ vitte a fürtöt, egy a fügét, – xxx – egy pedig a gránátalmát. – xxx – Jehósuá és Kálév nem vitt semmit, – xxx – hiszen a többiek kizárólagos célja az volt, – xxx – hogy rágalmozó híreket vigyenek: – xxx – „Amilyen különös az [ország] gyümölcse, olyan [különös] a népe.” – xxx – És ha tudni szeretnéd, mennyit nyomott egy közülük, – xxx – menj és tudd meg azokból a kövekből, amelyeket Gilgálban állítottak fel.³⁰ – xxx – Mindegyik férfi egy követ vitt a Jordánból – xxx – a vállán, – xxx – és azt felállította Gilgálban. A rabbi meghatározta, – xxx – hogy mindegyik [kő] negyven (xxx – szóá)-t nyomott, és a hagyomány azt tanítja, – xxx – hogy az a teher, amelyet egy ember képes elhordozni a vállán, – xxx – csupán harmada annak a tehernek, – xxx – amelyet akkor képes elhordozni, amikor mások [is] segítenek neki.³¹

²⁷ Jesájá 30:4. Izrael királyának miniszterei Coánban voltak, hogy a fáraó segítségéért folyamodjanak. Ez azt mutatja, hogy a fáraó Coánban székelt. (Rási a Szótá 34b-hez)

²⁸ Szótá 34b.

²⁹ Szótá 34a. A szőlőfürtöt négy ember vitte két párhuzamos póznán; mindkét pózna két-két végére jutott egy-egy ember. Ezt a két póznát két másik, keresztirányban párhuzamos pózna támasztotta alulról, amelyeket ugyanígy négy férfi vitt. (lásd Rásinak a Szótá 34a-hoz fűzött kommentárját) Ez a két póznát jelentő „ketten” szóból lett levezetve. De nem lehetséges, hogy ez csupán azt jelenti, hogy volt két párhuzamos pózna, amelyet négy ember hordozott? Ezt nem írja le „kettő”-ként a Tóra, hisz a kettő együttesen funkcionált mint egyetlen támasztó alap. A „kettő” arra utal, hogy kétféle támaszték volt, az egyik a menetiránnyal megegyező irányban párhuzamos két pózna, valamint az ezeket alulról támasztó, a menetirányra merőlegesen párhuzamos két pózna. (*Gur Árje*)

³⁰ Hogy emléket állítsanak a Jordán vize csodás kettéválásának, az izraeliták kiszedtek tizenkét követ a Jordán folyó medréből és felállították azokat Gilgál városában. (Jósuá 4:20)

³¹ Szótá 34a.

לְמָקוֹם הַהוּא קָרָא נַחַל אֲשָׁכוֹל עַל אֲדוֹת הָאֲשָׁכוֹל אֲשֶׁר כָּרְתוּ מִשָּׁם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יג, כד)

Ezt a helyet neveték Eskól-völgynek a szőlőfürt miatt, amelyet ott levágtak Izráel fiai. (4Mózes 13:24.)

וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֶּץ אַרְבָּעִים יוֹם. (במדבר יג, כה)

És visszatértek a föld kikémléséből negyven nap múlva. (4Mózes 13:25.)

וַיָּשׁוּבוּ מִתּוֹר הָאָרֶץ מִקֶּץ אַרְבָּעִים יוֹם – És visszatértek a föld kikémléséből negyven nap múlva. – וְהֵלֵא אַרְבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה עַל אַרְבַּע מֵאוֹת פָּרְסָה הִיא – Nemde négyszázszor négyszáz párszá³² területű volt,³³ – וּמֵהֶלֶךְ אָדָם בֵּינוֹנֵי עֶשְׂרֵה פָּרְסָאוֹת לְיוֹם – egy átlagos ember pedig tíz párszát megy egy nap. – וַהֲרִי מֵהֶלֶךְ אַרְבָּעִים יוֹם – Vagyis negyven nap járót – מִן הַמְּזֻרָה לַמַּעֲרָב – a keleti felétől a nyugatiig, – וְהֵם הֵלְכוּ אַרְבָּה – de ők szélteben és hosszában is megtették ezt az utat!? [Akkor viszont, hogy tudták megtenni 40 nap alatt?] – אֲלָ שָׁגְלוּ לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Mivel világgossá vált az Örökkévaló előtt, – שְׂיִגְזֹר עֲלֵיהֶם יוֹם לְשָׁנָה – hogy minden nap után egy évet [sivatagi vándorlást] fog rájuk kiróni [büntetésként], – קָצַר לִפְנֵיהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ – ezért lerövidítette előttük az utat.³⁴

וַיָּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן וְאֶל כָּל עַדַּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מִדְּבַר פְּאָרָן קְדָשָׁה וַיָּשִׁיבוּ אוֹתָם דְּבַר וְאֶת כָּל הָעֵדָה וַיִּרְאוּם אֶת פְּרִי הָאָרֶץ. (במדבר יג, כו)

És mentek, és eljöttek Mózeshez és Áronhoz és Izráel fiainak egész községéhez Páran sivatagába, Kádésba; és hoztak nekik feleletet és az egész községnek, és megmutatták nekik az ország gyümölcsét. (4Mózes 13:26.)

Xxx – És mentek, és eljöttek. – xxx – Mit [akar mondani a Tóra itt azzal, hogy] „és mentek”?³⁵ – xxx – Össze [akarja] hasonlítani az elmenetelüket a megérkezésükkel. – xxx – Amiképpen gonosz szándékkal jöttek, – xxx – ugyanúgy gonosz szándékkal is mentek.³⁶

Xxx – és hoztak nekik feleletet. – xxx – Mózesnek és Áronnak.

³² 1 párszá kb. 3.8 km.

³³ Ez Izrael végső, messianisztikus határaitra utal, amelyek jóval tágabbak, a mainál.

³⁴ De ennél jobban nem rövidítette le, mert azt akarta, hogy még a pusztai vándorlás alatt betöltsék a hatvanadik életévüket. Lásd a 4Mózes 14:33-hez írt Rási-kommentárt.

³⁵ Hiszen a 25. vers már arról tudósított, hogy visszatértek! (Náhálát Jáákov)

³⁶ Azaz már eleve gonosz szándékkal indultak neki a küldetésüknek. Szotá 35a.

וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בְּאָנּוֹ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וְגַם זָבַת חֶלֶב וּדְבַשׁ הוּא וְזֶה פְּרִיָּהּ. (במדבר יג, כז)

És elbeszéltek neki és mondták: Bementünk az országba, amelybe küldtél bennünket, és csakugyan tejjel-mézzel folyó az, és ez a gyümölcse. (4Mózes 13:27.)

Xxx – tejjel-mézzel folyó. – xxx – Azt a hazugságot, – xxx – amelyben nem állítanak némi igazat is [már rögtön] az elején, – xxx – nem lehet fenntartani a végén.³⁷

אָפֶס כִּי עָז הָעָם הַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ וְהָעָרִים בְּצִרּוֹת גְּדֹלַת מְאֹד וְגַם יְלָדֵי הָעֵנָק רָאִינוּ שָׁם. (במדבר יג, כח)

Csakhogy hatalmas a nép, amely az országban lakik, és a városok erősítve vannak, igen nagyok, és Anák szülöttjeit is láttuk ott. (4Mózes 13:28.)

Xxx – erősítve. – xxx – A szó mellékjelentése: erő.³⁸ – xxx – A Targum [Onkelosz] pedig így fordítja: (xxx – *krihán*), – xxx – ami azt jelenti: kör alakú erődítmények. – xxx – Az arámiban a (xxx – *krih*) [szó] azt jelenti: „kerek”.

עֲמֻלָּק יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי וְהָאֱמֹרִי יוֹשֵׁב בְּהָר וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב עַל הַיָּם וְעַל יַד הַיַּרְדֵּן. (במדבר יג, כט)

Ámálék lakik a déli részen, a hitti, a jebuszi és az emóri lakik a hegy-ségben és a kánaáni lakik a tengernél és a Jordán partján. (4Mózes 13:29.)

Xxx – Ámálék lakik, stb. – xxx – Mivel Ámálék egyszer már felperzelte őket,³⁹ – xxx – a kémek azért említették [éppen] őket, hogy rájuk ijesszenek.⁴⁰

Xxx – és a Jordán partján. – xxx – A (xxx – *jád*) [szó] egyszerű⁴¹ jelentése szerint [értendő]⁴²; – xxx – a Jordán mellett, és képtelenek lesztek átkelni rajta.

וַיְהִי כִּלְבָב אֶת הָעָם אֶל מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ עָלֵה נַעֲלֶה וַיִּרְשָׁנוּ אַתָּה כִּי יָכוֹל נוֹכַל לָהּ. (במדבר יג, ל)

³⁷ Szótá, uo. Ez magyarázatot ad arra, hogy miért kezdték kifogáskeresésüket egy igaz kijelentéssel. (Mizráhi)

³⁸ Lásd *Jesájá* 22:10. (Mizráhi)

³⁹ 2Mózes 17:8.

⁴⁰ *Tánhumá* 9. Ámálék nem szerepelt az Erec Jiszráelben élő hét nép között. Akkor hát miért éppen őket említették? (Gur Árje)

⁴¹ Azaz szó szerinti.

⁴² Egészen közel vagy mellette; (xxx – *ál jád*): „kéznél”

**És Kálév csitította a népet Mózesrel szemben, és mondta: bizony fölme-
gyünk és elfoglaljuk, mert mi legyőzzük őket.** (4Mózes 13:30.)

וַיְהִי כִּלְבֹּטָה – És Kálév csitította... – הישתיק את כלם – Mindnyájukat elhallgattat-
ta.

אָל מֹשֶׁה – ...Mózesrel szemben... – לשמוע מה שידבר במשה – Hogy hallja [a
nép], mit fog mondani [nekik Kálév] Mózesről. – וַיַּעַמְרֵם – [Úgy tett, mintha egy
követ fújna a többi kémmel, így érve el, hogy azok szólni hagyják.] Így kiáltott hoz-
zájuk, mondván: – וְכִי זֶה בְּלִבְדֵּי עֲשֵׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם – „Vajon csupán ezt tette velünk
Ámrám fia?” – אֲזַי הַשְׁמוּעַ הָיָה סְבוּר שֶׁבָּא לְסַפֵּר בְּגִנוּתוֹ – Az [őt] hallgató azt gondolhatta,
hogy rágalmazni készül [Mózesrel]. – וּמִתּוֹךְ שֶׁהָיָה בְּלִבָּם עַל מֹשֶׁה – Mivel nehezteltek
Mózesre – בְּשִׁבְלֵי דְבָרֵי הַמְּרַגְלִים – a kémek jelentése miatt, – שֶׁתְּקוּ כֻלָּם – mindnyájan
elhallgattak, – לְשָׁמוֹעַ גְּנוּתוֹ – hogy hallhassák rágalmazni őt. – אָמַר – [Kálév viszont]
ezt mondta: – וַהֲלֹא קָרַע לָנוּ אֵת הַיָּם – „De hát nem választotta-e szét előttünk a ten-
gert⁴³ – וַהֲוֹרִיד לָנוּ אֵת הַמָּן – és hozta le nekünk a manná⁴⁴ – וַהֲגִיז לָנוּ אֵת הַשֶּׁלֶן – és
érte el, hogy fürjek repüljenek elénk?”⁴⁵

Xxx – bizony fölme gyünk. – xxx – Akár a mennybe is, és még akár akkor
is, ha azt mondja nekünk, – xxx – hogy építsünk létrákat és menjünk fel oda,⁴⁶ –
xxx – sikerrel fogunk járn mindenben, amit mond!

Xxx – csitította. – xxx – A [szó] jelentése „csend”. – xxx – Ugyanígy: „Né-
muljon el minden halandó!”⁴⁷ – xxx – [valamint:] „Csitt, ki ne ejtsd...!”⁴⁸ – xxx – Így
szokta az ember. Az, aki el akar némítani – xxx – egy emberekből álló csoportot,
azt mondja: „Sss!”⁴⁹

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַל לְעֹלוֹת אֶל הָעָם כִּי חֲזָק הוּא מִמֶּנּוּ. (במדבר יג, לא)

**De a férfiak, akik vele együtt mentek, azt mondták: Nem bírunk a nép
ellen menni, mert erősebb, mint mi.** (4Mózes 13:31.)

⁴³ 2Mózes 14:21.

⁴⁴ Uo. 16.

⁴⁵ 4Mózes 11:31.

⁴⁶ Még ha az égitestek asztrológiai ereje támogatná is őket, akkor is képesek leszünk legyőzni őket. A
zsidók nincsenek kitéve az égitestek hatásainak. (Gur Árje a Sábát 156a-ból, Rási az 1Mózes
15:5).

⁴⁷ Zhárjá 2:17.

⁴⁸ Ámosz 6:10.

⁴⁹ Ahelyett, hogy „(xxx – vájástik)” – és elcsendesítette/elnémította –, a Tóra azt mondja: (xxx –
vájáhász), ebben ugyanis benne rejlik a (xxx – hász) – „Sss!” – indulatszó, ugyanis feltehetően
Kálév is ezzel csendesítette le az embereket. (Gur Árje)

Xxx – mert erősebb, mint mi. – xxx – Mintha ez lehetséges lenne, – xxx – ezt [Róla] mondták, Aki a magasságban [lakozik].⁵⁰

וּיֹצִיאוּ דְבַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אֹתָהּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עֲבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֹתָהּ אָרֶץ
אֲכֻלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הוּא וְכֹל הָעֵם אֲשֶׁר רָאִינוּ בְּתוֹכָהּ אֲנָשֵׁי מְדוּת. (במדבר יג, לב)

És rossz híret terjesztették az országnak, amelyet kikémleltek, Izráel fiai előtt, mondván: az ország, amelybe mentünk, hogy kikémleljük, lakóit fölemésztő ország, és mind a nép, melyet benne láttunk, hatalmas termetű emberek. (4Mózes 13:32.)

אֲכֻלֶת יוֹשְׁבֶיהָ – ...lakóit fölemésztő... – בְּכֹל מְקוֹם שֶׁעֲבַרְנוּ – Bármerre jártunk, – וְהִקְדִּישׁ בְּרוּךְ הוּא – azt láttuk, hogy [éppen] hallottaikat temetik. – מִצְּאֵנוּם קוֹבְרֵי מֵתִים – De az Örökkévaló [a kémek] javára tette ezt, – עָשָׂה לְטוֹבָהּ – Kְּדִי לְטוֹרְדָם בְּאֶבְלָם – hogy [a kánaánitákat] lefoglalja a maguk gyásza, – וְלֹא יִתְּנוּ לֵב לְאֵלוּ – és ne vegyék észre őket (a kémeket).

Xxx – hatalmas termetű emberek. – xxx – Tagbaszakadtak és magasak, akiknek muszáj meghatározni a méretét⁵¹; – xxx – [olyanok,] akár Góliát, – xxx – akinek „magassága hat könyök és egy arasz volt.”⁵² – xxx – Ugyanilyen [értelemben szerepel a szó az] „egy nagy termetű férfi”⁵³ [szövegrészben].

וְשָׁם רָאִינוּ אֶת הַנְּפִלִים בְּנֵי עֲנָק מִן הַנְּפִלִים וְנָהִי בְּעֵינֵינוּ כְּחַגְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם. (במדבר יג, לג)

És ott láttuk az óriásokat, Anák fiait, az óriások nemzetségéből; olyanok voltunk a mi szemünkben, mint a sáskák és ugyanolyanok voltunk az ő szemükben. (4Mózes 13:33.)

Xxx – az óriások. – xxx – Az óriások, Sámházái és Ázáél gyermekei, – xxx – akik aláhullottak a mennyből⁵⁴ Enos idejében.

Xxx – és ugyanolyanok voltunk az ő szemükben. – xxx – Hallottuk őket, amint egymásnak mondogatták: – xxx – „Hangyák vannak a szőlőben, [amelyek úgy néznek ki,] mint az emberek.”

⁵⁰ Szotá 35a. Rási a következőképpen értelmezi ezt a szövegrészt: „mert erősebb, mint Ó.” Ha a vers azt jelentené, hogy a kánaániták erősebbek, mint az izraeliták, elegendő lett volna az is, ha csupán ennyit mond: „mert erős,” és ennyiből is érthető lett volna az implikáció: „mert erősebb, mint mi”. A látszólag fölösleges (xxx – *mimenu*) szót éppen ezért így értelmezzük: „mint Ó” (Bóer Májim Hájim; Dáát Jiszáhár).

⁵¹ Mivel csak ilyen értelemben lehet beszélni róluk.

⁵² 1Sámuel 17:4.

⁵³ 2Sámuel 21:20.

⁵⁴ Ezek angyalok voltak, akik aláhullottak a mennyből. (Pirké döRábi Eliezer, 22.) Ez a hozzátoldott „(xxx – *min hánófilim*)” kitételből lett levezetve ((xxx – *náfál*): „lehullott/leesett”). (Mizráhi)

Xxx – Anák. – xxx – [Azért nevezik őket így,] mert a napot mint nyakláncot hordták magasságukkal.⁵⁵

וַתִּשָּׂא כָּל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּכְּפוּ הָעַם בְּלִילָהּ הַהוּא. (במדבר יד, א)

Erre az egész község fölemelte és hallatta hangját, és sírt a nép azon éjjel. (4Mózes 14:1.)

Xxx – az egész község. – xxx – A Szánhedrin tagjai.⁵⁶

וַיִּלְנוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם כָּל הָעֵדָה לֹא מִתְּנוּ בְּאַרְץ מִצְרַיִם אוּ בְּמִדְבַר הַזֶּה לֹא מִתְּנוּ. (במדבר יד, ב)

És zúgolódtak Mózes és Áron ellen Izráel fiai mind, és az egész község szólt hozzájuk: Bárcsak meghaltunk volna Egyiptom országában! Vagy bárcsak meghaltunk volna ebben a sivatagban! (4Mózes 14:2.)

Xxx – Bárcsak meghaltunk volna. – xxx – Bárcsak meghaltunk volna.⁵⁷

וְלָמָּה יְהוָה מְבִיא אֹתָנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת לְנַפְּל בְּתֹרֵב נַשְׁיָנוּ וְטַפְּנוּ יִהְיוּ לְבוֹ הָלוֹא טוֹב לָנוּ שׁוֹב מִצְרָיִמָּה. (במדבר יד, ג)

Minek is visz bennünket az Örökkévaló abba az országba, hogy elessünk kard által, feleségeink és gyermekeink martalékká legyenek; nem jobb volna-e nekünk visszatérni Egyiptomba? (4Mózes 14:3.)

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו נַתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרָיִמָּה. (במדבר יד, ד)

És mondták, egyik a másikának: Válasszunk fejet, és térjünk vissza Egyiptomba. (4Mózes 14:4.)

...Válasszunk fejet... – כְּתֻבָּה – Onkelosz fordítása szerint: – נְשִׂים עֲלֵינוּ מֶלֶךְ – „válasszunk vezetőt,” – נְמִי רִישָׁא – „válasszunk királyt.” – וְרִבּוֹתֵינוּ פְּרָשׁוּ – Bölcseink ezt [a felszólítást] úgy magyarázzák, mint – לְשׁוֹן – ami bálványimádásra [való felszólításra] utal. [A „király” helyett a „fej” valamiféle isteni lényt sugall.]

וַיַּפֵּל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פְּנֵיהֶם לִפְנֵי כָּל קְהַל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יד, ה)

⁵⁵ Szótá 34b. A napot régen úgy látták, mint ami egy mennyei „ablakból” száll alá. Az óriások feje felhatol a mennyekbe, a nap fölé, és ezért úgy fest, mintha a nap ablaka valamiféle nyaklánc lenne a nyakuk körül (Mizráhi).

⁵⁶ Tánhumá 12.

⁵⁷ Nem: „Ha meghaltunk volna,” hanem: „Bárcsak meghaltunk volna.” (Mizráhi)

וַיְהִישֶׁעַ בֶּן נּוּן וְכָלֵב בֶּן יִפְנֶה מִן הַתָּרִים אֶת הָאָרֶץ קָרְעוּ בְּגָדֵיהֶם. (במדבר יד, ו)

És Józsuá, Nún fia és Káléb, Jefunne fia, azok közül, akik kikémlelték az országot, megszaggatták ruháikat, (4Mózes 14:6.)

וַיֹּאמְרוּ אֶל כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הָאָרֶץ אֲשֶׁר עָבַרְנוּ בָּהּ לְתוֹר אֶתָּה טוֹבָה הָאָרֶץ מְאֹד.
(במדבר יד, ז)

...és szoltak Izráel fiainak egész községéhez, mondván: Az ország, amelyen végimentünk, hogy kikémleljük, igen nagyon jó ország. (4Mózes 14:7.)

אִם תִּפֶּץ בְּנוֹי יְהוָה וְהִבִּיא אֶתְנוּ אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת וַנִּתְּנָהּ לָנוּ אָרֶץ אֲשֶׁר הוּא זָבַת חֶלֶב וְדָבָשׁ.
(במדבר יד, ח)

Ha kedvel bennünket az Örökkévaló, elvisz bennünket ebbe az országba és nekünk adja azt a tejjel-mézszel folyó országot. (4Mózes 14:8.)

אֵךְ בִּיהִנֶּה אֶל תַּמְדּוֹ וְאַתֶּם אֵל תִּירָאוּ אֶת עַם הָאָרֶץ כִּי לֶחֱמֹנוּ הֵם סָר צֶלֶם מַעֲלֵיהֶם וַיְהִי אֶתְנוּ
אֵל תִּירָאֵם. (במדבר יד, ט)

Csak az Örökkévaló ellen föl ne lázadjatok és ne féljete az ország népétől, mert a mi kenyereink lesznek ők; árnyékuk eltávozott tőlük és az Örökkévaló velünk van, ne féljete tőlük! (4Mózes 14:9.)

Xxx – föl ne lázadjatok. – xxx – Majd pedig: „és ne féljete, stb.” – xxx – „mert a mi kenyereink lesznek ők.” – xxx – Elfogyasztjuk őket, akár a kenyeret.

Xxx – árnyékuk eltávozott tőlük. – xxx – Pajzsuk⁵⁸ és erejük. Az igaz közülük – xxx – meghalt – Jób⁵⁹, aki védelmezte őket erényességével.⁶⁰ – xxx – (Egy másik értelmezés⁶¹: A Mindenütt Jelenvaló pajzsa – xxx – eltávolított tőlük.)

וַיֹּאמְרוּ כָּל הָעֵדָה לְיָגוּם אֶתֶם בְּאֲבָנִים וּכְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּאֵהָל מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
(במדבר יד, י)

⁵⁸ Szó szerint: „árnyékuk,” mivel a pajzs árnyékolja azt, akit védelmez. (Mizráhi)

⁵⁹ Az egyes számban álló „pajzs” szó egyetlen kimagasló személyiségre utal. (Gur Árje)

⁶⁰ Szoatá 35a.

⁶¹ Az „árnyékuk eltávozott tőlük” önkéntes távozást implikál. Ha a Tóra itt Jób halálára utal, akkor helyesebb lett volna így fogalmaznia: „árnyékuk eltávolított tőlük.”

De az egész község mondta, hogy megkövezi őket kövekkel. És megjelent az Örökkévaló dicsősége a találkozás sátrában Izráel összes fiainak. (4Mózes 14:10.)

Xxx – hogy megkövezi őket. – xxx – Jehósuát és Kálévet.⁶²

Xxx – És [megjelent] az Örökkévaló dicsősége. – xxx – Aláereszkedett ott⁶³ a Felhő⁶⁴.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עַד אָנֹכָה יִנְאָצְנִי הָעָם הַזֶּה וְעַד אָנֹכָה לֹא יֶאֱמִינּוּ בִּי בְּכֹל הָאֵתוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּקִרְבּוֹ. (במדבר יד, יא)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Meddig gyaláz még engem ez a nép és meddig nem hisznek bennem mindazon jelek mellett, amelyeket köztük műveltem? (4Mózes 14:11.)

Xxx – Meddig. – xxx – Milyen mértékig.⁶⁵

Xxx – gyaláz még engem. – xxx – [(xxx – jönáacuni) azt jelenti:] fognak dühíteni Engem.

Xxx – mindazon jelek mellett. – xxx – A számos csoda miatt, amelyet tettem velük, – xxx – el kellett volna hinnük, hogy képes vagyok – xxx – beteljesíteni az ígéretemet.

אֶפְנֹו בְּדָבָר וְאוֹרְשָׁנוּ וְאֶעֱשֶׂה אֶתְךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצוֹם מְמֹנֵו. (במדבר יד, יב)

Megverem dögvésszel és megsemmisítem őket, és majd téged teszek nagyobb és hatalmasabb nemzetté, mint ő. (4Mózes 14:12.)

Xxx – és megsemmisítem őket. – xxx – [Ez a szó úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja, – xxx – [egy olyan kifejezéssel, amely] megsemmisítést jelent.⁶⁶ – xxx – És ha azt kérdeznéd: – xxx – „mit teszek az ősatyáknak tett fogadalommal?”, [akkor Én erre azt felelem:]

Xxx – és majd téged teszek nagyobb és hatalmasabb nemzetté, – xxx – mivel te⁶⁷ tőlük származol.⁶⁸

⁶² Akiik ellenálltak nekik azzal, hogy megszággatták ruháikat és megdorgálták őket; de nem Mózeset és Áront, hiszen ők nem beszéltek (Mizráhi).

⁶³ A Felhő általában a *miskán*-on belül nyugodott (3Mózes 16:2). Most mindazonáltal aláereszkedett, hogy eltérítse a Jehósuára és Kálévre hajított köveket. (Mizráhi a Midrás *Bámidbár rábá* 16-ból)

⁶⁴ De nem Maga az Örökkévaló, akit halandó szeme nem láthat [2Mózes 33:20]. (Gur Árje)

⁶⁵ Azaz nem szó szerint értendő a kérdés: „mely helyig”. (Mizráhi)

⁶⁶ És nem örökséget a (xxx – *jirusá*) szóból. (Mizráhi)

⁶⁷ Azaz Mózes.

⁶⁸ *Tánhumá* 13.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה וְשָׁמְעוּ מִצְרַיִם כִּי הִעֲלִיתָ בְּכַחֲךָ אֶת הָעַם הַזֶּה מִקְרַבּוֹ. (במדבר יד, יג)

És Mózes mondta az Örökkévalónak: De meghallják az egyiptomiak, akik közül fölhoztad hatalmaddal ezt a népet... (4Mózes 14:13.)

Xxx – De meghallják az egyiptomiak. – xxx – Meghallják, hogy megölted őket.⁶⁹

Xxx – akik közül fölhoztad. – xxx – A (xxx – ki) itt „hogy” jelentésben szerepel. – xxx – És ők látták, hogy Te felhozta őket – xxx – nagy hatalmaddal – xxx – közülük. – xxx – Amikor [majd] meghallják, hogy megölted őket, – xxx – nem azt fogják mondani, hogy ők⁷⁰ vétkeztek Ellened, – xxx – hanem azt fogják mondani, hogy ellenük⁷¹ – xxx – képes voltál hadat viselni, – xxx – ám az ország⁷² lakosai ellen – xxx – nem voltál képes hadat viselni. – xxx – Ez [a jelentése a következőnek]:

וַיֹּאמְרוּ אֶל יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הֲזֵאת שָׁמְעוּ כִּי אִתָּהּ יְהוָה בְּקָרַב הָעַם הַזֶּה אֲשֶׁר עֵין בְּעֵין נִרְאָה אִתָּהּ יְהוָה וַעֲנַנְךָ עָמַד עֲלֵהֶם וּבַעֲמֹד עָנַן אִתָּהּ הִלְךְ לִפְנֵיהֶם יוֹמָם וּבַעֲמוּד אֵשׁ לַלַּיְלָה. (במדבר יד, יד)

...és elmondják ez ország lakóinak: Hallották, hogy Te, az Örökkévaló e nép között vagy, aki színről-színre megjelent, Te, az Örökkévaló, és felhőd áll fölöttük és felhőoszlopban jársz előttük nappal és tűzoszlopban éjjel. (4Mózes 14:14.)

Xxx – és elmondják ez ország lakóinak. – xxx – [Ami ugyanazt jelenti,] mintha [az (xxx – el) helyett az (xxx – ál) prepozíció állna a szövegben:] „ez ország lakóiról.”⁷³ – xxx – Mit fognak mondani róluk? Azt, ami elhangzik – xxx – a téma végén⁷⁴, – xxx – [vagyis, hogy] az Örökkévaló tehetetlensége miatt. – xxx – Mivel ők hallották, hogy Te, Örökkévaló, – xxx – közöttük lakozol, – xxx – és hogy Te, Örökkévaló, megnyilatkozol nekik szemeik előtt, – xxx – és mindezt szeretettel, és ők [még] nem tudják, – xxx – hogy irántuk táplált szereteted eltávolított tőlük – xxx – mostanra.⁷⁵

⁶⁹ Nem pedig „meghallják az egyiptomiak, hogy felhozta őket, stb.,” amint azt a vers folytatása látszólag indikálja. Az egyiptomiaknak ugyanis erről nem kell hallania, hiszen saját maguk voltak szemtanúi a kivonulásnak. (*Gur Árje*)

⁷⁰ Vagyis az izraeliták.

⁷¹ Vagyis az egyiptomiak ellen.

⁷² Vagyis Kánaán.

⁷³ És nem pedig: „ez ország lakóinak”. (*Gur Árje*)

⁷⁴ 16. vers.

⁷⁵ Rási itt elmagyarázza, miért mondja Mózes az Örökkévalónak, hogy az egyiptomiak hallottak arról a szeretetteljes módról, amellyel az Örökkévaló bánik Izraellel. Az egyiptomiak ugyanis még mindig azt hiszik, hogy az Örökkévaló szereti Izraelt, és nem értesültek arról, hogy ez már nincs többé így. Így tehát, ha az Örökkévaló elpusztítja Izraelt, akkor az egyiptomiak nem azt fogják gon-

וְהִמְתָּה אֶת הָעַם הַזֶּה כְּאִישׁ אֶחָד וְאָמְרוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת שְׁמִעְךָ לֵאמֹר. (במדבר יד, טו)

Ha megölnéd ezt a népet, mint egy embert, akkor szólnának a nemzetek, amelyek hallották híredet, mondván: (4Mózes 14:15.)

Xxx – Ha megölnéd ezt a népet, mint egy embert. – xxx – Hirtelen.⁷⁶
Ennek következményeképpen a nemzetek, amelyek hallották, stb.

מִבְּלֹתִי יִכְלֹת יְהוָה לְהַבִּיא אֶת הָעַם הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָהֶם וַיִּשְׁחָטֵם בַּמִּדְבָּר. (במדבר יד, טז)

Mivel nem képes az Örökkévaló elvinni ezt a népet az országba, amelyet esküvel ígért nekik, lemészárolta őket a sivatagban. (4Mózes 14:16.)

לְפִי שְׂיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ – Mivel nem képes az Örökkévaló... – mert az ország lakosai – erősek és hősiessék, – ואֵינִי דוֹמָה פְּרָעָה – A fáraó pedig nem olyan, mint a harmincegy király, [aki az országot lakja]. – לְשִׁלְשִׁים וְאֶחָד מְלָכִים – Ezt, [hogy „Mivel nem képes...”] mondják majd – על – ennek az országnak a lakóiról. [Tehát a „...nem képes” az nem tény, hanem csak a népek feltevésének folytatása.]

מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא הִיָּה יְכוּלֹת בְּיָדוֹ לְהַבִּיאֵם – Mivel nem bírta elvinni őket [az országba], – מִבְּלֹתִי יִכְלֹת – lemészárolta őket.

יְכוּלֹת – ...képes... – שֶׁם דָּבָר הוּא – [A „ת” végződés itt nem nőnemű igét jelez, hanem] ez elvont főnév.

וְעַתָּה יִגְדֵל נָא פֶת אֲדֹנָי כְּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר. (במדבר יד, יז)

És most, hadd bizonyuljon nagyak Uram hatalma, amint szóltál, mondván: (4Mózes 14:17.)

Xxx – bizonyuljon nagyak Uram hatalma. – xxx – Azáltal, hogy megtartod [adott] szavadat.

Xxx – amint szóltál, mondván: – xxx – És mi ez a „szólás” [amiről Mózes beszél]?

יְהוָה אֲרָךְ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד נִשְׂא עוֹן וְפָשַׁע וְנָקָה לֹא יְנַקֵּה פֶקֶד עוֹן אָבוֹת עַל בְּנֵי עַל שְׁלֵשִׁים וְעַל רַבְעִים. (במדבר יד, יח)

dolni, hogy ez azért történt, mert Izrael megérdemelte a büntetést, hanem azért, mert az Örökkévaló képtelennek bizonyult arra, hogy elpusztítsa a kánaánita népeket (Mizráhi).

⁷⁶ Anélkül, hogy előtte valamiképpen jeleznéd hogy megszűntél szeretni őket (Mizráhi). Vagy: egy egész nép hirtelen bekövetkező, természetellenes halála nyilvánvalóvá fogja tenni, hogy ebben a Gondviselés kezét kell keresni. (Gur Árje)

Az Örökkévaló hosszan tűró, nagy a kegyeleme, megbocsátja a bűnt, a hitszegést, s attól megtisztít, de teljes fölmentést nem ad, megemlékezik az atyák bűnéről a fiakon harmadíziglen és negyedíziglen is. (4Mózes 14:18.)

ה' אָרְךָ אַפִּים – Az Örökkévaló hosszan tűró... – az igazakkal és a vétkesekkel is. – **מִשָּׁעַלָּה מִשָּׁה לְמָרוֹם** – Mikor Mózes felment az égbe, – **ה' אָרְךָ אַפִּים** – Isten épp ült és ezt írta: – **ה' אָרְךָ אַפִּים** – „Az Örökkévaló hosszan tűró...”, – **אָמַר לוֹ** – azt mondta Neki [Mózes]: – **לְצַדִּיקִים** – az igazakkal! – **אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – Azt válaszolta neki az Örökkévaló: – **אָף** – a vétkesekkel is! – **אָמַר לוֹ** – Így szólt [Mózes]: – **רְשָׁעִים יֵאבְדוּ** – a vétkesek vesszenek! – **אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – Erre azt válaszolta [Isten]: – **חַיִּידָךְ** – Az „életedre esküszöm”, – **שִׁתְּצַטְרֵךְ לְדָבָר** – hogy szükséged lesz még erre. – **כְּשִׁתְּחַטְּאוּ יִשְׂרָאֵל בְּעֵגֶל** – Mikor Izrael fiai vétkeztek az aranyborjúval és a kémekekkel, – **הַתְּפִלָּה מִשָּׁה** – **אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ** – Mózes a hosszan tűrést említette imájában.⁷⁷ – **אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – Azt mondta neki az Örökkévaló: – **וְהֵלֵא אֶמְרָתְ לִי לְצַדִּיקִים** – Nemde azt mondtad nekem, hogy [csak] az igazakkal? – **אָמַר לוֹ** – Mire így válaszolt: – **וְהֵלֵא אֶתְּהָ אֶמְרָתְ** – Nemde azt mondtad nekem, hogy a vétkesekkel is?!

Xxx – fölmentést [...] ad. – xxx – Azoknak, aki bűnbánatot gyakorolnak.

Xxx – fölmentést nem ad. – xxx – Azoknak, akik nem gyakorolnak bűnbánatot.⁷⁸

סֵלַח נָא לְעוֹן הָעָם הַזֶּה כַּגִּדְלָה חֶסֶדְךָ וְכַאֲשֶׁר נִשְׁאַתָּה לְעָם הַזֶּה מִמִּצְרַיִם וְעַד הַנְּהָה. (במדבר יד, ט)

Bocsásd meg, kérlek, e nép bűnét szereteted nagysága szerint és amint megbocsátottál e népnek Egyiptomtól egész mostanig. (4Mózes 14:19.)

וַיֹּאמֶר יְהוָה סֵלַחְתִּי כְּדַבְּרְךָ. (במדבר יד, כ)

És szólt az Örökkévaló: Megbocsátok a te szavad szerint. (4Mózes 14:20.)

Xxx – a te szavad szerint. – xxx – Amiatt, amit mondtál:⁷⁹ – xxx – „nehogy azt mondják, »Mivel nem bírta az Örökkévaló«”.

וְאוּלַם חִי אֲנִי וַיִּמְלֵא כְבוֹד יְהוָה אֶת כָּל הָאָרֶץ. (במדבר יד, כא)

Azonban, ahogy élek és ahogy tele van az Örökkévaló dicsőségével az egész föld... (4Mózes 14:21.)

⁷⁷ 2Mózes 34:6.

⁷⁸ Jomá 86a.

⁷⁹ De nem a 17-19. versben mondott imád miatt.

Xxx – Azonban. – xxx – Mintha [csak ez állna itt]: „Azonban ezt és ezt fogom tenni velük.”

Xxx – ahogy élek. – xxx – Ez egy fogadalmat fejez ki. Ahogy élek – xxx – és dicsőségem betölti az egész földet, – xxx – úgy fogom beteljesíteni számukra, hogy – xxx – „bizony, mindazok a férfiak, akik látták, stb., – xxx – azok nem fogják látni az országot.”

כִּי כָל הָאֲנָשִׁים הָרְאִים אֶת כְּבֹדִי וְאֶת אֹתֹתֵי אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בְּמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיִּנְסוּ אֹתִי זֶה עֲשׂוֹר פְּעָמִים וְלֹא שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי. (במדבר יד, כב)

...bizony, mindazok a férfiak, akik látták dicsőségemet és jeleimet, melyeket műveltem Egyiptomban és a sivatagban és mégis megkísértettek engem immár tízszer és nem hallgattak szavamra... (4Mózes 14:22.)

Xxx – és mégis megkísértettek engem. – xxx – [Ezt] egyszerű jelentése szerint [kell érteni].⁸⁰

Xxx – immár tízszer. – xxx – Kétszer a tenger [kettéválásánál, kétszer a mannával, – xxx – kétszer a fűrjekkel, stb., amint az az *Áráhin* traktátusban áll.⁸¹

אִם יִרְאוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְתָּם וְכָל מְנַאֲצֵי לֵא יִרְאוּהָ. (במדבר יד, כג)

...azok nem fogják látni az országot, amelyet esküvel ígértem őseiknek. És nem fogják látni mind, akik engem káromoltak. (4Mózes 14:23.)

Xxx – azok nem fogják látni.⁸² – xxx – Nem fogják látni.

Xxx – [És] nem fogják látni. – xxx – Nem fogják látni az országot.

וְעַבְדִּי כָּלֵב יַעֲקֹב הֵיטָה רִיחַ אַחֲרַת עַמּוֹ וַיִּמְלֵא אַחֲרָי וַהֲבִיאתִיו אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בָּא שָׁמָּה וַיִּזְרְעוּ יוֹרְשָׁנָה. (במדבר יד, כד)

De szolgám Kálév, mivel más szellem vezette, és követett engem, őt elviszem a földre, ahová elment, és az ő magzatja birtokolni fogja azt. (4Mózes 14:24.)

...más szellem... – שְׁתֵּי רוּחֹת – két szellem: – אחת בפה ואחת בלב – egy, ami a szájában volt és egy, ami a szívében. – לְמַרְגְּלִים אָמַר – A kémeknek azt mondta: – וּבְלָבוּ הָיָה לִוְמַר הָאֱמֶת – én veletek értek egyet, – אֲנִי עִמְכֶם בְּעֵצָה – de szívében az igazat akarta mondani, – וַעֲלֵ יָדֵי כֵן הָיָה בּוֹ כַח לְהַשְׁתִּיקֶם – és ezáltal volt benne

⁸⁰ Megkísértettek Engem azáltal, hogy kételkedtek hatalmamban. Egy másik esetleges jelentés: „feldühítettek Engem.” (*Gur Árje*)

⁸¹ 15a.

⁸² Az eredeti szövegben ez áll: (xxx – *im jiru*): „ha látni fogják”

erő, hogy lecsendesítse őket, – כְּמוֹ שֶׁנֶאֱמַר – ahogy írva van:⁸³ – וַיְהִי קָלֵב – „...csitította Kálév”, – שֶׁהָיוּ סְבוּרִים – [Erre azért volt képes] mert ők úgy gondolták, – שֶׁיֵּאמַר כְּמוֹתָם – hogy azt mondja majd, amit ők. – זֶהוּ שֶׁנֶאֱמַר בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ – Erről ír Jósua könyve:⁸⁴ – וְאָשַׁב אוֹתוֹ דָּבָר כְּאֲשֶׁר עַם לְבָבִי – „...és hoztam neki [a népnek] választ, amint a szívemben volt” – וְלֹא כְּאֲשֶׁר עַם פִּי – és nem, ahogy a számban.

Xxx – és teljesen követett engem. – xxx – Teljes szívvel követett engem.⁸⁵
– xxx – Ez egy rövidített vers.⁸⁶

Xxx – ahová elment. – xxx – Hevron neki adatik.⁸⁷

Xxx – ki fogja úzni [annak lakóit] onnét. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – „ki fogják úzni onnét”. – xxx – Ki fogják úzni az óriásokat – xxx – és az embereket, akik benne [élnek]. – xxx – De nem szabad úgy fordítani, hogy „(xxx – jértiná)”⁸⁸, – xxx – hacsak nem az áll a szövegben, hogy (xxx – jirásená).

וְהֶעֱמַלְקִי וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בְּעֵמֶק מְקוֹר פָּנוּ וַיִּסְעוּ לָכֶם הַמְדַבֵּר דְּרָךְ יָם סוּף. (במדבר יד, כה)

Az ámáléki és a kánaáni a völgyben lakik: azért holnap forduljatok meg és vonuljatok a sivatagba, a Sástenger felé. (4Mózes 14:25.)

Xxx – Az ámáléki, stb. – xxx – Ha odamentek, megölnek titeket, – xxx – mivel Én nem vagyok veletek.

Xxx – azért holnap forduljatok – xxx – hátra – **xxx – és vonuljatok, stb.**

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. (במדבר יד, כו)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, mondván: (4Mózes 14:26.)

עַד מָתִי לַעֲדָה הַרְעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה מְלִינִים עָלַי אֶת תְּלֻנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מְלִינִים עָלַי שְׂמֻעָתִי. (במדבר יד, כז)

⁸³ 4Mózes 13:30.

⁸⁴ 14:7.

⁸⁵ De minden módon teljesen – szóban ugyanis a kémekeket támogatta. (Mizráhi)

⁸⁶ Mert kihagyja annak említését, hogy a teljesség Kálév szívében volt. (Mizráhi)

⁸⁷ Az „ország” nyilvánvalóan Erec Jiszráelre utal, amint az a 23. versben egyértelműen ki is mondatik. Ezért aztán az „ahová elment” nem szükséges külön az ország Erec Jiszráelként való azonosításához. Miért lett tehát kiegészítve vele a szöveg? Hevronra utalandó, ahová Kálév egyedül látogatott el [13:22.]. (Gur Árje) Az „és az ő magzatja ki fogja úzni [annak lakóit] onnét” jelzi, hogy az az ő öröksége lesz. (Náhálát Jáákov)

⁸⁸ „örökölni fogják”.

Meddig [engedjem meg] e gonosz községnek, hogy ellenem tüzeljenek? Hallottam Izráel fiainak zúgolódását, akiket ellenem tüzelnek zúgolódásra. (4Mózes 14:27.)

Xxx – [e] gonosz községnek, stb. – xxx – Ezek a kémeek.⁸⁹ Innét [vezetjük le azt], – xxx – hogy egy közösség [minimum] tíz [főből áll].⁹⁰

Xxx – hogy ellenem tüzeljenek. – xxx – Az izraelitákat ellenem.

Xxx – Izráel fiainak zúgolódását, akiket. – xxx – A kémeek tüzelték őket zúgolódásra ellenem,

Xxx – Hallottam.

אָמַר אֲלֵהֶם חַי אֲנִי נְאֻם יְהוָה אִם לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנֵי בֶן אֶעֱשֶׂה לָכֶם. (במדבר יד, כח)

Mondd meg nekik: Ahogy élek, úgymond az Örökkévaló, bizony, ha nem akképpen cselekszem veletek, amint szóltatok fülem előtt. (4Mózes 14:28.)

Xxx – Ahogy élek. – xxx – Ez egy fogadalmat fejez ki.⁹¹ – **xxx** – [Így szólt az Örökkévaló:] **ha nem akképpen cselekszem,** – xxx – ha ez [egyáltalán] lehetséges lenne – [akkor] nem élek.⁹²

Xxx – amint szóltatok. – xxx – Amint kértétek Tőlem: – xxx – „Vagy bár csak meghaltunk volna ebben a sivatagban!”⁹³

בַּמִּדְבָּר הַזֶּה יָפְלוּ פְגָרֵיכֶם וְכָל פְּקַדְיֵיכֶם לְכָל מִסְפָּרְכֶם מִבְּנֵי עַמְּרִים שָׁנָה וּמַעֲלָה אֲשֶׁר הִלִּינְתֶּם עָלַי. (במדבר יד, כט)

Ebben a sivatagban esnek el holttesteitek; és összes megszámáltjaitok teljes számban, húsz évestől fölfelé, akik zúgolódtak ellenem... (4Mózes 14:29.)

Xxx – és összes megszámáltjaitok teljes számban. – xxx – Mindazok, aki megszámáltattak minden egyes népszámláláskor, – xxx – amelyben megszám-

⁸⁹ Nem az egész nép. Az (xxx – áser hémá málinim áláj) azt jelenti: „akik feltüzelnek ellenem.” Ez a kémeekre utal, akik maguk nem zúgolódtak, hanem zúgolódásra tüzelték a népet. (Mizráhi)

⁹⁰ Mógilá 23b. A tizenkét kém közül Jehósuá és Kálév igaz ember volt, de a maradék tíz hitvány ember volt. (Mizráhi)

⁹¹ Minden fogadalomba meg kell említeni az Örökkévaló nevét. Az Örökkévaló kijelentése, „ahogy élek,” egyenértékű Nevének említésével, ily módon tehát ez egy fogadalmat fejez ki. (Gur Árje)

⁹² Vagyis nem a felületes olvasat szerint: „Élek, ha nem akképpen cselekszem veletek, amint szóltatok,” hanem éppen ellenkezőleg: „Ha nem akképpen cselekszem veletek, amint szóltatok, olyan, mintha nem élnék.” (Gur Árje) A Tóra nem mondja ki nyíltan: „olyan, mintha nem élnék,” mivel ez tisztetlenség lenne az Örökkévalóval szemben. (Mizráhi)

⁹³ 2. vers.

láltattatok. – xxx – [Ilyen] például a hadba vonulás⁹⁴ – xxx – és a sekelek beadása.⁹⁵ – xxx – Mindenki, akit ezekben az összeírásokban megszámláltak, meg fog halni. – xxx – Ezek a következők: – xxx – **húszévestől fölfelé, stb.** – xxx – Ez alól kivétel Lévi törzse, – xxx – akik nem húszévestől fölfelé számláltattak meg.^{96 97}

אם אתם תבאו אל הארץ אשר נשאתי את ידי לשכן אתכם בה כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון. (במדבר יד, ל)

...bizony, ti nem fogtok bemenni az országba, amelyről fölemeltem kezemet, hogy titeket abba elhelyezzelek; kivéve Káléb, Jefunne fia és Józsua, Nún fia. (4Mózes 14:30.)

וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה והביאתי אתם וידעו את הארץ אשר מאסתם בה. (במדבר יד, לא)

De gyermekeitek, akikről azt mondjátok, hogy martalékká lesznek, azokat beviszem és ők megismerik az országot, melyet ti megvetettetek. (4Mózes 14:31.)

ופגריכם אתם יפלו במדבר הזה. (במדבר יד, לב)

De a ti holttesteitek elhullanak ebben a sivatagban. (4Mózes 14:32.)

Xxx – De a ti holttesteitek. – xxx – [Az (xxx – átem) szó itt úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja, [(xxx – di löhon) – „tiétek”]. – xxx – Mivel [az előző versben az Örökkévaló] arról beszélt, hogy beviszi a gyermekeket az országba, – xxx – most pedig azt akarja mondani, hogy „ti viszont meghaltok,” – xxx – helyénvaló itt kiemelni, hogy „ti”.⁹⁸

ובניכם יהיו רעים במדבר ארבעים שנה ונשאו את זנותיכם עד הם פגריכם במדבר. (במדבר יד, לג)

És gyermekeitek vándorok lesznek a sivatagban negyven évig, és viselik hűtlenségteket, míg holttesteitek el nem enyésznek a sivatagban. (4Mózes 14:33.)

⁹⁴ 1:3.

⁹⁵ Lásd 2Mózes 30:11-16.

⁹⁶ Hanem egyhónapostól fölfelé (3:15.).

⁹⁷ Bává Bátrá 121b.

⁹⁸ Hogy egyértelműen különbség tétessék a ti gyermekeitek – akik bemennek majd az országba – és ti köztetek, akiknek holttesteik ott hevernek majd a sivatagban. (Mizráhi)

אַרְבַּעִים שָׁנָה – ...negyven évig... – Egyikük sem halt meg hatvanéves kora előtt. [Ugyanis a hagyomány szerint az égi halálbüntetés hatvan éves korban következik be.] – **לָכֵן נִגְזַר אֲרַבְעִים** – Ezért szolt a rendelet negyven [évről],⁹⁹ – **כִּדִּי שִׁיְהִי אֹתָם שָׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים** – hogy majd azok [is] akik húszévesek voltak,¹⁰⁰ – **מִגִּיעֵיךְ לְכָל שָׁשִׁים** – betöltsék a hatvanat.

– **וְאֵף עַל פִּי שְׁקֹדְמָה** – Az első év is be lett számítva, – **וְשָׁנָה רִאשׁוֹנָה הֵיְתָה בְּכָל־ל** – noha az megelőzte a kémek kiküldését,¹⁰¹ – **לְפִי שִׁמְשָׁעִשׂוּ אֶת הָעֶגְל** – ugyanis már az aranyborjú elkészítésétől fogva – **עֲלֵתָה גְזֹרָה זֹו בְּמַחֲשָׁבָה** – formálódott ennek a határozatnak a terve, – **אֲלֵא שֶׁהִמְתִּיךְ לָהֶם עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סֵאֲתָם** – csak [Isten még] várt, míg betelik a pohár. – **וְזֵהוּ שֶׁנֶּאֱמַר** – Ez [a jelentése annak,] ami írva van:¹⁰² – **וּבַיּוֹם פָּקְדֵי בְּמִרְגָּלִים** – „...amely napon majd számot kérek...” a kémek dolga miatt, – **וּפְקַדְתִּי עֲלֵיהֶם חֲטָאתָם** – „...számon veszem akkor rajtok bűnüket [az aranyborjú imádását].” – **וְאֵף כֹּאן נֶאֱמַר** – Itt is írva van:¹⁰³ – **תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנוֹתֵיכֶם** – „...viselitek majd bűneiteket,” [többes számban] – **וְשִׁתִּי עֲוֹנוֹת שָׁל עֶגְל וְשָׁל תְּלוּנָה** – két bűnt, a borjúét és a [manna miatti] panaszkodását.

– **וְחִשַׁב לָהֶם בְּמִנְיֵן חַיִּיהֶם** – [Isten] számba vette élettartamuk kiszámításakor – **הֵלֵךְ מִקְצַת שָׁנָה כְּכֹל־ל** – a töredékévet mintha egész lenne, – **וּכְשֶׁנִּכְנְסוּ לְשָׁנַת שָׁשִׁים** – így aztán, amikor beléptek a hatvanadik évükbe, – **מִתּוֹ אֹתָם שָׁל בְּנֵי עֶשְׂרִים** – azok, akik húszévesek voltak [a kémkedés idején], meghaltak. [Így hát habár a minden évben kitűzött halál napján nem mindenki töltötte be teljesen a hatvanadik évet, mégis Isten a hatvanadikba való belépést már teljes évnek tekintette.]

וְנִשְׂאוּ אֶת עֲוֹנוֹתֵיכֶם – ...és viselik hűtlenségeteket... – **כְּתַרְגוּמוֹ** – Ahogyan Onkelosz fordítja: – **וַיִּקְבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן** – „[büntetést] kaptok bűneitekért.”

בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּרְתָּם אֶת הָאָרֶץ אַרְבַּעִים יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה יוֹם לְשָׁנָה תִּשְׂאוּ אֶת עֲוֹנוֹתֵיכֶם אַרְבַּעִים שָׁנָה וַיִּדְעֻתְּם אֶת תְּנוּאַתִּי. (במדבר יד, לד)

A napok száma szerint, amíg kikémléltétek az országot, negyven nap, minden napért egy év, viselitek majd bűneiteket negyven évig, hogy érezzétek az én elfordulásomat. (4Mózes 14:34.)

Xxx – az én elfordulásomat. – xxx – Ti eltérítettétek szíveteket az Én köve-tésemtől. – xxx – A (xxx – tnuá) [szó] elfordulást jelent, mitn – xxx – [a (xxx – héni)] a „mert atyja eltérítette őt [fogadalmától]”¹⁰⁴ [szövegrészben].

⁹⁹ Lásd a 34. láb.

¹⁰⁰ 29. vers.

¹⁰¹ A kémek epizódja nem játszódhatott le a Kivonulást követő második évet megelőzően, amikor a *Mózes negyedik könyve* kezdődik (1:1.).

¹⁰² 2Mózes 32:34.

¹⁰³ 34. vers.

¹⁰⁴ 30:6.

אֲנִי יְהוָה דְּבַרְתִּי אִם לֹא אֶעֱשֶׂה לְכָל הָעֵדָה הַרְעָה הַזֹּאת הַנוֹעֲדִים עָלַי בְּמִדְבַר הַזֶּה יִתְמוּ וְשֵׁם יִמְתּוּ. (במדבר יד, לה)

Én, az Örökkévaló beszéltem; bizony ezt cselekszem az egész gonosz községgel, akik összegyülekeztek ellenem; ebben a sivatagban legyen a végük és ott haljanak meg. (4Mózes 14:35.)

וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מֹשֶׁה לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ וַיָּשׁבוּ [וַיִּלְוֹנוּ] וַיִּלְיִנוּ עָלָיו אֶת כָּל הָעֵדָה לְהוֹצִיא דָבָר עַל הָאָרֶץ. (במדבר יד, לו)

És azok a férfiak, akiket elküldött Mózes, hogy kikéleljék az országot és akik visszatérvén, zúgolódásra bírták ellene az egész községet, rossz hírt terjesztve az országról... (4Mózes 14:36.)

Xxx – és akik visszatérvén, zúgolódásra bírták ellene. – xxx – Amikor visszatértek az ország kikéleléséből, – xxx – feltüzelték ellene az egész közösséget – xxx – azáltal, hogy becsmérő jelentést tettek [az országról és lakosairól] – ezek a férfiak **meghaltak.** – xxx – A (xxx – *hocáát dibá*)¹⁰⁵ mindig irányított beszédet jelöl, – xxx – ahol a nyelv arra van készítve, hogy jelentsen [valamit] valakiről. – xxx – [A (xxx – *dibá*) szó olyan,] mint [a (xxx – *douév*)] a „duruzsolásra készíteti az alvók ajakát”¹⁰⁶ [szövegrészben]. – xxx – Ez [a készítés] lehet jó is és rossz is. Ezért is áll itt [az, hogy]:

Xxx – rossz hírt terjesztve az országról, – xxx – mivel a (xxx – *dibá*) jó is lehet.

Xxx – [rossz] hírt. – xxx – Ófranciául *parlediz*.

וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצֵאֵי דְבַת הָאָרֶץ רָעָה בְּמַגְפָּה לְפָנַי יְהוָה. (במדבר יד, לז)

Azok a férfiak, akik az ország rossz hírét terjesztették, meghaltak a csapásban (*bámágéfá*) az Örökkévaló színe előtt. (4Mózes 14:37.)

בְּאוֹתָהּ מִיָּתָהּ – ...**a csapásban az Örökkévaló színe előtt.** – בְּמַגְפָּה לְפָנַי ה' – Az [esetükben] leghelyénvalóbb halálnemtől [sújtva], – מָדָה כְּנֶגֶד מָדָה – [a] viszonyosság [elve alapján]. – הֵם חָטְאוּ בְּלִשׁוֹן – Nyelvükkel vétkeztek, – וַיִּשְׁתַּרְבֵּב וַיִּתְלַעֲמוּ – ezért nyelvüket [az Örökkévaló] a köldökükig kinyújtotta, – וַיָּבֵאוּ לְתוֹךְ טְבוּרָם – és behatoltak a köldökükbe. – וַיָּבֵאוּ לְתוֹךְ טְבוּרָם – majd férgek jöttek elő nyelvükből, – לְכָךְ נֶאֱמַר בְּמַגְפָּה – Ezért áll [a szövegben az], hogy „a csapásban” – וְלֹא נֶאֱמַר בְּמַגְפָּה – és nem az, hogy „egy csapás alatt”. [Vagyis mintha az lenne írva,

¹⁰⁵ hírterjesztés.

¹⁰⁶ Énekek éneke 7:10.

hogy „abban a bizonyos csapásban”, azzal a bizonyos csapással, ami megfelel annak az elvnek, hogy Isten az embert bűnének megfelelően bünteti.]

– וְהוּא לְפָנַי ה' – És ez [a jelentése annak, hogy] **az Örökkévaló színe előtt**, – בְּאוֹתָהּ הָרְאוּיָה לָהֶם – [vagyis azon csapás által bűnhődtek,] amely a legalkalmasabb volt számukra [bűnük alapján] – עַל פִּי מְדוּתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – az Örökkévaló attribútumai szerint, – שֶׁהוּא מוֹרְד מִדָּה כְּנֹגֵד מִדָּה – Aki a viszonyosság [elvé alapján] szolgált [igazságot].

וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּן נֹנִן וְכָלֵב בֶּן יִפְנָה חָיו מִן הָאֲנָשִׁים הָהֵם הַהֲלֹכִים לְתוֹר אֶת הָאָרֶץ. (במדבר יד, לח)

De Józua, Nún fia és Kálév, Jefune fia életben maradtak a férfiak közül, akik elmentek, hogy kikémléljék az országot. (4Mózes 14:38.)

מֵה תִּלְמוּד – **Józua... és Kálév... életben maradtak...** – וַיְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב חָיו וְגו' – לומר – [Csupán azokra mondatott ki a halálos ítélet, akik becsmérően beszéltek az országról. Az, hogy Józua és Kálév életben maradtak, magától értetődőnek tűnik. Akkor] mit tanít a Tóra azzal, hogy azt mondja: – „életben maradtak a férfiak közül”? – אֵלֶּא מְלִמֵּד – Azt tanítja, – שֶׁנִּטְלוּ חֵלְקֵם שֶׁל מְרַגְלִים בְּאָרֶץ – hogy megkapták [maguknak örökségül] az országnak azt a részét, amely a kémeke [lett volna], – וְקָמוּ תַחְתֵּיהֶם לְחַיִּים – helyükbe lépve az életben.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְאַבְּלוּ הָעָם מְאֹד. (במדבר יד, לט)

És elmondta Mózes e szavakat Izráel minden fiának és gyászolt a nép nagyon. (4Mózes 14:39.)

וַיִּשְׁכְּמוּ בַבֶּקֶר וַיַּעֲלוּ אֶל רֹאשׁ הַהָר לֵאמֹר הֲנֵנוּ וְעַלֵּינוּ אֵל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה כִּי חָטְאוּנוּ. (במדבר יד, מ)

És fölkeltek kora reggel és fölmentek a hegy tetejére, mondván: Itt vagyunk, fölmegyünk arra a helyre, melyet az Örökkévaló mondott, mert vétkeztünk. (4Mózes 14:40.)

Xxx – a hegy tetejére. – xxx – Ez volt az Erec Jiszráelbe felvezető útvonal.

Xxx – Itt vagyunk, fölmegyünk arra a helyre. – xxx – Erec Jiszráelbe.

Xxx – melyet az Örökkévaló mondott. – xxx – Hogy nekünk adja – menjünk fel oda!

Xxx – mert vétkeztünk. – xxx – Mivel azt mondtuk: „nem jobb volna-e nekünk – xxx – visszatérni Egyiptomba?”¹⁰⁷

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְמַה זֶה אַתֶּם עֹבְרִים אֶת פִּי יְהוָה וְהוּא לֹא תִצְלָח. (במדבר יד, מא)

És mondta Mózes: Miért akarjátok megszegni az Örökkévaló parancsát? Hisz az nem sikerülhet. (4Mózes 14:41.)

Xxx – Hisz az nem sikerülhet. – xxx – Ami tesztek, nem fog sikerülni.

אַל תַּעֲלֹוּ כִּי אֵין יְהוָה בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִנְגַּפוּ לִפְנֵי אֲיִבֵיכֶם. (במדבר יד, מב)

Mert az amáléki és a kanaáni vannak előttetek és ti elestek kard által, mert elfordultatok az Örökkévalótól; nem is lesz az Örökkévaló veletek. (4Mózes 14:43.)

כִּי הֲעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעִי שָׁם לִפְנֵיכֶם וּנְפַלְתֶּם בְּתֹרֵב כִּי עַל כֵּן שָׁבַתְּם מֵאֲחֵרֵי יְהוָה וְלֹא יִהְיֶה יְהוָה עִמָּכֶם. (במדבר יד, מג)

Mert az amáléki és a kanaáni vannak előttetek, és ti elestek kard által, mert elfordultatok az Örökkévalótól; nem is lesz az Örökkévaló veletek. (4Mózes 14:43.)

Xxx – mert elfordultatok. – xxx – [Ez ugyanaz,] mintha az állna [a szövegben, hogy] „ugyanis ez fog történni veletek, – xxx – mert elfordultatok, stb.”

וַיַּעֲפְלוּ לְעֵלוֹת אֶל רֹאשׁ הַהָר וְאַרְוֹן בְּרִית יְהוָה וּמֹשֶׁה לֹא מָשׂוּ מִקְּרֵב הַמַּחֲנֶה. (במדבר יד, מד)

De ők makacskodtak, hogy fölmennek a hegy tetejére; de az Örökkévaló szövetségének ládája és Mózes nem mozdultak a táborból. (4Mózes 14:44.)

Xxx – De ők makacskodtak. – xxx – A [(xxx – *vájá'pilu*)] szó erőt jelent. Hasonlóan: – xxx – „Íme, tornyosul.”^{108 109} – xxx – Ófranciául *engres*, ami önfejűséget jelent. – xxx – Hasonlóan: – xxx – „Cion leányának várhegye”¹¹⁰ – xxx – [vagy:] „a várhegy és a bástya.”¹¹¹ – xxx – A Midrás *Tánħumá*¹¹² azonban úgy magyarázza [a (xxx – *vájá'pilu*) szót,] – xxx – mint ami sötétséget jelent: – xxx – sötétben mentek, engedély nélkül.

וַיֵּרֶד הָעֲמַלְקִי וְהַפְּנִעִי הַיָּשֵׁב בְּהָר הַהוּא וַיַּפּוּם וַיִּכְתּוּם עַד הַתְּרִמָּה. (במדבר יד, מה)

¹⁰⁸ Hávákuk 2:4.

¹⁰⁹ Dóühvel és szenvedéllyel. (Lásd Rásit ott)

¹¹⁰ Mihá 4:8.

¹¹¹ Jesájá 32:14.

¹¹² 19.

És leszállt az ámáléki és a kánaáni, akik azon a hegyen laktak, és megverték és megtörték őket Ḥormáig. (4Mózes 14:45.)

Xxx – és megtörték őket. – xxx – Mint [a (xxx – váéket)] az „és összezúztam nagyon apróra megőrölve”¹¹³ [szövegrészben]. – xxx – Ütést ütés után [mérve rá].

Xxx – Ḥormáig. – xxx – A hely ezt az eseményt megörökítő lett [így] elnevezve.¹¹⁴

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר טו, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 15:1.)

וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי תָבֹאוּ אֶל אֶרֶץ מוֹשְׁבֹתֵיכֶם אֲשֶׁר אָנִי נֹתֵן לָכֶם. (במדבר טו, ב)

Szólj Izráel fiaihoz és mondd nekik: Midón bementek lakóhelyeitek országába, melyet adok nektek... (4Mózes 15:2.)

...midón bementek... – בְּשֵׁר לָהֶם שְׂיִכְנְסוּ לְאֶרֶץ – Tudatta velük, hogy be fognak menni az országba. [És többé nem fog rájuk büntetést kimérni úgy, hogy örökké továbbhúzódjon az országba való belépésük.]

וַעֲשִׂיתֶם אֲשֶׁה לַיהוָה עֹלָה או זָבַח לַפְּלֵא נָדָר או בְּנִדְבָה או בְּמַעֲרִיכֶם לַעֲשׂוֹת רִיחַ נִיחַח לַיהוָה מִן הַבָּקָר או מִן הַצֹּאן. (במדבר טו, ג)

...és készíteni fogtok tűzáldozatot az Örökkévalónak, égőáldozatot, vagy vágóáldozatot fogadalomból, vagy felajánlásul, vagy az ünnepeiteken, hogy kellemes illatú legyen az Örökkévalónak, a baromból, vagy a juhféléből. (4Mózes 15:3.)

...és készíteni fogtok tűzáldozatot... – אֵין זָה צִוְיִי – Ez nem parancs, [hiszen önkéntes felajánlásról van szó]. – אֶלֶּא כְּשֶׁתָּבֹאוּ שָׁם – Inkább [arra utal a vers, hogy] amikor elérkeztek oda – וְתַעֲלֶה עַל לְבַבְכֶם לַעֲשׂוֹת אֲשֶׁה לָהּ – és felmerül bennetek, hogy tűzáldozatot készítsetek.

...kellemes illatú... – נִתַּח רִיחַ לְפָנַי – [Itt nyilván nem az illat számít, hanem ez így értendő:] „Kellemes Számomra, [hogy megparancsoltam valamit, és azt végrehajjtátok].”

¹¹³ 5Mózes 9:21.

¹¹⁴ (xxx – háhormá) azt jelenti: „A pusztítás.” Prófétai sugallatra kapta a nevét, még az esemény megtörténte előtt. Vagy az is lehet, hogy az eseményt követően kapta a nevét, és később lett megörökítve a Tórában. Lásd 13:24. (Mizráhi)

או שתעשו האשה – ...fogadalomból, vagy felajánlásul – לפלא נדר או בנדבה – **vagy**, ha tűzáldozatot készítesz annak érdekében, – חובת מועדיכם – hogy teljesítsd a kötelezettségedet **ünnepeiden**, – שחבתי אתכם – amelyet meghagytam neked, – לעשות במועד – hogy elvégezz az ünnepen.

והקריב המקריב קרבנו ליהוה מנחה סלת עשורן בלול ברבעית ההין שמן. (במדבר טו, ד)
...akkor hozzon az, aki áldozatát hozza az Örökkévalónak lisztáldozatul egy tized éfá lánglisztet keverve egy negyed hin olajjal. (4Mózes 15:4.)

Xxx – akkor hozzon az, aki [áldozatát] hozza. – xxx – Hozzatok¹¹⁵ öntőáldozatokat és egy lisztáldozatot – xxx – minden egyes állathoz. – xxx – A lisztáldozatot teljesen el kell hamvasztani¹¹⁶ – xxx – a belekevert olajjal együtt, – xxx – a bort pedig a „tartályokba” [kell önteni], – xxx – ahogyan azt a Szukká traktátusban tanultuk.¹¹⁷

ויין לנסף רביעית ההין תעשה על העלה או לזבח לכבש האחד. (במדבר טו, ה)
És bort öntőáldozatul egy negyed hint mutass be az égőáldozat mellett vagy a vágóáldozatnál az egy juhhoz. (4Mózes 15:5.)

Xxx – az egy juhhoz. – xxx – Ez visszautal mindenre¹¹⁸, ami fentebb elhangzott, – xxx – a lisztáldozatra, az olajra és a borra.

או לאיל תעשה מנחה סלת שני עשרנים בלולה בשמן שלשית ההין. (במדבר טו, ו)
Vagy a koshoz készíts lisztáldozatul két tized éfá lánglisztet, keverve egy harmad hin olajjal. (4Mózes 15:6.)

Xxx – Vagy a koshoz. – xxx – És ha¹¹⁹ az egy kos. A Rabbik kikövetkeztették¹²⁰, – xxx – [hogyan az] (xxx – o) magában foglalja a „pálgász”¹²¹-t [is] – xxx – a kos öntőáldozataihoz.¹²²

¹¹⁵ A fentebbi önkéntes áldozathozatalokkal (3. vers) ellentétben ez itt egy parancs. (Mizráhi)

¹¹⁶ Az oltáron.

¹¹⁷ 48b. A bort nem a tűzre öntötték rá, hanem egy az oltárra helyezett speciális tartályba, amelynek egy nyílás volt az alján. A nyíláson kiömlő bor keresztülfolyt az oltáron, majd belefolyt egy földalatti üregbe. (Gur Árje a Szukká 48b-ből)

¹¹⁸ Nem csupán az ebben a versben említett borra. (Gur Árje)

¹¹⁹ A szó szerinti „vagy egy koshoz” azt jelentené, hogy a koshoz és a juhhoz ugyanazokat az öntőáldozatokat kell bemutatni. Mivel azonban a Tóra egyértelműen különbséget tesz a kettő között, a szöveg így értelmezendő: „Ha egy koshoz” (Mizráhi).

¹²⁰ Hulin 23a. Mintha a szövegben ez állt volna: „a pálgász-hoz vagy a koshoz, stb.” (Gur Árje)

¹²¹ A „pálgász” egy tizenharmadik hónapjában járó juhot jelölő kifejezés. A pálgász már nem (xxx – kevesz) – első évében járó juh –, de még nem is (xxx – ájil) – tizennegyedik hónapjában járó vagy

וַיִּזְן לְנֹסֶף שְׁלֵשִׁית הַהֵיזֵן תְּקָרִיב רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה. (במדבר טו, ז)

És öntőáldozatul mutass be egy harmad hin bort, kellemes illatul az Örökkévalónak. (4Mózes 15:7.)

וְכִי תַעֲשֶׂה בֶן בְּקָר עֵלָה אוּ זָבַח לְפִלֵּא נָדָר אוּ שְׁלָמִים לַיהוָה. (במדבר טו, ח)

És midőn bemutatsz egy fiatal tulkot égőáldozatul vagy vágóáldozatul, fogadalomból vagy békeáldozatul az Örökkévalónak, (4Mózes 15:8.)

וְהִקְרִיב עַל בֶּן הַבְּקָר מִנְחָה סֵלֶת שְׁלֵשָׁה עֶשְׂרִינִים בְּלוּל בְּשֶׁמֶן חֲצִי הַהֵיזֵן. (במדבר טו, ט)

...akkor hozzon a fiatal tulok mellett lisztáldozatul három tized éfa láng-lisztet, keverve egy fél hin olajjal; (4Mózes 15:9.)

וַיִּזְן תְּקָרִיב לְנֹסֶף חֲצִי הַהֵיזֵן אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה. (במדבר טו, י)

...és öntőáldozatul mutass be egy fél hin bort, kellemes illatú tűzáldozatul az Örökkévalónak. (4Mózes 15:10.)

Xxx – [kellemes] illatú tűzáldozatul. – xxx – Ez a lisztáldozatra és az olajra utal, – xxx – a bor azonban nem tűzáldozat, – xxx – mivel nem a tűzre helyezik rá.

כִּכָּה יַעֲשֶׂה לְשׂוֹר הָאֶחָד אוּ לְאֵיל הָאֶחָד אוּ לְשֵׂה בַכֶּבֶשִׁים אוּ בְעֵזִים. (במדבר טו, יא)

Ekképpen történjék minden egyes barommal vagy minden egyes kossal, vagy a báránnyal a juhokból vagy a kecskékből. (4Mózes 15:11.)

Xxx – vagy a báránnyal, stb. – xxx – Akár a juhokból, akár a kecskékből. – xxx – Első életévükben (xxx – kevesz)-nek és (xxx – sze)-nek nevezik őket, – xxx – (xxx – ájil)-nak pedig tizenhárom hónapos és egy napos kortól.¹²³

כַּמְסַפֵּר אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כִּכָּה תַעֲשֶׂה לְאֶחָד כַּמְסַפֵּרִם. (במדבר טו, יב)

A szám szerint, amennyit bemutattok, akképpen készítsetek mindegyik számára számuk szerint. (4Mózes 15:12.)

idősebb juh. (Pára 1:3.) A pálgász arámi szó, jelentése „meghatározhatatlan, bizonytalan jellegű” (Mizráhi Maimonidésznek a Pára-hoz írt kommentárjából); héberül azt jelenti: „éretlen.” (Minhát Jehudá)

¹²² Noha a pálgász nem kosként van definiálva, ugyanazok az öntőáldozatai.

¹²³ Pára 1:3.

Xxx – A szám szerint, amennyit bemutatottok. – xxx – Azon állatok száma szerint, – xxx – amelyeket áldozatként bemutatottok,

Xxx – akképpen készítsetek – xxx – öntőáldozatokat mindegyik számára.¹²⁴

Xxx – számuk szerint. – xxx – [Vagyis] az állatok [száma szerint] – xxx – [le-
gyen] az öntőáldozatok száma.¹²⁵

כָּל הָאֲזִרְחָ יַעֲשֶׂה כְּכֹה אֶת אֵלֶּה לְהִקְרִיב אֲשֶׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה. (במדבר טו, יג)

Minden bennszülött ilyen módon készítse ezeket, hogy hozzon kellemes illatú tűzáldozatot az Örökkévalónak. (4Mózes 15:13.)

וְכִי יִגֹּד אֶתְכֶם גֵּר אוֹ אֲשֶׁר בְּתוֹכְכֶם לְדֹרֹתֵיכֶם וַעֲשֶׂה אֲשֶׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה כַּאֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר טו, יד)

És ha idegen tartózkodik nálatok, vagy akárki van köztetek nemzedékeiteken át és be akar mutatni kellemes illatú tűzáldozatot az Örökkévalónak, amint ti teszitek, úgy tegye ő is. (4Mózes 15:14.)

תִּקְהַל חֻקָּה אַחַת לָכֶם וְלִגֵּר הַגֵּר חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם כְּכֹם כִּגְר יִהְיֶה לְפָנַי יְהוָה. (במדבר טו, טז)

A gyülekezetre nézve egy törvény legyen nektek és a köztetek tartózkodó jövevénynek; örök törvény nemzedékeiteken át; amilyenek ti vagytok, olyan legyen a jövevény az Örökkévaló előtt. (4Mózes 15:15.)

Xxx – amilyenek ti vagytok, olyan legyen a jövevény. – xxx – Amilyenek ti vagytok, olyan a betért. – xxx – Ilyen a héber [nyelv] stílusa; [például:] „mint az Örökkévaló kertje, mint Egyiptom országa;”¹²⁶ [ez azt jelenti, hogy mint az Örökkévaló kertje,] olyan volt Egyiptom országa. – xxx – „Elmegyek, akárcsak te, – xxx – az én népem, akárcsak a te néped.”¹²⁷

תּוֹרָה אַחַת וּמִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם וְלִגֵּר הַגֵּר אֶתְכֶם. (במדבר טו, טז)

Egy törvény és egy megítélés legyen számotokra és a jövevény számára, aki nálatok tartózkodik. (4Mózes 15:16.)

¹²⁴ Egy öntőáldozat nem elegendő több áldozathoz. Mindegyik áldozathoz be kell mutatni egy külön öntőáldozatot. (Gur Árje)

¹²⁵ Magyarán ahány állat, annyi öntőáldozat.

¹²⁶ 1Mózes 13:10.

¹²⁷ 1Királyok 22:4.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר טו, יז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 15:17.)

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אָנִי מְבִיא אֶתְכֶם שָׁמָּה. (במדבר טו, יח)

Szólj Izráel fiaihoz, és mond meg nekik: Amikor bementek az országba, ahová beviszlek benneteket... (4Mózes 15:18.)

מִשְׁנֵה בִּיאָהּ זֶה – Ez a „bemenetel” különbözik – מִכָּל בִּיאוֹת שְׁבֵתוֹרָה – minden más, a Tórában említett „bemeneteltől.” – מֵעַתָּה לְכָל אֶרֶץ נֶאֱמַר כִּי תָבֵא – Mert minden helyen [ugyanolyan megfogalmazással] az áll: „...midőn bemégy,”¹²⁸ – כִּי תָבֵאוּ – „...ha majd bementek.”¹²⁹ – עַל־כֵּן לְמַדּוֹת זֶה מִזֶּה – Ezért aztán [mivel hasonló szövegezésűek] következtethetünk az egyikből a másikra, [vagyis azok a részletek, amelyek egy adott törvénnyel kapcsolatban egyértelműen meg vannak fogalmazva, alkalmazhatók a többi törvény esetében is]. – וְכִי־יִבֹרֵךְ לְךָ הַכְּתוּב בְּאַחַת מֵהֶן – És mivel a Szentírás előírta egyikükkel [azaz egy az Erec Jiszráelbe való megérkezést követő időszakra vonatkozó törvénnyel] kapcsolatban,¹³⁰ – שְׂאִינָהּ אֶלָּא לְאַחַר יְרֻשָׁה וִישִׁיבָה – hogy az csak a birtokbavételt és letelepedést követő [időszakra] vonatkozik, – אַף כֵּלֵן כֵּן – mindegyikükre ugyanez [érvényes]. – אָבֵל זֶה נֶאֱמַר בָּהּ – Ezzel kapcsolatban azonban az hangzik el: – בְּבֹאֲכֶם – „...amikor bementek.” – מִשְׁנֵה מִלְחָמָה – [Ez pedig arra utal, hogy] amint bemennek [az országba] és ettek kenyeréből, – נִתְחַיְבוּ בְּחֻלָּה – [máris azaz még a birtokbavételt és a letelepedést megelőzően] vonatkozott rájuk a tészta-adomány micvája, [amelyről a következő versek szólnak].

וְהָיָה בְּבֹאֲכֶם מִלְחָמָה הָאָרֶץ תְּרִימוּ תְרוּמָהּ לַיהוָה. (במדבר טו, יט)

...akkor legyen, hogy midőn esztek az ország kenyeréből, adjatok adományt az Örökkévalónak. (4Mózes 15:19.)

רֵאשִׁית עֲרֹסַתְכֶם חֻלָּה תְּרִימוּ תְרוּמָהּ כְּתְרוּמַת גֶּרֶן כֵּן תְּרִימוּ אֹתָהּ. (במדבר טו, כ)

Tésztaatok elsejéből kalácsot adjatok adományul, mint a szérú adományát, úgy adjátok ezt is. (4Mózes 15:20.)

¹²⁸ Egyes számban, pl.: 5Mózes 26:1.

¹²⁹ Többes számban, pl.: 3Mózes 14:34.

¹³⁰ 5Mózes 17:14.

Xxx – Tésztátok elsejéből. – xxx – Amikor dagasztod azt a tésztamennyiséget, – xxx – amelyet a sivatagban szoktál dagasztani.¹³¹ – xxx – És mekkora ez [a mennyiség]? – xxx – „És megmérték ómerrel,”¹³² – xxx – „fejenként egy ómerrel”¹³³ – xxx – (ez a mennyiség negyvenhárom és egynegyed tojásnyi). – xxx – Különítsétek el [a *trumá* adományt] – xxx – az elejéből. – xxx – Mintha csak azt mondanánk: „mielőtt megennéd belőle az első adagot, – xxx – **adjál** belőle egy »(xxx – *hálá*)«-t – xxx – [*trumá*]-adományul az Örökkévaló ekdvéért.”

Xxx – kalácsot¹³⁴. – xxx – Ófranciául *tortel*.

Xxx – mint a szérú adományát. – xxx – Amelynek nincsen előírt mennyisége¹³⁵, – xxx – de nem mint a tized adományát, – xxx – amelynek meghatározott mennyisége van.¹³⁶ – xxx – A bölcsek ennek ellenére előírtak egy meghatározott mennyiséget¹³⁷: – xxx – [Ez a mennyiség] a háziasszony számára egy huszonnegyed rész, – xxx – a nagybani pék számára pedig egy negyvennyolcad.¹³⁸

מְרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַיהוָה תְּרוּמָה לְדֹרֹתֵיכֶם. (במדבר טו, כא)

Tésztátok elsejéből adjatok az Örökkévalónak adományt nemzedékeiteken át. (4Mózes 15:21.)

מְרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם – Tésztátok elejéből. – לָמָּה נֶאֱמַר – Miért hangzik ez [itt] el, [hisz nem tűnik többnek, mint csupán az előző versben elhangzott mondat megismétlésének]? – לָפִי שְׂנֵאָמַר – Mivel az áll [a szövegben, hogy]: – מְרֵאשִׁית עֲרֹסְתֵיכֶם – „Tésztátok elejéből...,” – שׁוֹמְעֵ אֲנִי רֵאשׁוּנָה שְׂבָעִסוֹת – ezt úgy érthetnénk, hogy a [teljes] első cipókat [kell adományul odaadni, vagyis a teljes első adag kenyértésztát, amelyet Erec Jisráelbe belépvén dagasztottak]. – תִּלְמוּד לומר מְרֵאשִׁית – Ezért van írva: „elejéből,” – מִקְצֵתָהּ וְלֹא כֻלָּהּ – [azaz] egy részét, de nem az egészet, [ugyanis

¹³¹ Ezt a „tésztátok” szó többes szám második személyű birtokragjából vezetik le – a mennyiség, amelyet „ti” rendszeresen dagasztani szoktatok. (*Gur Árje*)

¹³² 2Mózes 16:18.

¹³³ Uo. 16. vers.

¹³⁴ *hálá*.

¹³⁵ Az Izrael földjén megtermelt és a szérúba behordott mindennemű termény első adagja a *kohén*-t illeti mint *trumá*-adomány (5Mózes 18:4., Maimonidész, *A kohének járandóságainak szabályai* 2:1.). A Tóra nem ír elő egy meghatározott mennyiséget erre a fajta adományra vonatkozóan. Akár egyetlen szem is elegendő egy egész gabonasilóból (Maimonidész, uo. 3:1). Akárcsak a szérú *trumá*-ja, a versünkben szereplő *hálá* *trumá*-ja is bármilyen mennyiség lehet.

¹³⁶ Izrael földje termésének egytized része illeti meg a lévitát, akinek viszont az őt illető tized egytizedét kell *trumá*-ként továbbadnia a kohánitának (18:26.). A versünkben szereplő *hálá* (kalács) *trumá* nem olyan, mint a lévita *trumá*-ja, hiszen a *hálá*-nak nincsen előírt mennyisége.

¹³⁷ Vagyis a Tóra ugyan nem ír elő meghatározott mennyiséget, a bölcsek azonban mégis elrendelték egy bizonyos mennyiség adományozását.

¹³⁸ *Hálá* 2:7.

egy vekninek egy része elegendő ahhoz, hogy mentesítse a többi veknit az adakozás kötelezettsége alól).

לְפִי שְׁלָא – ...**adjatok az Örökkévalónak adományt...** – תִּתְּנוּ לֵה' תְּרוּמָה – Mivel még nem hallottunk arról, hogy pontosan mennyit [kell adni] – שְׂמַעְנוּ שְׁעוֹר – tézstaadományként, – נֶאֱמַר תִּתְּנוּ – ezért azt mondja [a szöveg]: „Adjatok,” – לְחֻלָּה – [vagyis] legyen annyi, [amennyi] elegendő az „adáshoz.” [Ez pedig 1/24-ed rész a háziasszony esetében és 1/48-ad rész a pék esetében.]¹³⁹

וְכִי תִשְׁגּוּ וְלֹא תַעֲשׂוּ אֶת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה. (במדבר טו, כב)

És ha tévedtek és nem teszitek meg mind e parancsolatokat, melyeket mondott az Örökkévaló Mózesnek... (4Mózes 15:22.)

Xxx – És ha tévedtek és nem teszitek meg. – xxx – Ez a bálványimádásra utal,¹⁴⁰ – xxx – amely mindazon parancsolatok közé lett besorolva,¹⁴¹ – xxx – amelyek [megsértésé]ért a közösségnek egy tulkot kell bemutatnia [engesztelésül]¹⁴², – xxx – ámde íme, a Tóra kiveszi itt ezt a [többi parancsolat alkotta] kategóriából, – xxx – úgy rendelkezve, hogy [ez a törvénysértés] egy tulkot kíván égőáldozatul – xxx – és egy kecskebakot vétekáldozatul.¹⁴³

Xxx – És ha tévedtek, stb. – xxx – A Tóra itt a bálványimádásról beszél. – xxx – Vagy lehetséges, – xxx – hogy csupán egyről az összes [többi] parancsolat közül? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja:

xxx – mind e parancsolatokat, – xxx – [ily módon utalva] egyetlen [olyan] parancsolatra¹⁴⁴, – xxx – amely olyan, akár az összes többi parancsolat [együttvéve]. – xxx – Amiképpen az, – xxx – aki áthágja az összes parancsolatot, – xxx – lerázza magáról a [mennyei] jármot, felbontja a szövetséget – xxx – és pimaszul szembeszáll a Tórával, – xxx – ugyanúgy [az is, aki áthágja] – xxx – ezt az egyetlen parancsolatot, – xxx – lerázza magáról a [mennyei] jármot, felbontja a szövetséget – xxx – és

¹³⁹ Rási mindazonáltal fentebb (20. vers) azt állítja, hogy nincs pontosan meghatározva, mennyinek kell lennie a tézstaadománynak. Nyilvánvaló tehát, hogy az itt meghatározott mennyiséget nem a Biblia írja elő, hanem rabbinikus rendelet, és az „Adjatok” csupán támpontként szolgál a rabbinikus törvényhozás számára.

¹⁴⁰ Rási alább kifejti, hogy ez miért utal a bálványimádásra.

¹⁴¹ Azaz csak lett volna besorolva, ha nincs a jelen vers, amely mutatja, hogy itt teljesen másról van szó (*Mizráhi*).

¹⁴² Ha tévedésből az egész nép vétkezik, akkor minden egyes törzsnek, a törzs minden egyes tagjának nevében, egy-egy tulkot kell bemutatnia vétekáldozatul (*Mizráhi* a 3Mózes 4:13-14-ből).

¹⁴³ Szifri 15:33.

¹⁴⁴ A 24. versben olvasható „ha tévedésből történt a dolog” jelzi, hogy valójában csupán egyetlen parancsolat megsértéséről van szó.

pimaszul szembeszáll [a Tórával].¹⁴⁵ És melyik ez [a parancsolt]? – xxx – A bálványimádás [tilalma].¹⁴⁶

Xxx – melyeket mondott az Örökkévaló Mózesnek, – xxx – „Én vagyok...”¹⁴⁷ és „Ne legyenek neked...”¹⁴⁸, – xxx – hallottuk a Mindenható szájából,¹⁴⁹ – xxx – amint írva van: „Isten egyet szólott, én kettőt hallottam.”¹⁵⁰

את כל אשר צוה יהוה אֱלֹהֵיכֶם בְּיַד מֹשֶׁה מִן הַיּוֹם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה וְהִלָּאָה לְדֹרֹתֵיכֶם. (במדבר טו, כג)

...mindazt, amit parancsolt az Örökkévaló nektek Mózes által, attól a naptól kezdve, midőn az Örökkévaló megparancsolta és azon túl nemzedékeiteken át: (4Mózes 15:23.)

Xxx – mindazt, amit parancsolt, stb. – xxx – Ez azt tanítja, hogy az, aki átadja magát a bálványimádásnak, – xxx – olyan, mint aki az egész Tóráat tagadja meg, – xxx – és mindazt, amit a próféták prófétáltak, amint írva van: – xxx – „attól a naptól kezdve, midőn az Örökkévaló megparancsolta és azon túl.”¹⁵¹

וְהָיָה אִם מֵעִינֵי הָעֶדְוָה נִעְשְׂתָה לְשִׁגְגָה וְעָשׂוּ כָּל הָעֶדְוָה פֶּרַן בֶּן בְּקָר אֶחָד לְעֵלָה לְרִית נִיחַח לִיהוָה וּמִנְחָתוֹ וְנִסְכּוֹ כַּמִּשְׁפָּט וּשְׁעִיר עֲזִים אֶחָד לְחֹטֵת. (במדבר טו, כד)

¹⁴⁵ A járom lerázása Maga az Örökkévaló ellen irányul; a szövetség felbontása az ember Örökkévaló iránti odaadásának jelképe ellen; a Tórával való pimasz szembeszállás pedig azon eszköz ellen, amellyel az ember az Örökkévalóhoz kapcsolódik. (*Gur Árje*)

¹⁴⁶ *Szifri* 15:33.

¹⁴⁷ *2Mózes* 20:2. „Én vagyok az Örökkévaló, a te Istened, aki kivezettek Egyiptom országából, a szolgaság házából.”

¹⁴⁸ *2Mózes* 20:3. „Ne legyenek neked idegen isteneid színem előtt.”

¹⁴⁹ Versünkben az áll, hogy ez egy olyan micva, azaz parancsolt, amelyet az Örökkévaló Mózesnek mondott, amiből következtetni lehet arra, hogy ezt az izraeliták is hallották, amikor az Örökkévaló beszélt Mózeshez. A 23. versben az áll, hogy az Örökkévaló ezt a micvát Mózes által parancsolta, indikálva, hogy az először egyedül Mózesnek lett elmondva, majd ő továbbadta azt az izraelitáknak. A bálványimádás tilalma mindkét kategóriába beleillik. A Tízparancsolt első két parancsolatát (Én vagyok az Örökkévaló...; Ne legyenek neked... – *2Mózes* 20:2-3.) az izraeliták is hallották, amikor azokat az Örökkévaló közölte Mózesrel. Ez a két parancsolt megtiltja az izraelitáknak a bálványimádást. Ezekon kívül még van egy sor olyan bálványimádást tiltó parancsolt az Örökkévaló egyedül Mózesnek mondott el, majd ő ezeket továbbította az izraeliták felé. (*Horájot* 8a., Rási *uo.*)

¹⁵⁰ *Zsoltárok* 62:12 Az Örökkévaló egyszerre közölte a Tízparancsoltot Mózesrel (lásd Rásinak a *2Mózes* 20:1-hez fűzött kommentárját), de én (a nép) csupán az első kettőt hallottam. Miután hallotta az első két parancsoltot, a nép megrettent és azért rimázkodott, hogy az Örökkévaló egyedül Mózeshez beszéljen (*2Mózes* 20:16.). (*Mizráhi*)

¹⁵¹ *Szifri* 15:33.

És léssen, ha elkerülte a község látóit, és tévedésből történt a dolog, akkor mutasson be az egész község egy fiatal tulkot égőáldozatnak, kellemes illatul az Örökkévalónak, és lisztáldozatát és öntőáldozatát az előírás szerint, és egy kecskebakot vétekáldozatnak. (4Mózes 15:24.)

לְשִׁגְגָה – ... ha elkerülte a község látóit, és tévedésből történt a dolog... – אַם מְעִינֵי הָעֵדָה – [A „látóit” a község vezetőire utal. Vagyis] ha a közösség látói [azaz a Szánhedrin hibás döntése] miatt, – נִעְשְׂתָה עֲבֵרָה זֹו – נִעְשְׂתָה עֲבֵרָה זֹו – történt tévedésből törvényszegés. – כְּגוֹן שֶׁשִּׁגְגוּ וְהוֹרוּ – Például tévedtek és úgy rendelkeztek, – עַל אַחַת מִן הָעֲבוּרוֹת – hogy a szolgálat egy fajtája [például a meghajlás] – שְׁהִיא מִתְּתַר לְעֵבֵד עֲבוּדָה זָרָה בְּכָךְ – engedélyezett bálványimádás céljára [és ennek alapján mások bűnt követtek el].

לְחֻטָּא – ...vétekáldozatnak (löhátát). – חֵסֵר א' – Hiányzik az א (álef betű) [a „löhátát” szóból], – שֶׁאֵינֹו כְּשֶׁאֵר חֻטָּאוֹת – mert ez nem olyan, mint a többi vétekáldozat. – שְׁכָל חֻטָּאוֹת שֶׁבַתוֹרָה – A Tórában [említett] valamennyi vétekáldozat [esetében], – הַחֻטָּאוֹת עִם עוֹלָה – amelyet egy égőáldozattal együtt kell meghozni, – לְעוֹלָה – a vétekáldozat megelőzi az égőáldozatot, – שֶׁנֶּאֱמַר וְאֵת הַשְּׂנֵי יַעֲשֶׂה עוֹלָה – mint írva van:¹⁵² „És készítse el a másikat égőáldozatnak.” – וְזֹו עוֹלָה קוֹדֶמֶת לְחֻטָּאוֹת – Jelen esetben azonban az égőáldozat megelőzi a vétekáldozatot.¹⁵³

וְכַפֵּר הַפֶּהן עַל כָּל עֲדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִסְלַח לָהֶם כִּי שִׁגְגָה הוּא וְהֵם הֵבִיאוּ אֶת קַרְבָּנָם אֲשֶׁה לַיהוָה וְחֻטָּאתָם לִפְנֵי יְהוָה עַל שִׁגְגָתָם. (במדבר טו, כה)

És szerezzen a pap engesztelést Izrael fiai egész községe számára és megbocsáttatik nekik, mert tévedés volt és ők elhozták áldozatukat, tűzáldozatul az Örökkévalónak és vétekáldozatukat az Örökkévaló színe elé, tévedésük miatt. (4Mózes 15:25.)

Xxx – ők elhozták áldozatukat, tűzáldozatul az Örökkévalónak. – xxx – Ez arra utal, ami a pársá-nkban¹⁵⁴ áll, – xxx – nevezetesen a tulokra, mint égőáldozatra, amint írva van: – xxx – „tűzáldozatul az Örökkévalónak.”¹⁵⁵

Xxx – és vétekáldozatukat. – xxx – Ez a kecskebakra utal.

¹⁵² 3Mózes 5:10.

¹⁵³ Az égőáldozatot rendszerint adományként ajánlják fel, míg a vétekáldozatot engesztelésül hozzák. Úgy helyénvaló a vezeklő részéről, hogy először bűnbocsánatot akar nyerni, s csak ezt követően ajánl fel adományt, tehát a vétekáldozatnak meg kell előznie az égőáldozatot (lásd a 3Mózes 5:8-hez írt Rási-kommentárt). Néha azonban az égőáldozat nem adomány, hanem engesztelésül hozzák bűnös gondolatokért, például bálványimádás esetében, ahol Isten megbünteti a gondolatban vétkezőt (Kidusin 40a.). Az ilyen esetben az égőáldozat megelőzi a vétekáldozatot, ugyanúgy, ahogyan a bűnös gondolat is megelőzte a bálványimádás bűnös aktusát.

¹⁵⁴ A 24. versben. És nem valami újfajta áldozathozatali kötelezettségről van szó, mivel a Tóra sehol sem beszél ilyen járulékos kötelezettségről. (Gur Árje)

¹⁵⁵ Szifri 15:37.

וְנִסְלַח לְכָל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם כִּי לְכָל הָעָם בְּשִׁגְגָה. (במדבר טו, כו)

És megbocsáttatik Izráel fiai egész községének és a jövevénynek, aki közöttük tartózkodik, mert az egész népnek tévedésül számít. (4Mózes 15:26.)

וְאִם נִפְשׁ אַחַת תִּחְטָא בְּשִׁגְגָה וְהִקְרִיבָה עִז בֵּת שְׁנֵתָהּ לְחֻטָּאת. (במדבר טו, כז)

És ha egyes személy vétkezik tévedésből, akkor hozzon egyéves nősténykecskét vétekáldozatul. (4Mózes 15:27.)

Xxx – vétkezik tévedésből. – xxx – Bálványimádással.¹⁵⁶

Xxx – egyéves nősténykecskét. – xxx – Más vétkekért az egyén hozhat – xxx – nőstényjuhot vagy nősténykecskét, ezért [a vétekért] azonban [a Tóra kifejezetten] egy nősténykecskét ír elő.¹⁵⁷

וְכַפֵּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגְגָת בַּחֲטָאָה בְּשִׁגְגָה לִפְנֵי יְהוָה לְכַפֵּר עָלָיו וְנִסְלַח לוֹ. (במדבר טו, כח)

És a pap szerezzen engesztelést a tévedő lélekre, aki tévedésből vétkezett az Örökkévaló színe előtt, hogy engesztelést szerezzen számára és megbocsáttatik neki. (4Mózes 15:28.)

הָאֲזַרְחַ בְּבָנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגֵּר בְּתוֹכְכֶם תוֹרָה אַחַת יְהִיָּה לָכֶם לַעֲשֹׂה בְּשִׁגְגָה. (במדבר טו, כט)

A bennszülöttnek Izráel fiai között és a jövevénynek, aki közöttük tartózkodik, egy törvénye legyen a tévedésből cselekvő számára. (4Mózes 15:29.)

וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בְּיַד רָמָה מִן הָאֲזַרְחַ וּמִן הַגֵּר אֵת יְהוָה הוּא מִגִּדְף וְנִכְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקְרֹב עִמָּה. (במדבר טו, ל)

De az a személy, aki fölemelt kézzel cselekszik, akár bennszülött, akár jövevény, az az Örökkévalót káromolja, irtassék ki az a személy népe közül. (4Mózes 15:30.)

Xxx – fölemelt kézzel. – xxx – Szándékosan.

¹⁵⁶ Szifri 15:41. A vers elején álló „és”-ből, amely összeköti a verset az előző szakasszal, amelyben a véletlenül elkövetett bálványimádásról volt szó. (Mizráhi)

¹⁵⁷ Uo. 40. Ez is azt mutatja, hogy versünk a bálványimádás vétkére és nem másfajta vétkekre utal. (Gur Árje)

Xxx – káromolja. – xxx – Gyalázza, mint a „Csúfolni és gyalázni”¹⁵⁸ – xxx – [és az] „amelyekkel gyaláztak engem az asszír király szolgái”¹⁵⁹ [szövegrészekben]. – xxx – Ezen kívül¹⁶⁰ a rabbik innét vezették le, – xxx – hogy az, aki az Örökkévalót káromolja,¹⁶¹ – xxx – arra „kárét” vár.

כִּי דָבַר יְהוָה בְּזֶה וְאֵת מִצְוֹתוֹ הִפְרָה הַפְּרָת תִּפְרָת הַנֶּפֶשׁ הַהִוא עֲוֹנָה בָּהּ. (במדבר טו, לא)

Mert megvetette az Örökkévaló szavát és parancsolatát megszegte, irtassék ki az a személy, bűne rajta van. (4Mózes 15:31.)

Xxx – az Örökkévaló szavát. – xxx – A bálványimádás tilalma – xxx – a Mindenható szava révén [ismertetett meg az izraelitákkal], – xxx – a többi [parancsolat] pedig Mózes szava révén.¹⁶²

Xxx – bűne rajta van. – xxx – [Vagyis] akkor, amikor a bűne rajta van, – xxx – mivel nem gyakorolt bűnbánatot.¹⁶³

וַיְהִיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבָּר וַיִּמְצְאוּ אִישׁ מִקִּשְׁשׁ עֵצִים בַּיּוֹם הַשֶּׁבֶת. (במדבר טו, לב)

És midőn Izráel fiai a sivatagban voltak, találtak egy férfiút, amint fát szedegetett szombat napján. (4Mózes 15:32.)

– És midőn Izráel fiai a sivatagban voltak, találtak... – בְּגִוּוֹתַן שֶׁל יִשְׂרָאֵל דָּבַר הַכָּתוּב – [Az, hogy „a sivatagban voltak”, nyilvánvalónak tetszik. Ez a kijelentés valójában azt tudatja velünk, hogy ez az incidens nem sokkal azt követően esett meg, hogy Egyiptomból megérkeztek a sivatagba.¹⁶⁴ Tehát] a Szentírás becsmérően beszél az izraelitákról, – שְׁלֹא שָׁמְרוּ אֶלָּא שֶׁבֶת רֵאשׁוֹנָה –

¹⁵⁸ Jehezkél 5:15.

¹⁵⁹ Jesájá 37:6.

¹⁶⁰ Vagyis azon az értelmezésen kívül, hogy itt a bálványimádásban benne rejlik istenkáromlásra történik utalás.

¹⁶¹ Krétot 7b. Mivel a bálványimádás nyilvánvalóan istenkáromló tett, a Tórának nem kell külön kihangsúlyoznia, hogy a bálványimádó az Örökkévalót káromolja. A látszólagos szószaporítás azt indikálja, hogy itt egy másik fajta blaszfémiairól van szó – az Örökkévaló gyalázásáról. (Gur Árje)

¹⁶² Horájt 8a. A Tóra egésze az Örökkévaló szava. Mindazonáltal a Tízparancsolat első két parancsolatát az izraeliták magától az Örökkévalótól hallották, míg a többi Mózesnek személyesen lett kinyilatkoztatva, aki később megtanította azokat az izraelitáknak. Mivel az első két parancsolat megtiltja a bálványimádást, a bálványimádás tilalmát „az Örökkévaló szavá”-nak nevezik, vagyis ez az a szó, amelyet az izraeliták közvetlenül az Örökkévaló „szájából” hallottak elhangozni. (Mizráhi)

¹⁶³ Szánhedrin 90b. Nyilvánvaló, hogy a bálványimádón rajta van a bűne. Akkor miért említi ezt külön a Tóra? Tanítandó, hogy kárét csak akkor vár az elkövetőre, ha nem bánta meg a bűnét. (Gur Árje)

¹⁶⁴ De nem rögtön az első Szombaton történt a dolog, mert arról az áll a Szentírásban: „pihenést tartott a nép a hetedik napon” (2Mózes 16:30.).

amiért csupán az első szombatot tartották meg, – ובשנייה בא זה והללה – és a másodikon már jött ez a férfi és megszenteltelenítette azt.

ויקריבו אתו המצאים אתו מקשש עצים אל משה ואל אהרן ואל כל העדה. (במדבר טו, לג)

És odavitték őt azok, akik rajta érték, hogy fát szedegetett, Mózeshez és Áronhoz és az egész községhez. (4Mózes 15:33.)

Xxx – akik rajta érték, hogy [fát] szedegetett. – xxx – Figyelmeztették őt, ám ő nem hagyott fel – xxx – a gyűjtögetéssel még azt követően sem, hogy rajtaérték¹⁶⁵ – xxx – és figyelmeztették őt.

ויניחו אתו במשמר כי לא פרש מה יעשה לו. (במדבר טו, לד)

És őrizet alá helyezték őt, mert nem volt eldöntve, mi történjék vele. (4Mózes 15:34.)

Xxx – mert nem volt eldöntve, mi történjék vele. – xxx – [Nem tudták,] hogyan végezzék ki, – xxx – de azt tudták, – xxx – hogy azt, aki megszentelteleníti a szombatot, – xxx – ki kell végezni.¹⁶⁶

ויאמר יהוה אל משה מות יומת האיש רגום אתו באבנים כל העדה מחוץ למחנה. (במדבר טו, לה)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Ölessék meg az a férfiú, kövezzék meg őt kövekkel az egész község a táboron kívül. (4Mózes 15:35.)

Xxx – kövezzék meg.¹⁶⁷ – xxx – Folyamatosan tegye. – xxx – Ófranciául *fisant*. Hasonlóan: (xxx – *háloh*)¹⁶⁸, *alant*. – xxx – Hasonlóan: – xxx – „Emlékezzél meg”¹⁶⁹ és „Őrizd meg.”¹⁷⁰

ויציאו אתו כל העדה אל מחוץ למחנה וירגמו אתו באבנים וימת פאשר צוה יהוה את משה. (במדבר טו, לו)

¹⁶⁵ Szánhedrin 41a.

¹⁶⁶ Szifri 15:57. Nem tudták, hogy vajon az általános szabályt kell-e alkalmazni, miszerint a kivégzés közelebről nem meghatározott módja minden esetben fojtás általi kivégzést jelent, vagy, mivel a szombat megszenteltelenítése a bálványimádáshoz hasonlatos, megkövezzék-e a férfit, akár a bálványimádókat szokás. (*Mizráhi*)

¹⁶⁷ Ez egy folyamatos cselekvést kifejező forma. A parancsolat, hogy a szombat megszenteltelenítő-jét halálra kell kövezni, minden nemzedékre érvényes. (*Mizráhi*)

¹⁶⁸ 1Mózes 8:3. „És visszahúzódtak a vizek a földről folytonosan...”

¹⁶⁹ 2Mózes 20:8. Folyamatosan emlékezzél meg a szombat napjáról. Lásd Rásit ott.

¹⁷⁰ 5Mózes 5:12. Folyamatosan őrizd meg a szombatot.

És kivezette őt az egész község a táboron kívül, és megkövezték őt kövekkel, és meghalt; amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 15:36.)

Xxx – És kivezette őt. – xxx – Innét [következtetünk arra,] hogy a kövező emelvény – xxx – [a táboron illetve a városon] kívül volt, – xxx – a bíróság [helyétől/épületétől] messze.¹⁷¹

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר טו, ז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 15:37.)

דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כַּנְּפֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרְתָם וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַקַּנָּף פְּתִיל תְּכֵלֶת. (במדבר טו, ח)

Szólj Izráel fiaihoz és mondd nekik, hogy készítsenek maguknak cicit-rojtot ruháik szögleteire nemzedékeiken át, és tegyenek mindegyik szöglet rojtjára kék zsinórt. (4Mózes 15:38.)

Xxx – hogy készítsenek maguknak cicit-rojtot. – xxx – A róla lógó rojtok miatt nevezik így, – xxx – akár a „megragadott engem a hajamnál fogva”¹⁷² [szövegrészben szereplő (xxx – cicit)]. – xxx – Egy másik értelmezés: „**cicit**”, – xxx – „hogy megnézzétek”¹⁷³, – xxx – mint [a (xxx – *mécic*) szó] a „betekint a rácsozaton”¹⁷⁴ [szövegrészben].

Xxx – kék [zsinórt]. – xxx – A *hílázon* hal¹⁷⁵ kék festékanyaga.

וְהָיָה לָכֵם לְצִיצִית וְרָאִיתֶם אֹתוֹ וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְהוָה וְעָשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא תִתְּרוּ אַחֲרָי לְבַבְכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. (במדבר טו, ט)

És legyen számotokra nézőrojt (*löcicit*), hogy megnézzétek és emlékezzetek az Örökkévalónak minden parancsolatára, és tegyétek meg azokat, hogy ne keressetek utat saját szívetek és saját szemetek után, amelyek után ti gyakran vétkeztek. (4Mózes 15:39.)

...emlékezzetek az Örökkévalónak minden parancsolatára... – וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת ה' – שְׁמַנְיָן גִּימְטְרִיא שֶׁל צִיצִית שֵׁשׁ מְאוֹת – Mivel a *צִיצִית* (*cicit*) szó szám-

¹⁷¹ Szifri 15:59. Ez vonatkozik a kivégzés egyéb formáira is. (Mizráhi a Szifriből)

¹⁷² Jehezkél 8:3.

¹⁷³ 39. vers.

¹⁷⁴ Énekek éneke 2:9.

¹⁷⁵ Egy zöldeskék vérű ritka halfaj, amely hetven évenként egyszer jön fel a tengerből. (Mizráhi a Mönáhot 44a-ból)

értéke 600,¹⁷⁶ – וּשְׁמוֹנֶה חוּטִים וְחֻמְשָׁה קְשָׁרִים – és a nyolc szállal és öt csomóval együtt – הָרִי תַרְיָג – ez [összesen] 613, [ami pedig megfelel a Tóra micváí összegének].

וְלֹא תַתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם – ...hogyan ne keressetek utat (táturu) saját szívetek... után... – כְּמוֹ מַתּוּר הָאָרֶץ – [A „táturu” szó] hasonló [értelmű], mint¹⁷⁷ „...az ország kikémléséből (mitur)” [kifejezésben található „mitur” szó]. – הַלֵּב וְהַעֵינַיִם הֵם – A szív és a szem a test kémei, – וּמִסְרָרִים לוֹ אֶת הָעֵבְרֹת – [amelyet] bűnbe visznek. – הָעַיִן רוֹאָה – [Hiszen] a szem lát, – וְהַלֵּב חוֹמֵד – a szív vágyódik, – וְהַגּוּף עוֹשֶׂה אֶת הָעֵבְרָה – a test pedig vétkezik.

לִמְעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. (במדבר טו, מ)

...hogyan emlékezzetek és megtegyétek parancsolataimat és szentek legyetek Isteneteknek. (4Mózes 15:40.)

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לְכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.
(במדבר טו, מא)

Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek, aki kivezettelek benneteket Egyiptom országából, hogy legyetek a ti Istenetek. Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek. (4Mózes 15:41.)

מיסודו של רבי – Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek... – אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם – מִשֶׁה הַדְרִישׁן הֶעֱתִיקְתִּי לְמָה – Mose Hádársán rabbi kommentárjából másoltam át: – לְפָרֶשֶׁת לְפָרֶשֶׁת – Miért szomszédos a „gyűjtögetőről” szóló rész¹⁷⁸ – נִסְמְכָה פְּרִשְׁת מְקוֹשֵׁשׁ – a bálványimádásról szóló résszel?¹⁷⁹ – לֹמֵר – Megtanítandó, – שֶׁהִמְחִיל – a bálványimádó, [vagyis a szombatszégés egy szinten van az egész Tóra tagadásával], – שְׁאֵף הִיא – tehát a [Szombat maga] is – כָּכָל הַמִּצְוֹת – felér az egész Tórával.¹⁸⁰ – וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּעִזָּא – Ugyanez áll Ezra [könyvében]:¹⁸¹ – וְעַל הַר סִינַי – ותתן להם משפטים ישירים ותורות אמת וכו' – „Majd alászálltál a Szináj hegyére....”, – יִרְדְּף

¹⁷⁶ Noha a szövegben így szerepel a szó: צִיצִית, a második ם (jud) nélkül (Nahmanidész). Rási ezek szerint az általánosabb írásmód szerint (צִיצִית) végezte kalkulációját.

¹⁷⁷ 4Mózes 13:25.

¹⁷⁸ 32-35. vers.

¹⁷⁹ 22-31. vers.

¹⁸⁰ A bálványimádó magát Istent tagadja meg. A Szombat megszenteltelenítője, azáltal, hogy nem pihen, úgy ahogyan Isten pihent a Teremtés utolsó napján, tagadja Istennek mint Teremtőnek a szerepét.

¹⁸¹ Nehemjá 9:13-14. A Talmud (Szánhedrin 93b.) szerint Ezra könyvét is Nehemjá írta, és ezért a két könyvet gyakran egyként kezelik. Vö. Giljon háSász Szukká 12a.

– Adtál nekik helyes törvényeket és igaz tanításokat... – וְאֵת שַׁבַּת קִדְשְׁךָ הַזֶּה לָּהֶם – Megismertetted velük szent Szombatodat...”. [A „törvényeket” és a „szombatot” külön mondatban említi, annak a fontosságára tanítva.]

– וְאֵת פְּרֻשֵׁת צִיצִית לְכֶךָ נִסְמְכָה לְאֵלוֹ – A *cicit*-ről szóló rész szintén ez okból szomszédos ezekkel [a részekkel], – לְפִי שָׂאָה הִיא שְׂקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמְצוּוֹת – mivel a [*cicit*] is felér az összes parancsolattal, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van:¹⁸² – וַעֲשִׂיתֶם אֵת כָּל מְצוֹתַי – „...és megtegyétek minden parancsolataimat.”

עַל כְּנָפֵי בְּגָדֵיהֶם – ...ruháik szögleteire (*kánfé vigdéhem*)...¹⁸³ – כְּנֶגֶד – Ez megfelel [annak, hogy] – וַאֲשָׂא אֶתְכֶם עַל כְּנָפֵי נְשָׂרִים – „...felemeltelek benneteket sas-szárnyakon (*kánfé* nösárim).”¹⁸⁴

– וְלֹא בַעֲלַת שְׁלֹשׁ וְלֹא – **...[ruhádnak] négy szögletére...**¹⁸⁵ – כְּנֶגֶד – de olyan ruhákra ne, amelyeken három vagy öt [szöglet] van.¹⁸⁶ – וְאֵת אַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת שֶׁל גְּאֻלָּה – Ez megfelel a megváltás négy fajta kifejezésének, – שֶׁנֶּאֱמָרוּ – amelyek Egyiptom kapcsán hangzottak el:¹⁸⁷ – וְהוֹצֵאתִי – „kivezetlek,” – בְּמִצְרַיִם – „megmentelek,” – וְגִאֲלֵתִי – „megváltalak,” – וְלִקְחֵתִי – „Magamhoz fogadlak.”

פְּתִיל תְּכֵלֶת – ...kék-bíbor (*töhélet*) **zsinórt...**¹⁸⁸ – עַל שֵׁם שְׂכוּל בְּכוּרוֹת – [„*töhélet*”-nek] neveztetik az [egyiptomiak] elsőszülöttjeinek elvesztése (*sikul*) okán.¹⁸⁹ – תְּכֵלֶת – [Ugyanis] Onkelosz a „*sikul*”-t úgy fordítja: – וְתִיחָלָה – „*tihlá*”, [„egy gyermek elvesztése”]. – וּמִכְתָּם הִיָּתָה בְּלִילָה – És éjszaka érte őket (az elsőszülötteket) a csapás. – וְכֵן צָבַע הַתְּכֵלֶת דּוֹמָה לְרִקִּיעַ – Ugyanúgy a „*töhélet*” színe hasonló az ég [kékjéhez], – הַמִּשְׁחִיר לְעֵת עָרֵב – amely este sötétebbé válik. – וְשִׁמוּנָה – A [*cicit*] nyolc szála pedig¹⁹⁰ – כְּנֶגֶד שְׁמוּנָה יָמִים – megfelel annak a nyolc napnak, – שֶׁשָּׂהוּ יִשְׂרָאֵל – [amennyit] az izraeliták vártak – מִשִּׁצְאוֹ מִמִּצְרַיִם – attól fogva, hogy elhagyták Egyiptomot,¹⁹¹ – עַד שֶׁאֲמָרוּ שִׁירָה עַל הַיָּם – addig, amíg elénekeltek [dalukat] a [Nádas-]tengernél.

¹⁸² 40. vers.

¹⁸³ 38. vers

¹⁸⁴ 2Mózes 19:4.

¹⁸⁵ Ez az idézet az 5Mózes 22:12-ből származik, ahol ugyancsak szól a Tóra a *cicit* parancsáról.

¹⁸⁶ A három szöglettel rendelkező ruhadarabra nem vonatkozik a *cicit* micvája. Az öt szöglettel rendelkező ruhadarab négy szögletére kell rojtokat rakni, az ötödikre azonban nem.

¹⁸⁷ 2Mózes 6:6-7.

¹⁸⁸ 38. vers

¹⁸⁹ Lásd az 1Mózes 27:45-hez írt Rási-kommentárt.

¹⁹⁰ Minden egyes szögletbe négy szálat húznak bele, amelyeket aztán összecsomóznak, s ily módon egy nyolc szálból álló rojtot kapunk.

¹⁹¹ Jóllehet Rási (2Mózes 14:5.) azt állítja, hogy az izraeliták az Egyiptomból való kivonulásukat követő hetedik napon keltek át a tengeren és énekeltek el dalukat, az egyiptomi uralom aló felszabadulásuk már lényegében az elindulásukat megelőző napon, azaz *niszán* 14-én elkezdődött. Azon a

Xxx – Én vagyok az Örökkévaló. – xxx – Aki híven megjutalmaz.¹⁹²

Xxx – a ti Istenetek. – xxx – Aki állhatatos a büntetés kiadásában.¹⁹³

Xxx – aki kivezettek benneteket. – xxx – Azzal a feltétellel szabadítottalak meg benneteket, – xxx – hogy elfogadjátok¹⁹⁴ rendeleteimet.¹⁹⁵

Xxx – Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek. – xxx – Miért hangzik ez el újra? – xxx – Hogy az izraeliták ne mondhassák: – xxx – „Miért mondta a Mindenütt Jelenvaló, [hogy végre kell hajtanunk a parancsait]? – xxx – Nem úgy volt, – xxx – hogy végre kell hajtanunk a parancsolatokat – xxx – és jutalmat kapunk érte? – xxx – [Hát] ne hajtsuk végre [a parancsolatokat], – xxx – és [legfeljebb] nem kapunk jutalmat!” – xxx – [Az Örökkévaló erre feleli, hogy] „Én vagyok az Örökkévaló, a ti Istenetek,” ami arra utal, hogy] még akaratok ellenére is Én vagyok a ti királyotok.¹⁹⁶ – xxx – És ugyanígy ez áll [a Szentírásban]¹⁹⁷: „[Amint igaz, hogy élek...] erős kézzel... – xxx – én uralkodom majd fölöttetek.”¹⁹⁸ – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Miért említi [a vers] az Egyiptomból való kivonulást? – xxx – Én voltam az, aki különbséget tettem Egyiptomban – xxx – aközött a [himivarsejt] cseppecske között, – xxx – amely egy elsőszülött [fogantatását okozta] – xxx – és aközött, amely nem egy elsőszülött [fogantatását okozta].¹⁹⁹ – xxx – Én vagyok az, Aki különbséget fog tenni és megbünteti – xxx – azokat, akik türkizkékkel²⁰⁰ [színezett rojtokat] erősítenek – xxx – ruháikra – xxx – és azt állítják, hogy az „tőhélet” [tel van színezve].²⁰¹

---

napon már szabadon levághatták a peszáhi bárányt, dacára annak, hogy az egyiptomiak istenként imádták (többek között) a bárányt is.

¹⁹² A יהיה név szánalomra utal. (*Mizráhi*)

¹⁹³ Az אלהים név ítélkezésre utal. (*Mizráhi*; vö. Rásinak az 1Mózes 1:1-hez és a 2Mózes 6:2-höz fűzött kommentárjával)

¹⁹⁴ De nem azzal a feltétellel, hogy Istenetek lesztek. Ez ugyanis feltétel nélkül való. (*Mizráhi*)

¹⁹⁵ *Szifri* 15:73.

¹⁹⁶ Lásd Sábát 88a. (*Mizráhi*; vö. Rásinak a 2Mózes 19:17-hez fűzött kommentárjával)

¹⁹⁷ *Jehezkel* 20:33.

¹⁹⁸ *Szifri* 15:74.

¹⁹⁹ Ez azt mutatja, hogy semmi sem lehet túl alantas vagy triviális az Örökkévaló számára ahhoz, hogy érdekelje és részt vegyen benne, imígyen cáfolva rá azokra a gonoszokra, akik azt állítják, hogy az Örökkévaló túlságosan fennkölt ahhoz, hogy érdekelnék Őt az ő aljas cselekedeteik. (*Gur Árje*)

²⁰⁰ A türkizkék egy zöldeskék színezőanyag, amely ránézésre megkülönböztethetetlen a *cicit*-hez szükséges „tőhélet” nevű színezőanyagtól. A türkizkék könnyen hozzáférhető festékanyag volt, s így persze sokkal olcsóbb is, mint a valódi „tőhélet”, amelyet egy a tenger felszínére mindössze hetven évente egyszer feljövő halból nyertek ki. (*Mizráhi* Rásinak a *Bává Mőciá* 61b-hez fűzött kommentárjából)

²⁰¹ Már önmagában a türkizkék rojtoknak a felerősítése is bűnös cselekedet, még abban az esetben is, ha a ruhát nem viselik. (*Toszáfot* uo.)

Koráh (4Mózes 16–18.) פְּרַשֵׁת קֹרַח**A hetizakasz tartalmából**

- Koráh zendülést szít, tiltakozva Mózes vezetői szerepe valamint a *köhuná* („papság”) Áronnak és utódainak való odaítélése ellen. Csatlakozik hozzá többek között Dátán és Ávirám, Mózes két régi ellensége is. Velük együtt a közösség 250 előkelő tagja vesz részt a zendülésben. Felajánlják a szent füstölőszert, bizonyítandó a papi hivatásra való érdemességüket. Megnyílik a föld, és magába nyeli a zendülőket, és tűz emészti el a füstölőszert-felajánlókat. (4Mózes 16.)
- Áron füstölőszer-áldozata elejét veszi egy következő csapásnak, amelyet azért érdemelnének ki Izrael fiai, mert Koráh és csoportja pusztulása után megvádolják Mózeszt és Áront Isten népének gyilkolásával. Ezek után Áron botja csodálatos módon kivirágzik, és mandulát terem, bizonyosságot adva arról, hogy főpapi kinevezése isteni elrendelés alapján történt. (4Mózes 17.)
- Isten megparancsolja, hogy a gabonatermésből, a borból és olajból valamint a juhok és marhák elsőszülöttjeiből *trumá*-t (papi adományt), az elsőszülöttek kiválasztásáért öt ezüstpénzt, valamint más egyéb előírt adományokat kell adni a kohanitáknak. (4Mózes 18.)

וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן יִצְהָר בֶּן קֵהָת בֶּן לֵוִי, וְדָתָן וְאַבִּירָם בְּנֵי אֶלְיָאָב וְאוֹן בֶּן פִּלֵּת בְּנֵי רְאוּבֵן. (כמדבר טז, א)

Vette magát Koráh, Jichár fia, Kehát fia, Lévi fia és Dátán és Ávirám, Eliáv fiai és Ón, Pelet fia, Reuvén fiai. (4Mózes 16:1.)

וַיִּקַּח קֹרַח – **Pártot ütött Koráh...** – פְּרַשָׁה זוֹ יְפָה נִדְרָשָׁת – Ezt a részt gyönyörűen fejti ki – בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחֻמָּא – a Tánhuma rabbi Midrásja.¹

וַיִּקַּח קֹרַח – **Vette magát Koráh...** – לָקַח אֶת עֵצְמוֹ לְצַד אֶתֶד – „Elvette” magát egy másik oldalra,² – לְהִיּוֹת נִחְלָק מִתּוֹךְ הָעֵדָה – hogy elhatárolja magát a közösségtől –

¹ Rási rendszerint a vers egyszerű, azaz szó szerinti és nem a midrási értelmezését követi, itt azonban a tudunkra adja, hogy kommentárjai Tánhuma rabbit fogják követni, mivel Tánhuma rabbi szövegmagyarázata olyan szépen illeszkedik a szöveg egyszerű jelentéséhez (*Mizráhi*).

² Náhmanidész ezzel nem ért egyet. Az ő értelmezése: „Koráh fontolóra vette [a dolgot].” Konceptiót gyártott a Mózes és a papság ellen indítandó támadásához. Rási is úgy gondolja, hogy a *vájikáh* ige itt Koráh gondolatára, meggondolására utal. Koráhot a gondolatai elvitték egy másik oldalra, el a közösségtől. Ebből pedig kiderül, hogy Koráh bomlasztó viselkedését nem hirtelen támadt indulat vezérelte, hanem tettét előre megfontoltan követte el. (*Divré Dávid*)

וְזָהוּ שֶׁתִּרְגַּם אוֹנְקֵלוֹס וְאַתְפָּלַג – és hogy megrágalmazza a papságot.³ – Ezért fordítja Onkelosz [a szót így:] *voitpölég* – נַחֲלֵק מִשְׁאָר הָעֵדָה – [azaz] elkülönítette önmagát a közösség többi részétől, – לְהַחֲזִיק בְּמַחֲלָקָת – hogy fentartson egy vitát. – וְכֵן מֵה יִקְרָךְ לְבָךְ – Ugyanilyen [értelemben szerepel a *jikáháhá* szó] a „Hova ragadt el a szíved”⁴ [szövegrészben], – לֹוֹקָה אוֹתָךְ – [vagyis a gondolat] elvesz/elragad téged, – לְהַפְּלִיגָךְ מִשְׁאָר בְּנֵי אָדָם – hogy elkülönítsen a többi embertől. – דְּבַר אַחֵר וַיִּקַּח – A „Pártot ütött Koráh” [szövegrész] egy másik értelmezése: – מִשְׁךָ רָאשֵׁי – [hízelgő] szavakkal,⁵ – כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van: – קַח אֶת אֶהֱרֹן – „Vedd Áront”⁶ – קָחוּ – [és] „Ezeket a szavakat vigyétek magatokkal.”⁷

וְלֹא הִזְכִּיר בֶּן יַעֲקֹב – **...Jichár fia, Kehát fia, Lévi fia...** – De a Tóra [azt már] nem említi, [hogy] „Jákov fia,” – שֶׁבִקֵּשׁ רַחֲמִים – mivel [Jákov] könyörgött [az Örökkévalónak], hogy könyörüljön meg – עַל עֲצָמוֹ – rajta, – שְׁלֹא יִזְכֹּר – amint írva van: – שָׁמוּ עַל מַחֲלָקָתָם – hogy az ő neve maradjon ki a [közösség] vitáiból, – שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van: – בְּקִהְלָם אַל תִּהְיֶה כְּכֹדֵי – „Gyűlésükkel ne egyesüljön méltóságom.”^{8 9} – וְהִיכֵן – És hol említi [a Tóra Jákov] nevét Koráhhal kapcsolatban? – נִזְכָּר שָׁמוּ עַל קֶרַח – Amikor [Koráh] utódjait azonosítja – עַל הַדְּוִיכָן – az emelvényen¹⁰, – בְּדַבְרֵי – a *Krónikák* könyvében, – שֶׁנֶּאֱמַר – amint írva van:¹¹ – בֶּן אֲבִיֶסָף בֶּן קֶרַח – „aki Jákov fia, aki Kórah fia, – בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת – aki Jichár fia, aki Kehát fia, – בֶּן לֵוִי בֶּן יִשְׂרָאֵל – aki Lévi fia, aki pedig Izráel fia volt.”

בְּשִׁבִיל שְׁהִיָּה שֶׁבֵּט רְאוּבֵן – Mivel Reuvén törzse – שְׁרֹוֵי בְּחַנְיָתָם תִּמְנָה – délen táborozott, – שֶׁכֵּן לְקָהָת וּבְנָיו – Kehát és fiainak szomszédságában, – הַחֹזְנִים תִּמְנָה – akik [szintén] délen táboroztak, – וַנִּשְׁתַּתְּפוּ

³ A papok az egész közösséget szolgálják, ezért azzal, hogy Koráh kétségbe vonta érvényességüket, mindenki mástól elhatárolta magát. (*Gur Árje*)

⁴ *Jób* 15:12. A lelkedben megfogant gondolat, mely tagadja az Örökkévaló igazságosságát, elkülönít téged a többi embertől.

⁵ Egy ember lényege az elméje, amelyet nem lehet testi értelemben „elvenni”. Ez csakis képletesen értelmezhető, vagyis amikor ráveszünk valakit valamire, akkor ezzel „elvesszük” őt a magunk ügyének. (*Gur Árje*)

⁶ *3Mózes* 8:2.

⁷ *Hoséa* 14:3.

⁸ *1Mózes* 49:6.

⁹ Mivel Jákov ténylegesen Koráh őse volt, mit nyerünk azzal, ha a Tóra ezt nem említi? Az itt említésre kerülő ősök Koráh gonosz tetteinek forrásait reprezentálják. Az ő személyiségük egyes fogyatékoságai adódtak össze az ő gonoszságává. Jákov fohászkozott az Örökkévalóhoz, kímélje meg őt attól, hogy Koráh majdani cselekedeteinek forrásaként kelljen szolgálnia, és fohásza meghallgatásra talált. (*Gur Árje*)

¹⁰ Amelyen a Szentély-szolgálatok alatt a lévíták álltak és énekeltek.

¹¹ *1Krónikák* 6:23.

אוי לְרָשַׁע וְאוי לְשָׂכְנוֹ – [ezért] csatlakoztak Koráhhhoz a vitájában.¹² – „Jaj a gonosznak, jaj az ő szomszédjának!”¹³

– ומָה רָאָה קְרָח לְחַלּוֹק עִם מֹשֶׁה – Miért tartotta helyénvalónak Koráh, hogy vitába szálljon Mózesrel? – [Mert] irigyelte Elicáfántól, Uziél fiától, a fejedelmi rangot. – שְׁמֵנְהוּ מֹשֶׁה נָשִׂיא עַל בְּנֵי קֵהֶת – Mózes fejedelemnek nevezte őt ki Kehát fiai fölé, – עַל פִּי הַדְּבוּר – Isten szava által. – אָמַר קְרָח – Koráh azt mondta: – אַחֵי אַבְא אַרְבָּעָה הֵיוּ – „Atyámék négyen voltak fivérek, – שְׁנַאֲמַר – mint írva van:¹⁴ – וּבְנֵי קֵהֶת וְגו' – »Kehát fiai stb.«¹⁵. – עֲמָרָם הַבְּכוֹר – Ámrám volt az elsőszülött. – אֶחָד מֵלֶךְ – egyikük¹⁶ király [lett], – נִטְלוּ שְׁנֵי בָנָיו גְּדֻלָּה – Az ő két fia nagy ember lett, – וְאֶחָד לְגֹדֹל – másikus¹⁷ főpap. – מִי רְאוּי לְטַל אֶת הַשְּׁנֵיָה – Ki követelhetné magának joggal a következő [legmagasabb rangot], – לֹא אֲנִי – ha nem én, – שְׂאֵנִי בֶן יֶזְקָר – שְׂאֵנִי בֶן יֶזְקָר – Jichárnak, Ámrám után a második [legidősebb fivérnek] a fia? – וְהוּא מִנְּה נָשִׂיא – Ő [Mózes] azonban [nem Koráhot] nevezte ki fejedelemnek [hanem] – אֶת בֶּן אֶחָיו הַקָּטָן מִכָּלֵם – [Ámrám] legifjabb fivérének fiát. – הֲרִינִי חוֹלֵק עָלָיו – Én szembeszállok vele – וּמִבְטֵל אֶת דְּבָרָיו – és hatálytalanítok mindent, amit mondott.”

– מָה עָשָׂה – Mit tett [Koráh]? – עָמַד וְכָנַס – Felkelt és összegyűjtött – מֵאֵתֵים – רֶבֶן מִשְׁבֵּט רְאוּבֵן שְׁכָנָיו – kétszázötven bírósági vezetőt, – וְחֲמִשִּׁים רְאוּבֵן שְׁכָנָיו – többségüket Reuvén szomszédos¹⁸ törzséből: – וְהֵם אֱלִיצוּר בֶּן שְׂדִיאוּר – ők voltak Elicur, Sdeur fia, – וְחֲבָרִיו וְכִיּוּצָא בּוֹ – társaik és más hasonlók, – שְׁנַאֲמַר – mint írva van:¹⁹ – נְשִׂאֵי עֲדָה קְרִיאֵי מוֹעֵד – „...a község fejedelmei, a gyülekezetbe hívtak,” – וְיִלְהֶלֶן הוּא אֹמַר – és írva van fentebb:²⁰ – אֲלֶה קְרוּאֵי הָעֲדָה – „...a község összehívottjai...”²¹ – וְהִלְבִּישׁן טְלִיתוֹת – [Koráh] olyan ruhákba öltöztette őket, – שְׁכָלָן תְּכֵלֶת – amelyek teljes mértékben kékgyapjúból [készültek]. – בָּאוּ וְעָמְדוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה – Jöttek, odaálltak Mózes elé, – וְאָמְרוּ לוֹ – és azt kérdezték tőle: – טְלִית שְׁכָלָה שֶׁל תְּכֵלֶת – „Egy teljes mértékben kékgyapjúból készült ruhára – חֵיקֶת בְּצִיצִית אוּ פְטוּרָה – kell *cicit*-et

¹² Az, hogy a szövegben egyes szám szerepel, *vájikáh Koráh*, és nem többes szám, *vájikhu Koráh vöDátán váÁvirám*, azt jelzi, hogy Koráh volt az ügy motorja, aki magával rántotta („vette”) Dátánt és Ávirámot (*Gur Árje*). Ezen kívül a levíták valamint az izraelita elsőszülöttek állították azt, hogy nekik kellene a kohaniták helyébe lépnie. Dátán és Ávirám egyik előbb említett csoporthoz sem tartozott; miért csatlakoztak hát a lázadáshoz? Mert Koráh magával rántotta őket. (*Mizráhi*)

¹³ Vö. Rásinak a 3:38-hoz fűzött kommentárjával.

¹⁴ 2Mózes 6:18.

¹⁵ „...Ámrám, Jichár, Hevron és Uziél”.

¹⁶ Mózes.

¹⁷ Áron.

¹⁸ Reuvén törzse nem messze, összesen egy mil távolságra táborozott a levítáktól.

¹⁹ 2. vers.

²⁰ 4Mózes 1:16.

²¹ „...a község összehívottjai” ott a törzsi fejedelmekre utal, arra engedve következtetni, hogy a mi versünk „összehívottjai” is a törzsi vezetőkre utal, Elicurra és a hozzá hasonlókra, vagyis mind a kétszázötvenen „jőnevű férfiak” voltak.

kötni vagy sem?” – אָמַר לָהֶם הַיָּבֵת – Ő [pedig] így felelt nekik: „Kell.” – הִתְחִילוּ לְשַׁחֵק – Erre csipkelődni kezdtek vele: – אַפְשָׁר – „[Hogyan] lehetséges, – טְלִיתָ שֶׁל מִין – hogyan egy másfajta anyagból készült ruhára – אַחַר – egyetlen szál kékbíbor is elégséges,²² – זוֹ שֶׁכִּלְהַ תְּכַלֵּת – egy teljes mértékben kékgyapjúból készült [ruha] pedig – לֹא תִפְטֹר אֶת עֲצָמָה – önmagában nem tesz eleget [a micvának]?”²³

בְּנֵי רְאוּבֵן – **...Reuvén fiai.** – דָּתָן וְאַבִּירָם וְאוּזַן בֶּן פִּלֵּת – Dátán, Ávirám és On, Pelet fia.²⁴

וַיָּקָמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמֵאָתָּים, וְנִשְׂאֵי עֵדָה קָרְאֵי מוֹעֵד אֲנָשֵׁי שָׂם.
(במדבר טז, ב)

...és odaállottak Mózes elé és még férfiak, Izráel fiai közül kétszázötvenen, a község fejedelmei, a gyülekezetbe hivottak, jónevű férfiak. (4Mózes 16:2.)

וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֵם כִּי כָל הָעֵדָה כָּלָם קֹדְשִׁים וּבְתוֹכְכֶם יִהְיֶה, וַיִּמְדוּעַ תִּתְנַשְׂאוּ עַל קְהֵל יִהְיֶה. (במדבר טז, ג)

Összegyülekeztek Mózes és Áron ellen és mondták nekik: Ez elég legyen nektek! Mert hisz az egész község, mindannyian szentek és közöttük van az Örökkévaló; miért emelkedtek hát ti az Örökkévaló gyülekezete fölé? (4Mózes 16:3.)

...**Ez elég legyen nektek!**... – הַרְבֵּה יוֹתֵר מֵדָאֵי – Sokkal több – לָכֵם – לקחתest vettetek magatoknak [mint amennyi helyénvaló].

...**mindannyian szentek!**... – כָּלָם שְׂמֵעוּ דְבָרִים בְּסִינֵי – Mindnyájan hallották a Szót a Színájnál²⁵ – מִפִּי הַגְּבוּרָה – a Mindenható szájából.

...**miért emelkedtek hát ti!**... – אַם לִקְחַתְּ אֶתְּהָ מַלְכוּת – Ha elvetted [magadnak] a királyságot, – לֹא הָיָה לְךָ לְבָרַר לְאַחֲרֶיךָ פְּהִנָּה – nem lett volna szabad a fivérednek választani a papságot. – לֹא אַתָּם לְבַדְכֶם – Nem te egyedül – שְׂמֵעַתֶּם

²² Uo. 15:38.

²³ Koráh ezzel az érveléssel akarta bizonyítani az embereknek, hogy a Mózes által tanított törvények illogikusak, s csupán képzeletének szüleményei. Ebből következően pedig Áron főpapi kinevezése sem isteni jóváhagyással történt.

²⁴ Csak róluk lehet szó, hiszen Koráh nem Reuvén törzséből származott.

²⁵ Szent mivoltuk önmagában még nem indokolná a panaszt: „miért emelkedtek hát ti az Örökkévaló gyülekezete fölé?” Lehetséges, hogy vezetőik szentebbek náluk. Ám mivel ők mindnyájan hallották a Szót, miért emelitek magatokat a többiek fölé azt állítva, hogy az Örökkévaló csupán veletek óhajt kommunikálni? (*Gur Árje*)

בְּסִינֵי – hallottad a Szinájnál: – אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ – „Én vagyok az Örökkévaló, a ti Isteneitek;” – כָּל הָעֵדָה שָׁמְעוּ – [ezt] az egész közösség hallotta.

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו. (במדבר טז, ד)

Ezt hallva, Mózes arcra borult. (4Mózes 16:4.)

שָׁכַבְרָה זֶה – a széthúzás miatt, – מִפְּנֵי הַמַּחְלָקָה – a széthúzás miatt, – וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו – mert ez már a negyedik alkalom volt, hogy vétkeztek [Izrael fiai]: – בְּיָדָם סֶרְחוֹן רְבִיעִי – az aranyborjúnál – וַיִּחַל מֹשֶׁה – „És könyörgött Mózes...”,²⁶ – חֲטָאוּ בְּעֵגֶל – az aranyborjúnál – וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה – „...és imádkozott Mózes”,²⁷ – בְּמִתְאוּנְנִים – a [a mannára való] panaszkodáskor – וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם – „És mondta Mózes az Örökkévalónak: Ha meghallják az Egyiptomiak...”²⁸ – בְּמַחְלָקָתוֹ שָׁל קְרַח – De Koráh lázadásánál – נִתְרַשְׁלוּ יָדָיו – már elgyengültek kezei. – מָשַׁל – Ez ahhoz hasonlít, – לְבֶן מֶלֶךְ שֶׁסָּרַח עַל אָבִיו – mint amikor egy király gyermeke vétkezik apja ellen, – וּפְּעַם וּשְׁתַּיִם וְשֵׁשׁ – és engesztelést kér rá barátja – פְּעַם – egyszer, kétszer, háromszor; – כְּשֶׁסָּרַח רְבִיעִית – de amikor negyedszerre is vétkezik, – נִתְרַשְׁלוּ יָדָיו – elgyengül barátjának a keze – וַיֹּאמֶר – és így szól: – עַד מָתַי אֶטְרִיחַ עַל – Vajon meddig fárasszam magam a királynál, – וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה – talán el sem fogadja kérésemet még egyszer.

וַיִּדְבֹּר אֶל קְרַח וְאֶל כָּל עַדְתּוֹ לֵאמֹר בְּקֹר וַיִּדַּע יְהוָה יְהוָה אֵת אֲשֶׁר לוֹ וְאֵת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו, וְאֵת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו. (במדבר טז, ה)

...és szólt Kóráhhhoz és az ő egész csapatához, mondván: Reggel majd megismerteti az Örökkévaló azt, aki az övé legyen, és aki szent, azt közeledni engedi magához, és akit kiválaszt, azt közeledni engedi magához. (4Mózes 16:5.)

עֲתָה עַת שְׁכָרוֹת הוּא לָנוּ – Ezzel az idővel a szentek napja lesz nekünk,²⁹ – וְלֹא נִבְוֶה – és [ezért] helyetlen lenne [részünkről] – לְהִרְאוֹת לְפָנָיו – megjelenni Előtte. – [Mózes] שָׂדֵה – [Mózes] szándéka az volt, hogy késleltesse [az eseményeket], – וַיִּשְׁמַע יְהוָה בָּהֶם – [remélve,] hogy közben megbánják bűnüket.

²⁶ 2Mózes 32:11.

²⁷ 4Mózes 11:2.

²⁸ Uo. 14:13.

²⁹ Átvitt értelemben: a vita hevéből (Mizráhi). Vagy: szó szerinti értelemben. Minden valószínűség szerint voltak közöttük olyanok, akik étkezéskor ittak egy pohár bort, s ez alkalmatlanná tette őket arra, hogy mutatkozzanak Előtte. (Gur Árje)

בֶּקֶר וַיֵּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ – ...Reggel majd megismerteti az Örökkévaló azt, aki az Övé legyen... – לְעִבּוֹדַת לַוְיָהּ – A lévita szolgálatra.³⁰
וְאֵת הַקָּדוֹשׁ – ...és aki szent... – לְכַהֵנָּה – A papságra.³¹
וְהִתְרַגְּמוּ מוֹכִיחַ בֶּן – ...azt³² közeledni engedi magához.³³ – וְיִקְרַב לְקַדְמוֹהִי – [azáltal, hogy a *vöhibriv éláv*-ot] *vikárév lákádámohi*[-nak fordítja] („Maga elé fogja hozni”),³⁴ – וְיִקְרַב לְשִׁמוּשֵׁיהָ – [A *jákriv éláv*-ot ugyanakkor] *jökárév lösimuséj*[-nek] („a szolgálatához fogja közel hozni”).³⁵ – וּמִדְרָשׁוֹ בֶּקֶר – A „reggel” [szó] midrási értelmezése szerint: – אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה – Mózes azt mondta nekik: – גְּבוּלוֹת חֵלֶק הַקָּדוֹשׁ בְּרוּף הוּא – Az Örökkévaló határvonalakkal osztotta fel – בְּעוֹלָמוֹ – az Ő [teremtett] világegyetemét. – יְכוּלִים בֶּן תּוֹכְלוֹ – Ti vajon át tudjátok-e változtatni a reggelt estévé? – עַתָּה לְהַפִּיךָ בֶּקֶר לְעָרִב – Ennyire lesztek képesek – לְבַטֵּל אֶת זֶה – hatálytalanítani ezt [a papságot], – וְשִׁנְאַמַּר – amint írva van:³⁶ – וַיְהִי עָרִב וַיְהִי בֶקֶר – „És lett este és lett reggel... – וַיִּבְדֵּל – és elválasztotta.” – כִּף – Hasonlóan: – וַיִּבְדֵּל אֶהֱרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ וּגּוֹמְרָהּ – „Áront különválasztották, hogy fölszenteljék, stb.”³⁷

את עשו, קחו לכם מחותות קרח וכל עדתו. (במדבר טז, ו)

Ezt tegyétek: vegyetek magatokhoz serpenyőket, Koráh és egész csapata; (4Mózes 16:6.)

³⁰ Az „és legyenek a leviták enyéim” (8:14.)-ből (*Mizráhi*). Koráh nem közvetlenül a levitákat támadta, mivel azonban a leviták egységesen szolgáltak a kohanitákkal együtt, a kohaniták ellenében intézett provokációjával közvetve a levitákat is támadta. (*Gur Árje*)

³¹ Abból, hogy „Áront különválasztották, hogy fölszenteljék, mint legszentebbet” (*1Kronikák 23:13.*) (*Mizráhi*)

³² Azzal, hogy a *vöhibriv éláv*-hoz („közeledni engedi magához”) hozzáteszi a szöveg: *otám* („öket”), Rási azt bizonyítja, hogy a „közeledni engedi” egyszerre utal arra, „aki az Övé” és arra, „aki szent,” és nem csak arra, „aki szent,” ami közvetlenül előtte áll (*Széfer Zikáron; Böér Jichák*). Mi több, Rási „öket”-je arra is rámutat, hogy az „aki az Övé” és az „aki szent” nem ugyanarra a csoportra utal (*Dáát Jiszáhár*).

³³ Az Örökkévaló közel fogja engedni magához azt, aki szent, amint az nyilvánvalóan ki is derül a Targumból. A *vöhibriv éláv*-ot azonban nem úgy fordítja a Targum, hogy „ó (vagyis a szent, akit az Örökkévaló kiválasztott) áldozatot fog hozni/bemutatni Neki (vagyis az Örökkévalónak).” Akkor ugyanis a szövegnek így kellene hangoznia: *vöhibriv lo*, „áldozatot fog hozni Neki.” (*Gur Árje*)

³⁴ A Targum Onkelosz nem olyan értelemben fordítja a *vöhibriv éláv*-ot, mint ami az áldozatbemutatói szolgálatra utal, a vers végén szereplő *jákriv éláv*-ot ellenben igen. Ez pedig Rási álláspontját támasztja alá, miszerint a *vöhibriv éláv* a levitákra és a kohanitákra egyaránt utal. És mivel a levitákra is vonatkozik, nem utalhat az áldozatbemutatói szolgálatra, amit kizárólag kohaniták végezhetnek. (*Dáát Jiszáhár*)

³⁵ A *jákriv éláv* csupán azokra utal, „akiket kiválaszt [az Örökkévaló]” – egyedül a kohanitákra. A Targum Onkelosz éppen ezért úgy fordítja, mint ami az áldozatbemutatói szolgálatra utal. (*Dáát Jiszáhár*)

³⁶ 1Mózes 1:5, 7.

³⁷ 1Kronikák 23:13.

– Ezt tegyétek: vegyetek magatokhoz serpenyőket... – **מה רָאָה לומר לָהֶם כֵּן** – Miért tartotta helyénvalónak, hogy ezt mondja nekik?³⁸ – **אָמַר לָהֶם** – Így szólt hozzájuk: – „A nem-zsidók többféle rituálét szoktak [végrehajtani] – **וּכְמָרִים הִרְבָּה** – több pap segítségével, – **וְאֵין אָנוּ אֵין לָנוּ אֵלָא ה'** – és nem mind egy házban gyűlnek össze. – **אָחַד אֶחָד** – Nekünk csak egy Istenünk, – **אֶחָד אֶחָד** – egy Frigyládánk, – **וְתוֹרָה אַחַת** – egy Tóránk, – **וּמִזְבֵּחַ אֶחָד** – egy Oltárunk – **וְכֹהֵן גָּדוֹל אֶחָד** – és egy főpapunk van. – **וְאַתֶּם אִישׁ מִבְּקָשִׁים כְּהֵנָּה גָּדוֹלָה** – a főpapságot szeretnétek?! – **אֶף אֲנִי רוֹצֵה בְכֶן** – Én is ezt akarom. – **הָא לָכֶם תִּשְׁמִישׁ חֲבִיב** – a füstölőszer, ami becsesebb, mint az összes többi áldozat, – **הִיא הַקְּטָרֶת הַחֲבִיבָה מִכָּל הַקְּרָבָנוֹת** – ám halálos méreg lett beléhelyezve, – **שָׁבוּ נִשְׁרְפוּ נָדָב וְאָבִיהוּא** – hiszen ez okozta Nádáv és Ávihu tűzhalálát.”³⁹ – **לְפִיכֶן הִתְרָה בָּהֶם** – Ezért figyelmeztette őket:

וְהָנּוּ בָהֶן אִשׁ וְשִׁמּוֹ עֲלֵיהֶן קְטָרֶת לְפָנַי יִהְיֶה מִתּוֹר וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר יִבְחַר יִהְיֶה הוּא הַקְּדוֹשׁ, רַב לָכֶם בְּנֵי לֵוִי. (במדבר טז, ז)

...tegyetek beléjük tüzet, és tegyetek rájuk füstölőszer az Örökkévaló színe előtt holnap, és lészen, hogy az a férfiú, akit kiválaszt az Örökkévaló, az lesz a szent. Sok ez nektek, Lévi fiai! (4Mózes 16:7.)

...az a férfiú, akit kiválaszt az Örökkévaló, az lesz a szent... – **כִּכְּר הוּא בְּקִרְשָׁתוֹ** – [Most fog majd láthatóvá válni, hogy] ő már eleve szent. – **וְכִי אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שְׁמִי שֶׁיִּבְחַר הוּא הַקְּדוֹשׁ** – Vajon nem tudjuk [magunktól is], hogy a kiválasztott szent? – **אֵלָא אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה** – Mózes valójában azt mondta nekik: – **הֲרִינִי אוֹמֵר לָכֶם** – „Azért mondom ezt nektek, – **שֶׁלֹּא תִתְחַיְבוּ** – hogy ne találtassatok bűnösnek. – **מִי שֶׁיִּבְחַר בּוֹ יֵצֵא חַי** – A kiválasztott túl fogja élni [a szertartást], – **וְכָל־לָכֶם אוֹבְדִים** – ti azonban mindnyájan meghaltok.”

...serpenyők...⁴⁰ – **כָּל־מִשְׁחָתִין בָּהֶם גְּחָלִים וְיֵשׁ לָהֶם בֵּית יָד** – Nyeles, szén izzítására használt edények.

...Sok ez nektek, Lévi fiai! – **הִרְבָּה אֲמַרְתִּי לָכֶם** – Sok olyan dologról beszéltem nektek, – **דְּבָרִים הַמְּתַקְבְּלִים עַל הַלֵּב** – amelyek elfogadhatók a szív számára.⁴¹ – **דְּבָר אֶחָד** – Egy másik magyarázat: – **אֲמִית אֲמַרְתִּי לָכֶם** – Amit mondtam nektek, nagy jelentőségű dolog. – **וְלֹא טִפְשִׁים הָיוּ** – Hát nem voltak ostobák, – **וְקִבְלוּ עֲלֵיהֶם לְקָרֵב** – és mégis vállalkoztak az áldozat meghozatalára? – **אֵלָא הֵם חָטְאוּ עַל נַפְשׁוֹתָם** – Csakhogy ők

³⁸ Miért utasította őket Mózes egy olyan szolgálat végrehajtására, amely a vesztüket okozta?

³⁹ 3Mózes 10:1-2.

⁴⁰ Az idézet kifejezés még az előző vers (6.) része.

⁴¹ Azaz ésszerűek.

vétkeztek lelkük ellen,⁴² – שִׁנְאַמֶּר – mint írva van:⁴³ – אֵת מִחֲתוֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשֵׁתָם – „...ezeknek az embereknek a serpenyői, akik vétkeztek lelküknek.”

– וְקָרַח שִׁפְקַח הָיָה – De Koráh, aki [kellően] körültekintő volt, – מַה רָאָה לְשִׁטוֹת זֶה – miért tartotta helyesnek részt venni ebben az ostobaságban? – עֵינָיו הִטְעָתוֹ – Látomása félrevezette őt. – וְרָאָה שֶׁלְשֵׁלֶת גְּדוּלָּה יוֹצֵאָה מִמֶּנּוּ – Azt látta,⁴⁴ hogy nagy dinasztia fog származni tőle: – שְׁמוּאֵל שֶׁשָּׁקוּל כְּגִד מִשֵּׁה וְאַהֲרֹן – Sámuel [proféta], aki egyenrangú volt Mózesrel és Áronnal.⁴⁵ – אָמַר – Azt mondta [Koráh]: – בְּשִׁבְלִי אֲנִי נִמְלֵט – „Az ő kedvéért megkíméltetek.” – וְעֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה מְשֻׁמְרוֹת – Majd [látta, hogy] huszonnégy szolgálat⁴⁶ – עוֹמְדוֹת לְבְנֵי כְּנִי – támad majd utódai közül, – כָּלֵם מִתְּנַבְאִים – כל אֵלֶּה בְּנִים – mint írva van:⁴⁷ – כָּל אֵלֶּה בְּנִים – בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ – „Ezek mind Hémán fiai voltak.”⁴⁸ – אָמַר – Azt mondta: – אֶפְשָׁר כָּל הַגְּדֻלָּה – „Lehetséges, hogy mindezen nagyság – לְעוֹמַד מִמֶּנִּי – tőlem fog származni, – וְאֲנִי אֶדוֹם – s én csendbe maradjak?” – לְכֹהֵן נִשְׁתַּתֵּף – Ezért vett részt [a dologban], – לְבֵא לְאוֹתָהּ חֲזָקָה – hogy maga is elérje [a papságnak] azt a szintjét, – שֶׁשָּׁמַע מִפִּי מִשֵּׁה – hiszen Mózes szájából hallotta, – שֶׁכָּלֵם אוֹבְדִים וְאֶחָד נִמְלֵט – hogy mindnyájan el fognak veszni, egy azonban megmarad: – אֲשֶׁר יִבְחַר ה' הוּא הַקְּדוֹשׁ – „Akit az Örökkévaló kiválaszt, szent az.” – טַעַה וְתָלָה בְּעַצְמוֹ – Ezt ő tévesen magára vonatkoztatta, – וְלֹא רָאָה יָפָה – de pontatlan volt a látomása, – לְפִי שֶׁבְּנָיו עָשׂוּ תְּשׁוּבָה – mivel fiai bűnbánatot gyakoroltak.⁴⁹ – וּמִשֵּׁה הָיָה רוּאָה – Ám Mózes [jól] látta.⁵⁰ – תַּנְחִימָא – Tánhuma rabbi [midrásából].⁵¹

רב לָמַם – ...Sok ez nektek... – דָּבָר גְּדוּל נִטְלָתָם בְּעַצְמָם – Nagy dologra vállalkoztatok azzal, – חֲלֹק עַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – hogy megkérdőjelezték az Örökkévaló [döntését].

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קָרַח, שְׁמַעוּ נָא בְּנֵי לְוִי. (במדבר טז, ח)

És mondta Mózes Koráhnak: Halljátok, Lévi fiai! (4Mózes 16:8.)

⁴² Azaz önmaguk voltak felelősek halálukért.

⁴³ 4Mózes 17:3.

⁴⁴ Látomásában.

⁴⁵ Zsoltárok 99:6.

⁴⁶ A leviták (és a kohániták) családi csoportokba voltak szervezve, és ezek a csoportok egyhetes rotációban látták el a Szentélybeli szolgálatot.

⁴⁷ 1Kronikák 25:5.

⁴⁸ „...aki az Isten dolgaiban a király látnoka volt.”

⁴⁹ Amiért eredetileg csatlakoztak a felkelőkhöz, és Koráh az ő illusztris leszármazottaikat látta látomásában.

⁵⁰ Hogy Koráh el fog pusztulni.

⁵¹ 5.

ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי – És mondta Mózes Koráhnak: Halljátok, Lévi fiai! – התחיל לדבר עמו דברים רבים – Először szelíd [szavakkal] beszélt hozzá, – כִּינֹן שָׂרָאָהוּ – de amikor látta, – קָשָׁה עָרְף – hogy makacs, – אָמַר – azt mondta: – וַיֵּאבְדוּ עִמּוֹ – „mielőtt még a többi törzs is csatlakozik – és vele együtt elpusztul, – אַדְרֵב גַּם אֶל כָּלֵם – jobb, ha mindnyájukkal beszélek.” – Elkezdett [hát] a lelkükre beszélni: – שמעו נא בני לוי – „Halljátok, Lévi fiai!”

הַמַּעַט מִכֶּם כִּי הַבְּדִיל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶתְכֶם מֵעַדְת יִשְׂרָאֵל לְהַקְרִיב אֶתְכֶם אֵלָיו, לְעַבֵּד אֶת עַבְדֹת מִשְׁכַּן יְהוָה וּלְעַמֵּד לְפָנֵי הָעֵדָה לְשִׁרְתָּם. (במדבר טז, ט)

Kevés-e nektek, hogy Izráel Istene elkülönített benneteket Izráel községéből, hogy közelebb hozzon benneteket magához, hogy végezzétek az Örökkévaló hajlékának szolgálatát és hogy álljatok a község előtt, hogy szolgálatukat végezzétek... (4Mózes 16:9.)

– לְשִׁיר עַל הַדּוּכָן – **...és hogy álljatok a község előtt...** – וּלְעַמֵּד לְפָנֵי הָעֵדָה – Hogy énekeljétek az emelvényen.

וַיִּקְרַב אֶתְךָ וְאֶת כָּל אַחֵיךָ בְּנֵי לֵוִי אֶתְךָ, וּבִקְשָׁתֶם גַּם כְּהֵנָּה. (במדבר טז, י)

...és hogy közelebb hozott téged és minden testvéredet, Lévi fiait veled együtt, még a papságot is kívánjátok? (4Mózes 16:10.)

– לְאוֹתוֹ שְׂרוּת – **...és hogy közelebb hozott téged...** – A szolgálathoz⁵², – שֶׁהֲרַחֵיק מִמֶּנּוּ – amelyetől eltávolította – שָׂאָר עַדְת יִשְׂרָאֵל – Izrael közösségének többi részét.⁵³

לְכֵן אֶתְּךָ וְכָל עֲדָתְךָ הַנּוֹעֲדִים עַל יְהוָה, וְאֶהְרֵן מֶה הוּא כִּי [תלונן] תְּלִינוּ עִלָּיו. (במדבר טז, יא)

Ezért te és egész csapatod, akik összesereglettek az Örökkévaló ellen, és Áron, ki ő, hogy zúgolódtok ellene? (4Mózes 16:11.)

– **Ezért** – עִמָּי – **לְכֵן** – Emiatt...⁵⁴

– **te és egész csapatod, akik összesereglettek** – אֶתְךָ – **az Örökkévaló ellen** [sereglettek össze⁵⁵]... – **veled együtt** – עַל ה' – **כי בשליחותו**

⁵² És nem Hozzá, arról ugyanis már szó esett a 9. versben. Versünk hozzáteszi, hogy az Örökkévaló közelebb hozott téged a szolgálathoz. (Mizráhi)

⁵³ Ez nem valami olyan szolgálatra utal, amelyről az előző versben nem esett szó. Itt csupán arról van szó, hogy azon korábban említett szolgálatok révén, amelyekkel kizárólag a lévíták szolgálják Őt, az Örökkévaló közelebb hozta Magához a lévítákat, mint Izrael többi részét. (Mesziáh Ilmim)

⁵⁴ Rási arra figyelmeztet, hogy itt az „ezért” szó szerint értendő, nem pedig esküt jelent mint másutt.

עשיתי – Mert én az Ő képviselőjeként jártam el, – לתת כהנה לאהרן – amikor odaadtam a papságot Áronnak, – ולא לנו הוא המחלקת הנה – és [ezért] ez a vita most nem velünk [zajlik].

וישלח משה לקרא לדתן ולאבירם בני אליאב, ויאמרו לא נעלה. (במדבר טז, יב)

És Mózes elküldött, hogy hívják Dátánt és Ávirámot, Eliáv fiait, de ők azt mondták: Nem megyünk föl! (4Mózes 16:12.)

וישלח משה וגומר – **És Mózes elküldött, stb.** – מכאן – Innét [vezetjük le azt], – שהנה משה מחזר אחריהם – ⁵⁶ – ששאינו מחזיקין במחלקת – mert Mózes [is] megkereste őket, – להשלימם – hogy kiegyezzék velük – בדברי שלום – békés párbeszéd útján.

פיהם הכשילם – Saját szavaik vitték őket bukársa; – שאין להם אלא ירידה – [maguk ismerték el, hogy] nem vár rájuk más, mint esés.

המעט פי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש להמיתנו במדבר, כי תשתרר עלינו גם השתרר. (במדבר טז, יג)

Nem elég-e, hogy fölhoztál bennünket egy tejjel-mézszel folyó országból, hogy megölj bennünket a sivatagban, hogy még úrnak is föltolod magadat fölöttünk? (4Mózes 16:13.)

אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאתנו ותתן לנו נחלת שדה וכרם העיני האנשים ההם תנקה לא נעלה. (במדבר טז, יד)

Nem is tejjel-mézszel folyó országba vittél bennünket és [nem] adtál nekünk mező- és szőlőbirtokot; vajon ezeknek a férfiaknak szemét akarod-e kiszúrni? Nem megyünk föl! (4Mózes 16:14.)

Xxx – és [nem] adtál nekünk. – xxx – Az állítás a fentebb említett „(xxx – lo)⁵⁷”-ra utal vissza, – xxx – mintha azt mondanánk: „nem hoztál bennünket [egy tejjel-mézszel folyó országba] – xxx – és nem adtál nekünk mező- és szőlőbirtokot. – xxx – Azt mondtad nekünk: »kihozlak benneteket – xxx – Egyiptom nyomorúságából⁵⁸» – xxx – »egy jó [és tágas] országba, [egy tejjel-mézszel folyó országba].⁵⁹» – xxx

⁵⁵ Rási szó szerint idézi a szövegrészt: „te és egész csapatod, akik össze sereglettek az Örökkévaló ellen.” Ez úgy értendő, hogy „te és egész csapatod, akik összesereglettek, az Örökkévaló ellen sereglettek össze.”

⁵⁶ Mózes egyszer már figyelmeztette őket, most mégis újra közeledni próbált hozzájuk. (Gur Árje)

⁵⁷ „nem”

⁵⁸ 2Mózes 3:17.

– Kihoztál onnét bennünket, – xxx – de nem egy tejjel-mézszel folyó országba – xxx – hoztál bennünket. – xxx – Ehelyett elrendelted felőlünk, – xxx – hogy elpusztuljunk a sivatagban, – xxx – mivel azt mondtad nekünk: – xxx – »Ebben a sivatagban esnek el holttesteitek.«⁶⁰

Xxx – vajon ezeknek a férfiaknak szemét akarod-e kiszúrni?, stb. – xxx – Még ha küldesz is valakit, hogy kiszúrja a szemünket, – xxx – ha nem megyünk fel hozzád, akkor sem megyünk föl!

Xxx – ezeknek a férfiaknak. – xxx – [Úgy beszéltek], mint az az ember, aki a maga átkát – xxx – valaki másra „akasztja rá”.⁶¹

וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל יְהוָה אֵל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם לֹא חָמוֹר אֶחָד מֵהֶם נִשְׂאתִי וְלֹא הִרְעֵתִי אֶת אֶחָד מֵהֶם. (במדבר טז, ט)

És nagyon rosszul esett Mózesnek, és szólt az Örökkévalóhoz: Ne fordulj áldozatuk felé! Egyetlen szamarat sem vettem el (nászátí) közülük, és nem bántam rosszul eggyel sem közülük! (4Mózes 16:15.)

וַיַּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד – És nagyon rosszul esett Mózesnek... – נִצְטַעַר עַד לְמָאֵד – Nagyon fájdalmasan érintette.

אֶל תִּפְּן אֶל מִנְחָתָם – ...Ne fordulj áldozatuk felé!... – לְפִי פְּשׁוּטוֹ – Egyszerű értelme: – הַקְּטֹרֶת שֶׁהֵם מִקְרִיבִין לְפָנַיךָ מְחָר – A füstölőszert, amit feláldoznak előtted holnap – אֶל תִּפְּן אֶלֶיהָ – [ne fogadd el, és] ne fordulj feléje! – וּמִדְּרָשׁוֹ – A Midrás szerint: – אָמַר – Azt mondta: – יוֹדַע אֲנִי – Tudom, – שַׂיֵּשׁ לָהֶם חֶלֶק בְּתַמִּידֵי צְבוּר – hogy nekik is részük van a mindennapi közösségi áldozatból, – אַף חֶלֶק־לֹא יִקָּבַל לְפָנַיךָ לְרִצּוֹן – de még az a rész se legyen [szent] akaratom előtt elfogadva, – תִּנְיַחֲנוּ הָאֵשׁ – a tűz ne érje – וְלֹא תֵאָכְלֶנּוּ – és ne eméssze fel azt.

...Egyetlen szamarat sem vettem el (nászátí) közülük... – לֹא חָמוֹרוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶם נִטְלֵתִי – [Az „egyetlen” nem vonatkozhat a számárra, ugyanis akkor a folytatásban az kéne hogy álljon, hogy „tőlük” és nem „közülük”. Inkább így kell értelmezni:] „Egynek a szamarát sem vettem el. – אֶפְלוּ כְּשֶׁהִלְכֵתִי – אֶפְלוּ כְּשֶׁהִלְכֵתִי – אֶת אֲשֵׁתִי וְאֶת – Még amikor Midjánból Egyiptomba mentem, – וְהָיָה לִי – és járt volna nekem, – לְטוֹל אוֹתוֹ הַחֲמוֹר מִשְׁלָהֶם – hogy tőlük vegyem a szamarat, – לֹא נִטְלֵתִי – nem vettem el, – אֶלֶּא מִשְׁלִי – csak a sajátomat használtam.

⁵⁹ 2Mózes 3:8.

⁶⁰ 14:29.

⁶¹ Vagyis valójában a saját szemükről beszéltek. Lásd Rásinak a 12:12-höz fűzött kommentárját.

⁶² 2Mózes 4:20.

– ותרגום אוינקלויס שְׁחַרִית – Onkelosz [a „nászáti” szót] úgy fordítja, hogy „szolgálatba venni” (söhárit). – לְשׁוֹן אַרְמִי – Az arámi nyelven – כֶּף נְקָרָאֵת אֲנַגְרִיא שֶׁל מֶלֶךְ – כֶּף נְקָרָאֵת אֲנַגְרִיא שֶׁל מֶלֶךְ – *sáhuár*-nak nevezik a király szolgálatát.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל קָרַח אֲתָהּ וְכָל עֲדֹתָהּ הֵיוּ לִפְנֵי יְהוָה אֲתָהּ וְהֵם וְאַהֲרֹן מִתָּר. (במדבר טז, טז)

És mondta Mózes Kóráhnak: Legyetek Te és egész községed az Örökkévaló színe előtt, te és ők és Áron holnap... (4Mózes 16:16.)

Xxx – és ők. – xxx – A te közösséged.⁶³

וַיִּקְחוּ אִישׁ מִמִּחְתָּתוֹ וַיִּנְתְּתֵם עֲלֵיהֶם קִטְרֹת וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ מִמִּחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמֵאֲתַיִם מִחְתַּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ מִמִּחְתָּתוֹ. (במדבר טז, יז)

...és vegye mindegyik serpenyőjét, tegyen rá füstölőszert és vigyétek az Örökkévaló színe elé, mindegyik a maga serpenyőjét, kétszázötven serpenyőt; te is, és Áron is, mindegyik a maga serpenyőjét. (4Mózes 16:17.)

Xxx – és vigyétek az Örökkévaló színe elé, mindegyik a maga serpenyőjét. – xxx – [Mind] a kétszázötven férfi közöttetek.⁶⁴

וַיִּקְחוּ אִישׁ מִמִּחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ וַיִּשִׂמוּ עֲלֵיהֶם קִטְרֹת וַיַּעֲמְדוּ פֶתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. (במדבר טז, יח)

És vette mindegyik a maga serpenyőjét és tett reá tüzet és hintett reá füstölőszert; és ott álltak a találkozás sátrának bejáratánál Mózes meg Áron. (4Mózes 16:18.)

וַיִּקְהֵל עֲלֵיהֶם קָרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד יְהוָה אֶל כָּל הָעֵדָה. (במדבר טז, יט)

És egybegyűjtötte ellenük Koráh az egész községet a Találkozás Sátrának bejáratához, és az Örökkévaló dicsősége megjelent az egész községnek. (4Mózes 16:19.)

– És egybegyűjtötte ellenük Koráh... [Hogyan volt képes Koráh az egész községet Mózes ellen hangolnia?] – בִּדְבָרֵי לְצִנּוֹת – Bolondítással. – וּפְתָהּ אוֹתָם – és nyitotta őket – כִּסְבוּרִין אֲתָם שְׁעָלִי לְבַדִּי אֲנִי מִקְפִּיד – „Azt hiszitek, hogy csak magam

⁶³ Az „ők” szó nem másokra utal, hanem az ebben a versben fentebb említett közösségre. Ők azok, akiket a 17. versben felszólít Mózes, hogy vegyék a serpenyőiket. (*Mizráhi*)

⁶⁴ A „mindegyik”-be azonban nem számítandó bele maga Koráh, akit a vers Áronnal együtt külön megemlít. (*Gur Árje*)

miatt méltatlankodom? – **אֵינִי מִקְפִּיד אֲלֵא בְּשִׁבִיל כְּלָכֶם** – Én csakis mindnyájatok miatt méltatlankodom! – **אֵלוֹ בָּאִין וְנוֹטְלִין כָּל הַגְּדֻלוֹת** – [Ezek] jöttek és elvették maguknak az összes fontos tisztséget, – **לוֹ הַמְּלָכוֹת** – a királyságot [Mózes] önmagának, – **וּלְאַחֲיוֹ** – a főpapságot pedig a bátyjának...”. – **עַד שֶׁנִּתְּפְתּוּ כָלֶם** – Míg végül mindnyájukat meggyőzte.

בָּא בְּעֵמוּד עֲנָן – **Az Örökkévaló dicsősége megjelent.** – **וַיֵּרָא כְבוֹד ה'** – Felhőoszlop [formájában] jelent meg. [Ugyanis maga Isten az ember számára nem látható.⁶⁵]

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. (במדבר טז, כ)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, mondván: (4Mózes 16:20.)

הַפְּדֻלוֹ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאַכְלָה אֹתָם כְּרִגְעָה. (במדבר טז, כא)

Különítsétek el magatokat e község közül, hogy elpusztítsam őket egy pillanat alatt! (4Mózes 16:21.)

וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל אֱלֹהֵי הַרְוַחַת לְכָל בָּשָׂר הָאִישׁ אֶחָד יִחַטָּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקָּצֶף.
(במדבר טז, כב)

Ekkor arcra borultak, és ezt mondták: Isten, minden test szellemének Istene! Vajon ha egy férfi vétkezik, az egész közösségre haragszol? (4Mózes 16:22.)

יִוָּדַע – **...Isten, minden test szellemének Istene!...** – **אֵל אֱלֹהֵי הַרְוַחַת** – A Te tulajdonságaid nem olyanok, mint a földi ember tulajdonságai: – **אִין מִדְּתִךְ כְּמִדַּת בָּשָׂר וְדָם** – Egy földi király, – **מִלְּךָ בָּשָׂר וְדָם** – ha országának egy kis része vétkezik ellene, – **אִינוּ יוֹדַע מִי** – mikor haragra gerjed, – **כִּשְׁהוּא כּוֹעֵס** – ezért – **לְפִיכָךְ** – nem tudja, hogy ki a bűnös, – **נִפְרַע מִכָּלֶם** – mindenkit megbüntet. – **אָבַל אַתָּה** – De Te – **לְפָנֶיךָ גְּלוּיּוֹת כָּל** – és Te tudod, hogy ki a vétkes...

עַל כָּל הָעֵדָה – és Te – **וְאַתָּה** – a vétkes, – **הוּא הַחַוְטָא** – **...egy férfi** – **הָאִישׁ אֶחָד** – **az egész közösségre haragszol?** – **אִמַּר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – Így válaszolt Isten: – **יָפָה אֲמַרְתֶּם** – Helyesen szóltatok: – **אֲנִי יוֹדַע וּמוֹדִיעַ** – Én tudom, és ki is hirdetem, – **מִי חָטָא** – és ki nem vétkezett.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר טז, כג)

⁶⁵ 2Mózes 33:20.

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 16:23.)

וַדַּבֵּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעֵלוּ מִסְבִּיב לְמִשְׁפַּחַן קִרַח דָּתָן וְאַבִּיָרָם. (במדבר טז, כד)

Szólj a községhez, mondván: Távozzatok el Kóráh, Dátán és Ávirám hajléka köréből! (4Mózes 16:24.)

Xxx – Távozzatok el (szó szerint: menjetek föl). – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: (xxx – *isztáláku*)⁶⁶, [azaz „távozzatok”] Kóráh hajléka köréből.⁶⁷

וַיָּקָם מֹשֶׁה וַיֵּלֶךְ אֶל דָּתָן וְאַבִּיָרָם וַיִּלְכְּוּ אַתְרֵיהֶם וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר טז, כה)

És fölkelt Mózes és elment Dátánhoz és Ávirámhoz, és utána mentek Izráel vénei. (4Mózes 16:25.)

Xxx – És fölkelt Mózes. – xxx – Azt gondolta, hogy jóindulattal fognak majd viszonyulni hozzá, – xxx – ám ők nem így cselekedtek.⁶⁸

וַיִּדְבֹּר אֶל הָעֵדָה לֵאמֹר סוּרוּ נָא מֵעַל אֶהְלֵי הָאֲנָשִׁים הָרָשָׁעִים הָאֵלֶּה וְאַל תִּגְעוּ בְּכֹל אֲשֶׁר לָהֶם פֶּן תִּסְפוּ בְּכֹל חַטָּאתָם. (במדבר טז, כו)

És szólt a községhez, mondván: Távozzatok el, kérlek, a gonosz férfiak sátrától és ne nyúljatok semmihez, ami az övék, nehogy elveszettek az ő vétkeik miatt. (4Mózes 16:26.)

וַיַּעֲלוּ מֵעַל מִשְׁפַּחַן קִרַח דָּתָן וְאַבִּיָרָם מִסְבִּיב וְדָתָן וְאַבִּיָרָם יָצְאוּ נֹצְצִים פֹּתַח אֶהְלֵיהֶם וַנִּשְׁהָם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם. (במדבר טז, כז)

És eltávoztak Kóráh, Dátán és Ávirám hajlékától minden oldalon; és Dátán és Ávirám kiment, megállva sátraik bejáratánál, és feleségeik, gyermekeik és kisdedjeik. (4Mózes 16:27.)

יָצְאוּ נֹצְצִים – ...kiment, megállva... [A „megállva” első látásra feleslegesnek tűnik. Valójában azonban arra céloz, hogy] – בְּקוּמָה זְקוּפָה – dölyfös tartással, – לְהִרְרָה – gyalázkodva és Istent káromolva, – כְּמוֹ – [hasonló értelemben,] mint [a következő versben]:⁶⁹ – וַיִּתְיַצַּב אַרְבָּעִים יוֹם – „...és kiállt negyven napon át,” – דְּגִלִּית – [amely] Góliátról [szól].

⁶⁶ Nem pedig szó szerint: „Menjetek fel” Kóráhhoz. A mondanivaló éppen ezzel ellentétes. (Gur Árje)

⁶⁷ Hajlékotokból, amely Kóráh hajléka körül van. (Gur Árje)

⁶⁸ *Tánhumá* 3.

⁶⁹ *1Sámuel* 17:16.

בֹּא וּרְאֵה – ...és feleségeik, gyermekeik és kisdedjeik. – וּנְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וְטַפָּם – Nézzétek csak, – כַּמֵּה קֶשֶׁה הַמְּחַלְקֶת – milyen feltartóztathatatlanul romboló hatásúak a veszekedések, – אֵין עוֹנְשֵׁין – hiszen a földi bíróságok – אֵין עוֹנְשֵׁין – nem szabnak ki büntetést – אֲלָא עַד שְׂיָבִיא שְׂתֵי שְׁעָרוֹת – míg [a vádlott] fanszörzetének [legalább] két szála meg nem jelent, [ez az az életkor, amikor az illető nagykorúvá érkezik, és már saját maga felelős tetteiért,] – וּבֵית דִּין שֶׁל מַעְלָה – a mennyei bíróság pedig – עַד עֶשְׂרִים שָׁנָה – húszéves korig, – וְכֹאן – itt azonban – אֶבְדוּ אִף יוֹנְקֵי שְׂדִים – még a csecsszopókra is pusztulás várt.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּזֵאת תִּדְרֹעוּן כִּי יִהְיֶה שְׁלַחְנֵי לַעֲשׂוֹת אֶת כָּל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה כִּי לֹא מִלְּבִי. (במדבר טז, כח)

És mondta Mózes: Ez által meg fogjátok tudni, hogy az Örökkévaló küldött engem, hogy végezzem mindazokat a cselekedeteket bizony nem a saját szívemből. (4Mózes 16:28.)

Xxx – hogy végezzem mindazokat a cselekedeteket. – xxx – Amelyeket megcselekedtem az Örökkévaló szava szerint; – xxx – ráruházva a főpapi méltóságot Áronra, – xxx – [kinevezve] a fiait segítőkül – xxx – és Elicáfánt a kehátiták vezetőjéül.

אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמְתּוּן אֱלֹהִים וּפְקַדְתָּ כָּל הָאָדָם יִפְקֹד עֲלֵיהֶם לֹא יִהְיֶה שְׁלַחְנֵי. (במדבר טז, כט)

Ha úgy hálnak meg ezek az emberek, mint minden ember és végbemegy rajtuk minden ember végzete: akkor nem az Örökkévaló küldött engem. (4Mózes 16:29.)

Xxx – nem az Örökkévaló küldött engem. – xxx – Hanem mindent [az Örökkévaló akaratától] függetlenül cselekedtem, – xxx – és ő⁷⁰ indokoltan szállt szembe velem.

וְאִם בְּרִיאָהּ יִבְרָא יִהְיֶה וּפְצָתָהּ הָאָדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וַיִּרְדּוּ חַיִּים שְׂאֵלָה וַיִּדְעֻתָם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת יִהְיֶה. (במדבר טז, ל)

De ha valami [újat] teremt az Örökkévaló és a föld fölnyitja száját és elnyeli őket és mindazt, ami az övék és leszállnak elevenen a sírba, akkor megtudjátok, hogy gyalázták e férfiak az Örökkévalót. (4Mózes 16:30.)

⁷⁰ Azaz Koráh.

Xxx – De ha valami [újat] teremt az Örökkévaló.⁷¹ – xxx – Hogy olyan halállal ölje meg őket, – xxx – amilyent mostanáig senki sem tapasztalt még.⁷² – xxx – Mi ez a teremtés?⁷³

Xxx – „a föld fölnyitja száját és elnyeli őket.”

Xxx – akkor megtudjátok, hogy gyalázták [e férfiak] az Örökkévalót, – xxx – én pedig a Mindenható szavai szerint szoltam.⁷⁴ – xxx – A rabbi⁷⁵ ezt [így] magyarázták: – xxx – „ha a föld szája – xxx – a teremtés hat napja alatt lett megteremtve, akkor rendben, – xxx – de ha nem, akkor teremtse meg az Örökkévaló [most]!”⁷⁶

וַיְהִי כְּכַלְתּוֹ לְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּפְקַע הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם. (במדבר טז, לא)

És történt, hogy amint végzett azzal, hogy elmondja mind e szavakat, meghasadt a föld, amely alattuk volt; (4Mózes 16:31.)

וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת בְּתֵיהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לָקָרָה וְאֶת כָּל הַרְכוּשׁ. (במדבר טז, לב)

...és a föld megnyitotta száját és elnyelte őket és házaikat és minden embert, aki Kórahhoz tartozott és minden vagyonukat. (4Mózes 16:32.)

וַיִּרְדּוּ הֵם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם תַּיִם שְׂאֵלָה וַתִּכַּס עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיִּאָּבְדוּ מִתּוֹךְ הַקֶּהֶל. (במדבר טז, לג)

Így ők és mindaz, amijök volt, leszálltak elevenen a sírba; és befödte őket a föld és elvesztek a gyülekezet köréből. (4Mózes 16:33.)

וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סָבִיבִתִּיהֶם נָסוּ לְקֶלֶם כִּי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלַעֵנוּ הָאָרֶץ. (במדבר טז, לד)

⁷¹ Az Örökkévaló naponta újratereinti a világot, de Mózes valami újat kért. (*Gur Árje*)

⁷² Ez egy új funkció, de nem a szó szoros értelmében vett új teremtés. „Ami volt, ugyanaz lesz majd, és ami történt, ugyanaz fog történni, mert nincs semmi új a nap alatt.” [*Példabeszédek* 1:9.] (*Mizráhi*)

⁷³ Az (xxx – *ufáctá háádámá*), „és a föld fölnyitja száját” nem egy hozzátétel az új teremtéshez, az maga az új teremtés. (*Mizráhi*)

⁷⁴ Rási ezt a 29. verset kiegyensúlyozandó teszi hozzá, mivel ott Mózes azt mondta, hogy amennyiben normális körülmények között fognak meghalni, úgy nem az Örökkévaló küldte őt. Most ez azzal hozza egyensúlyba, hogy amennyiben elnyeli őket a föld, akkor ez bizonyíték arra, hogy ő, Mózes, az Örökkévaló utasításait követte. (*Mizráhi*)

⁷⁵ *Szánhedrin* 110a. megmagyarázandó a látszólagos szószaporítást: (xxx – *brijá jivrá*). (*Gur Árje*)

⁷⁶ Nem szó szerint, hiszen nem léteznek új teremtések. Ez inkább a *gehinom* szájának helyére utal. Ha a teremtés során ide lett helyezve, akkor rendben, ha viszont nem, akkor helyezze ide az Örökkévaló most! (*Gur Árje* a *Szánhedrin*ből)

És egész Izráel, akik körülöttük voltak, menekültek kiáltásuk hangjára, mert azt mondták: nehogy elnyeljen bennünket a föld. (4Mózes 16:34.)

Xxx – menekültek kiáltásuk hangjára. – xxx – A hang miatt, – xxx – amelyet az őket [éppen] elnyelő föld [hallatott].⁷⁷

וְאִשׁ יִצְאָה מֵאֵת יְהוָה וְתֹאכַל אֶת הַחֲמֹשִׁים וּמֵאֵתֵי אִישׁ מִקְרִיבֵי הַקֶּטֶרֶת. (במדבר טז, לה)

És tűz jött ki az Örökkévalótól és fölemésztette a kétszázötven férfiút, akik bemutatták a füstölőszert. (4Mózes 16:35.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר יז, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 17:1.)

אָמַר אֶל אֱלֻעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְיָרַם אֶת הַמִּחֹתָת מִבֵּין הַשָּׂרָפָה וְאֵת הָאִשׁ זָרַה הִלָּאָה פִּי קָדְשׁוֹ.
(במדבר יז, ב)

Mondd meg Elázárnak, Áron, a pap fiának, hogy szedje ki a serpenyőket a tűz közül és a tüzet vedd el messzire, mert szentekké lettek... (4Mózes 17:2.)

Xxx – és a tüzet. – xxx – A serpenyőkben.⁷⁸

Xxx – vedd el messzire. – xxx – A serpenyőkből a földre.⁷⁹

Xxx – mert szentekké lettek. – xxx – A serpenyők, és nem szabad azokat személyes célokra hasznosítani, – xxx – mivel ők⁸⁰ szent szolgálati edényekké minősítették azokat.

אֶת מִחֹתֹת הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנִפְשָׁתָם וַעֲשׂוּ אֹתָם רִקְעֵי פָחִים צְפוּי לַמִּזְבֵּחַ פִּי הַקְּרִיבִים לִפְנֵי יְהוָה וַיִּקְדְּשׁוּ וַיְהִיו לְאוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יז, ג)

Ezeknek az embereknek a serpenyői, akik vétkeztek lelküknek; dolgozzák föl azokat kalapált lemezékké az oltár bevonására, mert odavitték az Örökkévaló elé, és így szentté lettek; és legyenek jelül Izráel fiai számára. (4Mózes 17:3.)

⁷⁷ De nem az éppen halálukat lelők kiáltozása miatt. Ez nem készítette volna menekülésre őket. (Mizráhi)

⁷⁸ És nem az oltáron égő tüzet. Annak a tűznek ugyanis semmi köze nem volt a serpenyők szentségéhez. (Mizráhi) És nem is arra a tűzre utal a szöveg, amely elemésztette a férfiakat. Az a tűz ugyanis nem volt megfogható, és ezért eltávolítani sem lehetett. (Gur Árje)

⁷⁹ Magával a tüzzel nem kell semmiféle micvát végrehajtani. Hajtsd el, hogy kiürüljenek a serpenyők. (Gur Árje)

⁸⁰ A kétszázötven férfi, azáltal, hogy füstölőszert áldoztak bennük. (Mizráhi)

שְׁנַעְשׂוּ פִּוְשְׁעִים – ...akik vétkeztek lelküknek... – **הַחֲטָאִים הָאֵלֶּה בְּנַפְשׁוֹתָם** – [Minden vétkes ember a lelkével vétkezik, ők azonban] lelkük ellen vétkeztek, [azaz kárhozatra ítélték lelküket] – **שְׁנַחֲלֵקוּ עַל הַקְרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – azáltal, hogy kétségbe vonták az Örökkévaló [döntését].

רָקְעֵי – ...kalapált... – רַדּוּדִין – Vert.

פְּחִים – ...lemezekké... – טָסִים מְרַדְדִין – Vert lemezekké. – **טִינְבִי"ש בְּלֶעַז** – Ófranciául: *tenves* [azaz vékony].

צְפוּי לְמִזְבֵּחַ – ...az oltár bevonására... – לְמִזְבֵּחַ הַנְּחֹשֶׁת – A rézoltár [bevonására].⁸¹

וַיְהִי לְאוֹת – ...legyenek jelül... – לְזִכְרוֹן – Emlékeztetőül, – **שְׂיֵאמְרוּ** – hogy azt mondhassák: – **אֵלֶּה הָיוּ מְאוֹתָן** – „Ezek azoké voltak, – **עַל הַפְּהֵנָה** – akik elvitták a főpapságot, – **וַיִּשְׂרְפוּ** – és ezért tűz által elemésztettek.”

וַיִּקַּח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת מַחְתֹּת הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבו הַשֹּׂרְפִים וַיִּרְקְעוּם צְפוּי לְמִזְבֵּחַ. (במדבר יז, 6)

És vette Elázár, a pap a rézserpenyőket, amelyeket odavittek az azóta elégettek, és kiverték azokat az oltár bevonására. (4Mózes 17:4.)

Xxx – és kiverték azokat. – xxx – Ófranciául *atenvirent*.

זָכְרוֹן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִקְרַב אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֵּרַע אֲהַרֹן הוּא לְהִקְטִיר קִטְרֶת לְפָנָי יְהוָה וְלֹא יִהְיֶה כְּקִרַח וְכַעֲדָתוֹ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה לּוֹ. (במדבר יז, 6)

Emlékül Izráel fiainak avégett, hogy ne közeledjék idegen férfiú, aki nem Áron magzatából való, hogy füstölögtesen füstölőszert az Örökkévaló színe előtt és ne járjon úgy, mint Kórah és csapata, amint megmondta neki az Örökkévaló Mózes által. (4Mózes 17:5.)

Xxx – és ne járjon úgy, mint Kórah. – xxx – Hogy⁸² ne járjon úgy, mint Koráh.

Xxx – amint megmondta neki az Örökkévaló Mózes által. – xxx – [Az általában „neki/számára” jelentésű (xxx – lo) itt olyan értelemben szerepel,] mint az (xxx – álav) [„róla”]. Áronról – xxx – beszélt [az Örökkévaló] Mózesnek, [mondván,] – xxx – hogy ő és fiai papok lesznek. – xxx – Ezért – xxx – idegen ne közeledjék, – xxx – [olyan,] aki nem Áron magzatából való, stb. – xxx – Ugyanígy minden (xxx – li), (xxx – lo) és (xxx – láhem), amely – xxx – a (xxx – dibur)⁸³ [valamely alakja] mel-

⁸¹ 2Mózes 27:2. Azért a rézoltáron, mert az a Szentély udvarában állt, és az emberek figyelemmel kísérhették.

⁸² Ez nem egy külön rendelkezés arra vonatkozóan, hogy senki se legyen olyan, mint Koráh, hanem a vers első felének magyarázata (Mizráhi).

⁸³ „beszéd”.

lett [szerepel], – xxx – (xxx – ál)⁸⁴-ként értelmezendő. – xxx – A Midrás szerint [a „róla” azt jelenti:] Koráhról.⁸⁵ – xxx – Mít jelent az, hogy (xxx – böjád mose) [szó szerint: „Mózes keze által”], – xxx – és [miért] nem azt írta a Tóra, hogy „Mózesnek”? – xxx – Ez arra utal, hogy azokat, akik elvitatják a papságot, – xxx – poklossággal fogja sújtani [az Örökkévaló], – xxx – amint Mózeszt sújtotta [poklossággal] a kezén, amint írva van:⁸⁶ – xxx – „és mikor kihúzta onnan, – xxx – íme keze poklossággal volt belepve, fehér volt, mint a hó.” – xxx – És ugyanért sújtotta poklossággal Uzijáhut⁸⁷ [az Örökkévaló].

וַיִּלְנוּ כָּל עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּתְחַרְת עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הִמָּתֵם אֶת עַם יְהוָה. (במדבר יז, 1)

És zúgolódott másnap Izráel fiainak egész községe Mózes és Áron ellen, mondván: Ti öltétek meg az Örökkévaló népét. (4Mózes 17:6.)

וַיְהִי בְּהַקְהֵל הָעֵדָה עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיִּפְנוּ אֶל אֶהֱל מוֹעֵד וְהִנֵּה כְּסָהוּ הָעֲנָן וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה. (במדבר יז, 2)

És volt, hogy midőn a község összegyülekezett Mózes és Áron ellen, odafordultak a találkozás sátra felé és íme a felhő befödte; és megjelent az Örökkévaló dicsősége. (4Mózes 17:7.)

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל פְּנֵי אֶהֱל מוֹעֵד. (במדבר יז, 3)

És jött Mózes és Áron a találkozás sátra elé. (4Mózes 17:8.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר יז, 4)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 17:9.)

הֲרֹמוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְאַכְלָה אֶתֶם כְּרִגְעַ וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם. (במדבר יז, 5)

⁸⁴ „-ról/-ről”.

⁸⁵ Persze nem szó szerint Koráhról, hiszen őt nem sújtotta poklossággal az Örökkévaló, hanem olyasvalakiről, aki, akárcsak Koráh, elvitatja a papság jogait (*Mizráhi*). Vagy: a kétségbevonót poklossággal fogja sújtani az Örökkévaló, ami a halálhoz hasonló (12:12.), mint Koráh esetében is, aki ténylegesen meghalt (*Gur Árje*).

⁸⁶ 2Mózes 4:6.

⁸⁷ Júda királyát, aki poklos lett, amikor megkísérelte elbitorolni a papságot azzal, hogy füstölőszert mutatott be áldozatul. (2Kronikák 26:19.)

Távozzatok el a község köréből, hadd pusztítom el őket egy pillanat alatt. És ők arcukra borultak. (4Mózes 17:10.)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן קח את המִּחָתָה וְתֵן עָלֶיהָ אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׁים קִטְרֶת וְהוֹלֵךְ מֵהָרָה אֶל הָעֵדָה וְכִפֶּר עֲלֵיהֶם כִּי יֵצֵא הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הַחַל הַנֶּגֶף. (במדבר יז, יא)

És szólt Mózes Áronhoz: Vedd a serpenyőt és tégy reá tüzet az oltárról és hints rá füstölőszert és vidd gyorsan a községhez, hogy engesztelést szerezz számukra, mert kitört az Örökkévaló haragja; elkezdődött a csapás. (4Mózes 17:11.)

Xxx – hogy engesztelést szerezz számukra. – xxx – Ez volt az a titok, amelyet a halál angyala átadott neki,⁸⁸ – xxx – amikor [Mózes] felment a mennybe, – xxx – hogy a füstölőszer feltartóztatja a csapást, – xxx – amint az a Sábát traktátusban⁸⁹ áll.

וַיִּקַּח אַהֲרֹן כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיֵּרָץ אֶל תוֹךְ הַקְּהָל וְהִנֵּה הַחַל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת הַקִּטְרֶת וַיִּכְפֹּר עַל הָעָם. (במדבר יז, יב)

És vette Áron, amint Mózes mondta, és futott a gyülekezet közé és íme, már elkezdődött a csapás a nép között; rátette a füstölőszert és szerzett engesztelést a népért. (4Mózes 17:12.)

וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּבֵין הַחַיִּים וַתֵּעָצֵר הַמִּגֶּפֶה. (במדבר יז, יג)

És ő állt a holtak és az élők között, és megállíttatott a halálvész. (4Mózes 17:13.)

וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמֵּתִים וּגְוֹ – **És ő állt a holtak...** – אָחַז אֶת הַמְּלֶאֶךָ – Megragadta a [halál] angyalát, – וְהֵעֱמִידוּ עַל כְּרַחוּ – és akarata ellenére megfékezte. – אָמַר לוֹ הַמְּלֶאֶךָ – Azt mondta neki az angyal: – הִנֵּחַ לִי – engedd, – לְעִשׂוֹת שְׁלִיחוּתִי – hogy elvégezzem küldetésemet! – אָמַר לוֹ – Így válaszolt: – מֹשֶׁה צִוֵּנִי – Mózes parancsolta meg nekem, – לְעִכָּב עַל יָדְךָ – hogy megállítsalak! – אָמַר לוֹ – Így szólt hozzá: – אֲנִי שְׁלִיחוֹ שָׁל – én Isten küldötte vagyok, – וְאַתָּה שְׁלִיחוֹ שָׁל מֹשֶׁה – te pedig Mózesé! – אָמַר לוֹ – Mire [Áron] így válaszolt: – אֵין מֹשֶׁה אוֹמֵר כְּלוּם מְלָבוֹ – Mózes semmit sem mond magától, – אֶלֶּא מִפִּי הַגְּבוּרָה – csak Isten szájából. – אִם אֵין אַתָּה מְאָמִין – Ha nem hiszed, – הָרִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּמֹשֶׁה אֶל פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד – íme Isten és Mózes a Sátor bejá-

⁸⁸ Másképp honnét is tudhatta volna Mózes, hogy a füstölőszer hatékony a csapás megelőzésében?

⁸⁹ 89a.

ratánál vannak, – בא עמי ושאל – gyere velem és kérdezd meg! – וַיְהִי שִׁנְאָמַר – Ezért van írva [utána]:⁹⁰ – וַיָּשָׁב אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה – „...és visszatért Áron Mózeshez...”.

– דְּבַר אַחֵר – Egy másik magyarázat: – לָמָּה בִּקְטַרְתָּ – Miért pont a füstölőszer [ál-lította el a járványt]? – לָפִי שֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל מְלִיזִים וּמְרַנְּנִים אַחֵר הַקְּטַרְתָּ – Mivel Izrael népe a füstölőszer miatt szólt és rágalmazott, – לוֹמַר – mondván: – סָם הַמָּוֶת הוּא – halálos mérég az! – עַל יְדוֹ מָתוּ נָדָב וְאַבִּיהוּא – Emiatt halt meg Nádáv és Ávihu,⁹¹ – וְעַל יְדוֹ אִישׁ אָמַר – és ezáltal égett el 250 férfi [Koráh lázadásakor]! – תִּרְאוּ שֶׁעוֹצֵר מִגִּפָּה הוּא – Lássátok, hogy a füstölőszer megállítja a járványt, – וְהַחֲטָא הוּא הַמָּמִית – és csak a bűn az, ami öll!

וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמִּגַּפָּה אַרְבַּעַת עָשָׂר אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת מִלִּבְד הַמֵּתִים עַל דְּבַר קִרְחַ. (במדבר יז, יד)

Voltak azok, akik meghaltak a halálvészben: tiezennégyezer és hétszáz, azokon kívül, akik meghaltak Kórah miatt. (4Mózes 17:14.)

וַיָּשָׁב אֶהֱרֹן אֶל מֹשֶׁה אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְהַמִּגַּפָּה נִעְצְרָה. (במדבר יז, טו)

És visszatért Áron Mózeshez a találkozás sátrának bejáratához és a halálvész megszűnt. (4Mózes 17:15.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר יז, טז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 17:16.)

דְּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְקַח מֵאִתְּם מִטָּה מִטָּה לְבֵית אָב מֵאֵת כָּל נְשִׂיאָהֶם לְבֵית אֲבֹתָם שְׁנַיִם עָשָׂר מֵאוֹת אִישׁ אֵת שְׁמוֹ תִּכְתֹּב עַל מִטָּהוּ. (במדבר יז, יז)

Szólj Izrael fiaihoz és végy tőlük egy-egy vesszőt atyáik háza szerint, minden fejedelmüktől atyáik háza szerint, tizenkét vesszőt; mindegyiknek nevét írd az ő vesszejére. (4Mózes 17:17.)

וְאֵת שֵׁם אֶהֱרֹן תִּכְתֹּב עַל מִטָּה לְוִי כִּי מִטָּה אֶחָד לְרֵאשׁ בֵּית אֲבוֹתָם. (במדבר יז, יח)

És Áron nevét írd Lévi vesszejére, mert egy vessző legyen az ő atyáik háza mindegyik feje számára. (4Mózes 17:18.)

⁹⁰ 4Mózes 17:15.

⁹¹ 3Mózes 10:1–2.

Xxx – mert egy vessző [legyen]. – xxx – Jóllehet felosztottam őket két család-csoportra, – xxx – külön a papi családra és külön a lévita családra, – xxx – ők azért mégis csak egyetlen törzset [alkotnak].

וְהִנְחַתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד לִפְנֵי הָעֵדוּת אֲשֶׁר אֲנִיעַד לָכֶם שָׁמָּה. (במדבר יז, ט)

És helyezd azokat a találkozás sátrába a bizonyság elé, ahol találkozom veletek. (4Mózes 17:19.)

וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אָבָחָר בּוֹ מִטְהוֹ יִפְרָח וְהִשְׁפֵּתִי מֵעַלֵּי אֶת תְּלָנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מְלִינִם עֲלֵיכֶם. (במדבר יז, כ)

És lésszen, az a férfiú, akit én kiválasztok, annak vesszeje ki fog virulni; és én lecsillapítom magamtól Izráel fiainak zúgolódását, amivel ők ellenetek zúgolódnak. (4Mózes 17:20.)

Xxx – és én lecsillapítom. – xxx – Mint: „és lecsillapodtak a vizek,”⁹² – xxx – [és] „Azután lecsillapodott a király haragja.”⁹³

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנֻהוּ אֵלָיו כָּל נְשִׂאֵיהֶם מִטָּה לְנָשִׂיא אֶחָד מִטָּה לְנָשִׂיא אֶחָד לְבַיִת אַבְתָּם שְׁנַיִם עָשָׂר מִטּוֹת וּמִטָּה אֶהְרֹן בְּתוֹךְ מִטּוֹתָם. (במדבר יז, כא)

És megmondta Mózes Izráel fiainak és mindegyik fejedelem adott neki egy vesszőt, egyet-egyét mindegyik fejedelem számára atyáik háza szerint, tizenkét vesszőt; és Áron vesszeje az ő vesszőik között volt. (4Mózes 17:21.)

הֵנִיחַ בְּאַמְצַע – A [vesszőcsokor] közepébe helyezte, – שְׁלֵא יֵאמְרוּ – hogy ne állíthassák, – מִפְּנֵי שֶׁהֵנִיחוּ בְּצַד שְׁכִינָה – hogy csak azért mert a *Sōhiná* (az Isteni Jelenlét) közelében helyezte el, – פָּרַח – virágzott ki.

וַיִּנַּח מֹשֶׁה אֶת הַמִּטָּת לִפְנֵי יְהוָה בְּאֵהָל הָעֵדוּת. (במדבר יז, כב)

És odatette Mózes a vesszőket az Örökkévaló színe elé, a bizonyság sátrába. (4Mózes 17:22.)

וַיְהִי מִמְּחֻרַת וַיָּבֵא מֹשֶׁה אֶל אֵהָל הָעֵדוּת וַהֲנֶה פָּרַח מִטָּה אֶהְרֹן לְבַיִת לֹוי וַיֵּצֵא פָּרַח וַיֵּצֵץ צֵיץ וַיִּגְמַל שְׂקָדִים. (במדבר יז, כג)

⁹² 1Mózes 8:1.

⁹³ Eszter 7:10.

És volt másnap, hogy Mózes bement a bizonyosság sátrába és íme, kivirult Áron vesszeje, a Lévi házáé; bimbót fakasztott, virágot hozott és mandulát érlelt. (4Mózes 17:23.)

Xxx – kivirult. – xxx – Egyszerű⁹⁴ jelentése szerint [értendő].⁹⁵

Xxx – bimbót. – xxx – Ez a [kifejlődő] gyümölcs előbukkanása, – xxx – amikor a virág[szirmok] lehullanak.

Xxx – és mandulát érlelt. – xxx – Amikor a gyümölcs már észrevehető volt, – xxx – mandulaként ismerték felt azt. – xxx – [A (xxx – *vájigmol*) szó olyan értelemben szerepel szövegben,] mint [a (xxx – *vájigámál*)] az „És a gyermek nőtt és elválasztott”⁹⁶ [szövegrészben]. – xxx – A kifejezés általában a fa gyümölcsével kapcsolatban használatos, – xxx – akárcsak a „ha fürtté érnek a szőlőszemek”⁹⁷ [szövegrészben]. – xxx – És miért éppen mandula? – xxx – Ez az a gyümölcs[fa], amelyik – xxx – gyorsabban virágzik ki, mint minden más gyümölcs[fa]. – xxx – Azt is, aki ellenszegül a papságnak, – xxx – olyan gyorsan fogja elérni a büntetés, – xxx – amint azt Uzijáhuval kapcsolatban [találjuk a Szentírásban]: – xxx – „poklos folt jelent meg a homlokán.”⁹⁸ – xxx – A Targum [Onkelosz] így fordítja [azt, hogy (xxx – *vájigmol skédim*): (xxx – *vöháfét sigdin*)⁹⁹, – xxx – [vagyis] mintha egy fürt mandulából [való lett volna], – xxx – [amelyben a mandulaszemek] szorosan egymáson [fekszenek].

וַיֵּצֵא מֹשֶׁה אֶת כָּל הַמַּטֹּת מִלִּפְנֵי יְהוָה אֵל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מַטְהוֹ. (במדבר יז, כד)

És kivitte Mózes mind a vesszőket az Örökkévaló színe elől Izráel fiai elé; és ők látták és mindegyik elvitte a maga vesszejét. (4Mózes 17:24.)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל מֹשֶׁה הֲשִׁב אֶת מַטְהוֹ אֶהְיֶה לְפָנֶי הָעֵדוּת לְמַשְׁמֶרֶת לְאוֹת לְבְנֵי מִרְי וְתָכַל תְּלוֹנְתָם מֵעַלְי וְלֹא יָמָתוּ. (במדבר יז, כה)

És mondta az Örökkévaló Mózesnek: Tedd vissza Áron vesszejét a bizonyosság elé, hogy megőrizzék jelül a lázadás gyermekeinek, hogy vége szakadjon az ellenem való zúgolódásnak, és meg ne haljanak. (4Mózes 17:25.)

⁹⁴ Azaz szó szerinti.

⁹⁵ Mint ami azokra a virágokra utal, amelyekből a gyümölcs aztán kifejlődik.

⁹⁶ 1Mózes 21:8.

⁹⁷ Jesájá 18:5.

⁹⁸ Amikor megkísérelte bitorolni a papságot, azonnal poklossággal sújtotta őt az Örökkévaló (2Kronikák 26:19).

⁹⁹ „fürtökben mandulát termett”.

Xxx – hogy megőrizték jelül. – xxx – [Arról való] megemlékezésül, – xxx – hogy Én Áront választottam ki arra, hogy papként szolgáljon,¹⁰⁰ – xxx – s hogy így soha többé ne szegüljenek a papság ellen.

Xxx – hogy vége szakadjon az [ellenem való] zúgolódásnak. – xxx – [Ez ugyanazt jelenti,] mint [az, hogy]: (xxx – *uthále tlunotám*).¹⁰¹ – xxx – [A (xxx – *tlunotám*) szó] egy egyes számban lévő főnév, – xxx – amely nőnemű, akár a (xxx – *tlunátám*) [szó].¹⁰² – xxx – Ófranciául *murmurdiz*¹⁰³. – xxx – Különbség van a (xxx – *tlunotám*) és a (xxx – *tlunátám*) [szavak] között. – xxx – A (xxx – *tlunátám*) [alak] egyetlen panaszt/felzúdulást jelent, – xxx – a (xxx – *tlunotám*) [alak ugyanakkor] egy egyes számú főnév, – xxx – [amely használható] akkor is, ha több panasz van.¹⁰⁴

ויעש משה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ בְּןֵי עֶשֶׂה. (במדבר יז, כו)

És cselekedett Mózes, amint megparancsolta neki az Örökkévaló, úgy cselekedett. (4Mózes 17:26.)

וַיֹּאמְרוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר הֵן גּוֹעֲנוּ אֲבֹדְנוּ כְּלָנוּ אֲבֹדְנוּ. (במדבר יז, כז)

És szóltak Izráel fiai Mózeshez, mondván: Íme, elpusztultunk, elvesztünk, mindnyájan elvesztünk. (4Mózes 17:27.)

כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב אֶל מִשְׁכַּן יְהוָה יָמוּת הָאֵם תִּמְנֹו לְגֹעַ. (במדבר יז, כח)

Minden közeledő, aki csak közeledik az Örökkévaló hajlékához, meghal; vajon bevégzett pusztulásunk? (4Mózes 17:28.)

אֵין אָנוּ יְכוּלִין – **Minden közeledő, aki csak közeledik...** – **כָּל הַקָּרֵב הַקָּרֵב וְגו'** – Ez ellen nem tehetünk óvintézkedéseket. – **כְּלָנוּ רִשְׁאִין לְהִכָּנֵס לְחֶצֶר** – Mindnyájan beléphetünk a Találkozás Sátorának udvarába, – **וְאָחַד שִׁיקְרִיב** – **אֶהֱל מוֹעֵד** – és bárki, aki tovább merészkedik, mint a társai, – **וְיִכָּנֵס לְתוֹךְ אֶהֱל** – **מִוֹעֵד** – és belép a Találkozás Sátorába, – **יָמוּת** – az meghal.

¹⁰⁰ Náhmanidész ezzel nem ért egyet, ő azt állítja, hogy a vessző csodája csupán a lévíták és nem Áron kiválasztását szimbolizálta. Rási véleménye viszont az, hogy mivel Áron neve lett felírva a vesszőre, a csoda azt jelzi, hogy ő is, akárcsak egész törzse ki lett választva az Örökkévaló által. (Gur Árje)

¹⁰¹ Az (xxx – *uthál tlunotám*) szövegrészt nem szabad tévesen úgy értelmezni, mint ami azt jelenti, hogy „és te [Mózes] vess véget a zúgolódásnak.” Mózes ugyanis nem volt szerepe a zúgolódás megszűntetésében. (Mizráhi) A helyes interpretáció: „zúgolódásuknak vége szakad.”

¹⁰² Amelyben a *kámác*-cal van vokalizálva.

¹⁰³ „zúgolódás”

¹⁰⁴ De akkor is, ha csak egy.

– שָׁמָּא הִפְקֵרְנוּ לְמִיתָה – **...vajon bevezgett pusztulásunk?** – האם תמנו לגזע – [Ez nem azt jelenti, hogy megszűnt a pusztulásunk, hanem hogy] netán végleges, hogy mind magunkra hagyattunk, hogy elpusztuljunk?

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַהֲרֹן אֲתָהּ וּבְנֵיךָ וּבֵית אָבִיךָ אֲתָם תִּשָּׂאוּ אֶת עוֹן הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּהּ וּבְנֵיךָ אֲתָם תִּשָּׂאוּ אֶת עוֹן פְּהִינְתְּכֶם. (במדבר יח, א)

És mondta az Örökkévaló Áronnak: Te és fiaid és atyád háza veled, ti viseljétek a felelősséget a szentéllyel kapcsolatos bűnökért; és te és fiaid veled, ti viseljétek a felelősséget a papságokkal kapcsolatos bűnökért. (4Mózes 18:1.)

Xxx – És mondta az Örökkévaló Áronnak. – xxx – Mózesnek¹⁰⁵ mondta, hogy mondja el Áronnak¹⁰⁶, – xxx – buzdítandó őt, – xxx – hogy tegyen óvintézkedéseket az izraeliták érdekében, – xxx – hogy be ne lépjenek a Szentélybe.

Xxx – Te és fiaid és atyád háza. – xxx – Ők Kehátnak, Ámrám atyjának fiai.¹⁰⁷

Xxx – ti viseljétek a felelősséget a szentéllyel kapcsolatos bűnökért. – xxx – Rátok testálom – xxx – a jogosulatlan személyek megbüntetésének [felelősségét], – xxx – [azokét,] akik vétkeznek [azon] szentségekkel kapcsolatos dolgokban, – xxx – amelyeket a ti gondotokra bíztam, – xxx – ezek pedig a sátor, a frigyláda, a [színkenyér] asztala és a szent edények[/eszközök]. – xxx – Őrködjétek és figyelmeztessetek – xxx – minden jogosulatlan személyt, aki megkísérli megérinteni [ezeket].

Xxx – és te és fiaid. – xxx – A kohaniták.

Xxx – a papságokkal kapcsolatos bűnökért. – xxx – Mivel ezt a feladatot nem a lévíták kapták, – xxx – figyelmeztess az óvatlan lévítákat, – xxx – hogy ne érintkezzenek veled, amikor ellátod szolgálatodat.

וְגַם אֶת אֲחֵיךָ מִטָּה לְוֵי שִׁבְט אָבִיךָ הַקָּרֵב אֲתָם וְיָלְווּ עִלְיָךָ וְיִשְׁרְתוּךָ וְאַתָּהּ וּבְנֵיךָ אֲתָם לִפְנֵי אֱהֹל הָעֵדוּת. (במדבר יח, ב)

Testvéreidet is, Lévi törzsét, atyád nemzetségét hozd közelebb hozzád, hogy csatlakozzanak hozzád és szolgáljanak neked; de te és fiaid veled, legyetek a bizonyág sátra előtt. (4Mózes 18:2.)

¹⁰⁵ A nép panaszkodott Mózesnek (17:27.), aki emiatt bizonyosan megkérdezte az Örökkévalót. Az Örökkévaló, amikor válaszolt a feltett kérdésre, semmiképp sem ignorálta volna őt, hogy helyette Áronnak feleljen. (Minhát Jehudá)

¹⁰⁶ Mōhiltá 1:4.

¹⁰⁷ Nem Áron atyjának, Ámrámnak, hanem a nagyapjának, Kehátnak a fiai. Kehát fiainak felügyelete alatt volt a frigyláda és a szent edények. Versünk, amely ezen edények megóvására szólít fel (Rási lentebb), nyilvánvalóan őket szólítja meg. (Mizráhi)

Xxx – Testvéreidet is. – xxx – Gérson fiait és Merári fiait.

Xxx – hogy csatlakozzanak. – xxx – Csatlakozzanak hozzád abban is, hogy figyelmeztessék – xxx – a jogosulatlanokat, hogy ne közelítsenek hozzájuk.¹⁰⁸

Xxx – és szolgáljanak neked. – xxx – Azzal, hogy őrzik a [Szentélyudvar] kapuit, – xxx – és azzal, hogy kineveznek maguk közül – xxx – gondnokokat és ügyintézőket.¹⁰⁹

וְשָׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶתְךָ וּמִשְׁמֶרֶת כָּל הָאֵהָל אַךְ אֶל כָּלִי הַקֹּדֶשׁ וְאֶל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יִקְרְבוּ וְלֹא יִמְתּוּ גַם הֵם
גַּם אֲתֶם. (במדבר יח, ג)

És teljesítsék a te feladatodat és az egész sátor feladatát; csak hogy ne közeledjenek a szent edényekhez és az oltárhoz, hogy meg ne haljanak ők is, ti is. (4Mózes 18:3.)

וְנִלְווּ עִלְיָךְ וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת אֵהָל מוֹעֵד לְכָל עֲבֹדַת הָאֵהָל וְזָר לֹא יִקְרַב אֶל־יָכֶם. (במדבר יח, ד)

És csatlakozzanak hozzád és végezzék a találkozás sátrának szolgálatát a sátor minden szolgálata szerint; és idegen ne közeledjék hozzátok. (4Mózes 18:4.)

Xxx – és idegen ne közeledjék hozzátok. – xxx – Titeket¹¹⁰ figyelmeztetlek erre^{111, 112}.

¹⁰⁸ Nem arra kell figyelmeztetniük a jogosulatlanokat, hogy ne közelítsenek a kohanitákhoz, hanem arra, hogy ne közelítsenek hozzájuk, azaz Gérson és Merári fiaihoz, miközben szolgálatukat végzik. (*Mizráhi*)

¹⁰⁹ És nem azzal, hogy konkrétan segédkeznek a papoknak a Szentély-szolgálat végrehajtásában. A Szentélyben végzendő szolgálatokra ugyanis kizárólag a kohaniták, azaz a papok voltak jogosultak (*Mizráhi*). De nem is a kohaniták személyes szükségleteit szolgálták a lévíták, hanem kizárólag a Szentély körüli illetve a Szentéllyel kapcsolatos teendőikben voltak szolgálatukra. (*Gur Árje* a 6. versből)

¹¹⁰ Akárcsak az előző versek, ez a vers is a kohanitáknak van „címezve”. (*Gur Árje*)

¹¹¹ Az 1. vers arra inti a papokat, hogy ne engedjék, hogy a lévíták részt vegyenek az ő szolgálataikban, a mi versünknek pedig az a célja, hogy az izraelitákat gátolja meg a szolgálatokban való részvételben (*Mizráhi*).

¹¹² Rási itt elmagyarázza, hogy az intelem a kohanitáknak szólt; de a *Zváhim* 16a-ban az áll, hogy versünk maguknak a jogosulatlanoknak szolgál intelemül, nehogy részt vegyenek a papi szolgálatokban (*Mizráhi*). A két értelmezés ennek ellenére összebékíthető egymással. Az „idegen ne közeledjék hozzátok” nyilvánvalóan magát az idegent figyelmezteti, amint azt a *Zváhim* traktátus állítja. Rási pedig azt állítja, hogy a papoknak felhívták a figyelmét arra, hogy gátolja meg, ha az izraeliták át akarnák hágni ezt a tilalmat (*Gur Árje*).

וְשָׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְת הַקֹּדֶשׁ וְאֶת מִשְׁמַרְת הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא יִהְיֶה עוֹד קֶזֶף עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יח, ה)

Így végezzétek a szentély szolgálatát és az oltár szolgálatát, hogy ne legyen többé harag Izráel fiai ellen. (4Mózes 18:5.)

Xxx – hogy ne legyen többé harag. – xxx – Mivel már volt [egyszer]¹¹³, amint írva van: – xxx – „mert kitört az Örökkévaló haragja.”¹¹⁴

וְאֲנִי הִנֵּה לְקַחְתִּי אֶת אֲחֵיכֶם הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכֶם מִתְּנָה נְתַנִּים לִיהְוֶה לְעֵבֶד אֶת עֲבַדְתִּי אֶהְיֶה מוֹעֵד. (במדבר יח, ו)

És én íme, kivettem testvéreiteket, a levitákat, Izráel fiai közül, nektek ajándékul átadva az Örökkévaló részére, hogy végezzék a találkozás sátorának szolgálatát. (4Mózes 18:6.)

Xxx – nektek ajándékul átadva. – xxx – [Ez] talán [úgy értendő, hogy] a ti személyes, világi szolgálatotokra? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: „az Örökkévaló részére,” – xxx – [azaz,] mint az fentebb¹¹⁵ már kifejtésre került, hogy ellássák feladatukat – xxx – [mint] gondnokok és ügyintézők.¹¹⁶

וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אֶתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהֻנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וְלִמְבֵּית לְפָרֶכֶת וְעַבְדְּתֶם עֲבַדְתִּי מִתְּנָה אֲתָן אֶת כְּהֻנַּתְכֶם וְהָיָה הַקָּרֵב יוֹמֵת. (במדבר יח, ז)

És te és fiaid veled, őrizzétek meg papságotokat az oltár minden dolgában és azért is, ami a függönyön belül van és végezzetek szolgálatot; ajándékul adom nektek papságotok szolgálatát; és az idegen, aki közeledik, ölessék meg. (4Mózes 18:7.)

Xxx – ajándékul [adom nektek papságotok] szolgálatát. – xxx – [Ez azt jelenti, hogy] ajándékul adtam nektek.¹¹⁷

וְיַדְבֵּר יְהוָה אֶל אֶהֱרֹן וְאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי לְךָ אֶת מִשְׁמַרְת תְּרוּמָתִי לְכָל קְדָשִׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְךָ נֹתְתִים לְמִשְׁחָה וּלְבִנְיָךָ לְחֶק עוֹלָם. (במדבר יח, ח)

¹¹³ Szifri 18:11.

¹¹⁴ Fentebb 17:11.

¹¹⁵ 4. vers.

¹¹⁶ Szifri 18:6. Az volt az „ajándék,” hogy mentesítették a kohánitákat a Szentély adminisztratív feladatai alól. (Mizráhi)

¹¹⁷ Ez kizárólagosan csak a tiétek. Ezért is végződik így a vers: „és az idegen, aki közeledik, ölessék meg.” (Náhmanidész)

És szólt az Örökkévaló Áronhoz: És én íme, neked adtam adományaim őrizetét, és Izrael fiainak minden szent dolgát neked adtam részül és fiadnak nagyságként, örök törvény szerint. (4Mózes 18:8.)

וְאָנִי הִנֵּה נֹתְנִי לָךְ – **...És én íme (hiné), neked adtam...** – בְּשִׂמְחָה – örömmel. – הִנֵּה הוּא – A *hiné* szó az öröm kifejezése, – כִּמוֹ – minthogy.¹¹⁸ – לְשׁוֹן שִׂמְחָה הוּא זֶה – „...és *íme* ő kijön eléd, – וְרָאָךְ וְשִׂמַח בְּלִבּוֹ – és mikor meglát, örül szívében”. – יוֹצֵא לְקִרְאָתְךָ – Ez olyan, – מְשֻׁל – mint amikor egy király földet ad az ő kedveltjének, – וְלֹא כָתַב – de nem írt, – וְלֹא חֶתֵם – nem pecsételt – וְלֹא הִעֲלָה – és bíróságon nem törvényesítette [a szerződést]. – בָּא אָחָד – Jött valaki – וְעָרַעַר עַל הַשָּׂדֶה – és kétségbe vonta a föld tulajdonjogát. – אָמַר לוֹ הַמֶּלֶךְ – Azt mondta neki a király: – כָּל מִי שְׂיַרְצֶה יָבֵא – bárki, aki csak akar, jöhet – וַיַּעֲרַעַר לְנִגְדְּךָ – és keltelkedhet ellened, – מֵעַתָּה – mert most megírom [a szerződést], – וְחֹתֵם לָךְ – lepecsételtem – וּמַעֲלָה בְּעִרְכָּאִין – és így törvényesítem a bíróságon. – אֵף כֵּן – Itt is, – לְפִי שָׂבָא קָרַח – mivel megjelent Koráh – וַעֲרַעַר כְּנִגְדְּךָ עַל הַכֹּהֲנִים – és tiltakozott Áron ellen a papsága miatt – בָּא הַכְּתוּב – jött a Tóra, – וְנִתְּנָן לּוֹ כֹּד מִתְּנוּת כְּהֵנָּה – és 24 papi ajándékot [amelyeket ebben a fejezetben felsorol] adott neki – וְנִתְּנָן לּוֹ כֹּד מִתְּנוּת כְּהֵנָּה – és 24 papi ajándékot [amelyeket ebben a fejezetben felsorol] adott neki – וְיִלְכֶּךָ נִסְמִכָה פְּרָשָׁה זֹאת לְכֹאֵן – Ezért lett ez a rész itt [a Koráh lázadás után] megparancsolva.

וְשָׂאתָ צְרִידָה לְשִׂמְרֹן בְּטַהֲרָה – **...adományaim őrizetét...** – מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי – azt ugyanis [rituális] tisztaságban kell őrizned.

וְלִמְשָׁחָה – **...nagyságként...** – לְגִדְלָה – hogy nagygyá tegyelek [általa].

זֶה יְהִיָּה לָךְ מִקֹּדֶשׁ הַקְּדוּשִׁים מִן הָאֵשׁ כָּל קִרְבָּנֶם לְכָל מִנְחֹתָם וְלְכָל חַטָּאתָם וְלְכָל אֲשָׁמָם אֲשֶׁר יִשְׁבִּיבוּ לִי קֹדֶשׁ קְדוּשִׁים לָךְ הוּא וְלִבְנֶיךָ. (במדבר יח, ט)

Ez legyen a tied a legszentebbekből a tűzrészén kívül: minden áldozatuk, akár lisztáldozatuk, akár vétékáldozatuk, akár bűnáldozatuk, amit nekem visszahoznak, mint legszentebb, a tied és a fiadé legyen. (4Mózes 18:9.)

Xxx – a tűzrészén kívül. – xxx – Miután elfüstölögtették a tűzáldozatokat.¹²⁰

Xxx – minden áldozatuk. – xxx – Például – xxx – a közösségi *slámim*-áldozatok.¹²¹

¹¹⁸ 2Mózes 4:14.

¹¹⁹ Lásd 4Mózes 18:19-hoz írt Rási magyarázatot.

¹²⁰ Nem szó szerint a „tűzből”, mert az azt jelentené, hogy a papoknak jár az oltáron elégetett állati részekből, holott azokat tilos emberi célokra felhasználni. Sokkal inkább így értendő: a tűz „után”. Vagyis a papok csak azt követően részesülhetnek a nekik juttatott adományokból, miután az oltárra helyezett tűzáldozati darabokat teljesen elemészttette a tűz. (*Mizráhi*)

¹²¹ Ezek is a „legszentebb” kategóriájába tartoznak. (*Gur Árje*)

Xxx – akár lisztáldozatuk, akár vétékáldozatuk, akár bűnáldozatuk.

– xxx – [Ez a szöveg] egyszerű jelentése szerint [értendő].

Xxx – amit nekem visszahoznak. – xxx – Ez a betérttől ellopott holmira [utal].¹²²

בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ כָּל זָכָר יֹאכֵל אֹתוֹ קֹדֶשׁ יְהִיֶה לָּךְ. (במדבר יח, י)

A legszentebb helyen egyed; minden férfiszemély eheti, szent legyen ez neked. (4Mózes 18:10.)

בְּקֹדֶשׁ הַקְּדוֹשִׁים תֹּאכְלֶנּוּ וְגו' – **A legszentebb helyen egyed...** – לְמַד – Ez azt tanítja, – עַל קֹדְשֵׁי קְדוֹשִׁים – hogy a legszentebb áldozati felajánlásokat, [amelyek az előző versben vannak felsorolva,] – שְׂאִין נֶאֱכָלִין אֶלָּא בְּעֻזְרָה – csakis a Szentély udvarában¹²³ lehet elfogyasztani, – וְלִזְכָּרֵי כְהֻנָּה – és csakis férfi kohániták által.

וְזֶה לָּךְ תְּרוּמַת מִתְּנֻם לְכָל תְּנוּפֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָּךְ נְתַתִּים וּלְבְנֶיךָ וּלְבָנוֹתֶיךָ אֲתָךְ לְחֶק עוֹלָם כָּל טָהוֹר בְּבִיתְךָ יֹאכֵל אֹתוֹ. (במדבר יח, יא)

És ez a tied: ajándékozott adományuk és Izráel fiainak minden lengetés áldozata: ezeket neked adtam és fiaidnak és leányaidnak veled, örök illetményül; mindenki, aki tiszta a te házádban, eheti. (4Mózes 18:11.)

Xxx – ajándékozott adományuk. – xxx – Amely félre lett téve a hálaadó áldozatból,¹²⁴ – xxx – a békeáldozatból¹²⁵ és a názir kosából.¹²⁶

Xxx – minden lengetés áldozata. – xxx – Mivel ezeket [mind] lengetni kell.¹²⁷

Xxx – mindenki, aki tiszta. – xxx – De a rituálisan tisztátalanok nem.¹²⁸ – xxx – A „mindenki, aki tiszta” egy másik értelmezése: [a kitétel vonatkozik a kohén] felségére [is].

¹²² *Zváhim* 44b. Itt a (xxx – *jásivu*)-ból valamint fentebb (5:8.) a (xxx – *hámusáv*)-ból. A Tóra ez utóbbi helyen azt mondja ki, hogy ha egy lopás áldozata, akinek nincsenek örökösei – azaz egy rokonnal nem rendelkező betért –, meghal, mielőtt a lopott holmi visszakerülhetne hozzá, akkor a megkerült holmi a papé legyen.

¹²³ A „legszentebb hely” itt a *Miskán* udvara, amely szentebb, mint Jeruzsálem, ahol a többi áldozatot fogyasztják.

¹²⁴ A szegyet, a combot és a negyven hálaadási kenyérből négyet félretettek a kohénnek. (*Mizráhi* a 3Mózes 7-ből)

¹²⁵ A szegy és a comb.

¹²⁶ A szegy, comb és mellső láb (fentebb 6:19.).

¹²⁷ A szegy, a comb, a kenyerek (3Mózes 7.) és a mellső láb (6:19.). A „minden lengetés áldozata” kitétel azonosítja ezeket az itt említett *trumá*-adományokként. (*Mizráhi*)

¹²⁸ *Szifri* 18:25. Azzal, hogy kijelenti, hogy a rituálisan tiszták ehettek, a vers egyben azt implikálja, hogy azok számára, akik rituálisan tisztátalanok, tilos a fogyasztása. (*Mizráhi*)

כָּל חֵלֶב יִצְהָר וְכָל חֵלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן רֵאשִׁיתָם אֲשֶׁר יִתְּנוּ לַיהוָה לֶךָ נְתַתִּים. (במדבר יח, יב)

Az olajnak minden legjavát, a mustnak és a gabonának mind a legjavát, azoknak elsejét, amit adnak az Örökkévalónak, neked adtam. (4Mózes 18:12.)

Xxx – azoknak elsejét. – xxx – Ez a fő¹²⁹ *trumá*-adományra utal.

בְּכוּרֵי כָּל אֲשֶׁר בָּאֲרָצָם אֲשֶׁר יָבִיאוּ לַיהוָה לֶךָ יִהְיֶה כָּל טְהוֹר בְּבִיתָךְ יֶאֱכֹלְנוּ. (במדבר יח, יג)
כָּל תְּרוֹם בְּיִשְׂרָאֵל לֶךָ יִהְיֶה. (במדבר יח, יד)

Minden örök szentség Izráelben a tied legyen. (4Mózes 18:14.)

כָּל פֶּטֶר רְחֵם לְכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לַיהוָה בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה יִהְיֶה לֶךָ אֵךְ פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַשְּׂמֵמָה תִּפְדֶּה. (במדבר יח, טו)

Minden, ami megnyitja az anyaméhet, minden élőből, amit bemutatnak az Örökkévalónak emberből és baromból, a tied legyen; csakhogy meg kell váltanod az ember elsőszülöttjét és a tisztátalan állat elsőszülöttjét váltsd meg. (4Mózes 18:15.)

וּפְדוּיָו מִבֶּן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְכָּךְ כֶּסֶף חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא. (במדבר יח, טז)

A megváltása pedig: egy hónapostól kezdve váltsd meg becslés szerint öt ezüst sékellel a szent sékel szerint; húsz géra az. (4Mózes 18:16.)

אֵךְ בְּכוֹר שׁוֹר אוֹ בְּכוֹר כֶּשֶׁב אוֹ בְּכוֹר עֵז לֹא תִפְדֶּה קֹדֶשׁ הֵם אֶת דָּמָם תִּזְרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת חֲלָבָם תִּקְטִיר אֵשָׁה לְרִיחַ נִיחַח לַיהוָה. (במדבר יח, יז)

...de a tehén elsőszülöttjét vagy a juh elsőszülöttjét, vagy a kecske elsőszülöttjét ne váltsd meg, szentek ezek; vérüket hintsd az oltárra és zsírjukat füstölögtesd el tűzáldozatnak, kellemes illatul az Örökkévalónak. (4Mózes 18:17.)

וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לֶךָ פְּחֻזָּה הַתְּנוּפָה וּכְשׂוֹק הַיְמִין לֶךָ יִהְיֶה. (במדבר יח, יח)

¹²⁹ A kohénnek adandó összes adományok közül az első, amit félre kell tenni. Ezt követően egy tizedet félretesznek, hogy odaadják a lévítának, aki viszont ennek a tizednek a tizedét félreteszi, hogy *trumá* gyanánt a kohénnek adja. A lévita *trumá*-adományát nem nevezik „fő *trumá*-nak”, hanem „a tized tizedének”. Versünk nem erre az utóbbi fajta *trumá*-adományra utal.

És húruk a tied legyen, úgy mint a lengetés szegye és a jobb comb a tied legyen. (4Mózes 18:18.)

Xxx – úgy mint a lengetés szegye és a jobb comb. – xxx – A békeáldozat¹³⁰, – xxx – amelyet a kohaniták esznek, – xxx – és feleségeik, gyermekeik és szolgálóik, – xxx – két napon és egy éjszakán át. – xxx – Az elsőszülött állatot szintén – xxx – két napon és egy éjszakán át fogyasztják.¹³¹

Xxx – a tied legyen. – xxx – Rabbi Ákivá jött és azt tanította: – xxx – A Tóra [ebben a versben] adott neked egy másik „legyen”-t¹³², – xxx – hogy ne mondhasd: – xxx – [hogy az elsőszülött állatból hozott áldozat] „olyan, mint a hálaadó áldozat szegye és combja,”^{133 134} – xxx – amelyet csupán egyetlen napon és éjjelen át fogyasztanak.¹³⁵

פֶּל תְּרוּמַת הַקֹּדְשִׁים אֲשֶׁר יָרִימוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַיהוָה נְתַתִּי לָךְ וּלְבִנְיָךְ וּלְבִנְתֶיךָ אֶתְךָ לְחֶק עוֹלָם בְּרִית מִלַּח עוֹלָם הוּא לְפָנַי יְהוָה לָךְ וּלְיִרְעֶךָ אֶתְךָ. (במדבר יח, יט)

Minden szent adományt, amit Izráel fiai nyújtanak az Örökkévaló részére, neked adtam és fiaidnak és leányaidnak örök illetményül; örök szószövetség ez az Örökkévaló színe előtt, neked és magzatodnak veled. (4Mózes 18:19.)

פֶּל תְּרוּמַת הַקֹּדְשִׁים – Minden szent adományt... – מִחֶבְתָּהּ שֶׁל פְּרָשָׁה זוּ – Mivel ez nagyon becses szakasz, – כְּלָלָה בְּתַחֲלָה – [a Szentírás] egy gyűjtőfogalmat ír az elején,¹³⁶ – וּכְלָלָה בְּסוֹף – és egy gyűjtőfogalmat a végén,¹³⁷ – וּפָרַט בְּאֶמְצַע – és a kettő között közli a részleteket.

¹³⁰ Amely, akárcsak az elsőszülött állat, (xxx – *kdosim kálim*), azaz kisebb szentséggel bíró áldozat, ellentétben a vétékáldozat szegyével és combjával, amelyet egy napon és egy éjjelen át lehet enni. A vétékáldozat, ellentétben az elsőszülött állattal, (xxx – *kódes kodásim*), azaz legszentebb, és ezért nem lehet ez utóbbival összehasonlítani. (*Mizráhi a Szifriből*)

¹³¹ *Zváhim* 57a.

¹³² A versben ugyanis az elején egyszer már elhangzott: „És húruk a tied legyen”. A végén megismételt „a tied legyen” éppen ezért látszólag felesleges.

¹³³ Lásd 3Mózes 7:15.

¹³⁴ Ahelyett, hogy az elsőszülöttből hozott áldozatot az önkéntes békeáldozattal hasonlítaná össze, előfordulhatna, hogy az ember azt tévesen a hálaadó áldozattal hasonlítja össze, amely, akárcsak a *bőhor*, vagyis az elsőszülött állatból hozott áldozat, kisebb szentséggel bíró áldozat. És a hálaadó áldozatot csupán egyetlen napon és éjjelen át lehet fogyasztani. A Tóra éppen ezért megtoldja a verset egy újabb „a tied legyen” kitételrel, azt implikálva ezzel, hogy a kohén egy plusz napon át fogyaszthatja a *bőhor* húsát. (*Mizráhi*)

¹³⁵ *Zváhim* uo. Rási az 5Mózes 15:20-hoz fűzött kommentárjában egy másik véleményt idéz, ugyanezt egy másik forrásból vezetve le. (*Gur Árje*)

¹³⁶ 8. vers.

¹³⁷ A mi versünk.

בְּרִית מְלַח עוֹלָם – ...**örök sósözetség**... – כָּרַת בְּרִית עִם אֱהֲרֹן – Szövetséget kötött Áronnal – בְּדָבָר הַבְּרִיא וּמִתְקַיֵּם – egy egészséges [azaz nem romlandó] és tartós dologgal, – וּמִבְּרִיא אֶת אֲחֵרִים – [olyannal,] amely másokat is erősít [azaz megakadályozza, hogy megromoljanak].

בְּרִית מְלַח – ...**sósözetség**. – כַּבְּרִית הַכְּרוּתָהּ לְמִלַּח – [Olyan ez a szövetség,] mint [amilyet Isten kötött] a sóval szövetségként, – וְשֹׂאֵינוּ מִסְרִיחַ לְעוֹלָם – arra, hogy sosem romlik meg.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אֱהֲרֹן בְּאַרְצָם לֹא תִנְחֵל וְחֵלֶק לֹא יִהְיֶה לָּךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חֵלֶקְךָ וְנִחְלַתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר יח, כ)

És mondta az Örökkévaló Áronnak: Országukban nem kapsz birtokot és osztályrészed ne legyen közöttük; Én vagyok a te osztályrészed és birtokod Izráel fiai között. (4Mózes 18:20.)

Xxx – és osztályrészed ne legyen közöttük. – xxx – Még¹³⁸ a hadizsákmányból sem.¹³⁹

וְלִבְנֵי לֵוִי הִנֵּה נָתַתִּי כֹל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֵלֶף עֲבֹדְתָם אֲשֶׁר הֵם עֹבְדִים אֶת עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד. (במדבר יח, כא)

És Lévi fiainak, íme, adtam minden tizedet Izráelben birtokul szolgálatuk fejében, amellyel ők végzik a találkozás sátrának szolgálatát. (4Mózes 18:21.)

וְלֹא יִקְרְבוּ עוֹד בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל אֱהֹל מוֹעֵד לְשִׂאת חֹטֵאת לְמוֹת. (במדבר יח, כב)

És ne közeledjenek többé Izráel fiai a találkozás sátorához, nehogy halálos vétket viseljenek. (4Mózes 18:22.)

וְעֹבֵד הַלֵּוִי הוּא אֶת עֲבֹדַת אֱהֹל מוֹעֵד וְהֵם יִשְׂאוּ עוֹנָם חֶקֶת עוֹלָם לְדוֹרֹתֵיכֶם וּבְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה. (במדבר יח, כג)

Hanem a leviták végezzék a találkozás sátrának szolgálatát és ők viseljék az ő bűnüket; örök törvényül legyen ez nemzedékeiteken át és Izráel fiai között ne kapjanak birtokot. (4Mózes 18:23.)

¹³⁸ Nem csupán az ország földjéből nem lesz osztályrészed, de a hadizsákmányból sem részesülsz.

¹³⁹ A hadizsákmányból való kirekesztés itt az ország földjének birtoklásából való kirekesztéssel van összehasonlítva, éppen ezért csak azt követően lép hatályba, hogy beléptek az országba. Ezért volt lehetséges, hogy a leviták részt kapjanak a midjániták ellen később a pusztaságban aratott győzelem (31:30.) hadizsákmányából. (Mizráhi)

Xxx – és ők. – xxx – A lévíták viseljék az izraeliták bűnét,¹⁴⁰ – xxx – mivel az ő kötelességük figyelmeztetni – xxx – a jogosulatlan személyeket arra, hogy ne közeledjenek hozzájuk.

כִּי אֶת מַעֲשֵׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָרִימוּ לַיהוָה תְּרוּמָה נְתַתִּי לְלוֹיִם לְנַחֲלָה עַל כֵּן אֶמְרָתִי לָהֶם
בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נַחֲלָה. (במדבר יח, כד)

Mert Izráel fiai tizedét, amit levesznek az Örökkévalónak adományul, a levitáknak adtam birtokul; azért mondtam nekik: Izráel fiai között ne kapjanak birtokot. (4Mózes 18:24.)

Xxx – amit levesznek az Örökkévalónak adományul. – xxx – A Tóra adománynak (*trumá*)¹⁴¹ nevezi [a tizedet], amíg – xxx – [az illető] el nem különíti belőle a tized *trumá*-ját¹⁴².

És úgy számít nektek a *trumá* adományotok, mint a gabona a szérúból, és mint a teljes a kádból (*min hájekev*). (4Mózes 18:27.)

[A következőben a Tóra arra figyelmeztet, hogy miután a levíták megkapták a zsidóktól az egy tized adományukat, ők is kötelesek egy tizedet adni abból, és csak utána fogyaszthatják a fennmaradó részt.]

וְנִחַשְׁבְּ לָכֶם תְּרוּמַתְכֶם כַּדָּגָן מִן הַגֶּרֶן – **És úgy számít nektek a *trumá* adományotok, mint a gabona a szérúból.** – תְּרוּמַת מַעֲשֵׂר שְׁלָכֶם – Tizeded *trumá*-ja [amelyet a levita ad a kohanitának] tiltott – אֲסוּרָה לְזָרִים וְלִטְמֵאִים – az idegenek és a rituálisan tisztátalanok számára [még ha amúgy kohaniták is], – וְחִיבִין עָלֶיהָ מִיתָה – akik halálbüntetéssel sújthatók, [ha illetéktelenekeként szándékosan ettek belőle,]¹⁴³ – וְחִמָּשׁ – vagy egy további ötöd [megfizetésére a *kohén*nek kötelezhető, ha akaraton kívül ettek belőle],¹⁴⁴ – כְּתְרוּמָה גְּדוּלָה – ahogyan az a nagy [azaz a termés legelejéből félretett] *trumá*-adománynál szokásos, – שְׁנִקְרָאת רֵאשִׁית דָּגָן מִן הַגֶּרֶן – amelyet a szérúból hozott gabona elejének¹⁴⁵ neveznek.

¹⁴⁰ Az „ők” a lévítákra utal, „az ő bűnüket” pedig az izraeliták bűneire. (Gur Árje)

¹⁴¹ A 28. vers a lévíták porcióját tizednek nevezi, a mi versünk viszont *trumá*-nak, azaz adománynak, amely elnevezéssel a Tóra általában a kohén jussát illeti. (Mizráhi)

¹⁴² A lévítának el kell különítenie egy adagot a neki juttatott tizedből és azt mint *trumá*-t a kohénnak kell adnia (26. vers). Amíg ezt meg nem tette, tizedét a *trumá* elnevezéssel kell illetni, tekintettel a *trumá*-ra, amelyet még tartalmaz.

¹⁴³ 3Mózes 22:9.

¹⁴⁴ Uo. 22:14.

¹⁴⁵ Ezt egyenesen a szérúból szolgáltatják be. A tized *trumá*-ját azonban azt követően különítik el, hogy a tizedet már elkülönítették a szérúból és átadták a levitának.

וכמלאה מן היקב ...és mint a teljes a kádból. – כתרומת תירוש ויצהר – Mint a bor és olaj *trumá*-adománya, – הנטלת מן היקבים – amit [egyenesen] a kádból különítenek el. [Ez a mondat a párhuzama az előbb¹⁴⁶ említett mondatban felsoroltaknak.]

מלאה – ...a teljes.... – לשון בשול – A kifejezés érettségre utal. – תבואה שנתמלאה – Teljesen érett terményre.

יקב – ...kád (jekev)... – הוא הבור שלפני הגת – Ez a borsajtó előtti gödörre utal, – ששהיין יורד לתוכו – [vagyis az a kád, ahova a borsajtóból] lefolyik a bor. – וכל לשון יקב תפירת קרקע הוא – A „jekev” szó mindig valamilyen földből kivájt gödörre utal. – וכן יקבי המלך – Hasonlóan:¹⁴⁷ „a királyi borsajtókig,” – הוא ים אוקיינוס – az óceánra utal, – תפירה שחפר מלכו של עולם – amelynek gödrét a világ Királya ásta ki.

וידבר יהוה אל משה לאמר. (במדבר יח, כה)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 18:25.)

ואל הלויים תדבר ואמרת אליהם כי תקחו מאת בני ישראל את המעשר אשר נתתי לכם מאתם בנותחכם והרמתם ממנו תרומת יהוה מעשר מן המעשר. (במדבר יח, כו)

A levitákhoz szólj és mondd nekik: Ha elveszitek Izráel fiaitól a tizedet, melyet én nektek adtam az ő részükről birtokotok gyanánt, akkor vegyettek le belőle az Örökkévaló adományául egy tizedet a tizedből. (4Mózes 18:26.)

ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב. (במדבר יח, כז)

És úgy számít nektek a teruma adományotok, mint a gabona a szérúból és mint a tele kád a sajtóból. (4Mózes 18:27.)

כן תרימו גם אתם תרומת יהוה מכל מעשרתיכם אשר תקחו מאת בני ישראל ונתתם ממנו את תרומת יהוה לאהרן הפהן. (במדבר יח, כח)

Így vegyettek le ti is az Örökkévaló adományául minden tizedetekből, amit elvesztek Izráel fiaitól, hogy adjátok abból az Örökkévaló adományát Áronnak, a papnak. (4Mózes 18:28.)

¹⁴⁶ 12. vers.

¹⁴⁷ Z'hárjá 14:10.

Xxx – Így vegyetek le ti is. – xxx – Amiképpen az izraeliták elkülönítenek – xxx – szérűikből és kádjaikból,¹⁴⁸ – xxx – így kell nektek is [elkülönítenetek] tizedetekből, – xxx – mivel az a ti örökségetek.¹⁴⁹

מִכָּל מַתְּנֵיכֶם תְּרִימוּ אֶת כָּל תְּרוּמַת יְהוָה מִכָּל חֻלְבוֹ אֶת מִקְדָּשׁוֹ מִמֶּנּוּ. (במדבר יח, כט)

Minden ajándékokból vegyétek le az Örökkévaló minden adományát, minden javából a szent részt belőle. (4Mózes 18:29.)

Xxx – Minden ajándékokból vegyétek le az Örökkévaló minden adományát. – xxx – A Tóra [itt] a fő/nagy *trumá*-ról beszél,¹⁵⁰ – xxx – [azt tanítva,] hogy ha a lévita megelőzte a kohánitát¹⁵¹ – xxx – a [gabona]tárolónál¹⁵² – xxx – és megkapta a tizedeit, – xxx – mielőtt még a kohánita elvette volna a fő *trumá*-t – xxx – a tárolóból, – xxx – [akkor] a lévitának először el kell különítenie a tized egy ötvened részét – xxx – mint fő *trumá*-t, majd vissza [kell] térnie – xxx – és el [kell] különítenie a tized *trumá*-ját.

וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּהַרְיִמְכֶם אֶת חֻלְבוֹ מִמֶּנּוּ וְנִחְשַׁב לְלוֹיִם כְּתֻבוֹאֵת גֶּרֶן וְכְתֻבוֹאֵת יָקָב. (במדבר יח, ל)

És mondd nekik: Midőn levezitek a javát belőle, úgy számíttatik a levitáknak, mint a szérű termése és a sajtó termése. (4Mózes 18:30.)

לְאַחַר שְׁתַּרְיִמוּ – **...Midőn levezitek a javát belőle...** – בְּהַרְיִמְכֶם אֶת חֻלְבוֹ מִמֶּנּוּ – Miután levezitek belőle a tized *trumá*-ját, – **úgy számíttatik** – וְנִחְשַׁב – **úgy számíttatik** – הַמּוֹתֵר לְלוֹיִם – ami megmarad **a levitáknak**, – חֲלִיץ גְּמוּרִין – hogy teljesen hétköznapi [is lehet használni], – כְּתֻבוֹאֵת גֶּרֶן – **mint a szérű termése...** – לְיִשְׂרָאֵל – az izraelitáknak. – שֵׁלֵא תֹאמַר – Nehogy azt találd mondani: – הוֹאִיל וַיִּקְרָאוּ – **כי את** – ¹⁵³ – **כי את** – Mivel a Tóra *trumá*-nak nevezi, – שֵׁנֶאֱמַר – amint írva van: – מֵעֵשֶׂר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – „Mert Izráel fiai tizedét, – תְּרוּמָה – amit leveznek az Örökkévalónak adományul, – יָכוֹל יִהְיֶה כְּלוֹ אָסוּר – [az ember azt gondolhatná, hogy]

¹⁴⁸ Versünk az előző vers meghosszabbítása: „mint a gabona a szérűből és mint a tele kád a sajtóból, – Így vegyetek le ti is... stb.” (Mizráhi)

¹⁴⁹ A 27. vers megtanította, hogy a tized-*trumá* és a fő/nagy *trumá* ugyanazon korlátozások alá esik. Versünk ezt azzal egészíti ki, hogy mindkét adományfajta az adományozó örökségéből különíttetik el. (Gur Árje)

¹⁵⁰ És nem a már a 28. versben definiált tized-*trumá*-ról. (Mizráhi a Szifri-ből)

¹⁵¹ Ha azonban a kohánita már korábban megkapta fő *trumá*-ját a földbirtokostól, akkor semmiféle kötelezettség nem terheli a lévitát, kivéve a már a 28. versben említett tized-*trumá*-t. (Mizráhi)

¹⁵² A cséplést követően, amikor a földbirtokosnak el kell különítenie a kohén *trumá*-ját. A cséplést megelőzően azonban semmiféle *trumá*-kötelezettsége nincsen a tulajdonosnak. Ha a lévita ekkor, tehát még a cséplést megelőzően veszi el a tizedét, akkor mentesül a fő *trumá* alól. (Mizráhi)

¹⁵³ 24. vers.

talán az egész tiltott [az a rész is, ami a *trumá* beszolgáltatását követően megmaradt]. – תְּלֵמוֹד לִוְיָ – A Tóra ezért azt mondja: – וְנִחְשַׁב לְלוֹיִם כְּתִבּוּאֵת גֵּרִין – „...úgy számíttatik be a levitáknak, mint a szérű termése.” – מֵה שֶׁל יִשְׂרָאֵל חֲלִין – [Vagyis] amiképpen az [a megmaradt rész], ami az izraelitáé, már nem szent, – אִף שֶׁל לְוִי חֲלִין – ugyanúgy az [a megmaradt rész] is, ami a lévitéé, ugyancsak nem szent.

וְאַכְלֵתֶם אֹתוֹ בְּכֹל מְקוֹם אֲתֶם וּבֵיתְכֶם כִּי שֹׁכֵר הוּא לָכֶם חֲלֵף עֲבַדְתֶּם בְּאֵהָל מוֹעֵד. (במדבר יח, לא)

És ehettek azt minden helyen, ti és házatok, mert jutalom az nektek szolgálatotok fejében a találkozás sátrában. (4Mózes 18:31.)

Xxx – minden helyen. – xxx – Még a temetőben is.¹⁵⁴

וְלֹא תִשְׂאוּ עֲלֵיו חֶטָא בְּהַרְיִמְכֶם אֶת חֻלְבוֹ מִמֶּנּוּ וְאֶת קֶדְשֵׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תַחֲלִלוּ וְלֹא תִמּוּתוּ. (במדבר יח, לב)

És ne viseljetek miatta vétket, midőn leveszitek a javát belőle, Izráel fiai szent dolgait meg ne szentségtelenítsétek, hogy meg ne haljatok. (4Mózes 18:32.)

Xxx – És ne viseljetek miatta vétket, stb. – xxx – Tehát, ha nem különítitek el, – xxx – vétket viseltek [miatta].

Xxx – hogy meg ne haljatok. – xxx – Tehát, ha megszenségtelenítitek, meghaltok.

¹⁵⁴ Ahol mind a tized, mind pedig annak fogyasztója rituálisan tisztátalanná válik. A *trumá*-t tilos lenne ilyen helyen elfogyasztani, a tizedet azonban szabad.

חֻקֵי הַתּוֹרָה (4Mózes 19:1–22:1.)**A hetiszakasz tartalmából**

- Isten megismerteti Mózesrel a vörös tehénnel kapcsolatos törvényeket; ennek az állatnak a hamvai megtisztítják azt, aki egy halott érintése folytán beszennyeződött. (4Mózes 19.)
- Negyven évi sivatagi vándorlás után Izrael népe elérkezik Cin pusztaságába. Mirjám meghal, a nép pedig szomjazik. Isten utasítja Mózesrel, hogy szóljon egy sziklához, és parancsolja meg neki, hogy adjon vizet. Mózes feldühödik a lázadó izraeliták miatt, és mérgében rácsap botjával a sziklára. Víz fakad a sziklából, de az Örökkévaló közli Mózesrel, hogy sem ő, sem Áron nem léphetnek be az Ígéret Földjére. Áron meg is hal Hór hegyén, és a főpapságot fia, Elázár veszi át tőle. (4Mózes 20.)
- Az elégedetlenkedés újabb kitörését – „beszért a nép Isten és Mózes ellen” – követően mérges kígyók támadják meg az izraeliták táborát. Isten utasítja Mózesrel, hogy készítsen egy rézkígyót, helyezze azt egy hosszú pózna tetejére, és aki arra felpillant, felgyógyul a kígyómarásból. (4Mózes 21:4–9.)
- A nép dalt énekel a csodálatos kút tiszteletére, mert az vizet adott nekik a sivatagban. (4Mózes 21:10–20.)
- A hetiszakasz különböző háborúkról számol be. A zsidó nép folytatja a vándorlást a Szentföld felé, és ennek érdekében át akar jutni Edom földjén. Az edomiták nem engedélyezik a zsidóknak az átvonulást, így egy kisebb csata után a zsidók megkerülik Edomot. Ezek után ismét sikeres harcban vesznek részt a kánaániták ellen. Mózes további csatába viszi a népet az emorita királyok, Szihon és Og ellen – mert meg akarják gátolni, hogy Izrael átvonuljon a területeiken –, és elfoglalja területeiket, amelyek a Jordántól keletre fekszenek. (4Mózes 20:14–21.; 21:1–3., 21–22:1.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר. (במדבר יט, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz, mondván: (4Mózes 19:1.)

זאת חֻקֵי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְאֹמֶר, דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְקַחוּ אֵלָיו פָּרָה אֲדָמָה תְּמִימָה
אֲשֶׁר אֵין בָּהּ מוֹם אֲשֶׁר לֹא עָלָה עָלֶיהָ עֵל. (במדבר יט, ב)

Ez a Tóra rendelete (*huká*), amit az Örökkévaló megparancsolt, mondván: Szólj Izráel fiaihoz, hogy hozzanak neked egy tehenet, vöröset, teljeset, hibátlant, amelyen még nem volt járom. (4Mózes 19:2.)

זאת חקת התורה – Ez a Tóra rendelete... – לפי שהשטן ואמות העולם – Mert a Sátán [a gonoszság szelleme] és a világ népei – מונין את ישראל לומר – kötekednek Izraellel, mondván: – מה המצוה הזאת – „Mi ez a parancsolat? – ומה טעם יש בה – [És] mi az értelme?”¹ – לפיכך כתב בה חקה – Ezért utal rá a Tóra „*huká*”-ként.² – גזרה היא – Ez az Én rendeletem, – אין לך רשות להרהר אחריה – amit nincs jogod megkérdőjelezni.

לעולם היא נקראת על שמך – Mindig is a te nevedről fog az neveztetni: – פרה שעשה משה במדבר – „A tehen, amelyet Mózes készítet el⁴ a pusztaságban.”

שפחה תמימה באדמימות – Teljesen vörösnek kell lennie.⁵ – שאם היו בה שתי שערות שחורות – Ha [akár csak] két fekete [vagy bármilyen a vöröstől eltérő színű] szőrszála volt is, – פסולה – alkalmatlannak [ítélték].

ונתתם אתה אל אלעזר הפהן, והוציא אתה אל מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו. (במדבר יט, ג)
...és adjátok azt Elázárnak, a papnak, és vezessék ki a táboron kívül, és vágják le előtte. (4Mózes 19:3.)

אלעזר – ...Elázárnak. – מצותה – Ezt a micvát – בסגן – a helyettes⁶ [kohén gádol végezte el].⁷

אל מחוץ למחנה – ...a táboron kívül... – חוץ לשל מחנות – A három táboron kívül.⁸

¹ Miért van tisztító hatásuk a hamvaknak?

² Azaz rendeletként. Olyan törvényként, amelyet mindenféle indoklás és magyarázat nélkül el kell fogadni.

³ Tulajdonképpen Elázárnak vitték oda (3. vers.), és ő végezte el az előírt szertartást. Akkor hát miért kaptak az emberek olyan utasítást, hogy Mózesnek vigyék oda a tehenet? Azért, mert ezzel akarta Isten Mózesnek jelezni:

⁴ Mózes tehenének hamvait megőrizték az Olajfák hegyén, hogy az eljövendő idők összes tehenét azzal szenteljék majd meg. Mózes tehenének emlékezete ezért örök.

⁵ Ezt a két jelző egymásmellettségéből tudhatjuk.

⁶ Elázár, és nem az atyja, Áron, aki a *Kohén Gádol* volt. A helyettes főpap mindig készenlétben állt, hogy elvégezze a szolgálatokat a főpap helyett, ha az rituálisan tisztátalanná vált (*Szifté Háhámim*).

⁷ Ez csak a pusztai vándorlás idején volt így. Később a párá elkészítését nem kizárólag a helyettes végezhetette el. (*Mizráhi* a Szifriból)

⁸ Ezek a Söhiná tábora, a lévíták tábora és az izraeliták tábora. Ez a Jom Kipur-i áldozatoknak a három táboron kívül való elégetéséből van levezetve (3Mózes 16:27.).

וְשָׁחַט אֹתָהּ לִפְנֵי – **...és vágják le előtte.** – זָר שׁוֹחֵט – A nem-kohanita levágja,
– וְאֶלְעָזָר רוֹאֶה – miközben Elázár nézi.⁹

וְלָקַח אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן מִדָּמָה בְּאֶצְבָּעוֹ, וְהִזָּה אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד מִדָּמָה שֶׁבַע פְּעָמִים. (במדבר
(ט, 7)

**És vegyen Elázár, a pap, ujjával a véréből, és hintsen a találkozás sátrá-
nak eleje felé hétszer a véréből.** (4Mózes 19:4.)

עוֹמֵד בְּמִזְרְחוֹ – **...a találkozás sátrának eleje felé...** – אֶל נֹכַח פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד
– ומתכוון ורוֹאֶה פֶתַח שֶׁל הַיֵּכָל – [Elázár] Jeruzsálemtől keletre áll,¹⁰ – שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם
– ובשעת הזאת הדם – amikor a vért
tekintetét¹¹ a Szentély¹² bejáratára összpontosítja, – hinti.

וְשָׂרַף אֶת הַפֶּרֶה לְעֵינָיו, אֶת עֲרָה וְאֶת בְּשָׂרָהּ וְאֶת דָּמָהּ עַל פְּרִשְׁת יִשְׂרָאֵל. (במדבר יט, 8)

**És égessék el a tehenet a szeme előtt, a bőrét, a húsát s a vérét ganéjával
együtt égessék el.** (4Mózes 19:5.)

וְלָקַח הַכֹּהֵן עֵץ אֲרָז וְאִזּוֹב וְשֵׁנִי תוֹלְעָת, וְהִשְׁלִיךְ אֶל תוֹךְ שָׂרֶפֶת הַפֶּרֶה. (במדבר יט, 9)

**És vegyen a pap cédrusfát, izsópot és karmazsint és vesse a tehen égése
közé.** (4Mózes 19:6.)

וְכַבֵּס בְּגָדָיו הַכֹּהֵן וְרַחֵץ בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם וְאֶחָר יָבוֹא אֶל הַמַּחֲנֶה, וְטָמֵא הַכֹּהֵן עַד הָעָרֶב. (במדבר
(ט, 10)

**És mossa meg ruháit a pap, és fűrössze meg testét vízben, és azután
bemehet a táborba, és tisztátalan lesz a pap estig.** (4Mózes 19:7.)

שָׂאִין טָמֵא – **...a táborba...** – לְמַחֲנֶה שְׂכִינָה – A Sōhiná táborába, –
חֹיץ לְשֵׁתֵי מַחֲנוֹת – hiszen senki rituálisan tisztátalan személyt nem küldtek ki –
– a két [másik] táborból¹³, – אֶלָּא זָב – kivéve a zāv-ot, – וּבַעַל קָרִי – a báál kerit¹⁴ –
– és a möcorát.¹⁵

⁹ Abból, hogy „előtte”, ami arra utal, hogy valaki más vágta le a tehenet Elázár jelenlétében. Mivel a Tóra nem azonosítja a vágót, ezért az lehet egy közember, azaz egy izraelita is. (Mizráhi)

¹⁰ A három táboron kívül. A Szentély területe megegyezett a Sōhiná táborával, a Szentély-hegy a léviták táborával, Jeruzsálem városa pedig az izraeliták táborával (Zvāhim 116b.).

¹¹ De csak a tekintetét, mivel ő maga távol, a három táboron kívül áll. (Sziťte Hāhāmim)

¹² A Szentély megfelelt a Miskán-nak. Lásd Éruvin 2a.

¹³ Tehát a kohén abba táborba tért vissza, amelyből rituális tisztátalansága miatt korábban ki volt zárva, vagyis a Sōhiná táborába. (Mizráhi)

וְהִשְׂרַף אֹתָהּ יַכְבֵּס בְּגָדָיו בְּמַיִם וְרָחַץ בְּשָׂרוֹ בְּמַיִם, וְטָמֵא עַד הָעֶרְב. (במדבר יט, ח)

**És mossa meg ruháit a pap és fűrössze meg testét vízben és azután be-
mehet a táborba és tisztátalan lesz a pap estig. (4Mózes 19:8.)**

וְאֶסְפֵּף אִישׁ טְהוֹר אֶת אֶפְרַיִם הַפָּרָה וְהַנִּיחַ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה בְּמַקּוֹם טְהוֹר, וְהִיְתָה לְעֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לְמִשְׁמֶרֶת לְמֵי נִדָּה חֲטָאתָ הוּא. (במדבר יט, ט)

**És egy tiszta férfiú gyűjtse össze a tehén hamvait, és tegye le a táboron
kívül tiszta helyre, és legyen ez Izráel fiainak községe számára őrizetül,
mint tisztító víz, tisztálkodásra való az. (4Mózes 19:9.)**

לְשִׁלְשָׁה חֲלָקִים מִתְחַלֶּקֶת – ...és tegye le a táboron kívül... – Három részre osztotta [a hamvakat]. – אֶחָד נָתַן בְּהַר הַמִּשְׁחָה – Egyet az Olajfák he-
gyén helyeztek el, – וְאֶחָד מִתְחַלֵּק לְכָל הַמִּשְׁמֵרוֹת – egyet szétosztottak a szolgálatok
között,¹⁶ – וְאֶחָד נָתַן בְּחֵיל – egyet pedig [közvetlenül a szentélyudvar falán kívüli terü-
leten] a *hél* válaszfalánál helyeztek el.

– וְהַנִּיחַ מִחוּץ לְעֵדוּתָהּ – A szolgálatok [adagját] a szentélyudvaron kívül
tartották, – לְטוֹל מִמֶּנּוּ בְּנֵי הָעִירוֹת – hogy a városlakók vehessenek belőle, – וְכָל
וְזֵה שְׂבֵהָר – és mindenki más is, akinek meg kellett tisztulnia.¹⁷ – כְּהֵנִים גְּדוּלִים לְפָרוֹת אַחֲרוֹת מִקִּדְשֵׁינָה – Az Olajfák hegyén [elhelyezett adaggal] – הַמִּשְׁחָה
– a főpapok szentelték meg magukat az újabb vörös tehének [eléletésének
szertartásához]. – וְזֵה שְׂבֵחֵיִל נָתַן לְמִשְׁמֶרֶת – A *hél* válaszfalánál [elhelyezett] adagot
őrizetül helyezték – מִגְּזֵרַת הַכְּתוּב – szentírási rendelést követve, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva
van: – וְהִיְתָה לְעֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת – „...és legyen ez Izráel fiainak községe számá-
ra őrizetül.”

לְמֵי נִדָּה – ...mint tisztító (*nidá*) víz... – לְמֵי הַנִּדָּה – tisztító szórásra való víz,¹⁸
– וְיִדּוּ אֶבֶן בֵּי – „...és kö-
מו – [hasonló értelemben,] mint [a következő versben]:

¹⁴ A *záv*-ot a férfi nemi szerv kibocsátotta folyás, a *báál keri*-t pedig magömlés tette rituálisan tisztá-
lanná (3Mózes 15:2., 16.). Őket tisztátalanságuk idejére a *Söhiná* táborából és a léviták táborá-
ból zárják ki.

¹⁵ A *möcorá*-t, azaz a poklost, mindhárom táborból kizárják – „egyedül lakják, a táboron kívül...”
(3Mózes 13:46.) Az „egyedül” azt jelzi, hogy semmilyen másfajta rituálisan tisztátalan személyt
nem zártak ki mind a három táborból. (Gur Árje)

¹⁶ Lásd a 4Mózes 16:6-7-hez írt Rási-kommentárt.

¹⁷ A megtisztulásra várók itt gyülekeztek, hogy elvégezzék rajtuk a rítust.

¹⁸ A *nidá* szó általában – mint például a menstruáló nő esetében is – a *nádád* elkülönülés szóból
származik. Itt azonban a *d* a szó gyöke és a szórás szóval rokon.

veket dobtak rám, ”¹⁹ – לְיָדוֹת אֶת קַרְנוֹת הַגּוֹיִם – [vagy:] „...hogyan letörjék a népek szarvát, ”.²⁰ – לְשׁוֹן זְרִיקָה – [Tehát a *nidá* szó] értelme [itt] szórás.

חֻטְאָת הוּא – ...tisztálkodásra való (hátát) az. – לְשׁוֹן חֻטְוֵי כְּפָשׁוּטוֹ – [A „*hátát*” megtisztítást jelent egyszerű [szószerinti] jelentése szerint.²¹ – וּלְפִי הַלְכוּתוֹ – A vele kapcsolatos törvények alapján azonban – קָרָאָה הַכְּתוּב חֻטְאָת – azért nevezi a Szentírás itt [ezzel a kifejezéssel], [amely] vétekáldozat[ot is jelent], – לוֹמַר שֶׁהִיא – mert ezzel utal arra, hogy az [a vörös tehén] olyan akár az áldozati hús [„vétekáldozat”], – לְהֶאֱסֹר בְּהִנְאָה – és ezért tilos abból hasznót [húzni].

וּכְבֹּס הָאֵפָסָף אֶת אֶפְרַיִם הַפָּרָה אֶת בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד הָעֶרְב, וְהִיָּתָה לְבִנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגֵר הַגֵּר בְּתוֹכָם
לְחֻקַּת עוֹלָם. (במדבר יט, י)

És az, aki összegyűjti a tehén hamuját, mossa meg ruháit és tisztátalan legyen estig; és ez legyen Izráel fiai számára és a jövevény számára, aki közöttük tartózkodik, örök törvényül. (4Mózes 19:10.)

הַנִּגְעַת בְּמַת לְכָל נֶפֶשׁ אָדָם, וְטָמֵא שְׂבָעַת יָמִים. (במדבר יט, יא)

Aki megérinti bármely emberi személy holttestét, az tisztátalan legyen hét napig. (4Mózes 19:11.)

הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהַר, וְאִם לֹא יִתְחַטֵּא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא יִטְהַר. (במדבר יט, יב)

Tisztálkodjék ezzel a harmadik napon és a hetedik napon tiszta lesz; de ha nem tisztálkodik a harmadik napon, akkor a hetedik napon nem lesz tiszta. (4Mózes 19:12.)

Tisztálkodjék ezzel... – בְּאֶפְרַיִם הַפָּרָה – [A tehén] hamvaival.²² הוּא יִתְחַטֵּא בּוֹ

כָּל הַנִּגְעַת בְּמַת בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר יָמוּת וְלֹא יִתְחַטֵּא אֶת מִשְׁכַּן יְהוָה טָמֵא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל, כִּי מִי נִגְדָה לֹא זָרַק עָלָיו טָמֵא יְהִיָּה עוֹד טָמֵא אֹתוֹ בּוֹ. (במדבר יט, יג)

Bárki, aki megérint egy tetemet, bármely emberi személy holttestét és nem tisztálkodik, az Örökkévaló hajlékát tisztátalanította meg, irtassék

¹⁹ *Siralmak* 3:53.

²⁰ *Zhárjá* 2:4.

²¹ Nem pedig „vétekáldozat”-ot.

²² A *vo* („azzal”) szó hímnemű, tehát nem utalhat a *pára* („tehén”)-ra, amely nőnemű, hanem csakis az *éfer* („hamu”)-re, amely szintén hímnemű. (*Gur Árje*)

ki az a személy Izráelből, mert a tisztító vizet nem hintették még reája, tisztátalan legyen, tisztátalansága rajta van. (4Mózes 19:13.)

בְּנֶפֶשׁ בְּמֵת – ...egy tetemet, bármely emberi személy [holttest]ét... – מִיֵּזֶה מֵת – Miféle halottat?²³ – שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם – Egy emberi személyét²⁴. – לְהוֹצִיא נֶפֶשׁ – Ez [pedig] kizárja egy állat [tetemét]²⁵, – שְׂאִין טְמֵאָתָה צְרִיכָה הַנֶּזֶחַ – amelynek rituális tisztátalansága²⁶ nem igényel hintést.²⁷

דָּבָר אֲחֵר – Egy másik értelmezés: – בְּנֶפֶשׁ – [az] „[emberi] személy [holttest]ét” – זוּ רְבִיעִית דָּם – egy röviit-nyi²⁸ vérre utal.²⁹

אִם אָת מִשְׁפַּן ה' טָמֵא – ...az Örökkévaló hajlékát tisztátalanította meg... – וְנִכְנס לְעֻזָּה – Amennyiben [úgy] lép be a Miskán udvarába³⁰, – אֶפְלוּ בְטַבִּילָה – még akkor is, ha rituálisan alámerült, – בְּלֹא הִזְאָת שְׁלִישִׁי וְשִׁבְעִי – de nem hintették meg a harmadik és a hetedik [napon].³¹

עוֹד טְמֵאָתוֹ בּוֹ – ...tisztátalansága rajta van. – אַף עַל פִּי שֶׁטָבַל – Még akkor is, ha rituálisan alámerült.

זֶאת הַתּוֹרָה אֲדָם פִּי יָמוֹת בְּאֵהָל, כָּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׁבַעַת יָמִים.
(במדבר יט, יד)

Ez a tan, ha meghal valaki sátorban, bárki, aki bemegy a sátorba és minden, ami a sátorban van, tisztátalan legyen hét napig. (4Mózes 19:14.)

²³ A *hánogéá bömét bönefes ádá*m szövegrészt nem úgy kell fordítani, hogy „Bárki, aki megérint egy halottat vagy bármely emberi személy holttestét”, mert az így két holttest egyikének vagy másikának a megérintésére utal, „egy [állati] tetem”-re vagy „egy emberi személyre/lélek”-re. Ehelyett itt egyetlen holttest megérintésére utal a szöveg: „egy tetemet, bármely emberi személy holttestét”. Ez pedig kizárja az állati tetemeket. (*Mizráhi*)

²⁴ Szó szerint „lélekét”.

²⁵ Rási fentebb, a 11. versben nem fűz kommentárt ehhez a szövegrészhez, mivel ott a *bömét löhol nefes ádá*m-ot nyilvánvalóan úgy kell fordítani, hogy „bármely emberi személy holttestét,” ami kizár bármiféle állati tetemet (*Mizráhi*).

²⁶ Vagyis az általa átadott rituális tisztátalanság.

²⁷ Annak, aki állati tetem érintése révén vált tisztátalanná, csupán egy rituális alámerülésre van szüksége a megtisztuláshoz.

²⁸ 86 ml.

²⁹ Amely egy emberi holttestből ömlött ki.

³⁰ És nem magának a Miskánnak az épületébe, mivel az még a rituálisan tiszta személyek számára is tilos (kivéve persze a pap számára, aki azért lép be, hogy elvégezze a Szentély-szolgálatot) (*Mizráhi*).

³¹ A harmadik napi hintés önmagában illetve a hetedik napi hintés önmagában nem elegendő. A kettő együttesen szükséges. (*Mizráhi*)

בְּעוֹד שֶׁהֵמֶת בְּתוֹכוֹ – **...bárki, aki bemegy a sátorba...** – כָּל הַבָּא אֶל הָאֵהָל – Amíg bent van a holttest.³²

וְכָל כְּלֵי פְתוּחֵי אֲשֶׁר אֵין צָמִיד פְּתִיל עָלָיו, טָמֵא הוּא. (במדבר יט, טו)

Minden nyitott edény, melyen nincsen szoros fődél, tisztátalan. (4Mózes 19:15.)

A Tóra itt egy cserépedényre utal³³, – **Minden nyitott edény...** – בקְּלֵי חָרֶס הַפְּתוּב מְדַבֵּר – amely nem válik rituálisan tisztátalanná kívülről, – אֶלֶּא מִתּוֹכוֹ – hanem [csakis] belülről. – לְפִיכֶךָ – Tehát, – אִם אֵין – öszszezárva, – בְּחִבּוּר – ha a fedele nincs rendesen rászorítva, – מְגוּפַת צָמִידְתּוֹ פְּתוּלָה עָלָיו יָפָה – de ha a fedele szorosan rajta van, – טָמֵא הוּא – akkor tisztátalanná válik, – יֵשׁ צָמִיד פְּתִיל עָלָיו – akkor tiszta.

– **...szoros...** – לְשׁוֹן מְחַבֵּר בְּלִשׁוֹן עֲרָבִי – A szó arabul oda/hozzáerősítést jelent. – וְכֵן נִפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתְּלָתִי – Hasonlóan: „Isten volt velem a küzdelemben,”³⁴ – נִתְחַבְּרָתִי עִם אַחֹתִי – [ami a szövegkörnyezetben azt jelenti, hogy] ragaszkodás alakult ki bennem nővérem iránt.

וְכָל אֲשֶׁר יַגַּע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחַלֵּל חֶרֶב אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּעֶצֶם אָדָם אוֹ בְּקַבֵּר, יֵטֵמֵא שְׁבַעַת יָמִים. (במדבר יט, טז)

És mindenki, aki megérint a nyílt mezőn fegyver által megöltet vagy holttestet vagy emberi csontot vagy sírt, tisztátalan legyen hét napig. (4Mózes 19:16.)

– **...a nyílt mezőn...** – רְבוּתֵינוּ דְרִשׁוּ – A bölcsek úgy magyarázták, – לְרִבּוּת גּוֹלֵל וְדוּפֶק – hogy ez kiterjesztendő³⁵ a *golél*-ra [vagyis] a koporsó fedele-

³² Nem bárki, aki bármikor később bemegy a sátorba. A sátor, amelyben a halálest történt, nem tesz örökké tisztátalanná. Vagy talán igen? Összevetjük a „bárki, aki bemegy a sátorba” szövegrészt a „minden, ami a sátorban van” szövegrésszel, amely egyértelműen egy olyan tárgyra utal, amely bent van a sátorban a halottal. Miért kell hát hozzáadni a szöveghez azt, hogy „bárki, aki bemegy a sátorba”? Megtanítandó, hogy a tisztátalanná válás nem korlátozódik azokra a személyekre és tárgyakra, akik illetve amelyek a halál pillanatában a sátorban voltak, hanem kiterjed bárkire, aki a halál bekövetkeztét követően belép, feltéve, hogy a halott még mindig ott van a sátorban. (Gur Árje)

³³ A „nyitott” szó azt implikálja, hogy a tisztátalanság az edény nyílásának érintése révén adódik át, és a cserépedények akkor válnak rituálisan tisztátalanná, amikor a tisztátalanságot közvetítő dolog a belső felületükkel érintkezik (3Mózes 11:33.). (Gur Árje)

³⁴ 1Mózes 30:8.

³⁵ Mint a tisztátalanság átadóira.

lére és a *dofék*-ra [vagyis] a koporsó oldallapjaira [is]³⁶. – וּפְּשׁוּטוֹ – A [szövegrész] egyszerű jelentőse: – עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה – „a nyílt mezőn”, – שָׁאִין שָׁם אֵהָל – ahol nincsen sátor, – מְטֵמָא הַמֵּת שָׁם בְּנִגְיָעָה – a holttest érintés révén adja át a rituális tisztátalanságot.

וְלָקַחוּ לְטֵמָא מֵעֵפֶר שֶׁרַפַּת הַחֲטָאִת, וְנָתַן עָלָיו מֵיִם חַיִּים אֶל כָּלִי. (במדבר יט, יז)

És vegyenek a tisztátalan számára a tisztálkodásra való hamuból és tegyenek reá forrásvizet egy edényben. (4Mózes 19:17.)

וְלָקַח אֶזוּב וְטָבַל בְּמֵיִם אִישׁ טְהוֹר וְהִזָּה עַל הָאֵהָל וְעַל כָּל הַכְּלִיִּם וְעַל הַנֶּפֶשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ שָׁם, וְעַל הַנֶּגַע בְּעַצָּם אוֹ בְּחֻלָּל אוֹ בְּמֵת אוֹ בְּקֶבֶר. (במדבר יט, יח)

És egy tiszta férfiú vegyen izsópot és mártsa a vízbe, hintse a sátorra és mind az edényekre és a személyekre, akik ott voltak és arra, aki megérintette a csontot vagy a megöltet vagy a holttestet vagy a sírt. (4Mózes 19:18.)

וְהִזָּה הַטְּהוֹר עַל הַטֵּמָא בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וְחִטָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִכְסוּ בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּמֵיִם וְטָהַר בְּעֶרְבּוֹ. (במדבר יט, יט)

És a tiszta személy hintsen a tisztátalanra a harmadik napon és a hetedik napon; így megtisztítja a hetedik napon és mossa meg ruháit és fűrödjék meg vízben és este tiszta lesz. (4Mózes 19:19.)

הוא גָּמַר טְהוֹרָתוֹ – ...**így megtisztítja a hetedik napon...** – וְחִטָּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי – Ezzel fejeződik be a megtisztítása.³⁷

וְאִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְלֹא יִתְחַטֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִחוּץ הַקֶּהָל, כִּי אֵת מִקְדָּשׁ יְהוָה טֵמָא מִי נִדָּה לֹא זָרַק עָלָיו טֵמָא הוּא. (במדבר יט, כ)

De az a férfiú, aki tisztátalan lesz és nem tisztálkodik, irtassék ki az a személy a gyülekezet közül, mert az Örökkévaló szentélyét

³⁶ *Hulin* 72a. Ez Rási értelmezése (uo.) a *golél* és a *dofék* kifejezésre. A Toszáfot (*Szánhedrin* 47b.) azonban ezzel nem ért egyet; szerinte a *golél* a sírkő, a *dofék* pedig azokat a kisebb köveket jelöli, amelyek a sírt veszik körbe és támasztják a sírkövet.

³⁷ A harmadik napi hintés nem elegendő, ha a folyamatot nem tetőzi be a hetedik napon elvégzett hintés. A Tóra ezt már mondta, de talán csak azért, hogy engedélyezze az olyan legszentebb tárgyak megérintését, mint amilyenek a Szentély áldozatai. A félreértéseket elkerülendő tehát ez a külön kijelentés egyértelművé teszi, hogy bármi olyan tárgynak a megérintéséhez, amely szent, legyen az akár a kohénnek járó *trumá*, mind a kettő hintés együttesen szükséges. (*Gur Árje* a *Kidusin* 62a-ból)

megtisztátalanította, a tisztító vizet nem hintették reá, tisztátalan ő.
(4Mózes 19:20.)

אִם נֶאֱמַר – **De az a férfiú, aki tisztátalan lesz, stb.** – אִישׁ אֲשֶׁר יִטְמָא וְגוֹמֵר – Ha „Mikdás” hangzik el [ebben a versben], – לָמָּה נֶאֱמַר מִשְׁכֵּן כּוֹ – akkor miért hangzott el „Miskán”^{38?}... stb., – כְּדֹאֵיתָא בְּשִׁבוּעוֹת – amint az a [Talmud] Svuoct traktátusában áll.³⁹

וְהִיָּתָה לָהֶם לְחֻקֵּי עוֹלָם, וּמִזֶּה מִי הַנִּדָּה יִכַּסּוּ בְּגָדָיו וְהִנָּעוּ בְּמֵי הַנִּדָּה יִטְמָא עַד הָעָרֶב.
(במדבר יט, כא)

És legyen ez nekik örök törvényül: És az, aki hinti a tisztító vizet, mossa ki a ruháját, és az aki megérinti a tisztító vizet, legyen tisztátalan estig.
(4Mózes 19:21.)

רְבוּתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁהַמִּזְהָ – **...És az, aki hinti a tisztító vizet...** – וּמִזֶּה מִי הַנִּדָּה – A bölcsek azt mondják, hogy az, aki a hintést végzi, tiszta,⁴⁰ – וְזֶה בָּא לְלַמֵּד – és hogy ez azt tanítja, – שֶׁהַנוֹשֵׂא מִי חֻטְאָה – hogy az, aki viszi a tisztító vizet,⁴¹ – טְמָא – rendkívül tisztátalanná válik, – לְטִמְאָה בְּגָדִים שֶׁעָלָיו – annyira, hogy tisztátalanná teszi [még] a ruháit [is], amiket visel,⁴² – מֵה שֶׁאֵין כֵּן בְּנוֹגֵעַ – nem úgy az [a személy], aki [a vizet] érinti meg.⁴³ – וְזֶה שֶׁהוֹצִיא בְּלִשׁוֹן מִזֶּה – És az ok, hogy a Tóra ezt a máze („az, aki hinti”) szóval fejezte ki, – לִוְמַר לָךְ – az, hogy megtanítsa, – שֶׁאֵין – hogy [a víz] nem teszi tisztátalanná [azt, aki viszi], – עַד שֶׁיְהִיָּה בָּהֶן שְׁעוֹר הַזֹּאֵה – hacsak nincs [az edényben] annyi, amennyi már elegendő a hintéshez.

³⁸ A 13. versben.

³⁹ 16b. A „Mikdás” kifejezés a jeruzsálemi Szentélyre utal, a „Miskán” pedig a sivatagi Szentélyre. Mivel a kettő hasonló egymáshoz, elegendőnek tűnik kijelenteni, hogy bármelyikükbe lép is be valaki tisztátalan állapotban, az főben járó bűn. Miért szükséges hát mind a két vers [a 13. és a 20.]? Mert a két Szentély mindegyike olyan sajátos szentséggel volt felruházva, amely a másiktól hiányzott. A Miskán, azaz a pusztai Szentély például a „semen hámasiáh”-hal (felkenő olajjal) (2Mózes 40:9.) volt felszentelve, a Mikdás, vagyis a jeruzsálemi kőszentély viszont nem. A Miskán rituális beszennyezése ezért talán súlyosabb bűn. A Mikdás-t ugyanakkor örökre szentelték fel; a helye, még azt követően is, hogy lerombolták, mind a mai napig szent. A Mikdás rituális beszennyezése ezért talán súlyosabb bűn. Nos hát ezért szükséges mind a két vers.

⁴⁰ Az „És a tiszta személy hintsen” (19. vers) szövegrészből.

⁴¹ „Az, aki hinti,” valószínűleg viszi is (*Gur Árje*) valami más célból is, mint a hintés (*Mizráhi*). És ez a vivés, és nem pedig a hintés teszi őt tisztátalanná.

⁴² Vagy megérint, miközben viszi a vizet (*Mizráhi*).

⁴³ Anélkül, hogy vinné azt. Ő nem válik rendkívül tisztátalanná, és a tisztátalanságot csupán csak arra az ételre és italra viszi át, amit megérint, ruhadarabokra azonban nem. (*Mizráhi*)

ואין יגוע וגומר יטמא – ...és az aki megérinti, stb., legyen tisztátalan. – ועון כבויס בגדיס – De a ruhái nem igényelnek rituális mosást.⁴⁴

וכל אשר יגע בו הטמא יטמא, והנפש הנגעת תטמא עד הערב. (במדבר יט, כב)

És mindaz, amit megérint a tisztátalan, legyen tisztátalan, és a személy, aki megérinti, tisztátalan legyen estig. (4Mózes 19:22.)

– És mindaz, amit megérint a tisztátalan... – והנה – [Amit] ez a személy [megérint], – ושנטמא במת – aki tisztátalanná vált egy holttest révén, – יטמא – **legyen tisztátalan.**

– és a személy, aki megérinti... – בו בטמא מת – Őt⁴⁵, [vagyis] azt, aki a halott miatt tisztátalanná vált.

– tisztátalan legyen estig. – כאן למדנו – Itt megtanultuk, – והנוגע בו – hogy a halott a tisztátalanság „atyának atyja”⁴⁶, – אב הטמאה – az pedig, aki megérinti [a holttestet], a tisztátalanság elsődleges forrása⁴⁷, – ומטמא אדם – és tisztátalanná tesz egy másik személyt.⁴⁸

– זהו פרושה לפי משמעה והלכותיה – Ez a háláhának és az értelemszerűségnek megfelelő magyarázata – ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן – Mose Hádársán rabbi kommentárjából pedig átvettem az aggádikus midrásnak megfelelő értelmezést. – וזהו – Ez a következő:

[2. vers] יקחו אליך – ...hozzanak neked... – משלהם – A sajátjukból. – כשם – az aranyfüggőket – לעגל – ahogyan [korábban] adtak aranyfüggőket – פרקו נזמי הזהב – az [arany]borjúért⁴⁹ – משלהם – a sajátjukból, – כן יביאו זו לכפרה משלהם – úgy ezt is a sajátjukból hozzák, engesztelésül.

⁴⁴ Mivel őt a Tóra más kategóriába sorolja, mint a vers első felében említett máze-t, vagyis azt, „aki hinti” és egyben viszi is a vizet, és ezzel magasabb fokú tisztátalanságra „tesz szert”. (Sifré Háhámim)

⁴⁵ Rási itt tisztázza a „megérinti” ige tárgyát.

⁴⁶ Vagyis annak legintenzívebb elsődleges forrása.

⁴⁷ Szó szerint „atyja”.

⁴⁸ Normál esetben csupán a tisztátalanság elsődleges forrása képes embereknek átadni a tisztátalanságot. Egy olyan tárgy, amely a tisztátalanságot közvetlenül egy elsődleges forrástól vette át, azt csupán enni- és innivalónak képes továbbadni. Versünk azonban azt mondja, hogy az a személy, aki egy halott érintésétől vált tisztátalanná, a tisztátalanságot tovább tudja adni más embereknek. Vagyis az a személy, aki egy halott érintésétől vált tisztátalanná, az elsődleges forrás státuszával bír. A holttest maga pedig a tisztátalanság legintenzívebb elsődleges forrása (Széfer Zikáron). Ezt csupán a vers végén szereplő „és a személy, aki megérinti, tisztátalan legyen” szövegrészből lehet levezetni, ugyanis a vers elejének „És mindaz, amit megérint a tisztátalan, legyen tisztátalan” szövegrésze érthető úgy is, mint ami kizárólag enni- és innivalóra utal (Böer Jichák).

⁴⁹ 2Mózes 13:3.

פְּרָה אֲדָמָה – ...tehenet, vöröset... – מִשָּׁל לְכֵן שִׁפְתָּהּ – Ez összevethető a szolgálóleány gyermekének esetével, – שְׁטַנֵּף פְּלִטִין שֶׁל מֶלֶךְ – aki bepiszkította a király palotáját. – אָמְרוּ – Azt mondták: – תָּבֵא אִמּוֹ וּתְקַנַּח הַצּוֹאֵה – „Jöjjön ide a gyermek anyja és takarítsa fel a piszkot.” – כִּךָ – Ugyanígy: – תָּבֵא פְּרָה וּתְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל – jöjjön a tehen és engeszteljen a borjúért.

אֲדָמָה – ...vörös... – עַל שֵׁם – Megfeleltetendő [annak, ami írva van:]⁵⁰ – אִם עָשָׂה כְּתוּלָה – „Ha bűneitek olyanok is, mint a karmazsin...” – שֶׁחֶטָא קְרוּי אָדוּם – A bűn úgy ábrázoltatik, mint [ami] vörös.

תְּמִימָה – ...hibátlan... – עַל שֵׁם יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיוּ תְּמִימִים – Megfeleltetendő az izraelitáknak, akik hibátlanok voltak, – וְנַעֲשׂוּ בוֹ בְּעֲלֵי מוֹמִין – de aztán hibásakká váltak általa [az aranyborjú által]. – תָּבֵא זֶה – [De] majd jön ez [az áldozat], – וּתְכַפֵּר עֲלֵיהֶם – és engesztelést hoz nekik, – וַיִּחְזְרוּ לְתַמּוּתָם – és így visszatérnek hibátlanságuk [állapotába].

כֶּשֶׁם שֶׁפָּרְקוּ מֵעֲלֵיהֶם עַל – ...amelyen még nem volt járom. – לֹא עָלָה עָלֶיהָ עַל – שְׁמִים – Amiképpen ők is levetették magukról a mennyei járomot.

[3. vers] **אֶל אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן – ...Elázárnak, a papnak...** – כֶּשֶׁם שֶׁנִּקְהָלוּ עַל אֶהֱרֹן – כֶּשֶׁם שֶׁנִּקְהָלוּ עַל אֶהֱרֹן – Amiképpen ők Áron, a pap köré gyűltek⁵¹ – לַעֲשׂוֹת הָעֵגֶל – [és kényszerítették őt], hogy készítse el a borjút].⁵² – וְלִפִּי שִׂאֵהֶרֶן עָשָׂה אֶת הָעֵגֶל – És mivel Áron készítette el a borjút, – לֹא נִתְּנָה לוֹ עֲבוּדָה זֶה עַל יָדוֹ – ezt a szolgálatot nem ő [maga] végezte el, – וְשִׂאֵין קִטְגוֹר נַעֲשָׂה סַגְנוֹר – hiszen a vádló nem szerepelhet védőként.⁵³

[5. vers] **וְשָׂרַף אֶת הַפְּרָה – És égessék el a tehenet...** – כֶּשֶׁם שֶׁנִּשְׂרַף הָעֵגֶל – Amiképpen a borjút is elégették.⁵⁴

[6. vers] **עֵץ אֲרִז וְאֵזוֹב וְשֵׁנֵי תוֹלַעַת – ...cédrusfát, izsópot és karmazsint...** – כֶּשֶׁם שֶׁלִּשְׁתֵּי אֵשׁ – Ez a három faj – כֶּשֶׁם שֶׁלִּשְׁתֵּי אֵשׁ – megfelel annak a három-ezer férfinak,⁵⁵ – שֶׁנִּפְּלוּ בְּעֵגֶל – akik elpusztultak a borjú miatt.

– וְאֲרִז הוּא הַגָּבוֹה מִכָּל הָאֵילָנוֹת – A cédrus az összes fa közül a legmagasabb, – וְאֵזוֹב נְמוּךְ מִכָּל – az izsópot pedig a legalacsonyabb. – עֵץ אֲרִז – Ez kifejezésre juttatja, – וְשֵׁנֵי תוֹלַעַת – hogy a fennhéjázó, aki pökhendin vétkezett, – וְחֶטָא

⁵⁰ Jesájá 1:18.

⁵¹ 2Mózes 32:1-4.

⁵² Ugyanígy az engesztelés is a kohén által kell történnjen.

⁵³ Mivel részvétele a megtisztításban emlékeztetne erre a súlyos vétekre.

⁵⁴ Mózes által. Amikor meglátta a bálványt, összetörte a törvénytáblákat, és elégette a borjút. (uo. 32:20.)

⁵⁵ Uo. 32:28.

– meg kell, hogy alázkodjék, – כְּאִזּוֹב וְתוֹלַעַת – akár az izsóp és a pondró,⁵⁶ – וַיִּתְכַפֵּר –
 לוֹ – hogy engesztelést nyerjen.

[9. vers] לְמִשְׁמַרְתָּ – ...**órizetül...** – כְּמוֹ שֶׁפִּשַׁע הָעֵגֶל – Akár a borjúval való vétke-
 zés, – שְׁמוֹר לְדוֹרוֹת – amely nemzedékeken át megmarad – לְפָרְעֵנוֹת – büntetésül, –
 וְאִין לָךְ פְּקָדָה – hiszen nincs olyan számvetés, – שְׂאִין בָּהּ מִפְּקָדַת הָעֵגֶל – amely ne fog-
 lalná magában a borjúval [való vétkezést], – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van: – וּבְיוֹם פְּקָדֵי
 וּגְוֹמֵר וּפְקָדֵי וְגוֹמֵר – „...amely napon majd számon kérem, számon veszem [akkor rajtok
 bűnüket]”⁵⁷. – וּכְשֶׁם שֶׁהָעֵגֶל מְטַמֵּא כָּל הָעוֹסְקִין בּוֹ – És amiképpen a borjú is bemocskolt
 mindenkit, akinek része volt benne,⁵⁸ – כִּף פָּרָה מְטַמֵּאָה כָּל הָעוֹסְקִין בָּהּ – ugyanúgy a
 tehén is tisztátalanná tesz mindenkit, akinek része van benne.⁵⁹ – וּכְשֶׁם שֶׁנִּשְׁטְהָרוּ –
 וַיִּזְרוּ עַל – Amiképpen megtisztultak a hamvai által, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van: – כִּף וְלָקְחוּ לְטָמֵא –
 „...a víz színére szórta...”,⁶⁰ – כִּף וְלָקְחוּ לְטָמֵא – ugyanúgy „vesznek
 majd a tisztátalanná vált számára – מִעֵפֶר שֶׁרַפַּת הַחֲטָאת וְגוֹמֵר – az elégetett vétekáldo-
 zat hamvaiból stb.”⁶¹

וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה מְדַבְּרֵי צֶן בְּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשֶׁב הָעָם בְּקָדֵשׁ, וַתָּמַת שָׁם מִרְיָם וַתִּקְבֹּר
 שָׁם. (במדבר כ, א)

**És Izráel fiai, az egész község, elérkeztek Cin sivatagába az első hónap-
 ban, és letelepedett a nép Kádésben; és meghalt ott Mirjám, és eltemet-
 ték őt ott. (4Mózes 20:1.)**

כָּל הָעֵדָה – ...**az egész község...** – עֵדָה הַשְּׁלֵמָה – A teljes közösség,⁶² – שֶׁכָּבֵר
 מֵתוֹ מִתֵּי מְדַבְּרֵי – mert azok, akiknek meg kellett halniuk a pusztaságban, már elpuszt-
 ultak, – וְאֵלוּ פָּרְשׁוּ לַחַיִּים – ezek pedig [már] az életre különítették el.

וַתָּמַת שָׁם מִרְיָם – ...**és meghalt ott Mirjám...** – לָמָּה נִסְמְכָה מִיַּתַּת מִרְיָם – Miért
 áll a Mirjám haláláról szóló rész – לְפָרֶשֶׁת פָּרָה אֲדָמָה – közvetlenül a vörös tehenről
 szóló rész mellett?⁶³ – לֹא לִימֵר לָךְ – Azt tanítandó, – מֵה קָרְבָּנוֹת מִכְּפָרִין – hogy amiképp-

⁵⁶ A „toláát” (karmazsin) szó szerint „a pondró”-nak van fordítva. A karmazsint ugyanis bizonyos fajta magokból vonták ki, amelyek mindegyikében egy pondró volt (Rásinak a *Jesájá* 1:18-hoz írt kommentárjából).

⁵⁷ Azaz az aranyborjúval elkövetett bűnt. (2Mózes 32:34.)

⁵⁸ Vagyis a vele való vétkezésben.

⁵⁹ Vagyis a belőle való tisztítóvíz elkészítésében.

⁶⁰ „És megragadta [Mózes] a borjúbálványt, amelyet alkottak és elégette a tűzben és megőrlte, míg finom porrá nem mállott, azután a víz színére szórta és megitta vele Izráel fiai.” (uo. 32:20.)

⁶¹ 4Mózes 19:17.

⁶² Senki sem hiányzott.

⁶³ A vörös tehenet akkor hozatta Mózes, amikor a *Miskán* épült, vagyis a kivonulást követő második évben, Mirjám viszont a negyvenéves pusztai vándorlás végén halt meg.

pen az áldozatok engesztelést hoznak, – אַף מִיַּת צְדִיקִים מִכַּפֶּרֶת – ugyanúgy az igazak halála is engesztelést hoz.⁶⁴

וַתָּמָת שָׁם מִרְיָם – ...és meghalt ott Mirjám... – אַף הִיא בְּנִשְׁקָה מָתָה – Ó is az isteni csók által halt meg.⁶⁵ – וּמִפְּנֵי מָה לֹא נֹאמַר בָּהּ – Akkor vele kapcsolatban miért nem szerepel: – עַל פִּי ה' – „az Örökkévaló szája által” [úgy mint Mózesnél]? – וְשָׂאִינוּ שֶׁל מַעֲלָה – Mert ez nem lenne [kellően] tiszteletteljes a Legfőbb Létezővel szemben. – וּבְאֵהָרֶן נֹאמַר – Áronnal kapcsolatban viszont az áll [a szövegben]: – עַל פִּי ה' – „az Örökkévaló szája által,” – בְּאֵלֶּה מִסְעֵי – az *Éle mászój* [kezdetű hetiszakasz]-ban.⁶⁶

וְלֹא הָיָה מַיִם לְעַדָּה וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהָרֶן. (במדבר כ, ב)

És nem volt víz a község számára, és összegyülekeztek Mózes és Áron ellen. (4Mózes 20:2.)

Xxx – És nem volt víz a község számára. – xxx – Innét⁶⁷ [vezetjük le], hogy a teljes negyven éven át – xxx – Mirjám érdeméből⁶⁸ volt kútjuk⁶⁹.

וַיָּרֶב הָעָם עִם מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ לֹא מַר וְלוֹ גִּוְעָנוּ וְלוֹ גִּוְעָנוּ אַחֲרָינוּ לְפָנֵי יְהוָה. (במדבר כ, ג)

És a nép perlekedett Mózesel és szóltak, mondván: Bárcsak elpusztultunk volna testvéreink halálával az Örökkévaló színe előtt. (4Mózes 20:3.)

Xxx – Bárcsak elpusztultunk volna. – xxx – Azt kívánjuk, bárcsak meghaltunk volna.⁷⁰

Xxx – testvéreink halálával. – xxx – Testvéreinknek csapás⁷¹ által [elszenvedett] halálával⁷², – xxx – mivel a szomjhalál szörnyűségebb.

⁶⁴ Noha ténylegesen nem áldozatként lett felajánlva, a *pára áдумá* „vétékáldozatnak” (uo. 19:9.) tekintendő, amely engesztelést hoz, akár az áldozatok. S jöllehet ugyanígy az igazak sem tényleges áldozatok, mégis engesztelést hoznak, mintha azok lennének.

⁶⁵ Nem a halál angyala által. Erre az „ott”-ból lehet következtetni a hasonló kifejezésekből: „És meghalt ott Mózes... az Örökkévaló szája által” (5Mózes 34:5.).

⁶⁶ 4Mózes 33:38.

⁶⁷ Mihelyst Mirjám meghalt, nem volt vizük (Táánit 9a.).

⁶⁸ Mirjám azért érdemelte ki a vizet, mert szemmel tartotta a kised Mózeset, amikor annak idején egy kosárban a Nílus vizére helyezték (2Mózes 2:4.). (Sziťé Háhámim Rábénu Báhjától)

⁶⁹ Az izraelitákat egész sivatagi vándorlásuk ideje alatt egy sziklatömb követte, amelyből csodálatos módon édesvíz folyt.

⁷⁰ A *lu* szócska néha lehetőséget fejez ki („talán”) (1Mózes 50:15.). Itt óhajt fejez ki. (Mizráhi)

⁷¹ Tk. betegség.

⁷² Rábénu Báhje szerint ez általánosságban a pusztai nemzedéknek a negyvenéves vándorlás ideje alatt bekövetkezett halálára utal és nem valamilyen konkrét csapásra.

Xxx – halálával. – xxx – Ez egy főnév, [ami ugyanazt jelent], mint a (xxx – bömitát áhénu). – xxx – Éppen ezért helytelen lenne ezt így értelmezni: – xxx – „amikor elpusztultak testvéreink,”⁷³ – xxx – ha ugyanis ez lenne a [szövegrész] értelme, a [szó] vokalizációja (xxx – bigvoá) kellett volna legyen.

וְלָמָּהּ הִבַּאתֶם אֶת קֶהֱל יְהוָה אֶל הַמִּדְבָּר הַזֶּה לְמוֹת שָׁם אֲנַחְנוּ וּבְעֵינֵינוּ. (במדבר כ, ד)

Minek is hoztátok az Örökkévaló gyülekezetét ebbe a sivatagba, hogy meghaljunk ott mi és barmaink. (4Mózes 20:4.)

וְלָמָּהּ הִעֲלִיתֵנוּ מִמִּצְרַיִם לְהִבְיֵא אֶתְנוּ אֶל הַמָּקוֹם הַרָע הַזֶּה לֹא מְקוֹם יָרֵעַ וּתְאֵנָה וְגֹפֶן וְרִמּוֹן וַיְמִים אֵין לְשָׂתוֹת. (במדבר כ, ה)

És minek vezettetek föl bennünket Egyiptomból, hogy elhozzatok bennünket erre a gonosz helyre? Nem hely ez a vetés, a füge, a szőlő és a granát számára, és víz sincsen az ivásra. (4Mózes 20:5.)

וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקֶּהֱל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיִּרְא כְבוֹד יְהוָה אֲלֵיהֶם. (במדבר כ, ו)

És Mózes és Áron elment a gyülekezet elől a találkozás sátrának bejáratához és leborultak arcukra és megjelent nekik az Örökkévaló dicsősége. (4Mózes 20:6.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר כ, ז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 20:7.)

קַח אֶת הַמַּטֵּה וְהַקֶּהֱל אֶת הָעֵדָה אִתָּה וְאַהֲרֹן אַחִיד וְדַבַּרְתֶּם אֶל הַסֹּלַע לְעֵינֵיהֶם וְנָתַן מִמַּי וְהִצֵּאתָ לָהֶם מִים מִן הַסֹּלַע וְהִשְׁקִיתָ אֶת הָעֵדָה וְאֶת בְּעֵרָם. (במדבר כ, ח)

Vedd a botot és gyűjtsd egybe a községet, te és testvéred, Áron, és szóljatok a sziklához szemük előtt, hogy adja ki vizét és te ki fogsz hozni számukra vizet a sziklából, és így megitatod a községet és barmaikat. (4Mózes 20:8.)

Xxx – és barmaikat. – xxx – Innét [vezetjük le], – xxx – hogy a Szent, Áldott Ő, törődik – xxx – az izraeliták vagyonával [is].⁷⁴

⁷³ Semmivel sem utalva arra, hogy a szomjhalál rosszabb a valamilyen csapás, kór által bekövetkező halálnál. (Gur Árje)

⁷⁴ Tánhumá 9.

וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַמַּטֵּה מִלְּפָנֵי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוְּהוּ. (במדבר כ, ט)

És vette Mózes a botot az Örökkévaló színe elé, amint megparancsolta neki. (4Mózes 20:9.)

וַיִּקְהֲלוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶת הַקְּהָל אֶל פְּנֵי הַסֵּלַע וַיֹּאמְרוּ לָהֶם שְׁמַעוּ נָא הַמַּרְיָם הַזֶּה הֲזֵה נוֹצִיא לָכֶם מַיִם. (במדבר כ, י)

És Mózes és Áron egybegyűjtötte a gyülekezetet a szikla elé; és mondta nekik: Halljátok csak, ti engedetlenek! Vajon ebből a sziklából hozzunk-e ki nektek vizet? (4Mózes 20:10.)

וַיִּקְהֲלוּ וּגְוֹמֵר – **...egybegyűjtötte...** – זֶה אֶחָד מִן הַמְּקוֹמוֹת – Ez az egyike azoknak a helyeknek, – שְׁהֵחֲזִיק מְעַט אֶת הַמַּרְבֵּה – ahol kis helyen sok ember is elfért.

לְפִי שְׁלֵא – **...Vajon ebből a sziklából hozzunk-e ki...?** – מִיֵּשֵׁב לוֹ – ⁷⁵ – mert nem ismerték [a sziklát], – הָיָו מְכִירִין אוֹתוֹ – a szikla befészkelte magát – בֵּין הַסֵּלַעִים – a többi szikla közé, – כִּשְׁנִסְתַּלַּק הַבָּאָר – amikor elhagyta [őket] a forrás [vagyis amikor meghalt Mirjám]. – וְהָיָו יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לָהֶם – Az izraeliták így szóltak hozzájuk: – מִה לָּכֶם מֵאֵיזָה סֵלַע – „Nem mindegy nektek, melyik sziklából – הֲזֵה הַמַּרְיָם – hoztok ki vizet nekünk?” – עֲזָרָה לְהֵם הַמַּרְיָם – Ezért nevezte őket „**engedetlenek**”-nek, [amelynek három értelme van]: – סִרְבָּנִים – „arcátlanok”, – מוֹרִים אֶת מוֹרֵיהֶם – [vagy olyanoknak,] akik kioktatják tanítóikat. – **Vajon ebből a sziklából – הֲזֵה הַמַּרְיָם – Vajon ebből a sziklából – הֲזֵה הַמַּרְיָם – Vajon ebből a sziklából –** נוֹצִיא לָכֶם מַיִם – **hozzunk-e ki nektek vizet?**

וַיִּרָם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֵּלַע בְּמַטְהוֹ פַּעַמַּיִם וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם רַבִּים וַתִּשְׁתּׁה הָעַדָּה וּבְעֵינֵיהֶם. (במדבר כ, יא)

És Mózes felemelte kezét, és botjával kétszer ráütött a sziklára, és bőven ömlött ki a víz, és ivott a közösség és barmaik. (4Mózes 20:11.)

פַּעַמַּיִם – **...kétszer...** – לְפִי שְׁבִרָא שׁוֹנָה – Mert először – לֹא הוֹצִיא אֶלָּא טַפִּין – csak egy pár csepp jött ki belőle, – לְפִי שְׁלֵא צִוְּהוּ הַמְּקוֹם לְהַכּוֹתוֹ – mivel Isten nem azt parancsolta, hogy üssenek rá, – אֶלָּא – hanem hogy: – אֶלָּא – „...szóljatok a sziklához”, ⁷⁶ – וְהָמָּה דְּבִרּוּ אֶל סֵלַע אַחַר – de ők [először] egy másik sziklához szóltak, – לֹא – de az nem adott [vizet]. – וְלֹא הוֹצִיא – Ezért azt mondták: – שְׁמָא צָרִיךְ לְהַכּוֹתוֹ – mint korábban, – שְׁנֵאמָר – ahogy írva van: ⁷⁷

⁷⁵ Különben hogyan is kételkedett volna Mózes és Áron az Örökkévaló csodatévő képességében?

⁷⁶ Uo. 20:8.

⁷⁷ 2Mózes 17:6.

– והפית בצור – „...üss a sziklára”. – [Ezek után pont] az a szikla került eléjük [amiről az Örökkévaló beszélt], – והכהו – és arra ütöttek rá.

ויאמר יהוה אל משה ואֵל אהרן יַעַן לֹא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל לִכְן לֹא תָבִיאוּ אֶת הַקְּהָל הַזֶּה אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם. (במדבר כ, יב)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Mivel nem hittetek bennem, hogy megszenteljetelem engem Izrael fiainak szeme előtt, ezért nem vezethetitek be ezt a gyülekezetet arra a földre, melyet nekik adok. (4Mózes 20:12.)

יען לא הֶאֱמַנְתֶּם בִּי – ...Mivel nem hittetek bennem... – Ezzel mutatja meg az Írás, – שְׂאֵלוּלֵי חֲטָא זֶה בְּלֶכְד – hogy ha nem lett volna ez a bűnük, – הֵיוּ כְּדֵי שְׁלֹא יֵאמְרוּ עֲלֵיהֶם – hogy ne mondják rájuk: – כַּעֲוֹן שְׂאֵר דּוֹר הַמְדַבֵּר – mint a sivatagi nemzedék bűne, – שְׁנִגְזָר – akik azt a büntetést kapták, – שְׁלֹא יִכְנָסוּ לְאָרֶץ – hogy nem mehetnek be az Országba, – כִּף הָיָה עוֹן מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן – ilyen volt Mózes és Áron bűne.

– [Nem világos, hogy miért kaptak ilyen súlyos büntetést azért, hogy ütötték a sziklát ahelyett, hogy beszéltek volna hozzá?] Hát [az amikor Mózes azt mondta: „Vajon juhot és marhát vágjanak-e le...?”⁷⁸ – קִשָּׁה מִזֶּה – nem súlyosabb [vétek volt ennél? És azért mégsem kapott büntetést Mózes, hiába nem bízott az Örökkévaló szavában]? – אֵלָּא לְפִי שְׁבִסְתָּר – Nem [volt az súlyosabb], mivel az titokban történt. – וְכֵן – [Így hát] megkímélte őt, – וְכֵן – ám itt, – לֹא חֲסַף עָלָיו הַכְּתוּב – mivel egész Izrael szeme előtt történt, – שְׁבִמְעַמְד כָּל יִשְׂרָאֵל – nem kímélhette meg, – מִפְּנֵי קְדוּשַׁת הַשֵּׁם – Isten nevének megszentelése miatt.

..הֵייתִי מְקַדֵּשׁ לְעֵינַי הַעֲדָה – ..הֵייתִי מְקַדֵּשׁ לְעֵינַי הַעֲדָה – [Hogyan kapcsolódik ez Isten nevének megszenteléséhez?] Mert ha szóltatok volna a sziklához – וְהוֹצִיא – és az adott volna [vizet], – הֵייתִי מְקַדֵּשׁ לְעֵינַי הַעֲדָה – megszentelődtem volna a gyülekezet szeme előtt. – וְאוֹמְרִים – Azt mondták volna: – מָה זֶה סֵלַע זֶה – ha ez a szikla, – שְׂאֵינוּ מְדַבֵּר וְאֵינוּ שׁוֹמֵעַ – ami nem beszél, nem hall, – וְאֵינוּ צָרִיף לְפָרְנֶסָה – és nincs szüksége semmire, – מְקִים דְּבוּרוֹ שֶׁל מְקוֹם – megteszi Isten parancsát, – קָל וְחִמְרָא – nekünk annál inkább meg kell tennünk, [amit ő parancsol].

xxx – ezért nem viszitek. – xxx – Ez eskü formájában hangzott el, – xxx – amint az „Ezért megesküdtem Éli háza népének”⁷⁹ [szövegrészben is ilyen értelemben szerepel a (xxx – *láhén*) szó]. – xxx – [Az Örökkévaló] sietve tett esküt, – xxx – nehogy hosszas fohászkodásba kezdjenek.⁸⁰

⁷⁸ 4Mózes 11:22.

⁷⁹ 1Sámuel 3:14.

⁸⁰ Az Örökkévaló már Egyiptomban megmondta Mózesnek, hogy nem fog bemenni az országba. „Most fogod látni, mit cselekszem a fáraóval” – most, de nem akkor, amikor majd beviszem őket az országba (2Mózes 6:1., Rási ott). Ám ez ott és akkor csupán az Örökkévaló tervéről adott tájékoztatást, amelyet idővel meg is lehetett volna változtatni ima vagy valamilyen különleges erény

הָמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יְהוָה וַיִּקְרָשׁ בָּם. (במדבר כ, יג)

Ezek a Merivá vizei, mert Izráel fiai pörlekedtek az Örökkévalóval, és ő megszentelte magát bennük. (4Mózes 20:13.)

Xxx – Ezek a Merivá vizei. – xxx – Ezek azok [a vizek], amelyeket egy másik helyen említ [a Tóra].⁸¹ – xxx – Ezeket a vizeket látták Fáraó asztrológusai, – xxx – [nevezetesen azt látták,] hogy Izrael megmentőjét – xxx – víz fogja sújtani. – xxx – Ezért rendelték el azt, hogy:⁸² „Minden születendő fiút – xxx – a folyamba dobjátok.”

Xxx – és ő megszentelte magát bennük. – xxx – Mivel Mózes és Áron általuk⁸³ halt meg.⁸⁴ – xxx – Amikor a Szent, Áldott Ő, – xxx – ítéletet hajt végre szentjeivel szemben, – xxx – féli és megszenteli Őt az emberiség.⁸⁵ – xxx – És ebben az értelemben áll [a Tórában]: – xxx – „Félelmes vagy, Isten, Szentélyedből.”⁸⁶ – xxx – És ebben az értelemben áll [a Tórában]: – xxx – „a Hozzám közelállók által megszenteltetem.”⁸⁷

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכִים מִקְדָּשׁ אֶל מֶלֶךְ אֲדוֹם פֶּה אָמַר אַחִיךָ יִשְׂרָאֵל אֶתָּה יִדְעָתָ אֵת כָּל הַתְּלָאָה
אֲשֶׁר מִצְּאֻתָּנוּ. (במדבר כ, יד)

És küldött Mózes követeket Kádésból Edom királyához: Így szól testvéred, Izráel, te ismered mind a fáradalmat, ami bennünket ért. (4Mózes 20:14.)

vagy érdem megcsillantása révén. Ám ez a mostani eskü végérvényesen megváltoztathatatlaná tette az akkori elhatározást. (*Gur Árje*. Lásd 10:29.)

⁸¹ A *hémá* („ezek azok”) szócska jelezheti azt, hogy valami, amiről szó esett egy történetben mint olyasvalamiről, ami valamikor a múltban létezett vagy megtörtént, kitartott egészen az elbeszélés jelen idejéig, de jelezheti azt is, hogy valamiről, amiről éppen most történik említést, már korábban is volt szó az elbeszélésben. A „Merivá vizei”-nek témája nem nyúlt tovább azon az epizódon, amelyben említésre került, így tehát versünk (xxx – *hémá*) szócskája nem utalhat mása, mint arra, hogy a „Merivá vizei” korábban már említve lettek (*Böer Jichák*).

⁸² 2Mózes 1:22. Lásd Rásit ott.

⁸³ Azaz a vizek által.

⁸⁴ Rási itt elmagyarázza, miképpen szenteltetett meg az Örökkévaló a vizekben, jóllehet fentebb (a 12. versben) azt mondta: „Mivel nem hittetek bennem, hogy megszenteljetek engem.”

⁸⁵ Náhmanidész nem ért egyet ezzel, szerinte megszentelés csak akkor történik, amikor a szentek rövid úton megbüntettetnek, Mózes és Áron ugyanakkor csak valamivel később halt meg. Rási végül bekövetkező halálukban ennek ellenére kellő okát látja a megszentelésnek. (*Mizráhi*)

⁸⁶ *Zsoltárok* 68:36. Ne úgy olvasd, hogy (xxx – *mimikdáséhá*), „Szentélyedből,” hanem így: (xxx – *mimökudáséhá*), „szentjeidtól.” (*Zváhim* 115b.)

⁸⁷ 3Mózes 10:3.

לְפִיכֶם פָּרַשׁ – ...testvéred, Izráel... – מִה רָאָה לְהִזְכִּיר בְּאֵן אֶחָדָה – Miért tartotta Mózes helyénvalónak, hogy itt testvéri kötelezről beszéljen? – **אֵלָא אָמַר לוֹ –** Valójában [Mózes] azt mondta neki (Edomnak): – **אֶחָדִים אֲנִינִי –** „[Hiszen] testvérek vagyunk mi, – **בְּנֵי אַבְרָהָם –** gyermekei Ábrahámnak,⁸⁸ – **שָׁנְאַמֶּר לוֹ –** akinek megmondattott:⁸⁹ – **כִּי גַר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ –** „...idegen lesz a te magzatod...„ [ez az egyiptomi száműzetésre utal,] – **וְעַל שְׁנִינִי –** s mindkettőnk felelőssége – **הָיָה אוֹתוֹ הַחֹב לְפָרְעוֹ –** eleget tenni ennek a kötelezettségnek.” [S mivel eleddig csak én róttam le tartozásomat, most rajtad a sor, hogy megtedd, ami tőled telik, segítve rajtam azzal, hogy átengedj az országodon.]

לְפִיכֶם פָּרַשׁ – ...te ismered mind a fáradságot... – אֶתְּהָ יָדַעְתָּ אֵת כָּל הַתְּלָאָה – Ezért vált el atyád a mi atyánktól, – **שָׁנְאַמֶּר –** mint írva van:⁹⁰ – **מִפְּנֵי –** „És elment más országba, testvére Jákob elől.” – **וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אֶחָיו –** A rájuk háruló kötelezettség miatt, – **וְהִטִּילוּ עַל יַעֲקֹב –** amelynek terhét Jákobra hagyta. [Mi felmentettünk a szenvedés alól azáltal, hogy magunkra vállaltuk a terhet. Engedj hát szabad átvonulást országodon.]

וַיִּרְדּוּ אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיִם וַיָּשֻׁב בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיִּרְעוּ לָנוּ מִצְרַיִם וְלֹאֲבֹתֵינוּ. (במדבר כ, ט)

Őseink lementek Egyiptomba és laktunk Egyiptomban sok ideig; és rosszul bántak velünk és őseinkkel az egyiptomiak. (4Mózes 20:15.)

Xxx – és rosszul bántak velünk [és őseinkkel az egyiptomiak]. – xxx – Sok szenvedést viseltünk el.⁹¹

Xxx – és őseinkkel. – xxx – Innét vezetjük le, – xxx – hogy az ősök szenvednek a sírban,⁹² – xxx – amikor büntetés éri Izraelt.⁹³

וַנִּצְעַק אֶל יְהוָה וַיִּשְׁמַע קִלְנוֹ וַיִּשְׁלַח מַלְאָךְ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם וְהִנֵּה אֲנִינִי בְּקֶדֶשׁ עִיר קָצֵה גְבוּלָהּ. (במדבר כ, טז)

És midőn kiáltottunk az Örökkévalóhoz és hallotta szavunkat, küldött egy megbízottat és kivezetett bennünket Egyiptomból, és íme, itt vagyunk Kádésben, határszéleden levő városban. (4Mózes 20:16.)

⁸⁸ Ősatyánk, Jákob és fivére, Ézsau, az edomiták ősatyja, Ábrahám unokái voltak.

⁸⁹ 1Mózes 15:13..

⁹⁰ Uo. 36:6.

⁹¹ Ezzel a kijelentéssel Mózes azt kívánja bizonyítani Edomnak, hogy Izrael kiegyenlítette azt a tartozást, amely Jákobot és Ézsaut terhelte.

⁹² Nem az Egyiptomban élt atyáink/őseink. Akkor ugyanis ez állt volna a szövegben: „őseinkkel és velünk,” tekintve, hogy az apák megelőzték gyermekeiket Egyiptomban. Az elsőként írt „velünk” azt implikálja, hogy a mi szenvedéseink hatottak rájuk. (Gur Árje)

⁹³ Tánhumá 12.

Xxx – és hallotta szavunkat. – xxx – Az áldás révén, – xxx – amellyel ősatyánk [Jichák] áldott meg bennünket.⁹⁴ – xxx – „A hang Jákob hangja.”⁹⁵ – xxx – Mert kiáltunk és válasz adatik nekünk.

Xxx – egy megbízottat. – xxx – Ez Mózesre utal.⁹⁶ Innét vezetjük le azt, – xxx – hogy a prófétákat „küldötteknek/megbízottaknak” nevezik. – xxx – Még azt is mondja [a Tóra]: – xxx – „De ők kigúnyolták az Isten küldötteit.”⁹⁷

נְעַבְרָה נָא כְּאַרְצָךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה וּבְכַרְם וְלֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֵר דְּרֹךְ הַמֶּלֶךְ נִלְךָ לֹא נִשָּׂה יָמִין וְשָׂמָאוּל עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר גְּבוּלְךָ. (במדבר כ, יז)

Hadd vonuljunk át, kérlek, országodon! Nem vonulunk át sem mezőn, sem szőlőn, nem isszuk a kút vizét; a királyúton fogunk menni, nem térrünk le sem jobbra, sem balra, míg át nem vonultunk határodon. (4Mózes 20:17.)

Xxx – Hadd vonuljunk át, kérlek, országodon! – xxx – Nincs [okod] el-lenezni – xxx – Izrael földjének megőrzését, – xxx – mivel te nem fizetted meg az adósságot. – xxx – Tedd meg nekünk azt a kicsinyke szívességet, hogy [engedsz bennünket] áthaladni országodon.

Xxx – nem isszuk a kút vizét. – xxx – A szövegben ez kellett volna, hogy álljon: „ciszternavizet.”⁹⁸ – xxx – De Mózes ezt mondta: „Noha van – xxx – manna a birtokunkban, amit együnk – xxx – és kút[víz], hogy igyunk, – xxx – nem fogunk inni belőle,⁹⁹ hanem vásárolni fogunk – xxx – ételt és italt tőletek, a ti javatokat [szolgálándó].” – xxx – Innét [vezetjük le azt], hogy noha egy vendégnek [rendszerint] – xxx – van élelmiszer a birtokában, – xxx – [mégis] a [helyi] boltostól¹⁰⁰ illik vásárolnia, – xxx – hogy vendéglátója javára tegyen.¹⁰¹

⁹⁴ Az izraeliták itt örökségükre utaltak, megfélemlítendő az edomitákat (*Széfer Zikáron; Böér Bászáde*; lásd még a 18. vershez írt Rásit).

⁹⁵ 1Mózes 27:22.

⁹⁶ A Mózes által vállalt szerepen túl az Örökkévaló Maga hozta ki őket Egyiptomból, anélkül, hogy ehhez angyalokat használt volna. (*Gur Árje*. Lásd Rásinak a 2Mózes 12:12-höz fűzött kommentárját)

⁹⁷ 2Kronikák 36:16.

⁹⁸ A (xxx – böér), „kút”, egy viszonylag korlátlan természetes vízforrás, amelyet az emberek rendszerint szabadon használnak. A (xxx – bor), „ciszterna”, viszont egy korlátozott úrtartalmú víztároló; az ilyen tároló vizét általában a száraz évszak idejére tartogatják. Arra számítottunk volna inkább, hogy az izraeliták arra tesznek ígéretet, hogy ezeknek a korlátozott kapacitású víztárolóknak a vizét nem fogják használni (*Náhálát Jáákov*).

⁹⁹ Amikor Mózes azt mondta, hogy „a kút vizét,” kifejezetten arra a kútra gondolt, amely az izraelitákat kísérte a sivatagban.

¹⁰⁰ Egy másik szövegváltozat szerint „a lakás/háztulajdonostól” .

¹⁰¹ *Tánhumá* 12. Vagyis az öt vendégül látó környék javára.

Xxx – a királyúton fogunk menni. – xxx – Bekötjük állataink száját, hogy ne térjenek le [az útról] – xxx – erre meg arra, hogy egyenek.¹⁰²

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אֲדָוִם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶן בַּחֲרֹב אֵצֶא לְקִרְיַתְךָ. (במדבר כ, יח)

És mondta neki Edom: Nem vonulsz át rajtam, különben fegyverrel megyek ki elébed. (4Mózes 20:18.)

אָתָּם – ...különben fegyverrel megyek ki elébed. – פֶּן בַּחֲרֹב אֵצֶא לְקִרְיַתְךָ – אֲתָּם – Azzal a hanggal büszkélkedsz – שְׁהוֹרִישְׁכֶם אֲבִיכֶם – amelyet ősatyádtól örököltél, – וְאֹמְרִים – mondván:¹⁰³ – וַיִּשְׁמַע קִלְנוֹ – „És kiáltottunk az Örökkévalóhoz, és ő meghallotta szavunkat.” – וַאֲנִי אֵצֶא עֲלֵיכֶם – nos én kimegyek elébed – בְּמֵה שְׁהוֹרִישְׁנִי אָבִי – az én ősatyám örökségével, [ami nem más, mint a fegyverem, miként írva van Ézsauról]:¹⁰⁴ – וְעַל חֶרֶבְךָ תַחֲיֶה – „Kardod után élsz.”

וַיֹּאמְרוּ אֱלֹהֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִסְלָה נַעֲלָה וְאִם מִיַּמֶּיךָ נִשְׁתָּה אֲנִי וּמִקְנֵי וְנִתְתִּי מִכָּרִם רַק אֵין דְּבָר בְּרָגְלֵי אֶעֱבְרָה. (במדבר כ, ט)

És mondták neki Izráel fiai: Az országúton megyünk föl és ha vizedet isszuk én és jószágom, megadom az árát; nem lesz semmi károd, csak engedd, hogy átvonuljak gyalogszerrel. (4Mózes 20:19.)

Xxx – nem lesz semmi károd. – xxx – Egyáltalán semmi sem fog kárt okozni neked.

וַיֹּאמֶר לֹא תַעֲבֹר וַיֵּצֵא אֲדָוִם לְקִרְיַתָּהּ בְּעַם כְּבֹד וּבְיָד חֲזָקָה. (במדבר כ, כ)

És ő mondta: Nem fogsz átvonulni! És kiment elébe Edóm hatalmas néppel és erős kézzel. (4Mózes 20:20.)

Xxx – és erős kézzel. – xxx – Nagyatyánk ígéretével:¹⁰⁵ – xxx – „de a kezek Ézsau kezei.”¹⁰⁶

וַיִּמְאַן אֲדָוִם נָתַן אֶת יִשְׂרָאֵל עֲבַר בְּגִבְלוֹ וַיִּט יִשְׂרָאֵל מֵעָלָיו. (במדבר כ, כא)

¹⁰² A 17. versben Mózes már ígéretet tett, hogy az emberek nem fognak átvonulni sem a szántóföldeken, sem a szőlőkön. Akkor tehát ez most csakis a jószágra utalhat. (Náhálát Jáákov)

¹⁰³ 16. vers.

¹⁰⁴ 1Mózes 27:40.

¹⁰⁵ Uo. 27:22.

¹⁰⁶ Az „erős kézzel” nem látszik semmit hozzátenni ahhoz, hogy „hatalmas néppel.” Ez azonban azt tanítja nekünk, hogy Edom magabiztosan készült szembeszállni Izraellel, mert ott volt nekik Ézsau öröksége (Gur Árje).

Így Edóm nem engedte meg Izráelnek, hogy átvonuljon határán és Izráel kitért előle. (4Mózes 20:21.)

וַיִּסְעוּ מִקְדָּשׁ וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה הָרַקְרָקָה. (במדבר כ, כב)

És továbbvonultak Kádésből, és elértek Izráel fiai, az egész község, a Hór hegyéhez. (4Mózes 20:22.)

Xxx – az egész község. – xxx – Mindnyájan tökéletes [állapotban], készen arra, hogy belépjenek az országba. – xxx – Egyikőjük sem – xxx – volt azok között, akikre kiterjedt a rendelet, – xxx – azok ugyanis, akiknek el kellett pusztulniuk a sivatagban, már elpusztultak. – xxx – Ezek pedig azok közül valók voltak, akikről azt mondja a Tóra: – xxx – „mindnyájan életben vagytok a mai napon.”¹⁰⁷

Xxx – Hór hegyéhez (szó szerint a hegy hegyéhez). – xxx – [Ez] egy hegy egy [másik] hegy tetején, – xxx – akár egy kicsi alma egy nagyobb alma tetején. – xxx – Noha a felhő előttük járt, – xxx – hogy lesimítsa a hegyeket,¹⁰⁸ – xxx – három hegy [mégis] megmaradt: – xxx – A Szináj hegye a Tóra [átadására], – xxx – Hór hegye Áron eltemetésére, – xxx – és Névó hegye Mózes elhantolására.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן בְּהַר הַהָרָקְרָקָה עַל גְּבוּל אֶרֶץ אֱדוֹם לֵאמֹר. (במדבר כ, כג)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez és Áronhoz a Hór hegyén, Edóm országának határán, mondván: (4Mózes 20:23.)

Xxx – Edóm országának határán. – xxx – Ez azt tanítja, hogy mivel itt valamiféle kapcsolatba kerültek – xxx – a gonosz Ézsauval azáltal, hogy megközelítettek [leszármazottait, az edomitákat], – xxx – szakadás állt be tevékenységükben – xxx – és elveszítették ezt az igaz embert¹⁰⁹. – xxx – Ugyanígy [értelemben] szól a próféta Jöhosáfáthoz: – xxx – „Mivel társultál Áházjáhuval, – xxx – összezúzza művedet az Örökkévaló!”¹¹⁰

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל עֲמִיּוֹ כִּי לֹא יָבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר מָרִיתֶם אֶת פִּי לִּמִּי מָרִיבָה. (במדבר כ, כד)

Térjen meg Áron népéhez, mert nem fog bemenni az országba, melyet Izráel fiainak adok, mivelhogy engedetlenek voltatok parancsom iránt a Meriba vizénél. (4Mózes 20:24.)

¹⁰⁷ 5Mózes 4:4.

¹⁰⁸ Lásd a 10:34-hez fűzött Rási-kommentárt.

¹⁰⁹ Áront.

¹¹⁰ 2Krónikák 20:37. Mivel Jehosáfát társult a gonosz Áházjáhu királlyal, amennyiben épített neki egy flottát, a flotta elpusztult.

קח את אהרן ואת אלעזר בנו והעל אתם הר הקדש. (במדבר כ, כה)

Vedd Áront és fiát, Elázárt és vidd föl őket Hór hegyére. (4Mózes 20:25.)

Xxx – Vedd Áront. – xxx – Vigasztaló szavakkal.¹¹¹ Mondd neki: – xxx – „Mily szerencsés vagy, – xxx – hogy láthatod koronádat fiadnak átadatni; – xxx – olyasmit, amit én nem érdelek ki.”

והפשט את אהרן את בגדיו והלבשתם את אלעזר בנו ואהרן יאסוף ומת שם. (במדבר כ, כו)

És vesd le Áronról ruháit és öltöztess fel azokba Elázárt, a fiát; és Áron térjen meg népéhez, és meghal ott. (4Mózes 20:26.)

את בגדיו... – A főpapi ruhába – felöltöztette [Áront], – majd levette róla, – hogy a jelenlétében fiára adhassa. – Azt mondta neki (Áronnak): – „Menj be a barlangba.” – Ő bement. – Látott ott egy elkészített ágyat – és egy égő gyertyát. – Azt mondta [Mózes]: – „Feküdj fel az ágyra.” – Ő felfeküdt rá. – „Nyújsd ki a kezed.” – Kinyújtotta. – „Csukd be a szád.” – Becsukta. – Mózesben azon nyomban felhorgadt a vágy, – hogy ilyen halállal halhasson meg. – Ezért mondta neki [az Örökkévaló]:¹¹² – „...úgy, amint meghalt testvéred, Áron,” – azzal a halállal, amelyre vágytál.

ויעש משה כאשר צוה יהוה ויעלו אל הר הקדש לעיני כל העדה. (במדבר כ, כז)

És úgy cselekedett Mózes, amint megparancsolta az Örökkévaló. Felmentek Hór hegyére az egész község szeme előtt. (4Mózes 20:27.)

Xxx – És úgy cselekedett Mózes. – xxx – Noha a dolog nehezebbé esett, – xxx – pillanatig sem habozott.

ויפשט משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו וימת אהרן שם בראש הקדש ויגיד משה ואלעזר מן הקדש. (במדבר כ, כח)

És Mózes levette Áronról ruháit és fölöltöztette azokba Eleázárt, a fiát; és Áron meghalt ott, a hegy tetején; és Mózes és Eleázár lement a hegyről. (4Mózes 20:28.)

¹¹¹ Lásd a 8:6-ot és a hozzá tartozó Rásit.

¹¹² 5Mózes 32:50.

וַיֵּרְאוּ כָּל הָעֵדָה כִּי גָוַע אֶהְרֵן וַיִּכְבוּ אֶת אֶהְרֵן שְׁלֹשִׁים יוֹם פֶּלֶא יִשְׂרָאֵל. (במדבר כ, כט)

És midón látta az egész közösség, hogy meghalt Áron, megsiratta Áront harminc napig Izrael egész háza. (4Mózes 20:29.)

וַיֵּרְאוּ מֹשֶׁה – És midón látta az egész közösség... – וְאֶהְרֵן לֹא יָרָד – Amikor látták, hogy Mózes és Elázár lejön [a hegyről], – de Áron nem jön velük, – אָמְרוּ – megkérdezték: – הֲיֵכֵן הוּא אֶהְרֵן? – Hol van Áron? – אָמַר לָהֶם – Azt mondta nekik [Mózes]: – מָת – meghalt. – Erre azt kérdezték: – אֶפְשָׁר – Lehetséges, – מִי שֶׁעָמַד כְּנֶגֶד הַמַּלְאָךְ – hogy az, aki ellenállt a [halál] angyalának, – וְעֵצַר אֶת הַמַּגִּפָּה – feltartóztatva a járványt,¹¹³ – יִשְׁלוּט בּוֹ מִלְאָךְ הַמָּוֶת – ő rajta lesz úrrá a halál angyala?! – מִיָּד בִּקֵּשׁ מֹשֶׁה רַחֲמִים – Ekkor Mózes azon nyomban kegyet kért, – וְהִרְאוּהוּ מִלְאָכֵי הַשָּׁרֵת לָהֶם – és a szolgálattelvő angyalok megmutatták nekik, – מִטָּל בַּמָּטָה – ahogy [Áron] fekszik. – מִיָּד וַיֵּרְאוּ – Mikor ezt látták, elhitték.

...Izrael egész háza. – אֵלֵינוּ וְהַנְּשִׁים – A férfiak és a nők. – וּמִטִּיל אֶהְבָּה – és szeretetet támasztott – בֵּין בְּעֵלֵי מְרִיבָה – az egymással vitázók, – וּבֵין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ – valamint férj és felesége között.

Xxx – hogy meghalt [Áron]. – xxx – Én azt mondom, hogy bárki, aki [a (xxx – ki gává)-t] úgy fordítja, hogy – xxx – (xxx – döhá mit)¹¹⁴, – xxx – az téved, hacsak nem fordítja a (xxx – vájiru)-t is (xxx – vöitháziu)-nak¹¹⁵. – xxx – Mert rabbinainak nem mondták, – xxx – hogy a (xxx – ki) [itt] „(xxx – döhá)”¹¹⁶ értelemben szerepel, – xxx – hacsak nem a midrási értelmezés szerint, – xxx – [misperint a vers azt jelenti,] hogy a dicsőség felhői [Áron halálát követően] eltávoztak, és amint azt Rabbi Ábáhu mondta: – xxx – „Ne (xxx – vájiru)-t¹¹⁷ olvass, – xxx – hanem (xxx – vájéru)-t¹¹⁸.” – xxx – Ehhez az értelmezéshez – xxx – a (xxx – döhá)¹¹⁹ használata illik, – xxx – mivel értelmezi azt, – xxx – ami megelőzi. – xxx – Miért váltak láthatóvá? Mert Áron meghalt. – xxx – Mindazonáltal a Targum [Onkelosz] szerint, [amely így fordítja a szöveget:] – xxx – „az egész közösség látta,” – xxx – [a (xxx – ki) szócská] „mert” [értelemben] való használata nem helyénvaló, – xxx – hanem csakis az (xxx – áser)¹²⁰, amely egyike azoknak az alakoknak, amelyekben az (xxx – i)

¹¹³ Lásd: *uo.* 17:13.

¹¹⁴ „mert meghalt [Áron]”.

¹¹⁵ „[az egész község] látszott”.

¹¹⁶ „mert”.

¹¹⁷ „[az egész közösség] látta”.

¹¹⁸ „[az egész közösség] láthatóvá vált,” vagyis az ellenség által könnyen megtámadhatóvá, hiszen többé nem rejtette őket a felhő. (*Ros hásaná* 3a.)

¹¹⁹ „mert”.

¹²⁰ Itt: „mert”.

funkcionál, – xxx – mivel [több esetben is] megtalálhatjuk az (xxx – im)¹²¹-et (xxx – áser)¹²² értelemben, – xxx – mint [például] a „hogya [megkérdezem], miért is ne volna fogytán a türelmem?”¹²³ – xxx – És az (xxx – im) számos [előfordulását] magyarázzák ilyen értelemben, – xxx – [mint például a következőt is:] „Ha meg vannak határozva napjai.”¹²⁴

וַיִּשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַרְדַּי יוֹשֵׁב הַנֶּגֶב כִּי בָא יִשְׂרָאֵל דֶּרֶךְ הַאֲתָרִים וַיִּלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁב מִמֶּנּוּ שָׁבִי. (במדבר כא, א)

És meghallotta a kánaáni, Arád királya, aki a déli vidéken lakott, hogy eljött Izráel a kémek útján, és harcolt Izráellel és foglyokat ejtett közülük. (4Mózes 21:1.)

יֹשֵׁב הַנֶּגֶב – ...aki a déli vidéken lakott.... – זֶה עֲמֶלֶק – Ez Amálék volt, – שְׁנֵאָמַר – mint írva van:¹²⁵ – עֲמֶלֶק יוֹשֵׁב בְּאַרְצֵי הַנֶּגֶב – „Amálék lakik a déli részen.” – וַיִּשְׁנֶה אֶת לְשׁוֹנוֹ – Nyelvet váltottak – לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן כְּנָעַן – és kánaánita nyelven beszéltek, – כִּדְרֵי שְׂיָהִיו יִשְׂרָאֵל מִתְּפַלְלִים – hogy az izraeliták majd úgy fohászkodjanak – לְהַקְדוֹשׁ – az Örökkévalóhoz, – לְתַת כְּנַעֲנִים בְּיָדָם – hogy az a kánaánitákat juttassa a kezükre. – וְהֵם אֵינָן כְּנַעֲנִים – Ők viszont nem kánaániták. [Így reménykedtek benne, hogy a zsidók imája nem fog meghallgatásra találni]. – רָאוּ יִשְׂרָאֵל לְבוּשֵׁיהֶם – Az izraeliták látták, hogy amálékita ruhát hordanak, – וַיִּלְשׁוּנֵם לְשׁוֹן – de kánaánita nyelven beszélnek. – אָמְרוּ – Azt mondták hát [egymás között]: – נִתְּפַלֵּל סְתָם – „Fohászkodjunk általánosabb értelemben, [anélkül, hogy megneveznénk melyik népről van szó],” – נִתְּפַלֵּל סְתָם – mint írva van:¹²⁶ – אִם נָתַן תִּתֵּן אֶת הָעַם – „Vajha kezünkre juttatnád ezt a népet.”

Xxx – És meghallotta a kánaáni. – xxx – Meghallotta, hogy Áron meghalt – xxx – és a dicsőség felhői eltávoztak, stb.,¹²⁷ – xxx – amint az a Ros hásáná [traktátus]ban áll.¹²⁸ – xxx – Amálék mindig is korbács volt Izrael megfegyvelmezésére, – xxx – minden időkbén készen arra, hogy kimérje a büntetést.

Xxx – a kémek útján. – xxx – A negevi úton, – xxx – amelyen a kémek közlekedtek, amint írva van: – xxx – „Fölmentek a déli vidéken.”¹²⁹ – xxx – A (xxx –

¹²¹ Az (xxx – im) az arámi (xxx – i) héber megfelelője.

¹²² „hogya”.

¹²³ Jób 21:4.

¹²⁴ Uo. 14:5.

¹²⁵ 4Mózes 13:29.

¹²⁶ 2. vers.

¹²⁷ És most már lehet háborút vívni ellenük.

¹²⁸ 3a.

¹²⁹ 13:22.

dereh háátárim) [szövegrész] egy másik értelmezése: – xxx – a nagy felderítő¹³⁰ útvonala, – xxx – amely előttük vonult, – xxx – amint írva van:¹³¹ – xxx – „[és az Örökkévaló szövetségének ládája vonult előttük] három napi úton, – xxx – hogy keressen számukra pihenő helyet.”

Xxx – és foglyot ejtett közülük. – xxx – Csupán egyetlen szolgálólányt.¹³²

וַיִּדְרֹשׁ יִשְׂרָאֵל נָדָר לַיהוָה וַיֹּאמֶר אִם נָתַן תְּהֵן אֶת הָעַם הַזֶּה בְּיַדִּי וְהִתְרַמְתִּי אֶת עֲרִיקָהֶם. (במדבר כא, ב)

És Izráel fogadalmat tett az Örökkévalónak és mondta: Ha majd kezembe adod ezt a népet, teljesen elkülönítem városaikat. (4Mózes 21:2.)

Xxx – teljesen elkülönítem városaikat. – xxx – Az égnek szentelem a zsákmányt.

וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן אֶת הַכְּנַעֲנִי וַיְתַרֶם אֹתָהֶם וְאֶת עֲרִיקָהֶם וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם חֶרְמָה. (במדבר כא, ג)

És hallgatott az Örökkévaló Izráel szavára, és kezébe adta a kánaánit; és teljesen elpusztították őket és városaikat; és így nevezték el a helyet: Hormá. (4Mózes 21:3.)

Xxx – és teljesen elpusztították őket. – xxx – Megölték [őket].¹³³

Xxx – és [elkülönítették] városaikat. – xxx – Az égnek szentelték azokat.¹³⁴

וַיִּסְעוּ מֵהַר הַהָרָה יָם סוּף לְסַבֵּב אֶת אֶרֶץ אֲדוּם וַתִּקְצַר נַפְשׁ הָעָם בְּדֶרֶךְ. (במדבר כא, ד)

¹³⁰ A szent frigyláda, amely a nép előtt vonult, hogy táborhelyet keressen nekik. Nem a frigyláda jelenléte volt a háború oka, hanem a védőfelhők hiánya. Amikor a kánaániták meghallották, hogy a felhők eltávoztak és Izrael csupán a frigyládát követi, háborút indítottak ellene. (*Mizráhi*)

¹³¹ 10:33.

¹³² Akit még az izraeliták zsákmányoltak korábban tőlük. A Tórában nem esik szó semmiféle olyan vétségről, amely bármiféle háborús veszteséget indokolna, és azt sem határozza meg közelebbről, kit ejtettek foglyul – nyilvánvaló tehát, hogy a fogoly csakis valamilyen jelentéktelen személy lehetett. A (xxx – *sevi*) szó pedig utalhat szolgálóra, akár a 2Mózes 12:29-ben. (*Náhmanidész*)

¹³³ A (xxx – *herem*) szó itt „elpusztítás/kiirtás” értelemben szerepel, akárcsak a 2Mózes 22:19-ben (*Mizráhi*). A (xxx – *herem*) kifejezés amúgy bármiféle használhatatlanná tett dologra utalhat. Az olyan élettelen tárgyak, mint például a városok esetében a kifejezés oda-/megszentelésként értelmezendő, mivel egy valamilyen szakrális célra szentelt tárgyat tilos személyes célra használni. Személyek esetében pedig (mint esetünkben a kánaániták), amikor a Szentély számára való odaszentelésről nem lehet szó, a kifejezést „elpusztítás/kiirtás” értelemben használja a Tóra. (*Gur Árje*)

¹³⁴ Vagyis a Szentélynek. A (xxx – *herem*) szó itt „odaszentelés” értelemben szerepel, mint a 3Mózes 27:8-ban. (*Mizráhi*; lásd *Éráhin* 29a.)

És továbbvonultak Hór hegyétől a Sástenger felé, hogy megkerüljék Edóm országát; és a nép lelke nagyon elcsüggedt az úton. (4Mózes 21:4.)

Xxx – a Sástenger felé. – xxx – Mivel Áron meghalt s nyakukba szakadt ez a háború, – xxx – [inkább] visszafordultak a Sástenger felé.¹³⁵ – xxx – Ez volt az az útvonal, amelyen korábban visszafordultak, – xxx – amikor a kémeek [vétkéért] elrendelt [büntetés] foganatosítva lett ellenük, – xxx – amint írva van: – xxx – „és induljatok a sivatagba a Sástenger felé.”¹³⁶ – xxx – Itt visszafordultak hét utazásnyit¹³⁷, amint írva van: – xxx – „És Izráel fiai továbbvonultak – xxx – Böérót-böné-Jáákánból Mószerába; – xxx – ott halt meg Áron.”¹³⁸ – xxx – Hát Moszérában halt meg Áron? – xxx – Nem a Hór hegyén halt meg? – xxx – [A vers] azonban [arra gondol, hogy az izraeliták] visszatértek oda, – xxx – és gyászolták és magasztalták őt, – xxx – mintha ott lett volna velük [a holttest].¹³⁹ – xxx – Menj csak és ellenőrizd le utazásaikat, – xxx – és [meglátod,] hét utazást fogsz találni¹⁴⁰ – xxx – Moszérától Hór hegyéig.

Xxx – hogy megkerüljék Edóm országát. – xxx – Mivel nem engedték meg nekik, – xxx – hogy átvonuljanak országukon.

Xxx – és a nép lelke nagyon elcsüggedt az úton. – xxx – Az utazás viszontagságai miatt, – xxx – amelyek túlságosan kemények voltak számukra. – xxx – Azt mondták: – xxx – „Már közel voltunk ahhoz, hogy belépünk az országba, – xxx – és most visszafordulunk. – xxx – Így fordultak vissza atyáink is, – xxx – és [még] harmincnegyzig évig maradtak a sivatagban, – xxx – a mai napig.” – xxx – Ezért – xxx – volt elviselhetetlen [számukra] az utazás fáradsága. – xxx – Ófranciául [ez így hangzik]: „*encrot lor*”¹⁴¹. – xxx – Azonban helytelen lenne azt állítani, hogy az – xxx – „és a nép lelke nagyon elcsüggedt az úton – xxx – [azt akarná jelenteni, hogy elcsüggedtek,] miközben úton voltak,” – xxx – anélkül, hogy közelebbről meghatároznánk – xxx – az [utazás] elviselhetetlenségének okát; – xxx – ugyanis valahány helyen az ember elviselhetlenségről talál [említést] – xxx – a Tórában, – xxx – [ott] az ok is meg van határozva. – xxx – Például: „mert elfogyott a türelmem irántuk.”¹⁴² – xxx – És például: – xxx – „[az Örökkévaló pedig] megelégette Izráel nyo-

¹³⁵ Hogy visszatérjenek Egyiptomba. A lévíták ekkor üldözőbe vették őket, és egy véres ütközetet követően sikerült meggátolniuk őket a visszatérésben. (Rási a 26:13-hoz, 5Mózes 10:6.)

¹³⁶ 5Mózes 1:40.

¹³⁷ Vagyis odáig mentek vissza, ahol hét táborozással korábban tartózkodtak.

¹³⁸ Uo. 10:6.

¹³⁹ Áron halála indította el azt a tragikus eseménysorozatot, amely a moszériai csatában érte el tetőpontját. Mivel a csata katasztrofális következményei még mindig szemmel láthatóak voltak, olyan érzésük volt az izraelitáknak, mintha Áron épp csak akkor halt volna meg. (Mizráhi)

¹⁴⁰ 33:31-37.

¹⁴¹ „taszító számukra”.

¹⁴² Zehárjá 11:8.

morúságát.”¹⁴³ – xxx – Bármit, ami túlságosan nehéz egy ember számára, [a következő kifejezéssel] ír le [a Tóra]: – xxx – (xxx – *kicur nefes*)¹⁴⁴, – xxx – mint például egy olyan ember [esetében], akit valami nehéz dolog szorongat, – xxx – és nincs elég hite ahhoz, – xxx – hogy elfogadja azt [a dolgot], – xxx – és akinek nincs hely a szívében – xxx – annak a gyötrelmeknek. – xxx – Már most a gyötrelmet okozó dolog – xxx – valamilyen [fenyegetően] nagy [dologként] van lefestve, – xxx – mivel az [valóban] nagynak is [tűnik], – xxx – és nagy súllyal nehezedik annak a személynek [a lelkére]. – xxx – Például: – xxx – „de az ő lelkük is fölém tornyosult”¹⁴⁵, – xxx – azaz nagynak látszott számomra. – xxx – [És például:] „oroszlánként rontanál rám.”¹⁴⁶ – xxx – Az értelmezés áttekintése: – xxx – a lélek alkalmatlansága egy [bizonyos] dologra – xxx – azt jelenti, hogy képtelen tolerálni azt, – xxx – mert a lelki-állapota képtelen tolerálni azt.

וַיְדַבֵּר הָעָם בְּאֱלֹהִים וּבַמֹּשֶׁה לֵּמָּה הֶעֱלִיתָנוּ מִמִּצְרָיִם לָמוֹת בַּמִּדְבָּר כִּי אֵין לָחֶם וְאֵין מַיִם וַנִּפְשְׁנוּ קֶצֶה בְּלֶחֶם הַקֶּלֶקֶל. (במדבר כא, ה)

És beszélt a nép Isten és Mózes ellen: Minek hoztatok föl bennünket Egyiptomból, hogy meghaljunk a sivatagban? Mert nincs kenyér, és nincs itt víz, és lelkünk megundorodott ettől a romlott kenyértől. (4Mózes 21:5.)

בְּאֱלֹהִים וּבַמֹּשֶׁה – ...Isten és Mózes ellen... – הֶשׁוּוּ עֶבֶד לְקוֹנוֹ – Egyenlőnek tekintették a szolgát Urával.

לֵּמָּה הֶעֱלִיתָנוּ – ...Minek hoztatok föl bennünket...? – שְׁנִייהֶם שְׂוִים – Mindkettőjükhöz egyenlő mértékben [intézik a kérdést].

וַנִּפְשְׁנוּ קֶצֶה – ...és lelkünk megundorodott... – אַף זֶה לְשׁוֹן קַצּוֹר נִפְשׁ וּמָאוֹס – Ez is elviselhetetlenséget és csömört fejez ki. [Hasonlóan ahhoz ahogy az előző versben áll.] – אֵינְקֵרִישׁ ט בְּלֶעַז – *encreist* [undorodik, irtózik].

בְּלֶחֶם הַקֶּלֶקֶל – ...ettől a romlott kenyértől. – לְפִי שֶׁהֶמֶן נִבְלַע בְּאֵיבָרִים – Mivel a manna felszívódott a [belső] szervekben, – קָרְאוּהוּ קֶלֶקֶל – romlottnak nevezték azt. – אָמְרוּ – Azt mondták: – עֲתִיד הֶמֶן הַזֶּה שִׁיתַּפַּח בְּמַעֲיָנוּ – „A manna majd felduzzad a beleinkben. – כָּלוּם יֵשׁ יְלִיד אֲשֶׁה – Létezik-e olyan emberfia, – שִׁמְכֵנִים וְאֵינוּ מוֹצִיא – aki magához venne [ételt] anélkül, hogy kiválasztaná [a szervezete]?”

וַיִּשְׁלַח יְהוָה בְּעָם אֶת הַנְּחָשִׁים הַטְּרָפִים וַיִּנְשְׁכוּ אֶת הָעָם וַיָּמָת עִם רַב מִיִּשְׂרָאֵל. (במדבר כא, ו)

¹⁴³ Bírák 10:16.

¹⁴⁴ Szó szerint: a lélek képtelensége / erőtlensége / gyengesége.

¹⁴⁵ Zehárjá 11:8.

¹⁴⁶ Jób 10:16.

**És az Örökkévaló tüzes kígyókat bocsátott a nép közé, és ezek megmar-
ták a népet; és sok nép elhalt Izráelből. (4Mózes 21:6.)**

את הנחשים השרפים – ...tüzes kígyókat... – ששרפים את האדם – Amelyek meg-
égetik [marásukkal] az embert – בארס שניהם – a méregfogukban található méreggel.
[Ezért nevezik őket tüzes kígyók.]

וינשכו את העם – ...és ezek megmárták a népet... – יבא נחש – Jöjjön hát a
kígyó, – שלקה על הוצאת דבה – akire [annak idején] csapás méretett, mert gonoszul
beszélt,¹⁴⁷ – ויפרע ממוציאי דבה – és büntesse meg azokat, akik gonoszul beszéltek [a
mannáról]. – יבא נחש – Jöjjön hát a kígyó, – שכל המינין נטעמין לו טעם אחר – aki szá-
mára mindenféle [étel] ugyanolyan [homok] ízű,¹⁴⁸ – ויפרע מקפויי טובה – és büntesse
meg a hálátlanokat, – שדבר אחד משתנה להם לכמה טעמים – akik számára egyetlen do-
log számos ízűvé változott át. [Aki a mannát fogyasztotta, olyan ízt érezhetett, ami-
lyenre csak vágyott.]

**ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו ביהוה נבדך התפלל אל יהוה ויטר מעלינו את
הנחש ויתפלל משה בעד העם. (במדבר כא, ז)**

**És jött a nép Mózeshez és mondták: Vétkeztünk, mert az Örökkévaló
ellen és ellened beszéltünk; imádkozzál az Örökkévalóhoz, hogy távolít-
sa el tőlünk a kígyókat. És Mózes imádkozott a népért. (4Mózes 21:7.)**

Xxx – És Mózes imádkozott. – xxx – Innét vezetjük le azt, hogy annak, –
xxx – akitől bocsánatot kértek, – xxx – nem szabad kíméletlenül megtagadni [a má-
siktól] a megbocsátást.

**ויאמר יהוה אל משה עשה לך שרף ושים אתו על גס והיה כל הנשוף וראה אתו וחי. (במדבר
כא, ח)**

**És mondta az Örökkévaló Mózesnek: Készíts egy tüzes kígyót és tedd
póznára; és léssen, hogy mindenki, akit megmártak, ha megnézi, életben
marad. (4Mózes 21:8.)**

Xxx – póznára. – xxx – Egy rúdra, amit ófranciául „perhe”-nek neveznek. –
xxx – Hasonlóan: „egy jelzőpózna a hegytetőn,”¹⁴⁹ – xxx – „magasra tartom lobo-

¹⁴⁷ Amikor rávette Évát, hogy egyen a tiltott gyümölcsből (1Mózes 3:1-5.).

¹⁴⁸ Lásd 1Mózes 3:14.

¹⁴⁹ Jesájá 30:17.

gómat,¹⁵⁰ – xxx – „adatok jelet.”¹⁵¹ – xxx – Mivel magasra tartják azt jelül és jelzésül, – xxx – [ezért] (xxx – *nész*)-nek nevezi azt [a Szentírás]¹⁵²

Xxx – mindenki, akit megmarta. – xxx – Még ha egy kutya vagy egy számár marja meg, – xxx – akkor is megbetegszik és úgy leromlik az állapota, [hogy végül meghal], – xxx – a kígyómarás azonban [annyiban más], hogy gyorsabban öl. – xxx – Ezért mondja itt [a Tóra, hogy] „...ha megnézi,” [ami azt implikálja, hogy] a pusztá rápillantás [is meggyógyítja a megmarta személyt]. – xxx – A kígyómarásról azonban azt mondja [a Tóra]: „rátékintett;”¹⁵³ – xxx – „és történt, hogyha egy kígyó megmarta valakit és ez rátékintett, stb.,” – xxx – mivel a kígyómarás nem gyógyult gyorsan, – xxx – hacsak az illető nem meredt rá nagy összpontosítással. – xxx – A rabbik azt mondták: „Vajon képes-e egy kígyó halált vagy életet hozni? – xxx – Sokkal inkább [az történt, hogy] amikor az izraeliták az égre emelték a tekintetüket¹⁵⁴ – xxx – és alávetették szívüket az ő Mennyei Atyjuknak, – xxx – meggyógyultak, ám ha nem, akkor elpusztultak.”

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה נַחֵשׁ נִחְשֵׁת וַיִּשְׁמְהוּ עַל הַנֶּסֶם וְהָיָה אִם נָשַׁף הַנְּחָשׁ אֶת אִישׁ וְהָבִיט אֵל נַחֵשׁ הַנְּחָשֵׁת וַיְחַי. (במדבר כא, ט)

És Mózes készített egy rézkígyót, és rátette a póznára; és történt, hogyha egy kígyó megmarta valakit és ez rátékintett a rézkígyóra, és életben maradt. (4Mózes 21:9.)

נַחֵשׁ נִחְשֵׁת – ...egy rézkígyót... – [Az Örökkévaló] nem mondta neki, hogy rézből készítse, – אֶלָּא אָמַר מֹשֶׁה – Mózes viszont azt mondta: – הַקְּרוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קוֹרְאוֹ נַחֵשׁ – „Az Örökkévaló, „*náhás*”-nak [kígyónak] nevezte, – וְאֲנִי אֶעֱשֶׂנוּ שֵׁל נַחֵשֵׁת – ezért „*nöhóset*”-ből [rézből] fogom elkészíteni.” – לְשׁוֹן נִחְשֵׁת – mivel ez két egymáshoz jól illő kifejezés. [A dolgoknak adott bibliai nevek ezen dolgok lényegéről adnak képet. Így aztán az egyező vagy nagyon hasonló nevű dolgok bizonyára lényegi rokonságban állnak egymással.]

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּאֵבֶת. (במדבר כא, י)

És Izráel fiai tovább vonultak és táboroztak Óbótban. (4Mózes 21:10.)

¹⁵⁰ Uo. 49:22.

¹⁵¹ Uo. 13:2.

¹⁵² A (xxx – *nész*) szó ugyanis nem csupán azt jelenti, hogy „csoda,” hanem azt is, hogy „jel”.

¹⁵³ Alább a 9. versben.

¹⁵⁴ Akkor hát miért volt szükséges a kígyókép? Hogy segítse az imádkozást. A magas pózna az ég felé vonzotta a tekintetüket, a kígyó látványa pedig a sebeikre összpontosította a figyelmüket. Vagy: az Örökkévaló úgy rendelkezett, hogy a kígyókép gyógyítsa meg a sebeiket, de csak akkor, ha imádkoznak. (Gur Árje)

וַיִּסְעוּ מֵאֶבֶת וַיִּחַנוּ בְּעֵי הָעֲבָרִים בְּמִדְבָּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מוֹאָב מִמִּזְרַח הַשָּׁמֶשׁ. (במדבר כא, יא)

És továbbvonultak Ovodból és táboroztak a kietlen hegyszorosokban, a sivatagban, amely Moáv előtt van napkelet felé. (4Mózes 21:11.)

Xxx – a kietlen hegyszorosokban¹⁵⁵. – xxx – Nem tudom, – xxx – miért nevezték [ezeket] (xxx – *ijim*)-nek, („terméketlen / kopár területek”¹⁵⁶-nek). – xxx – Az (xxx – *i*) [szó] kietlenséget, sivárságot jelent, – xxx – [mint mikor] valamit tisztára söpörnek egy seprűvel. – xxx – Csupán az *ע* a [szó] gyöke.¹⁵⁷ – xxx – [A szó] rokon a (xxx – *já'im*)¹⁵⁸ – xxx – és a [(xxx – *vöjájá*) szóval a] „Jégeső söpri el”¹⁵⁹ [szöveg-részben].

Xxx – hegyszorosokban. – xxx – Ez volt az átjáró – xxx – azok számára, akik átkeltek a Névó hegyen – xxx – Kánaán országába.¹⁶⁰ – xxx – Ez [vagyis a Névó hegye] volt a választóvonal Moáv területe – xxx – és az emoriták országa között.

Xxx – amely Moáv előtt van napkelet felé. – xxx – Moáv országától keletre.¹⁶¹

מִשָּׁם נָסְעוּ וַיִּחַנוּ בְּנַחַל זֶרֶד. (במדבר כא, יב)

Onnan tovább vonultak és táboroztak Zered völgyében. (4Mózes 21:12.)

מִשָּׁם נָסְעוּ וַיִּחַנוּ מֵעֵבֶר אֲרֻנוֹן אֲשֶׁר בְּמִדְבָּר הַיָּצָא מִגְּבֹל הָאֱמֹרִי כִּי אֲרֻנוֹן גְּבוּל מוֹאָב בֵּין מוֹאָב וּבֵין הָאֱמֹרִי. (במדבר כא, יג)

Onnan tovább vonultak és táboroztak az Arnónon túl, amely a sivatagban van, amely kijön az emóri határából; mert az Arnón Moáv határa, Moáv és az Emóri között. (4Mózes 21:13.)

¹⁵⁵ Szó szerint: „a hegyszorosok kietlen területein,” mivel itt birtokos szerkezetről van szó.

¹⁵⁶ Ezek hegyszorosok voltak; miért nevezi akkor őket egyben „terméketlen / kopár területek”-nek is a Tóra? (Dáát Torá)

¹⁵⁷ A szó gyöke valójában *ע*, de a *י* néha kiesik. Rási egy-egy szó gyökeként csupán azokat a betűket szokta számításba venni, amelyek sosem maradnak el az adott szóból. (Gur Árje)

¹⁵⁸ „lapátok” 2Mózes 38:3. Ezeket használták a hamunak az oltárról való eltávolításához. (Mizráhi)

¹⁵⁹ Jesájá 28:17.

¹⁶⁰ A Tóra magára a Névó hegyére mint „erre a hegyszorosra” utal (5Mózes 32:49.), nyilvánvaló azonban, hogy itt arról van szó, hogy ezek a kopár hegyszorosok vezettek a Névó hegyén át Kánaán országába. (Gur Árje)

¹⁶¹ A *מ* prefixum rendszerint „-tól/-től, -ból/-ből”-t jelent, a (xxx – *mimizráh*) szóban azonban azt jelenti, hogy „[kelet] felé”. (Gur Árje)

Xxx – az emóri határából. – xxx – [Ez] a határvidékük széle, határvonala.¹⁶² – xxx – Ugyanilyen [értelemben szerepel a szövegben az, hogy] „Moáv határa,” – xxx – [ami a terület] szélét, végét jelenti.

Xxx – az Arnónon túl. – xxx – Körbe-körbe mentek – xxx – Moáv [országának] teljes déli és keleti vidékén, – xxx – míg el nem érkeztek a [határ] túloldalára, az Arnónhoz, – xxx – emorita területre, Moávtól északra.

Xxx – amely kijön az emóri határából. – xxx – Egy földszáv nyúlik ki az emorita határból, – xxx – és ez az emoritákhoz tartozik, – xxx – de betüremkedik Moáv határvonalába – xxx – egészen az Arnónig, a moavita határig. – xxx – Az izraeliták ott táboroztak, – xxx – anélkül, hogy átlépték volna Moáv határát.

Xxx – mert az Arnón Moáv határa. – xxx – És ők nem adtak nekik – xxx – engedélyt arra, hogy áthaladjanak országukon. – xxx – Noha [maga] Mózes ezt nyíltan nem mondta ki, Jiftáh igen, – xxx – amint Jiftáh mondta: – xxx – „És [Mózes] Móáb királyához is küldött [kérelmet], – xxx – de ő sem egyezett bele.”¹⁶³ – xxx – Mózes erre [a következőképpen] utalt [egy másik helyen]: – xxx – „úgy, mint Ézsau fiai tettek velem, akik Széirben laknak – xxx – és a móáviták, akik Árbán laknak;”¹⁶⁴ – xxx – [vagyis] amiképpen ezek¹⁶⁵ – xxx – nem engedték meg nekik, hogy áthaladjanak országukon, – xxx – hanem meg kellett kerülniük őket, – xxx – ugyanis volt Moávval is.

עַל כֵּן יֹאמַר בְּסִפְרֵי מִלְחֵמַת יְהוָה אֲתָהּ וְהָבָה בְּסוּפָהּ וְאֵת הַנְּחָלִים אֲרָנוֹן. (במדבר כא, יד)

Azért mondatik az Örökkévaló harcainak könyvében: Amit adott [az Örökkévaló] Szufában és az Arnón völgyeiben; (4Mózes 21:14.)

Xxx – Azért mondatik. – xxx – Erről a táborozásról – xxx – és az ott végrehajtott csodákról.

Xxx – mondatik az Örökkévaló harcainak könyvében. – xxx – Amikor elbeszéli¹⁶⁶ – xxx – az elődeinkkel tett csodákat, – xxx – azt [is] el fogják beszélni, hogy „Amit adott, stb.”

Xxx – Amit adott. – xxx – [Az (xxx – *et váhéu*)] olyan¹⁶⁷, mint az (xxx – *et jáhéu*). Amiképpen felcseréljük a (xxx – *jáod*) [szót] a (xxx – *váod*)-ra¹⁶⁸, – xxx –

¹⁶² A (xxx – *g’vul*) szó néha az egész területre utal, vagyis nem csupán a terület határvonalára, hanem magának a területnek a belsejére is (2Mózes 13:7.). Itt azonban nem ez a helyzet. (Gur Árje)

¹⁶³ Bírák 11:17.

¹⁶⁴ 5Mózes 2:29.

¹⁶⁵ Ézsau fiai.

¹⁶⁶ A (xxx – *böszéfer*), „könyvében” úgy értendő itt, hogy „amikor elbeszéli.” Lásd 5Mózes 24:1. (Mizráhi)

¹⁶⁷ Vagyis ugyanazt jelenti.

¹⁶⁸ Jelezve, hogy a *’* és a *’* egymással felcserélhetők.

ugyanúgy cseréljük fel a (xxx – *váhéu*)-et [is] (xxx – *jáhéu*)-re, és a ׀ része a [szó] gyökének.¹⁶⁹ – xxx – Mintha azt mondanánk: „amit adott nekik, – xxx – és számos csodát tett a Sástengernél.”

Xxx – és az Arnón völgyeiben. – xxx – Amiképpen elbeszéljük a Sástenger csodáit, – xxx – ugyanúgy el kell beszélnünk azokat a csodákat, – xxx – amelyek az Arnón völgyeiben [estek meg], – xxx – mivel itt is nagy csodákat tett [Izraellel az Örökkévaló]. – xxx – Melyek ezek a csodák?

וְאֶשֶׁר הִנְחִילִים אֲשֶׁר נָטָה לְשֹׁבֵת עַר וְנִשְׁעַן לְגִבּוֹל מוֹאָב. (במדבר כא, טו)

És a völgyek kiömlését (*vöesed hánöhálim*), amely lejtősödik Ár helye felé, és támaszkodik Móáv határához. (4Mózes 21:15.)

וְאֶשֶׁר הִנְחִילִים – És a völgyek kiömlését... – תַּרְגּוּם שֶׁל שִׁפְךָ אֶשֶׁר – Onkelosz a „*sefeh*”-et [„kiömlés”] „*esed*”-nek fordítja. – שִׁפְךָ הִנְחִילִים – A völgyek kiömlése [úgy értendő, hogy] – שֶׁנִּשְׁפָּךְ שָׁם דָם אֱמֹרִיִּים – az emoriták vére ömlött ki ott, – שֶׁהָיוּ שָׁם נִחְבְּאִים – miközben ott rejtőztek. – לְפִי שֶׁהָיוּ הַהָרִים גְּבוּהִים – Mert magas sziklák voltak ott, – וְהִנְחַל עִמָּךְ וְקָצֵר – [köztük] egy mély és keskeny völgygel.¹⁷⁰ – וְהָהָרִים אָדָם עוֹמֵד – A sziklák [a völgy két oldalán] közel voltak egymáshoz, – עַל הָהָר מְזָה – egy ember, aki az egyik [sziklán] állt, – וַיְמַדְּבֵר עִם חֲבֵרוֹ בְּהָר מְזָה – [könnyedén] beszélgethetett egy a másik [sziklán] álló barátjával, – וַיְהִי עוֹבֵר בְּתוֹךְ הַנְּחָל – és az út a völgy mélyén futott. – אָמְרוּ אֱמֹרִיִּים – Az emoriták azt mondták: – לְעֵבוֹר – „Amikor majd az izraeliták behatolnak a völgybe, – הַנְּחָל – hogy végigvonuljanak rajta, – נִצָּא מִן הַמְּעָרוֹת שֶׁלְמַעְלָה מֵהֶם – kirontunk a föléjük magasodó sziklák üregeiből – וְנַהַרְגֵם בְּחִצִּים וְאֶבְנֵי בְּלִיסְטְרָאוֹת – és megöljük őket nyilakkal és kőhajítókkal.” – וְהָיוּ אוֹתָן הַנְּקָעִים בְּהָר שֶׁל צַד מוֹאָב – Mármost azok a sziklaüregek a moabita oldal sziklafalában voltak, – וּבְהָר שֶׁל צַד אֱמֹרִיִּים הָיוּ – az emorita oldal szikláján pedig voltak, – כִּנְגַד אוֹתָן נְקָעִים – az üregekkel szemben, – כִּינּוּן שֶׁבָאוּ – szarv- és emlőforma sziklanyúlványok. – וַיְהִי כִּינּוּן שֶׁבָאוּ – Amikor az izraeliták megérkeztek, hogy átvonuljanak [a völgyön], – נִדְּעָזַע הָהָר שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל – az Erec Jiszraél oldali [abban az időben még emorita oldali] hegy remegni kezdett, – כִּשְׂפָחָה הַיּוֹצֵאת לְהַקְבִּיל פְּנֵי גְבוּרְתָהּ – akár egy szolgáló, aki úrnője elé indul fogadni őt, – וַיִּנְתְּקֵרֵב לְצַד הָהָר שֶׁל מוֹאָב – és a moabita oldal sziklafala felé indult. – וַיִּנְכְּסוּ אוֹתָן הַשָּׂדִים לְתוֹךְ אוֹתָן נְקָעִים – A [szarv- és] emlő[forma kiszögélések] behatoltak az üregekbe – וַיַּהַרְגוּם – és megölték őket [az emoritákat, akik az

¹⁶⁹ A (xxx – *váhéu*) szóban a ׀ nem egy „és”-t jelentő prefixum, hanem alapvető része a szónak. Ily módon a felcserélt ׀ is része a szónak, amely most így hangzik: (xxx – *jáhéu*), és szintén azt jelenti, hogy „[amit] adott”.

¹⁷⁰ Noha az Örökkévaló ellaposította a hegyeket és megemelte a völgyeket, hogy utat csináljon az izraeliták számára (Talmud, *Táanit* 9a.), ezt a területet mégis érintetlenül hagyta, hogy megbüntesse az emoritákat.

üregekben várakoztak]. – וְזֶהוּ – Ez [a jelentése annak, hogy] – אֲשֶׁר נָטָה לְשִׁבְת עַר – „...amely lejtősödik Ár helye felé,” [Ár egy moabita város volt,] – שֶׁהָהָר נָטָה מִמְּקוֹמוֹ – mivel a hegy elhajolt helyéről – וְנִתְקַרַב לְצֵד מוֹאָב – és elmozdult a moabita határ[hegy] felé, – וְנִדְבַק בּוֹ – és hozzá csatlakozott. – וְזֶהוּ – És ez [a jelentése annak, hogy] – וְנִשְׁעָן לְגִבּוֹל מוֹאָב – „és támaszkodik Moáv határához.”

וּמִשָּׁם בָּאָרְהָ הוּא הַבְּאֵר אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה לְמֹשֶׁה אֲסֹף אֶת הָעָם וְאֶתְנָה לָּהֶם מַיִם. (במדבר כא, טז)

Onnan a kúthoz. Ez az a kút, amelyről szólt az Örökkévaló Mózesnek: Gyűjtsd össze a népet, hadd adjak nekik vizet. (4Mózes 21:16.)

Onnan a kúthoz... – ומשם באר – [Vagyis] onnan a kiömlés továbbvonult a kúthoz. – כִּי־צַד – Hogyan is volt ez? – אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Az Örökkévaló, azt mondta: – מִי מוֹדִיעַ לְבְנֵי הַנְּסִים הַלֵּלוֹ – „Ki fogja tudósítani gyermekeimet ezekről a csodákról?” – הַמְּשַׁל אֹמֵר – A példázat szerint:¹⁷¹ – נִתְתָּ פֶת – „Ha kenyeret adott egy kisbabának, – הוֹדִיעַ לְאִמּוֹ – tudasd ezt az anyjával is”. – לְתִינוּק – „Miután [az izraeliták] átvonultak [a völgyön], – וְהָרִים הָהָרִים לְמִקְוָם – a hegyek visszatértek [eredeti] helyükre, – וְהַבְּאֵר יָרְדָה לְתוֹךְ הַנַּחַל – a kút pedig alászállt a völgybe – וְהֵעֵלְתָה מַשָּׁם – és felhozta onnét – דַּם הַהֲרוּגִים – a meggyilkoltak véréét, – וְיָרְוּעוֹת וְאִיבָרִים – karjait és [egyéb] tagjait, – וְיִסְרְאֵל רָאוּ – és körbehordozta a tábor körül. – וְיִסְרְאֵל רָאוּ – Az izraeliták látták ezt – וְאָמְרוּ שִׁירָה – és dalra fakadtak.

אֲזַיִשִׁיר יִשְׂרָאֵל אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת עָלֵי בְּאֵר עֲנֵנוּ לָהּ. (במדבר כא, יז)

Akkor énekelte Izrael ezt az éneket: Jöjj fel, kút, énekeljetez neki! (4Mózes 21:17.)

Xxx – jöjj fel, kút. – xxx – A völgy mélyéből,¹⁷² – xxx – és hozd fel azt, amit felhozol.¹⁷³ – xxx – Honnét tudjuk, hogy a kút értesítette őket [a csodákról]? – xxx – Mivel írva van [az előző versben]: „Onnan a kúthoz.” – xxx – Onnantól volt?!¹⁷⁴ Hát nem volt velük – xxx – [már] a negyvenéves [sivatagi vándorlás] kezdetétől?¹⁷⁵ – xxx – [A vers itt] valójában [azt akarja mondani], hogy [a kút] leereszkedett [a völgybe], hogy hirdesse a csodákat. – xxx – És ugyanígy [a tény, hogy a kút tudatta velük ezeket a csodákat, levezethetjük abból a szövegrészből is, hogy] „Akkor énekelte

¹⁷¹ Talmud, *Sábát* 10b.

¹⁷² A feljövés, felemelkedés mindig valamilyen mély pontról kezdődik el. (*Mizráhi*)

¹⁷³ Az ellenséges katonák leszakított testrészeit.

¹⁷⁴ Vagyis valóban úgy volt, hogy Izrael először az Arnóntól ment a kúthoz?

¹⁷⁵ Lásd a 20:2-höz fűzött Rási-kommentárt.

Izráel ezt az éneket.” És ez elhangzott – xxx – a negyvenéves [vándorlás] végén, – xxx – holott a kutat odaadta nekik [az Örökkévaló] – xxx – [már] a negyvenéves [vándorlás] elején. – xxx – Akkor miért látta jónak [aTóra], hogy itt írjon [erről]? – xxx – Csak mert a téma azzal [a szöveggel] kapcsolatban kerül kifejtésre, – xxx – amely [közvetlenül] fölötte¹⁷⁶ van.

בְּאֵר חַרְוִיהָ שְׁרִים כְּרוּהָ נְדִיבֵי הָעַם בְּמַחֲקָק בְּמִשְׁעָנָהֶם וּבְמַדְבַּר מִתְּנָהּ. (במדבר כא, יח)

A kút, amelyet a fejedelmek ástak, a nép nemesei vájtak a törvényhozó útmutatásai szerint, botjaikkal! És egy ajándék a sivatagtól. (4Mózes 21:18.)

Xxx – A kút, amelyet [a fejedelmek] ástak. – xxx – Ez az a kút, amelyet a „fejedelmek” ástak, – xxx – [azaz] Mózes és Áron.

Xxx – botjaikkal. – xxx – [Vagyis] a bottal.¹⁷⁷

Xxx – a sivatagtól – xxx – kapták.¹⁷⁸

וּבְמִתְּנָה נַחְלִיאֵל וּבְמִתְּנָה לִיאֵל בְּמֹת. (במדבר כא, יט)

És az ajándéktól a völgybe, és a völgyből a magaslatokra. (4Mózes 21:19.)

Xxx – És az ajándéktól a völgybe. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja.¹⁷⁹

Xxx – [Itt a 18. és 20. vers egyes szövegrészeinek] eltérő értelmezése [következik]; – xxx – [elsőként a 18. versből:] **„a nép nemesei vájtak”**: – xxx – Mindegyik törzsfő, – xxx – amikor letáboroztak, vette a botját, – xxx – és [végig]húzta azt a zászlójához és táborához. – xxx – A kút vize követte a vájat képezte ösvényt, – xxx – és [így] elérte minden törzs táborát.

¹⁷⁶ A 15. versben, amely elbeszéli a sziklák csodáját.

¹⁷⁷ Amellyel Mózes csodákat tett (2Mózes 4:17.).

¹⁷⁸ Tk. „lett adva nekik”.

¹⁷⁹ A Targum Onkelosz parafrázisa így hangzik: „És miután megkapták (szó szerint: „oda lett adva nekik”), lement velük a völgyekbe.” A Targum Onkelosz úgy tekinti a (xxx – *náháliél*) szót, mint ami a (xxx – *náhál*) – „völgy” – szóból és nem pedig a (xxx – *náhálá*) – „örökség, örökrész” – szóból ered.

A poétikus megfogalmazású prófétai versek között nem ritka, hogy a mondanivaló olyan kifejezésekbe van csomagolva, amelyek mintha földrajzi nevekre utalnának. Rási is így értelmezi azokat az 5Mózes 1:1-ben felsorolt helyneveket, amelyeknek egy része nem is létezik. És így értelmezi versünket is, mely olvasható így is: „és Mátánából Náháliélbe, és Náháliélből Bámotba”. Ami félrevezető lehet, az például a (xxx – *náháliél*) szó אֵל végződése, ez ugyanis gyakran álcázza helynévnek a próféta üzenetét. Ilyen álcázó helynév például a (xxx – *jizr’él*), ami szó szerint azt jelenti, hogy „ültetni fog” (*Hószéá* 2:24.), vagy az (xxx – *árb’él*), ami szó szerint azt jelenti, hogy „leshely/rejtek/csapda” (*uo.* 10:14., lásd Rásit ott).

Xxx – a törvényhozó útmutatásai szerint. – xxx – Mózes útmutatásai szerint, akit törvényhozónak neveztek, – xxx – amint írva van: – xxx – „mert ott van elrejtve a törvényhozó örök helyrésze.”¹⁸⁰ – xxx – Miért nincs megemlítve Mózes ebben a dalban? – xxx – Mert csapás érte a kút révén.¹⁸¹ – xxx – És mivel Mózes neve nincsen megemlítve, – xxx – az Örökkévaló neve [sincsen] megemlítve. – xxx – Ez [az eset] hasonlatos annak a királynak [az esetéhez], – xxx – akit meghívtak egy lakomára, – xxx – és ő azt mondta: „Ha az én meghitt barátom ott lesz, én is ott leszek, – xxx – de ha nem [lesz ott], én sem megyek el.”

וּמִבְּמֹת הַגֵּיאָ אֲשֶׁר בְּשֵׁדָה מוֹאָב רֹאשׁ הַפִּסְגָּה וְנִשְׁקָפָה עַל פְּנֵי הַיְשִׁימֹן. (במדבר כא, כ)

És a magaslatról a völgybe, amely Moáv földjén van, a Piszga csúcsánál, és letekint a sivatag felé. (4Mózes 21:20.)

És a magaslatról a völgybe, amely Moáv földjén van... – וּמִבְּמֹת הַגֵּיאָ אֲשֶׁר בְּשֵׁדָה מוֹאָב – מִי שָׁם מֵת מֹשֶׁה – Mivel ott meghalt Mózes, – וְשָׁם בְּטֹלָה הַבְּאֵר – és a kút ott többé már nem volt [velük].¹⁸²

Xxx – a Piszga csúcsánál. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: „a magaslat tetején”.

Xxx – Piszgá. – xxx – Ez egy magas [földrajzi] pontot jelent. Hasonlóan: – xxx – „emeljétek magasra palotáit.”¹⁸³

Xxx – és letekint. – xxx – A hegycsúcs¹⁸⁴, amely a Jesimon elnevezésű helyre néz. – xxx – A [Jesimon] szó sivatagot jelent, – xxx – kietlen, puszta helyet. – xxx – Egy másik értelmezés: a kút látható – xxx – a puszta hely felszínén. – xxx – [A kút] el lett rejtve – xxx – Tibériás tengerében,¹⁸⁵ – xxx – és aki a pusztaságban¹⁸⁶ áll, – xxx – figyelmesen szemlélve észrevehető – xxx – egy szűrőszűrő [képződményt] a tengerben; – xxx – ez a kút. – xxx – Így értelmezte [a szöveget] Tánhumá rabbi.¹⁸⁷

¹⁸⁰ 5Mózes 33:21. Ott, a Dán törzse által választott területen van eltemetve Mózes.

¹⁸¹ Mózeset megbüntette az Örökkévaló, amiért ahelyett, hogy beszélt volna hozzá, ahogyan azt az Örökkévaló parancsolta neki, inkább dühösen ráütött a sziklára, a kút forrására (lásd fentebb 20:7–13.).

¹⁸² Ez jóval később történt, mint a sziklák csodája, amely a dalt ihlette. Mivel azonban dicsőítette a kutat a csoda feltárásában betöltött szerepéért, a Szentírás akkor már egyúttal bemutatja, milyen utat tett meg a kút addig, míg végül aztán elhagyta az izraelitákat.

¹⁸³ Zsoltárok 48:14.

¹⁸⁴ A hegycsúcs nem a fentebb említett völgyre néz. A (xxx – géj) – „völgy” – szó hímnemű, míg a (xxx – piszgá) – „csúcs” – és a (xxx – vöniskáfá) – „és letekint” – szavak nőneműek. (Gur Árje)

¹⁸⁵ Ez a mai Kineret-tó, amelyet a partján fekvő legnagyobb város, Tverijá, azaz Tibériás névvel is szoktak illetni.

¹⁸⁶ Jesimon.

¹⁸⁷ Midrás Tánhumá 21.

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי לֵאמֹר. (במדבר כא, כא)

És követeket küldött Izráel Szihonhoz, az Emóri királyához, mondván:
(4Mózes 21:21.)

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם – És követeket küldött Izráel... – ומקום אחר – Máshol azonban – תולדה השליחות במשה – [a Szentírás] Mózesnek tulajdonítja a párbeszéd [kezdeményszerűsítését], – וַיִּשְׁלַח מַלְאָכָיִם מִמִּדְבַּר קְדְמוֹת – „És követeket küldtem a keleti pusztaságból.” – וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה מַלְאָכָיִם – Hasonlóan: – „És küldött Mózes követeket Kádésból Edom királyához,” – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – Jiftáhról azonban azt mondja: – „Ekkor követeket küldött Izráel Edom királyához...” – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – Ezek a passzusok kölcsönösen egymás által válnak érthetővé; – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – az egyik zár, míg a másik nyit [vagyis egymást egészítik ki]. – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – [Azt tanítják,] hogy Mózes Izrael, – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – és Izrael Mózes, – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – tanítva azt, – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – [hogy egy egységet alkotnak,] azaz egy nemzedék vezetője – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – olyan, mint maga az egész nemzedék. – וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל מַלְאָכָיִם אֶל מֶלֶךְ – A vezető [súlyánál és felelőségénél fogva, valójában] minden.

אֲעֲבֹרָה בְּאַרְצָךָ לֹא נִטָּה בְּשַׂדֶּה וּבְכַרְם לֹא נִשְׁתָּה מִי בְּאֵר בְּדֶרֶךְ הַמֶּלֶךְ נִלְךְ עַד אֲשֶׁר נַעֲבֹר וְנִבְלָךְ.
(במדבר כא, כב)

Hadd vonuljak át országodon, nem térünk le a mezőre, és a szőlőre, nem isszuk a kutak vizét, a királyúton megyünk, amíg átvonulunk határodon. (4Mózes 21:22.)

Xxx – Hadd vonuljak át országodon. – xxx – Noha nem parancsolta meg nekik [az Örökkévaló], – xxx – hogy békésen nyissanak feléjük¹⁹¹, – xxx – ők mégis békés ajánlatot tettek nekik.¹⁹²

¹⁸⁸ 5Mózes 2:26.

¹⁸⁹ 4Mózes 20:14.

¹⁹⁰ Bírák 11:17.

¹⁹¹ Azaz békeajánlatot tegyenek nekik. Amúgy az a micva, azaz isteni parancsolat, miszerint mielőtt megostromlunk egy várost, először békeajánlatot kell tennünk nekik (5Mózes 20:10.), nem vonatkozik arra a hét népre, amely Erec Jiszáel meghódításának idején az országot lakta. (Mizráhi Rásinak az 5Mózes 20:10-hez fűzött kommentárjából. Lásd még a hozzá tartozó Náhmanidész-kommentárt)

¹⁹² A Tóra elrendeli az Erec Jiszáelt lakó népek teljes elpusztítását (5Mózes 20:16, 17.), ők mégis békeajánlatot tettek, ugyanis ez a tórai követelmény csupán a tényleges hódító harcok idejére vonatkozik. Itt még csupán csak keresztül kívántak vonulni az emorita területen, hogy majd később kezdjék meg a hódító harcot, miután átkeltek a Jordánon. Erővel is átkelhettek volna az emoriták országán, de ők mégis amellettt döntöttek, hogy engedélyt kérnek. (Gur Árje)

וְלֹא נָתַן סִיחֹן אֶת יִשְׂרָאֵל עֹבֵר בְּגִבְלוֹ וַיֹּאסֶף סִיחֹן אֶת כָּל עַמּוֹ וַיֵּצֵא לְקִרְאֵת יִשְׂרָאֵל הַמְדַבְּרָה
וַיָּבֵא יְהֻצָּה וַיִּלְחָם בְּיִשְׂרָאֵל. (במדבר כא, כג)

Szihón nem engedte Izráelt átvonulni határán, hanem összegyűjtötte Szihón egész népét és kiment Izráel ellen a sivatagba, és elérkezett Jahácba, és harcolt Izráellel. (4Mózes 21:23.)

Xxx – Szihón nem engedte, stb. – xxx – Mivel az összes kánaánita király adót fizetett neki, – xxx – mert ő védelmezte őket – xxx – az [ő országán] keresztül ellenük vonuló seregek ellen. – xxx – Amikor [tehát] Izrael azt mondta neki: – xxx – „Hadd vonuljak át országodon,” – xxx – ő azt felelte: – xxx – „Én éppen azért vagyok itt, hogy védelmezem őket tőletek, – xxx – és ti ezt mondjátok?”¹⁹³

Xxx – és kiment Izráel ellen. – xxx – Még ha Hesbon szűnyogokkal lett volna tele, – xxx – akkor sem lett volna képes senki meghódítani.¹⁹⁴ – xxx – És ha Szihón egy gyenge faluban élt volna, – xxx – akkor sem lett volna képes senki emberfia legyőzni őt.¹⁹⁵ – xxx – És mivel Hesbonban élt, pláne [nem tudta volna senki legyőzni őt és meghódítani városát]. – xxx – A Szent, Áldott Ő, azt mondta [tehát]: – xxx – „Miért zaklassam az Én gyermekeimet azzal, – xxx – hogy minden egyes várost külön meg kelljen ostromolniuk?” – xxx – Arra készítette hát az összes harcost, – xxx – hogy elhagyják a városokat¹⁹⁶ – xxx – és mind összegyűljenek egy helyen, – xxx – ahol [aztán az izraeliták] lemészárolták őket. – xxx – Onnét az izraeliták elmentek a városokba, – xxx – [és] nem ütköztek ellenállásba, hiszen nem volt ott senki, – xxx – csak nők és gyermekek.

וַיִּפְּהוּ יִשְׂרָאֵל לְפִי תָרַב וַיִּירָשׁ אֶת אֶרְצוֹ מֵאַרְבָּן עַד יַבֵּק עַד בְּנֵי עַמּוֹן כִּי עוֹ גְבוּל בְּנֵי עַמּוֹן.
(במדבר כא, כד)

¹⁹³ Az edomiták, akik nem kaptak fizetséget, hogy védelmezzék Kánaánt, szintén megtagadták Izrael-től a szabad áthaladást (20:18-21.), Szihón visszautasítását Rási mégis a védelmi pénzzel indokolja. Az edomitákhoz intézett kérelmet Izrael a rokonsággal indokolta (20:14.), így biztosítva Edomot afelől, hogy az Izraeliták nem fognak hadba szállni ellenük abban az esetben sem, ha né tán visszautasítanak őket. Szihón egész biztosan tisztában volt azzal, hogy az ő visszautasítására katonai támadás lesz a válasz. Miért kockáztatni a háborúskodást pusztán azért, hogy megakadályozza az izraeliták szabad áthaladását? Hát azért, mert fizetséget kapott azért, hogy megvédje a kánaánita népeket. (*Gur Árje*)

¹⁹⁴ Annyira jól erősített város volt.

¹⁹⁵ Olyan vitéz harcos volt.

¹⁹⁶ Miért nem maradt meg Szihón Hesbonban, és miért gyűjtötte össze a városokból a harcosokat egyetlen helyre? Mert a Szent félelmet táplált belé, és ezzel arra készítette, hogy elhagyja a várost és odagyűjtse maga köré mindenfelől a harcosait, ahol aztán az izraeliták kényelmesen egyszerre lemészárolhatták őket. (*Gur Árje*)

És Izráel megverte őt a kard élével, és elfoglalta országát az Árnontól a Jábokig, egészen Ammón fiaiiig, mert erős volt Ammón fiainak határa. (4Mózes 21:24.)

פי עז – ...mert erős volt... – ומהו חזקו – Miben rejlett ereje? – התרצתו – A figyelmeztetésben, – של הקדוש ברוך הוא – amelyben az Örökkévaló [részesítette őket, az amoniták kapcsán,] – שאמר להם – [amikor] azt mondta nekik:¹⁹⁷ – אל תצרים וגומר – „Ne szorongasd...” [azaz Ammón fiait].

ויקח ישראל את כל הערים האלה וישב ישראל בכל ערי האמרי בחשבון ובכל בנחיה.
(במדבר כא, כה)

És Izráel elvette mind e városokat, és Izráel lakott az Emóri összes városaiban, H̄esbónban és minden leányaiban. (4Mózes 21:25.)

Xxx – leányaiban. – xxx – A [H̄esbón] körüli falvakban.

פי חשבון עיר סיחן מלך האמרי הוא והוא נלחם במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו עד ארנן. (במדבר כא, כו)

Mert H̄esbón Szihónnak, az Emóri királyának városa volt, aki Móáv előbbi királyával harcolt és elvette kezéből egész országát az Arnónig. (4Mózes 21:26.)

Xxx – aki [Moáv előbbi királyával] harcolt. – xxx – Miért kellett ezt leírni? – xxx – Mert azt mondja [a Tóra]: – xxx – „Ne szorongasd Moávot,”¹⁹⁸ – xxx – H̄esbon pedig Moávhoz tartozott.¹⁹⁹ – xxx – A Tóra [ezért] leírja nekünk, – xxx – hogy Szihón elfoglalta azt tőlük,²⁰⁰ – xxx – és így általuk megtisztított az Izrael számára.²⁰¹

Xxx – kezéből. – xxx – A birtokából.

על כן יאמרו המשלים באו חשבון תבנה ותבונן עיר סיחן. (במדבר כא, כז)

Ezért mondják a költők: Jöjjetek H̄esbónba, építsétek fel és szilárdítsátok meg Szihón városát. (4Mózes 21:27.)

¹⁹⁷ 5Mózes 2:19.

¹⁹⁸ 5Mózes 2:9.

¹⁹⁹ És így nem lehetett volna megtámadni.

²⁰⁰ És így Izrael már megtámadhatta. H̄ulin 60b.

²⁰¹ Olyan értelemben volt „tiszta”, hogy már nem vonatkozott rá a korábbi tilalom, tehát el lehetett foglalni. Bává móciá 56b.

Xxx – Ezért. – xxx – Ezzel a háborúval kapcsolatban, amelyet [korábban] Szihón vívott Moáv ellen.

Xxx – mondják a költők. – xxx – Bileám, akiről az van írva: „És előadta példázatát.”²⁰²

Xxx – a költők. – xxx – Bileám és Böör²⁰³. Azt mondták:

Xxx – Jöjjetek Hēsbonba. – xxx – Mivel Szihón nem tudta meghódítani, – xxx – felfogadta Bil’ámot, hogy átkozza meg. – xxx – Ezért mondta neki Bálák:²⁰⁴ – xxx – „Mert tudom, hogy akit te megáldasz, az áldott, stb.”²⁰⁵

Xxx – építétek fel és szilárdítsátok meg. – xxx – Hēsbon, Szihón neve alatt, hogy az ő városa legyen.²⁰⁶

כִּי אֵשׁ יֵצְאָה מִחֻשְׁבוֹן לְהִכָּה מִקְרִית סִיחֹן אֶקְלָה עַר מוֹאָב בְּעַלֵּי בְמוֹת אֶרְנוֹן. (במדבר כא, כח)

Mert tűz ment ki Hēsbonból, láng Szihón városából; megemésztette Ár-Móávot, az Arnón magaslatainak urait. (4Mózes 21:28.)

Xxx – Mert tűz ment ki Hēsbonból. – xxx – Miután Szihón meghódította.

Xxx – megemésztette Ár-Móávot. – xxx – Annak az országnak a neve – xxx – „Ár” a héber nyelvben – xxx – és „Leháját” az arámi nyelvben.

Xxx – Ár-Móávot. – xxx – A Moávhoz tartozó Árt.

אֹי לָךְ מוֹאָב אֶבְדָּתָ עִם כְּמוֹשׁ נָתַן בְּנָיו פְּלִיטָם וּבְנֹתָיו בְּשָׁבִית לְמִלְךְ אֶמְרִי סִיחֹן. (במדבר כא, ט)

Jaj neked Moáv! elpusztultál Kemós népe. Odaadta fiait mint menekülőket és leányait fogságba Emóri királyának, Szihónnak. (4Mózes 21:29.)

Xxx – Jaj neked Moáv! – xxx – Mert [Bileám és Böör] megátkozták Moávot, hogy kerüljenek [Szihón] kezébe.

Xxx – Kemós. – xxx – Ez a moavita istenség neve.²⁰⁷

Xxx – Odaadta. – xxx – Az, aki odaadja, [odaadta] Moáv fiait.²⁰⁸

²⁰² 23:7.

²⁰³ Az apja. A Tóra arra következtet, hogy Bileám nagyobb próféta volt, mint Böör (24:3.), jelezve ugyanakkor, hogy mindkettőn prófétai képességekkel bírtak. A (xxx – *hámoslim*) – „a költők” – ה prefixuma azt sugallja, hogy mindkettőn jól ismertek voltak profetikus példázataikról. (*Gur Árje*)

²⁰⁴ 22:6. Bálák felfogadta Bileámot, hogy átkozza meg az izraelitákat.

²⁰⁵ „...és akit megátkozol, az átkozott lesz.” *Tánhumá* 24.

²⁰⁶ Ez volt az átok. Épüljön fel Hēsbon és szilárduljon meg mint Szihón városa, az ő neve alatt! (*Gur Árje*)

²⁰⁷ *Bírák* 11:24.

²⁰⁸ Vagyis az „odaadta fiait” nem azt jelenti, hogy Moáv adta oda a saját fiait.

Xxx – menekülőket. – xxx – Akik elmenekültek a kard elől, – xxx – „és²⁰⁹ leányait fogságba, stb.”

וַיָּרִים אֲבָד הַשְּׁבוּן עַד דִּיבוֹן וַנְּשִׂים עַד נִפְח אֲשֶׁר עַד מִיִּדְכָּא. (במדבר כא, ל)

Ledöntöttük királyságukat, elveszett Hēsbon Divónig, elpusztítottuk Nófáig, amely Médváig ér. (4Mózes 21:30.)

Xxx – Ledöntöttük királyságukat. – xxx – [A (xxx – *vánirám*) szót úgy fordítjuk, hogy] királyságukat.²¹⁰

Xxx – elveszett Hēsbon Divónig. – xxx – A királyság és a hatalom, amellyel Moáv Hēsbonban bírt, – xxx – kiszakított onnét. – xxx – Az „(xxx – *ád divon*)²¹¹ [szövegrészt] is így [kell értelmeznünk]. – xxx – A Targum [Onkelosz] a (xxx – *szár*)²¹² [szó]t (xxx – *ád*)-nak fordítja. – xxx – Mintha csak azt mondaná [a szöveg], hogy a királyság elmozdított Divonból.²¹³ – xxx – A (xxx – *nir*) [szó] azt jelenti: királyság, törvényi hatalom, emberi hatalom, – xxx – akárcsak a „hogy a királyság mindenkor szolgálomnál, Dávidnál maradjon”²¹⁴ [szövegrészben].

Xxx – elpusztítottuk. – xxx – A *š*-ben egy *dágés* van;²¹⁵ [a szó] pusztítást jelent. – xxx – Ezt mondták a költők [tk. példázatmondók]:²¹⁶ – xxx – (xxx – *vánásim otámád nofáh*), [ami annyit tesz, hogy] „elpusztítottuk őket”²¹⁷ – xxx – Nófáig.”

וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי. (במדבר כא, לא)

Így Izráel az Emóri országában lakott. (4Mózes 21:31.)

²⁰⁹ Az „Odaadta fiait, stb.” és az „és leányait fogságba, stb.” nem két külön tagmondat, hanem egybe tartozik.

²¹⁰ A (xxx – *nirám*) szó a következőképpen értendő: (xxx – *nir seláhem*), „az ő királyságuk.” (Mizráhi)

²¹¹ „Divonig”.

²¹² „el lett mozdítva”.

²¹³ Rási a Targum Onkeloszt követve „hőzágondolja” a *š* – „-ból/-ből” – prefixumot a (xxx – *divon*) szóhoz.

Az (xxx – *ád*) szó általánosabb jelentése az, hogy „-ig”. Versünket tehát érthettük volna úgy is, hogy „királyságuk elveszett Hēsbonból Divonig.” A vers azonban ezek után még közli Moáv pusztulásának valódi mértékét, és kiderül, hogy azt egészen Nófáig feldúlták. Az (xxx – *ád*) szócskát ezért úgy értelmezzük, mint ami azt jelenti: „elmozdított”. (Gur Árje)

²¹⁴ 1Királyok 11:36.

²¹⁵ A *š*-ben található pont (*dágés*) egy hiányzó betűt, a (xxx – *sömámá*) – „pusztítás” – szó második *š*-jét jelöli. (Gur Árje)

²¹⁶ Versünk folytatja a példázatmondók 27. versben megkezdett mondandóját. (Mizráhi)

²¹⁷ Átkunkkal. (Gur Árje)

וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת יַעֲזֹר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֵתֵיהָ [וַיִּירֶשׁ] וַיֹּרֶשׁ אֶת הָאֲמָרִי אֲשֶׁר שָׁם. (במדבר כא, לב)

És Mózes küldött, hogy kémleljék ki Jázért, és elfoglalták városaikat, és elűzték az Emórit, aki ott volt. (4Mózes 21:32.)

– És Mózes küldött, hogy kémleljék ki Jázért... – אָמְרוּ – Azt mondták, – לֹא – A kémek bevették [Jázért]. – הַמְרִגְלִים לְכַדוּהָ – mi nem fogunk úgy viselkedni, mint az elsők [azaz az első kémek, akik megijedtek a kánaánita népektől];²¹⁸ – בָּכַח – Van [elég] hitünk – אָנוּ – Mózés imájának erejében, – לְהִלָּחֵם – hogy megvívjuk a harcot.

וַיִּפְנוּ וַיַּעֲלוּ דֶרֶךְ הַבְּשָׁן וַיֵּצֵא עֹג מֶלֶךְ הַבְּשָׁן לִקְרֹאתָם הוּא וְכָל עַמּוֹ לְמַלְחָמָה אֶדְרֵעִי. (במדבר כא, לג)

És megfordultak és fölmentek Básán felé; és kiment eléjük Óg, Básán királya, ő és egész népe, harcra Edreibe. (4Mózes 21:33.)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה אַל תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִינְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֵת כָּל עַמּוֹ וְאֵת אֶרְצוֹ וַעֲשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמָרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבוֹן. (במדבר כא, לד)

És az Örökkévaló mondta Mózesnek: Ne félj tőle, mert kezembe adom őt és egész népét és országát, és úgy tégy vele, amint tettél Szihóonnal, az Emóri királyával, aki Hēsóbóban lakott. (4Mózes 21:34.)

Xxx – Ne félj tőle. – xxx – Mert Mózes félt harcba szállni vele, – xxx – ne-hogy Ábrahám jutalma őt, [Ógot]²¹⁹ támogassa, – xxx – amint írva van: – xxx – „És jött egy menekült.”²²⁰ – xxx – Ez Og volt, aki elmenekült az óriások közül, – xxx – akiket Hödárláomer és csapatai tönkrevettek – xxx – Ásterot Kárnájimban²²¹, – xxx – amint írva van: – xxx – „Mert csak Óg, Básán királya – xxx – maradt meg utolsó-nak az óriások maradékából.”²²²

וַיִּכְפוּ אֹתוֹ וְאֵת בְּנָיו וְאֵת כָּל עַמּוֹ עַד בְּלִתֵּי הַשָּׂאִיר לוֹ שָׁרִיד וַיִּירְשׁוּ אֶת אֶרְצוֹ. (במדבר כא, לה)

²¹⁸ 4Mózes 13:31.

²¹⁹ Ábrahám annak idején Og segítségével tudta kiszabadítani unokaöccsét, Lótót.

²²⁰ És tudatta Ábrahámmal, hogy Lótót foglyul ejtették. (1Mózes 14:13.) Og azt szerette volna, ha Ábrahám meghal a csatában, és ő akkor feleségül veheti a megözvegyült Sárát (Lásd Rásit ott). Szégyenletes motivációja ellenére Og tette Ábrahám javára szolgált, és Mózes azt gondolta, hogy ezért majd jutalmul neki kedvez a harci szerencse. (Divré Dávid)

²²¹ 1Mózes 14:5.

²²² 5Mózes 3:11.

És megverték őt és fiait és egész népét, úgy, hogy nem hagytak számukra maradékot, és elfoglalták országát. (4Mózes 21:35.)

כְּדָאִיתָא – És megverték őt... – מִשֶּׁהָ הָרְגוּ – Mózes ölte meg őt, – בְּבִיכּוֹת – ahogyan az a [Talmud] *Bráhot* traktátusában olvasható, – בְּהַרְוָאָה – a *Hároe* kezdetű fejezetben.²²³ – עָקַר טִיבְרָא בְּרִתְלָתָא פְּרָסִי וְכוּ' – [Og] kitépett [a földből] egy [az izraeliták táborának hosszával megegyező,] három párszá hosszú hegyet, stb. [és rá akarta hajítani a hegyet az izraelitákra, hogy megölje őket. Feje fölé emelte a hegyet, ám az Örökkévaló, természeteket küldött oda, akik lyukat rágtak a sziklába, amely Og nyakába hullott... Mózes tíz *ámá* magas volt. Vett egy tíz *ámá* hosszú csatabárdot, felugrott tíz *ámá* magasba a levegőbe, belevágta a csatabárdot [Og] lábába, és megölte őt.]

וַיִּסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּחֲנוּ בְּעַרְבֹת מוֹאָב מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִחוֹ. (במדבר כב, א)

És tovább vonultak Izráel fiai és táboroztak Móáb síkságán, Jerihóval szemben, a Jordánon innen. (4Mózes 22:1.)

²²³ 54b.

Bálák (4Mózes 22:2–25:9.) פְּרִשְׁתָּ בָּלָק**A hetiszakasz tartalmából**

- Bálák, Moáb királya, magához hivatja Bileám prófétát, hogy az megátkozza Izrael népét. Út közben a szamárnak megmakacsolja magát, mivel meglátja az angyalt, akit az Örökkévaló azért küldött, hogy elállja az útjukat. (4Mózes 22:2–41.)
- Bileám háromszor, három különböző helyről próbálja meg elmondani átkait, de mindhárom alkalommal áldás hagyja el a száját. Bálám az idők végezetéről és a Messiás eljövételéről is prófétál. (4Mózes 23–24.)
- Izrael fiai áldozatul esnek a moabita lányok csáberejének, és azok ráveszik őket, hogy leboruljanak Peor bálványa előtt. Amikor egy magas rangú izraelita tisztviselő nyilvánosan bevisz a sátrába egy midjánita hercegnőt, Pinchász mindkettőjüket megöli, véget vetve ezzel a nép körében dühöngő csapásnak. (4Mózes 25:1–9.)

וַיֵּרָא בָּלָק בְּרִצְפֹּר אֶת כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה יִשְׂרָאֵל לְאֶמְרֵי. (במדבר כב, ב)

És látta¹ Bálák, Cipor fia mindazt, amit Izrael az Emórrival tett; (4Mózes 22:2.)

Xxx – És látta Bálák... mindazt, amit Izrael az Emórrival tett. – xxx – Azt mondta: „[Ha] az a két király, akire számítottunk, – xxx – nem voltak képesek ellenállni nekik, [akkor mi, akik gyengébbek vagyunk náluk,] mennyivel inkább képtelenek vagyunk erre.” – xxx – Ezért „Moáv nagyon megijedt.”

וַיִּגְרַם מוֹאָב מִפְּנֵי הָעַם מְאֹד כִּי רַבְּהוּא וַיִּקְרַץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר כב, ג)

...és Moáv nagyon megijedt a nép miatt, mert számosan voltak, és Moáv megundorodott Izrael fiaitól. (4Mózes 22:3.)

Xxx – és Moáv nagyon megijedt. – xxx – A szó félelmet² jelent, mint [a (xxx – guru)] az „akkor rettegjétek”³ [szövegrészben].

¹ De hát Bálák nem láthatta saját szemével az izraeliták Emor felett aratott győzelmét, csupán hallott róla! Akkor meg miért mondja a Tóra, hogy „látta”? Bálák ezt nyilván az értelmével látta, meglátta, megértette az emoriták vereségéből, hogy országa képtelen lesz ellenállni Izraelnek. (*Gur Árje*)

² És nem azt, hogy „lakott”.

³ *Jób* 19:29.

Xxx – és Moáv megundorodott. – xxx – Megundorodtak az életüktől,⁴ – xxx – hasonló [értelemben használva a szót], mint a „megundorodtam életemtől”⁵ [szövegrészben]. – xxx – Ez egy rövidített mondat.⁶

וַיֹּאמֶר מוֹאָב אֶל־זַקְנֵי מִדְיָן עֲתִידָה לְחַכּוֹתְהֶם אֶת־פְּלִסְתֵיבְתֵינּוּ כִּלְחֹף הַשָּׁוִר אֵת יַרֵּק הַשָּׂדֶה וּבִלְקֹךָ בְּדִצְפּוֹר מִלֶּךְ לְמוֹאָב בָּעֵת הַהִוא. (במדבר כב, ד)

És szólt Moáv Midján véneihez: Most felfal e gyülekezet mindent körülöttünk, amint felfalja a marha a mező fűvét. És Bálák, Cippór fia, Moáv királya volt abban az időben. (4Mózes 22:4.)

וַיֹּהֵל מְעוֹלָם הָיוּ שׁוֹנְאִים זֶה אֶת זֶה – [Hogyan lehetséges, hogy velük tanácskozott a kérdésben?] Hát nem a kezdetektől fogva gyűlöltek egymást, – שׁוֹנְאִים – ahogy írva van:⁷ – „...aki megverte Midjánt Moáv földjén” – azaz Midján Moáv ellen háborúzott?! – אֵלָּא מִיִּרְאַתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל – Valóban [egymás ellenségei voltak], de Izrael fiától való félelmükben – עָשׂוּ שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶם – békét kötöttek egymással.

– És Moáv miért pont Midjántól kért tanácsot? – מִיִּן שְׂרָאֵי – Mivel látták, – אֵת יִשְׂרָאֵל נוֹצְחִים – hogy Izrael győzelmei – מְנַהִיגִם שֶׁל אֱלֹהִים – nem a világ rendje szerint történnek, – אָמְרוּ – azt mondták: – Ezeknek a vezetőjük [Mózes], – בְּמִדְיָן נִתְגַּדֵּל – Midjánban nevelkedett, [amikor átmenetileg elmenekült Egyiptomból],⁸ – נִשְׁאַל מֵהֶם – kérdezzük meg tőlük, – מַה מְדַתּוֹ – miben van az ereje? – אָמְרוּ לָהֶם – Azt mondták nekik: – אֵין כַּחוֹ אֵלָּא בְּפִיו – Az ereje csak a szavaiban van. – אָמְרוּ – Erre azt mondták: – אַךְ אָנוּ נְבוֹאֵי עֲלֵיהֶם – Mi is hozunk ellenük – בְּאֵדָם שִׁכְחוּ בְּפִיו – olyan embert [Bileámot], akinek a szavaiban van az ereje.

Xxx – amint felfalja az ökör. – xxx – Amit egy ökör⁹ felfal, – xxx – azon nincsen áldás.

⁴ Rási a 2Mózes 1:12-höz írt kommentárjában idézi a bölcsek (xxx – *vájákucu mipné böné jiszroél*)-ről adott értelmezését, miszerint „[az izraeliták] olyanok voltak [az egyiptomiak] szemében, mint a száalka.” Az izraeliták folyamatos személyes kontaktusban voltak az egyiptomiakkal, akik gyűlöltek őket, és a jelenlétük, akár a száalka, folyamatosan irritálta őket. Esetünkben ((xxx – *vájákác moávu*)) Rási nem alkalmazza a száalka-interpretációt, mivel a moaviták egyáltalán nem érintkeztek Izraellel. A moaviták félték Izraeltől, és ez a félelem megutáltatta velük saját életüket. (*Mizráhi*)

⁵ 1Mózes 27:46.

⁶ Hiányzik belőle az, hogy „... életétől.”

⁷ Uo. 36:35.

⁸ Lásd 2Mózes 2:15.

⁹ Abból, hogy az áll a szövegben, „az ökör” és nem pedig az, hogy „az állat”. (*Mizráhi*) Az ökör gyökerestől tépi ki a fűvet a talajból. Az izraeliták úgy semmisítették meg Ogot és népét, hogy nem hagytak belőlük maradékot [21:35.]. (*Szifté Háhámim*)

Xxx – abban az időben. – xxx – Alkalmatlan volt a királyi tisztségre. – xxx – Midján törzsfőinek egyike volt,¹⁰ – xxx – és amikor Szihón meghalt, – xxx – ideiglenesen őt nevezték ki föléjük.¹¹

וַיִּשְׁלַח מִלְאָכִים אֶל־בָּלָעַם בְּדַבְעָר פְּתוּרָה אֲשֶׁר עַל־הַנֶּהָר אֲרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹ לְקֹרְאֵלָיו לֵאמֹר הֲגֵה עַם יִצְאָא מִמִּצְרַיִם הֲגֵה כֹּסֶה אֶת־עֵינַי הָאָרֶץ וְהָיָא יֹשֵׁב מִמְּלִי. (במדבר כב, ה)

És követeket küldött Bileámhoz, Beór fiához Petórba, amely a folyam mellett van, az ő népe fiainak országába, hogy hívják el őt, mondván: Íme egy nép jött ki Egyiptomból, íme ő befödi a föld színét, és velem szemben tanyázik. (4Mózes 22:5.)

Xxx – Petórba. – xxx – Mint a pénzváltó¹², – xxx – akinek mindenki pénzt küld. – xxx – Ugyanígy – xxx – az összes uralkodó – xxx – neki küldte el leveleit.¹³ – xxx – A vers egyszerű jelentése szerint – xxx – ez a hely neve volt.

מִשָּׁם – שָׁל בָּלָק – Báláké; – **אֲרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ – ...az ő népe fiainak országába...** – [És annak idején] ez az ember (Bileám) prófétált, és azt mondta neki: – „Sor-sod az, hogy uralkodj.” [Miért tudatja velünk a Szentírás, hogy Bálák onnét származott? Hogy érthetővé váljék, hogyan volt kapcsolata már korábban Bileámmal, és ő miért prófétált róla.]

– **מִפְּנֵי מָה הַשָּׂרָה הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׂכִינְתּוֹ – ואם תאמר –** Vajon az Örökkévaló miért bocsátotta isteni jelenlétét – **עַל גּוֹי רָשָׁע – egy ilyen gonosz nemzsidóra?** – **כִּי־יִשְׁלַח יְהוָה פְּתוּחוֹן פֶּה לְאֻמוֹת – Azért, hogy a népek ne mentegethessék magukat, – לוימר – mondván: – אֱלוֹ הִזְהָ לָנוּ נְבִיאִים – „Ha lettek volna prófétáink, – הַזְּעִימִד לָהֶם נְבִיאִים – [Isten] adott nekik prófétákat, – וְהֵם פָּרְצוּ גֵדֵר הָעוֹלָם – s ők [a prófétáik] átléptek egy egyetemes korlátot. – שְׂבַתְחָלָה הָיָו גְּדוּרִים בְּעֵרִיּוֹת – Eredetileg ugyanis tartózkodtak a sze-**

¹⁰ Abból, hogy „Midján fejedelmei: Evit és Rekemet, Cúrt és Húrt is, meg Rebát, a Szihónnak alárendelt vezéreket” (Jósuá 13:21.; lásd 4Mózes 31:8.). Mivel Szihón meghódította Midjánt, a Szentírás „Szihón vezérei”-ként azonosítja Midján fejedelmeit. A Midrás *Bámidbár rábá* (20:24.) Cúrt Bálákként azonosítja.

¹¹ Szihón halála után ő lett Moáv átmeneti uralkodója (Mátánót kehuná a Midrás *Bámidbár rábá* 20:4-hez). *Mizráhi* és *Gur Árje* azonban a Rási-kommentárban szereplő „Midján” szót nyomdai hibának tekintik; az ő változatukban így néz ki a szöveg: „Szihón» törzsfőinek egyike”, *Jósuá könyve* szerint.

¹² *Tánhumá* 4. A (xxx – *ptorá*) szó arámiul „asztal”-t jelent, utalva arra az asztalra vagy pultra, amelyen a pénzváltást végezték. A várost pedig „Petor”-nak nevezték híres lakójáról, akinek asztalán a királyi levelezést bonyolították. Rási kommentárjának végén megemlíti, hogy a vers egyszerű jelentése szerint a „Petor” névnek nincs szimbolikus jelentősége (*Gur Árje*).

¹³ Tanácsot kérve benük. (*Mizráhi*)

¹⁴ Bálák most már Moáb lakosa volt, és ezért szülőföldje többé már nem az ő országa volt, hanem „az ő népe fiainak országa”.

xuális szabadosságtól, – וְזֶה – ez az ember (Bileám) azonban – נָתַן לָהֶם עֲצָה – azt javasolta nekik, – לְהַפְקִיר עֲצָמָן לְזוּנוֹת – hogy merüljenek el a promiszkuitásban.

Xxx – hogy hívják el őt. – xxx – Az övé volt a meghívás, az ő javát [szolgált], – xxx – mivel (xxx – *Bálák*), egy nagy összeget kínált neki.

Xxx – egy nép jött ki Egyiptomból. – xxx – És ha megkérdezed: „Miképpen árthat ez neked?” [akkor én azt válaszolom:]

Xxx – íme ő befödte a föld színét^{15, 16} – xxx – Szihónt és Ogot¹⁷, akik [korábban] a mi védelmezőink voltak;¹⁸ – xxx – [Izrael] felállt ellenük és megölte őket.

Xxx – és velem szemben tanyázik. – xxx – Ez¹⁹ hiányosan van írva. – xxx – [A hiányos írásmód azt implicálja, hogy] közel vannak, hogy levágjanak engem,²⁰ – xxx – mint [az (xxx – *ámilám*)] a „levágom őket”²¹ [szövegrészben].

וְעַתָּה לְכֹהֵנָא אָרְהִי לִי אֶתְהַעֵם הַזֶּה כִּי עֲצוּם הוּא מְלֹנִי אוּלַי אוּכַל נִפְהֵבוּ וְאֶגְרְשׁוּנוּ מִן הָאָרֶץ
כִּי יִרְעָתִי אֶת אֲשֶׁר־הִבְרִיךְ מִבְרַךְ וְאֲשֶׁר תֵּאָר יוֹאֵר. (במדבר כב, 1)

Most tehát jer, kérlek, átkozd meg nekem ezt a népet, mert hatalmasabb mint én; talán így erősebb leszek, úgyhogy megverhetem őt és kiűzhetem az országból. Mert tudom, hogy akit te megáldasz, az áldott és akit megátkozol, az átkozott lesz. (4Mózes 22:6.)

¹⁵ Szó szerint: „a föld szemét”

¹⁶ Az „Íme,” amely az „egy nép jött ki Egyiptomból” előtt áll, bevezető frázisként funkcionál, mint ez a szó oly gyakran máskor is. De vajon miért jelentkezik újra az „ő befödte a föld színét” előtt? Azért, mert a második „íme” annak a különálló kijelentésnek a bevezetéseként szolgál, amely választ ad az implicit kérdésre: „Miért lényeges az számodra, hogy egy nép jött ki Egyiptomból?” (*Mizráhi*)

¹⁷ Szihónt és Ogot azért nevezték a „föld szemének,” mert megfigyelők voltak, akik védelmezték az őket környező országokat. (*Maharjav* kommentárja a *Bámidbár rábá* 20:7-hez)

¹⁸ Rási a 2Mózes 10:5-höz írt kommentárjában „a föld szemé”-t „a föld látványa”-ként interpretálja. Ha versünkben ez állna: (xxx – *hiné ám jácá mimicrájim vöhiszá et éjn háárec*), azaz „Íme egy nép jött ki Egyiptomból és ő befödte a föld szemét [tk. színét]” akkor ez ugyanazt jelentené, mint ott (2Mózes 10:5.), és egyértelműen Izrael roppant lélekszámára utalna. Versünk második „ímé”-je azonban arra figyelmeztet, hogy az „ő befödte a föld szemét” különálló kijelentés, amely nem az Egyiptomból kijövő népre utal (lásd az előző jegyzetet). Vagyis ez utóbbi megállapítás nem Izrael roppant lélekszámára utal, amely már a Kivonulás idején is jellemezte őt, hanem egy a Kivonulást követő eseményre, nevezetesen a Szihón és Og fölött aratott győzelemre. (*Dáát Jiszáhár*) Mi több, ha a vers Izrael lélekszámáról beszélne, akkor ez állna benne: „(xxx – *umöhásze et éjn háárec*),” azaz „és ő befödi a föld szemét,” jelen időben, ugyanis Izrael az elbeszélés idején is nagy lélekszámú volt. Azzal, hogy múlt időt használ („xxx – *hiszá* – befödte”), a vers azt jelzi, hogy egy korábban megtörtént eseményre utal. (*Mesiáh Ilmim*; *Máhárik*)

¹⁹ Vagyis a (xxx – *mimuli*) szó.

²⁰ A (xxx – *muli*) szót – „velem szemben” – valójában így kellene írni: מוּלִי, azaz ו-vel. A ו nélkül levágást jelent.

²¹ *Zsoltárok* 118:10.

Xxx – úgyhogy megverhetem őt. – xxx – A népem és én²² megverjük őket. – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Ez a kifejezés megtalálható a Misnában: – xxx – „Levág számára az árból.”²³ – xxx – [Azt jelenti, hogy] csökkenteni azokat [azaz csökkenteni a számukat] kissé.²⁴

Xxx – Mert tudom, stb. – xxx – Szihón háborúja révén, akit te segítettél – xxx – Moáv leverésében.²⁵

וַיִּלְכוּ זַקְנֵי מוֹאָב וְזַקְנֵי מִדְיָן וַיִּקְסְמוּ בֵּינָם וַיִּבְאֹרוּ אֶל־בְּלָעָם וַיַּדְבְּרוּ אֵלָיו דְּבָרֵי בָלָק. (במדבר 2, כב)

És elmentek Moáb vénei és Midján vénei a varázslás eszközeivel kezükben, és elértek Bileámhoz, és elmondták neki Bálák szavait. (4Mózes 22:7.)

כָּל מִיְיִ קְסָמִים – ...a varázslás eszközeivel kezükben... – **בְּלָעָם** – Mindenféle varázslatos eszközökkel, – **שֶׁלֹא יֵאמַר** – hogy [Bileám] ne mondhassa: – **אֵין כְּלֵי תִשְׁמִישֵׁי עֲמִי** – „Nincsenek nálam [varázsló] szerszámaim.”

– **דְּבַר אַחֵר** – Egy másik magyarázat: – **קָסָם זֶה נִטְלוּ בֵּינָם זַקְנֵי מִדְיָן** – Midján vénei [már nem nagyon bíztak Bileámban, így hát] magukévá tettek egy jelet – **אָמְרוּ** – és azt mondták: – **אִם יָבֵא עִמָּנוּ בַּפֶּעַם הַזֶּאת** – „Ha ezúttal velünk jön, – **יֵשׁ בּוֹ מָוֶשׁ** – [akkor] van benne foganat [van remény, hogy velünk jöjjön és tegyen valamit]; – **וְאִם יִדְחֲנוּ** – ha azonban elutasít bennünket, – **אֵין בּוֹ תוֹעֵלָה** – [akkor] semmi haszna.” – **לְפִיכֹךְ כָּשָׂאמַר לָהֶם** – Ezért [történt], hogy amikor [Bileám] azt mondta nekik:²⁶ – **לִינּוּ** – „Reménytelen [a dolog].” – **אֵין בּוֹ תִקְוָה** – ők azt mondták: – **וַיִּשְׁכַּחוּ וַיִּהְיוּ הַלְכוּ לָהֶם** – Otthagyták [hát] őt és elmentek, – **שֶׁנֶּאֱמַר** – mint írva van:²⁷ – **וַיִּשְׁבּוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם בְּלָעָם** – „...és ott maradtak Moáb nagyjai Bileámnál,” – **אָבָל זַקְנֵי מִדְיָן הִלְכוּ לָהֶם** – Midján vénei azonban eltávoztak.

²² A (xxx – náke) szó többes szám első személyben van, jelentése: „meg fogjuk verni”

²³ Hulin 132a.

²⁴ Piél ragozásban a פִּי"נ igék egyetlen alakban sem hagyják el a gyökbetűjüket. Ezért a (xxx – náke) ו-ja része kell, hogy legyen a szó gyökének, és a szó csakis főnévi igenév lehet: „csökkenteni”. Az (xxx – uláj uhal náke bo) tagmondat tehát azt jelenti, hogy „Talán képes leszek lecsökkenteni őt [magyarán „megtizedelni” őt].” Egy másik példa a ל prefixum nélküli főnévi igenévre a (xxx – bár-éh) lentebb a 23:20-ban (Széfer Zikáron; Löson Hájim). Következésképp ez az egyetlen olyan hely a Tórában, ahol a נכה gyök piél-ben szerepel, és ezért Rási erre a használatra a Misnából hoz példát.

²⁵ Azáltal, hogy megátkoztad őket.

²⁶ 8. vers.

²⁷ Uo.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לִינוּ פֹה הַלַּיְלָה וְהִשְׁבַּתִּי אֶתְכֶם דָּבָר כְּאֲשֶׁר יִדְבַר יְהוָה אֵלַי וַיִּשְׁבוּ שָׂרֵי מוֹאָב עִם־בָּלְעָם. (במדבר כב, ח)

És ő mondta nekik: Háljatok itt az éjjel és majd adok nektek feleletet, amit az Örökkévaló szólni fog hozzám. És ott maradtak Moáv nagyjai Bileámnál. (4Mózes 22:8.)

Xxx – Háljatok itt az éjjel. – xxx – A Szent Szellem csak éjszakánként látogatja meg őt, – xxx – ugyanúgy, mint minden nem-zsidó prófétát, – xxx – és ugyanígy volt Lávánnal is – xxx – egy éjjeli álomban, amint írva van: – xxx – „És Isten eljött az arámi Lábánhoz éjjeli álmában,”²⁸ – xxx – akár egy férfi, aki titokban tesz látogatást szeretőjénél.

Xxx – amit az Örökkévaló szólni fog hozzám. – xxx – Ha azt tanácsolja nekem [az Örökkévaló], hogy menjek el olyan emberekkel, mint amilyenek ti vagytok, – xxx – akkor elmegyek veletek. – xxx – [De] talán méltóságán alulinak [érzi], hogy megengedje nekem, hogy elmenjek, – xxx – hacsak nem nálatok magasabb rangú méltóságokkal.²⁹

Xxx – És ott maradtak (szó szerint: ültek). – xxx – A szó maradást jelent.³⁰

וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל־בָּלְעָם וַיֹּאמֶר מִי הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה עִמָּךְ. (במדבר כב, ט)

És Isten jött Bileámhoz és mondta: Kik ezek a férfiak nálad? (4Mózes 22:9.)

Xxx – Kik ezek a férfiak nálad? – xxx – [Az Örökkévaló ezzel a kérdésével] lehetőséget adott neki a botlásra.³¹ – xxx – [Bileám] azt mondta: – xxx – „Néha nem minden tárul fel Előtte. – xxx – Nem mindentudó. – xxx – Így hát én is egy olyan időpontban fogok jövedölni, – xxx – amikor úgy tudom megátkozni [Izraelt], hogy ő nem fogja érteni, [mit teszek éppen].”

וַיֹּאמֶר בָּלְעָם אֶל־הָאֱלֹהִים בָּלָק בְּרֹדְפָן מֶלֶךְ מוֹאָב שְׁלַח אֵלַי. (במדבר כב, י)

²⁸ 1Mózes 31:24.

²⁹ Bileám nem mondta egyszerűen csak azt, hogy az Örökkévaló nem fogja megengedni neki, hogy elmenjen, mert nem akaródzott elismernie, hogy függ az Örökkévalótól. (*Gur Árje* a 13. vershez írt Rásiból)

³⁰ És nem szó szerint ülést.

³¹ De hiszen Rási az 1Mózes 3:9-hez fűzött kommentárjában azt magyarázza, hogy az Örökkévaló csupán azért kérdezi Bileámtól, kik azok a férfiak, hogy mintegy elindítsa kettejük között a beszélgetést. Ennek ellenére az Örökkévaló tudta, hogy ezt a kérdését lehet úgy is értelmezni, hogy Ő nem tud mindent. Megadta Bileámnak a lehetőséget, hogy ő döntse el, miképpen értelmezi a kérdést, párbeszéd indító frázisként vagy mindentudása cáfolataként. Itt nem arról van szó, hogy az Örökkévaló szándékosan tévútra vezeti a gonosz szívűeket, ő csupán lehetőséget ad nekik arra, hogy bölcsen vagy hibásan döntsenek. (*Gur Árje*)

És Bileám mondta Istennek: Bálák, Cipor fia, Moáv királya küldött hozzá: (4Mózes 22:10.)

Xxx – Bálák, Cipor fia, stb. – xxx – Noha a Te szemedben nem örvendek tiszteletnek, – xxx – a királyok szemében tiszteletnek örvendek.³²

הֲנֵה הָעַם הַיָּצֵא מִמִּצְרַיִם וַיָּבֵס אֶת־עֵינַי הָאֲרָץ עַתָּה לָּךְ קָבָה־לִּי אֹתוֹ אוּכַל לְהִלָּחֵם בּוֹ וַיִּגְרֹשׁוּהוּ. (במדבר כב, יא)

Íme a nép, amely kijött Egyiptomból, beborítja a föld színét: most jer, átkozd meg őt nekem, talán képes leszek harcolni ellene, és kiűzhetem őt. (4Mózes 22:11.)

לִי קָבָה - ...átkozd meg (kává li) őt nekem... – זו קָשָׁה מְאֹדָה לִי – Ez [a „kává li” kifejezés] keményebb, mint az [általános átokra utaló] „ára li”, [amit Bálák korábban „rendelt” Bileámtól],³³ – שֶׁהוּא נֹקֵב וּמְפָרֵשׁ – [Bileám azonban, gyűlölte a zsidókat, és megváltoztatta ezt „kává li” kifejezésre,] amely [közelebbről] meghatározott és egyértelmű [átokra utal].³⁴

וַיִּגְרֹשׁוּהוּ - ...és kiűzhetem őt. – מִן הָעוֹלָם – A világból.³⁵ – וַיִּבְלַק לֹא אָמַר אֶל־א – Bálák csupán azt mondta:³⁶ – וַיִּגְרֹשׁוּנוּ מִן הָאֲרָץ – „...és kiűzhetem az országból,” – אֵינִי מְבַקֵּשׁ אֶל־א לְהַסִּיעֵם מֵעָלַי – csupán arra törekszem, hogy elűzzem őket magamtól. – וַיִּבְלַעֵם הָיָה שׁוֹנֵאֵם יוֹתֵר מִבְּלָק – Bileám [azonban] jobban gyűlölte őket, mint Bálák [és ezért teljes kipusztításukat tűzte ki céljául].

וַיִּאמַר אֱלֹהִים אֶל־בְּלָעָם לֹא תִלְךָ עִמָּהֶם לֹא תֵאָר אֶת־הָעַם כִּי בָרוּךְ הוּא. (במדבר כב, יב)

És mondta Isten Bileámnak: Ne menj velük, ne átkozd meg a népet, mert áldott az. (4Mózes 22:12.)

Xxx – Ne menj velük. – xxx – [Bileám erre] azt mondta Neki: „Ha így [akarod], majd megátkozom őket itt.” – xxx – [Az Örökkévaló erre] azt mondta neki:

Xxx – „ne átkozd meg a népet.”³⁷ – xxx – [Bileám erre] azt mondta Neki: „Ha így [akarod, akkor] megáldom őket.” – xxx – [Mire az Örökkévaló] azt felelte neki: „Nincs szükségük a te áldásodra.”³⁸

³² Tánhumá uo. Miért említette meg Bileám azt, hogy Bálák király? (Mizráhi)

³³ 6. vers.

³⁴ Bálák ezek után követte példáját, és most már maga is a „kává li” kifejezést alkalmazta (17. vers).

³⁵ Bileám nem azt mondta, mint Bálák, vagyis: „és kiűzhetem az országból.”

³⁶ 6. vers.

³⁷ Egyetlen figyelmeztetés helyett, „Ne menj velük, hogy megátkozod a népet,” itt két kitétel szerepel: „Ne menj velük” és „ne átkozd meg a népet.” A „Ne menj...” az Örökkévaló figyelmeztetése volt, a „ne átkozd meg...” pedig az Örökkévaló felelete Bileámnak, amikor az felvetette, hogy akkor onnét átkozza meg őket, ahol van. (Mizráhi)

Xxx – mert áldott az. – xxx – [Ez mintegy illusztrációja] a közmondásnak: azt mondják a daráznak³⁹, – xxx – „Sem a mézedet, sem a fullánkodat [nem akarjuk].”⁴⁰

וַיָּקָם בִּלְעָם בַּבֹּקֶר וַיֹּאמֶר אֶל־שָׂרֵי בָלָק לָכוּ אֶל־אֲרָצְכֶם כִּי מֵאֵן יְהוָה לְחַתִּי לְהִלָּךְ עִמָּכֶם.
(במדבר כב, יג)

És fölkelt Bileám reggel és mondta Bálák nagyjainak: Menjetek országotokba, mert az Örökkévaló nem engedte meg nekem, hogy veletek menjek. (4Mózes 22:13.)

Xxx – hogy veletek menjek. – xxx – Csak nálatok rangosabb méltóságokkal.⁴¹ – xxx – [Ebből] megtudjuk, hogy [Bileám] dölyfös [ember] volt, – xxx – és nem volt hajlandó elárulni, – xxx – hogy az Örökkévaló fennhatósága alatt áll, – xxx – kivéve fontoskodó, pökhendi szavakkal. – xxx – Ezért „**Bálák újra küldött...**”.

וַיִּקְוֹמוּ שָׂרֵי מוֹאָב וַיָּבֵאוּ אֶל־בָּלָק וַיֹּאמְרוּ מֵאֵן בִּלְעָם הִלָּךְ עִמָּנוּ. (במדבר כב, יד)

És fölkeltek Móáb nagyjai és visszamentek Bálákhoz és mondták; Bileám nem akart velünk jönni. (4Mózes 22:14.)

וַיִּסְּפוּ עוֹד בָּלָק שְׂלַח שָׂרִים רַבִּים וְנִכְבְּדִים מֵאֶלֶּה. (במדבר כב, טו)

És Bálák újra küldött nagyokat, többet és előkelőbbeket amazoknál. (4Mózes 22:15.)

וַיָּבֵאוּ אֶל־בִּלְעָם וַיֹּאמְרוּ לוֹ כֹּה אָמַר בָּלָק בְּדַצְפוֹר אֶלְנָא תַמְנַע מִהִלָּךְ אֵלַי. (במדבר כב, טז)

³⁸ Az Örökkévaló nem azért mondta, „mert áldott az”, hogy megindokolja Bileámnak, miért ne átkozza meg Izraelt, hanem csupán azért említette meg, hogy értse, miért szükségtelen megáldania őket. (*Mizráhi*)

³⁹ Egyes szövegváltozatokban ez áll: (xxx – *lidvorá*), azaz „a méhnek.”

⁴⁰ Tánhumá 6. Ez magyarázatot ad arra, miért utasította vissza az Örökkévaló Bileám ajánlatát, hogy megáldja Izraelt. Amiképpen a mézgyűjtés azzal a kockázattal jár, hogy az embert megcsípik a méhek, ugyanúgy a gonosz szívű emberek áldása sem kockázat nélkül való; valami aljas hátsó szándék is megbújhat mögötte. Később mindazonáltal az Örökkévaló rábírta Bileámot, hogy akaratára ellenére áldja meg Izraelt. Azok az áldások tiszták voltak, mert azok az Örökkévalótól származtak, nem Bileámtól. (*Gur Árje*)

⁴¹ Mivel Bálák reakciója az volt, hogy magasabb rangú méltóságokat küldött Bileámhoz. (*Mizráhi*) Vagy: Bileám azt mondta nekik, hogy az Örökkévaló nem engedte meg neki, hogy velük menjen, de arról nem szólt, hogy az Örökkévaló figyelmeztette őt, nehogy megátkozza Izraelt. Szemmel láthatóan abba a hitbe akarta ringatni őket, hogy ők az okai annak, hogy nem akar velük menni. (*Gur Árje*)

És ők eljöttek Bileámhoz és mondták neki: Így szól Bálák, Cippór fia; ne akadályozzon téged semmi, kérlek, hogy hozzám eljöjj. (4Mózes 22:16.)

כִּי־בָבָד אֶכְבְּדֶךָ מְאֹד וְכָל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלַי אֲעֲשֶׂה וּלְכֹהֲנָא קְבֹהֲלִי אֵת הָעַם הַזֶּה. (במדבר כב, יז)

Mert nagy tiszteletben foglak részesíteni és mindent, amit mondani fogsz nekem, megteszek; jer hát kérlek, átkozd meg nekem ezt a népet. (4Mózes 22:17.)

Xxx – Mert nagy tiszteletben foglak részesíteni. – xxx – Többet, mint amennyit a múltban kaptál,⁴² – xxx – fogok neked adni.

וַיַּעַן בַּלְעָם וַיֹּאמֶר אֶל־עַבְדֵי בָלָק אִם־יִתְּנֵה לִי בָלָק מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוּכַל לַעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה אֱלֹהֵי לַעֲשׂוֹת קִטְנָה אוֹ גְדוּלָה. (במדבר כב, יח)

És Bileám felelt, és mondta Bálák szolgáinak: Ha Bálák nekem adná házát tele ezüsttel és arannyal, nem szeghetném meg az Örökkévaló, az én Istenem parancsát, hogy tegyek többet vagy kevesebbet. (4Mózes 22:18.)

házát tele ezüsttel és arannyal... – [Abból, hogy milyen példával élt] megtudhatjuk [Bileám értékrendjét, mégpedig hogy] – és vágyakozott mások pénze után. – **מְלֵא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב** – pénzsóvár volt, – **וַיִּמְחַמֵּד מִמוֹן אַחֲרֵיהֶם** – és imádkozott mások pénze után. – **אָמַר** – Azt mondta: – **רָאוּ לִי** – „helyesen tenné, – **לִתֵּן לִי** – hogy nekem adja – **שְׁהָרִי צָרִיף לְשִׁכּוֹר הִילוֹת רַבּוֹת** – hiszen [amúgy] hatalmas seregeket kellene felfogadnia, – **סֶפֶק נוֹצֵחַ סֶפֶק נוֹצֵחַ** – amelyek aztán vagy sikerrel járnának, vagy nem, – **וְאֲנִי וְדַאי נוֹצֵחַ** – míg ellenben én bizonyosan sikerrel járok majd.”

...nem szeghetném meg... – **עַל כִּרְחוֹ גְלָה** – Kénytelen volt felfednie,⁴³ – **וְנִתְנַבֵּא כָאֵן** – És itt [észrevétlenül] megjövendölte, – **שְׁאִינוּ יָכוֹל לְבַטֵּל הַבְּרָכוֹת** – hogy képtelen lesz hatálytalanítani azokat az áldásokat, – **שְׁנִיתְּבָרוּ הָאֲבוֹת** – amelyekben az ősatyák részesültek – **מִפִּי הַשְּׂכִינָה** – az Isteni Jelenlét szava által.

וְעַתָּה שִׁבּוּ נָא בְּזֶה גַם־אַתֶּם הַלְּיָלָה וְאַדְעָה מֵה־יִסְטָף יְהוָה דְּבָר עָמִי. (במדבר כב, יט)

Most tehát kérlek, maradjatok itt ti is éjjel, hadd tudjam meg, mit fog az Örökkévaló újra nekem mondani. (4Mózes 22:19.)

⁴² Nem mintha korábban Bileám nem részült volna tiszteletben.

⁴³ Ezt korábban sikerült elkerülnie (13. vers), most azonban nem volt más választása.

Xxx – ti is. – xxx – A szája törbe csalta őt.⁴⁴ – xxx – Végül ti is csalódottan fogtok távozni, – xxx – mint az előzőek.

Xxx – mit fog [az Örökkévaló] újra [nekem mondani]. – xxx – Nem fogja megváltoztatni [Bileám] szavát áldásról átokra. – xxx – Bárcsak ne folytatná az áldást! – xxx – Itt azt profétálta⁴⁵, – xxx – hogy [az Örökkévaló] tovább fogja áldani [Izraelt] – xxx – [Bileám] által.

וַיָּבֹא אֱלֹהִים | אֶל־בִּלְעָם לַיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ אִם־לִקְרָא לְךָ בְּאוֹ הַאֲנָשִׁים קוּם לָךְ אֲתָם וְאֵף אֶת־הַדָּבָר
אֲשֶׁר־אָדַבְרָ אֵלֶיךָ אֲתוֹ תַעֲשֶׂה. (במדבר כב, כ)

És Isten jött Bileámhoz éjjel és mondta neki: Ha téged elhívni jöttek a férfiak, kelj föl, menj velük, csakhogy azt cselekedjed, amit majd neked mondok. (4Mózes 22:20.)

Xxx – Ha téged elhívni jöttek a férfiak. – xxx – Ha az elhívás neked szól⁴⁶, – xxx – és pénzjutalomra számítasz, – xxx – akkor kelj föl, menj velük.

Xxx – csakhogy. – xxx – Akaratod ellenére.

Xxx – azt cselekedjed, amit majd neked mondok. – xxx – Ennek ellenére „Bileám elment.” – xxx – Azt mondta: „Talán rá tudom venni Őt, hogy beleegyezzen [Izrael megátkozásába].”

וַיָּקָם בִּלְעָם בְּבֹקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתָנּוֹ וַיֵּלֶךְ עִם־שָׂרֵי מוֹאָב. (במדבר כב, כא)

És Bileám fölkelt reggel, fölnyergelte szamarát, és elment Moáb nagyjaival. (4Mózes 22:21.)

וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתָנּוֹ – ...fölnyergelte szamarát... – מִכָּאֵן – Innét [következtetünk arra], – שֶׁהַשְּׂנֵאָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשׁוּרָה – hogy a gyűlölet felbomlasztja a [dolgok] rendjét, [vagyis amikor az ember gyűlöletből cselekszik, gyakran eltér attól, ahogyan általában cselekedni szokott.] – שֶׁחֲבֹשׁ הוּא כְּעֵצְמוֹ – [ugyanis ő] maga nyergelte fel a szamarát, [anélkül, hogy ezzel megvárta volna a szolgáit]. – אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – [Erre a tetteire] az Örökkévaló így szólt [hozzá]: – רִשָּׁע – „Te gonosz, – כָּבַדְתָּ קְדֻמָּךְ אַבְרָהָם – [Erre a tetteire] az Örökkévaló így szólt [hozzá]: – „Te gonosz, – כָּבַדְתָּ קְדֻמָּךְ אַבְרָהָם – az ő ősatyjuk, Ábrahám, már megelőzött téged!” – מִיֵּן אִרְבָּא – Mint írva van [Izsák feláldozásának történetében]:⁴⁷ – וַיִּשְׁכַּם אַבְרָהָם בְּבֹקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ – „Fölkelt Ábrahám kora reggel, fölnyergelte szamarát.”

וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־אֲתָנּוֹ – ...Moáb nagyjaival. – לְבוֹ כָּלֶבֶם שׁוּהָ – Szívének [szándéka] megegyezett az övékével [vagyis ugyanúgy kárt akart tenni a zsidóknak, mint ők].

⁴⁴ Azaz akaratlanul is megjósolta kudarcát.

⁴⁵ Anélkül, hogy tudta volna. (Mizráhi)

⁴⁶ Azaz a te javadat szolgálja.

⁴⁷ 1Mózes 22:3.

וַיִּחַרְאֶף אֱלֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא וַיִּתְיַצֵּב מִלֶּאֱדָה יְהוָה בְּדֶרֶךְ לְשׁוֹטֵן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל־אֲתָנוּ וּשְׁנֵי נַעֲרָיו עִמּוֹ. (במדבר כב, כב)

És föllobbant Isten haragja, mert elindult, és az útra odaállott az Örökkévaló angyala, hogy akadályozza. Ő szamarán nyargalt és két szolgálja volt vele. (4Mózes 22:22.)

Xxx – mert elindult. – xxx – Láttá, hogy gonosz dolog ez – xxx – a Minde-
nütt Jelenvaló szemében, – xxx – és mégis menni vágyott.⁴⁸

Xxx – hogy akadályozza. – xxx – Az irgalom angyala volt ő,⁴⁹ – xxx – aki meg akarta őt gátolni a vétkezésben, – xxx – hogy ne kövessen el bűnt és el ne vesszen.

Xxx – és két szolgálja volt vele. – xxx – Innét vezetjük le azt, hogy amikor egy előkelő személy – xxx – útnak indul – xxx – két embert kell⁵⁰ magával vinnie, hogy kiszolgálják őt, – xxx – és akik majd egymást is szolgálják.⁵¹

וַתֵּרָא הָאֲתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחַרְבּוֹ שְׁלוֹפָהּ בְּיָדוֹ וַתַּת הָאֲתוֹן מִן־הַדֶּרֶךְ וַתֵּלֶךְ בַּשָּׂדֶה וַיֵּךְ בְּלִעָם אֶת־הָאֲתוֹן לְהַטְטִיחַ הַדֶּרֶךְ. (במדבר כב, כג)

És a szamar látta az Örökkévaló angyalát, amint áll az úton és kardja kivonva kezében; és akkor a szamar letért az útról, és a mezőre ment, és Bileám megütötte a szamarat, hogy ráterelje az útra. (4Mózes 22:23.)

וַתֵּרָא הָאֲתוֹן – És a szamar látta... – Ő [Bileám] azonban nem látta, – שְׁנַתֵּן הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא רְשׁוֹת לְבַהֲמָה – ugyanis az Örökkévaló az állatot felhatalmazta, – הוּא לְרִאוֹת יוֹתֵר מִן הָאָדָם – hogy lásson, jobban mint az ember, – שְׁמַתוֹךְ שִׁישׁ בּוֹ

⁴⁸ Ha már az Örökkévaló engedélyt adott Bileámnak arra, hogy elmenjen (20. vers), akkor mégis miért lobbant fel a haragja? Mert Ő csupán az anyagi haszonért engedélyezte Bileámnak, hogy elmenjen (Rási *uo.*), alapjában véve azonban ellene volt a dolognak. És Bileám mégis minden áron ragaszkodott ahhoz, hogy elmenjen. (*Mizráhi*)

⁴⁹ Az Örökkévaló neve itt Isten irgalmas mivoltára utal. (*Mizráhi*) Vagy: A (xxx – lo), szó szerint „neki/számára” szócska azt jelzi, hogy az angyal Bileám kedvéért cselekedett irgalmasan. (*Náhálát Jáákov*)

⁵⁰ Illendőségből. Mindazonáltal Rási az 1Mózes 22:3-hoz fűzött kommentárjában – megjegyezvén, hogy Ábrahám két szolgálival utazott – azt állítja, hogy egy előkelő személy nem utazhat két szolgáló nélkül, azt implikálva ezzel, hogy a illet tenne, az bűn lenne részéről. Ábrahám ott egyedül volt, a két szolgáló kivéve. Egy előkelő személy nem veszélyeztetheti magát azzal, hogy egyedül utazik. Bileám azonban így se, úgy se lett volna egyedül, hiszen vele voltak a moáviták méltóságok. Az ő esetében a szolgálókra csupán az illendőség kedvéért volt szükség, mert az ő társadalmi rangja megkövetelte ezt. (*Gur Árje*)

⁵¹ Vagyis amikor az egyiknek könnyítenie kell magán, a másik helyette is szolgálja urát. (*Szifté Háhámim* az 1Mózes 22:3-hoz)

דַעַת – aki értelme miatt – תַטְרַף דַעַתוֹ – megtévelyodna – כְּשִׁירָאָה מְזִיקִין – az ártó szellemek érzékelésétől.

וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ – **...és kardja kivonva kezében...** – אָמַר – Azt mondta [az angyal]: – רָשָׁע זֶה הֵנִיחַ כְּלֵי אֲמָנוּתוֹ – „Ez a gonosz félredobta mestersége szerszámain, – וְהוּא – שְׁהוּא אֲמָנוּת שְׁלָהֶם – ugyanis a nem-zsidó népek fegyvere a kard, – וְהוּא – שְׁהוּא אֲמָנוּת שְׁלָהֶם – ő pedig a szájával tör ellenük (a zsidók ellen), – אֵף אֲנִי אֶתְפֹּשׂ אֶת שְׁלֹוֹ – amely [azaz az ima] pedig az ő fegyverük. – E ezért hát megragadom az ő [fegyverét] – וְאָבֵא עָלָיו בְּאֲמָנוּתוֹ – és az ő mesterségével támadok ellene.” – וְאֵת – S így is végezte. [A kard által lelte halálát, ahogy írva van:]⁵² – וְאֵת – בְּלָעָם בֶּן בַּעוֹר הֲרִגוּ בְּחַרְבּ – „...s Bileámot, Beór fiát, megölték karddal.”

וַיַּעֲמֵד מִלְאָךְ יְהוָה בְּמִשְׁעוֹל הַכְּרָמִים גִּנְרַר מִזֶּה וְגִנְרַר מִזֶּה. (במדבר כב, כד)

Ekkor az Örökkévaló angyala megállott a szőlők közti ösvényen; kerítés volt erre és kerítés volt arra. (4Mózes 22:24.)

Xxx – közti ösvényen. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: (xxx – *bisvil*), „az ösvényen”. – xxx – Hasonlóan: – xxx – „ha Somron pora elegendő az ösvényekhez...”,⁵³ – xxx – a por, amely hozzátapad – xxx – a láb talpához járás közben. – xxx – Hasonlóan: „Vajon ki⁵⁴ az, aki lábával megméri a tengereket?”⁵⁵, – xxx – a lábával, járás közben.

Xxx – kerítés volt erre és kerítés volt arra. – xxx – Hacsak nincsen más-képp meghatározva, – xxx – a (xxx – *gádér*) [kifejezés] kőkerítésre utal.⁵⁶

וַתֵּרָא הָאֵתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּלְחַץ אֶל־הַקִּיר וַתִּלְתֵּץ אֶת־רַגְלָהּ בְּלָעָם אֶל־הַקִּיר וַיִּסֹּף לְהַפְתָּהּ. (במדבר כב, כה)

És a szamár látta az Örökkévaló angyalát és odaszorította magát a falhoz és odaszorította Bileám lábát a falhoz és ő újra megütötte. (4Mózes 22:25.)

Xxx – és odaszorította magát. – xxx – Ő [a szamár] saját magát.

Xxx – és odaszorította. – xxx – Valami mást – Bileám lábát.

וַיִּוֹסֶף מִלְאָךְ־יְהוָה עֲבוּר וַיַּעֲמֵד בְּמַקְוֹם צֹר אֲשֶׁר אֵינְדִּירָךְ לְנִטּוֹת יַמִּין וּשְׂמֹאלוֹ. (במדבר כב, כו)

⁵² 4Mózes 31:8.

⁵³ 1Királyok 20:10.

⁵⁴ Ha nem a Mindenható.

⁵⁵ Jesájá 40:12.

⁵⁶ A 25. versben található (xxx – *kir*) – „kőfal” – szóból. (Mizráhi)

És akkor az Örökkévaló angyala továbbment és megállott egy szűk helyen, ahol nem volt út kitérni sem jobbra, sem balra. (4Mózes 22:26.)

Xxx – És akkor az Örökkévaló angyala továbbment. – xxx – Továbbment előtte,⁵⁷ – xxx – hogy előtte legyen – xxx – egy másik helyen, – xxx – [olyan értelemben] mint [az (xxx – *ávár*)] az „És elvonult előttük”⁵⁸ [szövegrészben]. – xxx – Van egy Midrás Ágádá a Tánhumában:⁵⁹ – xxx – Miért látta jónak [az angyal], hogy három helyen [is] megálljon? – xxx – Hogy jeleket mutasson [Bileámnak, amelyek] az ősatyákat [jelképezték].⁶⁰

וַיִּתְּרָא הָאֱתוֹן אֶת־מִלְאָךְ יְהוָה וַתִּרְבֵּץ תַּחַת בְּלַעַם וַיַּחֲרָץ בְּלַעַם וַיָּךְ אֶת־הָאֲתוֹן בַּמַּקָּל. (במדבר כב, כז)

És a szamar látta az Örökkévaló angyalát és lehevert Bileám alatt; és erre fellobbant Bileám haragja és megütötte a szamarat botjával. (4Mózes 22:27.)

וַיִּפְתַּח יְהוָה אֶת־פִּי הָאֲתוֹן וַתֹּאמֶר לְבַלְעָם מִהֲעֲשִׂיתִי לָךְ כִּי הִפְתִּיתִי זֶה שְׁלֹשׁ רַגְלִים. (במדבר כב, כח)

És megnyitotta az Örökkévaló a szamar száját, és ő mondta Bileámnak: Mit tettem neked, hogy megütöttél engem immár három ízben? (4Mózes 22:28.)

זֶה שְׁלֹשׁ רַגְלִים – ...immár három ízben (*sálos rögálim*). –[„...*sálos páámim*” helyett „*sálos rögálim*”-ként (szó szerint „három láb”) szerepel a héber szövegben.]
 וְרִמְזָה לוֹ – Burkoltan [a következőt kérdezte] tőle: – אֵתָהּ מִבְּקֵשׁ לַעֲקוֹר אֲמָה – „Egy olyan népet akarsz te gyökerestül kiirtani, – הַחֹגְגִת שְׁלֹשׁ רַגְלִים בַּשָּׁנָה – amely évente három zarándokünnepet (*rögálim*) ünnepel?” [A zarándoklatot Jeruzsálemben szó szerint „*áliját regel*”-nek, „gyalog való felmenetelnek” nevezik.]

וַיֹּאמֶר בְּלַעַם לְאֲתוֹן כִּי הִתְעַלְלָתָ בִּי לֹא יִשְׁחָרֵב בְּיָדִי כִּי עֲתָה הִרְגָתִיךָ. (במדבר כב, כט)

⁵⁷ Nem mellette haladt el, a háta mögül indulva, hiszen már eleve előtte állt, hanem továbbhaladt előtte, és megállt egy szűkebb helyen. (*Gur Árje*)

⁵⁸ 1Mózes 33:3. Jákob elvonult a családja előtt. Itt is volt a helyzet, hogy már eleve előttük járt, és most tovább haladt előttük. (*Gur Árje*)

⁵⁹ 8.

⁶⁰ Az első hely (3. vers) egy tágas, határok nélküli terület volt, akárcsak Ábrahám, aki számos nép – Jismáél, Ézsau és Keturá leszármazottainak – atyja volt, Izrael fiaian kívül. A második hely (24. vers) már egy szűkebb hely volt, melyet két oldalról kerítés határolt, s ez Izsákot jelképezte, aki már csupán két nép atyja volt, Jákob és Ézsau leszármazottaié. A harmadik hely (versünkben) volt a legszűkebb, ahol semennyi hely sem volt az angyal két oldalán, hogy el lehetett volna haladni mellette. Ez a hely Jákobot jelképezte, akinek egyedüli leszármazottja Izrael népe volt. (*Gur Árje*)

Bileám mondta a számárnak: Mert gúnyt úztél velem; ha kard volna kezemben, most megöltelek volna. (4Mózes 22:29.)

הַתְּעַלְלָתָּ – ...gúnyt úztél... – כְּתַרְגוּמוֹ – [Az egyszerű jelentése] ahogyan Onkelosz fordítja: – לְשׁוֹן גָּנְאֵי וּבְדִיוֹן – megsértés és megalázás kifejezése.

לֹא יֵשׁ חֶרֶב בְּיָדִי – ...ha kard volna kezemben... – גְּנוּת גְּדוּלָּה הָיָה לוֹ דְּבַר זֶה – Ez a dolog módfelett előnytelenül tüntette őt fel – בְּעֵינֵי הַשָּׂרִים – a [moabita] méltóságok szemében. – זֶה הוּלֵךְ לְהַרוֹג אִמָּה שְׁלֵמָה בְּפִיו – Ez az ember útban volt, hogy szavával elpusztítson egy egész népet, – וּלְאַתּוֹן זֶה צָרִיף כְּלֵי זֶזַן – a számara esetében azonban mégis fegyverre van szüksége!

וְהֵאמֵר הָאֲתוֹן אֶל־בְּלַעַם הֲלוֹא אֲנִלִּי אֲתַנְיָף אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי מֵעוֹדֶךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הֲהִסְכַּן הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה וְיֵאמָר לֹא. (במדבר כב, ל)

És a számár mondta Bileámnak: Nem vagyok-e a te szamarad, amelyen nyargaltál amióta vagy, mind a mai napig, vajon szoktam-e így cselekedni veled? Ő mondta: Nem. (4Mózes 22:30.)

Xxx – vajon szoktam-e. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja.⁶¹ – xxx – Hasonlóan: „Használhat-e az ember Istennek tanulással?”⁶² – xxx – És bölcseink így magyarázták ezt a verset a Talmudban: – xxx – Ők⁶³ azt mondták neki: – xxx – „Miért nem lovon utazol?” – xxx – Ő⁶⁴ azt felelte nekik: „Kiküldtem a mezőre legelni,” stb., – xxx – amint az az Ávodá Zár traktátusban áll.⁶⁵

וַיִּגַּל יְהוָה אֶת־עֵינָי בְּלַעַם וַיֵּרָא אֶת־מִלְאָף יְהוָה נֹצֵב בְּדָרְךָ וְתַרְבּוֹ שְׁלֵפָה בְּיָדוֹ וַיִּקְדַּר וַיִּשְׁתַּחֲוֶי וַיֵּאמָר. (במדבר כב, לא)

És az Örökkévaló megnyitotta Bileám szemét és látta az Örökkévaló angyalát, amint áll az úton és kivont kardja kezében; és ő meghajolt és arcára borult. (4Mózes 22:31.)

⁶¹ (xxx – hámeláf álifne), szó szerint „tanultam-e,” azaz „szokásom volt-e eddig [így cselekedni?]”.

⁶² Jób 22:2.

⁶³ Vagyis a moávita méltóságok.

⁶⁴ Bileám.

⁶⁵ 4b. A Gemarában az eset úgy folytatódik, hogy a nőstény számár márpedig állította, hogy ő Bileám megszokott közlekedési eszköze, és nem pedig a ló. Mi több, a számár kijelentette, hogy Bileám még együtt is szokott hálni vele időnként. A (xxx – hiszkánti) szót úgy értelmezik, mint ami azt jelenti: „melegítettem”, a szenvedély melegségét értve ez alatt.

וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִלֵּאף יְהוָה עַל־מָה הִפִּיתָ אֶת־אֲתָנָךְ זֶה שְׁלוֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנִי יֵצְאָתִי לְשֹׁטֵן כִּי־רַב־הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי. (במדבר כב, לב)

És szólt hozzá az Örökkévaló angyala: Miért ütötted meg szamaradat immár három ízben? Íme, én kijöttem, hogy megakadályozzalak, mert szembemegy a te utad velem. (4Mózes 22:32.)

Xxx - mert szembemegy a te utad velem. – xxx – Mestereink, a Misna bölcsei, – xxx – ezt⁶⁶ betűszóként értelmezik: – xxx – „Félt [tőlem],⁶⁷ – xxx – meglátott [engem], és elfordult,⁶⁸ – xxx – mert az út velem szemben vezet,⁶⁹ – xxx – mintha azt mondaná: „hogyan felbőszítsen – xxx – és bosszantson.” – xxx – Az egyszerű értelmezés szerint: – xxx – „mert szembesietett velem az út.” – xxx – A [(xxx – járát)] szó sietést jelent. – xxx – Mert láttam, – xxx – hogy az utas az úton⁷⁰ – xxx – sietett és törtetett az úton, – xxx – hogy feldühítsen és szembeszálljon velem. – xxx – Ez egy rövidített vers,⁷¹ – xxx – hasonló ahhoz, hogy „és Dávid vágyott.”⁷² – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – A (xxx – járát) [szó] megbékítést jelent.⁷³ – xxx – Ugyanígy: „A gonoszok révén – xxx – akar megbékíteni,”⁷⁴ – xxx – [azaz] a gonoszok révén próbál megnyugtatni és vigasztalni, – xxx – akik csupán felbosszantanak engem.

וַתִּרְאֵנִי הָאֲתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שְׁלֹשׁ רִגְלִים אוֹלֵי נֹטְתָה מִפְּנֵי כִי עַתָּה גַם־אֲתָכָה הַרְגַּתִּי וְאוֹתָהּ הִקְיִיתִי. (במדבר כב, לג)

És meglátott engem a szamar, és kitért előttem immár három ízben; ha nem tér ki előttem, bizony, most téged megöltelek volna és őt életben hagyom. (4Mózes 22:33.)

⁶⁶ A (xxx – járát) szót.

⁶⁷ Először csak érzekelte a jelenlételemet, és félelem töltötte el. Aztán már látott is engem. (Gur Árje)

⁶⁸ A (xxx – járát) szó י-ja reprezentálja a יראה szót („félt”), a ר reprezentálja a ראתה szót („látott”), a ו pedig azt, hogy נטה („elfordult”).

⁶⁹ Versünk meglehetősen hiányos nyelvezetű; a következőképpen értendő: „... én kijöttem, hogy megakadályozzalak. [A szamar odaszorította magát a falhoz,] megijedt, és látott, és elfordult.” (Gur Árje) [„Azért mentem ki megakadályozni téged, mert] az útírány, [amelyet választottál] szembemegy velem.” (Mizráhi)

⁷⁰ Azaz Bileám.

⁷¹ A teljes vers így hangzana: „mert az utas az úton [Bileám] sietett azon az úton, amely szembemegy velem.” (Mizráhi)

⁷² Azaz Dávid lelke vágyott (2Sámuel 13:39.). (Mizráhi)

⁷³ Vagyis: „az utas az úton olyan útvonalat vágyott [követni], amely szembement velem.” (Gur Árje)

⁷⁴ Jób 16:11.

Xxx – ha nem tér ki előttem. – xxx – [Az (xxx – uláj) szó olyan értelemben szerepel itt,] mint a (xxx – lulé)⁷⁵. – xxx – Az (xxx – uláj)-t⁷⁶ néha – xxx – (xxx – lulé) értelemben használják.⁷⁷

Xxx – bizony, most téged megöltelek volna. – xxx – Ezt fordított szórendben kell olvasni, – xxx – így: „meg is öltelek volna téged,” – xxx – mintha azt mondaná: – xxx – „Nem csupán megakadályoztalak volna [a továbbhaladásban], – xxx – de meg is öltelek volna.”

Xxx – és őt életben hagyom. – xxx – De most, hogy ő beszélt és szemrehányást tett neked, – xxx – és te nem tudtál szembenézni a szemrehányásával, – xxx – hiszen írva van: „**Ő mondta: Nem**”, – xxx – én megöltem őt⁷⁸, hogy ne lehessen azt mondani: – xxx – „ez az [az állat], amely visszaszólt Bileámnak, – xxx – szemrehányást téve neki, – xxx – és ő [Bileám] képtelen volt megválaszolni neki.” – xxx – Mert a Mindenütt Jelenváló szívén viseli az emberi méltóságot. – xxx – Ugyanígy: „öld meg a nőt és a barmot.”⁷⁹ ⁸⁰ – xxx – Ugyanígy: „a barmot pedig üssétek agyon.”⁸¹

וַיֹּאמֶר בְּלִעָם אֶל־מִלְאָךְ יְהוָה חֲטָאתִי כִי לֹא יָדַעְתִּי כִי אַתָּה נֹצֵב לְקִרְאתִי בְּדַרְךְ וַעֲתָה אִם־רַע
בְּעֵינַיִךְ אֲשׁוּבָה לִי. (במדבר כב, לד)

És szólt Bileám az Örökkévaló angyalához: Vétkeztem, mert nem tudtam, hogy te állsz előttem az úton; és most, ha rossznak tetszik szemedben, visszatérek. (4Mózes 22:34.)

כִּי לֹא יָדַעְתִּי – ...**mert nem tudtam...** – גַּם זֶה גְּנוּתוֹ – Ez is kedvezőtlen volt [rá nézve], – וַעֲלֵ כְּרַחוּ הוֹדָה – de kénytelen volt elismernie. – [Korábban] azzal hencegegett, – שִׁיּוּדַע דַּעַת עֲלִיּוֹן – hogy ki tudja fürkészni a Menny gondolatait, – וּפִיּוֹ הָעִיד – de most a saját szája tanúskodott [ellene]: – לֹא יָדַעְתִּי – „Nem tudtam.”

אִם רַע בְּעֵינַיִךְ אֲשׁוּבָה לִי – ...**ha rossznak tetszik szemedben, visszatérek.** – לְהִתְרִיס נִגְדַּת הַמְּקוֹם הַיָּהוּ אֲשׁוּבָה זֶה – Ez a válasz szemtelenség volt az Örökkévaló ellen. –

⁷⁵ „ha nem”

⁷⁶ Szó szerint: „talán”

⁷⁷ Vagyis konkrétan itt az (xxx – uláj) nem is jelentheti azt, hogy „talán”, hiszen a számár ténylegesen kitért az angyal elől. Ebből is látszik, hogy itt az (xxx – uláj) szó (xxx – lulé), azaz „ha nem” értelemben szerepel.

⁷⁸ Miért tesz említést az angyal az állat életben hagyásáról? Hogy jelezze, ha nem tért volna ki előle, akkor életben hagyta volna, de így most nem fogja életben hagyni. (*Gur Árje*)

⁷⁹ 3Mózes 20:16.

⁸⁰ Amellyel a nő egyesült, hogy amikor a barom végigmegy egy úton, ne mondhassák az emberek: „ez az az állat, amely miatt xy-t megkövezték.”

⁸¹ 3Mózes 20:15.

וַיֹּאמֶר לוֹ – [Bileám] azt mondta neki (az angyalnak): – „Ó Maga parancsolta meg nekem, hogy menjek, – וַיֹּאמֶר מְלָאךְ – mégis te, egy angyal, – מִבְּטֵל – hatálytalanítod az Ő szavait. – לְמוֹד הוּא בְּכַף – De hát ez már csak így van Nála; – וַיֹּאמֶר דָּבָר – Ő mond valamit, – וּמְלָאךְ מִחֲזִירוֹ – egy angyal pedig visszavonja azt. – אָמַר לְאַבְרָהָם – Azt mondta Ábrahámnak.⁸² – קַח נָא אֶת בְּנֶךְ וְגוֹ’ – »Vedd egyetlen fiadat...«, – וַעַל יְדֵי מְלָאךְ בִּטְלָה אֶת דְּבָרוֹ – majd hatálytalanította szavait egy angyal révén. – אֵף אֲנִי – Én is, – אִם רָע בְּעֵינַיךָ – ha rossznak tetszik szemedben, – צְרִיךְ אֲנִי לָשׁוּב – akkor vissza kell, hogy forduljak.”

וַיֹּאמֶר מְלָאךְ יְהוָה אֶל־בְּלָעָם לֵךְ עִם־הָאֲנָשִׁים וְאָפַס אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר־אָדַבְּרָה אֵלֶיךָ אֲתוֹ תִּדְבָּר וַיִּלָּךְ בְּלָעָם עִם־שָׂרֵי בָלָק. (במדבר כב, לה)

És az Örökkévaló angyala mondta Bileámnak: Menj a férfiakkal, de csak azt az ígét, amit én mondok neked, azt mondjad. És elment Bileám Bálák nagyjaival. (4Mózes 22:35.)

Xxx – Menj a férfiakkal. – xxx – Az embert azon az úton vezetik, amelyen menni akar.⁸³

(Xxx – Menj a férfiakkal. – xxx – Mivel egy a végzeted velük⁸⁴, – xxx – végül elenyészel a világból.)

Xxx – de. – xxx – akaratod ellenére, „**csak azt az ígét, stb.**”⁸⁵

Xxx – Bálák nagyjaival. – xxx – Ugyanolyan boldogan átkozta őket⁸⁶, mint ők⁸⁷.

וַיִּשְׁמַע בָּלָק כִּי בָא בְלָעָם וַיֵּצֵא לִקְרֹאתוֹ אֶל־עִיר מוֹאָב אֲשֶׁר־עַל־גְּבוּל אֲרֹנָן אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַגְּבוּל. (במדבר כב, לו)

És midőn Bálák hallotta, hogy jön Bileám, kiment elébe Moáb városába, amely az Áronon határán van, amely a határ szélén van. (4Mózes 22:36.)

וַיִּשְׁמַע בָּלָק – ...Bálák hallotta... – שָׁלַח שְׁלוּחִים לְבַשְׂרוֹ – Követeket küldött ki, hogy tájékoztassák őt.

⁸² 1Mózes 22:2.

⁸³ Mákot 10b. Mivel az Örökkévaló annyira nyilvánvalóan ellene volt ennek, miért mondta mégis az angyal, hogy menjen? (Mizráhi)

⁸⁴ Abból, hogy „férfiakkal”

⁸⁵ Miért toldja meg azzal az angyal, hogy (xxx – vöefesz)? Hogy jelezze: Az Örökkévaló utasításai megmásíthatatlanok. (Gur Árje)

⁸⁶ Azaz Izraelt.

⁸⁷ Azaz Bálák nagyjai.

עיר – Fővárosába, – אֶל מְטֹרֹפוּלִין שְׁלוֹ – ...**Moáb városába...** – אֶל עִיר מוֹאָב – legfontosabb városába, – לומר – mintha csak azt mondaná: – רֵאָה מָה – „Nézd, mit akarnak ezek lerombolni!”

וַיֹּאמֶר בְּלָק אֶל־בְּלָעָם הֲלֹא שָׁלַח שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לְקַרְאֲלָךְ לָמָּה לֹא־הִלַּכְתָּ אֵלַי הֲאִמַּנְתָּ לֹא אוֹכֵל כִּפְדֹּךְ. (במדבר כב, לז)

És Bálák mondta Bileámnak: Nem küldtem-e már hozzád, hogy elhívjalak téged, miért nem jöttél el hozzám? Vajon igazán nem tudlak-e téged megtisztelni? (4Mózes 22:37.)

Xxx – Vajon igazán nem tudlak-e téged megtisztelni? – xxx – [Ezzel] azt profétálta⁸⁸, hogy [Bileám] végül – xxx – kegyvesztetten fog távozni tőle.⁸⁹

וַיֹּאמֶר בְּלָעָם אֶל־בְּלָק הֲנִיחֶנּוּ־בְאֵתִי אֵלֶיךָ עֲתָה הֲיִכָּל אוֹכֵל דָּבָר מְאוּמָה הַדְּבָר אֲשֶׁר יִשְׂיִים אֱלֹהִים בְּפִי אֲתוּ אֲדַבֵּר. (במדבר כב, לח)

És Bileám mondta Báláknak: Íme, eljöttem hozzád, de vajjon lehet-e bármit szólnom? Azt az ígét, amelyet számba tesz az Isten, azt fogom mondani. (4Mózes 22:38.)

וַיֵּלֶךְ בְּלָעָם עִם־בְּלָק וַיָּבֵאוּ קְרִיַת חֲצוֹת. (במדבר כב, לט)

És Bileám ment Bálákkal és elértek Kirját Chucotba. (4Mózes 22:39.)

קְרִיַת חֲצוֹת – ...Kirját Chucotba. [Hogy-hogy ide? Hát nem az van írva korábban, hogy „Moáb városába”? Ez valóban Moáb városa, csak itt úgy utal rá, mint] – אֶנְשִׁים וְנָשִׁים וְטַף בְּחֻצוֹתֶיהָ – egy piacokkal teli város, – עִיר מְלֵאָה שְׂוָקִים – amelynek terein [csak úgy nyüzsögtek] a férfiak, nők és gyerekek. – לומר – Mintha csak azt mondta volna [Bálák]: – רֵאָה וְרַחֵם – „Nézz szét és szánj meg [minket], – יֵעָקְרוּ – „hogy ezek ne pusztuljanak el.”

וַיִּזְבַּח בְּלָק בָּקָר וְצֹאן וַיִּשְׁלַח לְבְלָעָם וּלְשָׂרִים אֲשֶׁר אִתּוֹ. (במדבר כב, מ)

És Bálák levágott marhát és juhot és küldötte Bileámnak, és a nagyoknak, akik vele voltak. (4Mózes 22:40.)

Xxx – marhát és juhot. – xxx – Egy kis mennyiséget; – xxx – csupán egyetlen marhát és egyetlen juhot.⁹⁰

⁸⁸ Akaratlanul. Lásd a 18. vershez fűzött Rási-kommentárt.

⁸⁹ Azt kellett volna mondania: „Tényleg azt hiszed, hogy képtelen vagyok, stb.?” Az, hogy a szöveg nem közli, mit gondolt Bileám, azt sugallja, hogy Bálák kijelentése ténymegállapításként is olvasható, ekképpen: „Én valóban képtelen vagyok megtisztelni téged.” (Gur Árje)

וַיְהִי בַבֹּקֶר וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בְּלָעִם וַיַּעֲלֵהוּ בְּמוֹת בָּעַל וַיֵּרָא מִשָּׁם קֶצֶה הָעַם. (במדבר כב, מא)

És történt reggel, hogy Bálák vette Bileámot és fölvezette Báál magaslataira, és ő látta onnan a nép egy részét. (4Mózes 22:41.)

Xxx – Báál magaslataira. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – „Istenségének magaslataira.” – xxx – [Báál] egy bálványnak a neve.

וַיֹּאמֶר בְּלָעִם אֶל־בָּלָק בְּנֵה לִי בְּנֵה שְׂבָעָה מִזְבַּחַת וְהִקֵּן לִי בָּזָה שְׂבָעָה פָּרִים וְשְׂבָעָה אֵילִים. (במדבר כג, א)

És Bileám szólt Bálákhoz: Építs nekem e helyen hét oltárt és készíts elő nekem hét tulkot és hét kost. (4Mózes 23:1.)

וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּלָעִם וַיַּעַל בָּלָק וּבְלָעִם פָּר וְאֵיל בְּמִזְבַּחַת. (במדבר כג, ב)

És Bálák úgy cselekedett, amint Bileám mondta és Bálák és Bileám áldozott mindegyik oltáron egy tulkot és egy kost. (4Mózes 23:2.)

וַיֹּאמֶר בְּלָעִם לְבָלָק הֲתִיַּצֵּב עַל־עַלְתֹּךָ וְאֵלֶּכָּה אוֹלֵי יִקְרָה יְהוָה לְקַרְאֹתֵי וּדְבַר מֵהִירָאֲנִי וְהִגִּדְתִּי לָךְ וַיִּלְךְ שָׁפִי. (במדבר כג, ג)

És Bileám mondta Báláknak: Maradj itt égőáldozatodnál, én elmegyek; talán elébem tűnik az Örökkévaló és amit ő látnom enged, azt tudtadra adom. És elment egymaga. (4Mózes 23:3.)

Xxx – talán elébem tűnik az Örökkévaló. – xxx – Általában⁹¹ nem szokott nappal beszélni velem.

Xxx – És elment egymaga. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: „egyedül”. – xxx – A szó nyugalmat és csendet sugall, – xxx – mivel nem volt más társa, csak a csend.

וַיִּקַּר אֵלֶיהֶם אֶל־בְּלָעִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיו אַתְּ־שָׂבַעַת הַמִּזְבַּחַת עֲרֹכְתִי וְאַעַל פָּר וְאֵיל בְּמִזְבַּחַת. (במדבר כג, ד)

⁹⁰ A Szentírás nem írja, hogy „sok” marhát vágott volna le, mint azt Ádonijáhuval kapcsolatban írta (1Királyok 1:19.). Bálák sokat ígért, de csak keveset teljesített. (Gur Árje. Lásd Rásinak az 1Mózes 23:16-hoz fűzött kommentárját)

⁹¹ Abból, hogy „talán.” Korábban (22:19) viszont biztos volt benne, hogy az Örökkévaló beszélni fog hozzá éjszaka. (Gur Árje) Lásd a 24:4-hez fűzött Rási-kommentárt. (Mizráhi)

És Isten eléje tűnt Bileámnak. És ő mondta: A hét oltárt elkészítettem, és bemutattam egy tulkot és egy kost mindegyik oltáron. (4Mózes 23:4.)

Xxx – És [Isten] eléje tűnt. – xxx – [Ez] egy mulékony jelleget sugalló kifejezés; – xxx – egy szégyenkezést sugalló kifejezés; – xxx – egy a magömlés tisztatlanságát sugalló kifejezés. – xxx – Mintha azt mondaná [a Tóra hogy] „vonakodva⁹² és szégyenkezve⁹³”. – xxx – Csak azért jelent meg neki nappal [az Örökkévaló], – xxx – hogy mutassa, mennyire becses számára Izrael.

Xxx – A hét oltárt. – xxx – Nem az szerepel itt, hogy „hét oltárt készítettem,” – xxx – hanem az, hogy „a hét oltárt”. – xxx – [Bileám] azt mondta előtte⁹⁴: – xxx – „Az ő ősatyáik hét oltárt⁹⁵ emeltek előtted, – xxx – így aztán én [is] úgy rendeztem el [oltárait], hogy azok megfeleljenek mindazon [oltároknak].” – xxx – Ábrahám négyet épített: „És oltárt épített ő ott az Örökkévalónak, – xxx – aki megjelent neki.”⁹⁶ „És onnan tovább ment – xxx – a hegységbe, stb.”⁹⁷ – xxx – „És Ábrám elvitte sátrait, stb.”^{98 99} – xxx – és egyet a Moriá hegyén.¹⁰⁰ – xxx – Izsák egyet épített: „És ő oltárt épített ott, stb.”¹⁰¹ – xxx – Jákob kettőt épített: – xxx – Egyet S’hemben¹⁰² és egyet Bét Élben.¹⁰³

Xxx – és bemutattam egy tulkot és egy kost mindegyik oltáron. – xxx – De ábrahám csupán egyetlen kost áldozott fel.¹⁰⁴

וַיִּשֶׂם יְהוָה דְּבַר בְּפִי בְלָעַם וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בְּלָק וְלֵךְ תְּדַבֵּר. (במדבר כג, ה)

És az Örökkévaló ígét tett Bileám szájába és mondta: Térj vissza Bálákhoz és így szólj. (4Mózes 23:5.)

⁹² A mulékonyiségra való utalásból. (Mizráhi)

⁹³ A beszenyeződésre való utalásból. (Mizráhi)

⁹⁴ Vagyis az Örökkévaló előtt.

⁹⁵ A Szentírásban a hetes szám azt jelzi, hogy minden aspektus be lett véve a teljesbe [egy példa erre a Teremtés hét napja]. Az ősatyák összesen hét oltára azt mutatta, hogy minden lehetséges módon az Örökkévalónak szentelték magukat. Bileám képviselte a 70 nem-zsidó népet – vagyis a zsidó népet kivéve az egész emberiséget – minden lehetséges értelemben. Saját hét oltárával megpróbálni „kitúrni” helyükről az ősatyákat. (Gur Árje)

⁹⁶ 1Mózes 12:7.

⁹⁷ Uo. 12:8. „...ott oltárt épített...”

⁹⁸ Uo. 13:18.

⁹⁹ „...és ott oltárt épített...”.

¹⁰⁰ Uo. 22:9.

¹⁰¹ Uo. 26:25.

¹⁰² 33:20.

¹⁰³ 35:14.

¹⁰⁴ Miért emelte ki Bileám azt, hogy „egy tulkot és egy kost”? (Mizráhi)

וַיֵּשֶׁב אֵלָיו וְהִנֵּה נֹצֵב עַל־עֵלְתוֹ הוּא וְכָל־שָׂרֵי מוֹאָב. (במדבר כג, ו)

És ő visszatért hozzá és íme ott állott az égőáldozatnál ő és Móáb nagyjai mind. (4Mózes 23:6.)

וַיִּשָּׂא מִשְׁלֹו וַיֹּאמֶר מִדְּאָרִים יִנְחֲנִי בָּלָק מֶלֶךְ־מוֹאָב מִהַרְרֵי־קָדְשׁ לְכֹה־אֲרָה־לִּי יַעֲקֹב וְלִכְה־זַעֲמָה יִשְׂרָאֵל. (במדבר כג, ז)

És előadta példázatát és mondta: Arámból hozott engem Bálák, Moáv királya, Kelet hegyeiről, jer, átkozd meg nekem Jákobot, jer, szidjad Izráelt. (4Mózes 23:7.)

Xxx – átkozd meg nekem Jákobot, jer, szidjad Izráelt. – xxx – [Bálák] utasította őt, hogy mindkét néven átkozza meg őket, – xxx – hátha az egyik [név] közülük nem a fő [elnevezés].¹⁰⁵

מַה אֶקֶב לֹא קִבַּה אֶל וַיִּמָּה אֲזַעֵם לֹא זַעַם יְהוָה. (במדבר כג, ח)

Hogyan átkozzam meg azt, akit nem átkozott meg Isten és hogyan káromoljam azt, akit nem káromolt az Örökkévaló? (4Mózes 23:8.)

Xxx – Hogyan átkozzam meg azt, akit nem átkozott meg Isten. – xxx – Amikor megérdemelték volna, hogy megátkozzák őket, – xxx – akkor nem lettek megátkozva.¹⁰⁶ – xxx – Amikor atyjuk¹⁰⁷ szónvá tette bűnüket: – xxx – „Mert haragjukban embert öltek”¹⁰⁸, – xxx – csupán haragjukat átkozta meg, amint írva van: – xxx – „Átkozott legyen a haragjuk”¹⁰⁹. – xxx – Amikor atyjuk csalárd módon bement az ő atyjához¹¹⁰, – xxx – megérdemelte [volna], hogy [Izsák] megátkozza. – xxx – [De] mi hangzik el ott? „Ő is áldott legyen”¹¹¹ – xxx – Azokról, akiknek áldásosztókká kellett válniuk, az áll: – xxx – „Ezek [a törzsek] álljanak ott a nép megáldására.”¹¹² – xxx – Azokról [pedig], akiknek átkot kellett mondaniuk, nem áll [az,

¹⁰⁵ Bálák nem nevezte meg őket, csupán arra kérte Bileámot, hogy átkozza meg „ezt a népet” (22:6.) – bármelyik néven, amelyik hatékonyak bizonyul. (*Gur Árje*)

¹⁰⁶ Egy korábbi átok hiánya miképpen jelezte azt, hogy soha nem is lehet megátkozni őket? (*Gur Árje*)

¹⁰⁷ Jákob.

¹⁰⁸ 1Mózes 49:6.

¹⁰⁹ Uo. 7. Jákob megátkozta fiainak, Simonnak és Lévinek haragját, akik kivégeztek minden férfit Sšem városában.

¹¹⁰ Izsákhöz.

¹¹¹ Uo. 27:33. Amikor Izsák ráébredt, hogy a fia, Jákob félrevezette őt azzal, hogy Ézsauinak adta ki magát, felkiáltott: „ő is áldott legyen!”

¹¹² 5Mózes 27:12.

hogy] – xxx – „Ezek [a törzsek] álljanak ott a nép megátkozására,” – xxx – hanem [az áll, hogy] „ezek álljanak az átkozásnál,”¹¹³ – xxx – [mivel az Örökkévaló] nem akarta – xxx – az „átok” szót velük kapcsolatban említeni.

Xxx – akit nem káromolt az Örökkévaló. – xxx – Nekem nincs hatalmam, – xxx – csak [annyi], hogy meg tudom állapítani a pillanatot, – xxx – amikor a Szent, Áldott Ő, dühös. – xxx – Ám Ő nem volt dühös mindazon napokban, – xxx – amikor felétek tartottam.¹¹⁴ – xxx – Ezért van írva: – xxx – „Népem! Emlékezzél, – xxx – mit tervelt [Bálák], stb.,¹¹⁵ – xxx – és mit felelt neki Bileám, stb.,¹¹⁶ – xxx – Hogy megismerhesd Isten igaz cselekedeteit.”¹¹⁷

כִּי־מֵרָאשׁ צְרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְבְּעוֹת אֲשׁוּרָנּוּ הַן־עַם לְבָדָד יִשְׁפָן וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב. (במדבר כג, ט)

Mert a szirtek fejeéről látom őt, és a dombokról szemlélem őt; íme, ez egy olyan nép, amely külön lakik, és nemzetek közé nem számítja magát. (4Mózes 23:9.)

אני מסתכל בראשיהם – Mert a szirtek fejeéről látom őt... – [Fejüket, azaz] eredetüket szemlélem, – וּבְתַחֲלַת שְׂרָשִׁיהֶם – gyökereik kezdeteit, – וְאֲנִי רוֹאָה אוֹתָם מִיַּסְדֵּיהֶם – és úgy észlelem, hogy jól megalapozottak – וַחֲזִקִים – és erősek, – עַל יְדֵי אַבּוֹת וְאִמּוֹת – mint a hegyek és a dombok, – [mégpedig] az ősatyák és az ősanyák miatt. [A „hegyek” az ősatyákra, a „dombok” pedig az ősanyákra utalnak.]

הן עם לבדד ישפן – ...íme, ez egy olyan nép, amely külön lakik... – הוא – אֲשֶׁר זָכוּ לוֹ אַבּוֹתָיו – Ezt ősatyáik vívták ki nekik, – לְשִׁפּוֹן בְּדָד – hogy külön lakjanak. – כְּתַרְגוּמוֹ – [Amít úgy is lehet érteni, hogy „egyedül”] ahogyan az az Onkelosz-féle fordításban szerepel.

...és nemzetek közé nem számítja magát. – כְּתַרְגוּמוֹ – Onkelosz magyarázata szerint – לֹא יִהְיוּ נִעְשִׂין כְּלָה עִם שְׂאֵר הָאֻמוֹת – nem semmisíttetnek meg a többi néppel együtt, – שִׁנְאָמֵר – mint írva van:¹¹⁸ – כִּי אֶעֱשֶׂה כְּלָה בְּכָל הַגּוֹיִם – „...mert megsemmisítem mind a népeket...”, [azokat, kik Izrael gyűlölői]. – אֵינָן נִמְנִין עִם הַשְּׂאֵר – Nem számíttatnak majd a többi közé.

¹¹³ Uo. 13.

¹¹⁴ Bileám átkai azokon a napokon lennének hatékonyak, amikor az Örökkévaló dühös. Ám azokban a napokban, amikor Bileám és Bálák beszéltek egymással, az Örökkévaló sosem volt dühös. (Gur Árje a Szánhedrin 105b-ből)

¹¹⁵ Azt tanácsolta Bileámnak, hogy átkozza meg és ezzel pusztítsa el a zsidó népet. (Rási ott)

¹¹⁶ Azt felelte, hogy az ő átkai hatástalanok mindaddig, amíg az Örökkévaló nem haragszik a zsidó népre (uo.).

¹¹⁷ Mihá 6:5.

¹¹⁸ Jeremiás 30:11.

– דְּבַר אֶחָד – Egy másik magyarázat: – כְּשֶׁהֵן שִׂמְחִין – Amikor örvendeznek, – אֵין אִמָּה שִׂמְחָה עִמָּהּ – egyetlen nép sem örvendezik velük együtt, – שְׁנֵאֲמַר – mint írva van:¹¹⁹ – ה' בְּדַר יִנְחֵנוּ – „Az Örökkévaló egymaga vezérli [őket].” – וּכְשֶׁהָאֲמוֹת בְּטוֹבָה – Ám amikor a népek boldogulnak, – הֵם אוֹכְלִין עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד – ők (a zsidók) mindnyájukkal osztoznak [jólétükben], – וְאֵין עוֹלָה לָהֶם מִן הַחֲשָׁבוֹן – anélkül, hogy megterhelnék számláikat [azaz megrövidítenék őket]. – וְזֶהוּ – Ez [a jelentése annak, hogy] – וּבְגוֹיִם לֹא יִתְחַשֵּׁב – „...és nemzetek közé nem számítja magát.”

מִי מִנְהַ עֵפֶר יַעֲקֹב וּמִסָּפֶר אֶתְרַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל תִּמְתַּח נִפְשֵׁי מוֹת יִשְׂרָאֵל וְתִהְיֶי אֶתְרִיתִי כְּמָהוּ. (במדבר כג, י)

Ki számlálhatja meg Jákob porát és mondhatja meg Izráel ivadékának számát? Hadd haljon meg lelkem az igazak halálával, és olyan legyen maradékom, mint az övé! (4Mózes 23:10.)

Xxx – Ki számlálhatja meg Jákob porát. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – „[Ki számlálhatja meg] Jákob házának gyermekeit, stb.,¹²⁰ – xxx – ... [egyikét] a négy¹²¹ tábornak” [amelyekben az izraeliták táboroztak a pusztaságban]. – xxx – A „Jákob porát” egy másik értelmezése: – xxx – Nem lehet kalkulálni a parancsolatokat, – xxx – amelyeket porral¹²² hajtanak végre. – xxx – „Ne szánts ökörrrel és számmal együtt,”¹²³ – xxx – „meződet ne vesd be kétféle maggal,”¹²⁴ – xxx – a [vörös] tehén hamva,¹²⁵ a szótá pora,¹²⁶ – xxx – és hasonlók.

Xxx – és mondhatja meg Izráel ivadékának számát. – xxx – Közösüléseik [számát], [vagyis] az ivadékokét, akik közösüléseiből keletkeznek.¹²⁷

¹¹⁹ 5Mózes 32:12.

¹²⁰ E vers első részének Onkelosz-féle arámi fordítása így hangzik: „Ki számlálhatja meg Jákob házána zsenge korú gyermekeit, akikről írva van: »Számosak lesznek, akár a föld pora« (lásd 1Mózes 13:16.) vagy [ki számlálhatja meg] Izrael négy táborának egyikét...” Profétai versek parafrázálásakor Onkelosz gyakorta két jelentést ad meg egy szóhoz (lásd az 1Mózes 49:11-hez fűzött Rási-kommentárt). Így először az (xxx – *áfár*) szót a (xxx – *dá'dkájá*) kifejezéssel fordítja, mely arámi szó bármi finom és zsenge dologra utalhat, s ily módon jelenthet „por”-t, „hamv”-at vagy akár „zsenge korú iskolásgyermek”-et is. Majd így fogalmaz: (xxx – *kőáfrá dőár'á*), azaz „a föld pora”.

¹²¹ Onkelosz szerint a (xxx – *rová*) szó itt a (xxx – *revá*) (pl. 2Mózes 29:40.) egy variánsa és „negyed”-et jelent. A szó a 2Királyok 6:25-ben is ezzel a jelentéssel bír.

¹²² Azaz például a talajjal.

¹²³ 5Mózes 22:10.

¹²⁴ 3Mózes 19:19.

¹²⁵ 4Mózes 19:19.

¹²⁶ Uo. 5:17.

¹²⁷ Uo.

Xxx – Hadd haljon meg lelkem az igazak halálával. – xxx – Közöt-tük.¹²⁸

וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם מַה עָשִׂיתָ לִּי לְקַבֵּי אֵיבֵי לַקְּחֹתֶיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ בְּרִי. (במדבר כג, יא)

És szólt Bálák Bileámhoz: Mit tettél velem? Ellenségeimet megátkozni hoztalak és íme, te megáldottad őket. (4Mózes 23:11.)

וַיַּעַן וַיֹּאמֶר הֲלֹא אֶת אֲשֶׁר יִשְׁמַע יְהוָה בְּפִי אֲתוּ אֲשַׁמְרֵ לְדַבְּרֵ. (במדבר כג, יב)

És ő felelt és mondta: Nem azt kell-e mondanom, amit számba tesz az Örökkévaló? (4Mózes 23:12.)

וַיֹּאמֶר אֵלָיו בָּלָק לִךְ לְכַהֲנָא אֲתִי אֶל־מְקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ מִשָּׁם אָפֶס קָצְחוּ תִרְאֶה וְכָלֹ לֹא תִרְאֶה וְקַבְּנֹרְלִי מִשָּׁם. (במדבר כג, יג)

És mondta neki Bálák: Jer velem, kérlek, egy másik helyre, ahonnan láthatod; de csak egy részét látod majd és nem látod az egészet; és átkozd meg őt nekem onnan! (4Mózes 23:13.)

Xxx – és átkozd meg őt nekem. – xxx – A [(xxx – vökárvöno)] szó egy parancs¹²⁹: „Átkozd meg őt nekem!”

וַיִּקְחֵהוּ שָׂדֵה צִפִּים אֶל־רֹאשׁ הַפְּסֻגָה וַיִּבֶן שִׁבְעָה מִזְבְּחֹת וַיַּעַל פָּר וְאַיִל בְּמִזְבְּחָ. (במדבר כג, יד)

És elvitte az Örök mezejére, a hegytető csúcsára, és épített hét oltárt és áldozott egy tulkot és egy kost mindegyik oltáron. (4Mózes 23:14.)

...az Örök (cofim) mezejére... – מקום גְּבוּהָ הִיא – Ez egy magasabban fekvő terület volt, – שָׁשֶׁם הַצִּוְפָה עוֹמֵד לְשִׁמּוֹר – ahová őrséget állítottak, – אַם – hogy figyelje a várost esetlegesen megközelítő seregeket.

A hegytető csúcsára. – בִּלְעָם לֹא הָיָה קוֹסֶם כְּבָלָק – Bileám nem volt olyan nagy varázsló, mint Bálák, – רָאָה בָּלָק – megjövendölte, – שְׁעִתִּידָה פִּרְצָה – שָׁשֶׁם מֵת מוֹשֶׁה – hogy Izrael fiai közt nagy hézag támad majd ott, – לְהַפְרִיץ בְּיִשְׂרָאֵל מִשָּׁם – ugyanis ott halt meg Mózes. – כְּסָבוֹר – [Bálák] azt gondolta, – שָׁשֶׁם תַּחוּל עֲלֵיהֶם – és [azt mondta magában:] „Ez az a szakadás, amit látok.”

¹²⁸ Bileám ezeket a szavait a zsidóknak címezte, amint azt Bálák panasza is jelzi (11. vers), miszerint Bileám nem megátkozta, hanem megáldotta őket. (Mizráhi)

¹²⁹ És nem jövő idő, mint a 27. versben. Mivel az ott említett átok az Örökkévalón múlik, arra nem is lehet parancsot adni. (Gur Árje)

וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲתִצָּב כֹּה עַל־עֲלֵתֶךָ וְאֶנְכִי אֶקְרָה כֹּה. (במדבר כג, טו)

És mondta Báláknak: Maradj itt az égőáldozatodnál, amíg én felkerestetek itt. (4Mózes 23:15.)

Xxx – én felkerestetek itt. – xxx – A Szent, Áldott Ő, által.

Xxx – én felkerestetek. – xxx – Ez visszaható módban van.

וַיִּקַּר יְהוָה אֶל־בִּלְעָם וַיִּשְׁם דָּבָר בְּפִיו וַיֹּאמֶר שׁוּב אֶל־בָּלָק וְכֹה תִדְבָּר. (במדבר כג, טז)

És eléje tűnt az Örökkévaló Bileámnak, és ígét tett a szájába és mondta: Térj vissza Bálákhoz, és így szólj. (4Mózes 23:16.)

Xxx – és ígét tett a szájába. – xxx – Mi ez a tevés – xxx – és mi hiányzott volna a Szentírásból, – xxx – ha [csupán] az állt volna benne, hogy – xxx – „Térj vissza Bálákhoz, és így szólj.”¹³⁰ – xxx – Ámde amikor [Bileám] meghallotta, hogy nem átkozhat, – xxx – azt mondta: „Miért térjek vissza Bálákhoz csupán azért, – xxx – hogy fájdalmat okozzak neki?” – xxx – Ezért aztán a Szent, Áldott Ő, – xxx – kantárt és zablát helyezett a szájába, – xxx – akár az ember, aki zablával szerel fel egy állatot, – xxx – hogy arra vezethesse, amerre akarja. – xxx – Azt mondta neki: „Kénytelen leszel visszamenni Bálákhoz.”

וַיָּבֹא אֵלָיו וְהֵנּוּ נֹצֵב עַל־עֲלֵתוֹ וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ בָּלָק מַה־דִּבַּר יְהוָה. (במדבר כג, יז)

És visszament hozzá, és íme, ott állt az égőáldozatnál, és Moáb nagyjai vele. És Bálák mondta neki: Mit szólt az Örökkévaló? (4Mózes 23:17.)

וְשָׂרֵי מוֹאָב אִתּוֹ – ...és Moáb nagyjai vele... – וְלִמְעֵלָה הוּא אוֹמֵר – Fentebb az áll:¹³¹ – „...és Moáb nagyjai *mind*.” [A mi versünkben azonban nem szerepel a „mind”.] – בִּיּוֹן שָׂרָאוּ שְׂאִין בּוֹ תִקְנֶה – Amikor látták, hogy reménytelen [a dolog], – וְלֹא נִשְׁאָרוּ אֶלָּא מִקְצָתָם – [közülük] egyesek eltávoztak, – וְלֹא נִשְׁאָרוּ אֶלָּא מִקְצָתָם – s csupán néhányan maradtak ott.

...Mit szólt az Örökkévaló? – [Bileám kész volt beszámolni. Akkor viszont miért előzte meg Bálák a kérdéssel?] – לְשׁוֹן צְחוּק הוּא זֶה – Ez egy gúnyos hangvétel, – כְּלוּמַר – mintha azt mondta volna: – אֵינִי בְּרִשׁוֹתֶךָ – „Nem vagy a magad ura.”

וַיֵּשֶׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר קוּם בָּלָק וְשִׁמְעֵה הַאֲזִינָה עֲדֵי בְּנֵי צַפּוֹר. (במדבר כג, יח)

¹³⁰ Az 5. versben olvasható „És az Örökkévaló ígét tett Bileám szájába” érthető, mivel ez azt tudatja velünk, hogy az ottani „Térj vissza Bálákhoz” az Örökkévaló igéje volt. A mi versünkben viszont már elhangzott az, hogy „És eléje tűnt az Örökkévaló Bileámnak”. Akkor hát miért ismétli meg a Tóra azt, hogy az Örökkévaló ígét tett Bileám szájába? (*Gur Árje*)

¹³¹ 6. vers.

És ő előadta példázatát és mondta: Kelj fel, Bálák, és halljad, figyelj rám, Cipor fia! (4Mózes 23:18.)

Xxx – Kelj fel, Bálák. – xxx – Amikor látta, hogy gúnyolódik vele, – xxx – fel akarta bosszantani. – xxx – „Állj lábra! – xxx – Nem maradhatsz ülte, – xxx – miközben én mint a Mindenütt jelenvaló küldöttje szolgállok neked.”

Xxx – Cipor fia. – xxx – Ez tórai nyelvhasználat,¹³² – xxx – mint „az erdő [minden] vadja,”¹³³ – xxx – „szárazföldi vadat,”¹³⁴ – xxx – „forrássá.”¹³⁵

לֹא אִישׁ אֶל׀ אֵל׀ יִכְבֹּד וְיִדְבָּר אֲדָם וְיִתְנַחֵם הֵהוּא אָמַר׀ וְלֹא יַעֲשֶׂה וְדַבָּר וְלֹא יִקְיַמְנָהּ. (במדבר כג, יט)

Az Isten nem ember, hogy hazudjék, sem emberfia, hogy meggondolja magát; ha Ő szólt, nem teszi-e meg, ha beszélt, nem teljesíti-e? (4Mózes 23:19.)

Xxx – Az Isten nem ember, stb. – xxx – [Az Örökkévaló] már megesküdött nekik, – xxx – hogy behozza őket és birtokul adja nekik – xxx – a hét nép földjét, – xxx – és te azt hiszed, – xxx – hogy képes leszel megölni őket a pusztaságban?

Xxx – ha Ő szólt, stb. – xxx – Ez csodálkozást fejez ki. – xxx – A Targum [Onkelosz] pedig így fordítja [a (xxx – *vöjítneham*) – „hogy meggondolja magát” – kifejezést]: – xxx – „visszalépnek és újra fontolóra veszik,” – xxx – [azaz] visszalépnek¹³⁶ és újra fontolóra veszik, – xxx – hogy meggondolják-e magukat.

הִנֵּה בְּרַךְ לְקַחְתִּי וּבְרַךְ וְלֹא אֲשִׁיכְנָהּ. (במדבר כג, כ)

Íme, parancsot kaptam, hogy áldjak, és Ő áldott és én nem változtathatom meg. (4Mózes 23:20.)

Xxx – Íme, parancsot kaptam, hogy áldjak. – xxx – Azt kérdezed:¹³⁷ „Mit szólt az Örökkévaló?”¹³⁸ – xxx – [Utasítást] kaptam Tőle, hogy áldjam meg őket.

[Xxx – áldjak. – xxx – [A (xxx – *váréh*) szó ugyanazt jelenti,] mint a (xxx – *löváréh*).]

¹³² Nem az szerepel a szövegben, hogy (xxx – *ben cipor*), hanem az, hogy (xxx – *beno cipor*), ami nem a hagyományos *status constructus*, azaz birtokos szerkezet, amelyben a birtok, jelen esetben a (xxx – *ben*) – „fiú” – ragozatlanul áll a birtokos („Cipor”) előtt, hanem hímnemű birtokos ragot kap: (xxx – *beno*) – „fia”.

¹³³ Zsoltárok 50:10.

¹³⁴ 1Mózes 1:24.

¹³⁵ Zsoltárok 114:8.

¹³⁶ Eredeti magabiztosságuktól.

¹³⁷ Az „Íme” kitétel azt implikálja, hogy ez válasz egy kérdésre. (*Gur Árje*)

¹³⁸ Versünk a 17. vershez kapcsolódik. (*Mizráhi*)

Xxx – és Ő áldott és én nem változtathatom meg. – xxx – Ő megáldotta őket,¹³⁹ – xxx – és én nem változtatom meg az ő áldását.

Xxx – és Ő áldott. – xxx – [Ez] ugyanazt [jelent], mint amit az (xxx – *uviréh*) [jelentene]¹⁴⁰. – xxx – Ez a szabály a ַ-sel kapcsolatban¹⁴¹; – xxx – [ugyanaz történik itt is], mint az (xxx – *ojév héréf*)¹⁴² [szövegrészben szereplő (xxx – *héréf*) szó esetében, amely] ugyanazt [jelent], mint [amit] a (xxx – *hiréf*) [jelentene]. – xxx – És ugyanígy az (xxx – *uvocéá béréh*)¹⁴³ [szövegrész esetében,] – xxx – [amely azt jelenti, hogy] aki dicséri és megáldja a tolvajt, – xxx – mondván: „ne félj, nem kapsz büntetést, – xxx – nyugtod lesz,” – xxx – feldühíti az Örökkévalót. – xxx – Azt azonban nem lehet mondani, hogy a (xxx – *béréh*) [szó] főnév, – xxx – mert ha így lenne, – xxx – akkor *pátáh kátán*-nal¹⁴⁴ lenne vokalizálva, – xxx – a hangsúllyal fölötte.¹⁴⁵ – xxx – Mivel azonban [a (xxx – *béréh*) szó] *piél* alakban szereplő [ige], – xxx – ezért *kámác kátán*-nal¹⁴⁶ van vokalizálva, – xxx – a hangsúllyal alatta.¹⁴⁷

לֹא הִבִּיט אֶנֶן בְּיַעֲקֹב וְלֹא דָרְאַה עִמָּל בְּיִשְׂרָאֵל יִהְיֶה אֱלֹהֵיוֹ עִמּוֹ וְתִרְוַעַת מְלָךְ בּוֹ. (במדבר כג,
כא)

Nem szemlélt hamisságot Jákobban, és nem látott bajt Izráelben; az Örökkévaló, az ő Istene vele van, és a király riadó szava köztük van. (4Mózes 23:21.)

לֹא הִבִּיט אֶנֶן וְגוֹ' – Nem szemlélt hamisságot Jákobban... – [Az egyszerű jelentése] ahogyan Onkelosz fordítja: [„Nem látott bálványimádókat Jákob házában.”]. – **אֶחָרִי פְּשׁוּטוֹ הוּא נִדְרָשׁ מְדַרְשׁ נֶאֱדָה** – Egy másik magyarázat: – **אֶחָרִי פְּשׁוּטוֹ הוּא נִדְרָשׁ מְדַרְשׁ נֶאֱדָה** – Követve az egyszerű jelentést, gyönyörűen értelmezhető [a vers]. – **לֹא הִבִּיט הַקְּדוֹשׁ** – Az Örökkévaló nem nézi – **אֶנֶן שְׂבִיעֵקֵב** – a gonoszat Jákobban. – **שְׂבִיעֵקֵב הוּא בְּרוּךְ הוּא**

¹³⁹ Rási jelzi, hogy az (xxx – *uvéréh*) egy aktív ige, és megadja annak implicit tárgyát. (Mizráhi)

¹⁴⁰ Ez egy hímnemű, egyes szám harmadik személyű *piél* ige. A (xxx – *biréh*) és (xxx – *hiréf*) igék pontozása, amelyekről Rási itt beszél, csupán hipotetikus, de amúgy valóban így kellene pontozni ezeket a szavakat, ha a középső gyökbetűjük nem ַ lenne, mint azt Rási a következőkben be is bizonyítja.

¹⁴¹ *Piél*-ben az ige gyökének középső betűje rendszerint kap egy *dágés*-t, a ַ azonban nem kaphat *dágés*-t. Hogy ne legyen szükség *dágés*-re, az ige első gyökbetűje *hirik* helyet *céré*-t kap (*Böér Röhovot*). Rási a ַ-nek erről a jellemzőjéről bővebben beszél a *Zsoltárok* 38:3-hoz fűzött kommentárjában.

¹⁴² *Zsoltárok* 74:18. „ellenség gyaláz”

¹⁴³ *Uo.* 10:3.

¹⁴⁴ A *pátáh kátán* Rási terminusa a *szegol*-ra. Vagyis, ha a (xxx – *béréh*) szó főnév lenne, *bereh*-ként lenne vokalizálva.

¹⁴⁵ Vagyis a hangsúly az első szótagon, a ַ-en lenne.

¹⁴⁶ Azaz *céré*-vel [(xxx – *béréh*)].

¹⁴⁷ Vagyis a hangsúly az utolsó szótagon, a ַ-en van.

עוֹבְרִין עַל דְּבָרָיו – Amikor megsértik parancsolatait, – אֵינוּ מְדַקְדָּק אֶתְרִיהֶם – Ő nem vizsgálja őket szigorával, – לְהַתְּבוּנָן בְּאוֹנֵי־שׁוֹלָהֶם וְעַמְלָן – mérlegelve gonoszságukat és erkölcstelenségüket, – שֶׁהֵם עוֹבְרִים עַל דְּתוֹ – amellyel megsértik az Ő tanait.

Xxx – bajt. – xxx – A [szó szerint „fájdalom” jelentésű (xxx – *ámál*)] szó bűnt jelent, – xxx – mint a „vajúdik a gonosz,”¹⁴⁸ – xxx – „mert te megnézed a hamisságot és a fájdalmat.”¹⁴⁹ – xxx – Mert a bűnösség fájdalmas a Mindenütt Jelenvaló előtt.

Xxx – az Örökkévaló, az ő Istene vele van. – xxx – Még amikor feldühítik Őt és lázonganak [Ellene], – xxx – Ő akkor sem hagyja el őket.

Xxx – és a király barátsága honol közöttte. – xxx – A szó szeretetet és barátságot jelent, – xxx – mint a „Dávid barátja,”¹⁵⁰ az, aki szereti Dávidot, – xxx – [és az] „és adta azt az ő társának”¹⁵¹ [szövegrészben]. – xxx – És Onkelosz is így fordította: – xxx – „és Királyuk Jelenléte közöttük van.”

אַל מוֹצִיאֵם מִמִּצְרַיִם כְּתוֹעַפֹּת רְאִים לוֹ. (במדבר כג, כב)

Isten kivezette őket Egyiptomból, fenségének ereje szerint. (4Mózes 23:22.)

Xxx – Isten kivezette őket Egyiptomból. – xxx – Azt mondtad: „Íme egy nép jött ki Egyiptomból;”¹⁵² – xxx – [holott] ők nem maguktól távoztak, – xxx – hanem Isten vitte ki őket.

Xxx – fenségének ereje szerint. – xxx – Mint az Ő fenségének¹⁵³ és magasztosságának ereje.¹⁵⁴ – xxx – Hasonlóan: „és ezüst [lesz a te] erőd.”¹⁵⁵ – xxx – Erőt jelent.¹⁵⁶ – xxx – És én azt mondom, hogy a [(xxx – *toáfot*)] kifejezés rokon a – xxx – (xxx – *vöof jöoféf*)¹⁵⁷ [szövegrész (xxx – *jöoféf*) szavával], – xxx – [ami a mi versünkben azt jelenti:] az, aki a magasban szárnyal; – xxx – és ez a roppant erő

¹⁴⁸ Zsoltárok 7:15.

¹⁴⁹ Uo. 10:14.

¹⁵⁰ 2Sámuel 15:37.

¹⁵¹ Bírák 15:6.

¹⁵² 22:5.

¹⁵³ A (xxx – *röém*) ugyanaz, mint a (xxx – *rum*), „fenség,” de semmiképpen sem „kos”-t jelent. A Tóra sosem hasonlítaná ez Örökkévaló erejét egy állatéhoz. (*Mizráhi*)

¹⁵⁴ Az Örökkévaló kivezette őket Egyiptomból hatalmas csodatételek közepette, amelyet az fenségének és magasztosságának szintjén hajtott végre. (*Gur Árje*)

¹⁵⁵ Jób 22:25.

¹⁵⁶ A (xxx – *toáfot*) szó a különböző versekben.

¹⁵⁷ 1Mózes 1:20. „és röpködjének a madarak”.

[demonstrációja].¹⁵⁸ – xxx – És a (xxx – *toáfot röém*) [kifejezés szó szerint azt jelenti, hogy] „magas repülés”. – xxx – A (xxx – *toáfot röém*) [kifejezés] egy másik magyarázata: – xxx – „a *röémim* ereje.” – xxx – Mestereink úgy magyarázták, – xxx – hogy ez a démonokra és a gonosz szellemekre utal.¹⁵⁹

כִּי לֹא־נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב וְלֹא־קָסַם בְּיִשְׂרָאֵל כְּעַתְּ יֹאמַר לְיַעֲקֹב וְלְיִשְׂרָאֵל מִה־פֹּעַל אֱלֹ. (במדבר כג, כג)

Mert nincs varázslás Jákobban, sem a bűvölés Izráelben, mint a mostani időben megmondják majd Jákobnak és Izráelnek, amit Isten művel.
(4Mózes 23:23.)

כִּי יֹאמִים הֵם לְבָרְכָהּ – **Mert nincs varázslás Jákobban...** – כִּי לֹא נַחֵשׁ בְּיַעֲקֹב – Mert megérdemlik, hogy áldottak legyenek, – שְׁאִין בָּהֶם מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים – hiszen nincsenek közöttük, varázslók vagy mágusok.

כְּעַתְּ יֹאמַר לְיַעֲקֹב וְגו' – **...mint a mostani időben megmondják Jákobnak...** – עוֹד עֵתִיד לְהִיּוֹת עַתְּ כְּעַתְּ הַזֹּאת – Lesz még olyan alkalom, mint ez a mostani, [hogy bírják Isten barátságát,] – אֲשֶׁר תִּגְלֶה חֲבָתָן – amikor drága mivoltuk kinyilvánítatik – לְעֵין כָּל – mindenki szeme láttára, – שֶׁהֵן יוֹשְׁבֵין לְפָנָיו – mert ott ülnek majd Előtte, – וּמַחֲצִיטָן לְפָנָים מִמְּלֶאכֵי הַשְּׁמַיִת – az Ő szájából tanulva a Tórárt, – az Ő szájából tanulva a Tórárt, – övezetük pedig beljebb [azaz Istenhez közelebb] lesz, mint a szolgálattevő angyaloké, – מִה פֹּעַל אֱל – „**Mit művelt Isten**”? – וְהֵם יִשְׁאַלוּ לָהֶם – akik majd tőlük fogják kérdezni: – וְזֶהוּ שֶׁנֶּאֱמַר – Ez [a jelentése annak], ami írva van:¹⁶⁰ – וְהֵן עֵינֶיךָ רְאוּת אֶת – „...saját szemeddel láthatod tanítódat.” [Ez Istenre utal, aki igaz mesterük lesz majd akkor.]

– דָּבַר אַחַר – Egy másik magyarázat: – יֹאמַר לְיַעֲקֹב אֵינוֹ לְשׁוֹן עֵתִיד – a „megmondják majd” nem a jövőre utal, – אֲלֵא לְשׁוֹן הַנֵּה – hanem a jelenre: – אֵינֶן צְרִיכִים לְמַנְחֵשׁ – ugyanis valahányszor, amikor szükséges, – לְהֹאמַר לְיַעֲקֹב וְלְיִשְׂרָאֵל – hogy Jákob és Izrael megtudja, – מִה פֹּעַל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – mit művelt az Örökkévaló, – וּמַהוֹ גְּזוּרֹתָיו בְּמָרוֹם – és mit rendelt el a Magasságban, – אֵינֶן מְנַחֲשִׁים וְקוֹסְמִים – nem folyamodnak mágiához vagy varázslathoz, – אֲלֵא נֶאֱמַר לָהֶם עַל פִּי נְבִיאֵיהֶם – hanem [vagy] prófétáik révén tudják meg, – מִה הִיא גְּזוּרַת הַמְּקוֹם – mit rendelt a Mindenütt Jelenvaló – אוֹ אֲוִירִים וְחַמִּים

¹⁵⁸ Ahhoz, hogy az ember a nehézkedési erővel dacolva a magasba emelje önmagát, irtatlan erőt kell kifejtenie. (*Mizráhi*)

¹⁵⁹ Akárcsak a szellemek, az Örökkévaló ereje is metafizikai természetű. (*Gur Árje*)

¹⁶⁰ *Jesájá* 30:20.

מגידים להם – vagy [a főpapi melldíszbe helyezett] *urim* és *tumim* tudatja velük.¹⁶¹ –
 כן ואינוקלוס לא תרגם כן – Onkelosz mindazonáltal nem így magyarázza [a verset].¹⁶²

הַדָּעַם כְּלִבְיָא יְקוּם וְכֹאֲרֵי יתְנַשֵּׂא לֹא יִשְׁכַּב עַד יֵאָכַל טֹרְף וְדַם־חַלְלִים יִשְׁתָּהּ. (במדבר כג, כד)
Íme, a nép fölkel, mint nőtényoroszlán, mint oroszlán emelkedik fel; nem fekszik le, míg zsákmányt nem eszik, és míg a megölték vérének nem issza. (4Mózes 23:24.)

כְּשֶׁהֵן – **Íme, a nép fölkel, mint nőtényoroszlán...** –
 הֵן מִתְנַבְּרִים – Amikor felkelnek szendergésükből – שְׁחֵרִית – reggel, –
 הֵן מִתְנַבְּרִים – olyan élnek, – כְּלִבְיָא וְכֹאֲרֵי – akár a nőtény oroszlán és az oroszlán, –
 לְהִטּוֹף אֶת – hogy megragadják a parancsolatokat, – לְלִבּוֹשׁ טְלִית – [már a reggeli imá-
 nál] *tálitot* öltsenek, – לְקְרוֹא אֶת שְׁמַע – elolvassák a *Smát* – וּלְהַנִּיחַ תְּפִלִּין – és felrak-
 ják a *tfilint*.

Xxx – nem fekszik le. – xxx – Éjjel az ágyába addig, míg fel nem emészt –
 xxx – és el nem pusztít minden ártó szellemet, – xxx – amely jön, hogy megtámadja
 őt. – xxx – Hogy miképpen? Elolvassa a lefekvés előtti *Smá*-t, – xxx – és lelkét a
 Mindenütt Jelenvaló kezébe helyezi. – xxx – Ha egy ellenséges hadtest vagy egy
 portyázó sereg jön, hogy megtámadja őket, – xxx – A Szent, Áldott Ő, megvédel-
 mezi őket – xxx – és megvívja csatáikat, – xxx – és halálra sújtja (ellenségeiket).¹⁶³
¹⁶⁴ – xxx – Egy másik értelmezése a

Xxx – Íme, a nép fölkel, stb. [versnek]: – xxx – [úgy értendő,] ahogyan a
 Targum [Onkelosz] fordítja.¹⁶⁵

Xxx – és míg a megölték vérének nem issza. – xxx – Azt prófétálta, hogy
 Mózes nem hal meg addig,¹⁶⁶ – xxx – míg le nem vágja Midján királyait, – xxx – és
 ő [Bileám] is megöletik velük együtt, – xxx – amint írva van: „Bileámot, Beór fiát, a
 jóst is – xxx – fegyverrel ölték meg Izráel fiai – xxx – a többi lemészároltakkal
 együtt.”¹⁶⁷

¹⁶¹ Lásd 2Mózes 28:15.

¹⁶² Onkelosz értelmezése a következő: Bizony nem a varázslók kívánják a zsidók javát, és nem is a bűvöléssel foglalkozók akarják a javukat... De a zsidók mindezek dacára: „...mint a mostani időben megmondják majd Jákobnak és Izráelnek, amit Isten művel”.

¹⁶³ Ez a magyarázata az „és míg a megölték vérének nem issza” szövegrésznek. (*Mizráhi*)

¹⁶⁴ Tánhumá uo.

¹⁶⁵ Olyan erősek lévén, akár az oroszlán, nem fognak pihenni országukban addig, míg meg nem ölik annak lakóit és rá nem teszik kezüket birtokaikra.

¹⁶⁶ Ebben a magyarázatban Rási a „lefekvés”-t „maghalás”-ként értelmezi akárcsak az 1Mózes 47:30-ban. (*Mizráhi*)

¹⁶⁷ Jósuá 13:22.

וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בְּלָעָם גְּמִקָּב לֹא תִקְבְּנוּ גְּמִדְבָּרָה לֹא תִבְרַכְנוּ. (במדבר כג, כה)

És Bálák mondta Bileámnak: Ne is átkozd meg, ne is áldjad meg. (4Mózes 23:25.)

Xxx – Ne is átkozd meg. – xxx – Az első „is” hozzáadódik a második „is”-hez, – xxx – a második „is” pedig az első „is”-hez.¹⁶⁸ – xxx – És ugyanígy: „Se nekem, se neked ne legyen.”¹⁶⁹ – xxx – És ugyanígy: „Ifjat is, szüzet is.”¹⁷⁰

וַיַּעַן בְּלָעָם וַיֹּאמֶר אֶל־בָּלָק הֲלֹא דִבַּרְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר כֹּל אֲשֶׁר־דִּבַּר יְהוָה אֵתָּה אֲעֲשֶׂה. (במדבר כג, כו)

És Bileám felelt és mondta Báláknak: Nem mondtam-e neked szólnán: Mindent, amit az Örökkévaló mondani fog, azt cselekszem? (4Mózes 23:26.)

וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בְּלָעָם לְכֵהֲנָא אֲקַחְךָ אֶל־מְקוֹם אַחַר אוֹלֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵינַי הָאֱלֹהִים וְקִבַּחְתוּ לִי מִשָּׁם. (במדבר כג, כז)

És Bálák mondta Bileámnak: Jer csak, elviszlek egy másik helyre, talán helyesnek tetszik az Isten szemében, hogy megátkozod nekem onnan. (4Mózes 23:27.)

Xxx – hogy megátkozod nekem. – xxx – Ez nem egy parancs¹⁷¹, mint az, hogy „Átkozd meg őt!”¹⁷², – xxx – hanem jövő idő. – xxx – „Talán helyénvalónak tetszik majd az Ő szemében, – xxx – hogy te megátkozod nekem onnan.” – xxx – Ófranciául „*Malduras lui*” (megátkozod őt).

וַיִּקַּח בָּלָק אֶת־בְּלָעָם וְאֵשׁ הַפְּעוֹר הַנִּשְׁקָה עַל־פְּנֵי הַיְשִׁימֹן. (במדבר כג, כח)

És elvitte Bálák Bileámot a Peor csúcsára, amely letekint a sivatagra. (4Mózes 23:28.)

...a Peor csúcsára... – ראש הפעור – Bálák nagy varázsló volt, – וַיִּרְאֶה – és látta, – שָׁהֵן עֲתִידִין לְלָקוֹת – hogy [Izraelre] elkerülhetetlenül le fog sújtani [az Örökkévaló] – עַל יְדֵי פְעוֹר – Peór miatt, – וְלֹא הָיָה יוֹדֵעַ בְּמָה – de nem tudta

¹⁶⁸ Mindkét tagmondat hozzáadódik a másikhoz. „Ne is átkozd meg” [azonkívül, hogy nem áldod meg], mert az átkod áldássá változik át. „Ne is áldjad meg” [azonkívül, hogy nem átkozod meg]; jobb csendben maradni.

¹⁶⁹ Vágjátok ketté a gyermeket, és ne legyen semelyikünké (1Királyok 3:26).

¹⁷⁰ Mindenkit elér a büntetés (5Mózes 32:25).

¹⁷¹ Hiszen ez az Örökkévaló hozzájárulásától függ. (Gur Árje)

¹⁷² 13. vers.

mi módon [fog ez bekövetkezni]. – אָמַר – Azt mondta: – שָׁמָא הַקְּלָלָה תְּחוּל עֲלֵיהֶם מִשָּׁם – „Talán onnét száll majd alá rájuk az átok.” – וְכֵן כָּל הַחַוּזִים בְּכוֹכְבִים – Ugyanígy van ez mindenkivel, aki a csillagokat fürkészi, [a jövőt kutatva,] – וְאִין – látnak, – וְאִין יוֹדְעִים מָה רוֹאִים – de nem tudják, hogy mit.

וַיֹּאמֶר בִּלְעָם אֶל־בָּלָק בְּנֵה־לִי בָנָה שְׁבַעָה מִזְבְּחֹת וְהִנֵּן לִי בָנָה שְׁבַעָה פָּרִים וְשְׁבַעָה אֵילִם.
(במדבר כג, כט)

És Bileám mondta Báláknak: Építs itt nekem hét oltárt és készíts nekem itt hét tulkot és hét kost. (4Mózes 23:29.)

וַיַּעַשׂ בָּלָק כַּאֲשֶׁר אָמַר בִּלְעָם וַיַּעַל פֶּר וְאֵיל בַּמִּזְבְּחֹת. (במדבר כג, ל)

És Bálák úgy cselekedett, amint Bileám mondta. És bemutatott egy tulkot és egy kost mindegyik oltáron. (4Mózes 23:30.)

וַיֵּרָא בִלְעָם כִּי טוֹב בְּעֵינָי יְהוָה לְבָרְךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְלֹא־הִלֵּךְ כְּפַעַם־בְּפַעַם לְקַרְאֵת נְחֹשִׁים וַיִּשָּׂא אֶל־הַמִּדְבָּר פָּנָיו. (במדבר כד, א)

És midőn látta Bileám, hogy tetszett az Örökkévaló szemében, hogy megáldja Izráelt, nem ment el, mint az előbbi alkalmakkor varázslás végett, hanem a sivatag felé fordította arcát. (4Mózes 24:1.)

Xxx – látta Bileám, hogy tetszett, stb. – xxx – Azt mondta: „Többé nem szükséges számomra – xxx – próbára tenni az Örökkévalót, – xxx – mert Ő sosem fogja akarni megátkozni őket.”

Xxx – nem ment el, mint az előbbi alkalmakkor. – xxx – Ahogyan tette [már] kétszer.

Xxx – varázslás végett. – xxx – Hogy megjósolja, – xxx – vajon az Örökkévaló megjelenik-e majd neki, – xxx – ahogyan kívánta. Azt mondta: – xxx – „Akár meg akarja átkozni őket [az Örökkévaló], akár nem, – xxx – én meg fogom említeni a bűneiket, – xxx – és így az átok majd – xxx – bűneik említésével fog alászállni [rájuk].”

Xxx – a sivatag felé fordította arcát. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja.¹⁷³

וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת־עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לְשִׁבְטָיו וְתָהִי עֲלָיו רוּחַ אֱלֹהִים. (במדבר כד, ב)

És Bileám fölemelte szemét, és látta Izráelt amint lakik törzsei szerint, és reászállott Isten szelleme. (4Mózes 24:2.)

¹⁷³ Bileám említést tett az aranyborjúról, amelyet az izraeliták a sivatagban imádtak.

וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת עֵינָיו – És Bileám fölemelte szemét... [Miért ekkor emelte fel szemét Bileám, és nem az előző alkalmakkor, amikor meg akarta volna átkozni Izraelt?] – וַיִּרְי יֵשׁ לָךְ ג' – Megpróbálta szemmel verni őket. – בִּקֵּשׁ לְהִכְנִיס בָּהֶם עֵין רָעָה – [Bileám] három fő vonása: – עֵין רָעָה – a szemmel verés, – וְרוּחַ גְּבוּהָה – az önhittség – וַנִּפְּשׂ רַחֲבָה – és a kapzsiság, – הָאֲמוּרַיִם לְמַעַלָּה – amint ezekről fentebb már volt szó.¹⁷⁴

...amint lakik törzsei szerint... – וַיִּרְאֵהוּ כָּל שְׂבֵט וְשֵׁבֵט – Látta a törzseket, – וַאֲיָנִן מְעַרְבִין – amint magukban táboroznak, – שׁוֹכֵן לְעַצְמוֹ – anélkül, hogy keverednének [egymással]. – וַיִּרְאֵהוּ שְׂאֵין פְּתַחֲהֶם מְכֻנְיָן זֶה כַּנְּגֵד זֶה – Látta, hogy bejárataik nem egymás felé néznek, – שְׁלֹא יֵצִיין – hogy egyik se bámulhasson be – לְתוֹךְ אֶהֱל תַּבְּרוֹ – a másik sátrába.

...és reászállott Isten szelleme. [Nem a prófétálás szelleme volt ez, hiszen ezek után nem következik semmiféle prófécia, hanem másfajta, Istentől való szellem volt ez.] – וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים – Felöltött benne, – שְׁלֹא יִקְלָלֵם – hogy nem fogja megátkozni őket.

וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נֹאֵם בִּלְעָם בְּנֹו כְּעוֹר וַנֹּאֵם הַגִּבּוֹר שְׂתֵם הָעֵין. (במדבר כד, ג)

És előadta példázatát és mondta: Bileám, Beórnak fia, mondja, a férfi, a kiszúrt szemű, mondja: (4Mózes 24:3.)

Xxx – Beórnak fia. – xxx – [A (xxx – bno) szó olyan], mint [a (xxx – lömá'jno) szó a] „forrássá”¹⁷⁵ [szövegrészben]. – xxx – A Midrás Ágádá szerint: – xxx – Mindketten¹⁷⁶ [bizonyos szempontból] nagyobbak voltak atyáiknál. – xxx – [A (xxx – bálák bno cipor), ami értelmezhető úgy, hogy] „Bálák, akinek a fia Cipor,” – xxx – [azt implikálja, hogy Bálák] atyja a fia¹⁷⁷ [Báláknak] a királyságban, – xxx – Bileám pedig nagyobb atyjánál a prófétaságban; – xxx – egy ércpénz volt ő, fia egy fél pénznek.

Xxx – a kiszúrt szemű. – xxx – A szemét kiszúrták és eltávolították, – xxx – és ezért a szemürege nyitottnak látszott. – xxx – A [(xxx – stum)] szó benne van a Misnában: – xxx – „hogy felnyithassák, – xxx – [viasszal] elzárhassák és [a szigetelés] összeszáradhasson.”¹⁷⁸ – xxx – Mestereink megjegyzi¹⁷⁹, hogy mivel [Bileám] azt

¹⁷⁴ 4Mózes 22:13., 18.

¹⁷⁵ Zsoltárok 114:8; lásd Rásit ott. Lásd még Rásinak a 23:18-hoz fűzött kommentárját.

¹⁷⁶ Bileám és Bálák is.

¹⁷⁷ Azaz alantasa.

¹⁷⁸ Ávodá Zárá 69a. Ha egy hordó bort egy nem-zsidók által látogatott helyen elég hosszú ideig felügyelet nélkül hagynak ahhoz, hogy az alatt az idő alatt kinyithassák, visszazárhassák és a tömítő anyag összeszáradhasson, akkor a hordóban lévő bort zsidók többé nem fogyaszthatják.

¹⁷⁹ Nidá 31a.

mondta: – xxx – „és [ki] mondhatja meg Izráel magjának számát,”¹⁸⁰ – xxx – [ami azt implikálja,] hogy a Szent, Áldott Ó – xxx – ül és számolgatja az izraeliták [minden egyes] magját, – xxx – várva azt a cseppet, amelyből majd egy szent születik; – xxx – [és Bileám] azt gondolta: „Az, Aki Szent – xxx – és Akinek szolgálattévő angyalai is Szentek, – xxx – ezeket a dolgokat figyeli?” – xxx – Ezért Bileám szeme megvakított. – xxx – Mindazonáltal vannak, akik a (xxx – *stum háájin*) úgy értelmezik, hogy „nyitott szemű,” – xxx – ahogyan a Targum [Onkelosz] is fordítja. – xxx – És mivel azt mondta: „a nyitott szemű¹⁸¹”, – xxx – és nem azt mondta, hogy „nyitott szemű¹⁸²”, – xxx – ebből megtudjuk, hogy vak volt az egyik szemére.¹⁸³

נְאֻם שִׁמְעַתְּ אִמְרֵי אֱלֹהִים מִן הַשָּׁמַיִם וְנִפְתָּח עֵינֶיךָ וְרָאִיתָ (במדבר כד, ה)

Ó mondja, aki Isten szavait hallgatja, aki a Mindenható látomását látja, leborulva és nyílt szemekkel. (4Mózes 24:4.)

נְפִיל וְנִפְתָּח עֵינֶיךָ – ...leborulva és nyílt szemekkel. – Az egyszerű magyarázat az, ahogyan Onkelosz fordítja, – שְׂאֵין נִרְאָה עָלָיו – [vagyis,] hogy [Isten] nem nyilatkozott meg előtte, – אָלָא בַלְיָלָה – kivéve éjjel, – כִּשְׁהוּא שׁוֹכֵב – amikor [Bileám] feküdt. – וּמִדְרָשׁוֹ – A Midrás [magyarázata] szerint, – כִּשְׁהָיָה נִגְלָה עָלָיו – amikor [Isten] megnyilatkozott [Bileám] előtt, – לֹא הָיָה בּוֹ פֶחַח לְעֵמּוּד עַל רַגְלָיו – [Bileámnak] nem volt ereje megállni a lábán, – וְנִפְלַע עַל פְּנָיו – hanem arcra borult, – לְפִי שְׁהָיָה עָרֵל – mert körülméletlen volt,¹⁸⁴ – וּמֵאוֹס לְהֵיוֹת נִגְלָה עָלָיו – és visszataszító volt [Isten számára], hogy megnyilatkozzék előtte [akkor], – בְּקוֹמָה זְקוּפָה לְפָנָיו – amikor [Bileám] felegyenesedve állt Előtte.

מִה טֹבֵבוֹ אֵהְלִיךְ יַעֲקֹב מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל. (במדבר כד, ה)

Milyen szépek a te sátraid, Jákob, a te hajlékaid, Izráel! (4Mózes 24:5.)

מִה טֹבֵבוֹ אֵהְלִיךְ – Milyen szépek a te sátraid... – מֵעַל שְׂרָאָה פְתַחֲהֶם – Mert látta, hogy a [sátor]bejáratok – שְׂאֵינָן מְכוּנִין זֶה מוּל זֶה – nem egymásra néztek.

מִה טֹבֵבוֹ אֵהְלִיךְ – ...a te hajlékaid... – תַּבֹּרְהֵיךָ – Táborhelyeid, – כְּתַרְגוּמוֹ – Onkelosz fordítása szerint.

– דְּבַר אֶחָד – Egy másik magyarázat: – **מִה טֹבֵבוֹ אֵהְלִיךְ – Milyen szépek a te sátraid...** – מִה טֹבֵבוֹ אֵהְלִיךְ – Mily szép Siló sátora – וּבֵית עוֹלָמִים – és az Örök

¹⁸⁰ 23:10.

¹⁸¹ Egyes számban írva a „szem” szót: (xxx – *háájin*).

¹⁸² Többes számban írva a „szem” szót: (xxx – *háéjnájim*).

¹⁸³ Ami így megfelel az első értelmezés konklúziójával, hogy vak volt az egyik szemére. (*Szifté Háhámim*)

¹⁸⁴ És így nem volt részese az Istennel kötött szövetségnek. Egy körülmélet szövegszerű megállhatott Isten előtt.

Szentély [Jeruzsálemben], – בְּיִשׁוּבָן – mikor állanak, – שְׂמֵקֵרִיבֵינָן בְּהֵן קְרִבְנוֹת – mert [olyankor] áldozatokat mutatnak be bennük, – לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם – amelyek megbocsátást hoznak.

מִשְׁקֵנֶיךָ – ...a te hajlékaid... – אַף כְּשֶׁהָן חֲרִבִין – Még akkor is, amikor fel vannak dűlva, – לְפִי שֶׁהָן מִשְׁכּוֹן עֲלֵיכֶם – mert biztosítékként [szolgálnak azok] számotokra, – וַחֲרִבְנָן כְּפָרָה עַל הַנִּפְשׁוֹת – és feldűlságuk engesztelést hoz majd lelketeknek, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van:¹⁸⁵ – כִּלְהָ ה' אֶת חֲמָתוֹ – „Az Örökkévaló kiöntötte izzó haragját;” – וַיִּצֵּת אֵשׁ בְּצִיּוֹן – „lángba borította Cion.”¹⁸⁶

כְּנַחְלִים נְטִיּוֹ כְּנֻחַת עַלֵי נְהַר כְּפֶאֱהָלִים נְטִיעַ יְהוָה כְּאֲרִזִים עֲלֵרְמִים. (במדבר כד, 1)

Mint patakok, melyek elhúzódnak, mint kertek a folyó mentén, mint áloék, amelyeket az Örökkévaló ültetett, mint cédrusok a vizek mentén. (4Mózes 24:6.)

כְּנַחְלִים נְטִיּוֹ – Mint patakok, melyek elhúzódnak... – שֶׁנֶּאֱמַר – Amelyek kiterjednek – וְנִמְשְׁכוּ – és tovahömpölyögnek, – לְנִטּוֹת לְמַרְחֹק – messzire elérve. – אֶמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ – A bölcsek megjegyzik: – מִבְּרִכּוֹתַי שֶׁל אוֹתוֹ רָשַׁע – „Ennek a gonosznak az áldásaiból – אָנוּ לְמַדִּים מֶה הָיָה בְּלִבּוֹ לְקַלְלֵם – megtudhatjuk, hogyan volt szándékában megátkozni őket, – כְּשֶׁאֱמַר – amikor úgy döntött, – הוֹדֵן אֶל הַמַּדְבָּר פָּנָיו – hogy a sivatag felé fordítja arcát.¹⁸⁷ – וּכְשֶׁהִפָּךְ הַמָּקוֹם אֶת פָּיו – Amikor a Mindenütt Jelenváló átváltoztatta szája [szavait], – בְּרַכָּם – [Bileám] megáldotta őket úgy, – מֵעֵין אוֹתָם – hogy az [valamiképpen hasonlított] tervezett átkaihoz,¹⁸⁸ stb.” – כְּדֹאֵיִתָּא בְּחֻלְקָא – amint az a *Chélek* kezdetű [talmudi] fejezetben¹⁸⁹ áll.

Xxx – mint áloék. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja¹⁹⁰. – xxx – Rokon [a kifejezés] a „mirha és áloé”¹⁹¹ [szövegrész (xxx – áhálót) szavával].

Xxx – amelyeket az Örökkévaló ültetett. – xxx – Éden kertjében. – xxx – Az „mint áloék, amelyeket az Örökkévaló ültetett” egy másik értelmezése: – xxx –

¹⁸⁵ *Siralma* 4:11.

¹⁸⁶ *Uo.*

¹⁸⁷ 1. vers.

¹⁸⁸ Ima- és tansátraik szépségét dicsérte és azt, hogy közöttük lakozik az isteni jelenlét, a *Söchiná*, ahelyett, hogy azt kívánta volna, hogy imáiknak és tanulásuknak vége szakadjon és, hogy a *Söchiná* soha többé ne ereszkedjen le közéjük. Valójában ugyanis azt kívánta, hogy többé ne imádkozzanak és ne tanuljanak, ugyanis tudta, hogy ha „Jákob hangja” elcsendesedik, „Ézsau keze” (1Mózes 27:22.) fog diadalmaskodni.

¹⁸⁹ *Szánhedrin* 105b.

¹⁹⁰ (xxx – kövüsmájá), „mint illatok.”

¹⁹¹ *Énekek éneke* 4:14.

Mint a sátorként kifeszített égbolt, – xxx – [amint írva van: – xxx – „kifeszíti, mint lakósátrat”¹⁹²].

Xxx – amelyeket az Örökkévaló ültetett. – xxx – A (xxx – *nötijá*) kifejezés sátrakkal kapcsolatban található [a Szentírásban], – xxx – amint írva van: „Felállítja pompás sátrát.”¹⁹³

יָדַלְמִים מִקְדָּלָיו וְזָרְעוּ בְּמַיִם רַבִּים וְיָרֵם מְאֹד מְלִפּוֹ וְחִנְשָׂא מִלְכָּתוֹ. (במדבר כד, ז)

Víz folyik vödreiből és vetése lesz bő vizek között; és királya nagyobb lesz Agágnál, és királysága hatalmassá lesz. (4Mózes 24:7.)

Xxx – vödreiből. – xxx – Kútjaiból. A magyarázat – xxx – [úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja.¹⁹⁴

Xxx – és vetése lesz bő vizek között. – xxx – Ez sikerességet jelent, – xxx – amint a víz közelébe elültetett mag is [bő termést hoz].

Xxx – és királya nagyobb lesz Agágnál. – xxx – Első királyuk¹⁹⁵ le fogja győzni Agágot, – xxx – Ámálék királyát.

Xxx – és királysága hatalmassá lesz. – xxx – Jákob [királysága] egyre [hatalmasabb lesz], amint [Sault] – xxx – követi majd Dávid és Salamon.

אֶל מוֹצְיָאוֹ מִמְצָרֵים כְּחֹעֶפֶת רֶאֶם לוֹ יֵאָלֵל גּוֹיִם צָרְיוֹ וְעֶצְמֹתֵיהֶם יִגְרֵם וְחִצְיוֹ יִמְחָץ. (במדבר כד, ח)

Isten kivezette Egyiptomból fenségének ereje szerint, fölemeszt népeket, az ő elleneit, csontjaikat összetöri és nyilait belemártja [a vérükbe]. (4Mózes 24:8.)

Xxx – Isten kivezette Egyiptomból. – xxx – Ki adta nekik ezt a nagyságot? – xxx – Isten, aki kivezette őket Egyiptomból – xxx – hatalmas erejével és fenségével, – xxx – föl fogja emészteni az őt sanyargató népeket.

Xxx – csontjaikat. – xxx – Sanyargatóinak [csontjait].

Xxx – összetöri. – xxx – Menáhem úgy értelmezi ezt a szót, mint ami törést jelent. – xxx – Hasonlóképp: – xxx – „[mint az este járó farkasok], nem törnek reggelre csontot.”¹⁹⁶ – xxx – Hasonlóképp: – xxx – „Még a cserepeit is össze fogod törni.”¹⁹⁷ – xxx – Én azt mondom, hogy a [szó] jelentése: „csont.” – xxx – Lecsupa-

¹⁹² Jesájá 40:22.

¹⁹³ Dániel 11:45.

¹⁹⁴ Nagy király terem majd fiai közül, aki sok nép fölött fog uralkodni.

¹⁹⁵ Saul.

¹⁹⁶ Cefánjá 3:3.

¹⁹⁷ Jechezkél 23:34.

szítja fogaival a rajta lévő húst – xxx – és [kiszedi] a velőt a belsejéből, – xxx – csupaszon hagyva a csontot.

Xxx – és nyilait belemártja [a vérükbe]. – xxx – Onkelosz úgy értelmezi [a (xxx – *hicáv*) szó birtokos névmási ragját, mint ami azt jelenti, hogy] „az ellenségé¹⁹⁸,” – xxx – [maga az egész szó pedig Onkelosz szerint azt jelenti, hogy] „az ő részük.” – xxx – [Jelentésében ez olyan,] mint [a (xxx – *hicim*) szó a] „(xxx – *báálé hicim*)¹⁹⁹” [szövegrészben, amely Onkelosz úgy fordít:] „(xxx – *máré fálgutá*)” (azaz „egy felosztás részesei/felei”). – xxx – Ugyanígy a (xxx – *jimhác*) is rokona az – xxx – „átütötte fejét és összezúzta, átfúrta halántékát”²⁰⁰ [szövegrészben szereplő (xxx – *umáhácá*) szónak]. – xxx – [Onkelosz szerint a (xxx – *vöhicáv jimhác*) szövegrész azt jelenti, hogy] „fel fogják²⁰¹ osztani földjüket.”²⁰² – xxx – [A szövegrész amúgy] értelmezhető úgy is, mint ami konkrétan nyilakról szól²⁰³. – xxx – A Szent, Áldott Ő, az Ő nyilait – xxx – bele fogja mártani az Ő ellenségeinek vérébe, – xxx – [ahol a (xxx – *jimhác*) szó azt jelenti, hogy] mártani és áztatni fog a vérükkel, – xxx – akár csak [a (xxx – *timhác*) szó] a „hogy lábad vérben gázoljon”²⁰⁴ [szövegrészben]. – xxx – Ez nem eltávolodás a [szó alapvető] „ütés/csapás” jelentésétől, – xxx – mint [ami-lyen jelentésben] az „Én ütöttem sebet”²⁰⁵ [szövegrészben szerepel], – xxx – hiszen akin vérfoltok vannak, az úgy fest, mint akire – xxx – csapást mértek és megsebe-sült.

פָּרַע שָׁקֵב פְּאַרְי וּכְלָבִיא מִי קִימְנוּ מִכְּרִיךְ כְּרוּךְ וְאַרְרִיךְ אָרוּר. (במדבר כד, ט)

Leguggol, lefekszik, mint egy oroszlán, és, oroszlán lévén, ki merné felkelteni? Áldott legyen mindenki, aki téged áld, és átkozott legyen mindenki, aki téged átkoz. (4Mózes 24:9.)

Xxx – Leguggol, lefekszik, mint egy oroszlán. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Tár gum [Onkelosz] fordítja²⁰⁶; – xxx – erővel és hatalommal fognak megtelepedni országukban.

¹⁹⁸ Amelyre korábban a versben az „ő elleneit” szövegrész utal.

¹⁹⁹ 1Mózes 49:23. „”

²⁰⁰ Bírák 5:26.

²⁰¹ Ti. az izraeliták.

²⁰² Ez ennek a szövegrésznek a magyarázata. (xxx – *vöhicáv*), „az elnyomók részét – Erec Jiszráelt – (xxx – *jimhác*), az izraeliták felfogják osztani maguk között.”

²⁰³ Vagyis a szöveg szó szerinti jelentése szerint is értelmezhető.

²⁰⁴ Zsoltárok 68:24.

²⁰⁵ 5Mózes 32:39.

²⁰⁶ (xxx – *lét málhu ditzááz'iné*), „nem lesz királyság, amely elmozdítsa őket [helyükről].”

וַיִּחְרָאן בָּלֶק אֶלְבָּלְעָם וַיִּסְפֹּק אֶת־כַּפָּיו וַיֹּאמֶר בָּלֶק אֶלְבָּלְעָם לֵקַב אִיבֵי קְרֵאתֶיךָ וְהִנֵּה בִּרְכָתְךָ
בְּרֹךְ זֶה שְׁלֹשׁ פְּעָמִים. (במדבר כד, י)

És föllobbant Bálák haragja Bileám ellen, és összecsapta kezeit; és szólt Bálák Bileámhoz: Ellenségeimet megátkozni hívtalak és íme, te áldást mondtál immár három ízben. (4Mózes 24:10.)

Xxx – és összecsapta kezeit. – xxx – Az egyiket odaütötte a másikhoz.

וַעֲתָה בִּרְחִלְךָ אֶל־מְקוֹמִי אֲמַרְתִּי כִּי אֶכְבְּדֶךָ וְהִנֵּה מְנַעַךְ יְהוָה מִכְבוֹדִי. (במדבר כד, יא)

Most már siess vissza hazádba! Azt mondtam, hogy nagy tiszteletben foglak részesíteni, de íme, az Örökkévaló megfosztott téged a tisztelet-től. (4Mózes 24:11.)

וַיֹּאמֶר בָּלֶעָם אֶל־בָּלֶק הֲלֹא גַם אֶל־מִלְאָכֶיךָ אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלַי דִּבַּרְתִּי לֵאמֹר. (במדבר כד, יב)

És Bileám mondta Báláknak: Nem szóltam-e követeidhez is, akiket hoz-zám küldtél mondván: (4Mózes 24:12.)

אִם־יִתְּנֵלִי בָּלֶק מִלֹּא בֵיתוֹ כֶּסֶף וְזָהָב לֹא אוֹכַל לָעֲבֹר אֶת־פִּי יְהוָה לַעֲשׂוֹת טוֹבָה אוֹ רָעָה מִלִּבִּי
אֲשֶׁר־דִּבַּר יְהוָה אֵתוֹ אֲדַבֵּר. (במדבר כד, יג)

Ha Bálák nekem adná házáat tele ezüsttel és arannyal, nem szeghetném meg az Örökkévaló parancsát, hogy jót vagy rosszat cselekedjek a saját szívemből. Amit az Örökkévaló beszél, azt beszélem én. (4Mózes 24:13.)

כִּאֵן לֹא – ...szeghetném meg az Örökkévaló parancsát... – לָעֲבֹר אֶת פִּי ה' – כָּמוֹ שֶׁאָמַר בְּרֵאשׁוֹנָה – Itt nem mondja, hogy „az »én« Istenem”, – mint ahogy azt először mondta,²⁰⁷ – לְפִי שֶׁיִּדַע – mert tudta, – שֶׁנִּבְּאֵשׁ בְּהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא – hogy már nem kedveli őt az Örökkévaló, – וְנִטְרָד – s hogy elutasította őt [az Örök-kévaló].

וַעֲתָה הִנְנִי הוֹלֵךְ לְעַמִּי לְכֹה־אֵי עֲצָךְ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה הָעַם הַזֶּה לְעַמִּי בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים. (במדבר כד, יד)

És most, íme, elmegyek népemhez; jer, tanácsot adok neked, mit tesz majd ez a nép a te népeddel az idők végén. (4Mózes 24:14.)

הוֹלֵךְ לְעַמִּי – ...elmegyek népemhez... [Abból, hogy itt nem a „helyemre”, hanem a „népemhez” kifejezést használja, láthatjuk hogy az egyszerű jelentésen túl van egy mélyebb magyarázat:] – מַעֲתָה – Mostantól – עַמִּי – olyan va-

²⁰⁷ 4Mózes 22:18.

gyok, mint népem többi tagja – שְׁנִסְתַּלַּק הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מֵעָלָיו – mivel elhagyta az Örökkévaló [szelleme] őt.

...jer, tanácsot adok neked... – מָה לָּךְ לַעֲשׂוֹת – Azzal kapcsolatban, hogy mit cselekedj. – וּמָה הִיא הָעֵצָה – Mi volt ez a tanács? – אֲלֵהֶימָם שֶׁל אֱלוֹ – Ezeknek [az izraelitáknak] az Istene – וּמָה הוּא כּוֹ – gyűlöli a fajtalankodást, stb., – כִּדְאִיתָא בְּחֵלֶק – ahogyan az a *Chélek* kezdetű [talmudi] fejezetben olvasható.²⁰⁸ – תִּדְעֵם שֶׁבִלְעָם הָשִׂיא עֵצָה זֹאת – A bizonyíték, hogy Bileám bujtotta fel őket tanácsával, – לְהַכְשִׁילָם בְּזִמְתָּה – [magában] a Szentírásban áll [a zsidók által később fogságba ejtett moábita nőkről]:²⁰⁹ – הֵן הִנָּהּ – „Íme, ők voltak okai, hogy Izráel fiai Bileám szavára [hűtlenséget követtek el...]”

Xxx – mit tesz majd ez a nép a te népeddel. – xxx – Ez egy rövidített vers, [amely valójában a következőképpen kellene hangozzék:] – xxx – tanácsot adok neked törbecsalásukra [vonatkozóan]²¹⁰, – xxx – és elmondom neked, – xxx – hogyan fogják majd elpusztítani Moávot – xxx – az idők végén:²¹¹ – xxx – „és összezúzta Moáv széleit.” – xxx – A Targum [Onkelosz] megmagyarázza²¹² – xxx – a tömörített héber [szöveget].

וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר נָאִים בְּלָעָם כְּפָנָיו בְּעֹר וַיִּנָּאֵם הַגֹּבֵר שְׁתֵּם הָעֵינַי. (במדבר כד, טו)

És előadta példázatát és mondta: Mondja Bileám, Beórnak fia és mondja a férfi, a nyitott szemű, (4Mózes 24:15.)

נָאִים שָׁמַע אֶמְרֵי אֱלֹהִים וַיִּדְעֵם הָעַת עֲלֵיךְ מִחֲנֹה שְׂדֵי יִחְזֶה נָפֶל וּגְלוֹי עֵינַיִם. (במדבר כד, טז)

...ő mondja, aki hallja Isten szavait, aki tudja a Legmagasabb tudását, aki látja a Mindenható látomását, leborulva és nyílt szemekkel. (4Mózes 24:16.)

Xxx – aki tudja a Legmagasabb tudását. – xxx – [Azaz tudja, hogyan kell] pontosan meghatározni [az Örökkévaló] dühének pillanatát.²¹³

²⁰⁸ Szánhedrin 106a. Bileám részletes tervet dolgozott ki a moábita nők számára, hogyan vegyék rá az izraelitákat arra, hogy erkölcstelen viszonyba keveredjenek velük.

²⁰⁹ 4Mózes 31:16.

²¹⁰ Vagyis az eredeti versből ki lett hagyva, hogy mire vonatkozóan akar Bileám tanácsot adni Bálámnak.

²¹¹ 17. vers.

²¹² (xxx – *ámlöhináh má dötáúvéd*), „tanácsot adok neked arra vonatkozóan, hogy mit tegyél”.

²¹³ De természetesen nem arról van szó, hogy Bileám valóban ismeri az Örökkévaló gondolatait, hiszen Bileám még a saját szamarának a gondolatait sem ismerte [22:23] (*Dáát Torá* a Szánhedrin 105b-ből) Valamint: a (xxx – *dáát eljon*)-t úgy is lehet értelmezni, hogy (xxx – *dá ét eljon*), „ismerni a Legmagasabb idejét.” (*Náhálot Jáákov*)

אַרְאֵנִי וְלֹא עָתָה אֲשַׁנְנוּ וְלֹא קָרוֹב דְּרוֹךְ כּוֹכַב מִיַּעֲקֹב וְקִם שִׁבְטֵי מִיִּשְׂרָאֵל וּמַחֲנֵן פְּאַתֵי מוֹאָב
וְקָרָךְ פְּלִבְנֵי־שֵׁת. (במדבר כד, יז)

Látom őt, de nem most, szemlélem, de nem közléről; fölkel egy csillag Jákobból és föltámad egy kormánypálca Izráelből és összezúzza Moáv széleit, és letöri Sét minden fiát. (4Mózes 24:17.)

Xxx – Látom őt. – xxx – Látom Jákob dicsőségét és nagyságát. – xxx – Min-dazonáltal nem most, hanem egy későbbi időben.

Xxx – fölkel egy csillag. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja.²¹⁴ – xxx – [A (xxx – *daráh*) szó] ugyanazt jelenti, mint [a (xxx – *daráh*)] a „Fölvonta újat”²¹⁵ [szövegrészben], – xxx – mivel egy [hulló]csillag úgy vo-nul [át az égbolton], akár egy [kilőtt] nyilvessző. – xxx – Ófranciául „*destente*”. – xxx – Mintha azt mondanánk: „felemelkedik [az égboltra] egy csillagzat.”

Xxx – és föltámad egy kormánypálca. – xxx – Egy király, aki alávet és uralkodik.

Xxx – és összezúzza Moáv széleit. – xxx – Ez Dávidra utal, – xxx – akiről az van megírva: – xxx – „Lefektette őket a földre, – xxx – és kötéllel mérte meg őket: két kötéllyel kivégeztetett, stb.”²¹⁶

Xxx – letöri. – xxx – [A szó valójában] az jelenti, hogy „kivájni”, – xxx – mint az „ástam,”²¹⁷ – xxx – „a kút üregére, melyből kiásattatok,”²¹⁸ – xxx – [és a] „kiváj-ják a patak menti hollók”²¹⁹ [szövegrészekben]. – xxx – Ófranciául *forèr*.

Xxx – Sét minden fiát. – xxx – [Vagyis] az összes népet, – xxx – hiszen mindnyájan Sét leszármazottai voltak, – xxx – [Sét ugyanis] Ádám fia [volt].²²⁰

וְהָיָה אֶדוֹם יְרֵשָׁה וְהָיָה יִשְׂרָאֵל עֹשֶׂה חֵיל. (במדבר כד, יח)

És Edóm birtokká lesz, és Széir is ellenségei birtokává lesz, és Izráel megmutatja erejét. (4Mózes 24:18.)

²¹⁴ (xxx – *jökum málká*), „király támad”.

²¹⁵ *Siralmak* 2:4

²¹⁶ 2Sámuel 8:2. Dávid a földre fektette a moávitákat, akik megölték a szüleit. Azokat, akik a mérés-nél az első két kötélhosszba estek, kivégeztette, a következő kötélhosszba esőknek viszont meg-kímélte az életét.

²¹⁷ 2Királyok 19:24.

²¹⁸ *Jesájá* 51:1.

²¹⁹ *Példabeszédek* 30:17.

²²⁰ Ádámnak volt két másik fia is, Kájin és Ábel. Ábel utódok nélkül halt meg, Kájin leszármazottai pedig mind elpusztultak a nagy özönvízben. (*Szipte Háhámim*)

Xxx – és Széir is ellenségei birtokává lesz. – xxx – Ellenségeié, Izrael fia-
ié.

וַיֵּרֶד מִיַּעֲקֹב וְהָאֶבְרִי שְׂרִיד מְעִיר. (במדבר כד, יט)

Uralkodó származik Jákobból, és elpusztítja, ami megmaradt a városból.
(4Mózes 24:19.)

Uralkodó származik Jákobból... – ועוד יהיה מושל אחר מיַעֲקֹב –
Még egy uralkodó származik majd Jákobból. [A Messiás, aki el fogja pusztítani
Edomot.]²²¹

...és elpusztítja, ami megmaradt a városból. –
וְעַל מַלְךְ – Edom leghíresebb városából, – היא רומי – Rómából. –
וְהַשּׁוֹבָה שֶׁל אָדוֹם – Ezt a Messiás királlyal kapcsolatban mondta, – שְׁנֵאָמַר בוֹ – akiről
írva van: – וַיֵּרֶד מִיָּם עַד יָם – „Uralkodni fog tengertől tengerig,”²²² –
וְלֹא יִהְיֶה שְׂרִיד – „Nem marad meg senki Ézsau házából.”²²³

וַיֵּרָא אֶתְעַמְלֵק וַיִּשְׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר רֵאשִׁית גּוֹיִם עֲמַלְק וְאַחֲרֵיתוֹ עַדִּי אֲבָד. (במדבר כד, כ)

És Ámálékra nézett és előadta példázatát és mondta: Nemzetek elseje
Ámálék, de végül pusztulásra jut. (4Mózes 24:20.)

Xxx – És [Bileám] Ámálékra nézett. – xxx – Rámereedt Ámálék büntetésé-
re.²²⁴

Xxx – Nemzetek elseje Ámálék. – xxx – Megelőzte mindnyájukat abban,
hogy [elsőként] háborúzott Izrael ellen.²²⁵ – xxx – Ez is a Targum [Onkelosz] értel-
mezése.

Xxx – de végül. – xxx – Kezüktől pusztul el, – xxx – amint írva van: – xxx –
„töröld ki Amálék emlékét.”²²⁶

²²¹ A 17. vers azonban Dávidra utal, aki meg fogja támadni Moábot.

²²² Zsoltárok 72:8.

²²³ Ovádjá 1:18.

²²⁴ Nem szó szerint, hanem szellemi látással. (Mizráhi) Rási fentebb (17. vers) azt, amikor Bileám látta Jákob dicsőségét, „látásként” írta le, itt azonban Ámálék büntetésének a látását a „meredés” szóval jellemzi, jelezve, hogy ez nagyobb összpontosítással jár. Bileám tanulmányozta Ámálék büntetését, erősen „rámeredvé,” hogy kiderítse az okát. Végül arra a következtetésre jutott, hogy Ámálékot azért büntette meg az Örökkévaló, mert ő volt az első, aki megtámadta Izraelt. (Gur Árje)

²²⁵ Nem történelmileg volt az első nép – Ámálék Ézsau egyik unokája volt, és sok más nép létezett már előtte. Kiválónak sem volt a legkiválóbb, az anyja ugyanis Ézsau fiának, Elifáznak volt a szolgálója. (Sziifté Háhámim)

²²⁶ 5Mózes 25:19. Mivel a Tóra ezt kifejezetten megparancsolja, ebből az következik, hogy ez végül be is fog következni. (Mizráhi)

וַיֵּרָא אֶת־הַקִּינִי וַיֵּטֵא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵיתָן מוֹשָׁבָךְ וְשִׁים בְּפִלְע קִנָּךְ. (במדבר כד, כא)

És nézett a kénitára és előadta példázatát és mondta: Szilárd a te lakásod és fészked a sziklába van rakva, (4Mózes 24:21.)

Xxx – És nézett a kénitára. – xxx – Mert a kénita Ámálék mellett táborozott, – xxx – mint abban az esetben is, amiről írva van: – xxx – „és üzent Saul a kénita nemzetségnek, stb.”²²⁷ – xxx – [Bileám a kénitát] Ámálék után említette. – xxx – Rámeresztette pillantását Jitró²²⁸ gyermekeinek nagyságára, – xxx – akiről az van írva, [hogy ők voltak]: – xxx – „[azok,] akik a kapuban ültek,²²⁹ [azok,] akik (oda)figyeltek,²³⁰ [és] a sátorlakók.²³¹”

Xxx – Szilárd a te lakásod. – xxx – Kíváncsi vagyok, mivel érdemelted ki ezt? – xxx – Nem voltál-e [ott] velem együtt, [amikor] tanácsot adtunk: – xxx – „Rajta, bánjunk furfangosan velük”²³²? – xxx – Most mégis megtelepedtél – xxx – Izrael várában és erősségében.

כִּי אִם־הִיָּה לְבָעַר קִינ עֲרֻמָּה אֲשׁוּר תִּשְׁפָּךְ. (במדבר כד, כב)

...mert, ha a kénita ki is szakítottatik, vajon meddig hurcolhat fogolyként magával Assur? (4Mózes 24:22.)

Xxx – mert, ha a kénita ki is szakítottatik, stb. – xxx – Mily szerencsés is vagy te, hogy itt táborozhatsz, – xxx – ebben az erősségben, – xxx – s így sosem üzethetsz ki a világból. – xxx – Mert ha nem kerülheted is el a száműzetést – xxx – a

²²⁷ „...Menjetek, távozzatok, vonuljatok le az ámálékíták közül, mert különben kénytelen lennék téged is vele együtt elpusztítani.” (ISámuel 15:6.)

²²⁸ Jitrónak összesen hét neve volt, ezek közül volt az egyik az, hogy Kéni (Rási a 2Mózes 18:1-hez).

²²⁹ „Vének voltak, akik Jeruzsálem kapuibán ültek” (Rási a Szotá 11a-hoz); vagyis bírák voltak. E szerint az értelmezés szerint Rási a (xxx – *tir’átim*) kifejezést az arámi (xxx – *tár’á*) – „kapu” – szóval rokonítja.

²³⁰ Ez Jitró egyik leszármazottjának, Jonádáv ben Reháv leszármazottaira utal, akik odafigyeltek Jonádáv tanításaira (lásd Jeremiás 35. fejezet), hogy éljenek aszkéta életet (Rási a Szotá 11a-hoz).

²³¹ 1Kronikák 2:55. A „sátorlakók” kifejezés Jonádáv tanításaira utal, nevezetesen arra, hogy leszármazottai ne lakjanak állandó házakban (Rási a Szotá 11a-hoz).

²³² 2Mózes 1:10. Az egyiptomiak e tanács alapján kezdték el zaklatni a zsidókat. Rási itt a Gemará követi (Szotá 11a.; Szánhedrin 106a.), amelyben az áll, hogy Jitró is és Bileám is a fáraó tanácsadói között voltak.

Az Izraelt és Ámáléket illető megjegyzéseitől eltérően a kénitával kapcsolatos észrevételeit Bileám második személyben fogalmazza meg. Ez pedig azt implikálja, Bileám egy Jitróval ápolt személyes kapcsolatra utal, még abból az időből, amikor mindkettő a fáraó tanácsadói voltak. Bileám azon csodálkozik, miképpen volt képes Jitró Izrael ellenségének tanácsadójából egy Izrael kebelén belül elfoglalt ilyen kiemelkedő pozícióba felküzdenie magát. (lásd *Gur Árje*)

tíz törzzsel együtt, és kiszakíttatsz – xxx – arról a helyről, ahol megtelepedtél, – xxx – mit számít az?

Xxx – vajon meddig hurcolhat fogolyként magával Assur? – xxx – Meddig fog számítani téged? – xxx – Esetleg Háláhig vagy Hávorig?²³³ – xxx – Ez még nem számít a világból való kiűzetésnek, – xxx – hanem csupán egyik helyről a másikra való elmozdításnak, – xxx – és majd vissza fogtok térni a többi számúzóttal együtt.

וַיִּשָּׂא מִשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר אֵי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל. (במדבר כד, כג)

És ő előadta példázatát, és mondta: Jaj ki fog élni, ha így rendeli Isten?! (4Mózes 24:23.)

כִּיִּן שְׁהִזְכִּיר אֶת שְׁבִיַת אַשּׁוּר – Mi-vel megemlítette az asszír fogságot, – אָמַר – azt mondta: – **אי מִי יִחְיֶה מִשְׁמוֹ אֵל – Jaj ki fog élni, ha így rendeli Isten?** – מִי יָכוֹל לְהַחְיֹת אֶת עַצְמוֹ – Ki lesz képes túlélni – שלא יֵשִׁים עָלָיו הַגּוֹזֵר אֶת אֱלֹהֵה – [azaz ki lenne képes elérni,] hogy ~~az Ő~~ **rendelése** [az összes itt jószolt fejlemény] ne lépjen hatályba az Ő rendelése ellenében? – שִׁיעֲמוּד סִנְחָרִיב – [Mert] uralomra kerül Szan-cherib, – וַיִּבְלָבֵל אֶת כָּל הָאֻמוֹת – és összevegyíti egymással a népeket. – וַעֲוֹד – Mi több, – וַיַּעֲבְרוּ כַתְיִים שְׁהֵן – **Hajók jönnek Kittim partjáról...** – יָבֹאוּ צִים מִיַּד כַּתְיִים – Kitteusok, azaz rómaiak indulnak majd – בְּבִרְנִיּוֹת גְּדוּלוֹת – nagy csatahajókkal – עַל אַשּׁוּר – Asszíria ellen.

וְצִים מִיַּד כַּתְיִים וַעֲנֵנו אַשּׁוּר וַעֲנֵרְעֵבֵר וְנִסְחָרְיָא עֲרִי אֲכֵד. (במדבר כד, כד)

De hajók jönnek Kittim partjáról, és lealázzák Assurt. És lealázza Ébert, de ő is pusztulásra jut! (4Mózes 24:24.)

Xxx – És lealázza a másik oldalt. – xxx – Szenvedést mérnek azokra, – xxx – akik a folyó²³⁴ túlpartján [laknak].

Xxx – és az is pusztulásra jut! – xxx – És így magyarázza Dániel: – xxx – „megölték a vadállatot – xxx – ...a teste elpusztult.”²³⁵

Xxx – hadihajók. – xxx – Nagy hajók, amint írva van: – xxx – (xxx – *v’ci ádir*)²³⁶, – xxx – amit a Targum [Jonátán] ekképpen fordít: – xxx – „nagy vitorlás hajók.”

²³³ Ezek voltak azok a városok, ahová Asur királya letelepítette a zsidó száműzötteket.

²³⁴ Az Eufrátesz. (Targum Onkelosz)

²³⁵ Dániel 7:11. A „vadállat” egy hatalmas királyságként van ábrázolva, amely uralni fogja a világot, míg a zsidók az idők végezetén le nem győzik őket. Rási azért idézi ezt a verset Dániel próféta könyvéből, hogy alátámassza vele azt az állítását, hogy Kittim Rómával azonos.

²³⁶ Jesájá 33:21.

וַיָּקָם בַּלְעָם וַיָּלֶךְ וַיָּשָׁב לְמִקְוֵמוֹ וְגַם-פָּלַק הֶלֶךְ לְדֹרְכוֹ. (במדבר כד, כה)

És fölkelt Bileám, elment és visszatért hazájába; Bálák is elment útjára. (4Mózes 24:25.)

וַיָּשָׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטְטִים וַיַּחֲל הָעָם לְזַנּוֹת אֶל-בָּנוֹת מוֹאָב. (במדבר כה, א)

És Izráel a Sittimben lakott, és a nép elkezdett paráználkodni Moáv leányaival. (4Mózes 25:1.)

Xxx – a Sittimben. – xxx – Ez a [hely] neve.²³⁷

Xxx – paráználkodni Moáv leányaival. – xxx – Bileám tanácsának következményeképpen,²³⁸ – xxx – amint az a „Hélek”-ben áll.

וַתִּקְרְאוּ לָעָם לְזֹבְחֵי אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן. (במדבר כה, ב)

Meghívták a népet isteneik áldozatához, és evett a nép, és leborult isteneik előtt. (4Mózes 25:2.)

וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לְאֱלֹהֵיהֶן – **...és leborult isteneik előtt.** – כִּשְׁתַּקֵּף יָצְרוּ עָלָיו – Amikor [egy izraelitán] úrrá lett a vágy – וְאוֹמֵר לָהּ הַשְׁמְעִי לִי – és arra kért [egy moabita nőt], hogy adja oda magát neki, – וְהִיא מוֹצִיָּאָה לוֹ דְמוּת פְּעוֹר מִחִיקָה – [a nő] előhúzott egy Peor-bálványt [ruhája] kebléből, – וְאוֹמְרָת לוֹ – és azt mondta [az izraelita férfinak]: – הִשְׁתַּחֲוּהוּ לְזֶה – „Borulj le ez előtt!”

וַיִּצְמַד יִשְׂרָאֵל לְכַעַל פְּעוֹר וַיַּחֲרָף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל. (במדבר כה, ג)

És csatlakozott a nép Báál-Peórhoz, és föllobbant az Örökkévaló haragja Izráel ellen. (4Mózes 25:3.)

Xxx – Peorhoz. – xxx – [Azért nevezték ezt az istenséget (xxx – peor)-nak,] mert [a moáviták] feltárták – xxx – előtte a végbélnyílásukat, és kiürítették székletüket;²³⁹ – xxx – ily módon imádták [Peor-t].

Xxx – és föllobbant az Örökkévaló haragja Izráel ellen. – xxx – Csapás küldött rájuk.²⁴⁰

²³⁷ A (xxx – básitim) szó ב prefixuma pátaḥ-hal van vokalizálva, ami határozott névelőt indikál. Noha nem túl hétköznapi dolog tulajdonnév előtt határozott névelőt használni, a Sittim ennen ellenére tulajdonnév.

²³⁸ Az izraeliták roppant erényesen viselkedtek Egyiptomban az egyiptomi kultúra szabadossága és saját rabszolga mivoltuk ellenére is (Rási a 26:5-höz). Most hát miért váltak egyszerre erkölcstelenekké? Bileám tanácsának hatására. (Mizráhi)

²³⁹ A (xxx – peor)szó felnyitást, feltárást jelent. (Mizráhi)

²⁴⁰ Ez a 8. versből tudható, amely közli, hogy „erre elállt a csapás Izráel fiairól”. (Mizráhi)

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־פְּלִדְאֵי הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֹגֵד הַשֹּׁמֵשׁ וְיָשֵׁב תְּרוֹן
אֶרְצֵהוּ מִיִּשְׂרָאֵל. (במדבר כה, ד)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez: Gyűjtsd össze a nép vezéreit és végeztess ki őket az Örökkévaló előtt; a nappal szemben, hogy elforduljon az Örökkévaló föllobbant haragja Izráeltől. (4Mózes 25:4.)

Xxx – Gyűjtsd össze a nép vezéreit. – xxx – Ítéletet hozni azok fölött, akik imádták Peort.

Xxx – és végeztess ki őket. – xxx – A bálványimádókat.²⁴¹

Xxx – és végeztess ki. – xxx – Ez akasztásra utal, – xxx – amint Saul fiaival kapcsolatban [is] azt találjuk: – xxx – „hogy fölakasszuk őket az Örökkévaló előtt.”²⁴² – xxx – És ott kifejezetten meg van nevezve az akasztás [mint a kivégzés módja]. – xxx – A bálványimádást megkövezéssel [büntetik], – xxx – és mindazokat, akiket megköveztek, felakasztják.²⁴³

Xxx – a nappal szemben. – xxx – Teljes nyilvánosság előtt.²⁴⁴ ²⁴⁵ – xxx – Midrás Ágádá: A nap azonosítja a bűnösöket. – xxx – A felhő elgördül fölé, – xxx – és rásüt a nap.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־שֹׁפֵטֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֹגוּ אִישׁ אֶנְשֵׁי הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר. (במדבר כה, ה)

És mondta Mózes Izráel bírójának: Öljétek meg, mindegyik az ő embereit, akik csatlakoztak Báál-Peórhoz. (4Mózes 25:5.)

Xxx – Öljétek meg, mindegyik az ő embereit. – xxx – Mindegyik izraelita bíró két embert végzett ki, – xxx – és nyolcvannolcezer izraelita bíró volt, – xxx – amint az a *Szánhedrin* [traktátusban] áll.²⁴⁶

וְהָיָה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא וַיִּקְרָב אֶל־אֶחָיו אֶת־הַמִּדְּיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי כָּל־עַדְתַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
וְהָמָּה בְּלִים פִּתַח אֶהָל מוֹעֵד. (במדבר כה, ו)

²⁴¹ Nem a bírákat. (*Gur Árje*)

²⁴² 2Sámuel 21:6.

²⁴³ Ha a bálványimádást megkövezéssel büntetik, akkor miért akasztották fel őket? (*Szifté Háhámim*)

²⁴⁴ Mivel az ember a napfény segítségével lát, ezért a „nappal szemben” kitétel azt jelenti, hogy a nyilvánosság szeme láttára, és nem szó szerint a nappal szemben kell kivégezni a bűnösöket. Miért írta elő ilyesmit a Tóra? (*Mizráhi*)

²⁴⁵ Ellentétben minden egyéb fajta kivégzéssel, amelyeket a tábortól egy bizonyos távolságban kell végrehajtani, az itt említett akasztásnak kellő közelségben kellett lezajlania ahhoz, hogy mindenki láthassa. (*Gur Árje*)

²⁴⁶ 18a.

És íme, egy férfiú Izráel fiai közül jött, és odavezetett testvéreihez egy midjánita nőt Mózes szeme láttára és Izráel fiai egész közösségének szeme láttára, mialatt azok sírtak a Találkozás Sátorának bejáratánál. (4Mózes 25:6.)

וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא – És íme, egy férfiú Izráel fiai közül jött... – שְׁהָיָה נְשִׂיא – Simon törzse odagyúlt Zimri köré, – נִתְקַבְּצוּ שְׁבֻטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן אֶצֶל זִמְרִי – aki az ő fejedelmük volt, – וְאָמְרוּ לוֹ – és azt mondták neki: – אָנּוּ דְרוֹנִין בְּמִיתָה – „Minket halálra ítélnék – וְאַתָּה יוֹשֵׁב וְכוּ' – és te csak ülsz [némán], stb.,” – כִּדְאִיתָא – ahogyan az az *Élu hén hániszráfin* kezdetű [talmudi] fejezetben áll.²⁴⁷

אֵת הַמִּדְיָנִית – ...egy midjánita nőt... – כּוֹזְבִי בֵּת צִוִּיר – Kozbit, Cúr leányát.²⁴⁸

לְעֵינַי מִשָּׁה – ...Mózes szeme láttára... – אָמְרוּ לוֹ – Azt mondták neki: – מִשָּׁה – „Mózes, ő tilos vagy engedélyezett? – אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה – Ha azt mondd »tilos«, – בֵּת יִתְרוֹ מִי הִתְיַרָה לָךְ וְכוּ' – akkor ki engedélyezte Jitró leányát neked?, stb.,”²⁴⁹ – כִּדְאִיתָא הָתָם – ahogyan ott²⁵⁰ áll.

וְהָמָּה בָּכִים – ...azok sírtak... – נִתְעַלְמָה מִמֶּנּוּ הַלְכָּה – A [helyzetre alkalmazandó] törvény, [hogy halállal kellett volna sújtani Zimrit,] elszállt tőle [Mózesőt], – גָּעוּ כָּלֶם – ezért mindnyájan sírva fakadtak. – בְּעֵגֶל – Az [arany]borjúval [történt eset idején] – עָמַד מִשָּׁה כְּנֹגֵד שְׁשִׁים רְבוּא – Mózes hatszázezer [emberrel] szállt szembe, – שִׁנְאָמַר – mint írva van: – וַיִּטְחֵן עַד אֲשֶׁר דָּק וָגו' – „...és megőrölte, míg finom porrá nem mállott...,” [Mózes mind a hatszázezerrel lenyeletett egy keveset a porból és mindenki, aki imádta a borjút, meghalt tőle.]²⁵¹ – וְכֹאן רְפוּ יָדָיו – s itt [most mégis] elgyengült [azaz nem tudta, mitévő legyen]? – אֶלָּא – Ez azonban csak azért volt, – כְּדִי שְׂיָבֵא פִינְחָס – hogy jöhessen Pinchász – וַיִּטַּל אֶת הָרְאוּי לוֹ – és elvehesse azt, ami őt illette [azaz a papságot].

וַיֵּרָא פִּינְחָס כִּדְאִלְעוּר כְּדִאֲהֵרֵן הַפְּהֵן וַיִּקַּם מִתּוֹךְ הָעֵדָה וַיִּקַּח רֶמֶחַ בְּיָדוֹ. (במדבר כה, ז)

És midőn látta Pinhász, Áron pap fiának, Eleázárnak fia, fölkelt a község köréből és dárdát vett kezébe. (4Mózes 25:7.)

Xxx – És midőn látta Pinhász. – xxx – Látta az esetet²⁵², és eszébe jutott a vonatkozó törvény. – xxx – Azt mondta Mózesnek: – xxx – „Tőled kaptam [a taní-

²⁴⁷ Szánhedrin 82a.

²⁴⁸ 15. vers.

²⁴⁹ Jitró leánya azonban áttért, mielőtt Mózes felesége lett.

²⁵⁰ Talmud, Szánhedrin, uo.

²⁵¹ 2Mózes 32:20.

²⁵² Abból, hogy Pinhász „látta”. (Mizráhi)

tást], – xxx – miszerint bárkit, aki egy nem-zsidó nővel²⁵³ lefeküdt, – xxx – megölhetik²⁵⁴ a zelóták.²⁵⁵ – xxx – [Mózes] ezt válaszolta neki: – xxx – „Az, aki felolvassa²⁵⁶ a levelet, – xxx – legyen annak²⁵⁷ végrehajtója.” – xxx – Mire aztán [Pinhász] „**dárdát vett kezébe.**”

וַיָּבֵא אַחֵר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל אֶל־הַקֶּבֶה וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם אֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה אֶל־קֶבֶתָהּ
וּתְעַצֵּר־הַמִּגְפָּה מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר כה, ח)

És bement az izraelita férfi után a kamrába és átszúrta mindkettőjüket, az izraelita férfiút és a nőt a hasán; erre elállt a csapás Izráel fiairól. (4Mózes 25:8.)

Xxx – a kamrába. – xxx – A sátorba.

Xxx – a hasán. – xxx – [A (xxx – *kávátá*) szó] hasonló a „két állrészt és a gyomrot”²⁵⁸ [szövegrészben szereplő (xxx – *kévá*) szóhoz]. – xxx – [Pinhász] pontosan Zimri nemi szervébe döfött [a dárdával] – xxx – valamint a nő nemi szervébe, – xxx – így mindenki láthatta, hogy nem fölöslegesen ölte meg őket.²⁵⁹ – xxx – Számos csoda tétetett [Pinhász] érdekében, stb., – xxx – amint az ott²⁶⁰ áll.²⁶¹

וַיְהִיו הַמֵּתִים בַּמִּגְפָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף. (במדבר כה, ט)

És voltak, akik meghaltak a csapásban, huszonnégyezren. (4Mózes 25:9.)

²⁵³ A nyilvánosság előtt, azaz legalább tíz zsidó férfi szeme láttára. (*Mizráhi*)

²⁵⁴ A tiltott aktus közben.

²⁵⁵ A vallási fanatikusok.

²⁵⁶ Vagyis a nyilvánosság előtt kihirdeti.

²⁵⁷ Vagyis tartalmának.

²⁵⁸ Ezek a kohaniták áldozati ajándékai (5Mózes 18:3.; lásd Rási uo.).

²⁵⁹ Vagyis nem személy gyűlölet volt tettének motivációja. (Rási a *Szánhedrin* 82a-hoz)

²⁶⁰ Vagyis a *Szánhedrin* traktátus vonatkozó fejezetében (82b.).

²⁶¹ A Tóra pontosan megemlíti, hogy a dárdá hegye hol hatolt be a vétkezők testébe, azt tudatva velünk ily módon, hogy számos csodát tett az Örökkévaló Pinhász érdekében. Amikor a bámészködők meglátták, mely testrészen lett Zimri és Kozbi átdöfve, rögvest nyilvánvalóvá vált számukra, hogy azok ketten főbenjáró bűnt követtek el, és hogy Pinhász részéről pedig nem kegyetlen és öncélú gyilkosság történt.

פְּרֻשַׁת פִּינְחָס (4Mózes 25:10–30:1.)**A hetizakasz tartalmából**

- Áron unokája, Pinchász, jutalomban részesül a simonita törzssvezér, Zimri, és a midjánita nő megölésében tett buzgalmaért: Istentől békeszövetséget és az örökös papság szövetségét kapja. Ezek után az Örökkévaló háborút parancsol a midjániták ellen. (4Mózes 25:10–16.)
- Népszámlálást tartanak a 20 és 60 közötti férfiak között, melynek eredménye 601.730 fő. (4Mózes 26:1–51.)
- Mózes utasítást kap, miképpen ossza fel sorsvetés révén az országot Izrael törzsei és családjai között. Celáfchád öt lánya arra kéri Mózeszt, hadd kapják meg azt a földet, amely apjuknak járt volna, aki fiú örökös nélkül halt meg; Isten jogosnak ítéli kérélmüket, és ennek megfelelően a Tóra elmondja az öröklésre vonatkozó törvényeket. (4Mózes 26:52–27:11.)
- Mózes felhatalmazza Józsuát, hogy az örökébe lépjen, és ő vezesse be a népet Izrael földjére. (4Mózes 27:12–23.)
- A hetizakasz a naponta elvégzendő áldozatok valamint a szombaton, ros chódeskor (újholdkor) és a Peszách, Sávuot, Ros hásáná, Jom kippur, Szukkot és Smini áceret ünnepén hozandó kiegészítő áldozatok részletes felsorolásával fejeződik be. (4Mózes 28.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר כה, י)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 25:10.)

פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׂיב אֶת־חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָו אֶת־קִנְיָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְיָתִי. (במדבר כה, יא)

Pinchász, Áron pap fiának, Elázárnak fia elfordította haragomat Izrael fiairól, mikor buzgalommal buzgólkodott érettem közöttük, és ezért nem semmisítettem meg Izrael fiait haragomban. (4Mózes 25:11.)

פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אַהֲרֹן הַכֹּהֵן – Pinchász, Áron pap fiának, Elázárnak fia...
 – הָרֵאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה – Mivel a törzsek lenézték őt, – [és azt mondták:] „Nézzétek csak, ez Puti[él] (Jitró lányának) gyermeke, – שִׁפְטָם אָבִי אִמּוֹ – kinek anyjának az apja még borjúkat hizlalt, – לְעִבּוּדָה זָרָה – hogy bemutassa

azokat bálványainak, – וְהָרַג נְשִׂיא שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל – ő pedig most megölte Izrael egy törzsfőjét!”, – לְפִיכֹה בָּא הַכְּתוּב – ezért jön az Írás, – וַיִּחַסּוּ אַחַר אֲהֲרֹן – hogy rámutasson: [Pinchász apai oldalról] Árontól származik.

Xxx – midón buzgalommal buzgólkodott érettem. – xxx – Megbosszulván bosszúmat – xxx – haragja által, ahol Nekem kellett volna haragosnak lettem. – xxx – A (xxx – *kin'á*) [kifejezés] mindig egy olyan személyt jelöl, akit heves vágy fog el, – xxx – hogy megbosszuljon valamit. – xxx – Ófranciául *empartment*, „lángoló düh.”

לֵכֵן אָמַר הַנְּבִי נָתַן לּוֹ אֶת־בְּרִיתִי שְׁלוֹם. (במדבר כה, יב)

Azért mondd meg: Íme, én adom neki békeszövetségemet; (4Mózes 25:12.)

Xxx – békeszövetségemet. – xxx – Hogy az a béke szövetsége legyen számára.¹ – xxx – Hasonlóan ahhoz az emberhez, aki hálát és jóindulatot táplál – xxx – egy olyan valaki iránt, aki jót tett vele, – xxx – itt is [hasonló a helyzet] : – xxx – a Szent, Áldott Ő, kifejezte felé – xxx – az Ő békéjét.²

וְהִיְתָה לּוֹ וּלְזֵרְעוֹ אֶתְרֵיוּ בְּרִית כְּהֵנָּה עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיוּ וַיִּכְפֹּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
(במדבר כה, יג)

Legyen számára és ivadékai számára örökös papi szövetség, azért, mert buzgólkodott Istenéért, és engesztelést szerzett Izrael fiai számára. (4Mózes 25:13.)

וְהִיְתָה לּוֹ – **Legyen számára...** – בְּרִיתִי זֹאת – az Én szövetségem

לְזֵרְעוֹ שֶׁל אֲהֲרֹן – annak ellenére, – שֶׁכָּבַד נִתְּנָה כְּהֵנָּה – hogy már [amúgy is] át lett adva a papság – וּלְבָנָיו – Ez azonban csak Áronnak – אֶלָּא לְאַהֲרֹן – és gyermekeinek volt átadva, akik fel lettek kenve [olajjal],³ – וְלִתְּלֻדוֹתֵיהֶם שִׁיּוּלְדוֹ אַחַר הַמְּשָׁחָן – illetve azoknak a leszármazottaknak, akik a felkenést követően születtek, – אֲבָל פִּינְחָס – de Pinchász, – שִׁיּוּלְדוֹ קִדְּם לֵכֵן – aki korábban született – וְלֹא נִמְּשַׁח – és nem lett felkenve, – לֹא בָּא לְכַלֵּל כְּהֵנָּה – [eredeti-leg] nem lett pap – עַד כִּי – egészen idáig. – וְכֵן שְׁנֵינֵינוּ בְּזִבְחֵי – Ugyanígy áll a [Talmud] *Zváchim* traktátusában:⁴ – לֹא נִתְּבַּחֵן פִּינְחָס – „Nem lett pappá szentelve Pinchász, – עַד שֶׁהָרַגוּ – csak miután megölte Zimrit”.

¹ Vagyis olyan szövetség, amely békeséget fog biztosítani számára. (*Gur Árje*)

² Azt a jóindulatot, amelyet Pinchász iránt táplál. (*Gur Árje*)

³ Lásd 3Mózes 8:12.

⁴ 101b.

Xxx – Istenéért. – xxx – Istene miatt,⁵ – xxx – mint a „Féltékeny vagy te miattam?”⁶ – xxx – és a „Cion miatt”⁷ [szövegrészekben].

וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמִּכָּה אֲשֶׁר הִכָּה אֶת־הַמִּדְיָנִית זִמְרִי בְּדַסְלָא נְשִׂיא בֵּית־אָב לְשִׁמְעוֹנִי. (במדבר, כה, יד)

A megölt izraelita férfiúnak neve, aki megöletett a midjánita nővel, volt Zimri, Szálu fia, Simon egyik atyái házának fejedelme. (4Mózes 25:14.)

Xxx – A [megölt] izraelita férfiúnak neve, stb. – xxx – Ahol [a Tóra] – xxx – ismerteti az igaz [ember] származását, hogy [ezzel is] dicsőítse [őt], – xxx – a gonosz származását azért ismerteti, – xxx – hogy [ezzel is] megszégyenítse [őt].⁸

Xxx – Simon egyik atyái házának fejedelme. – xxx – Simon törzsének atyái házai közül az egyik. – xxx – Egy másik értelmezés:⁹ – xxx – Pinḥász érdemét hirdetendő. – xxx – Mert noha ez, [akit megölt,] fejedelem volt, – xxx – ő, [Pinḥász,] mégsem fékezte magát, hogy megbosszulja – xxx – [az Örökkévaló] Nevének megszenteltségtelenítését. – xxx – Ezért ismerteti veled a Tóra, – xxx – ki is volt az, akit megöltek.

וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּכָּה הַמִּדְיָנִית פּוֹזְבִי בְּתַצּוֹר רֵאֵשׁ אֲמוֹת בֵּית־אָב בְּמִדְיָן הוּא. (במדבר, כה, ט)

És a megölt midjánita nőnek neve: Kozbi, Cur leánya, aki egyik atyái ház nemzetségének feje volt Midjánban. (4Mózes 25:15.)

וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמִּכָּה וְגו' – **És a megölt midjánita nőnek neve...** – להודיעך – Midjánban gyűlést tartottak [a zsidók iránt], – שְׁנֵאתָן שֶׁל מִדְיָנִים – [Azért adja tudtunkra az Írás a nevét,] hogy tudassa a midjániták gyűlést tartottak [a zsidók iránt], – שֶׁהִפְקִירוּ בַת מִלְךָ לְזִנוּת – hiszen képesek voltak szajhává tenni a király lányát, – כִּדִּי לְהַחֲטִיא אֶת יִשְׂרָאֵל – csak hogy bűnbe vigyék Izraelt.

...nemzetségének feje... – ראש אמות – Egyike Midján öt királyának: – אֶת אֲוִי וְאֶת רְקֵם וְאֶת צוּר וְגו' – „Evit, Rekemet, Curt, stb.”¹⁰ – וְהוּא הָיָה חָשׁוּב מִכָּלֵם – Ő volt mindnyájuk közül a legkimagaslóbb, – מִיְשָׁנָאָמֵר – mint írva van: – רֵאֵשׁ אֲמוֹת – „nemzetségének feje,” – וְלִפִּי שְׁנֵהֵג בְּזִיוֹן בְּעַצְמוֹ – mivel azonban lealacsonyította magát – לְהִפְקִיר בְּתוֹ – azáltal, hogy hagyta, hogy a lánya [szajhálkodásra adja magát], – מִנְאוּ שְׁלִישִׁי – [a fentebb idézett versben csupán] harmadikként soroltatik fel.

⁵ Pinḥász Zimri ellen intézett támadását tisztán az Örökkévaló iránti szeretete motiválta. (Mizráhi)

⁶ 11:29.

⁷ Zöhárjá 8:2.

⁸ Minél előkelőbb származású valaki, annál elítélendőbb, ha a nyilvánosság előtt bűnösen viselkedik. (Mizráhi, Gur Árje)

⁹ Miért említi a Tóra azt, aki megöltek? Hirdetendő Pinḥász érdemét, hogy megölte őt. (Gur Árje)

¹⁰ 4Mózes 31:8.

Xxx – atyai ház. – xxx – Öt atyai ház volt Midjánban: – xxx – Éfá, Éfer, Háhoh, Ávidá és Eldáá.¹¹ – xxx – Ez¹² az egyik [ilyen atyai ház]nak volt a királya.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לְאָמְרוֹ. (במדבר כה, טז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 25:16.)

צָרוּר אֶת־הַמְדִּינִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם. (במדבר כה, יז)

Szorongassátok a midjánitákat, és verjétek le őket, (4Mózes 25:17.)

Xxx – Szorongassátok. – xxx – [Ez a szó ugyanabban az alakban szerepel,] mint a (xxx – záhor)¹³ [vagy a] (xxx – sámor)¹⁴, – xxx – [mely igei alak] folyamatos cselekvést jelöl. – xxx – [Tehát:] kötelező rátok nézve, – xxx – hogy ellenséges érzülettel viseltessetek velük szemben.¹⁵

כִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיָּהֶם אֲשֶׁר נָפְלוּ לָכֶם עַל־בְּרַפְעוֹר וְעַל־דָּבָר פְּעוֹר וְעַל־דָּבָר כְּזָבִי בַת־שֵׂאִי מִדִּבְרֵי אֲחֵיהֶם הַמִּכָּה כְּיוֹם־הַמַּגִּפָּה עַל־בְּרַפְעוֹר. (במדבר כה, יח)

Mert szorongatóitok ők fondorlataikkal, amelyekkel fondorkodnak ellenetek a Peor dolgában és a nővérük Kozbi, Midján fejedelmének leánya dolgában, aki megöletett a csapás napján a Peor dolga miatt. (4Mózes 25:18.)

Mert szorongatóitok ők... a Peor dolgában... – שֶׁהִפְקִירוּ בְּנוֹתֵיהֶם לְנוֹת – [A midjaniták] megengedték leányaiknak a paráználkodást, – כִּדִּי לְהַטְעוֹתְכֶם אַחַר פְּעוֹר – hogy tévútra vigyenek titeket Peor után. – וְאַתָּה מוֹאֵבֶת־אֱלֹהִים Moábet-Isten azonban nem parancsolta meg Isten, hogy Moábot pusztítsák el, – מוֹאֵבֶת לֹא צִוְּיָהּ לְהַשְׁמִיד מוֹאֵבֶת – Rút miatt, – שֶׁהִיָּתָה עֵתִידָה לְצִאת מִהֶם – aki tőlük fog származni, – כִּדְאָמְרִינָן בְּבִבְאָ קַמָּא – ahogy tanultuk a [Talmud] *Bává kámá* traktátusban.¹⁶

וַיְהִי אַחֲרַיִם הַמַּגִּפָּה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן לְאָמְרוֹ. (במדבר כו, א)

¹¹ 1Mózes 25:4.

¹² Vagyis Cúr.

¹³ „Emlékezzél meg” 2Mózes 20:8.

¹⁴ „őrizd meg” 5Mózes 5:12.

¹⁵ Állandóan. Az első szótag *kámác*-cal való vokalizációja folyamatos cselekvést jelöl, s ez arra utal, hogy ezt a *micvá*-t folyamatosan, állandóan teljesíteni kell. A felszólító alak azonban – ahol az első szótag „*svá*”-val van vokalizálva; (xxx – *c’ror*), (xxx – *z’hor*), (xxx – *s’mor*) – csupán egyetlen cselekvést követel meg a *micvá* teljesítéséhez. (*Gur Árje*)

¹⁶ 38b.

És történt a csapás után, hogy szólt az Örökkévaló Mózeshez és Elázárhoz, Áron papnak a fiához, mondván: (4Mózes 26:1.)

Xxx – És történt a csapás után, stb. – xxx – Ez hasonlatos ahhoz a juhászhoz, – xxx – akinek a nyája közé farkasok vegyültek, – xxx – és megöltek közülük néhányat. – xxx – [A juhász] megszámolta őket, – xxx – hogy felmérje, mennyien maradtak.¹⁷ – xxx – Egy másik értelmezés: Amikor elhagyták Egyiptomot – xxx – és Mózes gondjaira lettek bízva, – xxx – akkor szám szerint lettek átadva neki;¹⁸ ¹⁹ – xxx – most, hogy közeledett a halálához és ahhoz, hogy visszaadja a [rábízott] juhocokat, – xxx – számbavételt [követően] készült visszaadni őket.

שָׂאוּ אֶת־רֵאשׁוֹׁ | פְּלִעֲרַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִכֶּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמְעַלָּה לְבַיִת אֲבֹתָם כְּלִיָּצָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל.
(במדבר כו, ב)

Vegyétek föl Izráel fiai egész községének számát, húsz évestől fölfelé atyáik háza szerint, mindenkit, aki hadba vonulhat Izráelben. (4Mózes 26:2.)

Xxx – atyáik háza szerint. – xxx – Származásuk az apa törzse szerint van megadva,²⁰ – xxx – és nem az anya [törzse] szerint.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן הַגֵּדִי מִן־הַיַּרְדֵּן יַרְחוּ לְאֹמֶר. (במדבר כו, ג)

És beszélt velük Mózes és Elázár, a pap, Moáv síkságán, Jerikónál, a Jordán mellett, mondván: (4Mózes 26:3.)

Xxx – És beszélt velük Mózes és Elázár, a pap.²¹ – xxx – Beszéltek velük erről – xxx – hogy a Mindenütt Jelenváló megparancsolta nekik, hogy vegyék számba őket.

Xxx – mondván: – xxx – Azt mondták nekik: – xxx – „Számba kell titeket venni.”²²

¹⁷ Ez magyarázatot ad arra, hogy a népszámlálás miért követte közvetlenül a csapást. (*Szifté Háhámim*)

¹⁸ Vagyis pontosan megtudta, hány emberért kell felelősséget vállalnia.

¹⁹ 2Mózes 30:12.

²⁰ A „ház” itt a törzsre utal, nem a háznépre vagy a családra. A családokat nem számolták meg a törzseken belül. (*Szifté Háhámim*)

²¹ Nem (xxx – *áléhem*), vagyis „hozájuk”, ami azt jelentené, hogy utasították őket, hanem (xxx – *otám*), vagyis „velük”, ami azt jelzi, hogy megbeszéltek velük, hogy van egy *micvá*, amit teljesíteni kell. (*Gur Árje*)

²² Versünk nem állítja, hogy Mózes azt mondta nekik, hogy számba lesznek véve, de a „mondván” mégis ezt implikálja. (*Gur Árje*) Vagy: a „mondván” már a 4. vershez tartozik – Mózes beszélt velük, mondván, számba lesznek véve húsz évestől fölfelé. (*Mizráhi*)

מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיְצֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.
(במדבר כו, ד)

[Vegyétek föl a nép számát] húsz évestől fölfelé, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek és Izráel fiainak, akik kijöttek Egyiptom országából. (4Mózes 26:4.)

Xxx – [Vegyétek föl a nép számát] húsz évestől fölfelé, – xxx – amint megparancsolta [az Örökkévaló], stb. – xxx – Hogy számba vétessenek húsz évestől fölfelé, – xxx – amint írva van, – xxx – „Mindenk, aki átmegy a számláláson...”²³

רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנוּכִי לְפִלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפִּלְאִי. (במדבר כו, ה)

Reuvén, Izráel elsőszülöttje. Reuvén fiai, Chánochtól a chánochi család, Pálutól a pálu család. (4Mózes 26:5.)

לפי שְׁהִיוּ הָאֲמוֹת מְבֻזֵּין אוֹתָם – Mert a népek leszólták [az izraelitákat], – ואומרים – mondván: – **עַל שְׁבִטֵיהֶם** – „Milyen származást nyilvánítanak ezek törzseiknek? – סְבוּרִין הֵם – Azt hiszik [talán], – **שֶׁלֹּא שָׁלְטוּ הַמִּצְרָיִם בְּאֲמוֹתֵיהֶם** – hogy az egyiptomiak nem tettek bármit az anyáikkal? – **קָל וַחֲמֹר בְּנִשְׁוֹתֵיהֶם** – akkor természetesen az asszonyaikon is [uralkodtak]!” – **עֲזֵרְתָּ אֲתָן** – Ezért aztán az Örökkévaló hozzáfűzte – **שְׁמוֹ עָלֵיהֶם** – Nevét az ő [neveik]hez, – **הֲאֵל מִצְדָּה זֶה** – A **הֵ** (*hé*)-t az egyik oldalra, – **וַיִּוֹד מִצְדָּה זֶה** – a **י** (*jod*)-ot pedig a másikra, – **לְוֹמַר** – [mintegy] kijelentvén: – **מַעֲדִיד אֲנִי** – „Tanúsítom – **עָלֵיהֶם** – őket illetően, – **שֶׁהֵם בְּנֵי יְהוָה** – hogy ők az ő atyáik fiai.” – **וְזֶה הוּא שְׁמִפְרָשׁ עַל יְדֵי דָוִד** – És ezt Dávid [király] is egyértelműen kijelenti:²⁴ – „...Isten törzsei, bizonyságául Izráelnek.” – **הַשֵּׁם הַזֶּה מַעֲדִיד עָלֵיהֶם** – Ez a Név tanúskodik nekik – **לְשִׁבְטֵיהֶם** – törzseiket illetően. – **לְפִיכֶן בְּכֻלָּם כָּתִיב** – Ezért említi a Szentírás mindnyájukkal kapcsolatban, hogy – **הַחֲנוּכִי הַפִּלְאִי** – „*háchánochi*” („a chánochi”), „*hápálu*” („a pálu”). – **אֲבָל בְּיַמֵּנוּ לֹא הִצְרַף לְוֹמַר** – *Jimná*-val kapcsolatban²⁵ azonban szükségtelen volt azt mondani: – **לְפִי שֶׁהֵשֵׁם** – „*mispáchát hájimni*” („a jimná család”), – **וַיִּוֹד בְּרֵאשׁוֹ** – hiszen a Név [már eleve] benne van [ebben a névben], – **וַיִּוֹד בְּרֵאשׁוֹ** – a **י** (*jod*) az elején, – **וַיִּוֹד בְּרֵאשׁוֹ** – a **הֵ** (*hé*) pedig a végén.

לְחֻצְרָן מִשְׁפַּחַת הַחֲצִירוֹנִי לְכַרְמֵי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי. (במדבר כו, ו)

²³ „...húsz évestől fölfelé.” (2Mózes 30:14) Most, hogy Mózes megváltik tőlük, számba kell venni őket húsz évestől fölfelé, amiképpen annak idején is számba vétettek, amikor a gondjaira lettek bízva a kivonulást követően. (Gur Árje Rásinak az 1. vershez fűzött kommentárja alapján)

²⁴ Zsoltárok 122:4.

²⁵ 44. vers.

Hecrótól a Hecróni család, Karmitól a Karmi család. (4Mózes 26:6.)

אַלֶּה מִשְׁפַּחַת הָרְאוּבֵנִי וַיְהִיוּ פְּקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. (במדבר כו, ז)

Ezek Reúbén családjai; és voltak, akiket megszámláltak, negyvenháromezer és hétszázharminc. (4Mózes 26:7.)

וּבְנֵי פְּלֹא אֱלִיאָב. (במדבר כו, ח)

Pallú fiai: Eliáb. (4Mózes 26:8.)

וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאַבִּירָם הוּאֲדָתָן וְאַבִּירָם קְרוּאֵי קְרִיאֵי הָעֵדָה אֲשֶׁר הֵצִי עַל-מֹשֶׁה וְעַל-אַהֲרֹן בְּעֵדַת-קָרַח בְּהִצְטָתָם עַל-יְהוָה. (במדבר כו, ט)

Eliáv fiai: Nemuél, Dátán és Ávirám; ez az a Dátán és Ávirám, a csapat hívottjai, akik lázadást szítottak Mózes és Áron ellen Kóráh csapatában, midőn izgattak az Örökkévaló ellen; (4Mózes 26:9.)

Xxx – akik lázadást szítottak – Izrael [körében] Mózes [és Áron] ellen.

Xxx – midőn izgattak. – xxx – Izgatták a népet²⁶ az Örökkévaló ellen.

Xxx – lázadást szítottak. – xxx – Fellázították az izraelitákat, hogy pöröljenek – xxx – Mózesrel. Ez azt jelenti, hogy másokat cselekvésre bírtak.

וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת-פִּיהָ וַתַּבְלַע אֹתָם וְאֶת-קָרַח בְּמֹות הָעֵדָה בְּאֶכְלֵי הָאֵשׁ אֶת חַמְשֵׁים וּמֵאוֹתָיִם אִישׁ וַיְהִיוּ לְנֶס. (במדבר כו, י)

...és a föld megnyitotta száját és elnyelte őket és Kóráhot a csapat halálakor, midőn fölemésztette a tűz a kétszázötven férfiút, és intőjelül lettek. (4Mózes 26:10.)

Xxx – és intőjelül lettek. – xxx – Intőjelül^{27 28} és emlékeztetőül, hogy – xxx – egyetlen kívülálló se jöhessen többé – xxx – elvitatni a köhunát²⁹.

²⁶ Az „Izrael” terminus rendszerint a közösség előkelő tagjaira utal, míg a „nép” a közemberekre. Rási itt Mózes ellenfeleiről beszél, akik irigykedtek, mert ők nem jutottak olyan vezető pozíciókhoz, mint „Izrael”. Akik az Örökkévaló ellen lázadtak, az a köz” nép” volt. (*Gur Árje*)

²⁷ A (xxx – nész) itt nem jelenthet „csodát”, hiszen nem ők voltak a csoda, hanem az volt a csoda, amit velük cselekedett az Örökkévaló. (*Gur Árje*)

²⁸ A (xxx – nész) jelenthet valamilyen magas rudat vagy póznát, amelyet mindenki láthat, és amely jelképpül, emlékeztetőül szolgál. Lásd Jesájá 30:17, 18:3. (*Mizráhi*)

²⁹ Azaz a papságot.

וּבְנֵי קָרַח לֹא־מָתוּ. (במדבר כו, יא)

De Korách fiai nem haltak meg. (4Mózes 26:11.)

הֵם הָיוּ בְּעֶצְהָ תְּחִלָּה – **De Korách fiai nem haltak meg.** – וּבְנֵי קָרַח לֹא מָתוּ – Eleinte részt vettek az összeesküvésben, – וּבְשַׁעַת הַמַּחֲלָקָת – ám a vita során – וְהָרְהוּרוּ – נתבצרו להם מקום – לְפִיכָּךְ – Ezért – וְנִתְבָּצַר לָהֶם מְקוֹם – megbánást tanúsítottak szívükben.³⁰ – וְנִתְבָּצַר לָהֶם מְקוֹם – egy megemelt helyet biztosítottak számukra a géhinom-ban, – וַיֵּשְׁבוּ – és ott maradtak.³¹

בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְנִמְוֵאל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לְיִמִּין מִשְׁפַּחַת הַיְּמִינִי לְיִלְדֵי מִשְׁפַּחַת הַיְּכִינִי. (במדבר כו, יב)

Simeón fiai családjaik szerint: Nemúeltől a Nemúéli család, Jámintól a Jámíni család, Jákintól a Jákíni család; (4Mózes 26:12.)

לְזָרַח מִשְׁפַּחַת הַזֹּרְחִי לְשָׂאוּל מִשְׁפַּחַת הַשְּׂאוּלִי. (במדבר כו, יג)

Zerahtól a Zárhi család, Sáultól a Sáuli család. (4Mózes 26:13.)

Xxx – Zerahtól. – xxx – Ő volt Cohár³², – xxx – [mivel ez a név] ugyanazt jelenti, mint a „cohár” szó.³³ – xxx – Ohád családja azonban kihalt. – xxx – Ugyanígy Binjámin törzsének öt [családját sem említi itt a Tóra], – xxx – hiszen ő [annak idején] tíz fiúval ment le Egyiptomba³⁴, – xxx – s itt³⁵ mégis csupán ötöt vesz számba [a szöveg]. – xxx – Ugyanez [a helyzet] Ecbonnal³⁶ is, Gád [törzséből]³⁷; – xxx – így

³⁰ De nem tetteikben. Ezért egyfajta felfüggesztett állapotban maradtak a géhinom-ban, sem nem voltak élők, se nem holtak, mert „Korách fiai nem haltak meg,” de nem is éltek.

³¹ Mindazonáltal a Midrás arról tanúskodik, hogy később elhagyták a géhinom-ot, letelepedtek Erec Jisráelben, és próféták lettek belőlük.

³² Akit az 1Mózes 46:10 örökít meg, mint egyikét Simon fiainak, akik lementek Egyiptomba. Általában véve a tizenkét törzsfő ott említett fiai az itt felsorolt családfők (lásd Rásinak a 24. vershez fűzött kommentárját). Zeráhot azonban kizárólag itt említi a Tóra, Cohárt és Ohádot pedig, akiket Mózes első könyve felsorol mint Simon fiait, itt nem említi. E diszkrépancia feloldásaként Rási azt a magyarázatot adja, hogy a „Zeráh” név – követve azt a szabályt, hogy a ה és a ה betűk egymással kölcsönösen felcserélhetők – ugyanaz, mint a „Cohár” (jelentése: világosság, fényesség, ragyogás). Mivel a „Zeráh” szintén világosságot, fényességet jelent, nyugodtan kijelenthető, hogy Cohár és Zeráh egyugyanazon személy volt. Ohád esetében azt feltételezzük, hogy a család az Egyiptomba való leköltözés és a sivatagi vándorlás idején történt népszámlálás között eltelt évszázadok során kihalt. (Mizráhi)

³³ Amely szintén világosságot, fényességet jelent.

³⁴ 1Mózes 46:21.

³⁵ 38-41. vers.

³⁶ Akit az 1Mózes 46:16-ban említi a Tóra, itt (15-18. vers) azonban nem.

tehát [összesen] hét [olyan] család van.³⁸ – xxx – Azt találtam a Jeruzsálemi Talmudban,³⁹ – xxx – hogy amikor Áron meghalt, – xxx – a dicsőség felhői eltávoztak, – xxx – és jöttek a kánaániták, hogy hadat viseljenek Izrael ellen.⁴⁰ – xxx – (Izrael fiai) úgy döntöttek, hogy visszatérnek Egyiptomba, – xxx – és visszafordultak [, hogy megtegyenek egy olyan utat, amely] nyolc etapból állt,⁴¹ – xxx – a Hór hegyétől Moszéráig, amint írva van: – xxx – „És Izrael fiai tovább vonultak – xxx – Böérotböné-Jáákánból – xxx – Mószerába; ott halt meg Áron.”⁴² – xxx – Hát most akkor nem a Hór hegyén halt meg?⁴³ – xxx – És a Moszérától a Hór hegyéig [tartó út] – xxx – az ellenkező irányban áll nyolc etapból áll.⁴⁴ – xxx – De megfordultak, és a lévíták utánuk iramodtak, – xxx – hogy visszahozzák őket, – xxx – hetet megölve családjaik közül.⁴⁵ – xxx – És négy lévita család [is] elesett; – xxx – a Sim'i család és az Uziéli család.⁴⁶ – xxx – Jichár fiai közül – xxx – egyik sincs itt számba véve, – xxx – kivéve Koráh családja.⁴⁷ – xxx – A negyedik [lévita család]ot [, amelyik elesett,] nem tudom kivel azonosítani. – xxx – Rabbi Tánhumá azt a magyarázatot adta, hogy [a hiányzó izraelita családok] elpusztultak – xxx – a Bil'am dolga miatti csapásban⁴⁸. – xxx – Mindazonáltal annak a hiánynak fényében, – xxx – amely Simon törzsét sújtotta ebben a népszámlálásban⁴⁹, – xxx – összevetve [számukat] a Szináj

³⁷ Vagyis, hogy ők is kihaltak. Rási a 16. vershez fűzött kommentárjában kijelenti, hogy az Ozni család volt Ecbon családja. Azért nevezték őket Ozni nevével, mert Ecbon leszármazottai közül csupán néhányan maradtak meg. Mivel a legtöbbjük meghalt, Rási Ecbon családját kihaltak tekinti. (*Gur Árje*)

³⁸ Amely nem szerepel az itteni felsorolásban.

³⁹ *Jomá* 1:2.

⁴⁰ 21:1., lásd a hozzáfűzött Rási-kommentárt.

⁴¹ A Hór hegyével együtt. Rási a 21:4-hez fűzött kommentárjában hetet számol össze a Hór hegyén kívül. (*Szifté Háhámim*)

⁴² 5Mózes 10:6.

⁴³ 4Mózes 20:22-29.

⁴⁴ Eredetileg Moszérá, Bné Jáákán, Hór Hágidgád, Jotvá, Ávroná, Ecjon Gever, Kádés, Hór-hegy (4Mózes 33:31-37.). Akkor Áron meghalt, a kánaániták fenyegettek, mire az izraeliták visszafordultak: Hór-hegy, Kádés, Ecjon Gever, stb. Az 5Mózes 10:6. megörökíti a visszavonulás utolsó szakaszát, Bné Jáákántól Moszéráig, és Áron halálát, akit a moszérái csatát követően dicsőítettek és gyászoltak, mintha akkor és ott halt volna meg. (Lásd Rásinak a 21:4-hez fűzött kommentárját.)

⁴⁵ Ez magyarázatot ad a fentebb említett hét hiányzó családra.

⁴⁶ Sim'i korábban felsorolásra került a lévíták között mint Géron leszármazottja, Uziél pedig mint Kehát leszármazottja (3:18., 19.). Mindkettő neve hiányzik itt (58. vers).

⁴⁷ Jichár felsorolásra került a lévíták között Kehát utódként (3:19.). Itt hiányzik ugyan a neve, de három gyermeke (Koráh, Nefeg és Zihri – 2Mózes 6.21) közül Koráhé említésre kerül (58. vers). Nyilvánvaló, hogy csupán Koráh családja maradt fenn. Mivel Jichár utódainak a zöme elpusztult, a családját kihaltak tekintik. (*Mizráhi*)

⁴⁸ 25:9.

⁴⁹ Itt csupán 22.200-an voltak.

pusztájában [elvégezett] első népszámláláskor [kapott számmal]⁵⁰, – xxx – úgy tűnik, hogy mindaz a huszonnégyezer – xxx – Simon törzséből esett el.

אַלֶּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׂמֵעָנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאתַיִם. (במדבר כו, יד)

Ezek a Simeóni családjai; huszonnégyezer és kétszáz. (4Mózes 26:14.)

בְּנֵי גָד לְמִשְׁפַּחְתָּם לְצַפּוֹן מִשְׁפַּחַת הַצְּפוּנִי לְחִלָּי מִשְׁפַּחַת הַחֲגִי לְשׁוּבַי מִשְׁפַּחַת הַשׁוּבִי. (במדבר כו, טו)

Gád fiai családjaik szerint; Cefóntól a Cefóni család, Haggitól a Haggi család, Súnitól a Súni család; (4Mózes 26:15.)

לְאֹזַי מִשְׁפַּחַת הָאֹזַי לְעָרִי מִשְׁפַּחַת הָעָרִי. (במדבר כו, טז)

Oznitól az ozni nemzetség, Éritől az éri nemzetség, (4Mózes 26:16.)

Xxx – Oznitól. – xxx – Én azt mondom, hogy ez Ecbon családja volt, – xxx – de nem azt tudom, – xxx – hogy miért nem az ő nevével illették a családját.⁵¹

לְאַרֹד מִשְׁפַּחַת הָאַרֹדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאַרְאֵלִי. (במדבר כו, יז)

Aródtól az Aródi család, Arélitől az Aréli család. (4Mózes 26:17.)

אַלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גָד לְפִקְדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. (במדבר כו, יח)

Ezek Gád fiainak családjai, azok szerint, akik megszámláltattak, negyvenezer és ötszáz. (4Mózes 26:18.)

בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאַרְצָא בְּנֵעֵן. (במדבר כו, יט)

Jehúda fiai: Ér és Ónán; és meghalt Ér és Ónán Kanaán országában. (4Mózes 26:19.)

וַיְהִי בְּנִי־יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשֵׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֵלִי לְפָרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפְּרָצִי לְיֹרָח מִשְׁפַּחַת הַיֹּרְחִי. (במדבר כו, כ)

⁵⁰ 59.300 (1:23.).

⁵¹ Ecbon felsorolásra került azok között, akik lementek Egyiptomba (1Mózes 46:16.). Mivel leszármazottjainak a zöme meghalt, a családot itt Ozninak, a túlélők fejének nevével illetik. Rási ennek ellenére csodálkozik azon, hogy a Tóra miért nem azzal az össel rokonítja a családot, aki annak idején lement Egyiptomba, akár a többiek esetében, akiket itt felsorol. (Gur Árje)

És voltak Jehúda fiai családjaik szerint Sélától a Séláni család, Percetől a Parci család, Zerahtól a Zarhi család. (4Mózes 26:20.)

וַיְהִי בְּנֵי־פֶרֶץ לְחֶצְרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֶצְרָנִי לְחַמּוּל מִשְׁפַּחַת הַחַמּוּלִי. (במדבר כו, כא)

És Perc fiai voltak: Hecrótól a Hécróni család, Hámultól a Hámuli család. (4Mózes 26:21.)

אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה לְפָקְדֵיהֶם שֵׁשָׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת. (במדבר כו, כב)

Ezek Jehúda családjai azok szerint, akik megszámláltattak, hetvenhat-ezer és ötszáz. (4Mózes 26:22.)

בְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר לְמִשְׁפַּחְתָּם תּוֹלַע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפִנְיָה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי. (במדבר כו, כג)

Jisszákár fiai családjaik szerint: Tólától a Tólái család, Puvvától a Púni család; (4Mózes 26:23.)

לְיִשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁבִּי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֹרֹנִי. (במדבר כו, כד)

Jásuvtól a jásuvi nemzetség, Simrontól a simroni nemzetség. (4Mózes 26:24.)

Xxx – Jásuvtól. – xxx – Ez Jov, akit megemlít [a Tóra], – xxx – azok között, akik lementek Egyiptomba,⁵² – xxx – mivel az összes családot azok után nevezték el, – xxx – akik lementek Egyiptomba. – xxx – Ami azokat illeti, akik később születtek, – xxx – egyik családot sem a maga nevével illették, – xxx – kivéve Efrájim és Menáse családját, – xxx – akik mind Egyiptomban születtek, – xxx – valamint Árdot és Náámánt, – xxx – Belának, Binjámin fiának a fiait. – xxx – Azt találtam Rabbi Mose Hádársán kommentárjában, – xxx – hogy az anyjuk lement Egyiptomba, – xxx – amikor várandós volt velük,⁵³ – xxx – és ezért felosztották őket – xxx – két külön családdá, – xxx – akárcsak Hecront és Hámult, – xxx – akik Jehudá unokái

⁵² 1Mózes 46:13. Mivel rászoktak a Tóra tanulmányozására, a családot (xxx – jásuv)-nak (szó szerint: „megtelepedett, megszilárdult”) nevezték el. (Szi-fté Háhámim, Rásinak az 1Kronikák 7:1-hez fűzött kommentárjából) Vagy: Jov panaszkodott, hogy a neve hasonlít az akkori idők egyik pogány istenségének a nevére. Jiszáhár erre úgy reagált, hogy odaadott neki egy w-t a saját nevéből, a „Jov”-t ily módon „Jásuv”-vá alakítva át. Ezért van az, hogy a יששכר név egyik w-je néma, s így ezt a nevet „Jiszáhár”-nak és nem „Jiszászáhár”-nak ejtik. (Imré Sefer)

⁵³ Ez tette lehetővé, hogy őket is családfőeknek tekintsék, mintha ők maguk mentek volna le Egyiptomba. (Mizráhi) Ennek ellenére nem sorolták őket a közé a hetven lélek közé, akik lementek Egyiptomba (1Mózes 46:8-27.), mivel igazából csak valamivel később születtek meg. Azonban Johevedet, aki éppen abban a pillanatban született meg, amikor beléptek Egyiptom kapuján, beleszámolták a hetven lélek közé (lásd Rásinak az 1Mózes 46:15-höz fűzött kommentárját).

voltak,⁵⁴ – xxx – valamint Hevert és Máلكiél, – xxx – akik pedig Ásér unokái voltak. – xxx – Ha ez egy ágádá,⁵⁵ akkor rendben van,⁵⁶ – xxx – de ha nem, akkor én azt mondom, – xxx – hogy Belának számos fia volt, – xxx – és e kettőtől, Árdtól és Námántól, – xxx – egyaránt nagy családok származtak. – xxx – [Belá] többi gyermekének utódait – xxx – Belá nevével nevezték, – xxx – annak a kettőnek az utódait – xxx – viszont az ő nevükkel illették. – xxx – Ugyanezt mondom – xxx – Máhir fiaival kapcsolatban,⁵⁷ – xxx – akik két családdá váltak szét; – xxx – az egyiket az ő nevével illették, – xxx – a másikat pedig a fia, Gil'ád nevével. – xxx – Öt család hiányzik Binjámin fiai közül.⁵⁸ – xxx – Itt anyjának próféciája részben beteljesedett – xxx – [Ráhel ugyanis] (xxx – *ben oni*)-nak, „a bánat fiának”⁵⁹ nevezte őt. – xxx – A giv'ái ágyas [esetében] viszont – xxx – a maga teljességében telt be [a jóslat].⁶⁰ – xxx – Ezt Móse Hádársán rabbi kommentárjában találtam.

אַלֶּה מִשְׁפַּחַת יִשָּׁשׁכָר לְפָקְדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשָׁשִׁים אֲלֶיָּה וְשֵׁלֶשׁ מֵאוֹת. (במדבר כו, כה)

Ezek Jisszákár családjai azok szerint, akik megszámláltattak, hatvan-négyezer és háromszáz. (4Mózes 26:25.)

בְּנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְטֹרֵד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלְנִי לְיִחְזָאֵל מִשְׁפַּחַת הַיִּחְזָאֵלִי.
(במדבר כו, כו)

Zebúlon fiai családjaik szerint: Szeredtől a Szardi család, Élontól az Élóni család, Jahleéltől a Jahleéli család. (4Mózes 26:26.)

אַלֶּה מִשְׁפַּחַת הַזְּבוּלֹנִי לְפָקְדֵיהֶם שָׁשִׁים אֲלֶיָּה וְחֵמֶשׁ מֵאוֹת. (במדבר כו, כז)

Ezek a Zebúlon családjai azok szerint, akik megszámláltattak, hatvan-ezer és ötszáz. (4Mózes 26:27.)

⁵⁴ Ez azt mutatja, hogy az eredeti tizenkét törzsfő unokái is családfőkké válhattak, ha ott voltak azok között, akik lementek Egyiptomba. (*Mizráhi*)

⁵⁵ Vagyis, ha ez az értelmezés egy elfogadott hagyomány, és nem Móse Hádársán rabbi újszerű interpretációja.

⁵⁶ Vagyis ha ennek az értelmezésnek a Misna vagy a Talmud bölcseinek munkáiban van a forrása, akkor azt el kell fogadni irányadó interpretációként.

⁵⁷ 29. vers.

⁵⁸ Noha Binjámin később kerül felsorolásra (38. vers), Rási mégis ezen a helyen, az előző fejtegetés kontextusában veti fel az öt hiányzó család problémáját, mivel az ember különben úgy magyarázhatná a dolgot, hogy azok bizonyára teljesen kihaltak, beváltva ezzel Ráhel próféciáját. (*Gur Árje*)

⁵⁹ 1Mózes 35:18. Utódai felének kihalása ok volt a bánkódásra.

⁶⁰ Lásd Bírák 19-20., amely számot ad Binjámin törzsének majdnem teljes kipusztulásáról.

בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם. (במדבר כו, כח)

József fiai családjaik szerint: Menasse és Efraim. (4Mózes 26:28.)

בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמִכְיֵר מִשְׁפַּחַת הַמִּכְיֵרִי וּמְכִיר הוֹלִיד אֶת־גְּלָעָד לְגְלָעָד מִשְׁפַּחַת הַגְּלָעָדִי. (במדבר כו, כט)

Menasse fiai: Mákirtól a Mákiri család és Mákir nemzete Gileádot; Gileádtól a Gileádi család. (4Mózes 26:29.)

אֵלֶּה בְּנֵי גְלָעָד אֵינְעוֹר מִשְׁפַּחַת הָאֵינְעוֹרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֵלֶקִי. (במדבר כו, ל)

Ezek Gileád fiai: Iézertől az Iézeri család, Hélektől a Helki család; (4Mózes 26:30.)

וְאַשְׂרֵיאֵל מִשְׁפַּחַת הָאֲשֵׁרְאֵלִי וְשִׁכֵּם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכֵּמִי. (במדבר כו, לא)

Aszriéltől az Aszriéli család, Sekemtől a Sikmi család; (4Mózes 26:31.)

וּשְׁמִידָע מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמִידְעִי וְחַפֹּר מִשְׁפַּחַת הַחֹפְרִי. (במדבר כו, לב)

Semidától a Semidai család, Héfertől a Hefri család. (4Mózes 26:32.)

וְצִלְפְּחָד בְּרַחֲמֹה לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בָּנוֹת צִלְפְּחָד מִחֲלָה וְנָעָה חֲגִלָּה מִלֶּפֶּה וְתָרְצָה. (במדבר כו, לג)

És Celáfhád, Héfer fiának nem voltak fiai, hanem leányai; és Celáfhád leányainak nevei: Mahla, Nóa, Hogla, Milka és Tirca. (4Mózes 26:33.)

אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שָׁנִים וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת. (במדבר כו, לד)

Ezek Menasse családjai; és azok, akik megszámláltattak, voltak ötvenkétezer és hétszázan. (4Mózes 26:34.)

אֵלֶּה בְּנֵי אַפְרַיִם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשׁוּתָלַח מִשְׁפַּחַת הַשְּׁתָלְחִי לְבִכְר מִשְׁפַּחַת הַבִּכְרִי לְחֵמֶן מִשְׁפַּחַת הַחֵמֶנִי. (במדבר כו, לה)

Ezek Efraim fiai családjaik szerint: Sútelahtól a Sútalhi család, Bekertől a Bakri család, Tahantól a Tahani család. (4Mózes 26:35.)

וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְעֶרְן מִשְׁפַּחַת הָעֲרֹנִי. (במדבר כו, לו)

És ezek Sutalách fiaai: Érántól az éráni család. (4Mózes 26:36.)

וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוּתֶלַח – És ezek Sutelách fiaai... – שׁוּתֶלַח – Sutelách többi fiának leszármazottait – שֵׁם שׁוּתֶלַח – a Sutelách névvel illeték, – וַיִּמְעָרְן יִצְאָה מִשְׁפַּחַת רַבָּה – Erántól azonban nagy család származott, – וַיִּנְקְרָאֵת עַל – ezért [annak tagjait] az ő nevével illették. – וַיִּנְקְשׁוּ בְּנֵי שׁוּתֶלַח לְשֵׁתֵי מִשְׁפָּחוֹת – Ezért Sutelách fiait két családnak tekintették. – צֵא וְחֹשֶׁב – Menj csak és számolj utána [nem felejtve az előbb elhangzottakat], – וְתִמְצָא בְּפִרְשָׁהּ זֶה – és azt találd majd, hogy ebben a fejezetben – חֲמִשִּׁים וְשֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת – ötvenhét családot [számolhatsz össze], – וּמִבְּנֵי לְוִי שְׁמֹנֶה – és [van még] nyolc [család] Lévi fiaiból; – הָרִי שְׁשִׁים וְחָמֵשׁ – ez [összesen] hatvanöt [család]. – וְזֶהוּ שְׁנָאֵמַר – Ez [a jelentése annak], ami írva van: – הֲאֵלֶּה מְעַט – „hiszen ti a legkevesebben (hámeát) vagytok...”,⁶¹ – [a „hámeát”, szó szerint „a legkevesebb,” két részben van itt olvasva, הֲ מְעַט, azaz a -vel kevesebben, ami annyit jelent, hogy] „öttel kevesebben.” [Mivel a ה számértéke öt.] – חֲמִשָּׁה אֲתֶם חֲסִרִים מִמִּשְׁפָּחוֹת כָּל הָעַמִּים – Öttel kevesebben vagytok, mint a nemzsidó népek, – שְׁהֵן שְׁבַעִים – ők ugyanis hetvenen vannak. – אִךְ זֶה הַבְּנֵי מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי – Ez szintén Mose Hádársán rabbi kommentárjából értettem meg, – אֲךָ – de [helyenként] kénytelen voltam elvenni illetve hozzátenni az ő szavaihoz.

אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי אֶפְרַיִם לְפִקְדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים אֲלֶף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחַתָּם. (במדבר כו, לו)

Ezek Efraím fiainak családjai azok szerint, akik megszámláltattak, harminckétezer és ötszáz. Ezek József fiai családjaik szerint. (4Mózes 26:37.)

בְּנֵי בִנְיָמִן לְמִשְׁפַּחַתָּם לְבָלַע מִשְׁפַּחַת הַבְּלַעִי לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאַשְׁבֵּלִי לְאַחִירָם מִשְׁפַּחַת הָאַחִירָמִי. (במדבר כו, לח)

Binjámín fiai családjaik szerint: Belától a belai család, Ásbéltól az ásbéli család, Áhírámától az áhírámí család; (4Mózes 26:38.)

Xxx – Áhírámától. – xxx – Ez Éhi, aki lement Egyiptomba.⁶² – xxx – És mivel őt József után nevezték el, – xxx – aki [Binjámín] fivére volt, – xxx – és magasabb rangú volt mint ő, – xxx – Áhírámnak⁶³ nevezték.

⁶¹ „...mind a népek között.” (5Mózes 7:7.)

⁶² 1Mózes 46:21.

⁶³ Szó szerint: „az én bátyám magas rangú.”

לְשׁוּפֹתָם מִשְׁפַּחַת הַשׁוּפָמִי לְחֻפּוֹתָם מִשְׁפַּחַת הַחֻפּוֹמִי. (במדבר כו, לט)

Sefufámtól a sufámi család, Hufámtól a hufámi család. (4Mózes 26:39.)

Xxx – Sefufámtól. – xxx – Ez Mupim,⁶⁴ [és azért nevezik itt Sefufámnak], hogy emlékeztessen arra, – xxx – hogy Józsefet megtalálták a népek között.

וַיְהִי בְּנִיבְלַע אַרְדּוֹ וַנַּעֲמַן מִשְׁפַּחַת הָאֲרִדִי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמִי. (במדבר כו, מ)

S voltak Bela fiai: Ard meg Naámán, az Ardi család, Naámántól a Naámi család. (4Mózes 26:40.)

אֵלֶּה בְּנֵי־בְנֵי־מֵן לְמִשְׁפַּחְתָּם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת. (במדבר כו, מא)

Ezek Benjámin fiai családjaik szerint; és azok, akik megszámláltattak, voltak negyvenötezer és hatszázan. (4Mózes 26:41.)

אֵלֶּה בְּנֵי־דָן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשׁוּחָמִי אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת דָּן לְמִשְׁפַּחְתָּם. (במדבר כו, מב)

Ezek Dán fiai családjaik szerint: Suhámtól a suhámi család; ezek Dán családjai családjaik szerint. (4Mózes 26:42.)

Xxx – Suhámtól. – xxx – Ez Husim.⁶⁵

כָּל־מִשְׁפַּחַת הַשׁוּחָמִי לְפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשֵׁשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר כו, מג)

A Suhámi minden családjai azok szerint, akik megszámláltattak, hatvan-négyezer és négyszáz. (4Mózes 26:43.)

בְּנֵי אָשֶׁר לְמִשְׁפַּחְתָּם לִימְנָה מִשְׁפַּחַת הַיְמָנָה לְיִשׁוּי מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁנִי לְבְרִיעָה מִשְׁפַּחַת הַבְּרִיעִי. (במדבר כו, מד)

Ásér fiai családjaik szerint: Jimnától a Jimná család, Jisvitől a Jisvi család, Beriától a Berii család. (4Mózes 26:44.)

לְבְנֵי בְרִיעָה לְחֶבֶר מִשְׁפַּחַת הַחֶבְרִי לְמַלְכִי־אֵל מִשְׁפַּחַת הַמְּלַכִּי־אֵלִי. (במדבר כו, מה)

Beria fiaitól: Hebertől a Hebri család, Malkiélitől a Malkiéli család. (4Mózes 26:45.)

⁶⁴ 1Mózes uo.

⁶⁵ Uo. 23. vers.

וְשֵׁם בְּתוּלָתוֹ שְׂרָח. (במדבר כו, מו)

Ásér leányának neve pedig Szerah. (4Mózes 26:46.)

אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי אֲשֵׁר לְפָקְדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר כו, מז)

Ezek Ásér fiainak családjai azok szerint, akik megszámláltattak, ötvenháromezer és négyszáz, (4Mózes 26:47.)

בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחָתָם לְיַחְזָבֵאל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְזָבְאֵלִי לְגוּנִי מִשְׁפַּחַת הַגּוּנִי. (במדבר כו, מח)

Naftáli fiai családjai szerint: Jahceéltől a Jahceéli család, Gúnitól a Gúni család. (4Mózes 26:48.)

יֵצֶר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשֵׁלִם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁלְמִי. (במדבר כו, מט)

Jecertől a Jicri család, Sillémtől a Sillémi család. (4Mózes 26:49.)

אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחָתָם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבַּעַים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת. (במדבר כו, נ)

Ezek Naftáli családjai családjai szerint; és azok, akik megszámláltattak, voltak negyvenötezer és négyszázan. (4Mózes 26:50.)

אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁשְׁמֵאֵוֹת אֶלֶף וְאַלְף שְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים. (במדבר כו, נא)

Ezek Izráel fiainak megszámláltjai: hatszázezer és ezerhétsházharminc. (4Mózes 26:51.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לְאָמְרוֹ. (במדבר כו, נב)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 26:52.)

לְאֵלֶּה תַחֲלֹק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת. (במדבר כו, נג)

Ezeknek osztassék el az ország birtokul a nevek száma szerint; (4Mózes 26:53.)

Xxx – Ezeknek osztassék el az ország. – xxx – De nem a húsz év alattiaknak, – xxx – még ha betöltik is a húszat – xxx – az ország felosztása előtt. – xxx –

Mert íme, a hódítás⁶⁶ hét évig tartott, – xxx – és a felosztás [szintén] hét évig, – xxx – mégsem kapott senki részt az országból – xxx – azon a hatszázegy ezren kívül.⁶⁷ – xxx – Ha egyiküknek hat gyermeke volt,⁶⁸ – xxx – azok nem kaptak egyebet az apjuk örökrészenél.

לָרֹב תִּרְבֶּה גְּנֻחֹתָו וְלַמְעַט תִּמְעָט גְּנֻחֹתָו אִישׁ לְפִי פְּקָדָיו יִתֵּן גְּנֻחֹתָו. (במדבר כו, נד)

A nagyobb számúnak adj nagyobb birtokot, a csekélyebb számúnak adj kisebb birtokot, mindenkinek aszerint adassék a birtoka, amint megszámláltattak. (4Mózes 26:54.)

לְרֹב תִּרְבֶּה גְּנֻחֹתָו – **A nagyobb számúnak adj nagyobb birtokot...** – לְשֶׁבֶט וְיִזְרָחֵל – A nagyobb lélekszámú törzsnek – נָתַנוּ חֵלֶק רֹב – nagyobb részt adtak [a földből].⁶⁹

– וְאֵלֶּיךָ יָבִיאוּ אֵת כָּל הַחֵלֶק הַזֶּה – Noha az egyes [odaítélt] részek nem voltak egyformák, – שֶׁהֵרִי – hiszen – הִלָּל לְפִי רַבּוֹי הַשֶּׁבֶט חֵלְקוֹ הַחֵלְקִים – mindent az [egyres] törzsek mérete szerint osztottak ki, – לֹא עָשׂוּ אֶלָּא עַל יְדֵי גֹרֶל – a [föld]osztást kizárólag sorshúzás révén hajtották végre – וְהַגֹּרֶל הָיָה עַל פִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ – és a sorshúzást az Isteni Ihlet inspirálta, – כְּמוֹ שֶׁמִּפְּרֹשׁ בְּבִבְא בִּתְרָא – ahogyan az világosan ki van fejtve a [Talmud] *Bává bátrá* traktátusban.⁷⁰

– אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן הָיָה מְלַבֵּשׁ בְּאוּרִים וְתֻמִּים – Elázár a [fő]pap felöltötte az *urimot* és a *tumimot*⁷¹ – וְאֹמַר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ – és azt mondta az Isteni Ihlet sugallatára: – אִם שֶׁבֶט – „Ha ez és ez a törzs kerül kihúzásra, – תְּחֹמוּ פְּלוּנֵי עוֹלָה עִמוֹ – akkor ez és ez a körülhatárolt terület húzassék ki vele.” – וְהַשֶּׁבֶטִּים הָיוּ כְּתוּבִים בִּי”ב פְּתָקִין – A törzsek [nevét] felírták tizenkét bilétára – וְיִי”ב גְּבוּלֵין בִּי”ב פְּתָקִין – és a tizenkét [körülhatárolt] területet is tizenkét bilétára. – וּבְלָלוּם בְּקֶלְפֵי – [A bilétákat] összekeverték egy

⁶⁶ Izrael földjének meghódítása.

⁶⁷ Aki e népszámlálás idején már betöltötte huszadik életévét.

⁶⁸ Akik a sivatagi népszámlálás idején még húsz év alattiak voltak.

⁶⁹ Rási itt az egyszerű értelmezést követi. A Talmud (*Bává bátrá* 117b.) azonban, „a nagyobb népességnek több földet” magyarázatot túlságosan magától értetődőnek s így feleslegesnek ítélve, kiegészítő magyarázattal szolgál: a „nagyobb törzs” nem a törzs jelenlegi méretére utal, hanem arra a méretre, amely az Egyiptomból való kivonulás idején jellemezte. Erec Jiszráel visszamenő hatállyal azok között lett felosztva, akik részt vettek a kivonulásban, és csak az ő révükön azoknak, akik ténylegesen beléptek az országba a hódítás idején. Ha például tíz fivér hagyta el Egyiptomot, de csupán ötnek a leszármazottjai éltek a hódítás idején, akkor is tíz rész illette őket. „A – kivonulás idején – nagyobb számúnak adj nagyobb birtokot.” Viszont ez fordítva is igaz. Ha öt fivér hagyta el Egyiptomot és tíz leszármazott élt a hódítás idején, azok csupán öt részt kaptak. „A – kivonuláskor – csekélyebb számúnak adj kisebb birtokot.”

⁷⁰ 122a.

⁷¹ Ez volt az a főpapi melldiszben elhelyezett kellék (2Mózes 28:30.), amely az Örökkévalótól származó információkat közvetített.

tartályban, – וְהַנְּשִׂיא מִכְּנִיס יְדוֹ לְתוֹכָהּ – és egy [adott törzs] fejedelme belenyúlt – וְנוֹטֵל בְּיָדוֹ – és kihúzott [belőle] két bilétát. – וְעוֹלָה בְּיָדוֹ – Megjelent a kezében – וְפָתַח וּפָתַח שְׁלֹשׁ שְׂבָטוֹ – a [saját] törzsének nevét [viselő] biléta – וּפָתַח שְׁלֹשׁ שְׂבָטוֹ – va-lamint az ahhoz kijelölt terület [nevét feltüntető] biléta. – וְהַגּוֹרֵל עֲצָמוֹ הָיָה צִוּוֹת וְאוֹמֵר – Maga a sorshúzás kiáltott fel, mondván: – אֲנִי הַגּוֹרֵל עָלִיתִי – „Én, a sorshúzás, kihú-zattam – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – ehhez és ehhez a körülhatárolt [területhez], – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – [amely] ehhez és ehhez a törzshöz tartozik,” – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – mint írva van:⁷² – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – „A sorshúzás szava útján...”.

– וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – A föld nem kiterjedés alapján lett felosztva, – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – לפי אֵלֶּיךָ – mivel egyes területek különbek voltak másoknál, – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – אֵלֶּיךָ – hanem a felbecsült értékük szerint. – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – בֵּית כּוֹר רַע – Egy hitvány *bét kor*⁷³ egyenértékű volt – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – בֵּית כּוֹר טוֹב – egy különb [minőségű] *bét szeá*-val.⁷⁴ – וְהַגּוֹרֵל עָלִיתִי – הַכֹּל לְפִי הַדְּמַיִם – Minden [terület a termőtalaj] értéke szerint [lett kiosztva].

אֲדַבְּרֶנּוּ לְךָ אֶתְהַאֲרֵץ לְשִׁמּוֹת מִשׁוֹתֶיךָ אֲבֹתֶיךָ. (במדבר כו, נה)

De sorshúzás útján osszák el az országot; atyáik törzseinek nevei szerint kapjanak birtokot. (4Mózes 26:55.)

Xxx - atyáik törzseinek nevei szerint. – xxx – Ezek azok [az atyák], akik elhagyták Egyiptomot. – xxx – A Tóra ezzel az örökléssel eltér – xxx – a Tórában [ismertetett] összes többi [örökléstől]. – xxx – [Ugyanis] minden [más] öröklés eseté-ben az élők örökölnék a holtaktól, – xxx – itt azonban a holtak örökölnék az élők-től.⁷⁵ – xxx – Hogyan [lehetséges] ez? – xxx – Kit fivérnek, azok közül, akik elhagy-ták Egyiptomot, – xxx – volt két fia, akik beléptek az országba. – xxx – [A két fiú közül] az egyiknek egy fia volt, a másiknak három. – xxx – Az egyke fiú egy részt kapott [az országból], – xxx – a [másik fivér] három [fia] hármat, – xxx – amint írva van: – xxx – „Ezeknek osztassék el az ország.”⁷⁶ – xxx – Az ő örökségük visszazállt a nagyapjukra,⁷⁷ – xxx – majd újra elosztottak mindent egyenlően. – xxx – Ezt [je-

⁷² 56. vers.

⁷³ Kb. 17 km².

⁷⁴ A *szeá* a *kor* harmincad része. Egy *bét szeá* az a nagyságú terület, amelyet egy *szeá* vetőmaggal vetnek be.

⁷⁵ Versünk azt jelzi, hogy az atyák örökölték, ugyanakkor az „Ezeknek osztassék el az ország” (53. vers) az országba belépők között osztja fel az örökséget. Mindkét versnek eleget teendő, az országot először az oda belépők kapták meg, majd pedig az ő atyáik, akik annak idején elhagyták Egyip-tomot. (*Mizráhi* a *Bává bátrá* 117a-ból)

⁷⁶ 53. vers.

⁷⁷ Aki elhagyta Egyiptomot. Ezt követően az ő két fia már egyenlő mértékben, azaz két-két részt kapva örökölt tőle. Így aztán az unokák közül az egye fiú megörökölte az ő apja két részét, három unokatestvére pedig az ő apjuk két részét kapták meg. Tehát annak köszönhetően, hogy az örökség

lenti] az, ami elhangzott: – xxx – „atyáik törzseinek nevei szerint – xxx – kapjanak birtokot” – miután a fiúk megkapták, – xxx – újra elosztották azt az atyák szerint,⁷⁸ – xxx – akik elhagyták Egyiptomot. – xxx – De ha eredetileg azok között osztották volna fel [az országot], – xxx – akiket számba vettek az Egyiptomból való kivonulás során, – xxx – a négy fiú [együttesen] csupán két részt kapott volna [az országból], – xxx – míg így négyet örököltek.

אָךְ בְּגִזְרָה – De (ách) sorshúzás útján... – יֵצְאוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל – [Mivel az „ách” korlátozó szó,] ez kizárja Jehósuát és Kálévet. – וְכֵן הוּא אוֹמֵר – És ugyanígy az áll a szövegben:⁷⁹ – וַיִּתְּנוּ לְכָל־בֶּן־אֶת־הַחֲרוּץ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה – „Chevront Kálévnak adták, ahogyan megmondta Mózes.” [Vagyis nem sorshúzás révén jutott hozzá.] – וְאֹמֵר – És még azt is mondja [a szöveg]:⁸⁰ – עַל־פִּי־ה' – „Az Örökkévaló parancsa szerint – וַתִּתְּנוּ לֹאֶת־הָעִיר – adták neki azt a várost, – אֲשֶׁר־שָׁאַל – amelyet kért.”

מִשׁוֹת־אֲבוֹתָם – ...atyáik törzseinek... – יֵצְאוּ גֵרִים וְעִבְדִּים – Ez kizárja a betérteket és a [nem-zsidó] szolgákat.

עַל־פִּי־הַגּוֹזֵל תִּחְלַק נַחֲלָתוֹ בֵּין־רֵב לְמַעֲט. (במדבר כו, נו)

A sorshúzás szava útján osztassék el a birtok a nagyszámúak és a csekélyszámúak között. (4Mózes 26:56.)

Xxx – A sorshúzás szava útján. – xxx – A sorshúzás beszélt⁸¹, amint azt fentebb már kifejtettem.⁸² – xxx – Ez azt tudatja velünk, hogy [az ország földje] – xxx – a Szent Szellem sugallata révén lett felosztva. – xxx – (Ezért mondja [a Tóra]: „Az Örökkévaló szava révén.”⁸³)

וְאַלֶּה פְּקוּדֵי הַלְוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשֵׁנִי לְקָהָת מִשְׁפַּחַת הַקְּהַתִּי לְמִרְי מִשְׁפַּחַת הַמִּרְי. (במדבר כו, נז)

Ezek Lévi megszámláltjai családjaik szerint: Gersóntól a Gérsunni család, Keháttól a Keháti család, Meráritól a Merári család. (4Mózes 26:57.)

---

visszaszállt a nagyapára, az egyke unoka egy további részhez jutott az eredeti örökrészén felül, a három testvér együttes öröksége pedig pontosan ennyivel meg lett kurtítva.

⁷⁸ Erre utalt Rási, amikor fentebb azt mondta, hogy „a holtak örökölnek az élőkötől.”

⁷⁹ Bírák 1:20.

⁸⁰ Jósuá 19:50.

⁸¹ Erre a „szava útján” szövegrészből lehet következtetni. (Gur Árje)

⁸² 54. vers.

⁸³ Nem egyértelmű, hogy Rási melyik tórai versre utal.

אֵלֶּהּ מִשְׁפַּחַת לֵוִי מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲבֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמְּחִלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוּשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְתִי וְקַחַת הוֹלֵד אֶת־עֲמֶרָם. (במדבר כו, נח)

Ezek Lévi családjai: a Livni család, a Hevroni család, a Máhli család, a Musi család, a Korhi család. És Kehát nemzette Ámrámot. (4Mózes 26:58.)

Xxx – Ezek Lévi családjai. – xxx – Hiányoznak itt – xxx – a Sim'i és az Ázieli család, – xxx – valamint a Jichári család egy része.

וְשֵׁם אִשְׁתׁ עֲמֶרָם יוֹכָבֵד בְּתֻלּוֹי אֲשֶׁר יִלְדָה אֹתָהּ לְלֵוִי בְּמִצְרַיִם וְתֵלֵד לְעֲמֶרָם אֶת־אֲהֲרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־מִרְיָם אֲחֻתָּם. (במדבר כו, נט)

És Ámrám feleségének neve Joheved, Lévi leánya, aki született Lévinek Egyiptomban, és szülte Ámrámnak Áront és Mózeszt és Mirjámot, nővéruket. (4Mózes 26:59.)

Xxx – aki született Lévinek Egyiptomban. – xxx – Egyiptomban született [ugyan], – xxx – de nem Egyiptomban fogant.⁸⁴ – xxx – Miközben beléptek a [város]falon, [az anyja] megszülte őt, – xxx – és ővele lettek összesen hetvenen.⁸⁵ – xxx – [Jákob családjának] számbavételekor ugyanis csupán hatvankilenc [főt] fogsz találni.⁸⁶

וַיֹּלֵד לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא אֶת־אֶלְעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר. (במדבר כו, ס)

És született Áronnak Nádáb és Abihu, Eleázár és Itámár. (4Mózes 26:60.)

וַיָּמָת נָדָב וְאֲבִיהוּא בְּהַקְרִיבֵם אֲשַׁרְרָה לְפָנַי יְהוָה. (במדבר כו, סא)

És meghalt Nádáb és Abihu, midőn idegen tüzet vittek be az Örökkévaló színe elé. (4Mózes 26:61.)

וַיְהִי פְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר מִבְּרִחְרָשׁ וּמַעֲלָה כִּי לֹא הִתְפַּקְדוּ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נָתַן לָהֶם נִחְלָה בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר כו, סב)

És azok, akik megszámláltattak, voltak huszonháromezren, minden férfi személy egy hónapostól fölfelé, mert ők nem számláltattak meg Izráel

⁸⁴ Versünk kihagyja ezt az információt, az olvasó megértésére apellálva, ugyanis az „Egyiptomban” szó beszúrásából következtetni lehet arra, hogy csupán a születés történt ott. (*Mizráhi*)

⁸⁵ 1Mózes 46:27.

⁸⁶ Uo. 8-27. vers. Lásd a 26. vershez fűzött Rási-kommentárt.

fiai között, minthogy nem adatott nekik birtok Izráel fiai között. (4Mózes 26:62.)

Xxx – mert ők nem számláltattak meg Izráel fiai között. – xxx – Hogy megszámláltassanak húsz évestől felfelé. – xxx – Mi [ennek] az oka?⁸⁷

Xxx – minthogy nem adatott nekik birtok. – xxx – Míg ugyanakkor azok, akiket megszámláltak – xxx – húsz évestől fölfelé, – xxx – jogosultak voltak arra, hogy birtokot kapjanak, – xxx – amint írva van: – xxx – „mindenkinek aszerint adassék a birtoka, amint megszámláltattak.”⁸⁸

אַלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַפֶּהֶן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ.
(במדבר כו, טג)

Ezek, akiket megszámláltak Mózes és Eleázár, a pap, akik megszámláltak Izráel fiait Móáb síkságán Jerihóval szemben, a Jordánon innen. (4Mózes 26:63.)

וּבְאֵלֶּה לְאֵהֲרֹן אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן הַפֶּהֶן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִדְבַּר סִינַי.
(במדבר כו, סד)

És ezek között nem volt egy férfi sem a Mózes és Áron pap által számbavettek közül; akik megszámláltak Izrael fiait Szináj sivatagban. (4Mózes 26:64.)

אַכֵּל עַל – **És ezek között nem volt egy férfi sem...** – וּבְאֵלֶּה לֹא הָיָה אִישׁ וְגו' – הנָּשִׁים לֹא נִגְזְרוּ – De a nőkre nem vonatkozott – גְּזֵרַת הַמְּרִגְלִים – a kémek miatti büntetés, – לְפִי שֶׁהֵן הָיוּ מְחַבְּבוֹת אֶת הָאָרֶץ – mivel ők szerették az országot. – הַנְּשִׁים – A férfiak azt mondták:⁸⁹ – „Válasszunk vezért és térjünk vissza Egyiptomba”, – וְהַנְּשִׁים אוֹמְרוֹת – míg a nők így szóltak:⁹⁰ – תָּנֵה לָנוּ – „Adj nekünk birtokot!” – לְכָה נִסְמְכָה פְּרִשְׁת בְּנוֹת צֶלְפָחֵד לְכָאן – A Celáfchád lányairól szóló rész is ezért áll rögtön ezután.

⁸⁷ Rási fentebb (1:49.) kijelenti, hogy a lévitákat külön számolták meg, mert ők a Király (az Örökkévaló) hadteste voltak, vagy mert őket nem ítélte arra az Örökkévaló, hogy a sivatagban pusztuljanak el, a Tóra itt mégis azt magyarázza, hogy nekik nem jutott ki az örökségből. Mindkét ok szükséges. Ha őket is belevették volna az örökösök közé, akkor mindenképpen a többiekkel együtt vették volna számba őket. A Tóra ezért azt a magyarázatot adja, hogy ők nem kaptak az örökségből. De ennek ellenére miért nem számolták őket a nép többi részével együtt? Rási ezért jegyzi meg, hogy vagy azért, mert ők egy külön hadtest voltak, vagy azért, mert rájuk nem vonatkozott az az ítélet, hogy a sivatagban kell meghalniuk. (Gur Árje)

⁸⁸ 54. vers.

⁸⁹ 4Mózes 14:4.

⁹⁰ Uo. 27:4.

פִּרְאֲמֵר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוֹ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נֹתָר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלָב בְּדִיפְנֹה וִיהוֹשֻׁעַ בְּדִגְוֹן.
(במדבר כו, סה)

...mert azt mondta az Örökkévaló róluk, hogy meg kell halniok a sivatagban és nem maradt közülök senki, csak Káléb, Jefúnne fia és Józsuá, Nún fia. (4Mózes 26:65.)

וַתִּקְרַבְנָה בָּנוֹת צִלְפָּחַד בְּרַחֲמֵיךָ בְּרִגְלֶיךָ בְּדִמְכִיר בְּרַחֲמֵיךָ לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בְּרִי־וֹסֵף וְאֶלֶּה־שְׁמֹת בָּנָתָיו מִחֵלָה נָעָה וְחֵגְלָה וּמִלְכָּה וְתַרְצָה.
(במדבר כז, א)

És odaléptek Celáfhád leányai, aki Héfer fia, ez Gil'ád fia, Máhir fia, ez Menáse fia, József fiának, Menásénak családjából; ezek leányainak nevei: Máhlá, Noá, Hóglá, Milká és Tircá. (4Mózes 27:1.)

Xxx – József fiának, Menásénak családjából. – xxx – Miért mondja ezt [a Tóra]? Nem mondta-e már: – xxx – „Menáse fia”? – xxx – Ám ez azt tanítja neked, [hogy] – xxx – József nagyra tartotta az országot, amint írva van: – xxx – „és akkor vigyétek el magatokkal csontjaimat, stb.”⁹¹ – xxx – és a lányai [is] nagyra tartották az országot, – xxx – amint írva van: „Adj nekünk birtokot!”⁹² – xxx – És, hogy tudassa veled, hogy ők mind igazak voltak. – xxx – Ahol ugyanis valakinek a tettei – xxx – és az ő elődeinek a tettei nincsenek részletezve, – xxx – és a Tóra egyiküket konkrétan rokonítja – xxx – egy erényes őssel, – xxx – akkor ez egy erényes személy, – xxx – egy erényes személynek a fia.⁹³ – xxx – Ha becsmérlően esik róla szó, mint például: – xxx – „Jismáél, Netanjá fia, Elisámá unokája,”⁹⁴ – xxx – akkor tudható, hogy mindenki, aki vele együtt említetik, – xxx – gonosztevő volt.

Xxx – Máhlá, Noá, stb. – xxx – Lentebb az áll:⁹⁵ „És Máhlá, Tircá...” – xxx – Ez azt tanítja, hogy ők mind egyenlők voltak, – xxx – ezért lett felcserélve [említésük] sorrendje.

וַתַּעֲמִדְנָה לְפָנַי מִשָּׁה וּלְפָנַי אֶלְעִזֵּר הַכֹּהֵן וּלְפָנַי הַנְּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֶהֱלִמוּעַד לֵאמֹר.
(במדבר כז, ב)

⁹¹ József megkérte az izraelitákat, hogy vigyék fel a csontjait Egyiptomból az ígért földjére. (2Mózes 13:19.)

⁹² 4. vers.

⁹³ Mint a mi versünkben is, ahol Celáfhád lányait és az ő elődjeiket erényes ősökkel, Józseffel rokonítja. Ez azt tanítja, hogy ők maguk is erényesek voltak.

⁹⁴ 2Királyok 25:25. A Szentírás ezen a helyen gyilkosként ábrázolja Jismáélt, jelezve ezzel, hogy az itt említett elődei is mind gonosztevők voltak.

⁹⁵ 36:11.

És odaálltak Mózes elé és Elázár pap elé és a fejedelmek és az egész közösség elé a Találkozás Sátorának bejáratánál, mondván: (4Mózes 27:2.)

מְגִיד – És odaálltak Mózes elé és Elázár pap elé... – לְפָנַי מֹשֶׁה וְלְפָנַי אֶלְעָזָר – Ebből megtudhatjuk, – שְׁלֹא עָמְדוּ לְפָנֵיהֶם אֶלָּא בְּשֵׁנַת הָאָרְבָּעִים – hogy csak a sivatagi vándorlás negyvenedik évében álltak eléjük, – אַחַר שְׁמַת אֶהֱרֹן – miután Áron meghalt.

אֶפְשָׁר – és utána Elázár elé? – לְפָנַי אֶלְעָזָר – ...**Mózes elé...** – אִם מֹשֶׁה לֹא יָדַע – Lehetséges volna, hogyha Mózes nem tudta, – אֶלְעָזָר יוֹדֵעַ – Elázár talán tudja?! – אֶלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדָרְשָׁהוּ – Hanem fordítsd csak meg a sorrendet, és úgy értelmezd, – דְּבָרַי רַבִּי יֵאשְׁיָה – magyarázza Josijá rabbi. – אַבָּא חֲנַן מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְיָעָזָר – Ábá Chánán, Elázár rabbi nevében pedig azt mondja: – בְּבֵית הַמְדְרָשׁ הָיוּ – a tanházban ültek mind, – וְעָמְדוּ לְפָנַי כְּלָם – és öelöttük álltak fel [Celáfchád lányai].

אָבִינוּ מֵת בְּמִדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעָדִים עַל־יְהוָה בְּעֵצַת־קָרַח כִּי־בָחַטְטָאוּ מֵת וּבָנָיִם לֹא־הָיוּ לוֹ. (במדבר כז, ג)

Atyánk meghalt a sivatagban, de ő nem volt azoknak a csapatában, akik összesereglettek az Örökkévaló ellen, Kóráh csapatában, hanem a maga vétkében halt meg, s fiai nem voltak. (4Mózes 27:3.)

Xxx – de ő nem volt, stb. – xxx – Mivel épp készültek azt mondani, – xxx – hogy a bűne miatt halt meg, – xxx – szükséges volt megemlíteniük, hogy „nem a panaszkodók bűne”⁹⁶ [terhelte], – xxx – sem Kóráh csapatában, – xxx – aki fellázította [a népet] – xxx – a Szent, Áldott Ő ellen,⁹⁷ [nem] volt [benne]. – xxx – Ő ezzel szemben kizárólag a maga bűne miatt halt meg, – xxx – anélkül, hogy másokat arra buzdított volna, hogy vele együtt vétkezzenek. – xxx – Rabbi Akiva azt mondta: „Ő volt a fagyűjtő,”⁹⁸ – xxx – Rabbi Simon [pedig] azt mondta: – xxx – „[Celáfchád] azok között volt, akik makacsul felmentek.”⁹⁹

לְמָה יִגְרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן תְּהַנְהִלְנוּ אַחֲרָה בְּתוֹךְ אַחֵי אָבִינוּ. (במדבר כז, ד)

⁹⁶ 11:1. Abból, hogy: „ő nem volt azoknak a csapatában” (*Mizráhi* a Szifriból)

⁹⁷ A panaszkodóktól és Kóráh követőitől megtagadták az Izrael földjéből járó örökrészüket. (Náchmanidész, *Gur Árje*)

⁹⁸ Akit kivégeztek, mert megszenteltelenítette a szombatot (15:32.). Ezt abból vezetik le, hogy összevetik a lányok megjegyzését, miszerint „Atyánk meghalt a sivatagban,” a Tóra azon állításával, hogy az eset „a sivatagban történt.” (*Mizráhi* a *Sábát* 96b-ből)

⁹⁹ És megölték őket az ámálekíták és a kánaániták (14:44-45.). A (xxx – *vájá’filu*), „makacsul felmentek,” és a (xxx – *celáfchád*) szavaknak megegyezik a számértéke (212). (*Szifté Háhámim*)

Miért vétessék el atyánk neve a családjá közül, mivel nincs fia? Adj nekünk birtokot atyánk fivérei között. (4Mózes 27:4.)

Xxx – Miért vétessék el atyánk neve. – xxx – Mi egy fiút helyettesítünk. – xxx – És ha a nők nem számítanak leszármazottnak, – xxx – akkor hadd kössön anyánk sógorházasságot¹⁰⁰ – xxx – a sógorával.¹⁰¹

Xxx – mivel nincs fia. – xxx – De ha lenne fia, – xxx – akkor nem álltak volna elő [ezzel] a követeléssel.¹⁰² – xxx – Ez azt tanítja, hogy tanult [lányok] voltak.

וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לְפָנָי יְהוָה. (במדבר כז, ה)

És odavitte Mózes ügyüket az Örökkévaló színe elé. (4Mózes 27:5.)

וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן – És odavitte Mózes ügyüket... – נִתְעַלְמָה הַלָּכָה מִמֶּנּוּ – A törvény el volt rejtve előle.¹⁰³ – וַכֵּן נִפְרַע – Itt meg lett büntetve – עַל שֶׁנִּטְלַע עֵטָרָה – לוֹמַר – amiért „koronát vett fel,” [azaz túlzott tekintélyt tulajdonított magának, amikor azt] mondta:¹⁰⁴ – וַיְהִי־דָבָר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרֹבוּן אֵלַי – „...és amely dolog nehéz nektek, azt hozzátok elé.”

– דָּבָר אֶחָד – Egy másik magyarázat: – רְאוּיָה הֵיטָה פְּרִשָׁה זו – Helyénvaló volt, hogy ez a fejezet – אֶל־אֲשֶׁר־כּוֹנְנוֹת צִלְפִּיחָד – Mózes által írássék, – אֶל־אֲשֶׁר־כּוֹנְנוֹת צִלְפִּיחָד – és [ezért] általuk íratott meg.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר כז, ו)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 27:6.)

¹⁰⁰ Mint egy olyan özvegyasszony, akinek a férje utódok nélkül hunyt el. (5Mózes 25:5.)

¹⁰¹ Sógorházasságot ((xxx – *jibum*)) nem kötnek, ha az elhunyt legalább egy fiút vagy egy lányt hagyott maga után. Celáfchád lányai azzal érveltek, hogy ha ők nem számítanak utódoknak az öröklés törvényei szempontjából, akkor a *jibum* törvényeinek szempontjából sem szabadna utódoknak számítaniuk.

Ha Celáfchád lányai a maguk jogán követeltek részt maguknak az ország földjéből, akkor nem kellett volna felemlíteniük atyjuk nevének a kérdését, hanem közvetlenül kellett volna követelniük, hogy nekik is jár egy rész. A „Miért vétessék el atyánk neve” felvetés tehát ily módon egy a *jibum*-ra történt utalásnak tekintendő, a *jibum* célja ugyanis az, hogy az elhunyt neve fennmaradjon.

¹⁰² A „mivel nincs fia” nem támasztja alá a „miért vétessék el atyánk neve” felvetéssel bevezetett követelést. Éppen ellenkezőleg, a fiúgyermek hiánya éppen hogy alátámasztja a név elvételét. A „mivel nincs fia” itt éppen arra ad magyarázatot, hogy egyáltalán miért álltak elő a követelésükkel. (Szifté Háhámim)

¹⁰³ Később (uo. 36:5.) Mózes azonnal reagált a Celáfchád birtokával kapcsolatos problémára, itt azonban meg kellett kérdeznie a dologról Istent.

¹⁰⁴ 5Mózes 1:17.

פֶּן בָּנוּת צְלָפְחָדֹד דְּבָרָתָא נָתַן תַּתָּן לָהֶם אֲחֵזְתָּ נְחֻלָּה בְּתוֹךְ אֶתִי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נְחֻלַּת אֲבִיהֶן
 לָהֶן. (במדבר כז, ז)

Helyesen beszélnek Celáfhád leányai; igenis adj nekik birtokot atyjuk fivérei között és származtasd át atyjuk vagyonát reájuk. (4Mózes 27:7.)

Xxx – Helyesen beszélnek Celáfhád leányai. – xxx – A Targum így fordítja: (xxx – *jáut*)¹⁰⁵. – xxx – Így van megírva ez a rész – xxx – Előttem a magasságban.¹⁰⁶ – xxx – Ez azt tanítja, hogy az ő szemük észlelte azt, – xxx – amit Mózesé nem.

Xxx – Helyesen beszélnek Celáfhád leányai. – xxx – Helyénvaló volt a követelésük. – xxx – Szerencsés az a személy, – xxx – akinek a Szent, Áldott Ő, egyetért – xxx – a szavaival.

Xxx – igenis adj [nekik]. – xxx – Két részt. – xxx – Az atyjuk részét, – xxx – aki ott volt azok között, akik elhagyták Egyiptomot,¹⁰⁷ – xxx – és az fivéreivel közös részét, – xxx – amely Héfér tulajdona volt.

Xxx – és származtasd át. – xxx – A (xxx – *háávártá*) szó átszármaztatást jelent,¹⁰⁸ – xxx – amikor valaki nem hagy maga után fiút, hogy az örököljön tőle. – xxx – Egy másik értelmezés: Mert egy lány átszármaztatja – xxx – az örökséget törzsről törzsre, – xxx – mivel a fia vagy a férje örököl utána. – xxx – Az örökség átszármaztatásának tilalma¹⁰⁹ – xxx – csak annak a nemzedéknek volt parancsba adva.¹¹⁰ – xxx – És ugyanígy [magyarazzuk a (xxx – *vöháávártem*) szót a]: „származtassátok át birtokát – xxx – leányára.”¹¹¹ [szövegrészben]. – xxx – Az összes [többi versben, ahol öröklésről van szó]¹¹², az áll: „adjátok,” – xxx – ám lánnyal kapcsolatban azt mondja [a Tóra]: „származtasd át.”

¹⁰⁵ „Helyesen”.

¹⁰⁶ Miért nem utasítja egyszerűen az Örökkévaló Mózeset, hogy adjon nekik földet? Mire való megemlíteni, hogy helyesen beszélnek? Tanítandó, hogy ez a fejezet így van megírva. (*Gur Árje*)

¹⁰⁷ Rási itt azt a talmudi véleményt (117a.) követi, miszerint az ország földjét azok között osztották fel, akik kimentek Egyiptomból, húsz évestől fölfelé. Mivel Celáfhád közöttük volt, kapott egy részt. Ezen kívül az ő apjának, Héfernek is jutott egy rész, hiszen ő is azok között volt, akik kimentek Egyiptomból, és ezt a részt Celáfhád és a fivérei örökölték meg tőle. Így tehát Celáfhád lányai két részt kaptak – egyet, amelyet az apjuk a maga jogán kapott, és egy másikat, amelyet apjuk Héfertől örökölt. (vö. Rásinak a 26:55-höz írt kommentárjával, lásd *Mizráhi* és *Gur Árje*)

¹⁰⁸ Ez az irányadó Rási-szöveg. Egy másik szövegváltozatban azonban ez áll: „a (xxx – *háávártá*) szó haragot jelent.” Amikor egy férfi úgy hal meg, hogy nem hagy maga után fiú örökös, ez annak a jele, hogy az Örökkévaló haragszik rá. (*Mizráhi*)

¹⁰⁹ „Így nem kerül át Izráel fiainak valamely birtoka egyik törzsből a másikba...” (36:7.).

¹¹⁰ Mivel ők voltak az ország eredeti telepesei, nekik törzsen belül kellett házasodniuk, hogy minden törzs megkapja a maga arányos részét. Miután ez megtörtént, ezt a követelményt elhagyták. (*Gur Árje*)

¹¹¹ 8. vers.

¹¹² Lentebb, 9-11. vers.

וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־מוֹת וּבֶן־אֵין לוֹ וְהֶעֱבַרְתֶּם אֶת־נַחְלָתוֹ לְבָתוֹ. (במדבר כז, ח)

És szólj Izráel fiaihoz, mondván: Ha valaki meghal és fia nincsen, akkor származtassátok át birtokát leányára. (4Mózes 27:8.)

וְאִם־אֵין לוֹ בֵּת וְנִתְּתָם אֶת־נַחְלָתוֹ לְאָחָיו. (במדבר כז, ט)

És ha nincs leánya, akkor adjátok örökségét fivéreinek. (4Mózes 27:9.)

וְאִם־אֵין לוֹ אָחִים וְנִתְּתָם אֶת־נַחְלָתוֹ לְאָחֵי אָבִיו. (במדבר כז, י)

És ha nincsenek fivérei, akkor adjátok az örökséget atyja fivéreinek. (4Mózes 27:10.)

וְאִם־אֵין אָחִים לְאָבִיו וְנִתְּתָם אֶת־נַחְלָתוֹ לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיִּרַשׁ אֹתָהּ וְהִיְתָה לְבָנִי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה. (במדבר כז, יא)

És ha atyjának nincsenek fivérei, akkor adjátok az örökségét vérrokonának, aki a legközelebbi hozzá családjából, és örököljön utána. És legyen Izráel fiai számára jogi törvényül, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 27:11.)

Xxx – vérrokonának, aki a legközelebbi hozzá családjából. – xxx – A család kifejezés kizárólag az apa oldalára vonatkozik.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל־הָר הָעֶבְרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר כז, יב)

És mondta az Örökkévaló Mózesnek: Menj fel erre az Ávárím hegyre, és nézd meg az országot, amelyet adtam Izráel fiainak. (4Mózes 27:12.)

לְמַה נִּסְמְכָה לְכַאן – ...**Menj fel erre az Ávárím hegyre...** – ...Miért lett ez [a vers] idehelyezve? [Amikor Mózes csak a *Dvárím* végén¹¹³ hal meg?] – כִּי־אִם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – Amikor a Örökkévaló azt mondta [Mózesnek]:¹¹⁴ – „...adja nekik...”, – אָמַר – [Mózes] azt mondta: – אוֹתִי צִוָּה – „Isten azt parancsolta nekem, – לְהַנְחִיל – hogy adjam oda nekik örökös birtokukat. – וְאֶכְנֶס לְאָרֶץ – Talán vissza lett vonva a rendelet, – és én

¹¹³ Uo. 13:32-50..

¹¹⁴ 7. vers.

[mégis] beléphetek az országba.” – אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא – A Örökkévaló azt mondta neki: – גִּזְרַתִּי בְּמִקְוֵה עוֹמְדָת – „Rendeletem a helyén marad.”

– דָּבַר אַחַר – Egy másik magyarázat: – כִּי־וַיִּבְרַח מֹשֶׁה – Amikor Mózes belépett az öröklött birtokra, – לְנַחֲלַת בְּנֵי גַד וּבְנֵי רְאוּבֵן – amely Gád és Reuvén fiainak adatott, – שָׂמַח וְאָמַר – örvendezett és azt mondta: – כַּמְדַּמָּה לִּי שֶׁהִתַּר נָדָרִי – „Úgy látszik, az engem illető fogadalom visszavonatot.” – מִשָּׁל לְמֶלֶךְ – Ez hasonlatos [annak] a királynak [az esetéhez], – שֶׁגָּזַר עַל בְּנוֹ שֶׁלֹּא יִכָּנֵס – aki elrendelte, hogy a fia nem léphet be – לְפֶתַח פְּלִטֵין שְׁלוֹ – a palotája ajtaján. – נָכַס לְשַׁעַר – [A király] belépett a [külső] kapun, – וְהוּא אַחֲרָיו – ő (a fia) pedig követte, – לְחֻצֵר וְהוּא אַחֲרָיו – [a király belépett] az udvarba, és ő követte, – לְטָרְקֵלִין וְהוּא אַחֲרָיו – [a király belépett] az előcsarnokba, és ő követte. – כִּי־וַיִּבְרַח מֹשֶׁה – Amikor már éppen készült belépni a [királyi] lakosztályba, – אָמַר לוֹ – [a király] így szólt hozzá: – בְּנִי – „Fiam, – מִכַּאן וְאֵילֶךְ אֶתָּה – innét tovább nem mehetsz!”

וְרֵאִיתָהּ אֶתָּה וְנִאֲסַפְתָּ אֶל־עַמִּידָךְ גַּם־אֶתָּה כַּאֲשֶׁר נִאֲסַף אֶתְּחֵן אַחֲיָךְ. (במדבר כז, יג)

És miután láttad, te is be fogsz térti népedhez, amint betért Áron testvéred, (4Mózes 27:13.)

Xxx – amint betért Áron testvéred. – xxx – Innét vezetjük le azt, hogy Mózes olyan halálra áhítozott, mint Ároné. – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Nem vagy jobb nála.¹¹⁵ – xxx – „Mivelhogy nem szenteltetek meg...”¹¹⁶ – xxx – De ha megszenteltetek volna Engem, – xxx – még nem érkezett volna el az idő,¹¹⁷ – xxx – hogy eltávozzatok a világból. – xxx – Valahány helyen említi [a Tóra] a halálukat, – xxx – [mindannyiszor] a bűnüket is megemlíti, – xxx – mert elrendeltetett, hogy a sivatagi nemzedéknek – xxx – a sivatagban kell meghalnia – xxx – azért a bűnükért, hogy nem volt hitük [az Örökkévalóban]. – xxx – Mózes ezért – xxx – azt kérte, hogy említették meg a bűne, – xxx – hogy ne mondják majd róla, – xxx – hogy ő is azok között volt, akik fellázadtak. – xxx – Ez hasonlatos annak a két nőnek az esetéhez, – xxx – akiket megbüntetett a bíróság, – xxx – az egyiket romlott viselkedésért¹¹⁸, – xxx – a másikat éretlen *smitá*-termény fogyasztásáért,¹¹⁹ stb. – xxx – Itt is: valahányszor [a Tóra] említi a halálukat, – xxx – a vétkükről is említést tesz, – xxx – hogy tudassa, semmilyen – xxx – más [bűn nem terhelte őket,] csak ez.

¹¹⁵ Úgy kell meghalnod, ahogyan ő, mert nem szenteltél meg Engem. (*Szifté Háhámim*)

¹¹⁶ 5Mózes 32:51.

¹¹⁷ Halála előtt Mózes kijelentette, hogy teljesen végigélte a neki kiszabott időt (Rási kommentárja az 5Mózes 31:2-höz). Ha Mózes nem követte volna el bűnét, plusz éveket kapott volna az Örökkévalótól.

¹¹⁸ Házasságtörésért. (*Szifté Háhámim* Rásinak a *Jomá* 86b-hez írt kommentárjából)

¹¹⁹ Ez egy viszonylag kisebb bűn. Az asszony kérte, hogy hozzák nyilvánosságra a vétkét, hogy senki se gyanúsíthassa őt házasságtöréssel. (*Jomá* 86b)

כְּאִשׁוֹ מְרִיחָם פִּי בְּמִדְבָּרָאֵן בְּמִרְיַבְתָּ הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בַּיָּמִים לְעִינֵיהֶם הֵם מְרִיבֵת קָדְשׁ
מִדְּבָרָאֵן. (במדבר כז, יד)

...mivel engedetlenek voltak parancsom iránt Cin sivatagában a község pörlekedései alkalmával, mikor engem megszentelni kellett volna a víznél szemük előtt. Ezek a pörlekedés vizei Kádésben, Cin sivatagában. (4Mózes 27:14.)

Xxx – Ezek a pörlekedés vizei Kádésben. – xxx – Egyedül azok – nem volt semmilyen egyéb bűnük. – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Azok, akik Maránál lázadtak,¹²⁰ – xxx – ugyanazok voltak, mint azok, akik a Vörös-tengernél¹²¹ lázadtak, – xxx – és pontosan ugyanazok, mint akik Cin pusztájában lázadtak.¹²²

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר. (במדבר כז, טו)

És szólt Mózes az Örökkévalóhoz, mondván: (4Mózes 27:15.)

וְהוֹדִיעַ שְׂבָחָן – **És szólt Mózes az Örökkévalóhoz...** – וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' וְגו' – שֶׁל צְדִיקִים – [Ez azért szerepel itt,] hogy tájékoztasson az igazak dicséretre méltóságáról, – כְּשֹׁנְפֻטִים מִן הָעוֹלָם – [arról, hogy] amikor távozni készülnek [ebből] a világból, – מְנִיחִים צָרְכָן – félreteszik saját dolgaikat – וְעוֹסְקִין בְּצָרְכֵי צְבוּר – és [inkább] a közösség dolgaival törődnek. [Mózes is saját ügyének további firtatása helyett, arra kérte az Örökkévalót, hogy jelöljön ki helyette a nép számára egy megfelelő vezetőt.]

לֵאמֹר – ...mondván. – אָמַר לוֹ – [Mózes] azt mondta Neki: – הַשִּׁיבֵנִי – „Felelj nekem! – אִם אַתָּה מְמַנֶּה לָּהֶם פְּרִנָּס אִם לֹא – Kijelölsz élükre egy vezetőt, vagy sem?” [Mózeset annyira nyugtalanította a gondolat, hogy a nép esetleg vezető nélkül marad, hogy azonnali megnyugtatóst követelt az Örökkévalótól.]

יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הַרוּחַת לְכִלְבֶּשֶׁת אִישׁ עַל־הָעֵדָה. (במדבר כז, טז)

Rendeljen az Örökkévaló, minden test szellemének Istene, férfiút a község fölé, (4Mózes 27:16.)

Xxx – Rendeljen az Örökkévaló. – xxx – Amikor Mózes halotta, hogy a Mindenütt Jelenvaló azt mondja neki: – xxx – „Add oda Celáfhád örökét a lányainak,” – xxx – azt mondta: „Elérkezett számomra az idő, – xxx – hogy egy szemé-

¹²⁰ 2Mózes 15:24.

¹²¹ Ez egy nyomdahiba. Helyesen: „Refidimnél,” a 2Mózes 17:1-7-ből.

¹²² Itt.

lyes kérést intéztek [Hozzád], – xxx – [mégpedig azt,] hogy a fiaim hadd örököljék meg tőlem vezetői pozíciómat!” – xxx – A Szent, Áldott Ő, [erre] azt felelte neki: – xxx – „Nem ez a szándékom. – xxx – Jósua érdemes arra, – xxx – hogy jutalomban részesüljön szolgálatáért, – xxx – mivel ő »nem távozott a sátor belsejéből«^{123, 124}” – xxx – Ez [az értelme] Salamon [király] megállapításának: – xxx – „Aki a fügefát gondozza, – xxx – az eszi a gyümölcsét.”¹²⁵

Xxx – minden test szellemének Istene. – xxx – Miért mondja ezt [a Tóra]?¹²⁶ – xxx – [Mózes] ezt mondta Előtte: – xxx – „Világegyetem Ura, – xxx – Te ismered minden egyes ember személyiségét, – xxx – [és tudod, hogy] mindegyik különbözik a többitől. – xxx – Nevezd ki föléljük a vezetőt, – xxx – aki szót ért majd mindegyikükkel, – xxx – [mindenkivel] a maga értelme szerint.”

אֲשֶׁר-צָא לַפְּנִיָּהֶם וְאֲשֶׁר יָבֵא לַפְּנִיָּהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאֵם וְאֲשֶׁר יְבִיאֵם וְלֹא תִהְיֶה עֲנִת יְהוָה בְּצֵאתָ
אֲשֶׁר אֵינְלָתֶם רָעָה. (במדבר כז, יז)

...aki vonuljon ki előttük és aki jöjjön be előttük, aki kivezesse és aki bevezesse őket, hogy ne legyen az Örökkévaló községe olyan, mint a juhnyáj, melynek nincs pásztora. (4Mózes 27:17.)

Xxx – aki vonuljon ki előttük. – xxx – Nem úgy, mint más népek királyai, – xxx – akik otthonaikban maradnak, katonáikat pedig háborúzni küldik. – xxx – Hanem [úgy], ahogyan én tettem, amikor Szihonnal és Oggal csatáztam, – xxx – amint írva van: „Ne félj tőle,”¹²⁷ – xxx – és ahogyan Jósua viselkedett, amint írva van: – xxx – „Odament hozzá Jósua, és megkérdezte tőle: – xxx – Közénk tartozol, stb.”¹²⁸ – xxx – Dávidról is azt mondja [a Tóra] : – xxx – „mert ő vonult az élükön ki és be.”¹²⁹ – xxx – Élükön vonult [a csatába], és élükön lép be [a táborba a csatából megtérvén].

Xxx – aki kivezesse... őket. – xxx – Érdemei révén.

Xxx – és aki bevezesse őket. – xxx – Érdemei révén.¹³⁰ – xxx – Az „és aki bevezesse őket” egy másik értelmezése: – xxx – Hogy ne bánj úgy vele, ahogyan Velem bánsz, – xxx – mert akkor nem fogom őket bevinni az országba.

¹²³ 2Mózes 33:11.

¹²⁴ Ahol szorgalmasan tanulmányozta a Tórát (Szipte Háhámim), és személyesen felügyelte a tanulásra kijelölt terület ülésrendjét. (Mizráhi a Midrásból)

¹²⁵ Példabeszédek 27:18.

¹²⁶ Miért nem azt mondja, hogy a mennyek vagy a föld Istene? (Szipte Háhámim)

¹²⁷ 21:34.

¹²⁸ Jósua 5:13.

¹²⁹ 1Sámuel 18:16.

¹³⁰ Uo.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־הַיְהוּשָׁע בְּדַגְוֹן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו. (במדבר כז, יח)

És mondta az Örökkévaló Mózesnek: Vedd magadhoz Józsuát, Nún fiát, a férfiút, akiben megvan a szellem, és tedd reá kezedet... (4Mózes 27:18.)

קַח לְךָ – ...**Vedd magadhoz...** – קַחְנוּ בְּדַבְרִים – Vedd őt rá meggyőző szavakkal [nem erőnek erejével]. – אֲשַׁרְיָךְ שְׂזִכִּיתָ – [Mondd neki:] „Szerencsés vagy, hogy kiérdemelted, – לְהַנְהִיג בְּנָיו שֶׁל מָקוֹם – hogy vezetheted a Mindenütt Jelenvaló gyermekeit.”

לְךָ – ...**magadhoz...** [Amikor a Szentírás egy látszólag fölösleges „magad, önmagad” szót használ, az általában értelmezhető úgy, hogy „a magad érdekében”.¹³¹ Itt azonban nem lehet ez a jelentése, hiszen Józsuá kiválasztása nem Mózes érdekében történt, Mózes ugyanis eredetileg a saját fiait akarta volna utódaiként.¹³² Ez a „magadhoz” inkább így értelmezendő:] – אֶת שְׂבָדוּק לְךָ – Azt, akit már kinéztél magadnak [és alkalmasnak találtál erre], – אֶת זֶה [שֶׁ] אַתָּה מַכִּיר – azt, akit már ismeresz.

בּוֹ אֲשֶׁר רוּחַ בּוֹ – ...**akiben megvan a szellem...** – כַּאֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ – Amint kérted,¹³³ – שְׂיִוִּכַל לְהַלְוֶה כְּנֶגְדְּ רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד – [olyat, aki] képes mindenki szelleméhez alkalmazkodni.

תֵּן לוֹ מְתָרְגָּמָן – **és tedd reá kezedet...** – וְסָמַכְתָּ אֶת יָדְךָ עָלָיו – Biztosíts számára egy szóvivőt,¹³⁴ – שְׂיִדְרוֹשׁ בְּחַיֶּיךָ – hogy tarthasson nyilvános törvényt magyarázatokat [még] a te életed során, – שְׁלֹא יֹאמְרוּ עָלָיו – hogy aztán ne mondhassák róla, – לֹא הָיָה לוֹ לְהָרִים רֹאשׁ – „[bezzeg] nem emelhetette meg a fejét – בִּימֵי מֹשֶׁה – Mózes napjaiban.” [Azaz csupán Mózes halála után ragadta magához a hatalmat.]

וְהֵעֵמַדְתָּ אֹתוֹ לְפָנַי אֶל־עַמּוֹר הַכֹּהֵן וְלְפָנַי כָּל־הָעֵדָה וְצוּיְתָהּ אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם. (במדבר כז, יט)

...és állítsd őt Elázár pap elé és az egész község elé, és adj neki parancsokat szemük előtt. (4Mózes 27:19.)

¹³¹ Pl. 1Mózes 12:1., 22:20.

¹³² Mint azt Rási fejtegette a 16. vershez írt kommentárjában.

¹³³ 16. vers.

¹³⁴ A korai időkben egy Tóra-tudós közvetett módon adott elő. Volt egy ún. *möturgemán*-ja, azaz szóvivője, akinek a közönség jelenlétében halkán és röviden elmondta gondolatait. A *möturgemán* ezt követően fennhangon kifejtette a közönségnek a bölcs gondolatait, elképzeléseit. Azzal, hogy egy *möturgemán*-t biztosított Józsuá számára, Mózes egyértelműen jelezte, hogy átadta neki a hatalmat.

Xxx – és adj neki parancsokat. – xxx – Izrael fiaira vonatkozóan. – xxx – [Mondd neki:] Tudnod kell, hogy engedetlenek és nyakasak. – xxx – Azzal a feltétellel [nyered el ezt a kinevezést], ha elfogadod ezt.¹³⁵

וַנִּתֵּן מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עַרְתְּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר כז, כ)

És tedd őt fenséged részesévé, hogy hallgasson reá Izráel fiainak egész községe. (4Mózes 27:20.)

Xxx – És tedd őt fenséged részesévé. – xxx – Ez [Mózes] arcbőrének ragyogására utal.¹³⁶

Xxx – fenséged részesévé. – xxx – De ne egész fenségedet [ruházd rá]. – xxx – Így megtudjuk, hogy Mózes arca olyan volt, akár a nap, – xxx – Jósua arca pedig olyan, akár a hold.

Xxx – hogy hallgasson reá Izráel fiainak egész községe. – xxx – Áhítatos tisztelettel bánnak majd vele, – xxx – úgy, ahogyan veled bánnak.¹³⁷

וּלְפָנַי אֲלַעֲזֹר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׂא לִי בְּמִשְׁפָּט הָאוֹרִים לְפָנַי יְהִי עַל־פִּי יִצְאֹ וְעַל־פִּי יָבֹאוּ הָיָא וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־הָעֵדָה. (במדבר כז, כא)

És álljon Elázár, a pap előtt, és kérdéseket intézzen hozzá az Urim ítéletéről az Örökkévaló színe előtt; az ő parancsára vonuljanak ki és az ő parancsára jöjjenek be, ő maga és vele Izráel minden fia, és az egész község. (4Mózes 27:21.)

Xxx – És álljon Elázár, a pap előtt. – xxx – Itt [a válasz] a kérésedre¹³⁸: – xxx – ez a dicsőség nem távolíttatik el atyád házáról, – xxx – mivel Jósua szintén – xxx – Elázár jóváhagyásától fog függeni.

Xxx – és kérdéseket intézzen hozzá. – xxx – [Arra vonatkozóan,] hogy mikor kell háborúba mennie.

Xxx – az ő parancsára. – xxx – Elázár [parancsára].

Xxx – és az egész község. – xxx – A Szánhedrin.¹³⁹

¹³⁵ Rási itt mintegy „testet ad” a parancsnak, amely nincs explicit módon megfogalmazva a szövegben. (Mizráhi)

¹³⁶ 2Mózes 34:29.

¹³⁷ A fülükbe jut majd, hogy Mózes fenségében részeltette Josuát, és ezért vele is hódolattal fognak bánni. (Mizráhi)

¹³⁸ Hogy a gyermekeid örököljék meg vezető szerepedet. (16. vers)

¹³⁹ Jómá 73b. Nem az egész közösség, mivel az már benne foglaltatott abban, hogy „(xxx – vöho! bné jisráél)”, vagyis „Izrael minden fia.” (Mizráhi)

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַוִּשְׁעַ וַיַּעֲמִדְהוּ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנָי כָּל־הָעֵדָה.
(במדבר כז, כב)

És úgy cselekedett Mózes, amint megparancsolta neki az Örökkévaló; vette Jósuát és odaállította Elázár pap elé és az egész község elé; (4Mózes 27:22.)

Xxx - vette Jósuát. – xxx – Szavakkal meggyőzte őt, – xxx – tudatva vele, [milyen] jutalom [jár] – xxx – Izrael vezetőinek – xxx – az eljövendő világban.¹⁴⁰

וַיִּסְמְךָ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוָהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה. (במדבר כז, כג)

És reá tette két kezét, és adott neki parancsokat, amint az Örökkévaló szólt Mózeshez. (4Mózes 27:23.)

És reá tette két kezét... – בְּעֵינַי יָפָה – Nagyvonalúan; – יוֹתֵר – jóval többet [tett], – מִמָּה שֶׁנִּצְטָוָה – mint ami megparancsoltatott neki. – שֶׁהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ – Az Örökkévaló ugyanis [csupán] azt mondta neki:¹⁴¹ – „tedd reá kezedet,” – וְהוּא עָשָׂה בְּשֵׁתַי יָדָיו – ő azonban mindkét kezét használta. – וַיַּעֲשֵׂאוּ – És olyanná tette [Józsua], – כִּכְלֵי מְלֶאךָ וְגִדּוּשׁ – akár egy edényt, amelyet csordultig töltöttek, – וּמָלְאוּ חֲכָמָתוֹ בְּעֵינַי יָפָה – megtöltve őt bőkezűen a maga bölcsességével.

...amint az Örökkévaló szólt... – אַף לְעֵינַי הַהוּד – Még a fenséggel kapcsolatban;¹⁴² – נָתַן מֵהוֹדוֹ עָלָיו – [Mózes] fenségének egy részét átadta neki (Józsuaanak).

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר כח, א)

És szólt az Örökkévaló Mózesnek, mondván: (4Mózes 28:1.)

צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אֶת־קַרְבָּנֵי לַחֲמֵי לְאִשֵּׁי רִיחַ נִיחַחֵי תִשְׁמְרוּ לְהִקְרִיב לִי בְּמוֹעָדוֹ.
(במדבר כח, ב)

Parancsold meg Izrael fiainak, és mondd nekik: Áldozatomat, kenyereimet égőáldozataim szerint, kellemes illatul számomra vegyétek gondotokba, hogy nekem bemutassátok a maga idejében. (4Mózes 28:2.)

¹⁴⁰ Az „És úgy cselekedett Mózes, amint megparancsolta neki az Örökkévaló” azt tanítja, hogy Mózes az Örökkévaló parancsának engedelmeskedve elmondta Jósuának, milyen szerencsés is ő, hogy a Mindenható gyermekeinek vezetője lehet (18. vers). Ez a további „vette Jósuát” azt implikálja, hogy Mózes önként további információkkal is szolgált neki az Eljövendő Világban rá váró jutalomra vonatkozóan. (*Mizráhi*)

¹⁴¹ 18. vers.

¹⁴² 20. vers.

צו אַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – Parancsold meg Izráel fiainak... – מִה אָמֹר לְמַעַלָּה – Mi is hangzik el fentebb? – יִפְקֹד ה' – „Rendeljen az Örökkévaló...”¹⁴³ – אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ – „Mielőtt utasítanál Engem gyermekeimmel kapcsolatban, – עַד שְׁאַתָּה מְצֹנֵי עַל בְּנֵי – utasítsd gyermekeimet velem kapcsolatban.” – מָשַׁל לְבַת מֶלֶךְ – Ez hasonlít annak a hercegnőnek [az esethez], – וְהִיתָה מְפַקְדֵת לְבַעֲלָהּ – aki távozni készült a világból. – עַל בְּנֵיהָ וְכוּ' – gyermekeiket illetően, stb., – כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי – ahogyan az a Szifré [midrás]ban áll.¹⁴⁴

Xxx – Áldozatomat. – xxx – Ez a vérre utal.

Xxx – kenyeremet. – xxx – Ez az „*émurin*” részekre utal,¹⁴⁵ – xxx – amint írva van: – xxx – „És füstölögtesse el a pap az oltáron; – xxx – tűzáldozati kenyérként.”¹⁴⁶

Xxx – égőáldozataim szerint. – xxx – Amelyek oltárom tüzére helyezendők.

Xxx – vegyétek gondotokba. – xxx – A kohaniták, a léviták és Izrael fiai fogják felügyelni. – xxx – Innét megtanulták¹⁴⁷, majd pedig megszervezték – xxx – a „*máámád*”-okat.¹⁴⁸

Xxx – a maga idejében. – xxx – Minden nap ez a kijelölt ideje – xxx – az állandó áldozatoknak.¹⁴⁹

וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרְבוּ לִיהֲנֶה כְּבָשִׂים בְּנִי־שָׁנָה תְּמִימִם שָׁנִים לְיוֹם עֹלָה תָּמִיד.
(במדבר כח, ג)

¹⁴³ 4Mózes 27:16.

¹⁴⁴ Szifré 142. A Midrás a következőképpen folytatódik: A hercegnő így szólt a férjéhez: „Könyörgök neked, viseld gondját a gyermekeimnek.” A férje erre azt válaszolta: „Ahelyett, hogy utasítanál engem a gyermekeimet illetően, inkább utasítsd őket engem illetően, hogy ne legyenek engedetlenek velem, és ne viselkedjenek velem tiszteletlenül.” Az Örökkévaló ugyanezzel a kéréssel fordul Mózeshez: „Ahelyett, hogy utasítanál engem gyermekeimet illetően, inkább őket utasítsd Engem illetően, hogy ne viselkedjenek Velem tiszteletlenül és ne váltsák fel az Én tiszteletemet idegen istenek tiszteletével.”

¹⁴⁵ Az áldozat tűzön elégetendő részeire, de nem a vérre. Következésképp a (xxx – *korbáni láhmi*) – szó szerint: „áldozatomat, kenyeremet” – így értendő: (xxx – *korbáni vóláhmi*), azaz „Áldozatomat és kenyeremet.” (*Mizráhi*)

¹⁴⁶ 3Mózes 3:16.

¹⁴⁷ Sámuel próféta és Dávid király (*Táánit* 27a.).

¹⁴⁸ Eredetileg véletlenszerűen kiválasztott izraeliták végezték el a Szentélyben a mindennapi közösségi áldozathozatalokat, végrehajtandó ezt a parancsolatot. Később Sámuel és Dávid speciális „*máámád*”-egységeket hozott létre, amelyek egymást váltva végezték el ezt a feladatot. Mivel ezek az egységek az egész népet képviselték, olyan volt, mintha mindenki részt vett volna ezekben az áldozatbemutatókban. (*Gur Árje*)

¹⁴⁹ A „maga idejében” a napi két állandó áldozat megfelelő idejére utal; az egyiket reggel, a másikat délután kellett bemutatni. (*Gur Árje*)

És mondd meg nekik: ez az a tűzáldozat, amelyet bemutattok az Örökévelónak: egyéves juhokat, hibátlanokat, naponta kettőt állandó égőáldozatul. (4Mózes 28:3.)

Xxx – És mondd meg nekik. – xxx – Ez figyelmeztetés a *Bét Din* számára.¹⁵⁰

Xxx – naponta kettőt. – xxx – A [szöveg] egyszerű jelentése szerint,¹⁵¹ – xxx – de [a szöveg] lényegében¹⁵² azt tanítja, hogy – xxx – a nap¹⁵³ felé kell levágni [az állatokat], – xxx – az állandó reggeli áldozatot nyugat felé,¹⁵⁴ – xxx – a délutánit pedig – xxx – a gyűrűktől¹⁵⁵ kelet felé.¹⁵⁶

אֶת־הַכֶּבֶשׂ אֶחָד מַעֲשֵׂה בַבֶּקֶר וְאֶת־הַכֶּבֶשׂ הַשֵּׁנִי מַעֲשֵׂה בֵּין הָעֶרְבָיִם. (במדבר כח, ד)

Az egyik juhot készítsd el reggel, és a másik juhot készítsd el estefelé. (4Mózes 28:4.)

Xxx – Az egyik juhot. – xxx – Jóllehet, egyszer már elhangzott, – xxx – *Töcáve* hetiszakaszában: – xxx – „És ez legyen, amit bemutatsz...”¹⁵⁷, – xxx – azok az instrukciók [Áron és fiainak a papságra való] felavatásának napjaira vonatkoztak, – xxx – míg itt a parancsolat – xxx – minden nemzedéknek szól.¹⁵⁸

וְעִשְׂיֶרֶת הָאֵיפָה סֶלֶת לַמִּנְחָה בְּלֵילָה בְּשֶׁמֶן כֶּתִיב רְבִיעֵת הַהֵיזֵן. (במדבר כח, ה)

És egy tized éfa lánglisztet lisztáldozatul, egy negyed hin törött olajjal keverve. (4Mózes 28:5.)

¹⁵⁰ Hogy utasítsák az izraelitákat az állandó áldozatok meghozatalára (*Szifri* 27.); abból, hogy versünk megismétli az „és mondd nekik” kitétel. (*Mizráhi*)

¹⁵¹ Egyet reggel, egyet délután. (*Szifté Háhámim*)

¹⁵² Az egyszerű jelentés szerint versünk szükségtelen, amint azt a 4. vers egyértelműen ki is jelenti. (*Szifté Háhámim*)

¹⁵³ A (xxx – *jom*)-ot, szó szerint „nap (azaz 24 óra)”, Rási „nap (csillag)”-ként interpretálja. (*Mizráhi*)

¹⁵⁴ Távolság a Szentély-udvar keleti falától, amely útját állta a keleten felkelőben lévő nap sugarainak. (*Gur Árje*)

¹⁵⁵ Amelyek az udvar padlatába voltak belerögzítve. Ehhez béklyózták hozzá a feláldozandó állatokat a vágás idejére. (*Mizráhi*)

¹⁵⁶ Távolság a Szentély-udvar nyugati falától, amely útját állta a nyugaton lenyugvóban lévő nap sugarainak. (*Gur Árje*)

¹⁵⁷ „...az oltáron: esztendőös bárány, kettő naponta, állandóan.” (2Mózes 29:38.)

¹⁵⁸ Az állandó áldozatra vonatkozó fő parancsolat ebben a szakaszban szerepel, ugyanis az áldozat törvényei itt nagyobb részletességgel vannak ismertetve, mint a *Kivonulási könyvében*. A *Kivonulási könyvében* ezt a parancsolatot ugyanis csupán mellesleg említi a Tóra, arról informálva bennünket, hogy mihelyest működött a pusztai sátor-szentély, állandó áldozatokat is bemutattak benne, tehát már felavatásának napjaiban is. (*Kicur Mizráhi*)

Xxx – lánglisztet lisztáldozatul. – xxx – Ez az öntőáldozatok lisztáldozata.¹⁵⁹

עֲלֵת תְּמִיד הַעֲשֶׂיָהּ בְּקֶרֶן סִינַי לְרִיחַ נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה. (במדבר כח, ו)

Állandó égőáldozat ez, amint elkészítették a Szináj hegyén, kellemes illatul, tűzáldozatul az Örökkévalónak. (4Mózes 28:6.)

Xxx – amint elkészítették a Szináj hegyén. – xxx – Mint azok, amelyeket elkészítettek – xxx – a felavatás napjaiban.¹⁶⁰ – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – Az „amint elkészítették a Szináj hegyén” – xxx – összeveti az állandó égőáldozatot – xxx – a Szináj hegyénél bemutatott égőáldozattal, – xxx – amelyet a Tóra-adást megelőzően hoztak¹⁶¹, – xxx – [és] amelyről a Tóra azt mondja: „és medencékbe tette.¹⁶²”¹⁶³ – xxx – Ez azt tanítja, hogy az (állandó áldozat) – xxx – edényt igényel.¹⁶⁴

וְנִסְכּוֹ רְבִיעִתַּת הַיַּיִן לַכֶּבֶשׂ הָאֶתָד בַּקֶּרֶן שֶׁהַן הַפָּדָה נֶסֶךְ שֶׁכֶּר לַיהוָה. (במדבר כח, ז)

És öntőáldozat legyen egy negyed hin egy juhhoz; a szentélyben öntsd ki égőáldozatul a részegítő italt az Örökkévaló előtt. (4Mózes 28:7.)

Xxx – És öntőáldozat. – xxx – Bor.¹⁶⁵

Xxx – a szentélyben öntsd ki. – xxx – Az oltárra¹⁶⁶ kell önteni.

Xxx – a részegítő italt. – xxx – Részegítő bort. – xxx – Ez kizárja a szőlőprésből frissen kifolyó mustot.¹⁶⁷

¹⁵⁹ Amelyet az állandó áldozattal együtt hoznak. Noha a szöveg nem kifejezetten „annak [vagyis az állandó áldozat] lisztáldozata”-ként határozza meg, itt a „lisztáldozat” egyértelműen az állandó áldozatra és nem más, külön bemutatott lisztáldozatokra utal (3Mózes 2.). (*Gur Árje*)

¹⁶⁰ A *Miskán*-ban (2Mózes 29:38.), miközben a nép a Szináj lábánál táborozott. (*Szifté Háhámim*)

¹⁶¹ 2Mózes 24:5.

¹⁶² Az áldozati vért.

¹⁶³ 2Mózes 24:6.

¹⁶⁴ Hogy abban fel lehessen fognia vért.

¹⁶⁵ A (xxx – *neszeh*) – „öntőáldozat” – kifejezést lehet annak a lisztáldozatnak az olajára való utalással is használni, amelyet az állatáldozatokkal együtt mutatnak be (lásd, például, Rásinak a 3Mózes 23:13-hoz írt kommentárját – (xxx – *vöniszko jájin röviit háhin*)). Így hát gondolhattuk volna azt is, hogy az ebben a versben említett negyed hin öntőáldozat az 5. versben említett negyed hin olajra utal.

¹⁶⁶ A (xxx – *bákódes*) itt nem azt jelenti, hogy „a szentség [állapotában],” vagyis, hogy a bornak tisztának és áldozathozatalra szántnak kell lennie, hiszen ez nyilvánvaló lenne (*Gur Árje*). Ellenben a vers nem határozza meg közelebbről, hogy a szent területen belül hová kell a bort önteni. Rási tehát felvilágosít bennünket, hogy azt az oltárra kell önteni. (*Kicur Mizráhi*)

וְאֵת הַכֶּבֶשׂ הַשְּׂנִי תַעֲשֶׂה בֵּין הָעֲרֻבִים כַּמִּנְחַת הַבֶּקָר וּכְגֹסְכוֹ תַעֲשֶׂה אֵשָׁה גֵיחַ נִיחַח לִיהֲוָה.
(במדבר כח, ח)

És a második juhot készítsd el estefelé, mint a reggeli lisztáldozatot és mint az öntőáldozata, készítsd el kellemes illatú tűzáldozatul az Örökkévalónak. (4Mózes 28:8.)

Xxx – kellemes illatú. – xxx – Örömet okoz Nekem, – xxx – hogy szóltam, – xxx – és az óhajom teljesült.

וּבָיֹום הַשֶּׁבֶת שְׁנֵי־כֶבֶשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וּשְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנֹסֶכוֹ.
(במדבר כח, ט)

És a szombat napján két juhot, egyéveseket, hibátlanokat, és két tized éfa lánglisztet lisztáldozatul, olajjal keverve, és annak öntőáldozatát. (4Mózes 28:9.)

עֹלֹת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶתָּו עַל־עֹלֹת הַתְּמִיד וְנֹסֶכָה. (במדבר כח, י)

Szombati égőáldozat ez a maga szombatjára, az állandó égőáldozat mellett. (4Mózes 28:10.)

וְלֹא – הָרִי שָׁלֹא הִקְרִיב – עֹלֹת שֶׁבֶת בְּשֶׁבֶת אַהֲרָת – Ha nem áldozta fel – בְּשֶׁבֶת זו – שׁוּמַע אָנִי – még azt gondolhatnám, – יִקְרִיב שְׁתִּים – hogy áldozzon fel kettőt – לְשֶׁבֶת הַבָּאָה – a következő szombaton. – תִּלְמוּד לֹמַר – Ezért van írva: – בְּשֶׁבֶתוֹ – „a maga szombatjára”, – מִגִּיד – amiből megtanulhatod: – שָׁאם עָבַר יוֹמוֹ – ha elmúlt már a[z áldozás] napja, – בָּטֵל קָרְבָּנוֹ – megszűnik a lehetőség az áldozásra.

Xxx – az állandó égőáldozat mellett. – xxx – Ez a *muszáf* áldozatokra utal, – xxx – a két állandó bárány égőáldozaton kívül. – xxx – Ez azt tanítja, – xxx – hogy (a *muszáf* áldozatokat) kizárólag – xxx – a két állandó áldozat között lehet bemutatni.¹⁶⁸ – xxx – Hasonlóképp az összes *muszáf* áldozatra vonatkozóan – xxx – az van írva: „az állandó égőáldozat mellett,” – xxx – ehhez a tanításhoz.

¹⁶⁷ Mivel annak nincsen részegítő hatása. Mégis, abban az esetben, ha ilyen bort (tehát mustot) öntöttek az oltárra, az öntőáldozatot nem érvénytelenítik, jóllehet a versünk által meghatározott micva ily módon nem lett teljesítve. (Bává bátrá 97a. Lásd Mizráhi)

¹⁶⁸ A „mellett” azt implikálja, hogy semmilyen más áldozat nem mutatható be a reggeli állandó áldozat és a *muszáf* között – ebből tehát az következik, hogy a *muszáf*-ot a reggeli és a délutáni állandó áldozat között kell bemutatni. (Mizráhi)

וּבְרֵאשֵׁי חֹדְשֵׁיכֶם תִּקְרְבוּ עֲלֶיהָ לַיהוָה פְּרִים בְּנִיבָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנִישָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִימִם. (במדבר כח, יא)

Hónapjaitok elején mutassatok be égőáldozatot az Örökkévalónak: két fiatal tulkot és egy kost, hét egyéves juhot, hibátlanokat; (4Mózes 28:11.)

וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְפָר הָאֶחָד וּשְׁנַיִ עֶשְׂרִים סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְאַיִל הָאֶחָד. (במדבר כח, יב)

...és három tized éfa lánglisztet lisztáldozatul olajjal keverve egy-egy tulokhoz és két tized éfa lánglisztet lisztáldozatul olajjal keverve egy-egy koshoz. (4Mózes 28:12.)

Xxx – és három tized [éfa]. – xxx – A tulok [áldozat] öntőáldozati törvénye szerint, – xxx – mivel így van lefektetve az öntőáldozatokról [szóló] tórai passzusban.¹⁶⁹

וְעֶשְׂרִין עֶשְׂרִין סֹלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד עֲלֶיהָ גֵּיחַ נִיחַח אֲשֶׁה לַיהוָה. (במדבר כח, יג)

És egy-egy tized lánglisztet lisztáldozatul olajjal keverve egy-egy juhhoz. Égőáldozat az kellemes illatú, tűzáldozat az Örökkévalónak. (4Mózes 28:13.)

וְנִסְפִיהֶם חֲצִי הַהֵין יִהְיֶה לְפָר וּשְׁלִישִׁתָּהּ הַהֵין לְאַיִל וּרְבִיעֶתָהּ הַהֵין לַכֹּבֵשׁ יֵין נֶאת עֲלֵת חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ לְחֹדְשֵׁי הַשָּׁנָה. (במדבר כח, יד)

Öntőáldozataik legyenek: egy fél hin bor egy tulokhoz, egy harmad hin a koshoz és egy negyed hin a juhhoz. Ez az újhold égőáldozata hónaponként az év hónapjai szerint. (4Mózes 28:14.)

Xxx – Ez az újhold égőáldozata hónaponként. – xxx – De amint annak kijelölt ideje elmúlt, – xxx – az áldozat hatályát veszti, – xxx – és később nincs lehetőség pótolni azt.

וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְחֹטְאת לַיהוָה עַל־עֲלֹת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְפוֹ. (במדבר כח, טו)

És egy kecskebak vétekáldozatul az Örökkévalónak; az állandó égőáldozat mellett készíttessék el és öntőáldozata. (4Mózes 28:15.)

¹⁶⁹ 15:9. A mi versünkben szereplő „három tized” nem specifikusan az itt tárgyalt újhold-áldozatra vonatkozik csupán, hanem minden tulokáldozattal társított öntőáldozatra. (*Gur Árje*)

וְשַׁעֲרֵי עֲזִים וְגו' – És egy kecskebak... [Mi a célja az újhholdkor bemutatott vétekáldozatnak?] – **כָּל שְׁעִירֵי הַמוֹסָפִין** – Az összes *muszáf* [áldozati] kecskét – **בְּאֵין לְכַפֵּר** – engesztelésül [áldozták fel] – **עַל טְמֵאת מִקֹּדֶשׁ וְקֹדֶשׁוֹ** – a Szentély és a szent áldozati húsnak rituális megszenteltségtelenítéséért, [amikor egy rituálisan tisztátalan ember belépett a Szentélybe, vagy áldozati húst evett]; – **הַזֶּל כְּמוֹ שֶׁמִּפְרֵשׁ בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת** – minden, ahogyan az a [Talmud] *Svuot* traktátusban el van magyarázva.¹⁷⁰

– **וְנִשְׁתַּנְּה שְׁעִיר רֹאשׁ חֲדָשׁ** – Másként [ír a Tóra] az újhholdkor [bemutatott] bakkecskéről, – **שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ לֵה** – mert az áll vele kapcsolatban: „...[vétekáldozatul] az Örökkévalónak.” – **לְלִמְדָךְ** – Ebből megtudhatjuk, – **שֶׁמִּכְפֹּר** – hogy az olyan valaki számára hoz engesztelést, – **עַל שֶׁאֵין בּוֹ יְדִיעָה** – aki nem bírt tudomással, [arról, hogy rituálisan tisztátalan állapotban tilos belépni a Szentélybe vagy enni az áldozati húsból] – **לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוֹף** – sem az elején, sem a végén, [vagyis sem azelőtt, sem azután, hogy elkövette a vétséget,] – **שֶׁאֵין מְכִיר בְּחֵטָא** – mivel senki sem ismeri fel a vétet, – **אֶלָּא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּלִבְדָּ** – egyedül csakis az Örökkévaló. – **וּשְׂאֵר הַשְּׁעִירִין** – A többi kecskebakot ebből vezetik le. [Vagyis az ünnepeken vétekáldozatként hozott kecskebakok célját az újhhold idején hozott kecskebak-áldozat céljából vezetik le.]

– **וּמִדְרָשׁוֹ בְּאַגְדָּה** – Ennek ágádikus értelmezése is van, [mégpedig a következő]: – **אָמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – Az Örökkévaló azt mondta: – **הֵבִיאוּ כִפָּרָה עָלַי** – „Hozzatok engesztelést Nekem, – **עַל שֶׁמַּעֲטַתִּי אֶת הַיָּרֵחַ** – mert megkisebbittem a Holdat.”¹⁷¹ [Ezt abból vezeti le a Midrás, hogy írva van: „...vétekáldozat Istennek.”]

עַל עֵלַת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה ...az állandó égőáldozat mellett készítettessék el... – **כָּל הַקֶּרֶבֶן הַזֶּה** – Ez a teljes áldozat. [Nem csupán a kecskét, hanem az ökröket, a kost és a juhokat is¹⁷² be kell mutatni az állandó égőáldozat mellett.]

וְנִסְכּוֹ – ...és öntőáldozata. – **אֵין וְנִסְכּוֹ מוֹסֵב עַל הַשְּׁעִיר** – Az „és öntőáldozata” nem a kecskebakra utal, [hanem a 11. versben említett égőáldozatokra,] – **שֶׁאֵין לְחֵטָאת** – mivel a vétekáldozatnak nincs öntőáldozata.

וּבַחֲדָשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ פֶּסַח לִיהִנֶּה. (במדבר כח, טז)

És az első hónapban, a hónap tizennegyedik napján, peszach van az Örökkévalónak. (4Mózes 28:16.)

וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חֵג שְׁבַעַת יָמִים מִצֹּאת יֵאָכֵל. (במדבר כח, יז)

¹⁷⁰ 9a.

¹⁷¹ A Nap és a Hold ugyanolyan fényes égtestek voltak, amikor Isten megteremtette őket, ám amikor a Hold panaszkodott, hogy két uralkodó nem viselheti ugyanazt a koronát, Isten lecsökkentette a méretét. Lásd az *IMózes* 1:16-hoz írt Rási-kommentárt.

¹⁷² 11. vers.

És e hónap tizenötödik napján ünnep lesz, hét napon át kovásztalan kenyeret egyetek. (4Mózes 28:17.)

בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרֵאתְךָ שֶׁלֹּאֵכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (במדבר כח, יח)

Az első napon szent gyülekezés legyen, semmi nehéz munkát ne végezzetek, (4Mózes 28:18.)

Xxx – semmi nehéz munkát. – xxx – Még számotokra szükséges munkát sem; – xxx – például valamilyen [anyagi] veszteség elhárítása, – xxx – ami engedélyezett a félünnepi napokon¹⁷³, – xxx – ünnepnap tilos.

וְהִקְרַבְתֶּם אֶשָׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנַיִם וְאַיִל אֶחָד וְשִׁבְעָה כִבָּשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. (במדבר כח, יט)

És mutassatok be tűzáldozatul égőáldozatot az Örökkévalónak; két fiatal tulkot és egy kost és hét egyéves juhot, hibátlanok legyenek számotokra. (4Mózes 28:19.)

פָּרִים – ...tulkot... – כִּנְגַד אַבְרָהָם – Ez Ábrahám emlékére, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van: – וְאֵל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם – „És Ábrahám a marhákhöz futott.”¹⁷⁴

אֵילִים – ...kost... – כִּנְגַד אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק – Ez az Izsák-féle kos emlékére [azaz annak a kosnak, amely Izsák helyett lett feláldozva].¹⁷⁵

כִּבָּשִׁים – ...juhot... – כִּנְגַד יַעֲקֹב – Ez Jákob emlékére, – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van: – וְהִכְשִׁיבִים הַפְּרִיד יַעֲקֹב – „És elkülönítette Jákob a bárányokat...”¹⁷⁶. – מֹשֶׁה הַדִּרְשָׁן רָאִיתִי זֹאת – Ezt Mose Hádársán rabbi kommentárjában láttam.

וּמִגִּתְתֶּם סֹלֶת בְּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶר וּשְׁנַיִם עֶשְׂרִים לְאַיִל תַּעֲשׂוּ. (במדבר כח, כ)

És lisztáldozatuk: lángliszt olajjal keverve, három tizedet egy tulokhoz és két tizedet egy koshoz készítsetek el; (4Mózes 28:20.)

עֲשׂוּן עֲשׂוּן תַּעֲשֶׂה לִפְּכֹשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבָּשִׁים. (במדבר כח, כא)

...egy-egy tizedet készíts el a hét juh mindegyikéhez. (4Mózes 28:21.)

וְשַׁעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. (במדבר כח, כב)

¹⁷³ Ilyenek a Peszáh és a Szukkot közbülső napjai.

¹⁷⁴ Hogy megvendégelje a nála utazókként megjelent angyalokat. (1Mózes 18:7.)

¹⁷⁵ 1Mózes 22:13.

¹⁷⁶ Elkülönítette a fehéreket a pettyesektől. (1Mózes 30:40.)

És egy bakot vétekáldozatul, hogy engesztelést szerezzen számotokra. (4Mózes 28:22.)

מִלְבַד עֹלֹת הַבָּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֹת הַתְּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת־אֹלֶה. (במדבר כח, כג)

A reggeli égőáldozaton kívül, amely az állandó égőáldozat számára való, készítsétek el ezeket. (4Mózes 28:23.)

כֹּאֲלֵה תַעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לָחֵם אִשָּׁה רִיחַ־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עֹלֹת הַתְּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְפּוּ. (במדבר כח, כד)

Ilyen módon készítsétek el naponta hét napon át a kellemes illatú tűzáldozat kenyerét az Örökkévalónak, az állandó égőáldozat és öntőáldozata mellett készítették el. (4Mózes 28:24.)

Xxx – Ilyen módon készítsétek el naponta. – xxx – Hogy ne legyen fokozatosan csökkenő, – xxx – mint a [szukkot] ünnep¹⁷⁷ tulkai [esetében].¹⁷⁸

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאָכָה עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (במדבר כח, כה)

És a hetedik napon szent gyülekezésetek legyen, semmi nehéz munkát ne végezzetek. (4Mózes 28:25.)

וּבַיּוֹם הַבְּכוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה בְּשִׁבְעַת־יָגֶם מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאָכָה עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (במדבר כח, כו)

A zsengek napján is, midőn bemutattok új lisztáldozatot az Örökkévalónak, heteitek ünnepén, szent gyülekezésetek legyen, semmi nehéz munkát ne végezzetek. (4Mózes 28:26.)

Xxx – A zsengek napján is. – xxx – A sávuot ünnepét nevezik [így]: – xxx – „a búzaaratás zsengeinek [ünnepe],” – xxx – a két kenyér [liszt]áldozata miatt,¹⁷⁹ – xxx – amelyek az elsők a búza lisztáldozatok közül,¹⁸⁰ – xxx – amelyek [már] az új termésből valók.

¹⁷⁷ A Talmud a Szukot ünnepére rendszerint egyszerűen csak az „ünnep” kitéttel utal.

¹⁷⁸ Szukkot első napján tizenhárom fiatal tulkot áldoztak fel, az utolsó napon már csak hetet (29:13-32.).

¹⁷⁹ 3Mózes 23:16-17.

¹⁸⁰ A peszáh második napján hozott omer áldozat (3Mózes 23:10-13) lehetővé tette az emberek számára, hogy egyenek az új termés gabonaszemeiből (uo. 14. vers). Azonban lisztáldozatot az új termésből addig nem lehetett bemutatni, amíg kettő, az újonnan betakarított gabonából sült kenyeret be nem mutatattak sávuotkor. (Mizráhi)

והקרבתם עולה לרתיח נִיחֹחַ לִיהוָה פָּרִים פְּגִיבֵי־קֶר שָׁנִים אֵיל אֶתֶד שְׁבַעַה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה.
(במדבר כח, כז)

Mutassatok be égőáldozatot kellemes illatul az Örökkévalónak; két fiatal tulkot, egy kost, hét egyéves juhot. (4Mózes 28:27.)

וּמִנְחָתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עָשָׂרִים לֶפֶר הָאֶחָד שְׁנֵי עָשָׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד. (במדבר כח, כח)

...és lisztáldozatuk lángliszt olajjal keverve, három tizedrész egy tulokhoz, két tizedrész egy koshoz. (4Mózes 28:28.)

עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לְכֹפֶשׂ הָאֶתֶד לְשִׁבְעַת הַכֹּבָשִׂים. (במדבר כח, כט)

Egy tized egy-egy juhhoz a hét juh közül, (4Mózes 28:29.)

שְׁעִיר עֲזִים אֶתֶד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם. (במדבר כח, ל)

...egy kecskebakot, hogy engesztelést szerezzen számotokra. (4Mózes 28:30.)

מִלֵּבֶד עֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ תְּמִימִם יְהִירְלֶכֶם וְנִסְפִיָּהֶם. (במדבר כח, לא)

Az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán kívül készítsétek el, hibátlanok legyenek; és öntőáldozataikat. (4Mózes 28:31.)

...hibátlanok legyenek; és öntőáldozataikat. –
לְמַדּוֹ – Az öntőáldozatoknak is hibátlanoknak kell lenniük. –
אֵף הַנִּסְכִּים יְהִיוּ תְּמִימִים – A bölcsek ebből azt vezetik le, –
הַיַּיִן שֶׁהָעֵלָה קָמָחִין – hogy a bor, amelynek színén lisztszerű, rothadás-szemcsék jelentek meg, –
אֶלְמָתִינּוּ מִכָּאֵן – alkalmatlanná vált arra, hogy öntőáldozatot [végezzenek vele].

וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶתֶד לְחֹדֶשׁ מִקְרָא־קֹדֶשׁ יְהִיָּה לָכֶם פְּלִמְלֵאכָת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה
וְיְהִיָּה לָכֶם. (במדבר כט, א)

A hetedik hónapban, a hónap elsején szent gyülekezések legyen, semmi nehéz munkát ne végezzetek, a harsonariadás napja legyen számotokra. (4Mózes 29:1.)

וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לַרְיִחַם נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בְּדִבְקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנִישָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִימִם.
(במדבר כט, ב)

És készítsetek el égőáldozatot kellemes illatul az Örökkévalónak: egy fiatal tulkot, egy kost, hét egyéves juhot, hibátlanokat. (4Mózes 29:2.)

וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לָפֹר שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל. (במדבר כט, ג)

És lisztáldozatul: lánglisztet olajjal keverve, háromtizedrészt egy tulokhoz, két tizedrészt a koshoz; (4Mózes 29:3.)

וְעֶשְׂרוֹן אֶחָד לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׂים. (במדבר כט, ד)

...és egy tizedrészt mindegyik juhhoz a hét juh közül. (4Mózes 29:4.)

וּשְׁעִירֵעִזִּים אֶחָד חֲטָאת לַכֹּפֵר עֲלֵיכֶם. (במדבר כט, ה)

És egy kecskebakot vétekáldozatul, hogy engesztelést szerezzen számotokra. (4Mózes 29:5.)

מִלְבָּד עֹלֹת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֹת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵיהֶם כְּמִשְׁפָּטָם לַרְיִחַם נִיחֹחַ אֲשֶׁה לַיהוָה.
(במדבר כט, ו)

Az újhold égőáldozatán és lisztáldozatán és az állandó égőáldozaton és lisztáldozaton és öntőáldozatokon kívül törvényeik szerint kellemes illatul legyen tűzáldozat az Örökkévalónak. (4Mózes 29:6.)

– מוֹסְפֵי רֵאשׁ חֹדֶשׁ – Az újhold égőáldozatán... kívül... –
Ezek az újhold muszáf-áldozatai, – שְׁהוּא בְּיוֹם רֵאשׁ הַשָּׁנָה – mivel az [vagyis az újhold napja] egybeesik az újév [napjával].

וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרֵא קֳדָשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם כְּלִמְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ.
(במדבר כט, ז)

És a hetedik hónap tizedikén szent gyülekezéstek legyen, sanyargassátok lelketeket, semmi munkát ne végezzetek. (4Mózes 29:7.)

וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רְיִחַם נִיחֹחַ פֶּר בְּדִבְקָר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׂים בְּנִישָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם. (במדבר כט, ח)

Mutassatok be égőáldozatot az Örökkévalónak kellemes illatul: egy fiatal tulkot, egy kost, hét egyéves juhot, hibátlanok legyenek nektek, (4Mózes 29:8.)

וּמִנְחָתָם סֵלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפֶד שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד. (במדבר כט, ט)

és lisztáldozatul: lángliszt olajjal keverve, három tizedrész egy tulokhoz, két tizedrész egy koshoz, (4Mózes 29:9.)

עֶשְׂרוֹן עֶשְׂרוֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכֹּבֵּשִׁים. (במדבר כט, י)

...egy-egy tizedrész mindegyik juhhoz a hét juh közül; (4Mózes 29:10.)

שְׁעִירֵעִזִּים אֶחָד חֲטָאת מְלֵכָד חֲטָאת הַכֹּפָרִים וְעֵלֶת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֶיהָם. (במדבר כט, יא)

Egy kecskebak vétekáldozatul az engesztelés vétekáldozatán és az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán és öntőáldozataikon kívül. (4Mózes 29:11.)

Xxx – az engesztelés vétekáldozatán [...] kívül. – xxx – Ez a belső helységben bemutatott kecskebak, – xxx – amelyről az „*Áháré mot*” [hetiszakaszban] esik szó.¹⁸¹ – xxx – Ez is vétekáldozat volt.

Xxx – és az állandó égőáldozaton [... kívül]. – xxx – És az állandó égőáldozaton kívül – xxx – mutasd be ezeket az égőáldozatokat [is].¹⁸²

Xxx – és öntőáldozataikon. – xxx – Ez a fentebb említett *muszáf*-áldozatokra vonatkozik,¹⁸³ – xxx – valamint arra, hogy „Mutassatok be.”¹⁸⁴ – xxx – Ez felszólításként értendő: – xxx – „Az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán kívül – xxx – mutasd be ezeket és öntőáldozataikat.” – xxx – Ugyanez [a helyzet] minden „öntőáldozataik” [esetében], – xxx – amelyek az összes ünneppel [kapcsolatban] elhangzanak, – xxx – kivéve azokat, amelyek a [szukot] ünnep áldozataira vonatkoznak. – xxx – Ugyanis minden „és öntőáldozatán,”¹⁸⁵ „és öntőáldozataikon”¹⁸⁶ –

¹⁸¹ 3Mózes 16:9. Vérét a Szentek Szentjében hintették a frigláda két hordozórúdja közé.

¹⁸² Vagyis azokat, amelyekről a 8-10. versben esik szó.

¹⁸³ 8. vers. De nem a versünkben említett vétekáldozati kecskebakra, mivel annak nem volt öntőáldozata. És a többes szám („öntőáldozataikon”) miatt ez a versünkben később egyes számban szereplő állandó égőáldozatra sem vonatkozhat. Így ez tehát csupán a 8. versben említett *muszáf*-áldozatokra vonatkozhat. (*Mizráhi*)

¹⁸⁴ Rási fentebb azt, hogy „és az állandó égőáldozaton [...] kívül” így értelmezte: „És az állandó égőáldozaton kívül mutasd be ezeket a (*muszáf*) égőáldozatokat [is].” A „Mutassatok be” kitétel az „és öntőáldozataikon [...] kívül”-re is vonatkozik. (*Mizráhi*)

¹⁸⁵ 16. vers és mások.

xxx – valamint „és öntőáldozatain”¹⁸⁷ közöttük – xxx – az állandó áldozatra utal, – xxx – és [ezek] nem parancsok,¹⁸⁸ – xxx – hiszen a [szukoti] *muszáf* öntőáldozatok külön szerepelnek – xxx – abban [a versben, amely a] minden egyes napon [bemutatandó áldozatokról beszél].

ובחמשה עשר יום לחדש השביעי מקראת קדש יהיה לכם פלמלאכת עבדה לא תעשו וחתמתם תג ליהנה שבועת ימים. (במדבר כט, יב)

És a hetedik hónap tizenötödik napján szent gyülekezések legyen, semmi nehéz munkát ne végezzetek, ünnepet üljetek az Örökkévalónak hét napon át. (4Mózes 29:12.)

והקרבנם עלה אלה ריח ניחח ליהנה פרים בניבקר שלשה עשר אילים שנים כבשים בנישנה ארבעה עשר תמימים יהיו. (במדבר כט, יג)

És mutassatok be égőáldozatot, kellemes illatú tűzáldozatot az Örökkévalónak: tizenhárom fiatal tulkot, két kost, tizennégy egyéves juhot, hibátlanok legyenek, (4Mózes 29:13.)

ומנחתם סלת בלוילה בשמן שלשה עשרנים לפר האחד לשלשה עשר פרים שני עשרנים לאיל האחד לשני האילים. (במדבר כט, יד)

...és lisztáldozatuk lángliszt olajjal keverve, három tizedrészt mindegyik tulokhoz a tizenhárom tulok közül, két tizedrészt mindegyik koshoz a két kos közül, (4Mózes 29:14.)

ועשרון עשורן לכבש האחד לארבעה עשר כבשים. (במדבר כט, טו)

...és egy tizedrészt mindegyik juhhoz a tizennégy juh közül. (4Mózes 29:15.)

ושעירעזים אחד חטאת מלבד עלת התמיד מנחתה ונספה. (במדבר כט, טז)

És egy kecskebakot vétekáldozatnak az állandó égőáldozaton, lisztáldozatán és öntőáldozatán kívül. (4Mózes 29:16.)

¹⁸⁶ 19. vers és mások.

¹⁸⁷ 31. vers.

¹⁸⁸ Inkább így értelmezendő: „az állandó égőáldozaton valamint lisztáldozatán és öntőáldozatain kívül, amelyeket bemutatás, mutasd be ezeket az áldozatokat is.” (*Gur Árje*)

וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים בְּגִיבָקָר שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי אֵילִם שְׁנַיִם כֹּבָשִׁים בְּגִישָׁנָה אֶרְבַּעַה עֶשְׂרֵי תְּמִימִם.
(במדבר כט, יז)

A második napon áldozatok tizenkét fiatal tulkot, két kost, tizennégy egyéves juhot, hibátlanokat, (4Mózes 29:17.)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. (במדבר כט, יח)

És lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz, kosokhoz és a juhokhoz számukhoz képest a törvény szerint. (4Mózes 29:18.)

És lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz... – פְּרִי הַחֵג שְׁבַעִים הֵם – Hetven ünnepi bika [áldoztatott fel], – כְּנָגַד שְׁבַעִים אַמּוֹת – [ezek] jelképezték a [világ] hetven népét, – שְׁמִתְמַעֲטִים וְהוֹלְכִים – és [ezeknek a száma] fokozatosan csökkent, ¹⁸⁹ – סִימָן כְּלִיָּהּ הוּא לָהֶם – így szimbolizálva [a rossz népek] pusztulását. – וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ – [Mindazonáltal] a Szentély [fennállásának] idején – הָיוּ – ezek az áldozatok megóvták őket (a népeket) a szenvedésektől.

...és a juhokhoz... – כְּנָגַד יִשְׂרָאֵל – Izráelt jelképezik, – שְׁנִקְרָאוּ שָׁה – amelyet „meghajsolt báránynak” ¹⁹⁰ nevez [a Szentírás]. – וְהֵם קְבוּעִים – Számuk állandó, – וּמִנֵּינָם תְּשַׁעִים וּשְׁמוֹנָה – összesen kilencvennyolc, ¹⁹¹ – לְכַלּוֹת מֵהֶם – hatálytalanítandó – תְּשַׁעִים וּשְׁמוֹנָה קְלָלוֹת שֶׁבְּמִשְׁנֵה תוֹרָה – a *Misné Torá*-ban [azaz *Mózes 5. könyvében*] ¹⁹² található kilencvennyolc átkot.

– אַמּוֹת וְנִסְכֵיהֶם – A második nap[ot illetően] „vöniszkéhem” („és öntőáldozatai”) szerepel [a szövegben] ¹⁹³ – עַל שְׁנֵי תְּמִיּוֹת הַיּוֹם – a nap két állandó áldozatával összefüggésben. [Szemben az általános kifejezéssel, ahol egyesszámban használja.] – וְלֹא שְׁנָה הַלְשׁוֹן אֶלָּא לְדָרֶשׁ – A szóhasználat megváltoztatása [a szövegből való] következtetés érdekében történt, – כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְכַרְכָּה – ahogyan azt áldott emlékeztető mestereink tanították: [Ezekben a versekben háromszor szerepel valamilyen változtatással a „vöniszká” (öntőáldozata), illetve a „kömispát” (törvénye szerint):] – אַמּוֹת וְנִסְכֵיהֶם – A második napon „vöniszkéhem” szerepel [a szövegben. Itt a *m* (*mem*) betű adja az eltérést], – בְּשִׁשִּׁי וְנִסְכֵיהֶם – a hatodikon „*unszáchéhá*” ¹⁹⁴

¹⁸⁹ Az egyes napokon feláldozott tulkok száma fokozatosan csökkent; az első napon tizenhárom (13. vers), a második napon tizenkettőt (17. vers), a harmadik napon tizenegyet (20. vers), stb. áldoztak fel.

¹⁹⁰ Jeremiás 50:17.

¹⁹¹ Szukkot mind a hét napján a *muszáf*-áldozat során tizennégy juhot áldoztak fel, azaz a hét napon összesen kilencvennyolcat.

¹⁹² 28:15-68.

¹⁹³ 19. vers.

¹⁹⁴ 31. vers.

[itt a י (jod) betű adja az eltérést] – בְּשַׁבְּעֵי קְמִשְׁפָּטָם – a hetedikén „kömispátám” [megint csak a מ (mem) betű adja az eltérést].¹⁹⁵ – [Tehát az eltérést adó betűk, amelyeket a Szentírás használ:] מ”ם, יו”ד, מ”ם, [azaz mem, jud, mem,] amelyek [összeolvasva a] „májim”, „víz” [szót adják], – וַיִּזְ – és ez utalás – לְנִסּוּף הַמַּיִם מִן הַתּוֹרָה בְּחָג – a Tórából, az ünnepi víz-öntőáldozat parancsára. [Az év egyéb napjain mindig csak bort öntöttek az oltárra. Szukkot ünnepén ezt egy különleges víz-öntőáldozattal egészítették ki.]

וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד עֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֶיהָ. (במדבר כט, יט)

És egy kecskebakot vétekáldozatnak, az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán és öntőáldozatain kívül. (4Mózes 29:19.)

וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עֶשְׂרֵעָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנִי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִמִּם. (במדבר כט, כ)

A harmadik napon tizenegy tulkot, két kost, tizennégy egyéves juhot, hibátlanokat, (4Mózes 29:20.)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. (במדבר כט, כא)

...és lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz, a kosokhoz és a juhokhoz számukhoz képest a törvény szerint. (4Mózes 29:21.)

וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֶּבֶד עֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ. (במדבר כט, כב)

És egy kecskebakot vétekáldozatnak az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán és öntőáldozatán kívül. (4Mózes 29:22.)

וּבַיּוֹם הָרְבִיעִי פָּרִים עֶשְׂרֵה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנִי־שָׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִמִּם. (במדבר כט, כג)

A negyedik napon tíz tulkot, két kost, tizennégy egyéves juhot, hibátlanokat; (4Mózes 29:23.)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. (במדבר כט, כד)

...lisztáldozatukat és öntőáldozataikat a tulkokhoz, a kosokhoz és a juhokhoz, számukhoz képest a törvény szerint; (4Mózes 29:24.)

¹⁹⁵ 33. vers.

וּשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלְּבַד עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ. (במדבר כט, כה)

...és egy kecskebakot vétekáldozatnak az állandó égőáldozaton, lisztáldozatán és öntőáldozatán kívül. (4Mózes 29:25.)

וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תְּשַׁעָה אֵילִם שְׁנַיִם כֹּבְשִׁים בְּנִישְׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם. (במדבר כט, כו)

Az ötödik napon kilenc tulkot, két kost, tizennégy egyéves juhot, hibátlanokat, (4Mózes 29:26.)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. (במדבר כט, כז)

...és lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz, a kosokhoz és a juhokhoz, számukhoz képest a törvény szerint, (4Mózes 29:27.)

וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלְּבַד עֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ. (במדבר כט, כח)

...és egy bakot vétekáldozatnak, az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán és öntőáldozatán kívül. (4Mózes 29:28.)

וּבַיּוֹם הַשֵּׁשִׁי פָּרִים שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם כֹּבְשִׁים בְּנִישְׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם. (במדבר כט, כט)

A hatodik napon nyolc tulkot, két kost, tizennégy egyéves juhot, hibátlanokat; (4Mózes 29:29.)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. (במדבר כט, ל)

És lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz, a kosokhoz és a juhokhoz, számukhoz képest a törvény szerint; (4Mózes 29:30.)

וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלְּבַד עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכֵיהָ. (במדבר כט, לא)

...és egy bakot vétekáldozatnak, az állandó égőáldozaton, lisztáldozatán és öntőáldozatain kívül. (4Mózes 29:31.)

וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אֵילִם שְׁנַיִם כֹּבְשִׁים בְּנִישְׁנָה אַרְבָּעָה עֶשֶׂר תְּמִימִם. (במדבר כט, לב)

A hetedik napon hét tulkot, két kost, tizennégy egyéves juhot, hibátlanokat; (4Mózes 29:32.)

וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּטָם. (במדבר כט, לג)

...és lisztáldozatuk és öntőáldozataik a tulkokhoz, a kosokhoz és a juhokhoz, számukhoz képest a törvény szerint; (4Mózes 29:33.)

וּשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלֶּבֶד עֲלֵת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ. (במדבר כט, לד)

...és egy bakot vétekáldozatnak az állandó égőáldozaton, lisztáldozatán és öntőáldozatán kívül. (4Mózes 29:34.)

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָכֶם פְּלִמְלֵאכָתָ עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. (במדבר כט, לה)

A nyolcadik napon megtartóztatás legyen, semmi nehéz munkát ne végezzetek. (4Mózes 29:35.)

[Amely napon] tartózkodtok a munkától. – **...megtartóztatás legyen...** – Ezzel a napon] tartózkodtok a munkától. – **עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָכֶם** – A „tartózkodás” egy másik magyarázata: – **עֲצַרְוּ מִלְּצֵאת** – tartózkodjatok a távozástól. – **מִלְּמַד** – Ebből megtudjuk: – **שִׁטְעוּן לִינָה** – hogy az ünneplőknek éjszakára is ott kellett maradnia.¹⁹⁶

– **וּמִדְרָשׁוֹ בְּאַגְדָּה** – Az ágádikus magyarázat pedig [a következő]: – **לְפִי שְׂכָל יְמוֹת** – Mivel az egész ünnep során – **הִקְרִיבוּ** – [olyan] áldozatokat hoztak, – **כִּנְגַד** – [ezért] amikor amelyek a hetven népet szimbolizálták, – **וּכְשֶׁבְּאֵין לְלֶכֶת** – amikor távozni készültek, – **אָמַר לָהֶם הַמֶּקוֹם** – a Mindenütt Jelenvaló így szólt hozzájuk: – **עֲשׂוּ לִי סְעֵדָה קְטַנָּה** – „Kérlek titeket, – **בְּבִקְשָׁה מִכֶּם** – készítsetek egy kisebb ünnepi lakomát a kedvemért, – **כִּדְרִי שְׂאֵהֲנָה מִכֶּם** – hogy élvezhessem [még egy ideig] a társaságotokat.”

וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אֵשֶׁה רֵיחַ נִיחַחֵי לַיהוָה פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנִישְׁנָה שְׂבֻעָה תְּמִימָם. (במדבר כט, לו)

Mutassatok be égőáldozatot, kellemes illatú tűzáldozatot az Örökkévalónak; egy tulkot, egy kost, hét egyéves juhot, hibátlanokat. (4Mózes 29:36.)

– **...egy tulkot, egy kost...** – Ezek a zsidó népet szimbolizálják – **אֵלוֹ כִּנְגַד יִשְׂרָאֵל** – akik kivételesek az Örökkévaló számára. – **פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנִישְׁנָה** – „Maradjatok [itt] még egy kicsit Velem”. – **וּלְשׁוֹן הַבָּהָה** – Ez szeretetről, ragaszkodásról vall; – **כִּבְּנִיִּים הַנִּפְטָרִים מֵאַבְיָהֶם** – mint amikor a gyermekek távozni készülnek atyjuktól, – **וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם** – és az így fordul hozzájuk:

¹⁹⁶ Vagyis az ember nem hagyhatja el Jeruzsálemet rögtön azt követően, ahogy az ünnep este véget ér, hanem az ünnepet követő éjszakát is még Jeruzsálemben kell töltenie.

– קָשָׁה עָלַי פְּרֻדְתְּכֶם – „Maradjatok még egy napig, – עֲכָבוּ עִמִּי עוֹד יוֹם אֶחָד – mert távozásotok nagyon elszomorít engem”. – מִשָּׁל לְמֶלֶךְ – Ez hasonlít annak a királynak [az esetéhez], – שְׁעֵשָׂה סַעֲדָה וְכוּ' – aki lakomát rendezett, stb.,¹⁹⁷ – כְּרֵאִיתָא בְּמִסְכַּת סָכָה – amint az olvasható a [Talmud] Szukká traktátusban.¹⁹⁸

– וּבְמִדְרַשׁ רַבִּי תַנְחֻמָּא – A Tánchumá rabbi Midrásában¹⁹⁹ [pedig ezt a magyarázatot adja az ünnepi bikaáldozatok fokozatosan csökkenő számát illetően]: – לְמִדָּה – לְמִדָּה אֲרֵץ – A Tóra a helyénvaló viselkedésre oktat. – שְׂמִי שֵׁישׁ לוֹ אֶכְסְנָאִי – Aki nek vendége van, [olyan, aki több napig száll meg nála,] – יוֹם רֵאשׁוֹן מֵאֲכִילוֹ פְּטוּמוֹת – az az első napon kínálja [vendégét] hizlalt szárnyassal, – לְמִחָר יֵאָכְלוּ דְגִים לְמִחָר – az azt követően pedig zöltségekkel. – לְמִחָר מֵאֲכִילוֹ – az azt követően pedig zöltségekkel. – פּוּחַת וְהוֹלֵךְ כְּפָרִי הָהָר – Fokozatos a mérséklés, akár az ünnepi bikák [esetében].

מִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לִפְרֹר לְאֵיל וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט. (במדבר כט, לו)

...lisztáldozatukat és öntőáldozataikat a tulkokhoz, a kosokhoz és a juhokhoz számukhoz képest, a törvény szerint. (4Mózes 29:37.)

וּשְׁעִיר חֲטָאֵת אֶחָד מִלְּבַד עֲלֵת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ. (במדבר כט, לח)

És egy bakot vétekáldozatnak az állandó égőáldozaton és lisztáldozatán és öntőáldozatán kívül. (4Mózes 29:38.)

אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבֵד מִנְדַרְיֶכֶם וְנִדְבַחְיֶכֶם לְעֹלֹתֵיכֶם וְלִמְנַחְתֵיכֶם וְלִנְסִיכֶם וְלִשְׁלֵמֵיכֶם. (במדבר כט, ט)

Ezeket készítsétek el az Örökkévalónak ünnepeiteken, fogadalmaitokon és felajánlásaitokon kívül, égőáldozataitok, lisztáldozataitok, öntőáldozataitok és békeáldozataitok szerint. (4Mózes 29:39.)

Xxx – Ezeket készítsétek el az Örökkévalónak ünnepeiteken. – xxx – [Az „Ezeket” arra] a dologra [utal], amelyek kötelezettségekként lettek meghatározva [az ezt megelőző versekben] .

Xxx – fogadalmaitokon [...] kívül. – xxx – Ha úgy határoznátok, hogy felajánlásokról tesztek fogadalmat – xxx – az ünnep során, – xxx – akkor ez egy pa-

¹⁹⁷ És az utolsó napon így szólt legbizalmasabb barátjához: „Készíts egy kisebb lakomát számomra, hogy egy ideig még élvezhessem a társaságodat.”

¹⁹⁸ 55b.

¹⁹⁹ 17.

rancsolat a kezetekben²⁰⁰. – xxx – Vagy: azokat a fogadalmi felajánlásokat és adományokat, – xxx – amelyekre az év során [bármikor] ígéretet tettetek, – xxx – hozzatok fel [a Szentélybe] a [szukot] ünnepen, – xxx – mivel esetleg nehéz lehet számotokra – xxx – visszazarándokolni Jeruzsálembe [egy másik alkalommal] , – xxx – hogy elhozzátok felajánlásaitokat, – xxx – s így végül meg is sérthetnétek a tilalmat, [amely így hangzik] : – xxx – „... ne halogasd [azt megfizetni].”²⁰¹

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה. (במדבר ל, א)

És elmondta Mózes Izráel fiainak mind aszerint, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 30:1.)

Xxx – És elmondta Mózes Izráel fiainak. – xxx – Ez [a vers egy pillanatra] félbeszakítja a témát, – xxx – jegyzi meg Rabbi Jismáél. – xxx – Mivel eddig a pontig – xxx – a Mindenütt Jelenváló szavait olvastuk, – xxx – a fogadalmakról szóló fejezet²⁰² pedig – xxx – Mózes szavaival kezdődik, – xxx – [egy pillanat erejéig] meg kell szakítani a témát, – xxx – hogy megjegyezzük: Mózes visszatért és ismertette ezt a fejezetet – xxx – az izraelitákkal. – xxx – Máskülönben arra lehetne következtetni, – xxx – hogy (Mózes) nem mondta el nekik ezt [az ünnepi áldozatokról szóló részt], – xxx – hanem szavait [rögtön] a fogadalmakról szóló fejezettel kezdte.²⁰³

²⁰⁰ Magyarán ezzel teljesítettetek egy parancsolatot.

²⁰¹ 5Mózes 23:22.

²⁰² A 4Mózes 30:2-től.

²⁰³ A Tóra gyakorta egyszerűen csak közli az Örökkévaló Mózeshez intézett szavait, de arról nem tesz említést, hogy Mózes ezeket az üzeneteket elismételte a nép előtt, feltételezi ugyanis, hogy az olvasót nem kell külön informálni arról, ami nyilvánvaló. Azonban itt, ahol az Örökkévaló Mózeshez intézett szavait közvetlen követik Mózesnek a néphez intézett szavai egy másik témával kapcsolatban, e megszakítás nélkül tévesen azt hihetnénk, hogy Mózes elmulasztotta megismételni előtük az Örökkévaló szavait. (Gur Árje)

מָטוֹת (4Mózes 30:2–32:42.)**A hetiszakasz tartalmából**

- Mózes közvetíti Izrael törzsfőinek a fogadalmak érvénytelenítését szabályozó törvényeket. (4Mózes 30:2–17.)
- A nép hadba vonul a midjániták ellen, így torolva meg rajtuk, hogy morálisan le akarták züllesztetni Izrael fiait, és a Tóra részletesen felsorolja, mennyi és miféle hadizsákmányt ejtettek, és azt hogyan osztották el a nép, a harcosok, a lévíták és a főpap között. Ennek kapcsán a Tóra megadja az edények kóserítésének ?kóserolásának? szabályait. (4Mózes 31.)
- Reuvén és Gád törzse (amelyhez később Menásé fél törzse is csatlakozik) igényt nyújtanak be a Jordántól keletre eső területekre, mivel elsőrendű legelőnek ítélik azokat jószágaik számára. Mózeset először feldühítik kérelmükkel, de aztán elnyerik beleegyezését, azzal a feltétellel, hogy először a többi fegyveressel együtt és azok élére állva meghódítják a Jordántól nyugatra eső területeket. (4Mózes 32.)

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־רֵאשֵׁי הַמָּטוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה. (במדבר ל, ב)

És szólt Mózes Izrael fiai törzseinek fejeihez, mondván: Ez az, amit megparancsolt az Örökkévaló. (4Mózes 30:2.)

רֵאשֵׁי הַמָּטוֹת – ...törzseinek fejeihez... – מִגִּזְרֵי הַכֹּהֵן לְנִשְׂאִים – Megtisztelte a törzsfőket – לְלִמְדָם תְּחִלָּה – azzal, hogy őket tanította először – לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – és [csak] utánuk Izrael fiait. – וּמִנֵּין שְׂאֵף שְׂאֵר הַדְּבָרוֹת כֵּן – És honnét tudjuk, hogy a többi kinyilatkoztatást is ilyen módon [adta át Mózes]? – תִּלְמוּד לומר – A Tóra ezért azt mondja:¹ – וַיָּשׁוּבוּ אֵלָיו – „... és visszatértek hozzá – אֶהְרֹן וְכָל הַנְּשִׂאִים בְּעֵדָה – Áron és mind a fejedelmek a gyülekezetben, – וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֵלֵיהֶם – és szólott hozzájuk Mózes. – וַאֲחֵרֵי כֵן נִגְשׂוּ כָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – Azután közeledtek hozzá Izrael összes fiai.” – וַיֹּמַר – Akkor hát miért látta helyesnek [a Szentírás, hogy a törzsfők megtiszteléséről] itt [külön] írjon, [ha amúgy is ez volt a gyakorlat]? – לָמַד – [Az, hogy a Szentírás ilyen különös szövegösszefüggésben tesz említést megtiszteltetésükről, arra utal, hogy különösen a fogadalmak terén volt kitüntetett a szerepük.] Azt tanítja ezzel [a Szentírás], – שֶׁהַפָּרָת נִדְרִים – hogy a [törzsfőknek hatalmukban állt egyénileg érvényteleníteni a fogadalmakat. Tehát a] fogadalmak érvényteleníthetők² – בְּיָחִיד

¹ 2Mózes 34:31-32.

² De hiszen Rási fentebb kijelentette, hogy a törzsfőket azért említi a szöveg, hogy ebből megtudjuk, hogy Mózes külön megtisztelte őket, itt ugyanakkor azt állítja, hogy a szöveg azt tanítja nekünk,

מִמְּחָה – egyetlen szakértő által. – וְאִם אֵין יְחִיד מִמְּחָה – Ahol egyetlen szakértő sincs, – תּוֹת בְּשִׁלְשׁוֹת הַדִּיּוֹטוֹת – [ott] a hatálytalanítás három [olyan] laikus révén történik, [akiknek van valamiféle alapvető ismeretük a fogadalmak érvénytelenítése terén].

– או יָכוֹל – Vagy talán lehetséges, – שְׁלֹא אָמַר מֹשֶׁה פְּרָשָׁה זוֹ – hogy nem mondta Mózes ezt a részt – אֶלָּא לְנִשְׂיָאִים בְּלִבָּר – csupán a törzsfőknek? [Ha a hasonló kifejezéseket összevetjük, akkor láthatjuk, hogy ez nem így van:] – וְנֹאמַר כֹּאן זֶה הַדְּבָר – „Ez az...,” hangzik el itt, – וְנֹאמַר בְּשִׁחֻטֵי חוּץ – és írva van [az áldozatok Szentélyen] kívüli levágásával kapcsolatban,³ hogy – זֶה הַדְּבָר – „...ez az [a dolog].” – מָה לְהֵלֵךְ נִאמְרָה – Amiképpen az Áronnak lett elmondva – וּלְבָנָיו – és fiainak – וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל – és Izráel minden fiának, – שֶׁנֹּאמַר – mint írva van:⁴ – דְּבַר אֶל אֶהְרֹן וְגו' – „Szólj Áronhoz, [és fiaihoz és Izráel minden fiához és mondd nekik: Ez az...],” – אַךְ זוֹ – אֶךְ זֶה – ugyanúgy ez is mindnyájukkal közölve lett.

xxx – Ez az [a dolog]. – xxx – Mózes [e szavakkal] prófétált: – xxx – „így szól az Örökkévaló: – xxx – Éjfélájban...”⁵, – xxx – és a többi próféta [is e szavakkal] prófétált: – xxx – „így szól az Örökkévaló.” – xxx – Mózes felülmúlta őket, – xxx – amennyiben ő [e szavakkal] prófétált: – xxx – „Ez az a dolog (vagy szó).” – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – [Az] „ez az [a dolog]” [kitétel] kizáró [jellegű], – xxx – ami azt tanítja nekünk, hogy a bölcs⁶ a „felmentés” kifejezés [valamely alakjával hatálytalanítja a fogadalmakat], – xxx – a férj pedig az „érvénytelenítés” kifejezés [valamely alakjával hatálytalanítja a felesége által tett fogadalmat], – xxx – követve

---

hogy a törzsfőknek hatalmukban állt egyénileg érvényteleníteni a fogadalmakat. Nyilvánvaló, hogy az első tanítás magában foglalja a másodikat. .

³ 3Mózes 17:2.

⁴ Uo.

⁵ 2Mózes 11:4. A „(xxx – ko ámár hásém...)” szó szerint: „Ezt mondta az Örökkévaló...” nem teljesen explicit, jelezve, hogy az isteni üzenet nem a legegységesebb és legszabatosabb formában lett feltárva a próféta előtt. Ez a prófétálásnak nem a legmagasabb szintje, de a többi próféta csupán ennyire volt képes, és, mi tagadás, maga Mózes is, mielőtt meg nem haladta őket. Am az explicit „ez az a dolog [amit megparancsolt az Örökkévaló]” azt jelzi, hogy az üzenet egyértelmű és szabatosan megfogalmazott formában lett átadva a prófétának. Ez a prófétálásnak az a kimagasló szintje, amelyre egyedül Mózes a próféták legnagyobbika volt képes. (*Mizráhi*. Lásd Maimonidész, *A Tóra alapjainak szabályai* 7. fejezet) Vagy: a prófétai látomás tisztasága annak céljától függött. Amikor a prófétai látomásban átadott üzenetet a népnek szánta az Örökkévaló, akkor mind a többi próféta, mind Mózes esetében a látomás homályos volt, és ilyenkor a Tóra a (xxx – ko ámár hásém) bevezetővel él. És amikor Mózes prófétaként azt közölte a fáraóval, hogy az Örökkévaló éjfélkor csapást fog mérni az egyiptomiakra, ezt is a (xxx – ko ámár hásém) kitételrel vezette be. Am amikor Mózes a Tóra örök parancsolatait vette át az Örökkévalótól, ez kristálytisza prófétai látomás keretében történt, és ezt a Tórában az „ez az a dolog” szóhasználat jelzi. (*Gur Árje*)

⁶ Az egyszemélyi szakértő vagy a három valamelyest hozzáértő laikusból álló testület.

az itt [alkalmazott] tórai nyelvezetet.⁷ – xxx – Ha felcserélik [egymással] a szóhasználatot, – xxx – akkor nincsen sem felmentés, sem érvénytelenítés.

אִישׁ כִּי־יִדַּר נָדָר לַיהוָה אֹהֶה־שָׁבַע שְׁבַעָה לְאָסֵר אֶסֶר עַל־נַפְשׁוֹ לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל־הַיֵּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה. (במדבר ל, ג)

Ha valaki fogadalmat tesz az Örökkévalónak, vagy esküt esküszik, hogy tiltást vesz magára, meg ne szegje szavát; a szerint cselekedjék, ami kijön a szájából. (4Mózes 30:3.)

נָדָר – ...fogadalmat... – הָאוֹמֵר – Aki kijelenti: – „הֲרִי עָלַי קוֹנָם” – „Íme legyen számomra akárcsak egy áldozat, [azaz ugyanúgy, ahogy egy áldozathoz nem nyúlhatok, legyen ez is a számomra ilyen,] – שְׁלֹא אוֹכֵל – hogy nem fogok enni, – אוֹ שְׁלֹא – hogyha arra esküszik, – אֶפְלוֹ נִשְׁבַּע – hogy *növélát* (elhullott állatot) fog enni, – אֲנִי – akkor is azt mondom rá: – כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּיו יַעֲשֶׂה – „...aszerint cselekedjék, ami kijön a szájából”? – תִּלְמוּד לומר – Ezért van írva: – לְאָסֵר אֶסֶר – **...tiltást vesz magára...**, – לְאָסֵר אֶת הַמִּתָּר – vagyis megtilthat magának egy olyan dolgot, amit szabad csinálnia, – וְלֹא לְהַתִּיר אֶת הָאֵסוּר – de nem engedhet meg magának valamit, ami tilos.

Xxx – meg ne szegje szavát. – xxx – [Ez ugyanazt jelenti,] mint [az, hogy] (xxx – *lo jöhálél dváro*),⁸ – xxx – [azaz] ne úzzön csúfot a [saját] szavából.

וְאִשָּׁה כִּי־תִדַּר נָדָר לַיהוָה וְאָסְרָה אֶסֶר בְּבֵית אָבִיהָ בְּנַעֲרִיהָ. (במדבר ל, ד)

És ha egy asszony tesz fogadalmat az Örökkévalónak, vagy kötelezettséget vállal atyja házában, leány korában... (4Mózes 30:4.)

בְּבֵית אָבִיהָ – ...atyja házában... – בְּרִשׁוֹת אָבִיהָ – amíg az apjához tartozik, – וְאֶפְלוֹ אִינָה בְּבֵיתוֹ – még akkor is, ha nincs az ő házában

⁷ Azt, hogy egy bölcs hatálytalaníthat egy fogadalmat, a következő versből vezetjük le: „... [az, aki fogadalmat tett], meg ne szegje szavát” (3. vers) Ő maga, vagyis, aki a fogadalmat tette, nem, csakis egy másik személy – a bölcs – mentheti őt fel adott szava alól, és érvényteleníthati a fogadalmat korlátozó hatályát. (*Hágigá* 10a.) Ez teljes felmentést implikál, ahol a fogadalmat szavai visszamenőlegesen hatálytalaníthatnak, mintha azokat az illető ki sem ejtette volna. Sőt, ha az illető esetleg megszegte adott szavát, mielőtt még fogadalmát a bölcs hatálytalanította volna, utólag ez a vétke is semmissé válik. Azt, hogy egy férj hatálytalaníthat egy a felesége által tett fogadalmat, a következő versből vezetjük le: „... [a férj] fölbontotta fogadalmát” (9. vers) Ebből arra következtetnek, hogy a fogadalmat az érvénytelenítés pillanatától hatályát veszti, de nem visszamenő érvénnyel. Ha adott szavát a feleség az érvénytelenítést megelőzően megszegte, a vétke megmarad. (Mizráhi, *Gur Árje*)

⁸ A (xxx – *hálél*), „megszentségtelenít, megcsúfolt” jelentésű gyökből. A ragozott alakból kiesett egy ל. (Mizráhi)

בְּנַעֲרֶיהָ – ...leány korában. – ולא קטנה – De nem kiskorában – ולא בוגרת – és ugyancsak nem *bogeret* korában (12 és fél évnél idősebb). – ושהקטנה אין נדרה נדר – Ugyanis a kiskorú fogadalma nem számít fogadalomnak, – והבוגרת אינה ברשותו של – a *bogeret* pedig már nincsen apja fennhatósága alatt, – להפר נדריה – így ő nem tudja feloldani fogadalmát. – ואי זו היא קטנה – És kit nevezünk kiskorúnak? – אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ – Azt mondják bölcseink: – נְדָרֶיהָ נִבְדָּקִין, אָחֵד, נְדָרֶיהָ נִבְדָּקִין – Egy leány fogadalmát 11 éves és 1 napos korától [egészen 12 éves koráig] meg kell vizsgálni: – אִם יָדָעָה – Ha már tudja, – אִם יָדָעָה – hogy Kinek teszi a fogadalmat – וְלִשְׁם מִי – vagy Kinek szentelte fel [adományát] – נְדָרָה נָדָר – akkor a fogadalma érvényes. – בַּת י"ב שָׁנָה וְיוֹם אֶחָד – Egy 12 éves és egy napos leány [fogadalmát viszont] – אֵינָה צְרִיכָה לְבַדֵּק – már nem szükséges megvizsgálni.

וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נְדָרָהּ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ וְהַחֲרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמּוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אֲסָרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם. (במדבר ל, ה)

...és atyja meghallja a fogadalmat vagy kötelezettséget, melyet magára vállalt, és atyja nem szól hozzá semmit, akkor érvényes minden fogadalma és érvényes minden kötelezettség, amit vállalt. (4Mózes 30:5.)

וְאִם־הִנִּיא אָבִיהָ אֶת־הָ בָּיּוֹם שָׁמַעוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וְיִהְיֶה־סֵלֶחָלָה פִּיהָ־נִיא אָבִיהָ אֶת־הָ. (במדבר ל, ו)

De ha atyja megtiltja neki, amely napon meghallja, semmiféle fogadalma vagy kötelezettsége, amelyet lelkére vett, nem érvényes; s az Örökkévaló megbocsát neki, mert atyja megtiltja neki. (4Mózes 30:6.)

Xxx – De ha atyja megtiltja neki. – xxx – Megtiltja neki fogadalma [megtartását] , – xxx – más szóval, érvényteleníti azt. – xxx – [Magamtól] nem tudnám, mit jelent ez a (xxx – *hánáá*),⁹ – xxx – ám amikor [a Tóra] azt mondja, – xxx – „Ha azonban a férje, amely napon meghallja, – xxx – megtiltja neki, akkor fölbontotta,”¹⁰ – xxx – ebből már következtethetsz rá, hogy a (xxx – *hánáá*) érvénytelenítést jelent. – xxx – [A kifejezés] egyszerű jelentése: megtagadni és elhárítani. – xxx – Hasonlóan: – xxx – „Miért térítenétek el [Izrael fiainak szívét]”¹¹ – xxx – és „az olaj fejemen¹² ne fordítsa el az én fejemet”¹³ – xxx – és „hogy éreztétek az én elfordulásomat,”¹⁴ – xxx – [azaz a büntetést,] amiért elfordultatok Tőlem.

⁹ Talán egyszerűen csak utasította a lányát, hogy szegje meg a fogadalmát – például a lány fogadalmát tett arra, hogy megtartóztatja magát a borivástól, az apja meg ráparancsolt, hogy igyék. (*Gur Árje*)

¹⁰ 9. vers.

¹¹ Azzal, hogy nem vagytok hajlandóak belépni az országba. (32:7.)

¹² Amellyel királlyá kentek fel, ne fordítsa el fejemet a dorgálástól.

וְהָיָה יִקְלַח לָהּ – ...az Örökkévaló megbocsát neki... – כִּירֵה בְּמֵה הַקְּתוּב מִדְּבָר – Kire utal [itt] a Szentírás? – בְּאִשָּׁה שֶׁנִּדְרָה בְּנִזְיֹר – Olyan asszonyra, aki názir-fogadalmat tett.¹⁵ – וְשָׁמַע בְּעֵלָהּ – Férje ezt meghallotta – וְהִפְרָה לָהּ – és érvénytelenítette, – וְהָיָה – de [az asszony] ezt nem tudta. – וְעוֹבְרֹת עַל נְדָרָה – [Az asszony] ezt követően megszegte fogadalmát az által, – וְשׂוֹתָה יַיִן – hogy bort ivott, – וְיִמְטָמָא לְמֵתִים – és tisztátalanná vált halott érintése révén. – זֶה הָיָה שֶׁצָּרִיכָה סְלִיחָה – Bűnbocsánatra van szüksége [bűnös szándéka miatt], – וְאָף עַל פִּי שֶׁהוּא מוֹפֵר – jöllehet [a fogadalma] érvénytelenített. – וְאִם הַמּוֹפְרִין – Már most, ha azoknak, akik[nek fogadalmi] érvénytelenítették, – צָרִיכִין סְלִיחָה – bűnbocsánatra van szükségük, – קָל וְחִמְרָה – mennyivel inkább [bűnbocsánatra van szükségük] azoknak, – לְשֵׁאִינָן מוֹפְרִין – akik[nek fogadalmi] nem lettek érvénytelenítve.

וְאִם־הָיָה תְּהִיָּה לְאִישׁ וְנִדְרָה עָלָיו אִם מִבְּטָא שֶׁפְּתִיחָה אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ. (במדבר ל, ז)

És ha férjhez megy és fogadalmi rajta vannak vagy ajkának kijelentése, mellyel kötelezte magát, (4Mózes 30:7.)

Xxx – És ha férjhez megy. – xxx – Ez egy áruszá-ra utal.¹⁶ – xxx – Vagy lehet, hogy egy *neszuá*-ra?¹⁷ – xxx – Amikor [a Tóra] azt mondja: – xxx – „És ha férje házában tett fogadalmat,¹⁸ – xxx – egy *neszuá*-ról beszél, – xxx – tehát itt egy áruszá-ról [kell, hogy szó legyen]. – xxx – [A vers] meg kívánja különböztetni őt¹⁹ [a *neszuá*-tól], – xxx – amennyiben [az áruszá] apja és férje – xxx – [együttesen] érvénytelenítik a fogadalmát. – xxx – Ha az apa érvénytelenítette, de a férj nem, – xxx – vagy a férj, de az apa nem, – xxx – akkor nincs érvénytelenítés, – xxx – és magától értetődik, – xxx – [hogy a fogadalom nem érvénytelenítődik,] ha egyikük [verbálisan] helybenhagyja [a fogadalmat, még ha a másik érvényteleníti is azt].²⁰

Xxx – és fogadalmi rajta vannak. – xxx – [Ez azt jelenti,] hogy az apja házában tett fogadalmakat,²¹ – xxx – és az apja nem hallotta azokat, – xxx – így azok nem lette sem érvénytelenítve, – xxx – sem helybenhagyva.²²

¹³ Zsoltárok 141:5.

¹⁴ 14:34.

¹⁵ Lásd 4Mózes 6.

¹⁶ Az áruszá egy olyan nő, aki a házasságkötés *éruzin* (tk. jegyesség) szakaszában tart, amikor a párt már férjnek és feleségnek tekintik, de még nem élnek egy fedél alatt, és nem élnek házaseletet egymással.

¹⁷ A *neszuá* olyan nő, aki már átesett a házasságkötés beteljesített *niszuin* stádiumán. Beköltözött férje otthonába, és a pár házaseletet él egymással.

¹⁸ 11. vers.

¹⁹ Vagyis az áruszá-t.

²⁰ Nödárim 67a.

²¹ Vagyis akkor, amikor még az apja fennhatósága alatt volt.

וְשָׁמַע אִישׁוֹ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהִתְחַיֵּשׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וְאָסְרָהּ אֲשֶׁר־אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ יָקָמוּ. (במדבר
ל, ח)

...és a férje meghallja és hallgat hozzá, amely napon hallja, akkor érvényesek fogadalmai és kötelezettségei, melyeket magára vállalt. (4Mózes 30:8.)

Xxx – és a férje meghallja... – xxx – Itt van neked [a döntés], – xxx – hogy ha a férj helybenhagyja [a fogadalmat], akkor az érvényben marad.²³

וְאִם בְּיוֹם שָׁמַע אִישׁוֹ יָנִיא אוֹתָהּ וְהִפִּיר אֶת־נְדָרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִכְּטָא שְׁפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָהּ
עַל־נַפְשָׁהּ וִיהִי יִסְלַח־לָהּ. (במדבר ל, ט)

Ha azonban a férje, amely napon meghallja, megtiltja neki, akkor fölbontotta fogadalmát, mely rajta van, vagy ajkának kijelentését, mellyel kötelezte magát, és az Örökkévaló megbocsát neki. (4Mózes 30:9.)

Xxx – akkor fölbontotta fogadalmát, mely rajta van. – xxx – Talán még akkor is, ha az apa nem bontotta fel azt? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: – xxx – „leány korában, atyja házában,”²⁴ – xxx – [ami azt implikálja, hogy] mindaddig, amíg fiatal, – xxx – atyja fennhatósága alatt áll.²⁵

וְנָדַר אֶלְמָנָה וְגֵרוּשָׁה כָּל אֲשֶׁר־אָסְרָהּ עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ. (במדבר ל, י)

De özvegy, vagy elvált asszony fogadalma és minden, amivel kötelezte lelkét, maradjon érvényben. (4Mózes 30:10.)

...minden, amivel kötelezte lelkét, maradjon érvényben... – אֲשֶׁר אָסְרָהּ עַל נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ – Mivel nincs sem az apa fennhatósága alatt, – וְכִּי־אִינָהּ בְּרִשׁוֹת הָאָב – sem a férj fennhatósága alatt. – וְלֹא בְּרִשׁוֹת הַבַּעַל – אָבֻל – A Szentírás egy házasság után megözvegyült [asszonyról] beszél,²⁶

²² Ha az apa ezeket a fogadalmakat még az *éruszin*-t megelőzően érvénytelenítette vagy helybenhagyta volna, e tette végleges lett volna, s így a férj később nem lett volna képes megváltoztatni a fogadalmak státuszát. (*Mizráhi, Mászkil löDávid*)

²³ Egy teljes napi hallgatás hallgatólagos jóváhagyást jelent. (*Mizráhi*)

²⁴ 17. vers.

²⁵ *Kötubot* 46b. A 4. vers egyszer már kijelentette, hogy az apának csak addig van joga érvényteleníteni a lánya fogadalmát, amíg az kiskorú és még az apja házában él. A 17. vers azért ismétli meg ezt a megállapítást, hogy megtanítsa nekünk: mindaddig, amíg a lány atyja fennhatósága alatt áll, nem lehet szó fogadalom érvénytelenítéséről az atya részvétele nélkül. Még ha a lány *áruszá* lesz is, a férje egyedül nem érvénytelenítheti semmilyen fogadalmát. (*Mizráhi, Szifté Háhámim*)

²⁶ Illetve egy még hajadon *bogeret*-ről, aki nagykorúvá érven, kikerül apja fennhatósága alól, és maga lesz felelős a fogadalmi betartásáért.

מֵת – ám egy eljegyzés után megözvegyült [asszony esetében], – אֶלְמָנָה מִן הָאָרוּסִין – amikor meghal a vőlegény, – נְתוּנָה וְחֻרְהָ רְשׁוּת לָאָב – az ő fennhatósága visszaszáll az apára.

וְאִם־כִּית אִישָׁה נָגְרָה אֲרָאָסְרָה אֶסְרַר עַל־נַפְשָׁהּ בְּשִׁבְעָה. (במדבר ל, יא)

És ha férje házában tett fogadalmat, vagy esküvel vállalt magára kötelezettséget, (4Mózes 30:11.)

Xxx – És ha férje házában tett fogadalmat. – xxx – A Tóra [itt] egy neszuá-ra utal.²⁷

וְשָׁמַע אִישָׁה וְהִחֲרַשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֶתָּה וְקָמוּ כָּל־נַדְרֶיהָ וְכָל־אֶסְרָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יִקּוּם. (במדבר ל, יב)

...és férje meghallja és hallgat és nem tiltotta meg neki: akkor állanak mind a fogadalmi és minden kötelezettség, melyet magára vállalt, álljon. (4Mózes 30:12.)

וְאִם־דָּפַר יָפַר אֶתָּם | אִישָׁהּ בְּיָוֵם שָׁמַעוּ כָּל־מוֹצָא שְׁפִתֶיהָ לְנַדְרֶיהָ וְלֹא־סָר נַפְשָׁהּ לֹא יִקּוּם אִישָׁהּ הַפֶּלֶם וַיִּהְיֶה יִסְלַח־לָהּ. (במדבר ל, יג)

Ha azonban férje fölbontja azokat, amely napon meghallja, akkor bármi jött ki ajkán, akár fogadalmi, akár lelkének kötelezettsége, ne álljon, férje fölbontotta azokat és az Örökkévaló megbocsát neki. (4Mózes 30:13.)

כָּל־נֶדֶר וְכָל־שְׁבַעַת אֶסְרַר לְעֵנֵת נַפְשׁ אִישָׁהּ יִקְיָמוּ וְאִישָׁהּ יִפְרְנוּ. (במדבר ל, יד)

Minden fogadalmat és minden kötelező esküt, amely a lelket sanyargatja, férje megerősíthet és férje felbonthat. (4Mózes 30:14.)

Xxx – Minden fogadalmat és minden kötelező esküt, amely a lelket sanyargatja. – xxx – Mivel elhangzott, hogy a férj érvénytelenítheti [a fogadalmat], – xxx – ebbe talán minden fogadalom beletartozik? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: – xxx – „amely a lelket sanyargatja.”²⁸ – xxx – [A

²⁷ Aki fölött egyedül a férjének van fennhatósága. A Tóra ezt a témakört a következő sorrendben tárgyalja: A 4-6. vers az apa lánya fölött gyakorolt fennhatóságát tárgyalja; a 7-9. vers a férjnek az áruszá fölött az apával együttesen gyakorolt fennhatóságát tárgyalja; a 10. vers a független nő fogadalmait tárgyalja; a 11-16. vers a férjnek a neszuá fölött kizárólagosan gyakorolt fennhatóságát tárgyalja. (Gur Árje)

²⁸ Nem enni, nem inni, stb. (Mizráhi)

férj] csak azokat a fogadalmakat érvénytelenítheti, – xxx – amelyek a lelket sanyargatják.^{29 30} – xxx – Ezeket a Nödárim traktátus magyarázza el.³¹

וְאִם־הִחֲרַשׁ יְחִירִישׁ לָהּ אִישָּׁ מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהַקִּים אֶת־כָּל־נִדְרֶיהָ אִן אֶת־כָּל־אֶסְרֶיהָ אֲשֶׁר עָלֶיהָ
הַקִּים אֲתָם כִּי־הִחֲרַשׁ לָהּ בְּיוֹם שְׁמֻעוֹ. (במדבר ל, טו)

De ha férje hallgat hozzá napról napra, akkor megerősíti minden fogadalmát vagy minden kötelezettségét, melyek rajta vannak; megerősítette azokat, mert hallgatott, amely napon meghallotta. (4Mózes 30:15.)

Xxx – napról napra. – xxx – Hogy ne mondhasd, – xxx – [hogy a férje] huszonnégyszer át [érvénytelenítheti a felesége fogadalmát] – xxx – ezért mondja [a Tóra], hogy „napról napra,” – xxx – tanítandó, hogy csupán napszálltaig érvénytelenítheti.³²

וְאִם־הִפְרָן יִפְרָן אֲתָם אֶחָדִי שְׁמֻעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עוֹנָהּ. (במדבר ל, טז)

De ha fölbontja azokat, miután meghallotta, ő viselje a bűnét. (4Mózes 30:16.)

Xxx – miután meghallotta. – xxx – Miután hallotta és helybenhagyta, mondván: „Jóváhagyom,”³³ – xxx – majd visszakozott és érvénytelenítette [a felesége] számára [a fogadalmat] – xxx – akár ugyanaznap.

וְנָשָׂא אֶת עוֹנָהּ – ...Ő viselje a bűnét. – [Ha azt a benyomást kelti a feleségében, hogy érvénytelenítette a fogadalmát, akkor] ő áll a helyére [ha ebben a hitben az asszony megszegi fogadalmát]. – לְמַדְרֵנוּ מִכָּאן – Ebből megtudjuk, –

²⁹ Érvénytelenítheti továbbá azokat a fogadalmakat is, amelyek kihatnak a házasságukra; ilyen például az, ha a feleség arra tesz fogadalmat, hogy nem fog szépitőszereket használni, vagy nem fog házasetet élni, stb. (Nödárim 79b.)

³⁰ Szifri 27. A Szifri az apa fogadalom-érvénytelenítési jogát is korlátozza a bánat és gyöttelelem okozó fogadalmakra. Rási azonban erről nem szól. Rási nyilvánvalóan úgy érzi, hogy a Szifri véleménye nincs érvényben, mivel azt a Talmud nem idézi. (Mizráhi, lásd Náchmanidész a Nödárim 11:1-hez)

³¹ 79a.

³² A Nödárim 76b. ezt az „amely napon hallja” (8. vers) szövegrészből vezeti le, és nem a mi versünkben. Rási nyilvánvalóan arra gondol, hogy versünk nem mondta azt, hogy „egy napig,” ami egyértelműen azt jelentette volna, hogy huszonnégyszeréig. (Gur Árje) A „napról napra” érthető úgy, hogy „attól a naptól kezdődően, hogy hallotta, a következő nap elejéig” – azaz napszálltaig. (Mizráhi)

³³ Érvénytelenítése eredménytelen. Ha azonban csupán hallgatott, akkor később sikeresen érvényteleníthette felesége fogadalmát. Mivel versünk nem szól arról, hogy a nap véget ért volna, feltételezzük, hogy nem ért véget. Csakis egy teljes napig tartó hallgatás jelent hallgatólagos beleegyezést (15. vers), így ha csupán hallgatott volna, az ezt követő érvénytelenítés eredményes lett volna. (Gur Árje)

וְשֶׁהַגּוֹרֵם תְּקֻלָּה לְחִבְרוֹ – hogy aki felebarátja bukását okozza, [azaz bűnbe sodorja,] –
 הוּא נִכְנָס תַּחֲתֵיו לְכָל עֲנָשִׁין – arra minden büntetés rászáll.

אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בְּנִעֻרֶיהָ בֵּית אָבִיהָ.
 (במדבר ל, יז)

Ezek a törvények, melyeket megparancsolt az Örökkévaló Mózesnek férje és feleség között, atya és leánya között leánykorában, atyja házában.
 (4Mózes 30:17.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לְאָמְרוֹ. (במדבר לא, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 31:1.)

נִלְמַד נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַמִּדְיָנִים אַחַר תְּאֵקֶף אֶל־עַמִּידָהּ. (במדבר לא, ב)

Állj bosszút Izráel fiaiért a midjánitákon, azután betérsz majd népeidhez.
 (4Mózes 31:2.)

...a midjánitákon. – És nem a moábitákon,³⁴ – שֶׁהַמּוֹאֲבִים נִכְנָסוּ לְדָבָר מִחֻמַּת יְרָאָה – a moábiták ugyanis csak félelemből mentek bele a dologba.³⁵ – שֶׁהָיוּ יְרָאִים מֵהֶם – Félték tőlük (az izraelitáktól), – שִׁיְהִיוּ שׁוֹלֵלִים – Ugyanis [Moábbal kapcsolatban] csak azt mondja az Írás:³⁶ – „Ne tá-madd meg háborúval [Moábot].” – אֶבֶל מִדְיָנִים – A midjániták ugyanakkor – נִתְעַבְרוּ – egy olyan vita miatt bőszerűek fel, – נִתְעַבְרוּ – amihez nem volt semmi közük. [Azaz ellenségesen viszonyultak Izraelhez, holott annak nem volt semmiféle összetűzése velük.]

דָּבָר אַחַר – Egy másik magyarázat: – מִפְּנֵי שְׁתֵּי פְרִידוֹת טוֹבוֹת – [Ne állj bosszút a moábitákon] két erényes galamb miatt, – שִׁישׁ לִי לְהוֹצִיא מֵהֶם – akiket belőlük származtatok majd: – רוּת הַמּוֹאֲבִיָּה – [az egyik] Rut, a moábita, [aki betért, és a későbbi Dávid király dédanyja volt,]³⁷ – וְנִעְמָה הָעַמּוֹנִית – [a másik pedig] Náámá,³⁸ az ámmonita.³⁹

³⁴ A moábiták és midjániták Moáb kezdeményezésére, közösen felfogadták Bileámot, hogy átkozza meg Izráelt (4Mózes 22:4.). Azt várnánk, hogy ezért a bűnért a moábitáknak jóval nagyobb felelősséget kell viselnie, mint a midjánitáknak.

³⁵ Uo. 22:3.

³⁶ 5Mózes 2:9.

³⁷ Rut 4:22.

³⁸ Ő Salamon felesége volt és Rechávámnak, Salamon fiának, Júda első királyának anyja.

³⁹ Az 5Mózes 2:19. az Ámmon elleni harci cselekményeket is tiltja.

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם לֵאמֹר הִקְלַצְוּ מֵאִתְּכֶם אַנְשִׁים לְצַבָּא וַיְהִיו עַל־מִדְיָן לְתַת נִקְמַת יְהוָה בְּמִדְיָן. (במדבר לא, ג)

És szólt Mózes a néphez, mondván: fegyvereztetek fel magatok közül férfiakat a hadra, hogy menjenek Midján ellen, hogy végrehajtsák az Örökkévaló bosszúját Midjánon. (4Mózes 31:3.)

Xxx – És szólt Mózes... – xxx – Noha hallotta, hogy a halála – xxx – ettől a dologtól függ, – xxx – ő mégis örömmel cselekedett, és nem késlekedett.⁴⁰

Xxx – fegyvereztetek fel. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja.⁴¹ – xxx – [A (xxx – *héhálcu*) kifejezést] ugyanabban az értelemben [használja a szöveg], mint a (xxx – *hálucé cává*)⁴² [szövegrész (xxx – *hálucé*) szavát].

Xxx – férfiakat. – xxx – Erényes férfiakat.⁴³ – xxx – Hasonlóan: „Válogass ki nekünk férfiakat”⁴⁴ – xxx – és „bölcs és ismert férfiakat.”⁴⁵

Xxx – az Örökkévaló bosszúját. – xxx – Mert amikor bárki Izrael ellen van, – xxx – az olyan, mintha a Szent, Áldott Ő, ellen lenne.⁴⁶

אַלְף לַמַּטֵּה אַלְף לַמַּטֵּה לְכָל מַטֵּוֹת יִשְׂרָאֵל תִּשְׁלַחוּ לְצַבָּא. (במדבר לא, ד)

Ezret-ezret mindegyik törzsből, Izrael minden törzéből küldjétek a háborúba. (4Mózes 31:4.)

Xxx – Izrael minden törzsből. – xxx – Ebbe Lévi törzse is beletartozik.

וַיִּמְסְרוּ מֵאִלְפֵי יִשְׂרָאֵל אַלְף לַמַּטֵּה שְׁנַיִם־עָשָׂר אַלְף חֲלוּצֵי צַבָּא. (במדבר לא, ה)

És átadattak Izrael ezrei közül ezren mindegyik törzsből: tizenkétezer, hadra fölfegyverkezve. (4Mózes 31:5.)

⁴⁰ AZ Örökkévaló arra kérte Mózeset, hogy azonnal álljon bosszút a midjánitákon. Ő később is teljesíthette volna az Örökkévaló parancsát, és ezzel meghosszabbíthatta volna a saját életét. Ő mindazonáltal, örömet lelve abban, hogy teljesítheti az Örökkévaló parancsát, tüstént hadba szólította az izraelitákat, hogy támadást intézzenek Midján ellen.

⁴¹ (xxx – *zrizu*), azaz „fegyvereztétek fel.”

⁴² 5. vers. „hadra fölfegyverkezve”

⁴³ Tánhumá 3. Máskülönben a „férfiakat” fölösleges lenne, hiszen a nők nem szoktak háborúzni. (Szifté Háhámim)

⁴⁴ Hogy megütközzenek Ámálékkal. 2Mózes 17:9.

⁴⁵ A törzsfőket. 5Mózes 1:15.

⁴⁶ A 2. versben az Örökkévaló ezt parancsolja Mózesnek: „Állj bosszút Izrael fiaiórt,” versünkben azonban Mózes az „Örökkévaló bosszújáról” beszél. Ez azt jelzi, hogy a kettő egy és ugyanaz. (Máskil lóDávid). Rási hasonló okfejtéssel él fentebb, a 10:35-höz (s.v. (xxx – *mösánehá*)) valamint a 2Mózes 15:7-hez (s.v. (xxx – *táárosz kámehá*)) fűzött kommentárjában.

Xxx – És átadattak. – xxx – Ez arról tájékoztat téged, [mily] dicséretreméltók [is] – xxx – Izrael pásztorai⁴⁷, – xxx – mily becsesek is ők Izrael számára. – xxx – Mielőtt hallottak volna [Mózes] haláláról, – xxx – mit mondott [Mózes]? – xxx – „Még kevés híja és megköveznek!”⁴⁸ – xxx – Mégis, amikor meghallották, hogy Mózes halála – xxx – a Midjánon való bosszúállástól függ, – xxx – nem voltak hajlandók [hadba] vonulni addig, – xxx – amíg akaratum ellenére át nem adták őket.

וַיִּשְׁלַח אֶתְּכֶם מֹשֶׁה אֶלְּךָ לְמַטֵּה לְצַבָּא אַתֶּם וְאֶתְּפִינְחָס בְּדֹאֲלֵעֶזֶר הַפְּהֵן לְצַבָּא וְכִלֵּי הַקְּרָשׁ וְחֻצְצֹרוֹת הַתְּרוּעָה בְּיָדוֹ. (במדבר לא, ו)

És Mózes elküldte őket, ezret törzsenként a hadba, őket és Pinchászt, Elázár kohénna fiaát a hadba, és a szent edények és a harsogó trombiták a kezében. (4Mózes 31:6.)

...őket és Pinchászt... – מגיד – Ebből azt tudhatjuk meg, – **אתם ואת פינחס** – hogy Pinchász egymaga felért mindenkivel.

– **וּלֹא הֵלֵךְ אֶלְעֶזֶר** – és nem Elázár? – **אֶמַר הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – Azt mondta Isten: – **מִי שֶׁהִתְחִיל בְּמִצְוָה** – Aki elkezd egy *micvát*, – **שֶׁהֲרֵג כְּזָבִי בֵּת צוּר** – hogy megöli Kozbi bāt Cur-t, – **יְגַמֹּר** – ő is fejezze be!

– **דָּבָר אֲחֵר** – Egy másik magyarázat: – **שֶׁהֵלֵךְ לְנֶקֶם נִקְמַת יוֹסֵף** – Azért ment, hogy megbosszúlja Józsefet, – **אָבִי אִמּוֹ** – anyjának apját, – **שֶׁנֶּאֱמַר** – mert írva van:⁴⁹ – „A Midjaniták pedig eladták őt [Józsefet]...”. – **וּמִנֵּין** – És honnan tudjuk, – **שֶׁהִיְתָה אִמּוֹ שֶׁל פִּינְחָס מִשֵּׁל יוֹסֵף** – hogy Pinchász anyja Józseftől származik? – **שֶׁנֶּאֱמַר** – Mert írva van:⁵⁰ – „...Putiél lányai közül való...”, – **וּמִזֶּרַע יִתְרוֹ** – vagyis Jitrótól származik. – **שֶׁפִּטְטִים עֲגָלִים לְעִבּוּדָה זָרָה** – [A héber *putiél* szó ugyanis két dologra utal: önmegtartóztatás és hízlalás. Jitro volt pedig az,] aki bálványimádásra hízlalt borjúkat, – **וּמִזֶּרַע יוֹסֵף** – és Józseftől, – **שֶׁפִּטְטִים בְּיָצְרוֹ** – aki megtartóztatta magát [Potifár feleségénél].⁵¹

– **דָּבָר אֲחֵר** – Egy további magyarázat: – **שֶׁהִיְתָה מְשִׁיחַ מִלְחָמָה** – [Azért ment Pinchász, mert] ő volt az [a kohén], aki fel volt szentelve, hogy [elől] menjen a háborúban.⁵²

Xxx – és a szent eszközök. – xxx – Ez a frigyládára és az arany fejdíszre utal.⁵³ – xxx – Mivel Bil’ám velük⁵⁴ volt, – xxx – és varázslat segítségével elrepítette

⁴⁷ Azaz vezetői.

⁴⁸ 2Mózes 17:4.

⁴⁹ 1Mózes 37:36.

⁵⁰ 2Mózes 6:25.

⁵¹ 1Mózes 39.

⁵² Lásd 5Mózes 20:2.

Midján királyait, – xxx – és ő maga is velük repült, – xxx – [Pinhász] odamutatta nekik az arany fejdísz, – xxx – amelyre fel volt vésve az Isteni Név, – xxx – és ők lezuhantak. – xxx – Ezért áll [a Tórában szó szerint az, hogy]: „megöltjeik(en/re),”⁵⁵ – xxx – a midjánita királyokra vonatkozóan, – xxx – [ugyanis] a levegőből rázuhantak a megöltjeikre. – xxx – Bil’ámmal kapcsolatban is ezt mondja [a Tóra] : – xxx – „...a többi lemészároltakkal együtt,”⁵⁶ – xxx – Jósua könyvében.

Xxx – a kezében. – xxx – A birtokában.⁵⁷ – xxx – Hasonlóan:⁵⁸ „és elvette tőle⁵⁹ egész országát.”

וּיִצְבְּאוּ עַל־מִדְיָן כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וַיְהִי וַיִּהְיוּ כָּל־זָכָר. (במדבר לא, ז)

És hadba vonultak Midján ellen, amint megparancsolta az Úr Mózesnek és megölték minden férfit. (4Mózes 31:7.)

וְאֶת־מַלְכֵי מִדְיָן הָרְגוּ עַל־חַלְלֵיהֶם אֶת־אֲנִי וְאֶת־רְקִים וְאֶת־צֹר וְאֶת־חֹר וְאֶת־רַבֵּעַ וְקַמְשָׁת מַלְכֵי מִדְיָן וְאֶת־בְּלָעַם בְּדַבְעֹר הָרְגוּ בְּתַרְבּוּ. (במדבר לא, ח)

És megölték Midján királyait a többi megöltekkal: Evit, Rekemet, Cúrt, Húrt és Revát, Midján öt királyát s Bileámot, Beór fiát megölték karddal. (4Mózes 31:8.)

Xxx – Midján öt királyát. – xxx – Hát nem látom [magam is], hogy a Tóra ötöt sorol fel? – xxx – Miért kell hát [külön] megemlíteni, hogy „öt”? – xxx – Nyilvánvalóan azért, hogy megtudjuk, mindnyájan egyenlő mértékben konspiráltak [Izrael ellen], – xxx – és [ezért] egyenlő mértékben is bűnhődtek. – xxx – Bil’ám odament [Midjánhoz], hogy megkapja jutalmát – xxx – azért a huszonnégyezerért, – xxx – akiket leterített Izraelből a tanácsa segítségével.⁶⁰ – xxx – Elment Midjától

⁵³ Mind a frigyládát (4:20), mind pedig az arany fejdísz (2Mózes 28:36) szentnek nevezi a Tóra. (Sziifté Háhámim)

⁵⁴ A midjánitákkal.

⁵⁵ 8. vers. A vers azt, hogy „megöltjeikkel együtt,” úgy fejezi ki, hogy (xxx – *ál hálöléhem*), és nem pedig úgy, hogy (xxx – *im hálöléhem*), ugyanis azt, hogy (xxx – *ál hálöléhem*), úgy is lehet érteni, hogy „megöltjeiken” vagy „megöltjeikre.”

⁵⁶ „Bil’ámot, Beór fiát, a jóst is fegyverrel ölték meg Izrael fiai a többi lemészároltakkal együtt.” Jósua 13:22.

⁵⁷ Pinhász nem tarthatta szó szerint a kezében ezeket az eszközöket. (Sziifté Háhámim)

⁵⁸ 21:26.

⁵⁹ (xxx – *mijádo*): szó szerint „kezeből,” de ez természetesen csupán képletesen értendő; tényleges jelentése: „tőle/a birtokából.”

⁶⁰ A moávita király, Bálák, jutalmat ígért Bil’ámnak (22:17.), Midján király nem. Moáv királya azonban félelemből cselekedett, Midján pedig gyűlöletből (lásd a 2. vershez fűzött Rási-kommentárt). Bil’ám úgy érezte, hogy Midján készségesebb lesz majd az ő megjutalmazásában. (Gur Árje)

Izrael fiaihoz, – xxx – és gonosz tanáccsal szolgált Izrael számára.⁶¹ – xxx – Azt mondta nekik: „Amikor – xxx – hatszázezeren voltatok, nem tudátok legyőzni őket, – xxx – most meg tizenkétezeren jöttök csatázni [velük]?” – xxx – [Az izraeliták] megadták neki a jutalmát⁶² teljes egészében, – xxx – nem rövidítették meg semennyivel.

בְּחָרֵב – ...karddal. – הוא כָּאֵל יִשְׂרָאֵל – Izrael ellen tört, – וְהִחֲלִיף אֲמֵנוֹתָו – felváltva mesterségét az övékével, – שְׂאִין נוֹשְׁעִים אֶלָּא בְּפִיהֶם – mert ők (Izrael) csupán a szavak [erejével] arathatnak diadalt, – עַל יְדֵי תַפְלָה וּבִקְשָׁה – [azaz] ima és könyörgés révén. – וְכֹא הוּא וְתַפֵּשׁ אֲמֵנוֹתָם – Ő (Bileám) jött, vette az ő mesterségüket, – לְקַלְלֵם בְּפִיו – és megátkozta őket szájával. – אַף הֵם כָּאוּ עֲלָיו – Ezért hát ők is ellene törtek, – וְהִחֲלִיפוּ אֲמֵנוֹתָם – felváltva mesterségüket – בְּאֲמֵנוֹת הָאֵמוֹת – a népekével, – שְׂבָאִין בְּחָרֵב – akik karddal törnek [ellenségeikre], – מִיִּשְׂרָאֵל – mint írva van [az áldásban, amelyben Ézsau részesült]:⁶³ – וְעַל חֶרֶבְךָ תֵּחִיָּה – „Kardod után élsz.”⁶⁴

וַיֵּשְׁבוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־נְשֵׁי מִדְיָן וְאֶת־טַפָּם וְאֵת כָּל־בְּהֵמָתָם וְאֶת־כָּל־מִקְנֵיהֶם וְאֶת־כָּל־חֵילֵם בְּזִוּוֹ.
(במדבר לא, ט)

És Izrael fiai fogva vitték Midján nőit, gyermekeiket és minden barmukat és minden nyájukat az egész vagyonukat zsákmányul vitték. (4Mózes 31:9.)

וְאֵת כָּל־עָרֵיהֶם בְּמוֹשְׁבֵיהֶם וְאֵת כָּל־טִירָתָם שָׂרְפוּ בְּאֵשׁ. (במדבר לא, י)

És minden városukat, amelyben laktak és minden telepüket fölégették tűzzel. (4Mózes 31:10.)

Xxx – telepüket. – xxx – Nótáriusaik lakóhelyét. – xxx – [A (xxx – *tírotám*) kifejezés olyan] lakóhelyet jelöl, – xxx – amelyeket törvénytudó papi személyek [számára építettek].⁶⁵ – xxx – Egy másik értelmezés: – xxx – A szó a fejedelmek számára épített lakóhelyeket jelöl, – xxx – amint a Targum [Jonátán] is így fordítja a „a filiszteusok városfejedelmeinek”⁶⁶ [szövegrészt]: – xxx – (xxx – *turné flistáé*).⁶⁷

⁶¹ Máskülönbem nem lett volna indokolt kivégezniük, hiszen csupán arra kaptak parancsot, hogy keljenek hadra Midján ellen. (*Mizráhi*)

⁶² Azaz kivégezték őt, mivel „üldözőnek” ((xxx – *rodéf*)) számított, vagyis olyasvalakinek, akinek a tettei veszélyeztetik mások életét. Ugyanis demoralizáló tanácsa a háború elvesztését és a harcosok halálát okozta volna. (*Gur Árje*)

⁶³ 1Mózes 27:40.

⁶⁴ Lásd a 4Mózes 22:23-hez írt Rási-kommentárt.

⁶⁵ A (xxx – *tírotám*) a (xxx – *notér*), „tart/megtart” szóból ered; vagyis ezekbe a fényűző épületekbe a törvény megtartói, őrzői lettek elszállásolva.

⁶⁶ 1Sámuel 6:4.

⁶⁷ E szerint az értelmezés szerint a (xxx – *tírotám*) a (xxx – *torán*), „fejedelem” szóból ered.

וַיִּקְחוּ אֶת־כָּל־הַשָּׁלַל וְאֵת כָּל־הַמִּלְקוֹחַ בְּאֶדָם וּבַבְּהֵמָה. (במדבר לא, יא)

És elvitték az egész zsákmányt és az egész ragadmányt, embert és baromot. (4Mózes 31:11.)

וַיִּקְחוּ אֶת כָּל הַשָּׁלַל וְגו' – **És elvitték az egész zsákmányt...** – מגיד – Ebből megtudjuk, – וְגו' – שֶׁהָיוּ כְּשָׂרִים וְצַדִּיקִים – hogy lelkiismeretesek és erényesek voltak, – וְגו' – לְשִׁלּוּחַ יָד בַּבְּזָה שֶׁלֹּא בְרִשׁוֹת – felette álltak a tolvajlás gyanújának, – וְגו' – נְחֻשְׁדוּ עַל הַגָּזוּל – [vagyis nem] tulajdonítottak el engedély nélkül [semmit] a zsákmányból, – וְגו' – שֶׁנֶּאֱמַר – mint írva van: – וְגו' – אֵת כָּל הַשָּׁלַל וְגו' – „...az egész zsákmányt...”. – וְגו' – וְעַלֵּיהֶם מִפְּרִשׁ בְּקַבְּלָהּ – „Két fogorod, mint az anyajuhok nyája...”; – וְגו' – שְׁנֵי קַעְדָר הָרַחֲלִים וְגו' – [azaz] még harcosaitok is mind igazak.

שָׁלַל – ...**zsákmány**... – הֵן מִטְּלָטְלִין – Ez azokra az ingóságokra utal, – שָׁלַל – מִלְּבוּשׁ וְתַכְשִׁיטִין – amely [többnyire] ruházatból és ékszerekből állt. – בְּזוּ – ...**préda**⁶⁹ ... – הוּא בִּזְתָּ מִטְּלָטְלִין – Példaként elorzott ingóságokra, – שְׁאֵינָם תַּכְשִׁיטִין – amelyek nem díszek. – מִלְּקוֹחַ – ...**ragadmány**... – אָדָם וּבְהֵמָה – ember és barom. – וְגו' – וּבְמִקּוֹם שֶׁכָּתוּב שָׁבִי אֶצֶל מִלְּקוֹחַ – Amikor a „fogoly” a „préda” mellett szerepel, – וְגו' – בְּאֶדָם – akkor a „fogoly” az emberekre, – וְגו' – וּמִלְּקוֹחַ בַּבְּהֵמָה – a „préda” pedig a baromokra utal.

וַיָּבֵאוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־עַנַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשָּׁבִי וְאֶת־הַמִּלְקוֹחַ וְאֵת־הַשָּׁלַל אֶל־הַמַּחֲנֶה אֶל־עַרְכָת מוֹאָב אֲשֶׁר עַל־יַרְדֵּן יַרְחוֹ. (במדבר לא, יב)

És elhozták a foglyokat, a ragadmányt és a zsákmányt Mózeshez és Eleázár paphoz és Izráel fiai egész községéhez a táborba, Móáb síkságaira, amelyek Jerihóval szemben, a Jordánon innen vannak. (4Mózes 31:12.)

וַיָּבֵאוּ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְכָל־נְשֵׂי־הָעֵדָה לְקִרְיָתָם אֶל־מַחֲנֶה לְמַחֲנֶה. (במדבר לא, יג)

És kimentek elébük Mózes, Elázár, a pap, és a község fejedelmei mind a táboron kívülre. (4Mózes 31:13.)

Xxx – És kimentek elébük Mózes, Elázár, a pap. – xxx – Mert látták az izraelita ifjakat – xxx – kimenni, hogy megkaparintsanak maguknak valamennyit a prédából.⁷⁰

⁶⁸ Énekek éneke 6:6.

⁶⁹ 9., 32. vers.

⁷⁰ Szifri 42.

וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵייל שְׂרֵי הָאֲלָפִים וְשְׂרֵי הַמֵּאוֹת הַבָּאִים מִצִּבְא הַמִּלְחָמָה. (במדבר לא, יד)

És Mózes haragudott a hadsereg vezéreire, az ezrek tisztjeire és a százak tisztjeire, akik megjöttek a háborúból. (4Mózes 31:14.)

וַיִּקְצַף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵייל – **És Mózes haragudott a hadsereg vezéreire...** – לְלַמְּדָךְ – מִמֵּנִים עַל הַחֵייל – Akik a hadsereg fölé [parancsnokokként] kineveztetek. – Ebből megtudjuk, – שְׂפָל סְרַחוֹן הַדּוֹר – hogy a nemzedék romlottsága – תְּלוּי בְּגָדוּלִים – nagyjaiknak tulajdonítható, – שֵׁישׁ כַּח בִּידָם לְמַחֹת – hiszen nekik van módjukban szemrehányást tenni [a népnek].

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה הַחַיִּיתֶם כָּל־נַקְבָּה. (במדבר לא, טו)

És mondta nekik Mózes: Életben hagyatok-e minden nőt? (4Mózes 31:15.)

הֲנָן הַנְּהָה הָיוּ לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר בְּלָעָם לְמִסְרָמְעַל בִּיהִנָּה עַל־דְּבַר־פְּעוֹר וְתָהִי הַמַּגִּפָּה בַּעֲרַת יַהֲנָה. (במדבר לא, טז)

Íme, ők voltak okai, hogy Izráel fiai Bileám szavára hűtlenséget követtek el az Örökkévaló ellen a Peór dolgában, és azért volt a csapás az Örökkévaló községében. (4Mózes 31:16.)

...Bileám szavára... – אָמַר לָהֶם – Ő így szólt hozzájuk (a midjánitákhoz): – אֶפְלוּ אַתֶּם מְכַנְיָסִים – „Még ha összegyűjtitek is – כָּל הַמּוֹנוֹת שֶׁבְּעוֹלָם – a világ összes seregeit, – אִין אַתֶּם יְכוּלִים לָהֶם – akkor sem lesztek képesek legyőzni őket. – שָׂמָא מְרַבִּים אַתֶּם מִן הַמִּצְרִיִּם – Vagy talán többen vagytok, mint az egyiptomiak, – שְׁהִיוּ שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר – akiknek hatszáz elsőrangú harci szekerek voltak?⁷¹ – אֲלֵהֵיָהֶם שֶׁל אֱלוֹ שׁוּנָא – Gyertek csak és adok nektek egy tanácsot! – בּוֹאוּ וְאַשִּׂיאֲכֶם עֲצָה – Az ő istenük megveti a szexuális szabadosságot, stb.,” – כְּדֹאִיתָא בְּחֻלְק – amint az a *Chélek* kezdetű [talmudi] fejezetben⁷² és a *Szifré* [midrás]ban⁷³ olvasható.

Xxx – Íme, ők voltak okai. – xxx – Ebből megtudjuk, hogy felismerték őket – xxx – „Ez az [a személy], – xxx – aki miatt X.Y. elbukott.”⁷⁴

וַעֲתָה הֲרָגוּ כָּל־זָכָר בְּטוֹף וְכָל־אִשָּׁה יַדְעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הָרָגוּ. (במדבר לא, יז)

⁷¹ 2Mózes 14:7.

⁷² Szánhedrin 106a.

⁷³ 43. Vö. a 4Mózes 25:1-hez írt Rási-kommentárral.

⁷⁴ Jáalkut.

Most tehát öljetek meg minden fiút a gyermekek közt és minden nőt, aki ismer férfiút vele hálás által, öljetek meg; (4Mózes 31:17.)

Xxx – és minden nőt, aki ismer férfiút vele hálás által. – xxx – [Aki képes közösülni, – xxx – még ha ténylegesen sosem közösült korábban.⁷⁵ – xxx – Odavitték őket az arany fejdísz elé, – xxx – és azoknak, akik képesek voltak közösülni, – xxx – az arcuk beteges zöld színt öltött.

Xxx – öljetek meg. – xxx – Miért ismétli ezt meg [a szöveg]? – xxx – Hogy szünetet tartson a témában. – xxx – Ezek Rabbi Jismáél megjegyzései. – xxx – Mert amikor azt olvasom: – xxx – „öljetek meg minden fiút a gyermekek közt, – xxx – és minden nőt, aki ismer férfiút vele hálás által... – xxx – és minden leánygyermeket... [hagyjatok életben magatok számára],” – xxx – nem tudom [az olyan nőkkel kapcsolatban, akik ismernek férfiút vele hálás által], – xxx – hogy vajon [őket] a fiúkkal együtt ki kell végezni, – xxx – vagy hagyni kell őket a gyermekekkel együtt élni.⁷⁶ – xxx – Ezért hangzik el [ismételten a vers végén], hogy „öljetek meg.”

וְכָל הַטָּף בְּנָשִׁים אֲשֶׁר לְאִדְעָו מִשָּׁכַב זָכָר הַחַי לָכֵם. (במדבר לא, ח)

...és minden leánygyermeket, aki nem ismert férfivel hálást, hagyjatok életben magatok számára. (4Mózes 31:18.)

וְאַתֶּם חָנוּ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שְׁבַע יָמִים כֹּל הַיָּג וְנָפֶשׁ וְכָל אֲנָע בְּחָלָל תִּתְחַטְּאוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי אַתֶּם וּשְׁבִיכֵם. (במדבר לא, ט)

És ti táborozzatok a táboron kívül hét napon át; mindenki, aki megölt egy személyt és mindenki, aki érintett megöltet, tisztálkodjatok a harmadik napon és a hetedik napon, ti és foglyaitok. (4Mózes 31:19.)

Xxx – a táboron kívül. – xxx – Nehogy [véletlenül] belépjenek a Szentély udvarába.⁷⁷

Xxx – mindenki, aki megölt egy személyt. – xxx – Rabbi Méir azt mondta: – xxx – „[A Tóra itt] egy olyan személyre [utal], aki egy olyan tárggyal öl meg

⁷⁵ Ha a vers azokra a nőkre gondolt volna, akik, akik már közösültek életükben, akkor az állt volna benne, hogy (xxx – *sejád'á is*), „aki megismert férfiút.” A jelen idő, „aki ismer,” a következők implikálja: „aki képes megismerni” (*Böér Májim Hájim, Mászkil LöDávid*)

⁷⁶ Mert noha Mózes dühös volt a parancsnokokra, amiért megkímélték a nők életét (15. vers), most talán mégis kivételt tett azokkal, akik ugyan képesek férfivel együtt hálni, de türtőztették magukat. (*Szifté Háhámim*)

⁷⁷ A *shiná* tábora tiltott terület volt azok számára, akik halott érintése révén rituálisan tisztátalanná váltak. Viszont szabad volt tartózkodniuk a léviták és az izraeliták táborában. (*Mizráhi*, vö. Rásinak az 5:2-höz fűzött kommentárjával)

[valakit], – xxx – amely képes tisztátalanná válni,⁷⁸ – xxx – és a Tóra azt tanítja, hogy egy [háztartási] eszköz, [akkor] tesz [rituálisan] tisztátalanná egy személyt, amikor kontaktusban van egy holttesttel, – xxx – mintha [ilyenkor] maga [a személy] érintette volna meg a holttestet.⁷⁹ – xxx – Vagy talán akkor is [ez a helyzet], ha ki-lőtt rá egy nyílvesztőt, – xxx – és megölte őt? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: – xxx – „**és mindenki, aki érintett megöltet.**” – xxx – Ez összeveti azt, aki öl, azzal, aki érint. – xxx – Amiképpen az, aki érint (tisztátalanná válik) – xxx – az érintés révén, – xxx – akképpen az is, aki öl, (tisztátalanná válik) – xxx – az érintés révén.”⁸⁰

Xxx – tisztálkodjatok. – xxx – Hintő vízzel, amint az elő van írva – xxx – azok számára, akik [rituálisan] tisztátalanná váltak halott érintése által.⁸¹ – xxx – Mert még annak a véleménye szerint is, [aki azt mondja], – xxx – hogy a nem-zsidó sírok – xxx – nem adnak át rituális tisztátalanságot sátorban, (azaz fedett helyen),⁸² – xxx – amint írva van: „Mert ti az én juhaim, az én legelőm nyája vagytok. – xxx – Emberek vagytok;”⁸³ – xxx – [azaz] ti „ember”-nek neveztetek – – xxx – [tehát még ő is] elismeri, hogy a nem-zsidók [teteme] – xxx – rituális tisztátalanságot ad át – xxx – érintés vagy vivés által, – xxx – mivel az „ember” [kifejezés] csak a sátorban [átadott rituális] tisztátalanság kontextusában hangzik el, – xxx – amint írva van: „ha meghal valaki sátorban.”⁸⁴

Xxx – ti és foglyaitok. – xxx – [Itt] nem [arról van szó,] hogy a nem-zsidók rituálisan tisztátalan válnak – xxx – és [tisztító vízzel] meg kell hinteni őket.⁸⁵ – xxx – [Itt] sokkal inkább [arról van szó, hogy] amiképpen ti tagjai vagytok a szövetségnek,

⁷⁸ Vagyis egy ruhadarabbal vagy egy konyhai eszközzel. Más tárgyak ugyanis nem válnak rituálisan tisztátalanná. Lásd Maimonidész, *Az eszközök rituális tisztátalanságának szabályai* 1:1.

⁷⁹ Az illető hét napon át marad rituálisan tisztátalan, és a vörös üsző (azaz a *pára adumá*) hamvai szükségesek a megtisztulásához (19:11., 12.). Ez arra az esetre érvényes, amikor az eszközt akkor érintette, amikor az éppen kontaktusban volt a tetemmel. Ha azonban valaki akkor érint meg egy eszközt, amikor az már nincs közvetlen kontaktusban egy tetemmel, akkor az eszközt megérintő személy csupán egy napra válik rituálisan tisztátalanná, és megtisztulásához csupán arra van szükség, hogy alámerüljön egy *mikvé*-ben, azaz egy rituális fürdőben. Lásd Maimonidész.

⁸⁰ *Szifri*, *Hukát* 58.

⁸¹ 19:9-12.

⁸² Szemben a zsidó sírokkal és holttestekkel, amelyek rituálisan tisztátalanná teszik azokat, akik valamely fedett helyen össze vannak zárva velük (19:14.).

⁸³ *Jehezékél* 34:31.

⁸⁴ „bárki bemegy a sátorba [...] tisztátalan legyen.” (19:14.) Ám az érintésről szóló vers nem köti ki, hogy a tetem egy „ember” holtteste, csak azt mondja, hogy bárki, „aki megérint [...] holttestet [...] tisztátalan legyen.” (uo. 16. vers. Lásd a *Jövámot* 61a-hoz és a *Bává kámá* 38a-hoz írt *Toszfotot*)

⁸⁵ Maimonidész, *A halott általi tisztátalanság szabályai*, 1:13.

– xxx – ugyanúgy foglyaitok esetében is, – xxx – ha belépnek a szövetségbe,⁸⁶ – xxx – és [ezt követően valamikor] rituálisan tisztátalanná válnak, – xxx – meg kell [tisztítóvízzel] hinteni őket.

וְכָל־כֵּנֶדֶד וְכָל־לִיעוֹר וְכָל־מַעֲשֵׂה עֵינַיִם וְכָל־קְלִיעַץ תְּתַחֲטְאוּ. (במדבר לא, כ)

És minden ruhát, mindent, ami bőrből készült, és minden kecskéből készültet, és minden faedényt tisztítsatok meg. (4Mózes 31:20.)

Xxx – és minden kecskéből készültet. – xxx – Ebbe⁸⁷ beletartoznak a szarvakkól, – xxx – patákból és csontokból készült eszközök [is].⁸⁸

וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצֵּבָא הַבָּאִים לַמִּלְחָמָה זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוְּיָהּ יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה. (במדבר לא, כא)

És Elázár, a pap, mondta a sereg embereinek, akik a háborúba mentek: Ez a tannak törvénye, amelyet parancsolt az Örökkévaló Mózesnek: (4Mózes 31:21.)

Xxx – És Elázár, a pap, mondta... – xxx – Mivel Mózes dühbe gurult, – xxx – olyan lelkiállapotba került, amelyben [könnyen] hibázhatott [volna], – xxx – ezért titokban maradt előtte – xxx – a nem-zsidók által használt eszközök megtisztítására vonatkozó törvények. – xxx – Hasonló [esettel] találkozunk [Áron és fiai] felavatásának nyolcadik napján [is], – xxx – amint írva van: – xxx – „és megharagudott Elázárra és Itámárra.”⁸⁹ – xxx – [Ugyanis mihelyst] dühbe gurult, – xxx – [olyan állapotba került, amikor könnyen] hibázik [az ember].⁹⁰ – xxx – Hasonlóan: „Halljátok csak, ti engedetlenek!”⁹¹, – xxx – „ráütött [botjával] a sziklára.”⁹² – xxx – Mivel dühös volt, hibázott.

Xxx – amelyet parancsolt az Örökkévaló... – xxx – [Elázár] mesterének, [Mózesnek] tulajdonította a tanítást.⁹³

⁸⁶ Ez természetesen Izraelnek az Örökkévalóval kötött szövetsége. Tehát itt arról van szó, amikor a nem-zsidó foglyok zsidó hitre térnek.

⁸⁷ Mivel a bőrt már említette a szöveg, miért tesz külön említést a kecskéből készült holmikról? (*Szifté Háhámim* Rásinak a *Hulin*hoz írt kommentárjából)

⁸⁸ *Hulin* 25b.

⁸⁹ *3Mózes* 10:16.

⁹⁰ Így például ő is elfeledkezett arról, hogy egy gyászoló pap („onén”) nem fogyaszthat az áldozati húsból. (Lásd *3Mózes* 10:16-20., és a hozzátartozó Rási-kommentárt.)

⁹¹ 20:10. Mózes dühös volt az izraelitákra.

⁹² Ahelyett, hogy beszélt volna hozzá. (uo. 11. vers)

⁹³ Az Örökkévaló a teljes Tórárt Mózesnek adta át. Akkor miért kell itt erről külön említést tenni? Mert Elázár el kívánta oszlatni azt a hamis képet, mintha ő itt Mózes helyére lépett volna. Emlékeztette

אֶף אֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַכֶּסֶף אֶת־הַחֹשֶׁת אֶת־הַבְּרָזִל אֶת־הַבְּרִיזָה וְאֶת־הַעֲפָרָה. (במדבר לא, כב)

Csak az aranyat, az ezüstöt, a rezet, a vasat, az ónt, az ólmot... (4Mózes 31:22.)

Noha – אף על פי שלא הזהיר לָכֶם מִשָּׂה – **Csak az aranyat...** – אף את הזהב וגו' Mózes nem hívta fel a figyelmeteket, – אֶלָּא עַל הַלְכוֹת טְמֵאָה – csupán a rituális tisztátalanság törvényeire, – עוד יֵשׁ לְהַזְהִיר לָכֶם – további információkra van szükségetek – a [magába szívott tréfli izzóló] kóserolás szabályait illetően. – וְאֶף – A „csak” kizárásra utal, – כְּלוּמַר – mintha csak azt mondanánk, – אֶפְלוּ – hogy „nem használhatod ezeket az edényeket – מִמַּעֲטֵין אַתֶּם מִלְּהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּכֻלָּם – még a halott általi beszennyeződéstől való megtisztításukat követően sem, – עַד שִׁיטְהָרוּ – amíg meg nem tisztítatnak – מִבְּלִיעַת אֶסוּר נִבְלוֹת – a magukba szívott *növélá* (elhullott állat) húsától [is].” – וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ – Bölcseink megjegyzik, – אֶף אֶת הַזָּהָב לֹמַר – hogy a „Csak az aranyat...” arra tanít, – שֶׁצָּרִיף לְהַעֲבִיר – mielőtt kikóserolnánk, [nehogy ételdarabkák maradjanak a rozsdá alatt]. – וְזֶהוּ לְשׁוֹן אֶף – Ez a „csak” szócska konnotációja: – שֶׁלֹּא יֵהָא שָׁם חֲלָדָה – Ne legyen rajta rozsdá, – אֶף – csak a fém legyen, magában.

כִּלְדָּבָר אֲשֶׁר־יָבֵא בְּאֵשׁ וְטָהַר אֶף בְּמֵי נִדָּה יִתְחַטָּא וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יָבֵא בְּאֵשׁ תַּעֲבִירוּ בְּמַיִם. (במדבר לא, כג)

...minden tárgyat, ami átmegy a tűzön, vigyétek át a tűzön és tiszta lesz, de még tisztítóvízzel is tisztítsátok meg; és mindent, ami nem megy át a tűzön, vigyetek át a vízben. (4Mózes 31:23.)

לְבַשֵּׁל – **...minden [tárgyat], ami átmegy a tűzön...** – כֹּל דָּבָר אֲשֶׁר יָבֵא בְּאֵשׁ – [Minden olyat,] amelyben főznek [valamit tűzön].

Oly módon – כְּדֶרֶךְ תַּשְׁמִישׁוֹ הַגְּעֻלָּתוֹ – **...vigyétek át a tűzön...** – Amiben forró vízzel kell kikóserolni, ahogyan használták. – מִי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל יְדֵי חֲמִין – azt forralt vízzel kell kóserolni, – וּמִי שֶׁתַּשְׁמִישׁוֹ עַל יְדֵי צֶלִי – amit tűzen sütéshez használtak, – כְּגֹן הַשְּׁפוּד וְהַסְּכָלָה – például egy nyársat vagy egy rostélyt, – יִלְבְּנוּ בְּאוּר – azt tűzben fehér izzásig kell hevíteni.

...de még tisztítóvízzel (mé nidá) is tisztítsátok meg... – Az egyszerű magyarázat szerint – חֲטוּי זֶה – ennek a tisztításnak a célja – לְטַהֲרוֹ מִטְּמֵאָת מֵת – a halott általi tisztátalanságtól való megtisztítás. [Ennek megfelelően a „nidá” jelentése „szórás”,⁹⁴ és arra a vízre utal, amellyel

őket, hogy ő csupán a törvények gyakorlati alkalmazására vonatkozóan ad utasításokat a népnek, a törvényeket magukat azonban az Örökkévaló változatlanul Mózesnek adta át. (Gur Árje)

⁹⁴ Mint a *Siralmak* 3:53-ban. Lásd a 4Mózes 19:9-hoz írt Rási-kommentárt.

megszórják azt, aki a halott érintésétől tisztátalanná vált.⁹⁵ – אָמַר לָהֶם – [Elázár] azt mondta nekik: – אָרִיכִין הַכֵּלִים גְּעוּל – „Az edényeket ki kell kóserolni, – לְטַהֵר מִן הָאִסוּר – megtisztítandó a tiltott ételek [beivódásától], – וְחֹטִי – és meg kell tisztítani még, – לְטַהֵר מִן הַטְּמֵאָה – megtisztítandó a rituális beszennyeződéstől.”

– וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ מִכָּאן – És a bölcsek innen arra a következtetésre jutottak, – שָׂאף – hogy még [a halotti tisztátalanságtól függetlenül is] a tilalomtól való megtisztítás érdekében – מִתְּכּוֹת לְכֵלֵי טְבִילָה – a fémedényeket meg kell meríteni, – וְיָמֵי נְדָה הַכְּתוּבִין כָּאֵן – és az itt [említett] „*mé nidá*” – דְּרָשׁוּ – magyarázatuk szerint – מֵיִם הָרְאוּיִם לְטָבֵל בָּהֶם נְדָה – arra a vízre utal, amely alkalmas a „*nidá*”⁹⁶ megmerítkezéséhez. – וְכִמָּה הֵם – És mennyi ez [a víz]? – אַרְבָּעִים סָאָה – Negyven szeá.⁹⁷

כָּל דָּבָר – **...és mindent, ami nem megy át a tűzön...** – וְכָל אֲשֶׁר לֹא יָבֵא בְּאֵשׁ – **כָּגוֹן כּוֹסוֹת וְצִלּוּחֵיֹת** – Bármit, amit nem tűzzel használnak, – שְׂאִין תְּשַׁמִּישׁוּ עַל יַדֵּי הָאוּר – mint amilyenek a csésézék [és korsók] és palackok, – שֶׁתְּשַׁמִּישׁוּן בְּצוּנָן – amelyeket hidegen használnak – וְלֹא בְּלֵעוּ אִסוּר – és így nem szívtak magukba tiltott [ételt].

– **...vigyetek át a vízen.** – מְטַבִּילוּ – Merítsétek meg ezeket [egy *mikvé*-ben], – וְדִיו – és ennyi elegendő. – וְדוֹקָא כְּלֵי מִתְּכּוֹת – Ez csupán a fém eszközökre [érvényes].

וְכַבְּסֵתֶם בְּגֵדֵיכֶם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְטַהַרְתֶּם וְאַחַר תָּבֵאוּ אֶל־הַמַּחֲנֶה. (במדבר לא, כד)

És mossátok meg ruháitokat a hetedik napon, és tiszták lesztek; és azután bejöhettek a táborba. (4Mózes 31:24.)

Xxx – a táborba. – xxx – [Itt a szöveg arra utal, hogy] a *Shiná* táborába, – xxx – ugyanis azt, aki halott révén [rituálisan] tisztátalanná válik, nem szükséges – xxx – kitiltani a léviták táborából – xxx – és az izraeliták táborából.

וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר לא, כה)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 31:25.)

שָׂא אֶת רֹאשׁ מִלְקוֹחַ הַשְּׁבִי בְּאֶדְם וּבְבִהֶמָּה אֶתְהָ וְאֶלְעֹנֵר הַפְּהִין וְרֵאשֵׁי אֲבוֹת הָעֵדָה. (במדבר לא, כו)

Vedd föl a szedett zsákmány összegét, embert és állatot, te és Elázár, a pap, és a község atyai házának fejei, (4Mózes 31:26.)

⁹⁵ 4Mózes 19:17-18.

⁹⁶ A „*nidá*” jelenthet „meghintést” és jelentheti azt a nőt is, aki a menstruációja miatt rituálisan tisztátalan (3Mózes 20:18.).

⁹⁷ 1 szeá = 8.3 l. Tehát a 40 szeá összesen 334 l.

Xxx – Vedd föl [szó szerint „emeld föl a fejet”]. – xxx – [Ez azt jelenti, hogy] vedd számba.⁹⁸

וְחִצִּיתָ אֶת־הַמִּלְקוֹחַ בֵּין תַּפְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיְצְאִים לְצָבָא וּבֵין פְּלִהְעָדָה. (במדבר לא, כז)

És oszd a zsákmányt két részre a harcosok között, akik kivonultak a hadba, és az egész község között. (4Mózes 31:27.)

Xxx – És oszd a zsákmányt két részre a harcosok között, akik kivonultak a hadba... – xxx – A felét ezeknek, a [másik] felét pedig azoknak [add].

וְהִרְמַתָּ מִכֶּסֶּס לַיהוָה מֵאֵת אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה הַיְצְאִים לְצָבָא אֶתְּךָ נֹפֶשׁ מִחַיֵּי הַמָּאוֹת מִן הָאָדָם וּמִן־הַבָּקָר וּמִן־הַחֲמִירִים וּמִן־הַצֹּאן. (במדבר לא, כח)

És végy te adórészt az Örökkévalónak a harcosoktól, akik kivonultak a hadba; egyet ötszázból, emberből, marhából, szamárból és juhféléből. (4Mózes 31:28.)

מִמִּחְצִיתָם תִּקְחוּ וְנִתְּתָה לְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן תְּרוּמַת יְהוָה. (במדבר לא, כט)

Az ő felerészükből vegyétek és adjad Eleázárnak, a papnak, mint az Örökkévaló adományát. (4Mózes 31:29.)

וּמִמִּחְצֵת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל תִּקַּח אֶתְּךָ אֶתְּךָ מִן־הַמַּשִּׁים מִן־הָאָדָם מִן־הַבָּקָר מִן־הַחֲמִירִים וּמִן־הַצֹּאן מִכְּלֵה־בְהֵמָה וְנִתְּתָה אֹתָם לְלוֹיִם שְׂמִירֵי מִשְׁמַרְת מִשְׁכֵּן יְהוָה. (במדבר לא, ל)

És Izráel fiainak felerészéből végy egyet az ötvenből, emberből, marhából, szamárból és juhféléből, mindenféle baromból és add azokat a levi-táknak, akik végzik az Örökkévaló hajlékának őrizetét. (4Mózes 31:30.)

וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה. (במדבר לא, לא)

És Mózes és Eleázár, a pap, úgy cselekedett, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 31:31.)

וַיְהִי הַמִּלְקוֹחַ יָתֵר הַכֹּזֵז אֲשֶׁר בָּזְזוּ עִם הַצָּבָא לְאֵן שִׁשְׁמֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְחַמְּשַׁת אֶלְפִים. (במדבר לא, לב)

A préda a zsákmányon felül, amit a had népe ejtett, hatszázhetvenötezer juh volt. (4Mózes 31:32.)

⁹⁸ Lásd fentebb Rásinak a 4:2-höz fűzött kommentárját, s.v. (xxx – *nász et ros*).

לְפִי שָׁלָא נִצְטוּוּ – A préda volt a zsákmányon felül... – Mivel nem lett megparancsolva nekik, – לְהָרִים מִן הַמִּטְלָטְלִין – hogy adót fizessenek be a [szerzett] ingóságokból, – אֲלֵא מִן הַמְּלָקוֹת – csupán a prédából,⁹⁹ – כְּתָב אֶת – [a Szentírás] így fogalmaz: – וַיְהִי הַמְּלָקוֹת שֶׁבָּא לְכָלֵּל הַלְקָה – „a préda”, ami szétoztásra került – וְלִכְלֵל מִכֶּסֶם – és megadóztatott, – עַל בֵּו הַמִּטְלָטְלִין – ami a zsákmányolt ingóságokon kívül megmaradt, – אֲשֶׁר בְּזוּ עִם הַצֹּבָא אִישׁ לוֹ – [vagyis azokon az ingóságokon kívül,] amelyeket „a had népe ejtett” magának – וְלֹא – és nem osztották szét, – מִסְפֵּר הַצֹּאֵן וְגו' – [szóval ez a préda hatszázhetvenötezer] juh volt.

וּבְקָר שָׁנִים וְשִׁבְעִים אֶלְף. (במדבר לא, לג)

...és hetvenkétezer marha, (4Mózes 31:33.)

וּחֲמֵרִים אֶתְד וְשִׁשִּׁים אֶלְף. (במדבר לא, לד)

...és hatvanegyezer szamár; (4Mózes 31:34.)

וּנְפֹשׁ אָדָם מִן־הַנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא־דָעוּ מִשְׁכַּב זָכָר כָּל־נַפְשׁ שָׁנִים וְשִׁלְשִׁים אֶלְף. (במדבר לא, לה)

...és emberi lélek a nőkből, akik nem ismertek férfivel hálást, mind a lélek: harminckétezer. (4Mózes 31:35.)

וַתְּהִי הַמִּחְצָה חֵלֶק הַיִּצְאָים בַּצֹּבָא מִסְפֵּר הַצֹּאֵן שֶׁל־מֵאוֹת אֶלְף וְשִׁלְשִׁים אֶלְף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וּחֲמֵשׁ מֵאוֹת. (במדבר לא, לו)

Volt tehát a fele azoknak a része, akik kivonultak a hadba: háromszázharminchétezer és ötszáz juh; (4Mózes 31:36.)

וַיְהִי הַמֶּכֶס לַיהוָה מִן־הַצֹּאֵן שֶׁשׁ מֵאוֹת חֲמֵשׁ וְשִׁבְעִים. (במדבר לא, לז)

...és az Örökkévaló adórésze volt a juhokból hatszázhetvenöt. (4Mózes 31:37.)

וְהַבְּקָר שֶׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלְף וּמִכֶּסֶם לַיהוָה שָׁנִים וְשִׁבְעִים. (במדבר לא, לח)

És marha volt harminchétezer, belőlük az Örökkévaló adórésze: hetvenkettő. (4Mózes 31:38.)

⁹⁹ A préda kifejezés a foglyokra és a zsákmányolt állatokra utal. Vö. a 4Mózes 31:11-hez írt Rási-kommentárral.

וְחִמְרִים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְחִמְשׁ מֵאוֹת וּמֵכֶסֶם לְיִהוָה אֶתֵּד וְשִׁשִּׁים. (במדבר לא, ט)

És számár volt harmincezer és ötszáz, belőlük az Örökkévaló adórésze: hatvanegy. (4Mózes 31:39.)

וְנֶפֶשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף וּמֵכֶסֶם לְיִהוָה שְׁנַיִם וְשִׁלְשִׁים נֶפֶשׁ. (במדבר לא, מ)

És emberi lélek volt tizenhatezer, belőlük az Örökkévaló adórésze: harminckét lélek. (4Mózes 31:40.)

וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־מִכְסֵׁי תְרוּמַת יִהוָה לְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה. (במדבר לא, מא)

És odaadta Mózes az Örökkévaló adományának adórészét Eleázárnak, a papnak, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 31:41.)

וּמִמִּחְצֵית בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־חֻצְּהָ מֹשֶׁה מִן־הָאֲנָשִׁים הַצְּבָאִים. (במדבר לא, מב)

És Izráel fiainak felerészből, melyet Mózes elkülönített az emberekétől, akik hadba mentek, (4Mózes 31:42.)

Xxx – És Izráel fiainak felerészből, melyet Mózes elkülönített. – xxx

– A közösség részére; elkülönítette számukra – xxx – „az emberekétől, akik hadba mentek.”¹⁰⁰

וּתְהִי מִחְצֵת הָעֶדָה מִן־הַצֹּאֵן שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף שִׁבְעַת אֲלָפִים וְחִמְשׁ מֵאוֹת. (במדבר לא, מג)

...a községnek felerésze volt háromszázharminchétezer és ötszáz juh, (4Mózes 31:43.)

Xxx – a községnek felerésze volt. – xxx – Ennyi meg ennyi.¹⁰¹

וּבְקָר שִׁשָּׁה וְשִׁלְשִׁים אֶלֶף. (במדבר לא, מד)

...és harminchétezer marha; (4Mózes 31:44.)

¹⁰⁰ Rási itt megadja nekünk a vers hiányzó szavait. (Gur Árje)

¹⁰¹ Tudjuk, hogy a közösség állatainak és embereinek a száma megegyezett a fentebb számba vett hadseregével. Itt nem maguk a számadatok miatt bocsátkozik ismétlésbe a szöveg, hanem mintegy bevezetőül szánja a 47. vershez, amelyben Mózes elkülöníti a zsákmányból a lévítáknak járó részt. (Gur Árje)

וְחַמְשֵׁים שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְחַמֵּשׁ מֵאוֹת. (במדבר לא, מה)

...és harmincezer és ötszáz számár; (4Mózes 31:45.)

וּנְפֹשׁ אָדָם שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף. (במדבר לא, מו)

...és tizenhatezer emberi lélek. (4Mózes 31:46.)

וַיִּקַּח מֹשֶׁה מִמִּחְצַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הָאֶחָד אֶת־דָּוִד בֶּן־נִטָּי מִן־הַמִּשְׁפָּחָה וּמִן־הַבְּהֵמָה וַיִּתֵּן אֹתָם לְלוּיִם שְׂמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת מִשְׁכַּן יְהוָה כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה. (במדבר לא, מז)

És elvett Mózes Izráel fiainak felerészből is, egyet ötvenből, emberből és baromból és odaadta azokat a levitáknak, akik végzik az Örökkévaló hajlékának őrizetét, amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek. (4Mózes 31:47.)

Xxx – És elvett Mózes...

וַיִּקְרְבוּ אֵלֶי־מֹשֶׁה הַפְּקָדִים אֲשֶׁר לְאֶלְפֵי הַצָּבָא שְׂרָי הָאֲלָפִים וְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת. (במדבר לא, מח)

És odaléptek Mózeshez a sereg ezreinek vezérei, az ezrek tisztjei s a százak tisztjei, (4Mózes 31:48.)

Xxx – a sereg [ezreinek] vezérei. – xxx – Akik ki lettek jelölve.¹⁰²

וַיֹּאמְרוּ אֵלֶי־מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ נִשְׂאוּ אֶת־רֵאשׁ אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה אֲשֶׁר בְּיָדֵינוּ וְלֹא־נִפְקַד מִמֶּנּוּ אִישׁ. (במדבר לא, מט)

...és szóltak Mózeshez: Szolgáid megszámolták a harcosokat, akik kezünk alatt voltak és nem hiányzik közülünk senki. (4Mózes 31:49.)

Xxx – (xxx – völo nifkád). – xxx – [Ez azt jelenti, hogy] nem hiányzik. – xxx – A Targum [Onkelosz] – xxx – ezt így fordítja: (xxx – lo sgá). – xxx – Ez¹⁰³ arámi nyelven szintén azt jelenti: „hiányzik,” – xxx – mint ahogyan az „én [viseltem] a veszteséget”¹⁰⁴ [szövegrészt is] úgy fordítja a Targum, hogy – xxx – (xxx – dáhávát ságjá miminjáná), [azaz] „bármilyen, ami a végösszegeből hiányzik.” – xxx – És ugyanígy a „mert a helyed üres lesz,”¹⁰⁵ – xxx – [ami azt jelenti, hogy] ülőhelyedről hiányozni fog valami, – xxx – [nevezetesen] a férfi, aki ott szokott ülni. – xxx – és

¹⁰² Jóllehet a (xxx – pákid) (Mögilá 2:3.) kifejezés olyan személyre utal, aki másokat jelöl ki valamely feladat elvégzésére.

¹⁰³ Vagyis a (xxx – sgá).

¹⁰⁴ Jákob megígérte Lábánnak, hogy minden veszteségért vállalja a felelősséget. 1Mózes 31:39.

¹⁰⁵ 1Sámuel 20:18. Jonátán figyelmeztette Dávidot, hogy távollétét észre fogják venni.

ugyanígy a (xxx – *vájipákéd mökom dávid*)¹⁰⁶, – xxx – [ami azt jelenti, hogy Dávid] helyét üresen találták, – xxx – és nem ült ott senki.

וּנְקָרַב אֶתְקַרְבָּן יְהוָה אִישׁ אֲשֶׁר מָצָא כְּלִיזָהָב אֶצְעָדָה וְצָמִיד טַבַּעַת עֲגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר
עַל־נַפְשֵׁתֵינוּ לְפָנֵי יְהוָה. (במדבר לא, נ)

És elhoztuk az Örökkévaló áldozatát, amit ki-ki talált, aranyedényt, bokaperecet és karperecet, gyűrűt, fülbevalót és dízcsatot, hogy engesztelést szerezzünk lelkünkért az Örökkévaló színe előtt. (4Mózes 31:50.)

אֶצְעָדָה – ...bokaperecet... – אֶלוֹ צְמִידִים שֶׁל רֶגֶל – [Karperecszerű] bokadiszeket.

וְצָמִיד – ...karperecet... – שֶׁל יָד – Karon [viselt ékszereket].

עֲגִיל – ...fülbvalót... – נְזָמֵי אֶזֶן – Fülkarikákat.

וְכוּמָז – ...dízcsatot... – דְּפוּס שֶׁל בַּיִת הַרְחָם – Amelyet ágyéktájon viseltek, – שֶׁל בְּנוֹת מִדְיָן – Midján leányaival kapcsolatban. – engesztelésül bűnös gondolataikért – על הַרְהוּר הַלֵּב

וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כֹּל כְּלֵי מַעֲשֵׂה. (במדבר לא, נא)

És elvette tőlük Mózes és Eleázár, a pap, az aranyat, mindenféle művészeti tárgyat. (4Mózes 31:51.)

וַיְהִי כִּלְזָהָב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הָרִימוּ לַיהוָה שְׁשֵׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל מֵאֵת שְׁנֵי
הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שְׁנֵי הַמֵּאוֹת. (במדבר לא, נב)

És az adomány összes aranya, melyet áldoztak az Örökkévalónak, volt tizenhatezer és hétszázötven sekel, az ezrek tisztjeitől és a százak tisztjeitől. (4Mózes 31:52.)

אֲנָשֵׁי הַצֵּבָא בְּזוּזוּ אִישׁ לוֹ. (במדבר לא, נג)

A sereg emberei zsákmányoltak, kiki magának. (4Mózes 31:53.)

וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שְׁנֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבֵאוּ אֹתוֹ אֶל־אַהֲל מוֹעֵד וּזְכָרָן
לְבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי יְהוָה. (במדבר לא, נד)

És elvette Mózes és Eleázár, a pap, az aranyat az ezrek és százak tisztjeitől és bevitték a találkozás sátrába emlékül Izráel fiai számára az Örökkévaló színe előtt. (4Mózes 31:54.)

¹⁰⁶ Uo. 25. vers. „és Dávid helye üresen maradt.”

וּמְקַנְהוּ | רַב הָיָה לְבְנֵי רְאוּבֵן וּלְבְנֵי גָד עָצוּם מְאֹד וַיֵּרְאוּ אֶת-אֶרֶץ יַעֲזֹר וְאֶת-אֶרֶץ גִּלְעָד וְהֵנָּה
הַמְּקוֹם מְקוֹם מְקַנְהָהּ. (במדבר לב, א)

Sok jószága volt Reúbén fiainak és Gád fiainak igen sok és midón látták Jáezér országát és Gileád országát, íme, ez a hely jószágnak való hely. (4Mózes 32:1.)

וַיָּבֹאוּ בְנֵי-גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל-מֹשֶׁה וְאֶל-אַלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל-נְשֵׂי־אֵי הָעֵדָה לֵאמֹר. (במדבר
לב, ב)

Gád fiai és Reúbén fiai mentek és szóltak Mózeshez és Eleázár paphoz és a község fejedelmeihez, mondván: (4Mózes 32:2.)

עֲטֻרוֹת וְדִיבֹן וַיַּעֲזֹר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבֹן וְאֶלְעָלָה וּשְׁבָם וּנְכוֹ וּבְעֵז. (במדבר לב, ג)

Atárot, Divon, Jáezér, Nimrá, Chesbon és Elalé, Szevám és Nevo és Veon. (4Mózes 32:3.)

עֲטֻרוֹת וְדִיבֹן וְגו' – Atárot, Divon... – Ezek Szichon és Og területének részei voltak. [Noha Reuvén és Gád kérésükkel vártak addig, amíg meghódították Midjánt, nem midjánita földre, hanem Szichon és Og területére tartottak igényt.]

הָאֶרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לְפָנָיו עַבְדְּךָ יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מְקַנְהָהּ הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ מְקַנְהָהּ. (במדבר לב, ד)

...az ország, amelyet az Örökkévaló levert Izráel községe előtt, jószágnak való föld és szolgálidnak van jószáguk. (4Mózes 32:4.)

וַיֹּאמְרוּ אִם-מִצְאָנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יִתֵּן אֶת-הָאֶרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ לְאֶחָדָה אֶל-תַּעֲבֹרְנוּ אֶת הַיַּרְדֵּן.
(במדבר לב, ה)

És mondták: Ha kegyet találunk szemedben, adják ezt az országot szolgálidnak birtokul, ne vezess át bennünket a Jordánon. (4Mózes 32:5.)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְבְנֵי-גָד וּלְבְנֵי רְאוּבֵן הֲאֵחֵיכֶם יָבֹאוּ לְמִלְחָמָה וְאַתֶּם תֵּשְׁבוּ פָּה. (במדבר לב, ו)

És Mózes mondta Gád fiainak és Reuvén fiainak: Testvéreitek (hááchéchem) elmenjenek-e a háborúba, és ti itt maradtátok? (4Mózes 32:6.)

הֲאֵחֵיכֶם – ...Testvéreitek...? – Ez [vagyis a ה prefixum (hááchéchem)] kérdésre utal.

וְלָמָּה תִּנּוּאוֹן תְּנִיאוֹן אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעַבְרֹת אֱלֹהֵי־אֲרָץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה. (במדבר לב, ז)

Miért térítenétek el Izráel fiainak szívét, hogy ne menjenek be az országba, melyet az Örökkévaló nekik adott? (4Mózes 32:7.)

וְלָמָּה תְּנִיאוֹן – Miért térítenétek el...? – מֵעַבּוֹר – [Vagyis: Miért] fordultok el és térítitek el szívüket, **hogy ne menjenek?** – שִׁיְהִיו סְבוּרִים – Hiszen így azt hiszik majd, – לְעַבּוֹר – שְׂאֲתֶם יִרְאִים – hogy féltek átkelni – מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה – a háború miatt – וְהָעָרִים וְהָעָם – és a városok és a nép ereje miatt.

כִּי עָשׂוּ אֲבֹתֵיכֶם בְּשַׁלְחֵי אֲתֶם מִקְדָּשׁ בְּרַנְעַת לְרֵאשִׁית אֶת־הָאָרֶץ. (במדבר לב, ח)

Így cselekedtek atyáitok, mikor elküldtem őket Kádés Bárnéából, hogy megnézzék az országot. (4Mózes 32:8.)

Xxx – Kádés Bárnéából. – xxx – Ez volt [a hely] neve.¹⁰⁷ – xxx – [Ugyanis] két Kádés nevű hely létezett.

וַיַּעֲלוּ עֲדִינְחַל אֶשְׁכּוֹל וַיִּרְאוּ אֶת־הָאָרֶץ וַיִּלְיֵאוּ אֶת־לֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבַלְתִּיבֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־נָתַן לָהֶם יְהוָה. (במדבר לב, ט)

Fölmentek Eskól völgyéig, megnézték az országot és eltérítették Izráel fiainak szívét, hogy ne menjenek be az országba, melyet az Örökkévaló adott nekik. (4Mózes 32:9.)

וַיִּחַרְאֶף יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר. (במדבר לב, י)

És akkor föllobbant az Örökkévaló haragja azon a napon és megesküdött, mondván: (4Mózes 32:10.)

אִם־יִרְאוּ הָאֲנָשִׁים הָעֲלִים מִמִּצְרַיִם מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְלִמְעַלָּה אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם לִיצְחָק וְלִיעֲקֹב כִּי לֹא־מִלְאוּ אֶת־רִי. (במדבר לב, יא)

Bizony, nem fogják látni e férfiak, akik feljöttek Egyiptomból, húsz éves-től fölfelé azt a földet, amelyről megesküdtem Ábrahámnak, Izsáknak és Jákóbnak, mert nem követtek teljesen engem. (4Mózes 32:11.)

¹⁰⁷ Nem a Bárnéához tartozó Kádés, mint a „Mámré terebintusai” (1Mózes 13:18.) szövegrészben, hanem Kádés Bárnéa. Akkor hát miért említi néha a Tóra önmagában a Kádés nevet (20:14., 33:37., stb.)? Mert két Kádés nevű hely létezett – az egyiket úgy hívták, Kádés Bárnéa, a másikat pedig egyszerűen csak így: Kádés. Amikor a Tóra azt mondja, „Kádés,” akkor az utóbbira gondol. (Mizráhi)

בְּלִיאֵי כָּלֵב בְּדִיפְנֵה הַקְּנִזִי וַיְהוֹשֶׁעַ בְּדַגּוֹן כִּי מִלֵּאוֹ אַחֲרֵי יְהוָה. (במדבר לב, יב)

Kivéve Kálévet, Jefune fiát, a k'nizit és Jósuát, Nún fiát, mert ők teljesen követték az Örökkévalót. (4Mózes 32:12.)

Xxx – a k'nizit. – xxx – Ő Kálév mostohaapja volt,¹⁰⁸ – xxx – akinek Kálév anyja Otniél szülte.

וַיִּתְרַאֲף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּנְעַם בְּמִדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה עַד־תָּחֵם כָּל־הַדּוֹר הַעֲשֵׂה הַרָע בְּעֵינֵי יְהוָה.
(במדבר לב, יג)

És fellobbant az Örökkévaló haragja Izráel ellen és bujdosatta őket a sivatagban negyven évig, míg el nem pusztult az egész nemzedék, amely azt tette, ami rossz az Örökkévaló szemében. (4Mózes 32:13.)

Xxx – és bujdosatta őket. – xxx – Kóboroltatta őket, – xxx – [mint a (xxx – ná) kifejezés] a „Kóbor és bujdosó”¹⁰⁹ [szövegrészben].

וְהִנֵּה קִמְתֶּם תַּחַת אֲבֹתֵיכֶם תְּרַבּוֹת אַנְשִׁים חַטָּאִים לְסַפּוֹת עוֹד עַל חַרוֹן אַף־יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל.
(במדבר לב, יד)

És íme, ti feltámadtok atyáitok helyett, vétkes emberek fajzata, hogy növeljétek még az Örökkévaló föllobbant haragját Izráel ellen. (4Mózes 32:14.)

Xxx – hogy növeljétek még. – xxx – [A kifejezés ugyanazzal a jelentéssel bír,] mint [a (xxx – szfu)] az „adatok évhez évet,”¹¹⁰ – xxx – [és a] „égőáldozataitokat adjátok...”¹¹¹ – xxx – a kifejezés hozzáadást, megnövelést jelent.

כִּי תִשׁוּבוּן מֵאַחֲרָיו וַיִּסַּף עוֹד לְהַנִּיחֹו בְּמִדְבָּר וְשַׁחַתְתֶּם לְכָל־הָעָם הַזֶּה. (במדבר לב, טו)

Mert ha elfordultok tőle, meghagyja őket még továbbra a sivatagban és az egész nép vesztét okoznátok. (4Mózes 32:15.)

וַיִּגְשׁוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ גְדֻרְתָּ צֵאן נִבְנֶה לְמִקְנֵנוּ פֶּה וְעָרִים לְטַפְּנוּ. (במדבר לב, טז)

¹⁰⁸ Erre a bizonyíték, hogy Kálév anyja szülte Otniél, Kenáz fiát. (A Bírák 3:9. Otniél Kenáz fiaként, Kálév öccseként azonosítja.) Kálév anyja később nyilvánvalóan hozzáment Kenázhoz, és Otniél már az ő közös gyermekük volt. Kálévet mostohaapja után nevezi a Tóra „k'nizi”-nek, azaz kenázitának. (Mizráhi)

¹⁰⁹ Káin büntetése, 1Mózes 4:12.

¹¹⁰ Jesájá 29:1.

¹¹¹ Jirmjáhu 7:21.

És ők közelebb léptek hozzá és mondták: Juhlakokat építünk majd itt jószágunknak és városokat gyermekeinknek. (4Mózes 32:16.)

חֲסִים הָיוּ עַל מְמוֹנָם – ...építünk majd itt jószágunknak... – וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם – Jobban aggódtak vagyonuk miatt, – יוֹתֵר מִבְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם – mint fiaik és leányaik [miatt], – מֵעַד קִדְמוֹ מִקְּנֵיהֶם – mert előbb említették – שֶׁהִקְדִּימוּ מִקְּנֵיהֶם – gyermekeikkel szemben. – אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה – Mózes így szólt hozzájuk: – לֹא כֵן – „Ne így cselekedjete! – עֲשׂוּ הָעֵקֶר עֵקֶר – Ami fontosabb, bánjatok vele akképp, – וְהַטְּפֵל טְפֵל – és ami másodlagos, azzal meg akképp. – בְּנוֹ לָכֶם תִּחְלְהוּ עָרִים לְטַפְכֶם – Először építsetek magatoknak városokat gyermekeitek számára, – וְאַחַר כֵּן גְּדֻרוֹת לְצֹאֲנֵכֶם – majd lakokat juhaitok számára.”

וְאַנְחֵנוּ נַחֲלֵץ חַשִׁים לְפָנֵינוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַד אֲשֶׁר אִם־הִבִּיאֲנֵם אֶל־מְקוֹמָם וְיֵשֵׁב טַפְּנוּ בְּעַרְי הַמִּבְצָר מִפְּנֵי יִשְׁבֵי הָאָרֶץ. (במדבר לב, יז)

...mi pedig fegyveresen vonulunk sietve Izráel fiai előtt, amíg el nem vittük őket helyükre; addig maradjanak gyermekeink a megerősített városokban az ország lakosai miatt. (4Mózes 32:17.)

Xxx – mi pedig fegyveresen vonulunk sietve. – xxx – Gyorsan felfegyverezzük magunkat. – xxx – [A (xxx – *husim*) szó olyan,] mint [a (xxx – *hás*)] a „Hamar a zsákmányra! Gyorsan a prédára,”¹¹² – xxx – [valamint a (xxx – *jáhisá*)] a „Sissen, cselekedjék hamar”¹¹³ [szövegrészekben].

Xxx – Izráel fiai előtt. – xxx – A hadak élén, – xxx – mivel hősiességek voltak, – xxx – amint írva van Gádra vonatkozóan: – xxx – „és széttépi a kart és a koponyát.”¹¹⁴ – xxx – És még Mózes is elismételte és elmagyarázta [ezt] nekik – xxx – az (xxx – *éle hádvárim*)-ban¹¹⁵: – xxx – „És megparancsoltam nektek abban az időben [...] – xxx – fegyveresen vonuljatok testvéreitek, Izráel fiai előtt, – xxx – minden hadba való ember.”¹¹⁶ – xxx – Jerikónál¹¹⁷ pedig ez áll [a Tórában]: – xxx – „A fegyveresek előttük haladtak;”¹¹⁸ – xxx – ők voltak Reuvén és Gád fiai, – xxx – akik [így] teljesítették feltételüket.¹¹⁹

Xxx – addig maradjanak gyermekeink. – xxx – Amíg testvéreinkkel vagyunk.

¹¹² Jesájá 8:3.

¹¹³ Uo. 5:19.

¹¹⁴ 5Mózes 33:20.

¹¹⁵ Mózes ötödik könyve.

¹¹⁶ 3:18.

¹¹⁷ Ez volt az első város, amelyet a betörő izraeliták meghódítottak.

¹¹⁸ Jósuá 6:13.

¹¹⁹ Vagyis Mózesrel kötött egyezségük feltételét.

Xxx – a megerősített városokban. – xxx – Amelyeket most fogunk felépíteni.¹²⁰

לֹא נָשׁוּב אֶל־בְּתֵינֵינוּ עַד הַתְּנַחַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נַחֲלָתוֹ. (במדבר לב, יח)

Nem térünk vissza házainkba, amíg meg nem kapták Izráel fiai kiki a maga birtokát. (4Mózes 32:18.)

כִּי לֹא נִנְחַל אִתָּם מֵעַבְר לַיַּרְדֵּן וְהִלָּאָה כִּי בָאָה נַחֲלָתֵנוּ אֵלֵינוּ מֵעַבְר הַיַּרְדֵּן מִזְרָחָהּ. (במדבר לב, ט)

Mert mi nem kapunk ővelük birtokot a Jordán túlsó területén, mert megkaptuk birtokunkat a Jordánon innen, kelet felé. (4Mózes 32:19.)

Xxx – a Jordán túlsó területén. – xxx – A [Jordán] nyugati partján.¹²¹

Xxx – mert megkaptuk birtokunkat. – xxx – Már megkaptuk azt a keleti parton.

וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מֹשֶׁה אִם־תַּעֲשׂוּן אֶת־הַדְּבָר הַזֶּה אִם־תִּחְלְצוּ לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה. (במדבר לב, כ)
És szólt hozzájuk Mózes: Ha megteszitek ezt a dolgot, ha fegyveresen mentek az Örökkévaló előtt harcba, (4Mózes 32:20.)

וְעַבְר לָכֶם פְּלִחְלוּן אֶת־הַיַּרְדֵּן לִפְנֵי יְהוָה עַד הוֹרִישׁוּ אֶת־אִיְכִיּוֹ מִפְּנֵיו. (במדבר לב, כא)

...és közületek minden fegyveres átmegy a Jordánon az Örökkévaló előtt, amíg el nem úzi ellenségeit maga elől, (4Mózes 32:21.)

וּנְכַבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְאַתֶּר תִּשְׁבּוּ וְהֵייתֶם נִקְיִים מִיְהוָה וּמִיִּשְׂרָאֵל וְהֵייתָ הָאָרֶץ הַזֹּאת לָכֶם לְאֶחָדָה לִפְנֵי יְהוָה. (במדבר לב, כב)

...és ha majd meghódítatik az ország az Örökkévaló előtt, azután tértek vissza: akkor vétek nélkül leszték az Örökkévalóval és Izráellel szemben és akkor tietek lesz az az ország birtoka az Örökkévaló színe előtt. (4Mózes 32:22.)

וְאִם־לֹא תַעֲשׂוּן כִּן הִנֵּה חֲטַאתֶם לִיהוָה וְדַעוּ חֲטַאתְכֶם אֲשֶׁר תִּמְצְאוּ אִתְּכֶם. (במדבר לב, כג)

¹²⁰ A régebbieket az izraeliták lerombolták a harcok során. (Mizráhi)

¹²¹ Ezt ekkor mondhatták, amikor a Jordántól keletre táboroztak. Azonban magához Izrael földjéhez viszonyítva a „Jordán túlsó területén” a folyó keleti partjára utal. (Gur Árje)

De ha nem így tesztek, íme vétkeztetek az Örökkévaló ellen és felismeritek, hogy vétkeket ért utól benneteket. (4Mózes 32:23.)

בְּנִדְלָכֶם עָרִים לְטַפְלֵיכֶם וּגְדֻרֹת לְצִנְאָכֶם וְהִיצֵא מִפִּיכֶם תַּעֲשׂוּ. (במדבר לב, כד)

Építsetek magatoknak városokat gyermekeitek számára, és aklokot juhaitok számára, de ami kijön szájatokból, tegyétek meg. (4Mózes 32:24.)

לְצִנְאָכֶם – ...juhaitok (löconááchem) számára... – תִּיבָה זוּ – Ez a szó – מְגִזְרַת – rokonságban áll [azzal a „cone” szóval], – צִנָּה וְאַלְפִים כָּלֵם – [amely] „a juhokat (cone) és marhákat mind” [versben olvasható],¹²² – שְׂאִין בּוֹ אֶל־ף – ugyanis nem tartalmaz א (álef)-et – מִפְּסִיק בֵּין נוֹן לְצִד־י – a נ (nun) és a צ (cádik) között, [mint amúgy a „juh” szó]. – אַז א (álef), אֶל־ף שְׂבָא כֹאן אַחַר הַנוֹן – Az א (álef), amely itt a נ (nun)-t követi, – בְּמָקוֹם הֵא שֶׁל צִנָּה הוּא – a „cone” ה (hé)-je helyett áll. – מִסִּדּוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן – Ezt Mose Hádársán rabbi kommentárjából tanultam.

...de ami kijön szájatokból, tegyétek meg. – לְגִבוּתָ – Az Ég kedvéért, – שֶׁקִּבַּלְתֶּם עֲלֵיכֶם לְעָבוֹר לְמַלְחָמָה – mivel megfogadtátok, hogy átkeltek [a Jordánon] és harcoltok, – עַד כִּבּוּשׁ וְחִלּוּק – míg [be nem fejeződik a föld] meghódítása és felosztása [a törzsek között]. – שְׂמֹשֶׁה לֹא בִקֵּשׁ מֵהֶם אֶל־א – Mózes csupán azt kérte tőlük:¹²³ – וַנִּכְבְּשָׁה וְאַחַר תָּשׁבוּ – „és ha majd meghódítatik az ország..., azután tértek vissza,” – וְהֵם קִבְּלוּ עָלֵיהֶם – ők azonban megfogadták:¹²⁴ – עַד הַתְּנַחֵל – „amíg meg nem kapták [Izrael fiai],” – הָרִי הוֹסִיפוּ לְהַתְּעַבֵּב שְׁבַע שָׁחֲלָקוּ – vagyis ráadásaként [megfogadták], hogy ott maradnak a földosztás hét éves [időszakára is], – וַיַּעֲשׂוּ – és így is cselekedtek.¹²⁵

וַיֹּאמְרוּ בְּנֵי־גָד וּבְנֵי־רְעוּבֵן אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר עֲבַדְיָד יַעֲשׂוּ כַּאֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה. (במדבר לב, כה)

És szóltak Gád fiai és Reuvén fiai Mózeshez, mondván: Szolgáid úgy fognak cselekedni, amint uram parancsolja: (4Mózes 32:25.)

Xxx – És szóltak Gád fiai. – xxx – Mindnyájan egy emberként.¹²⁶

טַפְּנוּ נַשְׂיֵנוּ מִקְּנֵנוּ וְכָל־בְּהֵמַתָּנוּ יְהִירֶשֶׁם בְּעָרֵי הַגִּלְעָד. (במדבר לב, כו)

...gyermekeink, feleségeink, jószágunk és minden barmunk legyenek ott Gileád városaiban; (4Mózes 32:26.)

¹²² Zsoltárok 8:8.

¹²³ 22. vers.

¹²⁴ 18. vers.

¹²⁵ Ezt megörökíti Józsuá könyve (22. fejezet).

¹²⁶ Az egyes számban álló (xxx – vájomer)-ből, ez ugyanis szó szerint azt jelenti, hogy „szólt” (Sziifté Háhámim).

וְעַבְדֶיךָ יַעֲבֹרוּ כְּלַחְלוּץ צָבָא לִפְנֵי יְהוָה לְמַלְחָמָה כְּאֲשֶׁר אָדַנְי דְבָר. (במדבר לב, כז)

...de szolgálid átvonulnak, minden hadba való fegyveres a harcba az Örökkévaló előtt, amint uram mondja. (4Mózes 32:27.)

וַיִּצְוּ לָהֶם מֹשֶׁה אֶת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן וְאֶת־דָּאָשִׁי אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל.
(במדבר לב, כח)

És Mózes föléjük helyezte [vezetőkül] Elázár papot és Jósuát, Nún fiát. És a törzsek családfejeit Izráel fiai között. (4Mózes 32:28.)

Xxx – És Mózes föléjük helyezte [vezetőkül]. – xxx – [Itt a (xxx – láhem) szó ugyanazzal a jelentéssel bír,] mint az (xxx – áléhem).¹²⁷ – xxx – [A vers azt jelenti, hogy] föléjük és kikötésük¹²⁸ fölé – xxx – [Mózes] kinevezte Elázárt és Jósuát. – xxx – [A (xxx – láhem) szó l-je itt ugyanazt a szerepet tölti be,] mint [a (xxx – láhem) szó l-je] a „Az Örökkévaló harcol érettetek”¹²⁹ [szövegrészben].

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִם־יַעֲבֹרוּ בְּנִיגְדֵךְ וּבְנִיגְדֵי־אֲבוֹתֶיךָ לְמַלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם וַיִּתְּתֶם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ הַגִּלְעָד לְאֶחָזָה. (במדבר לב, כט)

És mondta nekik Mózes: Ha Gád fiai és Reúbén fiai átmennek veletek a Jordánon, minden fegyveres a háborúba az Örökkévaló előtt és ha majd meghódítatik az ország előttetek, akkor adjátok nekik Gileád országát birtokul. (4Mózes 32:29.)

וְאִם־לֹא יַעֲבֹרוּ חִלּוּצִים אֲתֶכֶם וַיִּאֲחָזוּ בְּחֶכְמָתְךָ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. (במדבר לב, ל)

De ha nem mennek át veletek fegyveresen, akkor kapjanak birtokot köztetek Kanaán országában. (4Mózes 32:30.)

וַיַּעֲנוּ בְּנֵי־רְאוּבֵן לְאֹמֶר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־עַבְדֶיךָ כִּן נַעֲשֶׂה. (במדבר לב, לא)

És Gád fiai és Reúbén fiai feleltek, mondván: Amint az Örökkévaló szólt szolgálidhoz, akképpen fogunk cselekedni. (4Mózes 32:31.)

¹²⁷ „Fölejük.” A (xxx – láhem) ugyanis általában azt jelenti, hogy „nekik.”

¹²⁸ Vagyis vállalt kötelezettségeik.

¹²⁹ 2Mózes 14:14. Azt, hogy (xxx – jiláhéem láhem) itt sem úgy értjük, hogy „támadni fog titeket (azaz veletek fog harcolni),” hanem így: (xxx – jiláhéem áléhem), azaz „értetek fog harcolni.” (Szifté Háhámim)

נָחֲנוּ נִעְבְּרָה חַלּוּצִים לְפָנַי יְהוָה אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַחֲנֹה אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ מֵעַבְרָה לְיַרְדֵּן. (במדבר לב, לב)

Mi átmegyünk fegyveresen az Örökkévaló előtt Kánaán országába és a mi örök birtokunk itt lesz a Jordánon innen. (4Mózes 32:32.)

Xxx – és a mi örök birtokunk [itt] lesz. – xxx – Más szóval kezünkben és birtokunkban – xxx – lesz¹³⁰ örök birtokunk [a Jordánnak] ezen az oldalán.

וַיִּתֵּן לָהֶם מֹשֶׁה לְבְנֵי גָד וְלְבְנֵי רְאוּבֵן וְלַחֲצִי שֶׁבֶט מְנַשֶּׁה בְּדִיּוֹסָף אֶת־מַמְלַכֹּת סִיחֹן מֶלֶךְ
הָאֱמֹרִי וְאֶת־מַמְלַכֹּת עֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן הָאֶרֶץ לְעַרְיָהּ בְּגַבְלֹת עַרְיָהּ הָאֶרֶץ סָבִיב. (במדבר לב, לב)

És adta nekik Mózes, Gád fiainak és Reubén fiainak és Menasse, József fia féltörzsének Szihónnak, az Emóri királyának birodalmát és Ógnak, Básán királyának birodalmát, az országot városai szerint határaikkal együtt és az ország városait köröskörül. (4Mózes 32:33.)

וַיִּבְנוּ בְנֵי גָד אֶת־דִּבּוֹן וְאֶת־אֲתָרוֹת וְאֶת־אֲרֹעֵי. (במדבר לב, לב)

És fölépítették Gád fiai Dibont és Atarótot és Aróert; (4Mózes 32:34.)

וְאֶת־עֲטָרֹת שׁוֹפָן וְאֶת־עֲנֹר וַיְגַבְּהָהּ. (במדבר לב, לב)

Atrót-Sófánt, Jáezért és Jogbehát; (4Mózes 32:35.)

וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הַרְנָן עַרְיָה מְבֻצָּר וַיְגַדְּרֹתָ צָאן. (במדבר לב, לב)

Bét-Nimrát és Bét-Haránt, megerősített városokat és juhaklokat, (4Mózes 32:36.)

Xxx – megerősített városokat és juhaklokat. – xxx – Ennek a versnek a vége visszautal – xxx – a téma elejére [a következőképpen]: – xxx – „És fölépítették Gád fiai”¹³¹ ezeket a városokat¹³², – xxx – hogy azok erődített városokként és juhaklokként szolgáljanak.

וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ אֶת־חֶשְׁבֹן וְאֶת־אֵלְעֵלָא וְאֶת־קִרְיָתִים. (במדבר לב, לב)

És Reubén fiai fölépítették Hesbont és Eleálét és Kirjátájimot; (4Mózes 32:37.)

¹³⁰ Vagyis Gád és Reuvén fiai nem úgy gondolták, hogy örökségük már ekkor a birtokukban volt (lásd *Mizráhi és Szifté Háhámim*).

¹³¹ Fentebb 34. vers.

¹³² Vagyis a 34-36. versben megnevezett nyolc várost.

וְאֶת־נְבוֹ וְאֶת־בְּעַל מְעוֹן מוֹסֵבֶת שָׁם וְאֶת־שִׁבְמָה וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁמֹת אֶת־שְׁמוֹת הָעָרִים אֲשֶׁר בָּנוּ.
(במדבר לב, לח)

Nevót, Báál-Meont megváltoztatott névvel és Szivmát, és nevet adtak a városoknak, melyeket építettek. (4Mózes 32:38.)

Nevót, Báál-Meont megváltoztatott névvel... – נְבוֹ וּבְעַל מְעוֹן שְׁמוֹת עִבּוּדָה זָרָה הֵם – Nevó és Báál Meon bálványok nevei voltak. – וַיְהִי הָאָמוּרַיִם קוֹרִים עָרֵיהֶם – [Ugyanis] az emoriták [városaikat] elnevezték – עַל – וַיְבַנֵּי רְאוּבֵן הֵסִבּוּ אֶת שְׁמֵם לְשֵׁמוֹת אֲחֵרִים – bálványaik nevei után, – שָׁם עִבּוּדָה זָרָה שְׁלָהֶם – ezért Reuvén fiai ezeket a neveket más nevekre változtatták. – וְזֶהוּ מוֹסֵבֶת שָׁם – Ezt jelenti az, hogy „megváltoztatott névvel;” – נְבוֹ וּבְעַל מְעוֹן מוֹסֵבֶת – Nevót és Báál Meont elvetették – לְשֵׁם אֲחֵר – más nevek kedvéért.

...és Szivmát... – בָּנוּ שִׁבְמָה – Ők építették Szivmát. [A „Szivmá” név nem az elvetett nevek közül való, hanem ez egyike volt a 34. verstől kezdődően felsorolt városoknak, amelyeket ők építettek.] – וְהִיא שִׁבְמָה הָאָמוּרַיִת לְמַעַלָּה – Ez [tulajdonképpen] a már korábban¹³³ említett Szevám.

וַיֵּלְכוּ בְנֵי מֶכִיר בְּדָמְנָשָׁה גִלְעָדָה וַיִּלְכְּדוּהָ וַיִּרְשׁוּ אֶת־הָאָמְרִי אֲשֶׁר־בָּהּ. (במדבר לב, לט)

És elmentek Máhir, Menásé fiának fiai Gileádba és elfoglalták, és kiűzték az ott lakó emóriakat. (4Mózes 32:39.)

Xxx – és kiűzték. – xxx – [Ezt úgy kell érteni,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: (xxx – *vötárih*) [„és kiűzték”], – xxx – a (xxx – *járos*) szó ugyanis kétféleképpen használható, – xxx – az öröklés kifejezéseként és a kiűzés kifejezéseként, – xxx – ami kizavarást és kiűzést [jelent].

וַיִּתֵּן מֹשֶׁה אֶת־הַגִּלְעָד לְמֶכִיר בְּדָמְנָשָׁה וַיָּשֶׁב בָּהּ. (במדבר לב, מ)

És Mózes Gileádot Mákirnak, Menassé fiának adta és ő lakott benne. (4Mózes 32:40.)

וַיֵּאִיר בְּדָמְנָשָׁה הַלֵּד וַיִּלְכֹּד אֶת־חֹתְמֵיהֶם וַיִּקְרָא אֶת־הֶן חֹתֵם יֵאִיר. (במדבר לב, מא)

Menásé másik fia, Jáir fölvonult, és elfoglalta azoknak a sátorfalvait. Elnevezte azokat Jáir sátorfalvainak. (4Mózes 32:41.)

Xxx – sátorfalvait. – xxx – [Ez úgy értendő, ahogyan a Targum Onkelosz fordítja, azaz] (xxx – *káfrónéhon*) [vagyis „az ő falvaikat”].

¹³³ 3. vers.

Xxx – Elnevezte azokat Jáír sátorfalvainak. – xxx – Mivel nem voltak gyerekei, – xxx – [saját] nevével nevezte el azokat, – xxx – emlékül.

וְנָבַח הַלֵּךְ וַיִּלְפָּד אֶת־קִנְיָת וְאֶת־בְּנֵי־הָאֵלֶּיךָ לְהַנְבִּיחַ בְּשֵׁמוֹ. (במדבר לב, מב)

És Nováh ment és elfoglalta Kenátot és többi leányvárosait, és elnevezte Nováhnak a maga nevéről. (4Mózes 32:42.)

Xxx – és elnevezte Nováhnak. – xxx – A (xxx – lá) [szónak] nincs *dágés* a ה-*jében*. – xxx – És láttam Rabbi Mose Hádársán kommentárjában, [hogy ez azért van így,] – xxx – mert ez a név nem maradt fenn, – xxx – és azért gyenge [a ה], – xxx – mert azt implikálja, hogy אל-*nak* [azaz „nem”-nek] kell értelmezni.¹³⁴ – xxx – De kíváncsi lennék, hogyan magyarázna (Rabbi Mose) – xxx – két hasonló szót, – xxx – [nevezetesen az] „*azt mondta neki Boáz*”¹³⁵ [(xxx – lá) szavát] – xxx – [és az] „[ott] építenek házat neki”¹³⁶ [(xxx – lá) szavát].

¹³⁴ Vagyis: „nem Nováh”

¹³⁵ Rút 2:14.

¹³⁶ Zhárjá 5:11. A Midrás Rut (5:5.) magyarázatot ad erre a két szóra, Rási azonban Rabbi Mosének a (xxx – lá *nováh*) „nem Nováh”-ként való értelmezésével nem ért egyet. E szerint ugyanis a (xxx – lá *voáz*) azt implikálná, hogy „nem Boáz” – hanem valaki más – mondta neki. A (xxx – lá *váit*) pedig azt jelentené, hogy „nem házat” – hanem valami mást építenek ott neki. Mindkét értelmezés tarthatatlan. (Szifté Háhámim)

פְּרֻשַׁת מִסְעֵי (4Mózes 33–36.)**A hetiszakasz tartalmából**

- A heti szakasz eleje felsorolja Izrael vándorlásának negyvenkét szakaszát és állomáshelyét az Egyiptomból való kivonulástól kezdve a Moáb síkságain elfoglalt táborhelyükig, a Kánaánt határoló folyó túlsó partján. (4Mózes 33:1–49.)
- Isten megparancsolja a zsidóknak, hogy semmisítsék meg a Szentföldön található bálványokat. (4Mózes 33:50–56.)
- Kijelöltetnek az Ígéret Földjének határai, valamint azok a menedékvárosok, ahová a véletlenül gyilkossá lettek menekülhetnek. (4Mózes 34–35.)
- Celáfhád leányai saját törzsükből, azaz Menáséból házasodnak, hogy apjuktól örökölt birtokuk ne menjen át egy másik törzs birtokába. (4Mózes 36.)

אֵלֶּה מִסְעֵי בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יָצְאוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְצַבְאֹתָם בְּיַד־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן. (במדבר לג, א)

Ezek Izrael fiainak vándorlásai, ahogy kivonultak Egyiptom országából seregeik szerint, Mózes és Áron vezetésével. (4Mózes 33:1.)

אֵלֶּה מִסְעֵי – Ezek... vándorlásai... – לָמָּה נִכְתְּבוּ הַמִּסְעוֹת הַלֵּלוּ – Miért lettek megörökítve ezek a vándorlások? – לְהוֹדִיעַ חֻסְדֵּי שׁוֹל מִקּוּם – Hogy a Mindenütt Jelenvaló jóindulata ismertté váljék. – מֵעַל פִּי שְׂגוֹר עֲלֵיהֶם לְטַלְטֵלָם – Mert noha Ő rendelte el, hogy bolyongjanak – וְלִהְיוּ עַם בְּמִדְבָּר – és vándoroljanak a pusztaságban, – לֹא תֹאמַר – azért ne mondjuk, – שֶׁהֵיוּ נָעִים וּמְטַלְטְלִים – hogy [Izrael fiai] meghurcolásnak voltak kitéve – מִמִּסְעַ לְמִסְעַ – az egyik állomásról a másikra – כָּל אַרְבָּעִים שָׁנָה – teljes negyven éven át – וְלֹא הִיָּתְהָ לָהֶם מְנוּחָה – és sosem pihenhettek meg; – שֶׁהָרִי – mert itt csupán negyvenkét¹ út[állomás] szerepel. – יָצָא מֵהֶם יוֹד – [Ebből] vonjunk le tizennégyet, – שֶׁכֵּלֶם הָיוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה – [vándorlások,] amelyek mindegyike az első év során zajlott le, – קוֹרֵם גְּזֵרָה – még az [isten]i rendelet megelőzően, – מִשְׁנִסְעוֹ מְרֻעַמֶּס – Rámszészéből való elindulásuktól – עַד שְׂבָאוּ – Ritmába való megérkezésükig, – שֶׁמִּשְׁמֵם נִשְׁתַּלְחוּ מְרֻגְלִים – ahonnét a kémeket küldte ki [Mózes], – וְאַחַר נִסְעוּ הָעָם מִחֻצְרוֹת וְגוֹ' – „Azután elindult a nép Chácérotból...² – שְׁלַח לָךְ אֲנָשִׁים וְגוֹ' – Küldj el férfiakat...,”³ [a kémek

¹ A Szentírás valójában negyvenegy állomást rögzít, de Rási ehhez hozzászámolja kiindulási pontjukat, Rámszészét is.

² „... és táboroztak Párán sivatagában.” (4Mózes 12:16.)

³ Uo. 13:2.

esete, Chácérot után, Páránban történt,] – וְכַאן הוּא אוֹמֵר – itt pedig az áll:⁴ – וַיִּסְעוּ לְמִדְבַּר שְׁהִיא – „Elindultak Chácérotból és táboroztak Ritmában,” – וְעוֹד הוֹצֵא – [amiből] megtudjuk, hogy [Ritmá] Párán pusztájában volt. – מִשָּׁם – Innentől vonjunk le – שְׁמוֹנֵה מִסְעוֹת – újabb nyolc vándorlást, – אֶהְרֶן – amely Áron halálát követően, – מֵהַר הָהָר עַד עַרְבוֹת מוֹאָב – a Hór hegyétől Moáb síkságáig [zajlott], – בַּשָּׁנָה הָאַרְבָּעִים – a negyvenedik év során, – נִמְצָא – [s így] azt találjuk, – שֶׁכֵּל שְׁמוֹנֵה וּשְׁלִשִׁים שָׁנָה – hogy a harmincnyolc év során – לֹא נִסְעוּ אֶלָּא – ezt találjuk, – זֶה מִיִּסּוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן – csupán húsz állomás között utaztak.⁵ – Ez Mose Hádársán rabbi kommentárjából való.

– וְרַבִּי תַנְחומָא דְרַשׁ בּוּ דְרַשָּׁה אַחֲרָה – Tánchumá rabbi azonban eltérően magyarázza ezt a dolgot [vagyis az utazások, vándorlások részletezését]: – מִשָּׁל לְמֶלֶךְ – Ez egy király [esetéhez] hasonlítható, – שֶׁהָיָה בְּנוֹ הוֹלֵךְ – akinek beteg volt a fia, – וְהוֹלִיכוֹ – és elvitte kezeltetni egy távoli helyre. – כִּינּוֹן שֶׁהָיוּ חוֹזְרִין – Miután visszatértek, – הִתְחִיל אָבִיו מוֹנֶה כָּל הַמִּסְעוֹת – az apa elkezdte számba venni utazásait [ily módon emlékeztetve fiát arra, mennyire szereti őt]. – אָמַר לוֹ – Így beszélt hozzá: – כִּינּוֹן שֶׁשָּׂפָתָא אֶת רֵאשִׁי וְכוּ' – „Itt aludtunk; – כִּינּוֹן הוֹקְרָנוּ – itt fáztunk; – כִּינּוֹן שֶׁפָּאֵן יִשְׁנָנוּ – itt fáj a fejed; stb.” [Hasonló módon Isten is feleleveníti a negyvenéves sivatagi vándorlás eseményeit, emlékeztetve a zsidó népet az irántuk táplált nagy szeretetére.]

וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־מוֹצְאֵיהֶם לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וְאֵלֶּה מִסְעֵיהֶם לְמוֹצְאֵיהֶם. (במדבר לג, ב)

És az egyiptomiak eltemették azokat, akiket sújtott az Örökkévaló közöttük, minden elsőszülöttet, és bálványaikon is ítéletet tett az Örökkévaló. (4Mózes 33:4.)

– **És az egyiptomiak eltemették...** – וּמִצְרַיִם מְקַבְרִים – Teljesen lefoglalta őket a gyász. [Így téve lehetővé az izraeliták számára, hogy akadálytalanul, kincsekkel megrakodva távozzanak.]

וַיִּסְעוּ מִרְעַמְסֵס בְּחַדְשׁ הָרֵאשׁוֹן בְּחַדְשׁ הָרֵאשׁוֹן מִמִּחְרַת הַפֶּסַח יִצְאוּ כְּבָנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּיַד רָמָה לְעֵינֵי פְּלִמְצִיִּים. (במדבר לג, ג)

Elindultak Ráamszészből az első hónapban, az első hónap tizenötödik napján, a peszach után való reggelen mentek ki Izrael fiai főlemelt kézzel, egész Egyiptom szeme előtt. (4Mózes 33:3.)

⁴ 18. vers.

⁵ De persze felmerülhet az emberben, hogy ez a húsz utazás talán elég hosszú volt ahhoz, hogy harmincnyolc éven át folyamatosan „mozgásban tartsa” őket. Hogy ez nem így volt, a Szentírás számba veszi az összes utat. Mivel a vándorlás állomásai jól ismertek, felsorolásuk nyilvánvalóvá teszi, hogy a teljes útvonalat rövid idő alatt is könnyedén meg lehetett tenni.

וּמִצְרַיִם מִקְבָּרִים אֵת אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה בָּהֶם כָּל־בְּכוֹר וּבְאֵלֵיהֶם עָשָׂה יְהוָה שְׁפָטִים. (במדבר לג, ד)

És az egyiptomiak eltemették azokat, akiket sújtott az Örökkévaló közöttük, minden elsőszülöttet, és bálványaikon is ítéletet tett az Örökkévaló. (4Mózes 33:4.)

וַיִּסְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵרַעְמֶסֶס וַיִּחַנוּ בְּסֹפֶת. (במדבר לג, ה)

Elindultak Izráel fiai Ráamszészből és táboroztak Szukkótban. (4Mózes 33:5.)

וַיִּסְעוּ מִסֹּפֶת וַיִּחַנוּ בְּאֶתְם אֲשֶׁר בְּקֶצֶה הַמִּדְבָּר. (במדבר לג, ו)

Elindultak Szukkótból és táboroztak Étámban, amely a sivatag szélén van. (4Mózes 33:6.)

וַיִּסְעוּ מֵאֶתְם וַיֵּשְׁבּוּ עַל־פִּי הַחִירָת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי בְּעַל צָפוֹן וַיִּחַנוּ לְפָנַי מִגְדָּל. (במדבר לג, ז)

Elindultak Étámból és visszafordultak Pi-Hahirót felé, ami Báal Cefón előtt van és táboroztak Migdól előtt. (4Mózes 33:7.)

וַיִּסְעוּ מִפְּנֵי הַחִירָת וַיַּעֲבְרוּ בְּתוֹדֵהֵם הַמִּדְבָּרָה וַיֵּלְכוּ הַרְדֵּן שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר אֶתְם וַיִּחַנוּ בְּמֶרֶה. (במדבר לג, ח)

Elindultak Pi-Hahirótból és átmentek a tengeren a sivatagba; és mentek háromnapi úton Étám sivatagában és táboroztak Márában. (4Mózes 33:8.)

וַיִּסְעוּ מִמֶּרֶה וַיָּבֹאוּ אֵילָמָה וּבְאֵילָם שְׁתֵּים עָשָׂרָה עֵינַת מַיִם וְשִׁבְעִים תְּמָרִים וַיִּחַנוּ־שָׁם. (במדבר לג, ט)

Elindultak Márából és elérkeztek Élimbe; és Élimben volt tizenkét forrás és hetven palma és táboroztak ott. (4Mózes 33:9.)

וַיִּסְעוּ מֵאֵילָם וַיִּחַנוּ עַל־יַם־סוּף. (במדבר לג, י)

Elindultak Élimből és táboroztak a Sás-tengernél. (4Mózes 33:10.)

וַיִּסְעוּ מִיַּם־סוּף וַיִּחַנוּ בְּמִדְבָּר־סִין. (במדבר לג, יא)

Elindultak a Sás-tengertől és táboroztak Szin sivatagában. (4Mózes 33:11.)

וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר־סִינַי וַיִּחַנוּ בְּדַפְקָה. (במדבר לג, יב)

Elindultak Szin sivatagából és elértek Dofkába. (4Mózes 33:12.)

וַיִּסְעוּ מִדַּפְקָה וַיִּחַנוּ בְּאֵלוֹשׁ. (במדבר לג, יג)

Elindultak Dofkából és táboroztak Álúsban. (4Mózes 33:13.)

וַיִּסְעוּ מֵאֵלוֹשׁ וַיִּחַנוּ בְּרַפְדִּים וְלֹא־הָיָה שָׁם מַיִם לְעַם לְשִׁתּוֹת. (במדבר לג, יד)

Elindultak Álusból és táboroztak Refidimben; és nem volt ott víz a nép számára, hogy igyék. (4Mózes 33:14.)

וַיִּסְעוּ מִרַפְדִּים וַיִּחַנוּ בְּמִדְבַּר סִינַי. (במדבר לג, טו)

Elindultak Refidimből és táboroztak a Szinaj sivatagában. (4Mózes 33:15.)

וַיִּסְעוּ מִמִּדְבַּר סִינַי וַיִּחַנוּ בְּקַבְלֹת הַתְּאֵוָה. (במדבר לג, טז)

Elindultak a Szinaj sivatagából és táboroztak Kibrót-Hatáavában. (4Mózes 33:16.)

וַיִּסְעוּ מִקַּבְלֹת הַתְּאֵוָה וַיִּחַנוּ בְּחִצְרֹת. (במדבר לג, יז)

Elindultak Kibrót-Hatáavából és táboroztak Hacérótban. (4Mózes 33:17.)

וַיִּסְעוּ מִחִצְרֹת וַיִּחַנוּ בְּרִתְמָה. (במדבר לג, יח)

Elindultak Chácérotból, és táboroztak Ritmában. (4Mózes 33:18.)

– על שם לשון הרע של מרגלים – **...és táboroztak Ritmában.** – A kémek rágalmozó beszéde nyomán neveztetett el így, – שְׁנֵאָמַר – mint írva van:⁶ – וַיִּסֹּף לָךְ לְשׁוֹן רְמִיָּה – וימה יוסיף לך לשון רמיה – „Mit érdemelsz, – ומה יוסיף לך לשון רמיה – mit fogsz majd kapni, te csalárd nyelv? – חֲצִי גְבוּר שְׁנוּנִים – A hős hegyes nyilait – עם גְּחִלֵי רְתָמִים – rekettye paraszával (im gáchálé rötámim)!” [Isten megbüntet majd az Ég nyilaival és a pokol parázsló tüzével. A Ritmá név a „rötámim”, „parázsló rekettye” kifejezésből ered.]

⁶ Zsoltárok 120:3-4.

וַיִּסְעוּ מֵרְחֵמָה וַיַּחֲנוּ בְּרִמְוֹן פָּרָץ. (במדבר לג, יט)

Elindultak Ritmából és táboroztak Rimmón-Perecben. (4Mózes 33:19.)

וַיִּסְעוּ מֵרִמְוֹן פָּרָץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה. (במדבר לג, כ)

Elindultak Rimmón-Perecből és táboroztak Libnában. (4Mózes 33:20.)

וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ בְּרִשָּׁה. (במדבר לג, כא)

Elindultak Libnából és táboroztak Risszában. (4Mózes 33:21.)

וַיִּסְעוּ מֵרִשָּׁה וַיַּחֲנוּ בְּקֵהֶלְתָּה. (במדבר לג, כב)

Elindultak Risszából és táboroztak Kehélátában. (4Mózes 33:22.)

וַיִּסְעוּ מִקֵּהֶלְתָּה וַיַּחֲנוּ בְּהַרְשֵׁפֹר. (במדבר לג, כג)

Elindultak Kehélátából és táboroztak Har-Séferben. (4Mózes 33:23.)

וַיִּסְעוּ מֵהַרְשֵׁפֹר וַיַּחֲנוּ בְּחַרְדָּה. (במדבר לג, כד)

Elindultak Har-Séferből és táboroztak Harádában. (4Mózes 33:24.)

וַיִּסְעוּ מִחַרְדָּה וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֶלֶת. (במדבר לג, כה)

Elindultak Harádából és táboroztak Makhélótban. (4Mózes 33:25.)

וַיִּסְעוּ מִמַּקְהֶלֶת וַיַּחֲנוּ בְּתַחַת. (במדבר לג, כו)

Elindultak Makhélóból és táboroztak Táhatban. (4Mózes 33:26.)

וַיִּסְעוּ מִתַּחַת וַיַּחֲנוּ בְּתַרְח. (במדבר לג, כז)

Elindultak Táhatból és táboroztak Terahban. (4Mózes 33:27.)

וַיִּסְעוּ מִתַּרְח וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה. (במדבר לג, כח)

Elindultak Terahból és táboroztak Mitkában. (4Mózes 33:28.)

וּיִסְעוּ מִמִּתְקָה וַיִּחַנוּ בְּחַשְׁמֹנָה. (במדבר לג, כט)

Elindultak Mitkából és táboroztak Hasmónában. (4Mózes 33:29.)

וּיִסְעוּ מִחַשְׁמֹנָה וַיִּחַנוּ בְּמִסְרוֹת. (במדבר לג, ל)

Elindultak Hasmónából és táboroztak Mószerótban. (4Mózes 33:30.)

וּיִסְעוּ מִמִּסְרוֹת וַיִּחַנוּ בְּבְנֵי יַעֲקֹן. (במדבר לג, לא)

Elindultak Mószerótból és táboroztak Bené-Jáakánban. (4Mózes 33:31.)

וּיִסְעוּ מִבְּנֵי יַעֲקֹן וַיִּחַנוּ בְּחַר הַגִּדְגָד. (במדבר לג, לב)

Elindultak Bené-Jáakánból és táboroztak Hór-Hagidgádban. (4Mózes 33:32.)

וּיִסְעוּ מִחַר הַגִּדְגָד וַיִּחַנוּ בְּיִטְבְּתָה. (במדבר לג, לג)

Elindultak Hór-Hagidgádból és táboroztak Jotbátában. (4Mózes 33:33.)

וּיִסְעוּ מִיִּטְבְּתָה וַיִּחַנוּ בְּעַבְרֹנָה. (במדבר לג, לד)

Elindultak Jotbátából és táboroztak Abrónában. (4Mózes 33:34.)

וּיִסְעוּ מִעַבְרֹנָה וַיִּחַנוּ בְּעַצְלֵן גִּבֹר. (במדבר לג, לה)

Elindultak Abrónából és táboroztak Ecjón-Geberben. (4Mózes 33:35.)

וּיִסְעוּ מִעַצְלֵן גִּבֹר וַיִּחַנוּ בְּמִדְבַרְצֵן הוּא קָדֵשׁ. (במדבר לג, לו)

Elindultak Ecjón-Geberből és táboroztak Cin sivatagában: ez Kádés. (4Mózes 33:36.)

וּיִסְעוּ מִקָּדֵשׁ וַיִּחַנוּ בְּהַר הַהָר בְּקֶצֶה אֶרֶץ אֲדוֹם. (במדבר לג, לז)

Elindultak Kádésből és táboroztak a Hór hegyen, Edóm országának szélén. (4Mózes 33:37.)

וַיַּעַל אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֶלְהָזֵר הַקָּהָר עַל־פִּי יְהוָה וַיָּמָת שָׁם בְּשָׁנַת הָאָרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם בְּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ. (במדבר לג, לח)

És Áron, a pap, fölment a Hór-hegyre az Örökkévaló szája által, és meghalt ott a negyvenedik évben, miután kivonultak Izrael fiai Egyiptom országából az ötödik hónapban, a hónap első napján. (4Mózes 33:38.)

וְאֶהְרֹן כֹּהֵן מִלְמַד – Ebből megtudjuk, – שְׁמַת – על פי ה' – ...az Örökkévaló szája által... – בְּנִשְׁקָה – hogy [Áron fájdalom nélkül, az isteni] csók által halt meg.

וְאֶהְרֹן כֹּהֵן מִלְמַד – Ebből megtudjuk, – שְׁמַת – על פי ה' – ...az Örökkévaló szája által... – בְּנִשְׁקָה – hogy [Áron fájdalom nélkül, az isteni] csók által halt meg.

És Áron százhuszonhároméves volt, midőn meghalt a Hór-hegyen. (4Mózes 33:39.)

וְיִשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי מֶלֶךְ עַד וְהוּא יֹשֵׁב בְּנֶגֶב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּבֵית יִשְׂרָאֵל. (במדבר לג, מ)

És a kánaáni, Árád királya, aki lakott délen Kánaán országában, hallott Izrael fiai jöttéről. (4Mózes 33:40.)

וְיִשְׁמַע הַכְּנַעֲנִי – És a kánaáni... hallott... – לְמַדָּה – Ebből azt tudjuk meg, – שְׁמִיתָת אֶהְרֹן הִיא הַשְּׂמוּעָה – hogy Áron halála volt az a hír, amit hallott, – כְּבוֹד – ugyanis a dicsőség felhője [Áron halála miatt] eltávozott [Izrael fiai fölü],⁷ – וְיִקְסֹר – és [a kánaánita] azt hitte, – שְׁנִתְּנָה רְשׁוּת – hogy ezzel megengedhetővé vált, – לְפִיכָּה חֲזָר וּכְתָבָה – A Szentírás ezért tesz újfent említést a dologról.⁸

וְיִסְעוּ מֵהַר הַהָר וַיִּחַנוּ בְּצַלְמֹנָה. (במדבר לג, מא)

És ők elindultak a Hór-hegytől és táboroztak Calmónában. (4Mózes 33:41.)

וְיִסְעוּ מֵצַלְמֹנָה וַיִּחַנוּ בְּפוּנֹן. (במדבר לג, מב)

Elindultak Calmónából és táboroztak Punónban. (4Mózes 33:42.)

וְיִסְעוּ מִפוּנֹן וַיִּחַנוּ בְּאוֹבָת. (במדבר לג, מג)

Elindultak Punónból és táboroztak Óbótban. (4Mózes 33:43.)

וְיִסְעוּ מֵאוֹבָת וַיִּחַנוּ בְּגִבְעוֹל מוֹאָב. (במדבר לג, מד)

⁷ A dicsőség felhője ugyan később Mózes érdemeinek köszönhetően visszatért az izraeliták fölé, de csak az őket ért támadást követően.

⁸ Árád királynak Izrael ellen indított hadjáratáról már a 4Mózes 21:1. is említést tett.

Elindultak Ovotból és táboroztak Ijé-Háávárimban, Móáb határán. (4Mózes 33:44.)

Xxx – Ijé-Háávárimban. Az [(xxx – ijé)] szó pusztítást pusztaságot jelent, mint – xxx – [a (xxx – löij) szó a] „...romhalmazzá”⁹ – xxx – [és a (xxx – löijim) szó a] „romhalmazzá tették Jeruzsálemet”¹⁰ [szövegrészekben].

וַיִּסְעוּ מֵעֵיִם וַיַּחֲנוּ בְּדִיבְקָן גֵּד. (במדבר לג, מה)

Elindultak Ijjimből és táboroztak Dibón-Gádban. (4Mózes 33:45.)

וַיִּסְעוּ מִדִּיבְקָן גֵּד וַיַּחֲנוּ בְּעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה. (במדבר לג, מו)

Elindultak Dibón-Gádból és táboroztak Almón-Diblátáimban. (4Mózes 33:46.)

וַיִּסְעוּ מֵעֵלְמָן דְּבִלְתִּימָה וַיַּחֲנוּ בְּהַרֵי הָעֲבָרִים לְפָנַי נָבוּ. (במדבר לג, מז)

Elindultak Almón-Diblátáimból és táboroztak az Abárim hegyein, Nebó előtt. (4Mózes 33:47.)

וַיִּסְעוּ מִהַרֵי הָעֲבָרִים וַיַּחֲנוּ בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ. (במדבר לג, מח)

Elindultak az Abárim hegyeitől és táboroztak Móáb síkságain, Jerihónál, a Jordán mellett. (4Mózes 33:48.)

וַיַּחֲנוּ עַל-הַיַּרְדֵּן מִבְּיַת הַיְשָׁמֹת עַד אֶבְל הַשְּׁטִיִּים בְּעֶרְבַת מוֹאָב. (במדבר לג, מט)

És táboroztak a Jordán mellett Bét-Hájesimottól Ávél-Hásitimig Moáv síkságain. (4Mózes 33:49.)

Xxx – Bét-Hájesimottól Ávél-Hásitimig. – xxx – Itt [a Tóra] megtanította neked, – xxx – hogy az izraelita tábor mérete tizenkét *mil*¹¹ [volt], – xxx – mert Rává, Bár Háná fia, azt mondta: – xxx – „Láttam azt a helyet...”¹²

Xxx – Ávél-Hásitimig. – xxx – Sitim síkságának neve Ávél.¹³

⁹ Mihá 1:6.

¹⁰ Zsoltárok 79:1.

¹¹ Egy *mil* az 2000 *ámá*, ami megközelítőleg 3500 láb.

¹² Az idézett mondat egésze így hangzik: „Láttam azt a helyet, és az három *paraszang*szor három *paraszang*.” Egy *paraszang* az négy *mil*.

¹³ Lásd Rásinak az 1Mózes 13:6-hoz írt kommentárját. (Mizráhi)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לֵאמֹר. (במדבר לג, נ)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez Móáb síkságain, Jerihóval szemben, a Jordán mellett, mondván: (4Mózes 33:50.)

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶל־אֶרֶץ כְּנָעַן. (במדבר לג, נא)

Szólj Izrael fiaihoz, és mondd nekik: Midón átkeltek a Jordánon Kánaán földjére, (4Mózes 33:51.)

...Midón átkeltek a Jordánon... pusztítsátok el... – וְהָלֹא כַּמָּה פְּעָמִים הִזְהַרְוּ עַל כֶּף – Nemde már sokszor figyelmeztette őket erre?!¹⁴ – אֲלֹא כֵן אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה – Most ezt mondta nekik Mózes: – כִּשְׂאֵתָם כֹּן מִנְתַּן כֵּן תַּעֲבְרוּ – Amikor átkeltek a Jordánon – בִּיבֶשֶׁה – szárazon, – עֹבְרִים בִּיַרְדֵּן – על מנת כן תעברו – וְאִם לֹא – mert ha nem, – אֲזַלְתִּיכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן מִלְּפָנֵיכֶם – [hogy elpusztítjátok,] – מִיָּמֵינוּ – akkor a vizek visszatérnek, és elöntenek titeket. – וְכֵן מִצִּיּוֹנוֹ – Ezt mondta nekik Józsuá is a Jordánnál.¹⁵

וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת־כָּל־יְשֻׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאֶבְדְּתֶם אֶת כָּל־מִשְׁכַּנְתֶּם וְאֵת כָּל־צִלְמֵי מִסְכַּתְתֶּם וְתִבְדְּדוּ וְאֵת כָּל־בָּמוֹתֶם תִּשְׁמִדוּ. (במדבר לג, נב)

...űzzétek el magatok elől az ország lakóit mind, és pusztítsátok el rajzos köveiket, öntött bálványképeiket, és magaslataikat semmisítétek meg mind. (4Mózes 33:52.)

Xxx – űzzétek el. – xxx – Kergessétek el.¹⁶

Xxx – rajzos köveiket. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: (xxx – *bét szigdáthon*), – xxx – [azaz] „istentiszteleti házaikat,” – xxx – [amelyeket] azért neveztek így, – xxx – mert a talajt [bennük] lefedték – xxx – egy márványpadlóval, – xxx – hogy azon elterüljenek kinyújtott karral és lábbal, – xxx – amint írva van: „és rajzos követ ne helyeztetek el – xxx – országokban, hogy leboruljatok rája”¹⁷

Xxx – öntött [bálványképei]ket. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – (xxx – *mátháthon*)¹⁸.

וְהוֹרֵשְׁתֶּם אֶת־הָאֶרֶץ וְיִשְׁכַּתְּסֶבֶה כִּי לָכֵם נִתְּמִי אֶת־הָאֶרֶץ לְרֵשֶׁת אֶתָּהּ. (במדבר לג, נג)

¹⁴ Lasd 2Mózes 23:24., 34:13.

¹⁵ Józsuá 4:10.

¹⁶ Lásd a 32:39-et és a hozzáfűzött Rási-kommentárt.

¹⁷ 3Mózes 26:1.

¹⁸ „az ő olvasztott...”

Foglaljátok el az országot és lakjatok benne, mert nektek adtam az országot, hogy bírjátok. (4Mózes 33:53.)

Xxx – Foglaljátok el az országot. – xxx – Ürítsd ki lakóitól, – xxx – és akkor „lakjatok benne” – xxx – képesek lesztek rá, hogy megmaradjatok ott, – xxx – ám ha nem [ürítitek ki az országot annak lakóitól, akkor] nem lesztek képesek megmaradni ott.

וְהִתְנַחֵלְתֶם אֶתְהָאָרֶץ בְּגוּרָל לְמִשְׁפְּחֹתֵיכֶם לְרֹב תְּרַבּוּ אֶתְנַחֵלְתוּ וְלִמְעַט תִּמְעַיֵט אֶת גְּזֻלְתּוֹ אֶל אֲשֶׁר־לָצֵא לוֹ שְׁמָה הַגּוּרָל לוֹ יִהְיֶה לְמִטּוֹת אַבְתִּיכֶם תִּתְנַחֵלוּ. (במדבר לג, ג)

És vegyétek birtokba az országot sorshúzás útján családaitok szerint; a nagyobb számúnak adjatok nagyobb birtokot, a kisebb számúnak adjatok kisebb birtokot, ahogy a sors esik rája, az legyen az övé; atyáitok törzsei szerint vegyétek birtokba. (4Mózes 33:54.)

Xxx – ahogy a sors esik rája. – xxx – Ez egy rövidített szövegrész, [amely azt jelenti, hogy] – xxx – „bármelyik »helyre« mutasson is a sors[húzás], az legyen az övé.”

Xxx – atyáitok törzsei szerint. – xxx – Azoknak a száma szerint, akik kijöttek Egyiptomból.¹⁹ – xxx – Egy másik magyarázat:²⁰ – xxx – tizenkét körülhatárolt terület, – xxx – a törzsek számainak megfelelően.

וְאִם־לֹא תוֹרִישׁוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְהָיָה אֲשֶׁר תּוֹתִירוּ מֵהֶם לְשָׂכִים בְּעֵינֵיכֶם וְלִצְנִינִים בְּצַדֵּיכֶם וְצַרְרֵי אַחֲכֶם עַל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתֶּם יֹשְׁבִים בָּהּ. (במדבר לג, ג)

De ha nem úzitek ki az ország lakóit magatok elől, akkor azok, akiket meghagytok közülük, tüskékké lesznek szemetekben és tövisekké oldalokban, és szorongatnak benneteket az országban, amelyben laktok. (4Mózes 33:55.)

Xxx – azok, akiket meghagytok közülük. – xxx – Gonoszak lesznek veletek.

¹⁹ Egy talmudi vélemény szerint az ország földjét először azok között osztották szét, akik kijöttek Egyiptomból, amint azt versünk is jelzi, aztán róluk azokra a leszármazottaikra szállt, akik később beléptek az országba. Egy másik vélemény szerint a földet először azok kapták meg, akik beléptek az országba, majd az visszaszállt azokra, akik annak idején kijöttek Egyiptomból, majd újra vissza az ő leszármazottaikra. (Bává bátrá 117a. Lásd Rásinak a 26:55-höz írt kommentárját.)

²⁰ Ez a magyarázat úgy érzi, hogy a Bává bátrá az „atyáik törzseinek nevei szerint” (26:55.) szövegrész alapján juttatja a földet azoknak, akik kijöttek Egyiptomból, ahol is a „nevei” minden egyes olyan személyre utal, akik kijöttek Egyiptomból. A mi versünk azonban, melyben egyszerűen csak az áll, hogy „atyáitok törzsei [szerint],” csupán a tizenkét törzsi örökrészre utal. (Gur Árje)

Xxx – tüskékké lesznek szemetekben. – xxx – Tüskékké, amelyek kiszúrják szemeteket. – xxx – a Targum (Onkelosz) a „tüskék”-et (xxx – szikájá)-nak fordítja.²¹

Xxx – és tövisékké. – xxx – Az értelmezők ezt úgy értelmezik, – xxx – mint ami egy olyan tövissövényt jelent, amely körül fog zárni titeket, – xxx – bezárva és elkülönítve titeket, – xxx – anélkül, hogy bárki ki- vagy beléphetne.

Xxx – és szorongatnak benneteket. – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja.²²

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר דִּמְיִיתִי לַעֲשׂוֹת לָהֶם אֲעֲשֶׂה לָכֶם. (במדבר לג, נו)

És léssen, hogy, amit gondoltam, hogy velük cselekszem, azt cselekszem majd veletek. (4Mózes 33:56.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לְאָמְרוֹ. (במדבר לד, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 34:.)

צֹו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּדְבָרֶיךָ בְּאֵימֹת אֶל־הָאָרֶץ כִּנְעַן זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לָכֶם בְּנִתְּלָהּ אֶרֶץ כִּנְעַן לְגַבְלֹתֶיהָ. (במדבר לד, ב)

Parancsold meg Izráel fiainak, és mondd nekik: Midőn bementek Kánaán országába, ez az az ország, amely nektek birtokul esik Kánaán országa határai szerint. (4Mózes 34:2.)

...ez az az ország, amely nektek birtokul esik... – זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּפְּלֹ לָכֶם וְגו' – לפי שֶׁהֲרֵבָה מְצֻוֹת נוֹהֲגוֹת בְּאֶרֶץ – Mivel sok olyan parancsolat van, amely hatályos az országon belül, – וְאֵין נוֹהֲגוֹת בְּחוּצָה לְאֶרֶץ – de nem hatályos az országon kívül, – הֶצְרָךְ לְכַתּוֹב – fontos volt feljegyezni – מְצַרְנֵי גְבוּלֵי רוּחוֹתֶיהָ סָבִיב – kerületének határait körös-körül, – לֹוּמַר לָךְ – hogy tudd, – מִן הַגְּבוּלִים הַלְלוּ וְלִפְנֵים – ezeken a határokon belül – הַמְצֻוֹת נוֹהֲגוֹת – hatályosak a parancsolatok.

...nektek [birtokul] esik... – עַל שֵׁם שְׂנִיחַלְקָה בְּגוּרְל – Mivel [az ország földje] sorshúzás révén lett felosztva, – נִקְרָאת חֲלוּקָה לְשׁוֹן נִפְיָלָה – a felosztást az „esik” kifejezéssel illeti. – וּמְדַרְשׁ אֲגָדָה אוֹמֵר – [Ezen túl] egy ágádikus Midrás megjegyzi, hogy [azért használja a Szentírás az „esik” kifejezést], – עַל יְדֵי שֶׁהִפִּיל הַקְּדוֹשׁ – a hét שְׁרִיָּהֶם שֶׁל שְׁבַעָה אַמוֹת – mert az Örökkévaló akaratóból leestek – בְּרוּךְ הוּא – és leboru- וַיִּכְפְּתֶן לִפְנֵי מֹשֶׁה – a mennyekből – מִן הַשָּׁמַיִם

²¹ 2Mózes 38:20.

²² (xxx – vijikun löhon), „és szorongatni fognak titeket.”

lásra [készítette őket Isten] Mózes előtt. – אָמַר לוֹ – [Isten] azt mondta neki (Mózesnek): – רֵאֵה – „Nézd csak! – אֵין בָּהֶם עוֹד כַּח – Nincs már erejük.”

וְהָיָה לְכֶם פְּאֵתֵינָגְבַּי מִמִּדְבָּרָאֵן עַל־יַדֵּי אֲדוֹם וְהָיָה לְכֶם גְּבוּל נֹגֵב מִקְצֵה יַם־תְּמַלַּח קְדָמָה.
(במדבר לד, ג)

Legyen a déli határszéletek Cin sivatagától Edom oldalán, és legyen a déli határotok a Sóstenger szélétől kelet felé. (4Mózes 34:3.)

Xxx – Legyen a déli határszéletek. – xxx – A déli oldal kelettől nyugatig.²³

Xxx – Cin sivatagától. – xxx – Amely határos Edommal, – xxx – [és amely] a kilenc törzs földjének délkeleti sarkában kezdődik.²⁴ – xxx – Hogy is van ez? – xxx – Három ország fekszik Izrael földjétől délre, – xxx – egyik a másik mellett: Egyiptom országának egy része, – xxx – Edom országának teljes egésze, és Moáv országának teljes egésze. – xxx – Egyiptom országa a délnyugati sarokban van, – xxx – amint írva van ebben a fejezetben: – xxx – „És elfordul a határ Ácmontól Egyiptom folyójáig, – xxx – és a vége lesz a tengernél.”²⁵ – xxx – Az egyiptomi folyó – xxx – áthaladt Egyiptom egész földjén, amint írva van: – xxx – „a Szihortól²⁶, amely Egyiptom területén halad végig,”²⁷ – xxx – és elválasztja Egyiptom földjét Izrael földjétől. – xxx – Edom földje [Egyiptommal] határos kelet felé, – xxx – Moáv földje pedig Edom földjével határos, – xxx – [Izrael földje] déli határának keleti végében. – xxx – Amikor Izrael fiai elhagyták Egyiptomot, – xxx – akkor, ha a Mindenütt Jelenvaló siettetni akarta volna – xxx – az országba való belépésüket, – xxx – akkor észak felé vitte volna őket, keresztül a Níluson, – xxx – és [ezzel az átkeléssel egyúttal] be is léptek volna Izrael földjére, – xxx – de Ő mégsem ezt tette. – xxx – Ez a jelentése annak, ami írva van:²⁸ – xxx – „Isten nem vezérelte őket a filiszteusok országa felé vezető úton,”²⁹ – xxx – akik a tenger mellett laktak, – xxx – Kánaán országának nyugati határán, – xxx – amint az írva van a filiszteusokkal kapcsolatban: – xxx – „[Jaj] a tengerpart lakóinak, – xxx – a Krétából származó népnek!”³⁰ – xxx – [Az Örökkévaló] nem ezen az útvonalon vezette őket, – xxx – hanem kerülő úton, – xxx – a dél felé vezető útvonalon vezetve ki őket a sivatagba, – xxx – abba, ame-

²³ Nem csupán a délkeleti sarok, hanem az egész déli oldal. (*Szifszé Háhámim*)

²⁴ A tizenkét törzs közül Gád, Reuvén és Menáse fele a Szihontól és Ogtól elfoglalt területen, a Jordán keleti partján telepedett le (32. fejezet). A maradék kilenc törzs Kánaánban, a folyó nyugati partján telepedett le.

²⁵ 5. vers.

²⁶ Amelyet Nílusnak vagy Egyiptom folyójának is neveznek. (Lásd Rásit *uo.*)

²⁷ Jósua 13:3.

²⁸ Amikor a fáraó szabadon bocsátotta az izraelitákat...

²⁹ 2Mózes 13:17.

³⁰ Cefánjá 2:5.

lyet Jehezkél [próféta] „a népek pusztájá”³¹-nak nevezett, – xxx – mert több nép is lakott mellette. – xxx – Aztán délen vezette őket [az Örökkévaló], – xxx – nyugattól kelet felé, folyamatosan, – xxx – meg el nem érték Edom földjének déli részét. – xxx – Kérték Edom királyát, – xxx – engedné meg nekik, hogy belépjenek országába, – xxx – szélteben átkeljenek rajta, majd belépjenek az országba,³² – xxx – ám ő visszautasította [kérésüket], és ezért nekik meg kellett kerülniük – xxx – Edom teljes déli oldalát, – xxx – míg el nem érték Moáv országának déli részét, – xxx – amint írva van: – xxx – „És Moáv királyához is küldött, – xxx – de ő sem egyezett bele.”³³ – xxx – Végigvonultak – xxx – Moáv teljes déli oldala mentén, – xxx – [egészen] a végéig. – xxx – Onnét észak felé fordították az arcukat, – xxx – míg meg nem kerültek annak egész keleti határát szélteben. – xxx – Amikor végigérték [Moáv] keleti oldalán, – xxx – elértek Szihon és Og területére, – xxx – akik Kánaántól keletre laktak, – xxx – köztük [és Kánaán országa között] a Jordánnal. – xxx – Ez a jelentése annak, ami elhangzik [egy helyen] Jiftáhról: – xxx – „Azután tovább vonult a sivatagban, – xxx – megkerülte Edom országát – xxx – és Moáv országát, – xxx – és eljutott napkelet felől – xxx – Moáv országához.”³⁴ – xxx – Meghódították Szihon és Og területét, – xxx – amely Moáv országától északra [terült el], – xxx – és elértek a Jordánhoz, – xxx – szemben Moáv földjének északnyugati csücskével. – xxx – Ily módon [tehát]³⁵ Kánaán földjének, – xxx – amely a Jordánon túl, nyugaton [terül el], – xxx – délkeleti sarka szomszédos volt Moávval.

וְנָסַב לָכֶם הַגְּבוּל מִמִּנְגַּב לְמַעְלָה עַקְרָפִים וְעַבְרָאֲנָה וְהָיָה וְהָיָה תּוֹצְאָתָיו מִמִּנְגַּב לְקֶרֶשׁ פְּרָנֵעַ וְיִצְאָה
הַצְּרָאֲדָר וְעַבְרָאֲנָה. (במדבר לד, ד)

És a határotok elfordul Máálé Ákrábimtól délre, átvonul Cinig, és a vége lesz Kádés-Bárnéától délre, eljut Hácár-Ádárig és átmegy Ácmonba. (4Mózes 34:4.)

Xxx – És a határotok elfordul Máálé Ákrábimtól délre. – xxx – Valahányszor az áll a szövegben, „elfordul” vagy „eljut,” – xxx – azt tanítja, hogy a határ nem volt egyenes, – xxx – hanem kifelé elkanyarodott. – xxx – A határ elfordul, észak felé hajolva³⁶, – xxx – és rézsút nyugat felé, – xxx – s így a határ Máálé

³¹ Jehezkél 20:35.

³² Azaz Kánaánba.

³³ Bírák 11:17.

³⁴ Uo. 18.

³⁵ Rási itt visszatér a versünkhöz, amely Kánaán határának délkeleti sarkát Edom közelében helyezi el. (Szifszé Háhámim)

³⁶ Gur Árje ezzel nem ért egyet, ő fenntartja, hogy a határ dél felé kanyarodott el, és megjegyzi, hogy maga Rási is a Jósuá 13:3-hoz fűzött kommentárjában hasonló magyarázatot kínál.

Ákrábimtól délre halad el, – xxx – így azt találjuk, hogy Máálé Ákrábim a határon belül esett.

Xxx – átvonul Cinig. – xxx – (xxx – ciná), „Cinbe/Cinig,” mint (xxx – micrájma), „Egyiptomba/Egyiptomig.”

Xxx – és a vége lesz. – xxx – A végződése Kádés Bárnéától délre.

Xxx – eljut Hácár-Ádárig. – xxx – A határ kiterjed, észak felé szélesedve, – xxx – rézsút tovább, nyugat felé, – xxx – míg el nem éri Hácár-Ádárt; onnét Ácmon felé [halad tovább], – xxx – onnét pedig Egyiptom folyójához [érkezik]. – xxx – Azért használja itt [a Tóra] az „elfordul” kifejezést, mert azt írta, hogy – xxx – „eljut Hácár-Ádárig.” – xxx – Elkezdett kiszélesedni, miután elhaladt Kádés Bárnéá mellett, – xxx – és annak a földsávnak a szélessége, amely kiszögellt észak felé, – xxx – Kádés-Bárnéától Ácmonig tartott. – xxx – Onnantól kezdve a határ visszahúzódott, – xxx – dél felé fordulva, – xxx – míg el nem érte Egyiptom folyóját, – xxx – ahonnan nyugati irányban haladt, a Földközi-tengerig, – xxx – amely a nyugati határa – xxx – Izrael egész földjének. – xxx – Tehát Egyiptom folyója – xxx – [az ország] délnyugati csücskében található.

וְנָסַב הַגְּבוּל מֵעֵצְמוֹן נֶחְלָה מִצְרַיִם וְהָיָה תוֹצְאָתוֹ הַיָּמָה. (במדבר לד, ה)

És elfordul a határ Ácmonról Egyiptom folyójáig, és a vége lesz a tengernél. (4Mózes 34:5.)

Xxx – és a vége lesz a tengernél. – xxx – A nyugati határig [fog tartani]. – xxx – A déli határ nem nyúlik tovább – xxx – onnantól nyugati irányban.

וְגְבוּל לֹם וְהָיָה לְכֶם הַיָּם הַגָּדוֹל וְגְבוּל זְהִי־הָיָה לְכֶם גְּבוּל יָם. (במדבר לד, ו)

És a nyugati határ a Nagy-tenger legyen, meg a határos terület; ez legyen a nyugati határotok. (4Mózes 34:6.)

Xxx – És a nyugati határ. – xxx – És mi a nyugati határ?

Xxx – a Nagy [Földközi]-tenger legyen. – xxx – A határ.

Xxx – meg a határos terület. – xxx – A tenger[part közelében fekvő] szigetek szintén részét [képezik] a határnak. – xxx – Ezeket a szigeteket ófranciául „isles”-nek nevezik.

וְזֶה־הָיָה לְכֶם גְּבוּל צְפוֹן מִן־הַיָּם הַגָּדוֹל תִּתְּאוּ לְכֶם הַר הַהָר. (במדבר לד, ז)

És ez legyen az északi határotok: A Nagy-tengertől forduljatok a Hór-hegy felé. (4Mózes 34:7.)

Xxx – az északi határotok. – xxx – Az északi határ.

Xxx – A Nagy-tengertől forduljatok a Hór-hegy felé. – xxx – Amely az [ország] északnyugati sarkában [található]. – xxx – A csúcsától [kezdődően fokozatosan] beleereszkedik a tengerbe³⁷ – xxx – [oly módon, hogy] a tenger egy része belül [esik Izrael földjének határán], – xxx – egy része pedig kívül [esik].³⁸

Xxx – forduljatok. – xxx – Forduljatok nyugatról észak felé, – xxx – a Hór-hegy irányába.

Xxx – forduljatok. – xxx – A kifejezés fordulást, hajlást jelent, – xxx – mint [a (xxx – tá) illetve (xxx – táé) szavak esetében] a „testőrök őrszobájába”³⁹ – xxx – [és a] „A [kelet]i kapunak [mind az egyik, mind a másik oldalán három-három] őrszoba [volt]”⁴⁰ [szövegrészekben]. – xxx – A mellék- vagy toldaléképület⁴¹, ófranciául „apendiz”, – xxx – behajló [falú], lejtős [tetejű].

מֵהָר הַהוּר תִּתְּאוּ לְבֵא חֻמַּת וְהַיּוֹ תוּצְאָת הַגְּבֹל צְדָדָה. (במדבר לד, ח)

A Hór hegyétől húzzatok vonalat Chámát felé. És a határ szélei legyenek Cedádnál. (4Mózes 34:8.)

מֵהָר הַהוּר – A Hór hegyétől... – תִּסְבוּ וְתִלְכוּ אֶל מִצְר הַצְּפוֹן – Forduljatok el, és haladjatok végig az északi határ mentén – לְצַד הַמְּזֵרָח – kelet felé, – חֻמַּת בְּלִבָּא חֻמַּת – és ráataláltok majd a Chámát felé vezető útra; – זֶה אֲנִי טוֹכְיָא – ami Ántochjá.

תוּצְאָת הַגְּבֹל – ...a határ széle... – סוֹפֵי הַגְּבוּל – A határ végei. – כָּל מְקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר – או המצד כלה שם לגמרי – Ahol [a szövegben] a „határ szélei” szerepel, – או המצד כלה שם לגמרי – és semennyit sem folytatódik tovább; – או משם מתפשט ומרחיב – vagy elkanyarodik, kiszélesedik, – ויוצא – és egy másik irányba halad tovább, – לְאַחֲרָיו – az eredeti kiterjedés [irányával] szöveget zárva be, – יוֹתֵר מִן הַרוֹחֵב הָרֵאשׁוֹן – hogy az addigi ország-szélességhez képest szélesebbet [adjon] – וְלִעֲנִין רוֹחֵב הַמִּדָּה הָרֵאשׁוֹן – [Így tehát] az eredeti vastagsághoz képest – קָרָא תוּצְאֹת – használja [az Írás] a „széle” [kifejezést], – שֶׁשָׁם כְּלָתָהּ אוֹתָהּ מִדָּה – [utalva] hogy az addigi méretnek ott van vége.

וְיֵצֵא הַגְּבֹל זְפוּלָה וְהַיּוֹ תוּצְאָתוֹ חֻצֵר עֵינָן זְהִי הַיָּהּ לְכֶסֶם גְּבוּל צְפוֹן. (במדבר לד, ט)

...és eljut a határ Zifróniig és a vége lesz Hácár-Énánál; ez legyen északi határotok. (4Mózes 34:9.)

³⁷ Magyarán a hegy lába már a tengerbe ér.

³⁸ A hegycsúcs az északi határpont. A hegy déli lejtőjét nyaldosó tengerrész belül esik a határon, tehát az része Izrael földjének, a hegy északi lejtőjét nyaldosó tengerrész viszont kívül esik a határon, tehát az nem része Izrael földjének. (Rási a *Gitin* 8a-hoz. Lásd a Toszáfotot uo.)

³⁹ 2Kronikák 12:11.

⁴⁰ Jéhezkel 40:10.

⁴¹ Az idézett szövegrészekben „őrszoba”, amely maga is egy a főépülethez épített toldaléképület volt.

Xxx – és a vége lesz Hácár-Énánál. – xxx – Ez volt az északi határszakasz vége, – xxx – tehát Hácár-Énán az északkeleti sarokban helyezkedett el. – xxx – Onnét pedig „húzzatok vonalat keleti határuul...”

וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לְגִבּוֹל קִדְמָה מִחֲצַר עֵינֹן שְׁפָמָה. (במדבר לד, י)

És forduljatok a keleti határ felé, Hácár-Énántól Sefámig. (4Mózes 34:10.)

Xxx – És forduljatok. – xxx – A [(xxx – vöhit’ávitem)] szó fordulást, hajlást jelent, akár a (xxx – tötáu).

Xxx – Sefámig. – xxx – A keleti határon, és onnét Rivláig.

וַיֵּרֶד הַגְּבֹל מִשְׁפָּם הַרְבֵּלָה מִקְדָּם לְעֵזַן וַיֵּרֶד הַגְּבֹל וּמִתְּחֵלָה עַל־כַּתְּף יַם־סוּפֵרֶת קִדְמָה. (במדבר לד, יא)

És lemegy a határ Séfámtól Rivláig, Ájintól keletre; és lemegy a határ, és érinti a Kineret-tó partját kelet felől. (4Mózes 34:11.)

Xxx – Ájintól keletre. – xxx – Ez egy hely neve.⁴² – xxx – A határvonal [Ájintól] keletre halad el, – xxx – így Ájin [maga] a határon belül helyezkedik el, – xxx – s így része Izrael földjének.

Xxx – és lemegy a határ. – xxx – Ahogy a határ halad északról dél felé, – xxx – folyamatosan lejt.

Xxx – és érinti a Kineret-tó partját kelet felől. – xxx – Vagyis a Kineret-tó a határon belül esett, – xxx – nyugat felé. – xxx – A határ a Kineret-tótól keletre esik, – xxx – és onnét ereszkedik alá a Jordánhoz. – xxx – A Jordán rézsút folyik északról dél felé, – xxx – keleti irányban térve el. – xxx – A Kineret-tónál Kánaán földje felé tart, – xxx – majd továbbhalad Izrael földjének keleti oldalán, – xxx – a Kineret-tóval szemben, – xxx – míg [végül] beleömlik a Holt-tengerbe. – xxx – Innentől a határ lezárul, – xxx – mivel annak legszélső pontja [éppen] a Holt-tengernél található, – xxx – ahonnét a határ délkeleti sarkából [induló] határvonal elkezdődött. – xxx – Íme hát körbejártad [Izrael földjét] mind a négy oldalán.

וַיֵּרֶד הַגְּבֹל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאָתָיו יַם הַמֶּלַח זֶה תְּהִיָּה לָכֶם הָאָרֶץ לְגִבְלֹתֶיהָ סָבִיב. (במדבר לד, יב)

És lemegy a határ a Jordánig és a vége legyen a Sós-tengernél. Ez legyen a tettek, országok határai szerint köröskörül. (4Mózes 34:12.)

⁴² És nem szó szerint „forrás”.

וַיִּצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוּלָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לָתֵת
 לְחֻשְׁעַת הַמַּטּוֹת וְחֻצֵי הַמַּטֵּה. (במדבר לד, יג)

És parancsolta Mózes Izráel fiainak, mondván: Ez az az ország, melyet birtokba vegyetek sorshúzás útján, amelyről megparancsolta az Örökkévaló, hogy adjátok a kilenc törzsnek és a fél törzsnek; (4Mózes 34:13.)

כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְּנֵי הָרְאוּבֵנִי לְבַיִת אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְּנֵי־הַגָּדִי לְבַיִת אֲבֹתָם וְחֻצֵי מַטֵּה מְנַשֶּׁה לָקְחוּ
 נִחְלָתָם. (במדבר לד, יד)

...mert megkapták Reúbén fiainak törzse atyáik háza szerint és Gád fiainak törzse atyáik háza szerint és Menasse fél törzse megkapták birtokukat; (4Mózes 34:14.)

שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וְחֻצֵי הַמַּטֵּה לָקְחוּ נִחְלָתָם מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן יָרְחוּ קְדָמָה מִזְרְחָה. (במדבר לד, טו)
...a két törzs és a fél törzs megkapta birtokát Jeréhónál a Jordánon innen napkelet felé. (4Mózes 34:15.)

Xxx – napkelet felé. – xxx – A világ eleje felé, amely a kelet, – xxx – mivel a keleti irányt nevezik az elejének, – xxx – a nyugatit pedig a hátuljának.⁴³ – xxx – Ebből következően a dél van jobbra,⁴⁴ – xxx – és az észak balra.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר. (במדבר לד, טז)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 34:16.)

אֵלֶּה שְׁמֹת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־יִנְחֲלוּ לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ אַלְעֶזֶר הַפְּהֵן וִיהוֹשֻׁעַ בֶּרְדִּינֹן. (במדבר לד, יז)
Ezek azon férfiak nevei, akik megöröklik majd nektek (jinchálu láchem) az országot: Elázár, a pap, és Józsuá, Nún fia; (4Mózes 34:17.)

...akik megöröklik majd nektek (jinchálu láchem)... – אֲשֶׁר יִנְחֲלוּ לָכֶם – Számotokra. – Mindegyik törzsfő törzse gyámja volt, – בְּשִׁבְלָכֶם – és ő osztotta fel a törzsi örökséget – וּמִחֶלֶק נִחְלַת הַשִּׁבְטֹת – a családok és az egyének között. – וְלִגְבוּרֵיהֶם – Mindegyik egyén számára kiválasztott egy megfelelő földdarabot – וְיָמָה שָׁהֶם עוֹשִׂים יְהוָה – és döntéseik jogerősek voltak, – כְּאֵלוּ עֲשָׂאוּם שְׁלוּחֵיהֶם – mintha [a törzs tagjai maguk] nevezték volna ki őket megbízottjuknak.

⁴³ Lásd Rásinak a 2:3-hoz írt kommentárját.

⁴⁴ 2:10.

– ולא יתכן לפרש לכם זה – Ám helytelen volna ezt a „nektek”-et úgy értelmezni [szó szerint], – ככל לכם שבמקרא – mint az összes [többi] „nektek”-et a Szentírásban, – שאם כן – mert ha itt is azt jelentené, – שהיה לו להוב ינהילו לכם – akkor az kellett volna szerepeljen a szövegben, hogy, „fel fogják osztani [– és nem „örökölni fogják” –] nektek.”

– ינהילו משמע – A „jinchálu...” azt jelenti, – שהם נוהלים לכם – hogy meg fogják örökölni számotokra, – בשבילכם ובמקומכם – a ti nevetekben, helyettetek, – כמו ה' – mint [a következő versben]:⁴⁵ „Az Örökkévaló harcol érettetek (láchem)...”, [azaz a képviselőkben].

לנחל את הארץ – ...hogy megörököljék az országot. – שיהא נוהל וחולק אותה – Neki kell megörökölnie és felosztania az országot – במקומכם – helyetted.

ונשיא אחד נשיא אחד ממטה תקחו לנחל אתהארץ. (במדבר לד, יח)

És vegyetek egy-egy fejedelmet törzsenként, hogy megörököljék az országot. (4Mózes 34:18.)

לנחל את הארץ – ...hogy megörököljék az országot. – שיהא נוהל וחולק אותה – Neki kell megörökölnie és felosztania az országot – במקומכם – helyetted.

ואלה שמות האנשים למטה יהודה כלב בן־יפנה. (במדבר לד, יט)

És ezek a férfiak nevei: Jehúda törzséből Káléb, Jefunne fia; (4Mózes 34:19.)

ולמטה בני שמעון שמואל בן־עמיהוד. (במדבר לד, כ)

Simeón fiainak törzséből Sámuel, Ammihúd fia; (4Mózes 34:20.)

למטה בנימן אלידד בן־פסלון. (במדבר לד, כא)

Benjámin törzséből Elidád, Kislón fia. (4Mózes 34:21.)

ולמטה בנידן נשיא בקי בן־גלי. (במדבר לד, כב)

Dán fiainak törzséből a fejedelem Bukki, Jogli fia; (4Mózes 34:22.)

לבני יוסף למטה בנימנשה נשיא חניאל בן־אפר. (במדבר לד, כג)

⁴⁵ 2Mózes 14:14.

József fiai közül Menasse fiainak törzséből a fejedelem Hanniél, Éfód fia; (4Mózes 34:23.)

וּלְמִטָּה בְּנֵי־אֶפְרַיִם נְשִׂיא קְמוּאֵל בֶּן־שַׁפְטָן. (במדבר לד, כד)

Efraím fiainak törzséből a fejedelem Kemuél, Siftán fia; (4Mózes 34:24.)

וּלְמִטָּה בְּנֵי־בִינְיָמִן נְשִׂיא אֶלִיצָפָן בֶּן־פְּרָנָן. (במדבר לד, כה)

Zebúlon fiainak törzséből a fejedelem Elicáfán, Parnák fia; (4Mózes 34:25.)

וּלְמִטָּה בְּנֵי־שֹׁשַׁנֵּן נְשִׂיא פְּלִטְיָאֵל בֶּן־עֵזֶן. (במדבר לד, כו)

Jisszákár fiainak törzséből a fejedelem Paltiel, Azzán fia; (4Mózes 34:26.)

וּלְמִטָּה בְּנֵי־אֲשֵׁר נְשִׂיא אַחִיהוּד בֶּן־שְׁלֹמִי. (במדבר לד, כז)

Ásér fiainak törzséből a fejedelem Ahihúd, Selómi fia; (4Mózes 34:27.)

וּלְמִטָּה בְּנֵי־נַפְתָּלִי נְשִׂיא פְּדֵהָאֵל בֶּן־עַמִּיהוּד. (במדבר לד, כח)

Naftáli fiainak törzséből a fejedelem Pedahél, Ammihúd fia. (4Mózes 34:28.)

אֵלֶּה אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְנַחַל אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן. (במדבר לד, כט)

Ezek azok, kiknek megparancsolta az Örökkévaló, hogy osszák szét a birtokot Izráel fiainak Kánaán országában. (4Mózes 34:29.)

Xxx – hogy osszák szét a birtokot Izráel fiainak. – xxx – Oda kell adniuk nektek az örökséget, – xxx – annak részei szerint.

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יְרֵחוֹ לְאָמֹר. (במדבר לה, א)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez Móáb síkságain Jerihóval szemben, a Jordán mellett, mondván: (4Mózes 35:1.)

צֹוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְנָתַנּוּ לְלוּיִם מִנְחָלַת אַחֲזַתְתֶּם עָרִים לְשֹׁכְתֵי וּמִגְרָשׁ לְעָרִים סְבִיבֹתֵיהֶם תִּתְּנוּ לְלוּיִם. (במדבר לה, ב)

Parancsold meg Izráel fiainak, hogy adjanak a levitáknak örök birtokukból városokat lakásra és zöldterületet városaik körül adjatok a levitáknak. (4Mózes 35:2.)

ומגורש – ...és zöldterület... – רוח מקום חלק חוץ לעיר סביב – Ez a zöldterület üres, a várost körülvevő terület, – להיות לנוי לעיר – [melynek célja] hogy szebbé tegye a várost. – ואין רשאים לבנות שם בית – Ezen [a területen] nem szabad házat építeni – ולא לזרוע זרעה – vagy szőlőt ültetni – ולא לנטוע כרם – vagy magot vetni.

והיו הערים להם לשבת ומגורשיהם יהיו לבהמתם ולרכשם ולכל תחתם. (במדבר לה, ג)

És legyenek a városok övéik lakásául, legyenek zöldterületeik, barmuk, jószáguk és minden az életük számára. (4Mózes 35:3.)

...és minden az életük számára. – לכל חיותם – azaz minden életszükségük – לכל צרכיהם – és minden igényük számára.

ומגורשי הערים אשר תתנו ללויים מקיר העיר וחוץ אלה סביב. (במדבר לה, ד)

A városok zöldterületei, melyeket a levitáknak adtok, legyenek a város falától kifelé ezer könyöknyire köröskörül. (4Mózes 35:4.)

...ezer könyöknyire köröskörül. – ואחריו הוא אומר – Később azonban azt mondja [az Írás]:⁴⁶ – אלהים אמה – „kétezer könyöknyit.” – הא כיצד – Hogyan értendő ez? – אלהים הוא נותן להם סביב – Kétezer [könyöknyit] adott nekik a város körül. – וממה אלה הפנימיים למגורש – Ebből a belső ezer zöldterületnek, – והחיצוניים לשרדות וכרמים – a külső [ezer] pedig szántóföldek és szőlők [kialakítására].

ומדתם מחוץ לעיר אתפאתקדמה אלהים באמה ואתפאתנגב אלהים באמה ואתפאתים אלהים באמה ואתפאת צפון אלהים באמה והעיר בתוך זה יהיה להם מגורשי הערים. (במדבר לה, ה)

És mérjete le a városon kívül a keleti oldalon kétezer könyöknyit és a déli oldalon kétezer könyöknyit és a nyugati oldalon kétezer könyöknyit és az északi oldalon kétezer könyöknyit; a város legyen középen. Ez legyen számukra a városok legelője. (4Mózes 35:5.)

ואת הערים אשר תתנו ללויים את ששערי המקלט אשר תתנו לנשם שמה הרצח ועליהם תתנו ארבעים וששים עיר. (במדבר לה, ו)

⁴⁶ 5. vers.

És a városok, amelyeket adtok a levitáknak: a hat menedékváros, amelyeket majd adtok, hogy odameneküljön a gyilkos és azonkívül adjatok negyvenkét várost. (4Mózes 35:6.)

כָּל־הָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹלָמִים אַרְבָּעִים וְשִׁמְנֵה עֵיר אֲתֵתֶנּוּ וְאֶת־מִגְדָּלֵיהֶן. (במדבר לה, ז)

Az összes városok száma, amelyeket a levitáknak adtok, legyen negyvennyolc város, azokat adjátok és legelőiket. (4Mózes 35:7.)

וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזֹת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֵת הַרְבֵּי תְּרֻבּוֹ וּמֵאֵת הַמְּעֻטֹת תִּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי נִחְלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו לְלוֹיִם. (במדבר לה, ח)

**És a városokat illetőleg, amelyeket adtok Izráel fiainak birtokából, a sokból adjatok sokat, a kevésből adjatok keveset: mindegyik örök birto-
ka szerint, melyet kap, adjon városaiból a levitáknak.** (4Mózes 35:8.)

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר. (במדבר לה, ט)

És szólt az Örökkévaló Mózeshez, mondván: (4Mózes 35:9.)

דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־הַיַּרְדֵּן אֶרְצָה כְּנָעַן. (במדבר לה, י)

Szólj Izráel fiaihoz és mondd nekik: Midőn átvonultok a Jordánon Kanaán országába, (4Mózes 35:10.)

וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס שָׂמָּה רֹצֵחַ מִפְּהֶנֶף בְּשֹׁנְגָה. (במדבר לה, יא)

...jelöljete ki magatoknak városokat, menedékvárosokul számotokra, hogy odamenekülhessen a gyilkos, aki valakit tévedésből agyonüt. (4Mózes 35:11.)

Xxx – jelöljete ki. – xxx – A (xxx – hákrájá) [kifejezés nem mást] jelent, [mint azt, hogy] kijelölés, biztosítás.⁴⁷ – xxx – Hasonlóképp azt mondja [a Tóra]: – xxx – „Mert biztosított nekem az Örökkévaló, a te Istened.”⁴⁸

וְהָיוּ לָכֶם הָעָרִים לְמִקְלָט מִגָּאֵל וְלֹא יָמוּת הָרֹצֵחַ עַד־עֲמִדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לְמִשְׁפָּט. (במדבר לה, יב)

⁴⁷ És nem hívást vagy meghívást.

⁴⁸ 1Mózes 27:20.

És legyenek ezek a városok számotokra menedékkül a bosszuló rokonok elől, hogy meg ne haljon a gyilkos, míg a község elé nem áll ítélet végett. (4Mózes 35:12.)

Xxx – a bosszuló rokonok elől. – xxx – Az elől, aki jön törleszteni a [kiontott] véért, – xxx – [és] aki a gyilkosság áldozatának valamely rokona.

וְהָעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ שְׁשֶׁעָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם. (במדבר לה, יג)

És a városok, melyeket adtok, hat menedék városok legyen: (4Mózes 35:13.)

שש ערי מקלט – ...hat menedék városok... [A következő vers meghatározza, hogy a Jordán mindkét partján három-három várost kell kijelölni. Akkor nem fölöslegesen említi a mi versünk a menedékvárosok összesített számát?] – מגיד – Ebből megtudjuk, – שש ערי מקלט על פי שהבדיל משה – hogy noha Mózes elkülönített ugyan – בחייו – még életében, – שלש ערים בעבר הירדן – három várost a Jordán túloldalán, – עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ – azok nem biztosítottak menedéket, – לא היו קולטות – amíg a három város, amelyet Józsuá kijelölt Kánaán országában, ki nem lett választva. [Azaz a menedékvárosok csak akkor töltik be funkciójukat, ha már mind a hat el lett különítve.]

אתן שלש הערים תתנו מעבר לירדן ואת שלש הערים תתנו בארץ כנען ערי מקלט תהיינה. (במדבר לה, יד)

...három várost adjatok a Jordánon innen és három várost adjatok Kánaán országában; menedékvárosok legyenek ezek. (4Mózes 35:14.)

Xxx – három várost... – xxx – Noha Kánaán földjén kilenc törzs [telepedett le], – xxx – itt meg csupán kettő meg egy fél, – xxx – menedékvárosaik száma megegyezett. – xxx – [Ez azért volt így,] mert Gil'ád bővelkedett a gyilkosokban, – xxx – amint írva van: „Gileád a gonosztevők városa, – xxx – vérrel van bemocskolva.”^{49 50}

לכני ישראל ולגור ולתושב־בתוכם תהיינה שש־הערים האלה למקלט לגוים שמה כָּל־מִבְּהַמָּוֶה בְּשִׁנְיָהּ. (במדבר לה, טו)

⁴⁹ Hószéá 6:8.

⁵⁰ A menedékvárosok viszont csupán azok számára lettek létrehozva, akik véletlenül vagy gondatlanságból öltek. Akkor hát Gil'ád gyilkosainak nagy száma miatt tette szükségessé a lakosság lélekszámához viszonyítottan plusz menedékvárosok létesítését? Mert a nagy számú ott élő gyilkos mind azt állította, hogy ő nem szándékosan ölt, és ezért menedéket vett ezekben a városokban. (Náchmanidész)

Izráel fiainak és a jövevénynek és a közöttük élő zsellérnek legyen ez a hat város menedékül, hogy oda meneküljön bárki, aki agyonütött valakit tévedésből. (4Mózes 35:15.)

וְאִם־בְּכֹלֵי בְרִזְלָה הִכְהוּ וַיִּמָּת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ. (במדבר לה, טז)

De ha vaseszközzel ütötte meg, és az meghalt, gyilkos ő; a gyilkos ölessék meg. (4Mózes 35:16.)

אִין זֶה מְדַבֵּר בְּהוֹרֵג – **De ha vaseszközzel ütötte meg...** – אִין זֶה מְדַבֵּר בְּהוֹרֵג – אין זה מדבר בהורג – amelyről az előbbi versben volt szó, – **בְּשׁוֹגֵג** – Ez nem a véletlen emberölésre utal, – **אֶלֶּא בְּהוֹרֵג בְּמִזִּיד** – hanem a szándékos emberölésre. – **וּבֵּא לְלַמֵּד** – Arra tanít [a vers], – **שֶׁהַהוֹרֵג בְּכֹל דְּבָר** – hogy minden gyilkos eszköznek – **בּוֹ שְׁיֵהָא בּוֹ** – צָרִיף שְׁיֵהָא בּוֹ – kellő méretűnek kell lennie ahhoz, – **כְּדֵי לְהָמִית** – hogy gyilkolni lehessen vele, [ahhoz, hogy halálbüntetést lehessen kiszabni a tettért,] – **שְׁנֵאמַר בְּכֹלֵם** – mert írva van minden [ilyen eszközzel] kapcsolatban:⁵¹ – **אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ** – „...ami által meghalhat, – **דְּמִתְרַגְּמִינָן** – amit az Onkelosz-féle fordítás úgy ad vissza: – **דְּהִיא כְּמִסַּת דֵּי יָמוּת** – „...olyan méretű, amely halált okozhat”; – **חוּץ מִן הַבְּרִזְלָה** – kivéve a vas esetében. – **שְׁגָלוּי וְיָדוּעַ לְפָנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא** – Hiszen nyilvánvalóan egyértelmű az Örökévaló szemében, – **שֶׁהַבְּרִזְלָה מְמִית בְּכֹל שֶׁהוּא** – hogy bármilyen méretű vas képes ölni, – **אֶפְלוּ מִחַט** – még egy tű is. – **לְפִיכֶךָ לֹא נִתְּנָה בּוֹ תוֹרָה שְׁעוֹר** – A Tóra éppen ezért [a vas esetében] nem határozta meg a méretet, – **לְכַתֵּב בּוֹ אֲשֶׁר יָמוּת בּוֹ** – kiemelve, hogy „...ami által meghalhat.”

– **וְאִם תֹּאמַר** – [Ezzel szemben] felmerülhet benned a kérdés: – **בְּהוֹרֵג בְּשׁוֹגֵג הַכְּתוּב** – **מְדַבֵּר** – „[Talán nem erre a szabályra utal az Írás azzal, hogy a vas általi emberölést külön kiemeli, hanem] versünk talán annak [az embernek az esetére] utal, aki véletlenül ölt? [És noha az illető minden szándék nélkül, ölt ugyan, de mivel ezt egy olyan eszközzel tette, amely elég nagy ahhoz, hogy ölni lehessen vele, akkor mégis halálbüntetést érdemel?]” – **הָרִי הוּא אוֹמֵר לְמַטָּה** – Lejjebb⁵² azonban elhangzik, hogy: – **בְּלֹא רְאוּת וְגוֹ'** – **אוֹ כֹּכֵל אֶבֶן אֲשֶׁר יָמוּת בָּהּ** – anélkül, hogy látná...”. [Vagyis a nem szándékkal gyilkolót, noha halálokozásra képes eszközzel követte el tettét, csupán száműzik, de nem végzik ki.] – **עַל לְמַד עַל** – **שֶׁבְּהוֹרֵג בְּמִזִּיד הַכְּתוּב** – Ebből kiderül, hogy fentebbi kijelentésével – **מְדַבֵּר** – a Szentírás a szándékos emberölésre utal.

וְאִם בְּאַבְנֵי יָד אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהּ הִכְהוּ וַיִּמָּת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ. (במדבר לה, יז)

⁵¹ 17-18. vers.

⁵² 23. vers.

És ha kővel kezében, ami által meghalhat, ütötte meg és meghalt, gyilkos ő; a gyilkos ölessék meg. (4Mózes 35:17.)

Xxx – És ha kővel kezében [Szó szerint: „kézkővel”]. – xxx – [Vagyis] elég nagy [kővel ahhoz], hogy betöltse a tenyerét.⁵³

Xxx – ami által meghalhat. – xxx – Elég nagy ahhoz, hogy öljön, ahogyan a Targum [Onkelosz is] fordítja. – xxx – Mivel az van írva: „és [az] egyik [férfi] megüti a másikat kővel”⁵⁴, – xxx – anélkül, hogy meghatározná [a szöveg] a kő méretét, – xxx – lehetséges, hogy bármilyen [méretű] kőről [beszél]? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra azt mondja: „ami által meghalhat.”

או בכלי עִזְרָה אֲשֶׁר־מִוֹת בּוֹ הִכָּהוּ וַיִּמָּת רֹצֵחַ הוּא מוֹת יוֹמָת הָרֹצֵחַ. (במדבר לה, יח)

Vagy ha valaki a kezébe kerülő faeszközzel, amely halált okozhat, úgy üti meg a másikat, hogy belehal, gyilkos az, halállal kell lakolnia a gyilkosnak. (4Mózes 35:18.)

Xxx – Vagy ha valaki a kezébe kerülő faeszközzel. – xxx – Mivel az van írva: „Ha valaki megüti rabszolgáját – xxx – vagy szolganőjét bottal...”⁵⁵ – xxx – lehetséges [hogy a vers] bármilyen [méretű] botot [ért ez alatt]? – xxx – [Hogy tudjuk, ez nem így van,] a Tóra ezért mondja azt a fára vonatkozóan: – xxx – „amely halált okozhat”, – xxx – [vagyis] elég méretesnek kell lennie ahhoz, hogy ölni lehessen vele.

גֹּאֵל הַדָּם הוּא יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפָגְעוֹ בּוֹ הוּא יִמָּתְנוּ. (במדבר לה, יט)

A vérbosszuló rokon maga ölje meg a gyilkost; ha rátalál, megölheti. (4Mózes 35:19.)

Xxx – ha rátalál. – xxx – Még akár a menedékvárosokon belül is.⁵⁶

וְאִם־בְּשֹׁנְאָה יִהְיֶה־פָּנּוּ אֹרְהִשְׁלִיף עָלָיו בְּצַדִּיקָה וַיִּמָּת. (במדבר לה, כ)

És ha gyűlöletből taszítja meg, vagy dobott rá valamit leselkedve, és az meghalt, (4Mózes 35:20.)

⁵³ De versünkben már szerepel az, hogy „ami által meghalhat”. Akkor meg mi szükség erre a plusz kritériumra a kő méretét illetően? (Mizráhi) Tanítandó, hogy a kőnek mindenképpen olyanak kell lennie, amely halált okozhat. Ahol ez kétséges, ott az áldozat halálát nem lehet bizonyítékként elfogadni arra nézve, hogy bizonyára a fegyver volt halált okozó. (Gur Árje)

⁵⁴ „... ha [az áldozat] felkel és jár... akkor büntetlen maradjon a bántalmazó.” (2Mózes 21:18-19.) Ám ha az áldozat meghal, akkor a támadónak gyilkosságért halálbüntetés jár.

⁵⁵ „...és az meghal keze alatt, legyen tette megtorolva.” (2Mózes 21:20.) A gazdát ki kell végezni gyilkosság miatt.

⁵⁶ Mivel a „ha rátalál” kitétel amúgy fölösleges lenne. (Mizráhi)

Xxx – (xxx – bicdijá) („leselkedve”). – xxx – [Ez úgy értendő,] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: (xxx – böhámná), [azaz „lesből”].

אִן בְּאֵיכָה הִכָּהוּ בְּיָדוֹ וַיִּמָּלֵת מִוִּתְיוּמַת הַמַּכָּה רֹצֵחַ הוּא גֹאֵל הַדָּם יָמִית אֶת־הָרֹצֵחַ בְּפָגְעוֹרְבוֹ.
(במדבר לה, כא)

...vagy ellenségeskedésből ütötte meg kezével, úgyhogy meghalt; ölesék meg az, aki megütötte, gyilkos az; a vérboszuló rokon megölheti a gyilkost, amikor reátalál. (4Mózes 35:21.)

וְאִם־בְּפִתְעָה בְּלֹא־אֵיכָה הִדְפִּין אֹרְהִשְׁלִיךְ עָלָיו כֹּל־כְּלִי בְּלֹא צְדָיָהּ.
(במדבר לה, כב)

De ha véletlenül, ellenségeskedés nélkül taszította meg, vagy dobott reá bármely eszközt leselkedés nélkül, (4Mózes 35:22.)

Xxx – véletlenül. – xxx – Véletlenül. – xxx – A Targum [Onkelosz] így fordítja: (xxx – bithéf),⁵⁷ – xxx – [azt értve ez alatt, hogy az áldozat] ott volt a közelben, és [a gyilkosnak] nem volt ideje – xxx – körültekintőnek lennie.

אִן בְּכֹל־אֶבֶן אֲשֶׁר־יָמוּת בָּהֶּ בְּלֹא רְאוּת וַיִּפֹּל עָלָיו וַיָּמָת וְהוּא לֹא־אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקֶשׁ רָעָהּוּ.
(במדבר לה, כג)

...vagy követ, ami által meghalhat, anélkül, hogy látná, reádobta és az meghalt, de nem volt ellensége és nem tört veszedelmére, (4Mózes 35:23.)

Xxx – vagy követ, ami által meghalhat. – xxx – [Ilyet] dobott rá.⁵⁸

Xxx – anélkül, hogy látná. – xxx – [A gyilkos] nem látta őt.⁵⁹ ⁶⁰

Xxx – reádobta. – xxx – (A bölcsek) ez alapján mondták azt, hogy – xxx – „aki alászállás közben öl, száműzetik, – xxx – [ám ha] felszállás közben [öl], nem száműzik.”⁶¹

⁵⁷ „hirtelen”.

⁵⁸ Rási itt beilleszti a mondatba a hiányzó kifejezést. (Mizráhi)

⁵⁹ Az áldozatot.

⁶⁰ Nem azt nem látta az elkövető, amikor az áldozat meghalt, hanem akkor nem látta, amikor véletlenül megdobta őt. (Mizráhi)

⁶¹ A lefelé szálló, lefelé tartó tárgyak könnyen irányíthatatlanná válnak, ezért sokkal nagyobb odafigyelés szükséges használatuk során. Az efféle, gondatlanságból eredő balesetért száműzetéssel kell lakolnia az elkövetőnek. A felfelé szálló, felfelé tartó tárgyak ugyanakkor szinte minden esetben uralhatók, ezért az ezekkel okozott balesetek teljességgel váratlanul következnek be, s így az elkövetőnek nem kell tetteért lakolnia. (Imré Széfer a Maimonidész, A gyilkosság és az élet védelmének szabályai 6:12-ből)

וְשָׁפוּטוֹ הָעֵדָה בֵּין הַמָּוֶה וּבֵין גֹּאֵל הַדָּם עַל הַמְשַׁפְּטִים הָאֵלֶּה. (במדבר לה, כד)

akkor ítéljen a község a gyilkos és a vérbosszuló rokon között e törvények szerint, (4Mózes 35:24.)

וְהֵצִילוּ הָעֵדָה אֶת־הַרֹצֵחַ מִיָּד גֹּאֵל הַדָּם וְהֵשִׁיבוּ אֹתוֹ הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־נָס שָׁמָּה וַיָּשָׁב
בָּהּ עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ. (במדבר לה, כה)

...és mentse meg a község a gyilkost a vérbosszuló rokontól és a község vitesse vissza abba a menedékvárosba, ahová menekült, és maradjon ott, amíg meg nem hal a főpap, akit fölkentek szent olajjal. (4Mózes 35:25.)

שְׁהוּא בָּא לְהַשְׁרוֹת שְׂכִינָה – ...**amíg meg nem hal a főpap...** – עַד מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדֹל
לְיִשְׂרָאֵל – Mert ő hozza a Söchinát (az Isteni Jelenléetet), hogy Izrael fiai között la-
kozzon, – וְלִהְיוֹת יְמֵיהֶם – és ő [vagyis érdemében Isten] hosszabbítja meg életüket,
– וְהֵרֹצֵחַ – a gyilkos viszont – בָּא לְסַלֵּק אֶת הַשְׂכִּינָה מִיִּשְׂרָאֵל – eltávolítja a Söchinát Iz-
raelből – וְהֵרֹצֵחַ – és megrövidíti az élők életét, – אֵינוֹ כְּדָאֵי – nem illendő
tehát, – שְׂיֵהָא לְפָנַי כֹּהֵן גָּדֹל – hogy a Főpap [színe] előtt legyen. **A folytatás?**

Xxx – akit fölkent a szent olajjal. – xxx – [A szöveg] egyszerű jelentése
szerint, – xxx – ez [a vers] azok közül a rövidített versek közül való, – xxx – [amelyek
nem határozzák meg alanyukat,] ugyanis nem mondja meg, ki kente fel [a főpapot],
– xxx – de [ezt úgy kell értelmezni], mintha [az állna a szövegben, hogy]: – xxx –
„akit a felkenő felkent – xxx – a szent olajjal.” – xxx – Bölcseink elmagyarázzák ezt
a [Talmud] Mákot traktátusában⁶², – xxx – bizonyítékul egy dologra, – xxx – tanít-
tandó, hogy, – xxx – ha, mielőtt ítéletet hoztak volna az ügyében, – xxx – a Kohén
Gádol meghalt, – xxx – és egy másikat neveztek ki a helyébe, – xxx – és az [elkövető]
ügyében ezt követően született ítélet⁶³, – xxx – akkor e második [főpap] halála-
kor [az elkövető] szabadul száműzetéséből, – xxx – mivel írva van: „akit fölkent”. –
xxx – Már most ő kente föl kohén-né, – xxx – vagy a kohén kente föl őt? – xxx –
[Nem, itt nem erről van szó. Azért szerepel a versben az, hogy „akit fölkent”,] hogy
[ez] belevonja [a vers mondandójába] – xxx – azt [a főpapot], aki [az elkövető] napja-
iban lett fölkenve [főpappá], – xxx – [azt tanítva nekünk ezzel,] hogy az ő halálakor
szabadul [az elkövető] a száműzetésből.

וְאִם־יָצָא יָצָא הָרֹצֵחַ אֶת־גְּבוּלֵי עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָגִּיס שָׁמָּה. (במדבר לה, כו)

**Ha azonban kimegy a gyilkos menedékvárosának határából, ahová me-
nekül, (4Mózes 35:26.)**

⁶² 11b.

⁶³ Amely egy menedékvárosba száműzte őt.

וּמֵצֵא אֶת־גֹּאֵל הַדָּם מִחוּץ לַגְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־הָרֹצֵחַ אִין לוֹ דָם. (במדבר לה, כז)

...és reátalál a vérbosszuló rokon menedékvárosának határán kívül, és a vérbosszuló rokon meggyilkolja a gyilkost, nincs miatta vérbűne. (4Mózes 35:27.)

Xxx – nincs miatta vérbűne. [Szó szerint: nincs vére] – xxx – Mintha egy élettelen embert ölt volna meg, – xxx – mivel [annak] nincs vére.

כִּי בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת הַפֶּהַן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת הַפֶּהַן הַגָּדֹל יָשׁוּב־הָרֹצֵחַ אֶל־אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ. (במדבר לה, כח)

Mert menedékvárosában kellett volna maradnia, míg meg nem hal a főpap; de a főpap halála után visszatérhet a gyilkos birtokának földjére. (4Mózes 35:28.)

וְהָיוּ אֵלֶּה לְכֶם לְחֻקֹּת מִשְׁפָּט לְדוֹרֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם. (במדבר לה, כט)

És ezek legyenek nektek jogi törvényül nemzedékeiteken át minden lakhelyeteken. (4Mózes 35:29.)

Xxx – minden lakhelyeteken. – xxx – Ez azt tanítja, hogy a kis Szánhedrin – xxx – [addig] működik az országon kívül,⁶⁴ – xxx – amíg Izrael földjén [is] működik.⁶⁵

כָּל־מַלְכֵה־נַפֶּשׁ לְפִי עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעַד אָחָד לֹא־עֲנֶנָּה בְּנַפְשׁ לְמוֹת. (במדבר לה, ל)

Mindenki, aki agyonüt valakit, tanúk vallomása szerint öljék meg a gyilkost, de egy tanú ne legyen elég senki ellen, hogy halálra ítéljék. (4Mózes 35:30.)

Xxx – Mindenki, aki agyonüt valakit, stb. – xxx – Az, aki jön, hogy megölje, – xxx – amiért megölt valakit...⁶⁶

Xxx – tanúk vallomása szerint öljék meg a gyilkost. – xxx – Akik tanúsítják, hogy a gyilkos szándékosan cselekedett, – xxx – és [ráadásul úgy, hogy] előre figyelmeztették.

⁶⁴ Még főben járó vétségek tárgyalása esetében is. (Mizráhi)

⁶⁵ Vagyis amíg állt a Szentély. Miután lerombolták a Szentélyt, a Szánhedrinnek többé nem volt felhatalmazása arra, hogy ítélezzék. (Náchmanidész, a Szánhedrin 52b-ből)

⁶⁶ Vagyis, ha egy vérbosszuló jön, hogy megölje azt, aki megölte az ő rokonát.

וְלֹא־תִקְחוּ כֶּפֶר לְנַפְשׁ רֵיחַ אֲשֶׁר־הוּא רִשָּׁע לְמוֹת פְּרִמּוֹת יוֹמָת. (במדבר לה, לא)

Ne fogadjatok el váltságdíjat a gyilkos lelkéért, aki el van ítélve halálra, hanem ölessék meg. (4Mózes 35:31.)

Xxx – Ne fogadjatok el váltságdíjat. – xxx – Nem mentesítheti magát⁶⁷ pénzzel.⁶⁸

וְלֹא־תִקְחוּ כֶּפֶר לְנוֹס אֶל־עֵיר מִקְלָטוֹ לְשׁוֹב לְשֹׁכֵת בְּאֶרֶץ עֲדֻמּוֹת הַפְּהֵן. (במדבר לה, לב)

És ne fogadjatok el váltságdíjat attól, aki menedékvárosába menekülne, azért, hogy visszatérhessen, és lakhassék az országban a főpap haláláig. (4Mózes 35:32.)

És ne fogadjatok el váltságdíjat attól, aki menedékvárosába menekülne... – Attól, aki menedékvárosba menekült. – **שְׁהָרַג בְּשׁוּגָג** – Mert azt, aki véletlenül embert ölt, – **אִינוּ נִפְטָר** – nem lehet pénzzel megváltani a száműzetéstől, – **לְהֵן כֶּפֶר** – azzal, hogy jóvátételt fizet – **לְשׁוֹב לְשֹׁכֵת בְּאֶרֶץ** – [annak érdekében], hogy **...lakhassék az országban...**, – **בְּטָרְם יְמוֹת הַפְּהֵן** – mielőtt a *Kohén* meghalna.

Xxx – (xxx – lánusz). – xxx – [Ez ugyanazt jelenti,] mint a (xxx – lánusz),⁶⁹ xxx – [ugyanaz az alak,] mint [a (xxx – suvé)] a „(xxx – suvé *milhámá*)”⁷⁰ [szövegrészben, amelyben azokról van szó,] akik visszatértek a háborúkból. – xxx – Hasonlóan: – xxx – (xxx – *nugé mimoéd*), azaz „akiket kizártak az ünneplésből.”⁷¹ – xxx – Hasonlóan: (xxx – *ki mulim háju*), azaz „Körül volt ugyan metélve [az egész nép]”⁷². – xxx – Amiképpen az ember azt mondja, (xxx – *suv*) – xxx – egy olyasvalakiról, aki már visszatért, – xxx – és (xxx – *mul*) – xxx – egy olyasvalakiról, akit már körülmetéltek, – xxx – azonképpen azt mondja, (xxx – *lánusz*), – xxx – egy olyasvalakiról, aki már elmenekült. – xxx – És [a Tóra] (xxx – *nusz*)-nak nevezi, vagyis olyasvalakinek, „aki menekülni kényszerült”. – xxx – És ha azt mondanád, [hogya (xxx – *lánusz*) főnévi igenév, vagyis azt jelenti:] „elmenekülni”, – xxx – és úgy magyaráznád [a verset, mint ami azt mondja]: „Ne fogadj el váltságdíjat – xxx – olyasvalakiért, aki menekülni kényszerül, – xxx – hogy mentesítsd őt a száműzetés alól”,

⁶⁷ A halálbüntetés alól. A vers így értendő: „ne fogadj el váltságdíjat... felmentendő őt a halálbüntetés alól, hanem ölessék meg.” (*Mizráhi*)

⁶⁸ Ellentétben egy gyilkos ökör tulajdonosával, aki mentesítheti magát a halálbüntetés alól, ha fizet (2Mózes 21:30.). Ott a halált az ég méri rá. Itt viszont, ahol a gyilkost halandók végzik ki, pénzbeli megváltásról szó sem lehet. (*Mizráhi*)

⁶⁹ Nem olyasvalaki, aki éppen menekül, hanem olyasvalaki, aki már elmenekült, amint azt Rási a következőkben ki is fejt. (*Gur Árje*)

⁷⁰ *Mihá* 2:8.

⁷¹ *Cefánjá* 3:18.

⁷² *Jósuá* 5:5.

– xxx – akkor én nem tudom, hogyan mondhatta [a vers azt, hogy] – xxx – „hogyan visszatérhessen és lakhassék országában”, – xxx – amikor még el sem menekült – xxx – honnét fog akkor visszatérni?

וְלֹא־תִחַנְיֶפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם לְבָהּ כִּי הִדַּם הוּא יִחַנְיֶה אֶת־הָאָרֶץ וְלֹא־יִכְפֹּר לְדַם אֲשֶׁר שִׁפְדָּהּ לְבָהּ כִּי־אֵם בְּנָם שִׁפְכוּ. (במדבר לה, לג)

És ne fertőzzétek meg az országot, amelyben vagytok, mert a vér megfertőzi az országot, és az ország számára nincs engesztelés a véért, amely ontatott benne, csak annak vérével, aki kiontotta. (4Mózes 35:33.)

Xxx – És ne fertőzzétek meg. – xxx – Ne cselekedj rosszat⁷³, [vagy] ahogyan a Targum [Onkelosz] fordítja: – xxx – (xxx – *völá töhájuun*), „ne hozz szégyent.”

וְלֹא תִטְמֵא אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִתְּם יֹשְׁבִים לְבָהּ אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ כִּי אֲנִי יְהוָה שֹׁכֵן בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר לה, לד)

És meg ne tisztátalanítsd az országot, amelyben laktok, amelyben Én lakozom, mert Én, az Örökkévaló, Izráel fiai között lakozom. (4Mózes 35:34.)

שְׁלֹא תִשְׁכִּינּוּ אוֹתִי בְּטִמְאָתָהּ – ...amelyben Én lakozom... – אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁכֵן בְּתוֹכָהּ – Ne kelljen tisztátalanságában élnem.

lakozom. – **כי אני ה' שכן בתוך בני ישראל** – ...mert Én, az Örökkévaló, Izráel fiai között lakozom. – **אף בזמן שהם טמאים** – Mert még amikor tisztátalanok, – **א שכינה ביניהם** – a *Söchiná* (az Isteni Jelenlét) akkor is közöttük lakozik.

וַיִּקְרְבוּ רֵאשֵׁי הָאָבוֹת לְמִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גִלְעָד בְּדִמְכִיר בְּדִמְנַשֶּׁה מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי יוֹסֵף וַיִּדְבְּרוּ לְפָנֵי מֹשֶׁה וְלְפָנֵי הַנְּשָׂאִים רֵאשֵׁי אָבוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר לו, א)

És az atyai házak fejei, Gileád fiainak családjából, aki Mákir, Menasse fiának a fia, József fiainak családjából, odajöttek és szóltak Mózes előtt és a fedelmek, Izráel fiai atyai házainak fejei előtt. (4Mózes 36:1.)

וַיֵּאמְרוּ אֶת־אֲדֹנָי צִנְהָ יְהוָה לְהֵת אֶת־הָאָרֶץ בְּנִחְלָה בְּגוֹרָל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲדֹנָי צִנְהָ בִּיהִנְהָ לְהֵת אֶת־נַחֲלַת צְלָפְחָד אֲחֵינוּ לְבְנֵינוּ. (במדבר לו, ב)

⁷³ De nem szó szerint: „hamisan ne hízelegj”, ennek ugyanis semmi köze nem lenne a vers tartalmához. Ennek ellenére a hamis hízelgés itt mintegy a rosszasság, az aljasság hasonlataként szerepel, ugyanis az, aki az aljasoknak hízeleg, maga is aljas. (*Gur Árje*)

És mondták: Uramnak megparancsolta az Örökkévaló, hogy adják az országot birtokul sorshúzás útján Izráel fiainak. És uram parancsot kapott az Örökkévalótól, hogy adja Celáfád testvérünk birtokát leányainak. (4Mózes 36:2.)

וְהָיוּ לְאַחַד מִבְּנֵי שְׁבִטֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְנָשִׁים וְנִגְרָעָה נַחֲלָתָן מִנַּחֲלַת אֲבֹתֵינוּ וְנוֹסֵף עַל נַחֲלַת הַמַּטֵּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִגְרַל נַחֲלָתָנוּ יִגְרַע. (במדבר לו, ג)

És ha ezek Izráel valamely más törzsének fiai közül valakinek feleségévé lesznek, akkor elvonatik birtokuk atyáik birtokából és odakerül azon törzsnek a birtokához, amelyhez tartozni fognak, és így elvonatik a nekünk sorsul jutott birtokból. (4Mózes 36:3.)

Xxx – és odakerül azon törzsnek a birtokához. – xxx – Mivel az [anya] fia az ő örököse, – xxx – és a fiú törzsi rokonsága az atyjáét követi.

וְאִם־יִהְיֶה הַיָּבֵל לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנוֹסְפָה נַחֲלָתָן עַל נַחֲלַת הַמַּטֵּה אֲשֶׁר תִּהְיֶינָה לָהֶם וּמִנַּחֲלַת מַטֵּה אֲבֹתֵינוּ יִגְרַע נַחֲלָתָן. (במדבר לו, ד)

És ha majd a jóbél lesz Izráel fiainál, akkor birtokuk hozzákerül azon törzs birtokához, amelyhez tartozni fognak, és így elvonatik atyáink törzsének birtokából az ő birtokuk. (4Mózes 36:4.)

Uj – és ha majd a jóbél lesz... – Ebből – מפאן הנה רבי יהודה אומר – [vagyis abból, hogy „ha” és nem „amikor” áll a szövegben] Jehuda rabbi arra következtetett, – עתיד היוכל שיפסוק – hogy a jóbélnek egyszer majd vége szakad, [amikor már nem lakik majd a zsidó nép többsége a Szentföldön].

Uj – és ha majd a jóbél lesz... – Utalva arra, – אין זו – hogy ez nem egy eladott [ingatlan], amely a jóbélévben visszakérül [eredeti tulajdonosához], – מהירשה אינה חוזרת – az örökség ugyanis nem száll vissza [az örökösre] a jóbélévben. – ואפלו אם יקה היוכל – Tehát még ha jóbél lesz is, – לא תחזור הנחלה לשבטו – az örökség nem fog visszazállni az örökös törzsre, – ונמצא שנוספה על נחלת המטה אשר תהיינה להם – s így az **hozzákerül azon törzs birtokához, amelyhez** [a lányok házasságuk révén] **tartozni fognak.**

וַיִּצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל־פִּי יְהוָה לֵאמֹר כֹּן מַטֵּה בְנֵי־יוֹסֵף דְּבָרִים. (במדבר לו, ה)

És megparancsolta Mózes Izráel fiainak az Örökkévaló parancsára, mondván: Helyesen beszél József fiainak törzse. (4Mózes 36:5.)

זו הדבר אשר צוה להנה לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים. (במדבר לו, ו)

Ez az, amit parancsolt az Örökkévaló Celáfhád leányai felől, mondván: Aki jónak tetszik szemükben, ahhoz menjenek feleségül, de csak atyjuk törzse családjából valóhoz menjenek feleségül. (4Mózes 36:6.)

וְלֹא־תִסָּב נְחֻלָּה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּטֵּה אֶל־מַטֵּה כִּי אִישׁ בְּנַחֲלַת מַטֵּה אָבִיתּוֹ יִדְבְּקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל.
(במדבר לו, ז)

Így nem kerül át Izráel fiainak valamely birtoka egyik törzsből a másikba, mert Izráel fiai közül mindenki ragaszkodikjék atyái törzsének birtokához. (4Mózes 36:7.)

וְכֹל־יִצִּיַּת יִרְשֶׁת נְחֻלָּה מִמַּטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מִמִּשְׁפַּחַת מַטֵּה אָבִיהָ תִּהְיֶה לְאִשָּׁה לְמַעַן יִירָשׁוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ נְחֻלַּת אָבִיתּוֹ. (במדבר לו, ח)

És minden leány, aki birtokot örökölt Izráel fiainak bármely törzsében, atyja törzsének családjából valóhoz menjen feleségül azért, hogy örököljék Izráel fiai ki-ki őseinek birtokát. (4Mózes 36:8.)

שְׁלֹא תִּהְיֶה בֶן – És minden leány, aki birtokot örökölt... – וְכָל בַּת יִרְשֶׁת נְחֻלָּה
לְאָבִיהָ – Abban az esetben, ha atyjának nem volt fia.⁷⁴

וְלֹא־תִסָּב נְחֻלָּה מִמַּטֵּה לְמַטֵּה אַחַר כִּי־אִישׁ בְּנַחֲלָתוֹ יִדְבְּקֹוּ מַטּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (במדבר לו, ט)

És hogy át ne kerüljön valamely birtok egyik törzsből egy másik törzsbe, mert Izráel fiainak törzsei ragaszkodjanak mindegyik a maga birtokához. (4Mózes 36:9.)

כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה כִּן עָשׂוּ בְּנוֹת צִלְפָּחָד. (במדבר לו, י)

Amint megparancsolta az Örökkévaló Mózesnek, úgy cselekedtek Celáfhád leányai, (4Mózes 36:10.)

וּתְהִי־יָנֵה מַחֲלָה תְרַצָּה וְחַגְלָה וּמִלְכָּה וְנַעֲמָה בְּנוֹת צִלְפָּחָד לְבְנֵי דִדֵיהֶן לְנָשִׁים. (במדבר לו, יא)

És Máchlá, Tircá, Choglá, Milká és Noá, Celáfchád leányai, nagybátyáik fiainak feleségei lettek. (4Mózes 36:11.)

– Itt korelsőség szerint soroltatnak fel, – וְנִשְׂאוּ כְסֶדֶר תּוֹלְדוֹתָן – és születésük időrendjében [is]

⁷⁴ Lásd 4Mózes 27:8.

mentek férjhez.⁷⁵ – וּבְכָל הַמִּקְרָא – Az egész Szentírásban⁷⁶ [azonban] – מִנְּאֵן לְפִי שְׁשֻׁקוֹלוֹת – bölcességük szerint soroltatnak fel. – וּמִגִּיד – Ebből megtudjuk, – זֶה כִּזוֹ – hogy [a korral járó tapasztalat és a velük született bölcesség egymással] egyenlőknek számítottak.

מִמִּשְׁפַּחַת בְּנֵי מְנַשֶּׁה בְּיִוֹסֵף הָיוּ לְנָשִׁים וְהָיִינוּ לְתֵן עַל מִשְׁפַּחַת אָבִיהֶן. (במדבר לו, יב)
Ők Menasse, József fiának fiai családjából valókhöz mentek feleségül, így maradt birtokuk atyjuk családja törzsében. (4Mózes 36:12.)

אֵלֶּה הַמִּצְוֹת וְהַמְשָׁפְטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה בְּיַד מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ.
 (במדבר לו, יג)

Ezek a parancsolatok és törvények, melyeket parancsolt az Örökkévaló Mózes által Izráel fiainak Móáb síkságain, Jerihóval szemben, a Jordán mellett. (4Mózes 36:13.)

⁷⁵ Az elfogadott szokást követve. Lásd 1Mózes 29:26.

⁷⁶ 4Mózes 27:1.